

ANDHRA MAHABHARATAMŪ
(Critically edited for the first time)

Editorial Board

PROF. K. LAKSHMI RANJANAM (*Chairman*)

PROF. D. VENKATAVADHANI

Advisory Board

RALLAPALLI ANANTA KRISHNA SARMA

VEMPARALA SURYANARAYANA SASTRY

DEEPALA PITCHIAH SASTRY

Published with the financial assistance of the Government of
and the Government of Andhra Pradesh, by the Department
Telugu, Osmania University, Hyderabad - (India)

1970

ANDHRA MAHABHARATAMU

(*Bhishma - Drona Parvas*)

Vol. IV

Critically edited by

Prof. D. Venkatavadhani

Prof. B. Rama Raju

Dr. P. Durgaiiah

Dr. P. Madhava Sarma

Dr. M. Kulasekhara Rao

Sri C. Rangacharyulu

Dr. B. V. Kutumba Rao

Dr. K. V. Ramakoti Sastry

Dr. K. Suprasanna Charya

Dr. M. Ranga Rao

Prof. K. Lakshmi Ranjanam

TELUGU DEPARTMENT

Osmania University

Hyderabad (India)

1970

FIRST EDITION

COPIES 2000

PRICE Rs. 15/- (Rupees Fifteen only)

All rights Reserved

Printed at Anjuna Writers' Co-operative Society Limited, Printing Press; 5-1-655,
Troop Bazar, Hyderabad - 1. A. P.

౧౧౦ గ్రంథ మహా భా ర త ము

సంశోధిత ముద్రణము

చతుర్థ సంపుటము

భీష్మ - ద్రోణ పర్వములు

ఆంధ్ర మహాభారతము

సంశోధిత ముద్రణము

కార్యవర్గ సంపాదకులు
ఆచార్య ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం (అధ్యక్షులు)
ఆచార్య దివాకర్ల వేంకటావధాని

సలహా సంఘము
శ్రీ రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ
శ్రీ వెంపరాల సూర్యనారాయణ శాస్త్రి
శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రి

భారత ప్రభుత్వ ఆంధ్ర ప్రభుత్వముల
సహాయముతో ముద్రితము

1970

ఆంధ్ర మహాభారతము

సంశోధిత ముద్రణము

సంపాదకవర్గము

ఆచార్య దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని
ఆచార్య బిరుదురాజు రామరాజు
డాక్టరు పల్లా దుర్గయ్య
డాక్టరు పాటిబండూ మాధవశర్మ
డాక్టరు మడుపు కలశేఖరరావు

శ్రీ చెలమచెర్ల రంగాచార్యులు
డాక్టరు బొడ్డపాటి కుటుంబరావు
డాక్టరు కేశవరపు వేంకట రామకోటిశాస్త్రి
డాక్టరు కోవేల సుప్రసన్నాచారి
డాక్టరు మాదిరాజు రంగారావు

ఆచార్య ఖండవల్లి లక్ష్మీతంజనం

తెలుగు శాఖ

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము

హైదరాబాదు

1970.

ప్రథమ ముద్రణము.

ప్రతులు, 2000.

వెల. రూ. 15/- (పదిపాను రూపాయలు).

Acc No. 82-88

వి 94.598

VYA

ప ర్వ స్వా మ్య ము ట

ఉ స్మా ని యా వి శ్వ వి ద్యా ల య ము వా రి వి

అంధ్రరవయశల సహకారసంఘ ముద్రణాలయము

నం. 1-855, ట్రూపు బజారు, హైదరాబాదు - 1.

1970

RASHTRAPATI'S BLESSINGS

I am delighted to go through the Volumes of Andhra Mahabharata edited by Professor K. Lakshmi-Ranjanam and other scholars. I wish this great work by these estimable persons and scholars every success.

(Sd.) V. V. GIRI

**Rashtrapati Nilayam
Bolarum (A. P.)
9-10-1969.**

కి మస్తిమాలాం కిము కౌస్తుభం వా
 పరిష్కీయాయాం బహుమన్యసేత్వమ్
 కిం కాలకూటః కిము వా యశోదా
 స్తన్యం తవ స్వాదు వదప్రభోమే

4-1-

ప్రాంశుః బయోదనీలతనుభాసితు మజ్జ్వలదండధారుః ఖి
 గాంశు జటాచ్ఛటాభరణ నాగమపుంజ వదార్థతత్త్వ ని
 స్సంశయకారుః గృష్ణమృగచర్మకృశాంబరకృత్య భారతీ
 వంశవివర్ధనుం ద్రిదశవందితు సాత్యవతేయుః గొల్పెదన్.

6-1-71

FOREWORD

The publication of Volumes 3 and 4 of the Critical Edition of Andhra Mahabharata, in quick succession, is an achievement, which the Editorial Board can be proud of. Volume 3 consists of Virata and Udyoga parvas and Volume 4 consists of Bhishma and Drona Parvas. As scholars are aware the entire Telugu Mahabharata from Virata parva is the work of poet Tikkana Somayaji who rendered it in Telugu from the Original Sanskrit. The poet has succeeded in preserving the Original beauty so well that even scholars find it difficult to imagine that the work is a translation. Tikkana is, therefore, rightly acclaimed as one of the greatest of Telugu poets.

It is hardly necessary for me to re-iterate that the Mahabharata is among the world's greatest epics. It is not only a Poetical record of great deeds but a treasure of knowledge and wisdom revealing a great philosophical and psychological insight into human nature. It upholds the great moral and ethical values that should guide human conduct, which are of relevance even in the contemporary world. The book is, therefore, worthy of study not merely because it is a master-piece of poetry but because it is also a source of inspiration and even solace in life's struggle.

These two volumes like the earlier ones are based on a critical study of a large number of palm-leaf manuscripts, collected from different parts of the State and edited by a team of competent scholars in Telugu, I again thank the Government of India and the Government of Andhra Pradesh for providing the necessary financial assistance to enable the Publication of this great work and it is my hope that the aid will continue till the entire work is published as planned. The progress made so far would, I have no doubt, convince the Governments of the quality of the work. I am also deeply grateful to the authorities for having given me the privilege

of writing the foreword for these two volumes even though my own connection with the University is now remote.

I take this opportunity to congratulate the Editors and their colleagues for an excellent collaborative performance. I get vicarious satisfaction from the success of this project, as it was initiated in my time, though the credit for convincing me and the Syndicate of the Osmania University of the worthwhileness of the project should go to Prof. K. Lakshmi Ranjanam whose persistent advocacy overcame our doubts about the feasibility of so vast a project as this. When completed it will be more than a critical edition of Andhra Mahabharata but will, I am confident, be a Definitive Edition.

D. S. REDDI

13-11-1970

భద్రం కర్ణభిః శృణుయామదేవాః ।
భద్రం పశ్యేమామ భిర్య జితాః ॥

నారాయణం నమస్కృత్య
నరం చై వ నరోత్తమమ్
దేవీం నరస్వతీం చై వ
తతోజయము దీరయేత్ ॥

ANDHRA MAHABHARATA CRITICAL EDITION - VOLUME IV

P R E F A C E

The Editorial Board of the Andhra Mahabharata Project, Osmania University has pleasure in presenting to the Assemblies of learned men of Andhra the IV Volume of the Critical Edition, consisting of the Bhishma and Drona Parvas. The Yudha Panchaka or the War cantos of the Mahabharata is the crux of the great epic as the whole story revolves on the hinge of the famous Kurukshetra battle. Indians believe that the battle fought on the field of Kurukshetra is not the sordid fight between contending kinsmen but it is a battle between Dharma, Righteousness and Adharma, unrighteousness. Hence this ancient battle field is justly called 'Dharma Kshetra', the battle ground of Right. Apart from it being the arena where Dharma scored against Adharma, the Kurukshetra is the holy field where Lord Krishna delivered the divine message of Bhagavadgita to Arjuna the greatest warrior of all times and climes. Therefore the war cantos have a perpetual interest to the heroes of India and to the Philosophers of India.

These Parvas were rendered into Telugu by the greatest of Telugu poets Tikkana Somayaji, who is honoured with the title 'Kavibrahma'. We dealt with in detail about his life and times in

మనకు తెలియరావు. రామాయణమునందు మహాయుద్ధవర్ణన కలదు. కాని యందు పాల్గొనిన వారిలో రామలక్ష్మణులును రావణేంద్రజిత్తులును తప్ప తక్కినవారందరును మ్రొక్కడిమూక లనియే చెప్పవచ్చును. రామలక్ష్మణు లిరువురే పరమధానుస్కులు. రావణుడును ఆతని కుమారు డును ధనుర్వేదదులై నను దాశరథులకు ఈడుకారు. రాక్షసులును వానరులును గూడ ప్రధానముగ దేవాజలముమీద ఆధారపడినవారే. వారి ఆయుధములు శిలలు వృక్షములు ముసలములు మొదలయినవి. యుద్ధతంత్రకౌశలమును బట్టి చూచినచో రామరావణయుద్ధము దొమ్మియ్యద్ధముగా మాత్రమే భాసించును. రాక్షసులు కూటయుద్ధనిపుణులు. ఇంద్రజిత్తు మాయాయుద్ధమును సాగించుటకు యత్నించి విఫలుడయ్యెను. శ్రీరాముడు అలౌకికవీరుడు. ఆయన మూర్తిభవించిన ధగ్ధము. 'రామః సత్యసంగరః' అనియు 'యస్యబిభృతి దేవాశ్చ జాతరోషస్యసంయుగే' అనియు వాల్మీకి ఆయనను సంభావించెను.

ఋగ్వేద కాలము-దాశరాజసంక్రామము

రామాయణకాలమునకు ఇంకను వెనుకకు పోయి వేదయుగమునందే యుద్ధతంత్ర బీజములను మనము కాంతుము. రుద్రుడు యుద్ధాధిదేవతగను బిభేతవృక్షుడుగను వేదమునందు కాన్పించును ఆయనకోపము భయంకరమైనది. ప్రసాదము శుభకరమైనది. ఆయన చాప ధారి "నమస్తే రుద్ర మన్యవ ఉతోత ఇషవే నమః నమస్తే అస్తుధన్వనే" ఓ రుద్రా! నీకోపమునకు నమస్కారము. నీశరమునకు నమస్కారము. నీధనస్సునకు నమస్కారము! దీనినిబట్టి వేద కాలమునకే ఆర్యులయందు ధనుర్వేదవిజ్ఞానము నెలకొనె ననుట విదితమగుచున్నది. ఋగ్వేదములో వర్ణింపబడిన దాశరాజయుద్ధము నందు రణసంబంధమైన ఎత్తుగడలు, దానికి ప్రతివిధానములు మొదలైనవి మనకు కన్పించును.

దివోదాసుని కుమారుడైన సుదాసుడు ఆర్యరాజమృదు. తండ్రివలెనే ఈతడును గొప్పవిశేష. ఆకాలమునం దార్యులు సింధునదికి ఉపనదులైన పంచనదుల ప్రాంతమున వసించుచుండిరి. వారు యజ్ఞశీలులై ఇంద్రుడు వరుణుడు, అగ్ని, మిత్రుడు, మరుత్తులు మున్నగు దేవతలను ఆరాధించుచుండిరి. పంచనదముల కావల అనార్యజనులు బలవత్తులై దుర్గాది విలివైమద్దసాధనములు గలిగియుండిరి. ఆర్యగణములలో భరతులు, యదువులు, అనువులు, ద్రుహ్యులు మున్నగు తెగలవారుండిరి, భరతులకే తృత్తులని పేరు గలదని సాయజాచార్యులవారు వచ్చించిరి. దివోదాససుదాసులు భరత - తృత్తుగణమునకు చెందినవారు. వీరు తన భరతగణమువారు ఇతర ఆర్యగణములను అనార్యులను గూడ జయించి ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యమును స్థాపించుటకు బద్ధకంకణులై యుండిరి. దివోదాస సుదాసులకు భారద్వాజులు, వాసిష్ఠులు విశ్వమిత్రుడు క్రమముగా పురోహితులుగా నుండిరి. ఆకాలపు పురోహితులు కేవలకర్మకాండ బుద్ధులు మాత్రమే నహాయులు కాదు. తమయాజ్యులైన రాజులకు సంగ్రామములందు ముఖ్యములైనచేతను, బుద్ధిసంపదచేతను, భుజబలముచేతను గూడ తోడ్పడించి వారిపక్షమున దేవతలను మ్రోవించుచు కవులుగా కూడ పేరుగాంచిరి.

Critical Apparatus

Bhishma Parva

1. ॐ Bhishma Parva - Andhra Sahitya Parishat, Kakinada - No. 204/16 (1643). Palm leaf. Leaves 68. Condition damaged. Complete and writing good.
2. ॐ Bhishma, Drona, Karna, Salya, Sowptika Parvas-Andhra Sahitya Parishat, Kakinada- No. 159/15, Palm leaf. Total leaves 357. Bhishma Parva, contains 1-81 leaves, Complete. Condition fair. Dates are given at the end of each Parva along with the details of the scribe.

Bhishma : Vikrama, Chaitra 2 Friday. The date corresponds to 31—3—1820 though Paksha is not given. The Paksha according to the date is Bahula. Kopparti Venkanna son of China Ramesam is the scribe. At the end of Drona Parva the date given is Vikrama, Pushya Suddha 2 Friday - corresponding to the English date (5—1—1821). Kopparti Venkanna son of China Ramesam copied for self as per the copy of Tammala Mrtyunjayudu whose copy was written by Yellapregada Ramanna. At the end of Karna Parva it is stated that Kopparti Venkanna son of China Ramesam copied for self as per the copy of Challapalle Kodanda Ramaiah whose copy was written by Chanduri Papayya. Date : Vrisha, Chaitra Suddha 10 Wednesday. Corresponding to (12—4—1821). The same Venkanna completed copying Salya Parva on Vrisha, Sravana Suddha 14 Sunday (12—8—1821). Herein, the scribe stated that he belonged to Sitarampuram. Sowptika was completed by the scribe on Chitrabhanu Aswija Suddha 7, Thursday (the date is not Correct).

3. ॐ Bhishma Parva - Andhra Sahitya Parishat, Kakinada No. 11/16. Palm leaf.

4. ✠ Bhishma Parva - Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 142/15. Palm leaf.
5. ✠ Bhishma and Drona Parvas - Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 223/16 Palm leaf. Complete. Leaves 326. Bhishma Parva 1-123 leaves. Condition fair but leaves are damaged at both ends. Scribe : Krishnama Nayudu copied for self. Manuscript belongs to Jamgu Rangaiah. Date : Vibhava, Vaisakha Suddha Tadiya. Wednesday (28-4-1808, is found at the end of Bhishma Parva. At the end of Drona Parva - the scribe Ramalingaiah copied for Krishnama Nayudu. The date is Vibhava, Vaisakha Suddha 10 Thursday : May 5, 1808.
6. ✠ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada No. 145/15. Palm-leaf. Bhishma, Drona, Karna, Salya, Sowptika, Stri Parvas. Complete. Leaves 398. Bhishma Parva starts with the first leaf and concludes with 83rd leaf. Condition good. Appanna son of Kondappa copied the entire manuscript and completed on Pramoduta Jyestha Bahula Pamchami (No week day is given).
7. ✠ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada No. 210/16. Palm leaf Bhishma, Drona and Mahaprasthanika. Leaves 220. Bhishma covers first 72 leaves. Complete and condition good. At the end of each parva, the scribe and the details of dates were given. Bhishma : Gandavaram Narayana Reddi son of Buchi Reddi completed copying Bhishma Parva on Virodhi Aswayuja Bahula 10 Friday (23-10-1829) Drona Parva on Vikriti Ashada Suddha 9 Tuesday (29-6-1830) and Mahaprasthanika Parva on Khara Phalguna Bahula 9. Week day is not given. (Sunday 25-3-1832).
8. ✠ Andhra Sahitya Parishat No. 2/16 (1354) Palm leaf. Bhishma Parva 91 leaves. Condition damaged complete. Writing clear.
9. ✠ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada No. 163/15. Palm leaf. Santi Parva incomplete and Bhishma Parva complete.

Leaves 191. Bhishma Parva contains from 74 to 191 leaves. Condition good. Sitanna son of Dwibashi Jagganna copied Bhishma Parva and presented it to Potamsetti Rajayya. on Vikrit Phalguna Suddha 5 (Week day not given)

10. ౧ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada No. 181/16. Palm leaf.
11. ౨ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 209/16 (290) Palm leaf. Bhishma Parva. Complete. 1-122 leaves. Condition good. Appearance old. Nattam Venkatanarayana presented the manuscript to the above Parishat, Kakinada.
12. ౩ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 160/15. Palm leaf. 326 leaves. Bhishma, Drona, Karna, Salya, Sowptika. Stri, Aswamedha, Asramavasa, Mousala, Mahaprasthanika and Swargarohana Parvas. Santi and Anusasanika are not included in the text. Bhishma Parva contains 59 leaves. No details of scribe and date are given.
13. ౪ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 172/16. Palm leaf.
14. ౫ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 7/17 (2313) Palm leaf. Bhishma Parva complete 85 leaves. Condition good and complete. Date : Vijaya Margasira Bahula 13. (No week day is given) Scribe : Venkanna son of Vipparla Manga Raju.
15. ౬ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 15/16. Palm leaf. Complete. Good. Date : Swabhanu Aswija Bahula 12. (Week day is not given) Satani Narsanna copied for Talanki Venkatachalamanna.
16. ౭ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 192/16. Palm leaf. Bhishma Parva. Complete. Good. Date : Sowmya Vaisakha Suddha 7 Sthira Varam (2-5-1789).
17. ౮ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 179/15. Palm leaf.

18. జ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 227/16' (3451) Sritala variety. Bhishma Parva, 27 leaves. Complete. Very very small letters. Date given on the first leaf of the manuscript. Plavanga Jyestha Bahula, '4T hursday (14—6—1787) No further details are found.

19. డు Osmania University Library. No. 952. Palm leaf. Leaves 306. Bhishma and Drona Parvas. Complete and condition good. At the end of 1st canto of Bhishma Parva the following verse is found.

అరయగ పంక్తి చక్కదన మక్షరపొంకము వ్రాతతప్ప నే
నెరుగని లేఖనత్య మిదియేమని తజ్ఞులు తిట్టబోకుడి
హరికథ వ్రాసినం చదివినంతియ చాలును తప్పలెంతురా
చేరుకుకు పంకలూడినను చేదనవచ్చునె సారమెంచుడి.

20. ట Osmania University Library. No. 888. Plam leaf. Leaves 194. Contains Bhishma from 1st to 85 leaves and Drona Parva from 86 th leaf to 194, up to 4th Canto 337 prose. Fifth Canto is not found. Condition good.

21. డ Osmania University Library. No. 892. Palm leaf. Leaves 193. Bhishma contains 1-82 leaves and then Drona Parva Condition good and complete. Date : Kalayukti Adhika Sravana Bahula 12 Thursday (9—8—1798).

22. జ T.M.S.S.M. Library, Tanjore. No. 64. Palm leaf. Leaves 118. Bhishma Parva is spread over 82 to 140 leaves. Condition good.

23. త Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 143/16. Palm leaf. Leaves 181. Bhishma Parva contains 45 leaves. Manuscript also contains Drona, Karna, Salya, Sowptika parvas. At the end of Karna Parva, the following note is found.

Prabhava Sravana Suddha 11 Saturday (14—8—1807). Manuscript concludes with the following details. Pattabhiramudu son of Maturi Ramachandra copied Bhishma, Drona, Karna, Salya, Sowptika Parvas as per the copy of

Durgaraju Buchi Raju. Date : Prabhava Kartika Suddha 15 Saturday. (15—11—1807).

Handwriting is strikingly beautiful. Each leaf contains 14 lines, and each line has 150 letters approximately.

24. ఌ Bhishma, Drona, Karna, Salya, Sowptika Parvas. Palm leaf. 384 leaves. Bhishma Parva included in 1-7 leaves. Manuscript is complete and in good condition. This is obtained from the Trustees Sri Kanyaka Parameswari Temple Vayalpad, Chittoor District.
25. ఌ Andhra University Library, Waltair. No. T. IIII. T. 563-1 Palm leaf. Leaves 184 Bhishma Parva. Incomplete. Condition damaged.
26. ఌ Andhra University Library, Waltair. No. 109. Palm leaf No. of leaves 336. Manuscript contains Bhishma, Drona and Karna Parvas. Bhishma Parva is contained in the first 94 leaves. Complete.
27. ఌ S. V. University, Tirupati. No. 582. Bhishma Parva. Palm leaf. Leaves 112. Condition good. Date: Krodhi Bhadrapada Suddha 13 Friday (21-8-1724) Konda Jogi Raju copied as per the copy belonging to Kavali family.
28. ఌ S. V. University Library, Tirupati. No. 581. Bhishma Parva 1-98 leaves. Condition good. Complete. Scribe : Sunkara Venkanna copied as per the copy of Chaganti Ummanna. Date : Sarvadhari Phalguna Suddha 10 Sthiravaram: (14-3-1829).
29. ఌ T. M. S. S. M. Library, Tanjore. No. M. 63. Palm leaf. Bhishma Parva, 1-92 leaves. Complete and condition good.
30. ఌ Theosophical Society Library, Adyar, Madras. No. 75075. Palm leaf. 1-124 leaves. The Manuscript also contains Aswamedha, Asramavasa, Mousala, Mahaprasthanika and Savarohana Parvas. Condition fair.
31. ఌ
పరిచయము
For description of these symbols, please see the introduction of Volume I. Adi & Sabha parvas.
32. ఌ Theosophical Society Library, Adyar, Madras. No. 75051. Bhishma, Drona, Karna, Salya parvas. Bhishma parva spread over 285 leaves. Condition injured but complete in extent.

Critical Apparatus

Drona Parva

1. ॐ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada No. 160/15. Palm leaf (same as discribed under ॐ (No. 12.) of Bhishma Parva).
2. ॐ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 159/15. Palm leaf. (Same as described under ॐ (No. 2) of Bhishma Parva.
3. ॐ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 142/15. Palm leaf.
4. ॐ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 210/16 (Same as described under ॐ (No. 7) of Bhishma Parva.)
5. ॐ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada, No.7/17 (Same as described under ॐ (No. 14) of Bhishma Parva).
6. ॐ Drona Parva. Osmania University Library, Hyderabad. No. 892. Palm leaf (Same as described under ॐ (No. 21) of Bhishma Parva).
7. ॐ Drona Parva. Osmania University Library, Hyderabad No. 888. Palm leaf (Same as described under ॐ (No. 20) of Bhishma Parva).
8. ॐ Drona Parva. Osmania University Library, Hyderabad. No. 952. (Same as described under ॐ (No. 19) of Bhishma Parva).
9. ॐ Drona Parva. Andhra Mahabharata Project, Osmania University. No. 193. (Same as described under ॐ (No. 24) of Bhishma Parva).
10. ॐ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 143/15. Palm leaf. (Same as described under ॐ (No. 23) of Bhishma Parva).
11. ॐ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 11/16. Palm leaf.

12. ఔ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 228/16. Palm leaf. 215 leaves. Complete. Condition Good. Nattam Subrahmaniyam presented the manuscript to Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. This seems to be a Southern manuscript as the invocation reads as 'మీనాక్షీ సహాయం'
13. క Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 246/16. Palm leaf. Leaves 239. Complete and condition Good.
14. ఖ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada, No. 250/16. Palm leaf. Complete.
15. గ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 241/16. Palm leaf. Leaves 181. Complete. Condition Good. Writing is good. At the end of the work, the following verse is found along with date.
 శరుసంతోషముతోడను
 నిరతము జదువవలెనని నిగ్రహశక్తిన్
 పెరవొప్పు ద్రోహవర్జము
 ధర వెలయంగ వద్దివర్తి శేషయ వ్రాసెన్.
 Pramadi Phalghuna Suddha 4 Thursday. (17-2-1820)
 Scribe: Vaddiparthi Seshayya.
16. ఘ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 245/10. Palm leaf.
17. చ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 26/16. Palm leaf. Leaves 145. Complete. Condition very good. Scribe: Vyasulu son of Jonnalagadda Muttanna copied as per the copy of Avantcha Ramanujulu. Date. Rakshasa Kartika Bahula 5 Jayavaram. (1-12-1795).
18. జ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 189/15. Palm leaf.
19. య Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 181/15. Palm leaf.
20. ట Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 91/15. Palm leaf.
21. ఠ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 23/16. Palm leaf. Leaves 199. Condition fair and complete.
22. డ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 122/15. Palm leaf.
23. ణ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 223/16. Palm leaf. 326 leaves. Manuscript contains Bhishma and Drona Parvas. (Same as described under ఊ (No. 5) of Bhishma Parva).

24. ॐ Drona Parva. Andhra Sahitya Parishat, Kakinaada. No. 145/16. Palm leaf.
25. ॐ Drona Parva. Andhra University Library, Waltair. No. T. 563. Palm leaf. Leaves 145. (Same as described under ॐ (No. 25) of Bhishma Parva).
26. ॐ Drona Parva. Andhra University Library, Waltiar. No. T. 109. Palm leaf. (Same as described under ॐ (No. 26) of Bhishma Parva).
27. ॐ Drona Parva. Sri Venkateswara University, Tirupati. No. 582. Palm leaf. (Same as described under ॐ (No. 27) of Bhishma Parva).
28. ॐ Drona Parva. Sri Venkateswara University, Tirupati. No. 581. (Same as described under ॐ (No. 28) of Bhishma Parva).
29. ॐ Drona Parva. T. M. S. S. M. Library, Tanjore. No. M. 70. Palm leaf. Leaves 95. Condition not bad. Complete. Scribe. Peda Ayyaparaju son of Gurva Raju, grandson of Ayyaparaju who belonged to Kowndinya Gotra, Apastambha sutra, Yazurveda, Completed copying of the manuscript on the evening of Wednesday Adhika Vaisakha Suddha 11 of Pramoduta Samvastara. Saka 1612. (9-4-1690).
30. ॐ Drona parva. T. M. S. S. M. Library Tanjore. No. 68. palm leaf. Leaves 122. Condition good, and complete. No details are given.
31. ॐ Drona Parva. Theosophical Society, Library, Adyar, Madras. No. 74861. Palm leaf. Leaves 155. Complete and condition good. Date: Vikriti Kartika Bahula 10 Wednesday. (12-11-1770).
32. ॐ For full description of these symbols, please see the introduction of Volume I. Adi & Sabha Parvas.
33. ॐ Drona Parva. Theosophical Society Library, Adyar, Madras No. 74793. palm leaf. Leaves 152. Incomplete. Stopped with verse No. 398 in 5th Canto. Condition fair but last leaves are missing.

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతము

భీష్మ - ద్రోణ పర్వములు

— (౦) —

మహాభారతము - యుద్ధతంత్రము

ప్రాచీనభారతీయులు వంటపొలమును - బంటుపొలమును సమానాదరముతో చూచెడి వారు. హలముపట్టి భూమిని సస్యశ్యామలముగా చేసెడివారు. చలముపట్టి వీరస్వర్గమును చూర గొని కీర్తికాముదులను వెదజల్లెడివారు “ఇదమ్ బ్రాహ్మ్యమ్ - ఇదమ్ జాత్రం - కాపాదపిశరా దపి” అని భంగించెడివారు. యోగముచేత తను శ్యామము చేయువారును, రణభూమియందు వీరమరణము పొందువారును - ఉభయులును సూర్యమండలము భేదించుకొని పోవుదురని వారు విశ్వసించిరి. ‘హతోవాప్రాప్స్యసి స్వర్గమ్ - జిత్యావాభోక్త్యసే మహీమ్’ అని శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని ప్రబోధించెను. రణమును యజ్ఞముగా రూపకల్పన చేయుట భారతీయ వాఙ్మయము లందు తరుచు కన్పించును. మహాభారతము కర్ణపర్వము చివర ఈ భావము చక్కగా ప్రకటింప బడినది.

“అనలుడు భాస్కరుండును సుధాంకుడు నధ్వరసంప్రవర్తకుల్
వినుము నరేంద్ర యీ క్రతువు విష్ణుమయం బిది నిర్వహించి ర
ర్జునుండును గర్జుడున్ సమరరూపమునం దగ నీ ప్రబంధ మిం
పొనరఁ బరించినన్ వినిన నొందు నరుం జిరసౌఖ్యసంపదల్.”

(కర్ణ-౩-౩97)

ఇది వీరజాతుల ఆలోచనాపద్ధతి. వీరజాతులకు గాని స్వాతంత్ర్యమలవడదు. అలవడినను నిలువదు.

భారతీయుల యుద్ధతంత్రవిజ్ఞానమునకు మహాభారతయుద్ధము పరాకాష్ఠయని చెప్ప వొప్పును. ఇంత దీర్ఘవ్యవధియు, ఇంత నైన్యశ్లాఘుళ్యము, ఏకత్ర సమాశ్రిష్టమైన ఇందరు అతిరథ మహారథులు, ఇంత పూర్ణహవిజ్ఞానము మరియే యితర ప్రాచీన సంగ్రామమునందును మనకు గాన్పించుటలేదు. దేవాసురసంగ్రామములు జరిగినవనియే కాని వాని తీరు తెన్నులు

మనకు తెలియరావు. రామాయణమునందు మహాయుద్ధవర్ణన కలదు. కాని యందు పాల్గొనిన వారిలో రామలక్ష్మణులను రావణేంద్రజిత్తులను తప్ప తక్కినవారందరును మ్రొక్కడిమూక లనియే చెప్పవచ్చును. రామలక్ష్మణు లిరువురే పరమధానుష్కులు. రావణుడును ఆతని కుమారు డును ధనుర్వేదములైనను దాశరథులకు ఈడుకారు. రాక్షసులును వానరులను గూడ ప్రధానముగ దేహబలముమీద ఆధారపడినవారే. వారి ఆయుధములు శిలలు వృక్షములు ముసలములు మొదలయినవి. యుద్ధతంత్రకౌశలమును బట్టి చూచినచో రామరావణయుద్ధము దొమ్మియ్యద్ధముగా మాత్రమే భాసించును. రాక్షసులు కూటయుద్ధనిపుణులు. ఇంజిత్తు మాయాయుద్ధమును సాగించుటకు యత్నించి విఫలుడయ్యెను. శ్రీరాముడు అలౌకికవీరుడు. ఆయన మూర్తిభవించిన ధగ్గము. 'రాముః సత్యసంగరః' అనియు 'యస్యబిభృతి దేవాశ్చ జాతరోషస్యసంయుగే' అనియు వాల్మీకి ఆయనను సంభావించెను.

ఋగ్వేద కాలము-దాశరాజసంగ్రామము

రామాయణకాలమునకు ఇంకను వెనుకకు పోయి వేదయుగమునందే యుద్ధతంత్ర బీజములను మనము కాంతుము. రుద్రుడు యుద్ధాధిదేవతగను బిభేతవృడుగను వేదమునందు కాన్పించును ఆయనకోపము భయంకరమైనది. ప్రసాదము శుభకరమైనది. ఆయన చాప ధారి "నమస్తే రుద్ర మన్యవ ఉతోత ఇషవే నమః నమస్తే అస్తుధన్వనే" ఓ రుద్రా! నీకోపమునకు నమస్కారము. నీశరమునకు నమస్కారము. నీధనస్సునకు నమస్కారము! దీనినిబట్టి వేద కాలమునకే ఆర్యులయందు ధనుర్వేదవిజ్ఞానము నెలకొనె ననుట విదితమగుచున్నది. ఋగ్వేదములో వర్ణింపబడిన దాశరాజయుద్ధము నందు రణసంబంధమైన ఎత్తుగడలు, దానికి ప్రతివిధానములు మొదలైనవి మనకు కన్పించును.

దివోదాసుని కుమారుడైన సుదాసుడు ఆర్యరాజన్యడు. తండ్రివలెనే ఈతడును గొప్పవిజేత. ఆకాలమునం దార్యులు సింధునదికి ఉపనదులైన పంచనదుల ప్రాంతమున వసించుచుండిరి. వారు యజ్ఞశీలులై ఇంద్రుడు వరుణుడు, అగ్ని, మిత్రుడు, మరుత్తులు మున్నగు దేవతలను ఆరాధించుచుండిరి. పంచనదముల కావల అనార్యజనులు బలవత్తులై దుర్గాది బలిష్ఠయుద్ధసాధనములు గలిగియుండిరి. ఆర్యగణములలో భరతులు, యదువులు, అనువులు, ద్రుహ్యులు మున్నగు తెగలవారుండిరి. భరతులకే తృత్తులని పేరు గలదని సాయణాచార్యులవారు వచించిరి. దివోదాససుదాసులు భరత - తృత్తుగణమునకు చెందినవారు. వీరులైన భరతగణమువారు ఇతర ఆర్యగణములను అనార్యులను గూడ జయించి ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యమును స్థాపించుటకు బద్ధకణిణులై యుండిరి. దివోదాస సుదాసులకు భారద్వాజులు, వాసిష్ఠులు విశ్వామిత్రుడు క్రమముగా పురోహితులుగా నుండిరి. ఆకాలపు పురోహితులు కేవలకర్మకాండ య్గందు షోత్రమే సహాయులు కాదు. తమయాజ్యులైన రాజులకు సంగ్రామములందు మంత్రజలముచేతను, బుద్ధిసంపదచేతను, భుజబలముచేతను గూడ తోడ్పడుచు వారిపక్షమున దేవతలను స్తుతించుచు కవులుగా కూడ పేరుగాంచిరి.

సుదాసుని నాయకత్వమున భరతగణమువారు ప్రాచ్యదేశముపై విజయమునకు నడుముకట్టిరి. దీని హర్షింపని ఆర్యానార్య రాజన్యులందఱును కలిసి పదిమంది రాజులు ఒక బల వత్తేరమైన సమాఖ్యగా ఏర్పడి సుదాసుని కడ్డమై నిలిచిరి. ఇదియే ఋగ్వేదప్రసిద్ధమైన దాశరాజయుద్ధము. సుదాసుడు విజయయాత్రను ప్రారంభించి అసిక్కి (చీనాబునది) పరుష్ణి (రావినది) నదుల యంతర్యేదిని ప్రవేశించెను. దాశరాజసమాఖ్యవారు పరుష్ణినది దక్షిణతీరమున విడిసి యుండిరి. సుదాసుని మున్ముందుకు ఎలయించుకొని వచ్చుటకై కాబోలు వారు తమమిత్రవర్గమైన యశువులు భృగువులు మున్నగువారిని ప్రేరేపించి సుదాసుని పక్షమైన మత్స్యజనపఁదముపై కవియించిరి. యశువులు మున్నగువారికి తుర్వశు డనువాడు నాయకడై మాత్స్యులగోధనమును హరించెను. ఈ తుర్వశుడు మహాభారతము దక్షిణ గోగ్రహణము నందు మనకు పరిచితుడైన సుశర్మవంటివాడుగా నున్నాడు. తనమిత్రవర్గసహాయార్థమై సుదాసుడు అసిక్కినదిని దాటివచ్చి, పరుష్ణి - అసిక్కి నదులనడుమ విడిసి యుండెను.

సుదాసుని తిరోగమనయుక్తి

ఈ యదను గైకొని దాశరాజకూటమువారు ఒక గొప్ప పన్నగడను ప్రయోగించిరి. సుదాసుడు తుర్వశునితో యుద్ధము నందు చిక్కి తలమునకలుగా ఉన్నప్పుడు ఆతని నైన్యముల మీదికి పరుష్ణినదీప్రవాహములను విడువవలెనని వారు ఉపాయమును వన్నిరి. పరుష్ణినది గట్టులను తెగగొట్టినచో వెల్లువలు సుదాసుని ముంచెత్తి ఆతని సర్వనాశనము కావించు ననియు, ఆ యలఁజిలో తా మాతనిని తుదముట్టింప వచ్చుననియు వారి మంత్రాంగమై యుండును.

పరుష్ణినదికి ఎగువభాగమునందు వైకర్ణులను జనులుండిరి. వీరు సుదాసునకు వ్యతిరేకులు. దాశరాజసమాఖ్యకు అనుకూలురు. అట్లు ప్రేరేపింపబడి వైకర్ణజనులు తమ దిగువ భాగము నందు పరుష్ణినదికి దుడ్లు కావించి నదీజలములను పల్లపుప్రాంతములపై ఉవ్వెత్తుగ విడిచిరి. ఈ యమోఘమైన ఎత్తుగడలో సుదాసుడును ఆతని నైన్యములును నశింపవలసి యుండెను. కాని అదృష్టవశమునను వసిష్ఠులవారి దూరదృష్టిచేతను కాబోలు సుదాసుడు సర్వనాశము నుండి తప్పించుకొనెను. పరుష్ణినది వరదజలముల నుండి దూరముగా తమ నైన్యమును అసిక్కి నది వంకకు ఉపసంహరించు కొనుటచే ఇది సాధ్యపడెను. సమాఖ్యపక్షము వారి మిత్రుడైన తుర్వశుడు మాత్రము ఆవరదలను తప్పించుకొనలేక అందే నశించెనట. తానొకటి తలచిన దైవ మొకటితలచినట్లైనది దాశరాజకూటమువారికి వినాశమునుండి సుదాసుని తప్పించి నందులకై వసిష్ఠమహర్షి ఇంద్రుని మిన్నగా స్తుతించెను.

ఈలోపులో పదిమందిప్రభువులు సుదాసుని వెన్నంటవలెనను సంకల్పముతో పరుష్ణి నదిని దాటి ఉత్తరతీరమునకు వచ్చిస్కంధావార్తమును నెలకొల్పు కొనిరి. ఇప్పుడు సుదాసుని

స్థితి మిక్కిలి ఇరకాటమున పడెను. పరుష్టివరదలచే నైనయము కొంత చెల్లాచెదరయ్యెను. శత్రువులు విక్రాంతితో సమీపించు చున్నారు. తానింకను అనిక్కినదికి దక్షిణతీరముననే ఉండెను. ఈ వంకనుండి యాతనికి మరొక ప్రమాదము ఎదురయ్యెను. అనిక్కి నదికే ప్రాచీన కాలమున యమున అనుపేరుకూడ ఉండెను. యమునానదీ తీరమున భేదనామకుడగు అచార్య ప్రభు వొకడుండెను. వీడు జరాసంధునివలె దురంతపరాక్రముడు దుర్జనుడు ఇంద్రుని ఆరాధించు వారిని వీడు బాధించుచుండెనట. సుదాసునకీతడు ప్రబలవిరోధి. తనపార్శి దేశమునందు విజృంభించి యున్న భేదుని నిర్మూలించక సుదాసుడు ముందుకు పోయినచో వాడు సుదాసుని వెనుకనుండి దెబ్బతీయవచ్చును. లేదా ఆతని రాజ్యముపై బడి నష్టము కలిగింపవచ్చును. భేదుని ఉన్మాదిం పక దాశరాజవర్గమువారి నెదుర్కొనుట ప్రమాదకరమని తెల్లమయ్యెను. సుదాసుడు మహా శూరుడును వజ్రసంకల్పుడును కాకున్నచో ఆతని యాటకట్టి యుండును మహానీతివిదుడైన వసిష్ఠమహర్షి యాతనికి ఉపాయము చెప్పవారు గానుండెనుగదా. కర్తవ్యనిర్ణయమును చేసి కొనుచున్న సుదాసునకు ఇంద్రప్రసాదముచే మిత్రసహాయము లభించెను. ఆతనికి మిత్రకక్షీయులైన పక్షములు అవినాసులు భలాసములు మున్నగు గణములవారు ఈయావత్సమయమున సుదాసునకు తానటగా వచ్చిరి. ఇట్లు మిత్రబలముచే సంవర్ధితబలుడైన సుదాసుడు కాలహరణము చేయక భేదనాయకుని పై పడి ఆతనిని రూపుమాపెను. ఇది మహాయుద్ధమునందే జరిగెనో లేక నయవం చనచే జరిగెనో తెలియదు. భేదుడు సంహరింపబడుటచే సుదాసునకు పార్శి భాగమునుండి రాగల మహాప్రమాదము నివారిత మయ్యెను. ఈ పోరాటమునం దాతనికి పెక్కుయుద్ధాశ్వ ములును లభించినట్లు కాన్పించును. దాశరాజ సమాఖ్యపై బడి దానిని భేదించుటకీ యుద్ధాంగ మాతనికి విస్తారముగా ఉపకరించెను.

సుదాసునిశత్రువు లీవర కాతని వెనుకభాగముపై విజృంభించి యాతనికి తనవ్యూహ మును సమకూర్చు కొనుటకు అవకాశము ఈయకుండవలసి యుండెను. కాని వారట్లు చేసి నట్లు కాన్పించదు. అమూల్యమైనకాలమును వారు వృథాబుచ్చిరి. సుదాసుడు మాత్రము మిక్కిలి జాగృతుడై యుండెను, శత్రువులు తనపై బడు అవకాశమును వారి కీయక తానే వారి పై బడి నిర్మూలించుటకు నిశ్చయించుకొని యుండెను. ఇప్పటి యాతని వ్యూహ మిట్లు న్నది. ఆతనికి పార్శిభాగమున ప్రమాదములేదు. కావున పరుష్టినది యుత్తరపుటొడ్డున విడిసియున్న దాశరాజసమాఖ్య వైపు నైనయముల నడపెను. ఆతని వామపార్శ్వమున రిపు పక్షీయులగు వైకర్ణజనులుండిరి. దాశరాజుల ప్రధానసైన్యముతో తాను తలపడుటకుముందే వైకర్ణజను లనెడి కంటకమును నిర్మూలించుట డేమ మని యించి ఆత డట్లు కావించెను. సమాఖ్యపక్షమువారు వైకర్ణజనుల కేల ఆశదలో తోడ్పడలేదో ఊహింపజాలము. సుదాసుడు భేదనాయకుని జయిండుటతో దాశరాజపక్షమువారు దిగ్రాసంతి చెంది విక్రమవ్యూహమును విడిచి సంరక్షకవ్యూహము నాశ్రయించి యుండవచ్చును. లేదా రామాయణయుద్ధమునందు రావణుని వలె దుర్భరమైన ఆత్మవిశ్వాసముతో అల్పసైన్యపరివృతుడగు సుదాసుడు తమ్మేమి

చేయజాలునని ఉపేక్ష వహించిరేమో. ఎత్తైనను విక్రమవ్యూహమును సుదాసునిపరము చేసి యూరకుండిరి.

సుదాసుని విజయము

సుదాసుడు పరుష్ణినదీతీరమువై పు వాహినులను తరలించెను. అతనికి దైవ మనుకూలించెను. ఒక చెనుతుపాను వీవ నారంభించెను. దాశరాజునై న్యములు చికాకుపడి స్రమ త్రములై యుండెను. ఈ యదను చూచుకొని సుదాసుడు శత్రువులవై హతాత్తుగ విరుచుకొని పడెను. వారు యుద్ధము చేయలేక చెల్లాచెదరై పరుగెత్త జొచ్చిరి. గాలివాన చే పరుష్ణినది వెల్లువలకు లోనయ్యెను. కొండలవై మంచు కరిగి వరదలు వచ్చినను వచ్చియుండ వచ్చును. దాశరాజునై న్యములు పెక్కులు నదిలోపడి మరణించెను. వారు దక్షిణమునకు పారిపోవుటకును వీలు లేకుండెను. అసిక్ని-పరుష్ణి నదుల సంగమస్థానము సమీపమునందే యుండెను. అదియును జలార్ణవ మయ్యెను. ఏ దిక్కునకు వలాయనము చెందుటకును వీలులేక సమాఖ్యవీరులు నిర్దయగ సహరింపబడిరి. అసంఖ్యాకులు నదీజలములలో మడిసిరి. ఇంద్రావరుణుల ప్రసాదముచే సుదాసునకు అఖండవిజయము అపారమైన కొల్లధనము లభించెను. అతని ఘనవిజయమునకు ఆశ్చర్యపడి కవులిట్లు దేవతల స్తుతించిరి. “ఇంద్రుడు దరిద్రునిచేత మహాదానము చేయించెను. మేకపిల్లచేత సింహమును చంపించెను. సూదిమొనతో యూవస్తంభమునకు బెజ్జము పొడిపించెను”.

దాశరాజు సంగ్రామము నందు రెండుమూడు విషయములు గుర్తింప వచ్చును. మనుష్య యత్న మెంత యున్నను దైవ మనుకూలించిన గాని కార్యసిద్ధి కలుగదు. మహాభారతమునందు ధృతరాష్ట్రుడు దీనిని గూర్చియే తరుచు వాపోవు చుండును ఋగ్వేదకాలమునకే మత్స్యజనపదము గోసంపదకు వాసికెక్కి యుండెను. మహాభారత మందలి గోగ్రహణ వృత్తాంతమునకునాంది ఋగ్వేదమునందే లభించు చున్నది. ఈకాలమునఆర్యుల యుద్ధసాధనము లెట్టివి అనుప్రశ్న జనించును ధనుర్భాణములు వారికి తెలిసి యుండ వచ్చును కాని ధనుర్వేదము ఎక్కువసాధన పొంద లేదేమో అనిపించును. భరతవీరులు గోసంపదను వెదకికొనుచు ప్రాగ్విశకు పోవునప్పుడు వారు పెద్దగండ్రగొడ్డళ్ళను ధరించినట్లు వర్ణింప బడినది. “యువాం నరావశ్య మానాస ఆప్యం ప్రాచాగవ్యంతః పృథువర్మవోయయుః” ఓ ఇంద్రావరుణులారా ! మీ బంధుభావమును చూచుకొని గోవులను ఇచ్చించుచు (జనులు) పృథువర్మవులై తూర్పుదిక్కునకు పోవుచున్నారు. నాయకులైన వీరులు శరచాపములతోను సామాన్యనైనికులు గండ్రగొడ్డళ్లు మొదలగు వానితోను యుద్ధముచేసి యుందురు. యజుర్వేదకాలమునకు ధనుర్విద్య చక్కగా అభ్యస్త మయ్యెను కావుననే రుద్రుని ప్రశంస యందు ధనుర్భాణములు తరుచు వినవచ్చును. యుద్ధసాధనము లెట్టివైనను ఋగ్వేదకాలమునకే యుద్ధతంత్రము గొప్ప ప్రావీణ్యము పొందెననుట గమనింపదగినది. యుద్ధయుక్తి (Strategy), ఆకాలమువారికిని బాగుగా తెలిసియుండుట దాశరాజు సమాఖ్యవారు జలార్ణవము కల్పించుటతోను, సుదాసుడు ఉపాయముగ తిరోగమనము చేయుటతోను మనము చూతుము. అననుకూల సమయమునను అనన్యకూలపరిస్థితుల

యందును శత్రువును నిర్బంధముగా రణమునకు దింపుటయే నిపుణుడైన సేనాని చేయు విధానము ఇది యంతయు దాశరాజయుద్ధమునందు పుష్కలముగా గలదు.

మహాభారత కాలము- సంగ్రామ శాస్త్ర పురోగతి

మహాభారతకాలమునకు భారతీయుల యుద్ధశాస్త్ర పరిజ్ఞానము విశేషపురోగతి నొందినది. నైనికజీవితమే ముఖ్యధర్మముగా గల ఊత్రియజాతి ప్రాధాన్యము నొందుట - యుద్ధ పాధనములు యుద్ధాంగములు స్పష్టరేఖలతో ఏర్పడుట - యుద్ధయుక్తి - వ్యూహ నిర్మాణ పాండిత్యము అభివృద్ధి నొందుట - ఈమున్నగునవి మహాభారతయుద్ధము యొక్క ముఖ్య లక్షణములు.

క్షత్రియజాతి ప్రాధాన్యము

మహాభారతకాలమునకు వర్ణాశ్రమవ్యవస్థ దేశములో నిరూఢమయ్యెను. దుర్బలులను రక్షించుట రాజ్యధర్మము. దానికి దండ మవసరము ఈదండవ్యాపారము అరగా ప్రజారక్షణ వ్యాపారమునకై ఒకకులము ఏర్పడుట హిందూమతమునందలి ప్రత్యేక వ్యవస్థ. క్షత్రియుని ధర్మము ప్రజాపాలనము - ప్రజారక్షణము అని నాటివారు భావించిరి ఈ గురుతరభాధ్యతను నిర్వహించువా రగుటచే సంఘమునందు క్షత్రియుల కధికప్రాధాన్యము కలిగెను క్షత్రియులలో దుష్టులు దురాగ్రహప్రేక్షులును బయలుదేరి ప్రజాపీడనము కూడ జరుగు చుండెను. వీరి యార్ధత్యమును అడచుటకు సంఘము నందిశరవర్గములవారు పూనుకొనుచుండిరి. మహాభారతారంభమునందే శమంతపంచకవృత్తాంతముకలదు. (అది-1-78,79) శ్రేతాద్వాపరసంధియందు వరకురాముడు క్షత్రియజాతిపై కోపించి యిరువదియొక్కమారు వారిని చంపి, రక్తపుష్పదుగులు కట్టించె ననియు, ఆ మడుగులే శమంతపంచక మనబడు ననియు అదిపుణ్యక్షేత్ర మనియు వర్ణింప నైనది. దీనినిబట్టియే అనాటి కొందరుక్షత్రియుల భౌద్ధత్యము తెల్ల యగుచున్నది. మహాభారత మందలి ద్రోణ ద్రుపదవృత్తాంతము గూడ దీనినే బలపరచు చున్నది. దుర్భర దారిద్ర్యపీడితుడై ద్రోణుడు తన్ను సమీపించి నప్పుడు ద్రుపదుడన్నమాటలు క్షత్రియజాతియార్ధత్యమునకు నిదర్శనము (అధి-5-203) ఇట్టివారు కొందరున్నను ఆ నాటిక్షత్రియు లందరును ప్రజాపీడకు లనుటకు గాదు. భీష్ముడు ధర్మరాజు మున్నగు వినీతులైన క్షత్రియసత్తము లెందరో వినవత్తురు

యుద్ధమే ప్రధానవృత్తిగా గల ఒకకుల ముందుట రణపాండిత్యమునకు దోహదకారి అయెను. ఈకాలమున ధనుఃకౌశలము అనిదంపూర్వమై విలసిల్లెను. గదాయుద్ధమైన పుణ్యము మేర మీరెను. ఖడ్గసాధనము కూడ ప్రకర్ష నందెను. దీనికి మౌఢేయుడైన నకులుడు ఉదాహరణముగా చెప్పబడు చున్నాడు. సేనాంగములైన రథ గజతురగ వదాతులు సంఘాతముగను ప్రత్యేకముగను సుశిక్షితుకురియయ్యెను. వ్యూహజ్ఞానము ఈకాలమున ప్రదర్శింప బడి నంత నితముగా మహాభారతపూర్వకాలమునను, అనంతరకాలమునను ప్రదర్శింప బడెనా యను సందియమును కలిగించును.

ధనుర్వేదపు పరమప్రావీణ్యమునకు పరశురాముడు, గాంగేయుడు, ద్రోణుడు, అర్జునుడు మున్నగువారు పేర్కొన దగినవారు. ధనుస్సుతో వీరుసాధించిన కార్యములు అద్భుతావళిముగా నుండును. ఇవి యతిశయోక్తులను భావము జనింపజేయు చుండును. గాంగేయుడు బాల్యమునందు ధనువభ్యసించుచు బాణములతో గంగాప్రవామునకు సేతువు నిర్మించుట చూచి తండ్రియైన శంతనుడు కూడ ఆశ్చర్యభరితు డాయెను. (ఆది-4-184, 185) ఆకాలమున ప్రసిద్ధ ధనురాచార్యులలో భార్గవరాము డగ్రేసరుడు. గాంగేయుడి యాచార్యునివద్ద చా ప విద్యను గ్రహించి గురువును మించినశిష్యుడుగా వర్ధిల్లెను. కాశీరాజకూతురగు అంబవిషయమై భీష్ముడు తనగురుని అనుచితాదేశమును పాటించలేక శత్రుభయంకరుడగు పరశురామునితో పెక్కుదినములు హోరాహోరిని పోరాడి ఆతనిని 'జితోస్మి' యనిపించెను. కారవపక్షమున మానసియులై మహాధానుష్కులలో అగ్రగేసరుడు కుంభజన్ముడైన ద్రోణాచార్యుడు, ఉద్యోగపర్యమునందు స్వపక్ష పరపక్ష వీరుల బలాబలముల నుగ్గడించుచు భీష్ముడు ద్రోణుని ప్రళంఛించినవిధానము నిరుపమానము. ద్రుపదునిచే అవమానింపబడి ద్రోణుడు కారవరాజ్యమున ఆశ్రయము కోరివచ్చును. హస్తి నాపురముబయట రాజకూరులు క్రిడావశమున ఒకకందుకమును నూతితోపడవైచి దానిని వెలువరించుమార్గములేక మిన్నకుండిరి. అప్పుడు భారద్వాజుడు బాణరజ్జువును కట్టి కందుకమును నూతితోనుండి వెలువరించి తనయద్భుతవైపుణ్యమును చూపెను. నాటినుండియు ఆతడుహస్తి నాపురమునందు ధనుర్విద్యాచార్యుడై మకాలిక రాజకుమారులందరకును విలువేర్చును శిక్షించెను.

కుంతీనందను డగు అర్జునుని మించిన మహాధానుష్కుడు కాలరంగము నం దెన్నడును ఏదేశమునను అవతరించినట్లు వినము. కాసల్యానందనుడైన శ్రీరాముడొక్కడే ఆతనికి సాటి రాగల వీరవరేణ్యుడు. వీరిద్దరును భారతీయదరిత్రకే అలంకారప్రాయులు. ఇద్దరును సత్త్వస్వ భావులే. ఆడినమాట తప్పనివారే. అర్జునుని జననసమయమున ఈతడు పరమాస్త్ర వేదియై శంధిద్రాదుల కూడ ఓడించునని దివ్యవాణి మ్రోసెను. (ఆది. 5-124) అస్త్రవిద్యాసాధనము నం దీతని శ్రద్ధయు అభినివేశమును అనన్యసాధ్యములు. ఈతడు ద్రోణుని ప్రియశిష్యుడు, విలువిద్య యందు పార్థునిమించు వీరుడు లేకుండ నేర్చుదు నని యాచార్యుడు ప్రతిజ్ఞ చేసెను. (ఆది. 5-239, 240) గురునందనుడైన యశ్వత్థామ అర్జునుని యెడ మత్సరగ్రస్తుడై యుండెను. కార్యకవిద్య యందాతడు తనను మించిపోవు నని యారాటము. అర్జునునకు చీకటితో అన్నము పెట్టవలదని యశ్వత్థామ వంటువానికి రహస్యమున ఉపదేశించెను. ఒకనాటిరాత్రి వృథాసూనుడు కుడుచుచుండ గాలివలన దీప మారిపోయెను. చీకటి యందే భుజింప వలసి వచ్చెను. అభ్యాసవశమున భుజించి, అభ్యాసమున నెట్టిపనులైన సాధింపవచ్చునని యర్జునుడు గ్రహించి యంధకారమునందు బోణప్రయోగము చేయుట నేర్చుకొనెను: (ఆది. 5-228, 229) ధీమంతులు అల్పాల్ప సన్నివేశములనుండి మహత్తరవిషయములను గ్రహింతు రనుటకు అర్జునుడు పరమసాక్ష్యము. ఫల్గునుని శ్రద్ధను, సౌజన్యమునూ, అక్రూరస్వభావమును చూచి ద్రోణు డాతనికి అమోఘప్రభావములును, దారుణములును అగు మహాస్త్రములను ప్రయోగోపదేశంపారపూర్వకముగ ఉపదేశించెను. తన కుమారుడగు అశ్వత్థామ క్రోధ తీవ్ర స్వభావుడని గుర్తించి వానికి

గూడ ఈ మహాస్త్రముల వాత దుపదేశింపలేదు. ఆచార్యుని నిష్పక్షపాతబుద్ధియు లోకసంక్షేమ దృష్టియు ప్రశంసాపాత్రములు. ఘోరసాధనములను క్రూరస్వభావులచేత నుంచినచో వారు లోకసంక్షోభము గావించురను అంశమును ద్రోణుడు కనిపెట్టెను.

అర్జునుని ధనుర్విద్యాకౌశలమును చూపు నన్ని వేశములు మహాభారతమున అసంఖ్యా కములు. తొలుదొల్త నే యాతడు గురుదక్షిణగా మహారథు డగు ద్రుపదుని అవలీలగావట్టితెచ్చి గురునకు నివేదించెను. భాండవదహనమునందు శరపంజరము గావించి ఎట్టిశీవులును అగ్నిసంహారమును తప్పించు కొనకుండ జేసెను. ఇది యాతని నేర్పున కుదాహరణమైనను అతని సహజమైన అక్రూరస్వభావమునకు విరుద్ధము. దీని ప్రతిభ్యని మహాభారతయుద్ధము నందు మనకు తిరిగి వినిపించును. భాండవదహనము నుండి తప్పించుకొన్న యశ్వసేను డను నాగకుమారుడు కర్ణుని ప్రాపున నుండి మహాయుద్ధమునందు నూతనందనునిచే పార్థునిపై ప్రయోగింప బడెను. (కర్ణ. 3.316) అంగారపర్ణు డను గంధర్వరాజును జయించుట (ఆది. 7-39-49); ద్రుపదునిపీట మస్త్రియంత్రభేదనము; అరణ్యవాసము నందు వినాకపాణిని మెప్పించి పాశుపతము పొందుట; ఘోషయాత్ర యందు గంధర్వుల నిర్జించుట; నివాత కవచ కాలకేయాదిసహారము; ఉత్తర గోగ్రహణవిజయము; భీష్మునకు శరతల్పము నిర్మించుట; ఆమహావీరునకై పాతాళజలము పుట్టించుట; సైంధవవధ; కర్ణవధ; అపాండవము గావలెనని యశ్వత్థామ ప్రయోగించిన బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రమును మోఘీకృతము చేయుట మొదలైన మహాసన్నివేశము లెన్నియో అర్జునుని ఏకైక ధనుర్దరప్రతీతికి ఉదాహరణములు. ఇట్టి లోకైకవీరుడైన యర్జునుడు, శ్రీకృష్ణుని భార్యల నవహరించికొనిపోవు వ్యర్థకిరాతులను నిలువరింప లేకపోవుట కాలదురత్యయము. ఎట్టిమహానుభావులును మహావీరులను కాలాధీనులని భగవానుడగు కృష్ణుడైపాపముడు నిరూపింప దలచినాడు.

కర్ణుడుగూడ మహాస్త్రవేత్త అయినను లఘుస్వభావుడును దుర్జనమిత్రుడును అగుటచే అతనివిద్య రాణింప లేదు.

ధనుర్వేద పాఠశాలలు

మహాభారతయుగమునందు యుద్ధవిద్యను నేర్పుటకై ముఖ్యనగరము లందు నైనిక పాఠశాలల వంటివి ఉండినట్లు కాన్పించును. వానిలో మిక్కిలిప్రసిద్ధమైనది హస్తినాపుర యుద్ధవిద్యాలయము. దీనికి మొదటియాచార్యుడు కృపుడు. ఈతని తండ్రి శరద్వంతుడను బ్రాహ్మణుడు మహాస్త్రవిదుడు, శరద్వంతుడు తనకుమారునకు చతుర్విధంబగు ధనుర్వేదము నేర్పెను. కృపుడు ప్రథమాచార్యుడుగా హస్తినాపుర పాఠశాలయందు పాండవధార్తరాష్ట్రులు, యాదవులు మున్నగు పెక్కురు రాకుమారులు ధనుర్వేద మభ్యసించుచుండిరి (ఆచి. 5-193). కృపుని తరువాత యాతని సోదరి భర్తయైన ద్రోణుడు హస్తినాపుర ధనుర్వేదవిద్యశాలకు అధ్యక్షు డయ్యెను. ఈయన యస్త్రగాంభీర్యము నందు మహాసాగర సన్నిభుడు. అగ్నివేళుడనుమహాముని యొద్దను పరుశరామునివద్దను ఈతడు శుశ్రూషచేసి

దివ్యాస్త్రనిపుణతను సాధించెను. యుద్ధపాతకాల యందలి పాశ్చాత్యములు వివిధములుగా నుండెను. ద్రోణుడు అర్జునునకు ఈ క్రింది యంశములు నేర్పెను.

సీ..... ద్వంద్వసంకీర్ణ యుద్ధములదెలుగు

రథమహివాజివారణముల వైమండి దృఢచిత్ర సౌష్ఠవగతుల నేయ

తే. బహువిధపూహ్యభేద నోపాయములను సంప్రయోగ రహస్యాతిశయముగాగ గణపె...
(ఆది. 5-280)

విద్యాశాలల యందు ఛాత్రులను ప్రవేశ పెట్టుకొనుటలో ఆ కాలమున ఆచార్యునకు పూర్ణ స్వాతంత్ర్య మున్నట్లు తోచును. ఉన్నతకులజాలకు మాత్రమే ప్రవేశార్హత యుండెను. ఏకలవ్యుని వంటినిశితబుద్ధికి హస్తినాపుర కళాశాలయందు ప్రవేశము లభింపకుండుట గమనింప దగినది. కర్ణుడు సూతనందనుడుగా భావింప బడుటచే అతనికి ఈవిద్యాస్థానము నందుప్రవేశము లభించెనో లేదో తెలియదు. కుమారాస్త్రవిద్యా సందర్శనసమయమున ఈతడు పాల్గొనుటను భీమాదు లధిక్షేపించిరి. క్షత్రియశాలు రధికముగా నుండిన ఈవిద్యాస్థానమున వేగలేక యే కాబోలు కర్ణుడు మహేంద్రనగముపై తపస్సుచేయుచున్న భార్గవరాముని ఆశ్రయింప బోయెను. ఇక్కడను అతనికి సూతకులసంఘాతి అడ్డవచ్చెను. క్షత్రియకులాంతకు డగు పరుశురాముడు బ్రాహ్మణులకు గాని ధనుర్వేదము ప్రసాదించదని యెరిగి కర్ణుడు తాను బ్రాహ్మణుడ నని బోంకి బ్రహ్మాస్త్రము భార్గవాస్త్రము మున్నగు మహాస్త్రములబడసెను. కాని దురదృష్టవశమున ఇంద్రకృత మాయచే కర్ణునికులము భార్గవరామునకు తెలిసి ఆ మహనీయుడు కర్ణుని దివ్యాస్త్ర పరిజ్ఞానము వితథ మగునట్లు శపించెను. (కర్ణ. 2-84, 89) మహేంద్రవర్మతము ప్రాకస్యముద్ర తీరమున నున్నది. కావున భార్గవరాముని విద్యాస్థానము దక్షిణాదిఛాత్రులకు ఉపయుక్తముగా నుండెడి దని భావింప వచ్చును.

ద్రోణుని గురువగు అగ్నివేశ్యుడనుమహాముని (అగ్నివేశుడనియు కలదు) ఆ కాలపు చాపవిద్యా గురువులలో పేరెన్నిక గన్నవాడు. ఈతని ఆశ్రమ మెక్కడ నుండెనో కచ్చితముగా తెలియదు. ద్రోణుని తండ్రియైన భరద్వాజమహర్షి యాశ్రమము గంగాద్వారము నందుండెనని చెప్పబడినది. (ఆది. 5-194) ద్రుపదుడు గూడ భరద్వాజాశ్రమమునందే పెరిగెను. ద్రోణ ద్రుపదు లిరువురును ఒకగురువుపద్దనే వేదాధ్యయనము చేసి విలువిద్య గరచిరి. తండ్రి యనంత రమున ద్రుపదుడు పాంచాలాధిపతియగుటకు వెళ్లిపోయెను. ద్రోణుడు అగ్నివేశ్యుడను మహామునినిజేరి ధనుర్విద్యా పారగుడై అగ్నేయాస్త్రము మున్నగు మహాస్త్రములను పొందెను. దీనినిబట్టి అగ్నివేశుని ధనుర్వేదకళాశాల హిమవత్పర్వతమున పాంచాలదేశమునకు సమీపములో నుండెనని యూహింప దగియున్నది. శ్రీకృష్ణుడను బలరాముడును సాండిపనీవర్ధ వేదాధ్యయనము చేసిరి. సాండిపని యాశ్రమ మెచ్చట నుండెనో అతడు ధనుర్వేదాచార్యుడగునో కాదో తెలియదు.

ఆకాలపు యుద్ధసాధనములలో గదాదండము ప్రాముఖ్యము వహించెను. బలశక్తుడు శల్యుడు. భీముడు, దుర్యోధనుడు వీరు గదాయుద్ధవిశారదులు. గదాప్రయోగమునందలి విశేషమును అభ్యసించుటకై దుర్యోధనుడు ద్వారకానగరమున కేగి బలరాముని సేవించెను చెప్పబడు చున్నది. సుయోధనుడు నిరంతరాభ్యాసముచే గదాపాండిత్యము నందు భీము మించిపోయెను

శిష్యుల విద్యావ్యాసంగమును గురువులు పరీక్షించుట ప్రాచీనకాలమునందును గలదు. ఆచార్యుడు ఛాత్రులను తాను మున్నందు పరీక్షించి సంతృప్తిపడెనచో పెద్దల సమక్షమున బహిరంగప్రదర్శనము చేయించును. ఇందు మొదటిది ఈ నాటి కళాశాలపరీక్ష వంటిది. భారతము స్పృహజ్ఞుల సన్నివేశములు రెండవది కలవు. ఒకనాడు ద్రోణుడు శిష్యులను పరీక్షింపగోరి కృత్రిమమైన యుద్ధమున కళాశాల గ్రమ్మపై రచించి దానిని భేషించుటకై ఒక్కొక్కరుగా రాకుమారులను పిలుచుటకు నిశ్చయించి ధర్మనందనుని ముందు పిలిచిలక్ష్యమును ప్రకటించునని వారిని అందరను చూచితివా యని యడిగెను. లక్ష్యముతో పాటు ఇతరులను జూచుచున్నానని యుద్ధిష్ఠిరుడు బదులు పలికెను. వెంటనే ఆచార్యుడు కోపగించి ఆరాకుమారునకు ఏకాగ్రదృష్టి లేదని నిరసించి తొలగి పొమ్మనెను. వలపురు రాకుమారు లిట్లే పరీక్షకు నిలువలేక పోయిరి. ఒక్క అర్జునుడు మాత్రము పక్షి శిరమును దప్ప అన్యవస్తువులు తనదృష్టిలో లేవని చెప్పగా ఆచార్యుడు సంతసించెను. అర్జునుడు లక్ష్యమును పడనేనెను. (ఆది. 5-248, 254).

మరియొక పరీక్ష యం దర్జునుడు తన శరకౌశల్యమును జూపి గురుని మెప్పించెను. ఒకనాడు ద్రోణుడు గంగానది యందు స్నానము చేయుచుండగా మొనలి యాశని పాదమును వట్టెను శిష్యు లందరును ఏమియు చేయనేరక త్రొక్కిడి పడుచుండిరి. అప్పుడర్జునుడు నీటిలో శరీరము కనబడకున్న యా మొనలిని ఐదుబాణములు ప్రయోగించి సంహరించెను. (ఆది 5-258) ఈ జలభేదనవిద్య నాతడు ఉత్తరోత్తర గాఢముగ సాధన చేసి యుండును. తత్సహాయముననే యాశడు నివాత కవచ కాలికేయాదులైన సముద్ర గత రాక్షసులను నిర్మూలించెను.

కుమారాస్త్ర విద్యాసందర్శనమునకుటము హస్తినాపుర యుద్ధకళాశాలావిద్యార్థులబహిరంగపరీక్ష. కర్ణుడి సందర్శనముననే తన చాపవైపుణ్యమును చూపి దుర్యోధనున కాస్తమిత్రుడయ్యెను. ద్రుపదరాజును పట్టకొని తెచ్చుట కూడ కురుపాండవరాజకుమారుల విద్యాపరీక్షలో భాగమే. వీరులు వినయ ప్రదర్శనమునకును కుశలవార్తలు తెలుపుటకును శరములనే ప్రయోగించుట చిత్ర మనిపించును. ఉత్తరగోగ్రహణము నందు అర్జును డిట్టి శూరసంప్రదాయమును అనుష్ఠించెను. ద్రోణుడిట్లు చెప్పుచున్నాడు "ఇప్పుడు నాకు బ్రణామంబులుగాఁ బాదంబుల మొదలంజొడరెండమ్ము లేని పెద్దకాలం జేసికొనియున్నవాడు గావునఁ గుశలప్రశ్నంబుగాఁ జెప్పులు సోఁసియుం జోకములుగా రెండమ్ము లేనె" (విరాట-4-252),

ఆ యు ధ ము లు

• • మహాభారతకాలము నందలి ఆయుధములలో ధనుర్పాణము లగ్రేసరములని సూచింప నై నది. యుద్ధవిద్యకు ధనుర్వేద మనుపేరు కలుగుట గమనింపదగినది. ఆయుధములు నాలుగు విధములని చెప్పబడినది, ముక్త, అముక్త, ముక్తాముక్త, యంత్రముక్త అనునవి. నీతిప్రకాశిక అనుగ్రంథము వానిని మూడువిభాగములుగా మాత్రము చేసినది. ముక్త, అముక్త, మంత్రముక్త - అనునవి మూడుతెగలు. ధనుర్పాణములు ముక్త ఆయుధశ్రేణికి చెందినవి. కోదండము కార్ముకము, మున్నగునవి ధనుర్వేదములు కావచ్చును. ధనుస్సులు, బాణములు చేయుట సంహితాకాలముననే జనులకు వృత్తిగా ఏర్పడెను. 'ఇషు క్షద్యోధ్య ధన్వ కృద్యోశ్చ' అని యజుర్వేదము. కమ్మరులు బాణముల శిరస్సును చేయుదురు. ఇతరులు శరము యొక్క తడి తరభాగములు చేయుచుండిరి. ఐతరేయబ్రాహ్మణము దేవతలు శరనిర్మాణ మెట్లు చేసిరో వర్ణించినది. ఒకప్పుడు పురోహితున కీయవలసిన దక్షిణకు బదులు ఒకచాపము, మూడుబాణములు ఇచ్చినట్లు కాశీతీర్థబ్రాహ్మణము వర్ణించినది. చాపము సాధారణముగా నాలుగు లేక ఐదు మూరల పొడవు ఉండెడిది. దానిని ఉక్కుతోగాని, కొమ్ముతోగాని దారువుతోగాని చేయుచుండిరి. అర్జునుని గాండివము వెదురుతోను శ్రీకృష్ణునిపార్శ్వము కొమ్ముతోను చేయబడినట్లు కన్పించును. అల్లెత్రాటి యందు రెండుత్రాళ్ళుండును. ధానుష్కుడు ఎడమచేతికి చర్మపు తొడుగును ధరించును. అతడు కుడిచేతితో నారిని, ఎడమచేతితో ధనుస్సునడుమును పట్టుకొనును. అమ్మ యొక్క వేగమును ఒరవీసిని తట్టుకొనుటకై హస్తకవచము అవసరము. కుమారాస్త్ర విద్యాసందర్శనము నందుఁ బద్మ గోధా, గుళి త్రాణుల్ మార్గణ పూర్ణతూణులు' అని రాజకుమారులు వర్ణింపబడిరి (ఆది-8-10) చెట్లవట్టలతోను, నరములతోను, జనుముతోను నారి చేయబడుచుండెను. రణమునందు చాపము త్రుంచుట, నారిని ఖండించుట, బాణములను ప్రతిబాణములతో ఎదుర్కొనుట మున్నగురీతులు మహాభారతయుద్ధము నందు తరుచు వినవచ్చును. ధనుస్సుపిరిగిన వీరుడు ఒండొకవిల్లు వెనువెంటనే చేపట్టుటకు ఏర్పాట్లు ఉండెడివి.

బాణములు, బాణాసనములు మొదలగు యుద్ధసాధనములను బిండ్లమీద రణరంగమునకు గొనిపోవు చుండిరి. నారాచములు మొదలైన ఘోరసాధనములను బిండ్లమీద తెచ్చెదనని కర్ణుడు దుర్యోధనునితో చెప్పెను (కర్ణ-1-238). భీముడు కూడ ఇట్లే చేసెను. భీముడు తన పారథియైన విశోకునితో 'మనశరంబుల కొలంది యెట్లున్న దరయు మనవుడు నీతండు—అస్త్ర శస్త్రముల సంపద యడుగ వలదు. నేడు దెచ్చినవాని లోన నాతెట్లు వ్రేగువడి వూని వచ్చు బండియొక్కటి యించుకయు వెలికిగొక యున్నయది' యని చెప్పెను (కర్ణ-3-141) ఏడు రకముల శరములు పేర్కొన బడినవి. భల్లము, శురప్రము, ప్రదరము, శురకాముఖము, అర్జచంద్రబాణము, నారాచము, బాణము (భీష్మ-3473) భీముడు ఏడురకములైన శరములతో

ఏడుగురు వీరులను సంహరించెను. వెడదవాళియమ్ము అనునదిమఱి యొకటి. ఇవి వేర్వేరు తీరుల బాణములై యుండును. పర్యాయపదములు కాక పోవచ్చును. లోకోత్తర వీరుడైన యర్జునునకు అక్షయతూణీరముండుట యాతని విశేషమని కర్ణుడే అంగీకరించెను. ఎగ్గెగని శరపరంపర కలది అక్షయ తూణీరము, ఇది యగ్నిదత్తమని చెప్ప బడినను (కర్ణ-1-238) యంత్రనిర్మితమైన సాధన విశేషముగా భావింపవలెను. అది యెట్టిదియో చెప్పజాలము. విశిష్టమైన అస్త్రములను వీరులు మిక్కిలి జాగరూకతతోను భక్తితోను కాపాడుకొనుచుండిరి. కర్ణుని సర్వాస్త్రమునుగూర్చి యిట్లు చెప్పబడినది, "అశ్వసేనాభిధానుండగు నాగకుమారుండు సర్పముఖశరాకారంబు గైకొని తనయొద్దమండఁ దానుఁ బసిండి యొంజెట్టి యనుదినఁబను గంధపుష్పంబుల నక్షతంబుల నర్పించుచు నయ్యర్జును మీఁదం బ్రయోగించు వాడై యున్నయట్టి యమ్మహానీయాస్త్రంబు" (కర్ణ-3-318).

మహాభారతకాలమున అగ్ని ప్రయుక్తమైన యుద్ధసాధనము లుండెనా యనునది విచారణీయము. అగ్నియాస్త్రమును మహాసాధన ముండెనని తరుచు వర్ణింపబడును కాని అది యీనాటి మందుగుండుసామానువంటి దగునో కాదో నిర్ణయింప జాలము. శతఘ్నులు మున్నగు ఆయుధములు దుర్గరక్షణమందు వినియోగింప బడెడివి. ఒక్కొక్క మహాస్త్రము మంటలు గ్రక్కుటయు భయంకర నినాదము చేయుటయు చదువుదుము. కర్ణసంహారకమై అర్జున ప్రయుక్తమగు ఘోరశరము కడంగిన విధము.

"నినద సముద్భట స్ఫురణ నింగి పగుల్పఁగ

సర్వభూతకంపన మగుచమ్రైయిన్ నిగిడి" (కర్ణ - 3-381)

శరశరాసనములు గాక ఇతరమైన ఆయుధములు పెక్కు వాడబడు చుండెను. ముసలము, ఖండిపాలము, తోమరము, శక్తి, పాశము, చక్రము మున్నగు నవి మహాభారతమున తరుచు వివరించును. ద్రోణుని యభిమతము తీర్చుటకు ద్రుపదుని పట్టితెచ్చటకై కురు కుమారులు కాంపిల్య నగరముపై నేగిరి. అచ్చటి జనులు వారిని 'అసి, ముసల, దండంబులు' గొని యెదుర్కొనిరి. (ఆది-6-72) ఇంద్రు డిచ్చిన ఘోరమైన శక్తిని కర్ణుడు ఘటోత్కచునిపై ప్రయోగించి వానిని సంహరించెను. మరియొక్కవిశేషమును గలదు. ఒక్కొక్కవీరుడొకే ప్రయోగమున అసంఖ్యాకమేలగు అమ్ములను ప్రయోగింప గలుగు చుండెను. ఇదియును యంత్రసహాయముతో చేయుచుండి రని యూహింపవలెను.

సేనలు-సేనాంగములు

మహాభారతకాలమునకు పై నర్జును నందు చతురంగములు సుప్రతిష్ఠితము లయ్యెను. ఇవి రథ గజ తురగ పదాతులు వేదకాలము నందు గజవిభాగము ఉండిన సూచనలు లేవు. ఆశ్వికపై న్యమ్ము కొంతవర కున్నట్లు దాశరథి యుద్ధ ప్రసంగమున చదివినాము. చదరంగము అను అటను బట్టి సై న్యము నందు చతురంగ విభజనము జరిగెనని కొందరు భావింతురు. సై న్య

విభాగము లను బట్టి యే చదరంగము నందలి బలములు ఏర్పడెనని మరి కొందరు తలచురు. ఎట్లైనను మహాభారత కాలమున కవినిరూఢము లయ్యెను.

రథములు

భారతయుద్ధమునందు వీనికి ప్రథమస్థానము కలదు. నైన్యము నందలి శ్రేణులు రథమును బట్టి యేర్పడు చుండెను. అర్థరథ, సమరథ, మహారథ, అతిరథ అనునవి వీరుల కొంగబడు ఉత్తరోత్తరస్థానములు. ఉద్యోగపర్యమునందలి రథాతిరథసంఖ్యాసము, భీష్ముడు తన్ను అర్థరథుడుగా నిర్ణయించి నందుకు కర్ణుడు కోపించి వెడలి పోవుట సువిదితమైనకథ. రథి, పారథి — వీరి యన్యోన్యప్రాధాన్యమును గూర్చిన పన్ని వేళములును భారతము నందు పెక్కులు కలవు. శ్రీకృష్ణుడు, శల్యుడు అనాటి మహాసారథులలో చెప్పదగినవారు. కర్ణుడు శల్యుని తనకు సారథిగా చేయుమని దుర్యోధనుని కోరుట, ఈ ఘట్టము నందలి త్రిపురాసురసంహార వృత్తాంతము — రథి సారథుల ప్రాశస్త్యమును వ్యక్తము చేయును. రథమును రథికుని సంగమించుటకు చక్రరథకు లను యోధులు నియోగింప బడుచుండిరి. యుధామన్యుడును ఉత్తమోఽండును కిరీటి చక్రరథకులుగా కాన్పింతురు. వీరద్ధరును మహారథులు. ప్రసిద్ధివీరుల రథములపై వారి ప్రత్యేకధ్వజములు ఎగురు చుండును. వారివాహనములును ప్రత్యేకపర్ణములును కలవిగా నుండును. వారి ధనుస్సులకును శంఖములకును పేరుపేరు నామములు కలవు. వీరవ్రతమును భారతవీరు లత్యంత శ్రద్ధతోను ఉత్సాహముతోను పాటించుచుండిరి.

భీష్మునిది తాలకేతువు. వెల్లగొడుగు. ఆచార్యద్రోణుడు వేదికాధ్వజుడు. ఈతనివి అరుణాశ్వములు. దుర్యోధనుడు నాగకేతనుడు, శల్యునిది కదలికాధ్వజము. కర్ణుని ధనుస్సు పేరు విజయము. వీని కేతనము హస్తికక్ష్య (కర్ణ-1-60) యుధిష్ఠిరుని యశ్వములు హంస వర్ణములు. ఈయన శంఖము అనంతవిజయనామకము. అర్జునుడు శ్వేతాశ్వములు, కపికేతనము, దేవదత్తశంఖము కలవాడు. పాండవసోదరుల అశ్వములు, ధ్వజములు వేర్వేరుగా ద్రోణ-1-307 పద్యములో చెప్పబడినవి. ఒక్కొక్కవీరు డొకవిధమైన నైన్యమునకు నాయకత్వము వహించి నట్లున్నది. భీమునినైన్యము పదాతిభూయిష్ఠము (భీష్మ-1-105) నకుల సహదేవు లాశ్వికబలమున కధిపతులు. నకులుడు అశ్వశిఖ యందు నేర్పరి యని విరాటపర్వమున వర్ణితమైనది. అదికాకయు కవలు మద్రేక్షరుని మేనల్లుళ్లు. మద్ర, కాంభోజ, గాంధారాదిదేశములు హయములకును హయశిఖకును నిలయములు. ఈ విధముగా నకులసహదేవులు ఆశ్విక నైన్యనిర్వహణము నందు నేర్పరులై యుండ వచ్చును. కొరవులపక్షమున గాంధార రాజైన శకుని ఆశ్వికనైన్యమునకు అధిపతిగా కన్పట్టును. కాళింగులు గజనైన్యమునకు ప్రసిద్ధి. కళింగదేశారణ్యము లందో పనుగులు వర్ణిల్లి యుండవచ్చును.

గజనైన్యము

కాటిల్లుని అర్థశాస్త్రమున సాంఘ్రామికము అను పధికరణమున పత్త్యశ్వరథ హస్తీ కర్మలను గూర్చిన ప్రత్యేకాధ్యాయముకలదు. చతుర్థంగబలముల ప్రత్యేక వ్యాపారములు,

వానియ్యద్దమున కనుచైన భూములు దీనిలో వివరింప బడినవి. ఏనుగులు చేయవలసిన పనులను కౌటిల్యుడిట్లు క్రోడీకరించెను 3. “ముందుభాగమున నడచుట, క్రొత్తమార్గములను రేవులను నిర్మించుట, నీళ్ళలోకి దిగుట, చెదరిన నై నికుల నొకచో చేర్చుట, సఘటితమగు సేనలను భగ్నము చేయుట. ప్రాకారములను. గోపురములను ద్వారములను పగుల గొట్టుట, కోశమును దెచ్చుట - ఇది యేనుగులు చేయవలసిన కార్యములు” ప్రాచీనయ్యద్దశాస్త్రమునందును మధ్యయుగమునందును కూడ గణములకు నై న్యమునందు ఆభ్యర్థితస్థానమే కలదు. ఏనుగులు ఈ నాటి టాంకుదళముల వంటివి. అవి స్థిరములు భయంకరములు దుర్భేద్యములు రాజులకు శోభాపాతువులు. ఏనుగులు శత్రుభయంకరము లయ్యును ఒక్కొక్కప్పుడు తమనై న్యమునకే ప్రమాదకారణము లగుచుండును భీష్ముని నాల్గవనాటియ్యద్దమున భీముడు విజృంభించి దుర్యోధనునివై విక్రమింపగా ఆతడు మగధరాజును ప్రేరేపించి గజనై న్యమును వాయునందును నిపై కవియించెను. భీముడు మున్నగువారు శరములతో ఇభదళములను చీకాకువరచిరి. అవి కలగి తమవాహినులనే దిగత్రొక్కినను.

పెనుగాలిఁ దూలు మొగిళులో

యన నిభములు విఱిగి నిజబలావళి నదియం

దన మీదఁ బాట దుర్యోధ

ధనుఁ డదలిచి సర్వనై న్యతతిఁ బురికొల్పెన్

భీష్మ-2-218.

మహాభారతయ్యద్దమున ఇద్దరు గజాధిపులయు, వారిఏనుగులయు వృత్తాంతము ప్రస్తుత మగుచున్నది. వీరిలో నరకుని కుమారుడు ప్రాగ్జ్యోతిషవతియగు భగదత్తుడొకడు. ఇతని దంపత్యముమేరు సుప్రతికము. భగదత్తుడు కౌరవపక్షమున నుండెను. తనయేనుగును వరపించి పాండవనై న్యమునం దీతడు పెక్కుమారులు బీభత్సము కలిగించెను. (భీష్మ-8-150) తుదకు సుప్రతికముతో భగదత్తుడు అర్జునునిచేత చచ్చెను (ద్రోణ-1-359) ఉద్ధృడుడగు మరియొక గజాధిపుడు మాగధుం డగు దండధారుడు. వీడును భగదత్తుని యంతవాడట. వీడు తనయేనుగుతో పాండవనై న్యముల గలించుచుండ శ్రీకృష్ణునిచే ప్రేరితుడై పార్థుడు వీనిని సంహరించెను. (కర్ణ-2-815) యుద్ధపుటేనుగులలో నాలుగుదంతములు కలవి ప్రశస్తతరములు కావచ్చును. అర్జునుడు ‘చతుర్దంతరుచిస్పీకమగు గజము’తో పోల్చి బడి నాడు (శల్య-1-48).

ఆశ్వములు

భారతయ్యద్దమునందు ఆశ్వికశై న్యమునకు సముచితప్రాధాన్యము కలదు. వేగగమనమున కివి అత్యంతవశ్యములు ప్రధానముగ్గో విరుల రథములను లాగుట కివి ఉపయోగించు

8. కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము-ఆభార్య మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య. పుట 520.

చుండెను. ఆశ్విక నైవ్యములు తెరలు తెరలుగా తాకుటచే యుద్ధసంబాధ మైన వర్ణనలలో వీనిని తరంగములుగా రూపించు చుడిరి. నైందవ వధ నాడు అష్టనుని విజయము ప్రధానముగ ఆతని పారథి రథవాహనములవై ఆధారపడి యుండెను. శ్రీకృష్ణుడు అశ్వహృదయమును చక్కగా నెరిగినవాడు అజంతువుల యవసరములను ఎట్టి భయానకములను లండును ఏమరదు - నైందవవధ సమీపించుచుండగా ఆతడు గుఱ్ఱములను సేదదేర్చినవిధము స్రవణసనీయము. అలుగులు పెరికి, మేను గలయ నిమిరి. అర్జునుని దివ్యాస్త్రములతో వెడలిన నీటిని త్రావించి, భాణము మేపి అశ్వములను నూలుకొల్పెను (క్రోడ-3-159-165) శత్రునైవ్యమును వెనుకనుడి తాకుటకు ఆశ్వికబలము ఎక్కువగా ఉపయోగించును. భారతయుద్ధము నందు శల్యుడు మరణించిన తరువాత కూడ కౌరవులు మొండి పట్టుదలతో యుద్ధము చేసిరి. “సుబలనూనుండు ప్రబలతురంగదశసహస్రంబులతో వేగంబు మెఱయ వైరిసేవ వెనుకగిట్టి” (శల్య-1-337) విజృంభించెను. అప్పుడు ధర్మరాజు తనచిన్నతమ్ముడైన సహదేవుని ఐదు వేలగుఱ్ఱములతో శకునిని తాకుటకై పంపెను.

అశ్వరశము చేయవలసిన కార్యములను కౌటిల్య డిట్లు వివరించెను. “అర్హమగు ప్రదేశమును నివేశమును అరణ్యములను శోధించుట; విషమముకాని ప్రదేశమును, నీటిని, రేవును గాలిని, వేడిని గుర్తించుట; శత్రువును తరుముట; మొదటిదెబ్బ కొట్టుట; శత్రునైవ్యము ప్రవేశించి చీల్చికొని పోవుట; కోశమునుగాని రాజకుమారునిగాని తప్పించి తీసికొని పోవుట; వెనుక భాగమందును కొనలందును శత్రువువైపడుట - ఇవి అశ్వరశము చేయవలసిన కార్యములు”. ఈ ప్రకరణమునందే మరియొకచోట కౌటిల్య డిట్లు వచించెను. “కావలసినన్ని గుఱ్ఱములులేని రాజు గుఱ్ఱములను ఎద్దులను రథములకు కట్టవలెను.” మహమ్మదీయులు భారతదేశమును ప్రవేశించు వరకును ఆశ్విక నైవ్యములు అంతగా వృద్ధిగొండినట్లు కాన్పించదు. హిందూరాజన్యూలను జయించుటకు ఆశ్వికరశములే ముసల్మాను విశేషలకు ఎక్కువగా తోడ్పడెను. వారి అశ్వపతులను బిరుదు స్పార్ధకమయ్యెను. విజయనగరచక్రవర్తులు ఉత్తమాశ్వములను విదేశముల నుండి కొనుటకై ధనము విస్తారముగా వ్యయము చేయుచుండిరి. అశ్వాధ్యక్షుని విధులను గూర్చి కౌటిల్యుడు అర్థశాస్త్రమునందు వివరముగ సూచన లిచ్చియున్నాడు. యుద్ధాశ్వములను ఎన్నుకొనుటలో వానివయస్సు కుశలక్షణములు పాటించబడుచుండెను. కాకతి గణపతి దేవుని గజాధ్యక్షుడు జాయపసేనాని. ప్రకావరుద్రుని వద్ద సాహసిక మారయ అశ్వాధ్యక్షుడు.

• పదాతులు

‘సర్వదేశకాలములందు ఆయుధముల ధరించుట; నైనికవ్యాయామము - ఇవి పదాతులు చేయవలసిన కార్యములు’ అని పదాతుల ధర్మములను కౌటిల్యుడు సంగ్రహముగా నిర్దేశించినను విష్ణి (కార్మికులు) చేయవలసిన పనులను పదాతుల విధులలోనే చేర్చిదగియున్నవి. అవి యేవన - శిఖరములను మార్గములను సేతువులను కూపములను తీర్థములను శోధించి కుశ్ర

వరచుట; యంత్రములను, ఆయుధములను ఉపకరణములను గ్రాసమును మోయుట; యుద్ధరంగమునుండి ఆయుధములను, అవరణములను గాయపడినవారిని తీసికొనిపోవుట మున్నగునవి. వీరికి సంబంధించి యున్నవి. పత్త్యధ్యక్షుని (పదాతుల యధిపతి) మెలకువలు అర్థశాస్త్రమునందు మరొకచో నిరూపింప బడినవి. “మూలబలము; భృతబలము; శ్రేణీబలము; మిత్రబలము; శత్రుబలము; అటవికబలము - వీటిగుణదోషములు, జలములందు, ఎత్తైన ప్రదేశములందు చేయవలసిన యుద్ధకర్మలు; ప్రకాశయుద్ధము, కూటయుద్ధము; గోతులలో కాని అకాశముందుండి కాని చేయుయుద్ధము; పగటియందు కాని రాత్రిపూటగాని చేయవలసిన యుద్ధము - వీటి నన్నిటిని ఎరిగియుండ వలెను. దీనినిబట్టి పదాతుల కార్యములు కొన్ని తెలియవచ్చుచున్నవి. ఉదాహరణకు మహాభారతమున ద్రోణాచార్యుని నాల్గవనాటి యుద్ధమున రాత్రిసమరముసాగెను. చీకటి ధట్టముగా ఆవరించియున్నను ఉభయపక్షమువారును వెనుకీయక ఆవేశముతో పోరుచుండిరి. “అక్కురుకూపాలుండు దమకాలు బలంబుల నెల్ల నాయుంబులు వెట్టి దివియలు పట్ట నియోగించిన ... యప్పదాతి వర్గంబులుదివియలు దెచ్చిన నద్ధిరణీవరుండు రథంబున కైదును. గరికి మూడును దురంగంబున కొండును నియతంబుగాఁ బట్టించి” (ద్రోణ-5-144.)

ఆశ్రమవాసపర్వము నందు ధృతరాష్ట్రాదు ధర్మరాజునకు సప్తాంగమైన రాజ్యమును గూర్చి యుపన్యసించుచు ఆరువిధములైన సైన్యములను జేర్చెను.

మూలబలంబును మొత్తాలవారును

మిత్రబలంబును శత్రుబలముఁ

గాననంబు బలముఁ గై జీతగాండ్రును. (అశ్ర-1-78.)

భారతములో చెప్పబడిన మొత్తాలవారు కైజీతగాండ్రు అను సైన్యవిభాగములు అర్థశాస్త్రమునందు భృతబలము, శ్రేణీబలముగా కాన్పించుచున్నారు. భృతబలము అనగా అప్పటికి జీతమిచ్చి కూర్చుకొనబడువారు (Mercenaries) అని అర్థము చేయబడినది. శ్రేణీబలము అనగా రాజ్యమునందలి ఆయావృత్తి వ్యాపారసంఘములు సమకూర్చు సైనికులు. మహాభారత కాలమునకును అర్థశాస్త్ర కాలమునకును సాంఘికవిధానమునందు కొంతమార్పు వచ్చియుండ వచ్చును. వర్తకసంఘములు కార్మికసంఘములు శ్రేణులని పిలువబడును. రాజ్యవ్యవస్థ యందు ఇట్టి శ్రేణులకు కొంత ప్రాధాన్య మేర్పడినది. ప్రభుత్వమున కవసరమైన సమయములలో వీరు సైనికులను సమకూర్చ వలసిన బాధ్యత కలిగియుండిరి.

సైన్య సేవరణ - జీతణ

సంజయుడు ధృతరాష్ట్రాని బంపున యుద్ధరంగమునకు పోయి సంగ్రామవార్తలు తెచ్చుచుండును. అతడు కౌరవులకు పరాజయమును, పాండవులకు విజయమును తరుచు తెల్పుచుండెను. ఇట్టి సమావేశము లందొ కన్నాడు చీకురాజు తమసైన్య పరాజయమునకు వాపోవుచు సంజయునితో ఇట్లు పలికెను.

ఏవం బహుగుణం నైన్య మేవం బహువిధం పరం
 పూర్ణహ మేతద్గూఢాశాస్త్ర మమోఘం చైవ సంజయ
 నాతి వృద్ధమబాలంచ నకృశం సచపివరం
 ఘ్నము వృత్తాయనప్రాయం సారగాత్ర మనామయం
 ఆత్మ సన్నాహ శస్త్రగ్రహ బహుశస్త్ర పరిగ్రహం
 అనియుద్దేనియుద్దేవ గదాయుద్దేవ కోవిదం
 ప్రాసర్పిష్ఠి తోమరేష్వాతౌ పరిఘేష్వాయసేషుచ
 ఖింది పాలేషు శక్తిషు మునలేషు కృత శమం
 శస్త్రగ్రహణ విద్యాసు సర్వాసు పరిణితం
 ఆరోహే పర్యవ స్కందే సరణే సాంతర తే
 సమ్యక్ప్రచారణే యానే వ్యవయానేచ కోవిదం
 నాగాశ్వరథయానేషు బహుశస్సు పరిక్షితం
 పరిక్ష్యచ యథా న్యాయం వేతనే నోపపాదితం
 నిగోష్ఠ్యా నోప కారేణన సంబంధః మిత్రతః"

అట్టి బహుగుణోపేతమైన నైన్యము, బహువిధమైన బలము; శాస్త్రోష్ఠి, ప్త విధానమున తీర్చబడినయు అమోఘమునైన పూర్ణహము; దేనియందు అతిజాలురు వృత్తులు, బిక్కిచిక్కినవారు, స్థూలకాయులు కాన్పించరో; ఘ్నశరీరము, యుక్తవయస్సు, బలైన కాయము, నీరోగవైన ఆరోగ్యముల నైసికులే చేర్చబడుచు దురో; ఏనై సికులకు సంసిద్ధములైన ఆయుధములు కలవో, అనేక విధాస్త్రపరిగ్రహము కలదో, ఎవరు ఖడ్గయుద్ధ మందు, ఆయుధములేని రణము నందు. గదాసంహరము దుప్రసానము మన్నగు ఆయుధప్రయోగము లందు కోవిదులలో సర్వశస్త్రాస్త్రము లందుపరినిష్ఠులలో, ఎవరు ఆరోహము, పర్యవస్కందము సరణము, సాంతరపుతము, యోగము, వ్యవయానము మున్నగు యోధకర్మలయందు నేర్పరులలో, ఏనై సికులు ఏనుగులు గుఱ్ఱములు రథములు-వీని యుద్ధము లందు అనేక పర్యాయములు సుపరిక్షితులై నిరూపిత సామర్థ్యము కలవారో, ఎవరు అట్లు పరిక్షలలో కృతకృత్యులై యథార్థముగు వేతనముల పొందుచున్నారో ఎవరి నియామకము గోష్ఠిచేత గాని (సంపాదన కావచ్చును) ఉపకారముచేత గాని శాంధవ్యనిమిత్తముచే కాని చేయబడినో - అట్టి సర్వసంపన్నము సమర్థము అయిన సేనావాహిని ఓడిపోవుట దైవదుర్విపాకమున కదా అని ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో వాపోవును.

నైవాక్యములను బట్టి మహాభారత కాలమున నైన్య నియామకము శిక్షణ, వారి నేర్పు, వారి వేసిన పద్ధతి మున్నగువి చక్కగా భాసించుచున్నది. సంగ్రామము నందు వీరమరణము నొందిన నైసికుల కుటుంబములకు భోజనాచ్ఛాదనముల లోటు రాకుండ రాజు ఏర్పాటు చేయవలెనని నారదమహర్షి ధర్మరాజును పోషించుచున్నాడు (సభా - 1 - 40) సేనాధ్యక్షుడు నానావిధ రణము లందు సిపుణుడై, అచార్యవీరుడై, రాజునకు హేతుడును నమ్మదగి వాడును అయియుండవలెనని ఆ మహర్షి యే బోధించెను మహాభారత యుద్ధము నందు ప్రదర్శించిన అతిలోక శౌర్యము, అపారాజితాశ్విర్యము, మహాబీభత్సము వర్ణనాతీతములు. మహార్జున మాత నైన్యము కృశించి క్షీణించి గోష్ఠాద్ మంత యైన సుయోధమడు తనచలమును వీడక పోరాడు చుండుట క్షిప్రాద్భుతములకు శక్యము కఠినించెను. (శల్య-1-348) అట్టి మహాత్ములైన సశ్వబుద్ధిగలవారైన యుద్ధము నందు మత్సరగ్రస్త లగుట షుమధర్మాత్ములైన యధిపతిగని చరిత్రనుండియే ముము ఉదాహరింపవచ్చును. కర్ణుడన్న ధర్మనందనునకు సింహస్వర్ణమయ్యేను. అట్టి దుర్మాతుడైన కర్ణుడు సంహరింప

బడుట విని ధర్మరాజు దివిటీలు వేయించుకొని వెళ్లి కర్ణుని మృతశరీరమును కండ్లార చూచుకొని తృప్తిపడలేదు. (కర్ణ-3-395).

ఆకాలమునను నైనృమునందు క్రమశిక్షణ ప్రాముఖ్యము గుర్తింప బడెను. బహు నాయకత్వము వలన దేవతలు పరాజితులై ఈశ్వరునకు తమతమ యంశములు సమర్పించి ఆయన శతృత్వమునకు అంగీకరించిన వృత్తాంతము త్రిపురాసురసంహార కథయందు కలదు. ఎంతటి వీరుడైనను నైన్యాధ్యక్షుని యాజ్ఞలను శిరసావహించుటగాఁతుము. నైంధవపథ పర్యమున లర్జును డేమయ్యెనో యని యుద్ధిష్ఠిరుడు చింతాక్రాంతుడై భీముని పార్థునకు సహాయముగ బొమ్మనెను. ధర్మరాజు రక్షణమును వీడి తానటు పోవుట ప్రమాదమని వాయునందమడు భావించియు ధృష్టద్యుమ్నునితో నిట్లనెను “కుంభసంభవుని బలిమియు నతని ప్రతిజ్ఞ తెలుగును నెఱుఁగుదు వేషట కుఁడుము. నాకుంబోక కర్ణంబుగాదు గాకున్న నేలినవాని యానతి నడవ వలయు” భీముని యంత మహావీరుడు అజ్ఞాబద్ధు డగుట గమనింప దగినది.

నైనృముయొక్క సమరస్థైర్యము (moral) అత్యంతావశ్యకమని యానాటి ధీమంతు లెరుగదురు. ఒకప్పుడు కృష్ణదైవపాయనుడు ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లు చెప్పెను. “కుమారా! యుద్ధమునందు నైనికుని స్థైర్యమే విజయమునకు మూలము. భీరువై యొకడు పలాయితుడైనచో నైనృమంతయు కలగుండు వడును. మహారథులుకూడ పారిపోవు నైనృముతో అణయానము చేయుదురు. నిశిడ పూహము ఒక్కమారు భగ్నమైనచో ఎంతటి యోధులును దానిని నిలువరింప జాలరు. కావున ఈ యంశమును చక్కగా మనమునందుంచుకొని పామదాన భేదములతో కార్యము సాధించు కొనుము.” ద్రోణుడు కౌరవసేనామలలో మిక్కిలి దృఢప్రవ్రాడు. అతడు అచ్చవు నైనికుడు. దుర్యోధనుడు అడుగడుగునకును తన నైనృము తెగుచుండుటను జూచివికలుడై యాచార్యుని వద్దకుపరుగై తిసివుపాండవపక్షపాతివి అని నిందించుచుండును. జయద్రథపథ సందర్భమున లర్జునుడు వానిని సమీపించుచుండుట కార్తి చెంది రారాజుద్రోణుని వద్దకు పోయి అడ్డుపడమని కోరెను. అంతట యాచార్యు డిట్లనెను. “సేనాముఖంబు విడచి యేనర్జున వెనుకం బోయినం బాండవ బలంబు లురలం దోకెంచు. మన యొడ్డుగలంగిన నైంధవుం గాచుట రిది (ద్రోణ-3-114) ఈ సమయముననే ద్రోణుడొక అభేద్య కవచమును దుర్యోధనున కిచ్చెను.

వీరుల అంత్యక్రియలు

స్త్రీపర్వ మంతయు గాంధారి శోకవచనములలో గడచినది. దానిని గాంధారి పర్వ మన్నను చెల్లును. సంగ్రామ బీకత్ప చిహ్నము లిందు అశేషముగా కనవచ్చును. మృతవీరులకు అంతిమస్సంగ్రహము చేయుటకును ట్కోడకు యెడ అవకాశము లేకుండె ననిపించును. ద్రోణాచార్యుని శవమును జూచి గాంధారి విలపించుచు వినయావ్యక్తులైన శిష్యులు నిత్యము ప్రణమిల్లెడు ద్రోణుని వీర పద ద్వయమును నక్కలు చెడదెన్నవి అని యామె శోకించెను.

ఎంత కరుణాత్మక సన్నివేశము! ఆచార్యుని కగ్ని సంస్కార మిట్లుజరిగెను. "ద్రోణుని భార్య కృపుని తోబుట్టువైన కృపి రై న్యమును, విరియమోసిన జుట్టును ముఖముపై మ సుగు వడ వల వించుచుండెను. బహుశిష్యులు అయ్యతిరథోత్తముని యన్త్రకన్త్రములు, రథమును ఆయన యవయవములతో చితి యందుంచిరి. వారండరు సామగానము చేయుచుండిరి. కృపి మున్నగు వారు అపసవ్యముగ సొదకు ప్రదక్షిణించిరి, రెండవ యగ్నినివోలె ద్రోణుని వహ్ని కర్పించిరి. శోకార్తములైన యొడశ్శతో వారు గంగాస్నానమున కరిగిరి. భూమి ఆచార్యుని మరణముతో అవగత శరవిగ్ర్య యయ్యె" (స్త్రీ-2-124, 25) అసంఖ్యాకులుగా నిహతులైన వీరులకును సైనికులకును యధావిధిగా అగ్నికార్యము నిర్వర్తించువారు లేరై రని ధగ్జజుడు చింతించెను. భగ్నరథావయవములు విండ్లు ధ్వజములు మున్నగు వానితో సొంపేర్చి వీరులను అగ్ని కర్పించిరి. రాజులను ప్రోవులుగా పెట్టించి దహించిరి.

మహాభారతము - వ్యూహములు

మహాభారతకాలమునకు భారతీయుల యుద్ధ విజ్ఞానము పరాకాష్ఠ నందె ననుటకు అప్పటి వ్యూహజ్ఞానమే ముఖ్యనిదర్శనము. మహాభారత యుద్ధము నందు ఆయాసేనాధిపతులు ఎన్నియో వ్యూహములను పన్నినట్లు చదువుదుము. వ్యూహ శబ్ద మిట్లు నిర్వచింప బడినది. "వ్యూహస్తు బల విన్యాసః" సైన్యముల విశిష్టరచన లేక ఏర్పాటు వ్యూహ మగును. దీనికి మరియొక నిర్వచనము చెప్పబడినది. "విశేషేణ ఉహ్యతే ఇతి వ్యూహః" దీర్ఘముగ అలోచింప బడునది. ఈరెండర్థములును వ్యూహనిర్మాణము నందు ఇమిడియే యున్నవి. సేనాధ్యక్షుడు తన సైన్యమును మోహరించుటకు ముందు నిశితముగ అలోచించును. అలోచించి విజయము తనకు కలుగు రీతిని తన వాహినిని పన్నించును. వ్యూహములను అంగములలో Military Taction అనుచున్నారు. దీనికి సంబంధించినదే యుద్ధయుక్తి (Strategy) అంగ విజ్ఞాన సర్వస్వములో ఈరెండింటిని ఇట్లు నిర్వచించియున్నారు. "Strategy is the art of Protected movements from which tactics, the art of protected offensive action is developed. Whilst the one places an army in the best position to overcome the enemy's resistance; the other has for its object the economical development of pressure so that movement in the desired direction may be maintained" యుద్ధయుక్తి అనగా సంగ్రహితయానము. దీనిమండి సంగ్రహిత విక్రమవిధానము అనబడు వ్యూహము పరిణమించు చున్నది. మొదటిది శత్రువు యొక్క నిరోధశక్తిని కుంచించుటకు ఉపయోగించును. రెండవది తనసైన్య శక్తిని పొదుపుగా వాడు కొనుచు ఉద్దిష్టదిక యందు విజృంభణమును నిర్వహించుటకు ఉపయోగించును. వ్యూహమును గూర్చి ఈ గ్రంథమే మరియొక చోట ఇట్లు వివరించినది "శత్రునివాళము వత్తె త్రివిధసైన్యమును-పదాతులు, ఆర్థికదళము, శతమీనులు వీటిని అత్యంత శక్తివంతముగా ప్రయోగించుటయే వ్యూహోద్దేశము వీనిలో ఒక్కొక్క దానికిని విశిష్టయుద్ధోశక్తి ల్లి కలదు. ఒక్కొక్క అంగము తన గరిష్ఠ శక్తిని విజృంభింప చేయమలెనన్నచో తదితర ద్వయము యొక్క పహాయము అపసరము.

భారత యుద్ధకాలము నందు శతఘ్నులు ఉన్నను అవి యీనాటి శతఘ్నిదళముతో పోల్చుట తగియుండవు. ప్రాచీనకాలపు శతఘ్నులు దుర్గసంరక్షణము నందే యెక్కువ వినియోగపడెడివి. శత్రుయుద్ధము నందే వినియోగపడెనో లేనో తెలియదు. ప్రాచీన యుద్ధాంగములలో శతఘ్నుల స్థానమున రథగజదళములను మనము ఉంచుకొనవలెను ఇట్లు చేసి చూచినచో ఆధునికయుద్ధవిజ్ఞానమునకు దీటు కాగల భావములును వ్యవస్థయు ప్రాచీన భారతము నందుండె ననుట సత్యము అసలు పూర్వాముల అవసర మెట్లైర్పడెను. ఎవరి యందు తలచుపెను ఆను ప్రశ్నలు మనకు కలుగును. ఇది మొదట దేవతల యందును వారి ప్రతీకలైన ఆద్యులందును కలిగి నట్లు కాన్పించును. అల్పసంఖ్యాకమైన సైన్యముకలవారు ఆ బలమును గరిష్ఠ ప్రయోజన వంతముగా ప్రయోగించుటలోనే పూర్వాభావన ఏర్పడినది. దేవగురువైన బృహస్పతి యిట్లు శాసించెను.

“సంహతా యోధ యేదల్పాన్

కామం విస్తరయేద్దహర్షాన్”

అల్పసైన్యమును సుసంకల్పముగా కూర్చువలెను. బహుళసైన్యమున్నచో దానిని విస్తరింప చేయవచ్చును సైన్యమును పొడుపుగను గరిష్ఠ శక్తివంతముగను ప్రయోగించుటలోనే పూర్వాములు ఏర్పడినవి ఈ పూర్వాములకు తరుచు పశుపక్ష్యాదుల యొక్కయు, విశిష్ట వస్తువుల యొక్కయు కేర్లు ఉంచుట కాన్పించును. గరుడ, శ్రేణ, క్రౌంచ, కూర్మ మకర, శకట మూచి, శృంగాక, అచల మున్నగు కేర్లు పూర్వాములకు చెట్టబడినవి. ఆయా పక్షులును, మృగములును తమలో తాము కలహించు నప్పుడు అవలంబించు సన్నద్ధాకారములను గమనించి పూర్వాముల కా నామములు ఉంచబడి యుండును. వస్తువుల ప్రత్యేక ధర్మములను బట్టియు కేర్లు కల్పించియుండురు. అచల పూర్వాము వ్యవసాయవలె స్థిరమైనదిగా భావించబడి యుండును. శృంగాకము ముమ్మసనాలు వంటిది. మకరముయొక్క తుండము భయంకరము. కూర్మముయొక్క పీపు దుర్భేద్యము. శ్రేణము నేత్రములు మిక్కిలి చురుకైనవి. క్రౌంచము ముక్కు వ్రజసన్నిభమైనది. ఇట్టి లక్షణములను దృష్టియందుంచుకొని సారవంతమైన దళమును ఆయా స్థానములందు నిబ్బుచుండిరి.

ఏ యే పూర్వాముల నే యే సన్నివేశములలో తీర్చవలెనో శుక్రనీతిసారము సూచన ప్రాయముగ ఇట్లు చెప్పుచున్నది. “నద్యద్రవచదుర్గేషు యత్ర యత్ర భయంభవేత్ సేనాపతి స్తత్రతత్రగచ్ఛేద్ పూర్వాకృతైర్గళైః యాయాచ్యూపేన మహతా మకరేణ పురోభయే శ్రేణేనోభయపక్షేణ, సూర్యావాధీర వక్త్రయా పశ్చాచ్ఛయేతు శకటం పార్శ్వయోర్వక్ర సంజ్ఞకం సర్వతర్శ్వతో భద్రమ్ చక్రం వ్యామథాపినా” నదుల యందుగాని అడవులందు గాని, ధుర్గములుగాని, ఇతరస్థలములందోగాని భయము తటస్థించినప్పుడు సేనాపతి తన సైన్యమును స్వూహ రచన చేసి నడిపించ వలెను. ముందు భాగమున ప్రమాదము కలిగినప్పుడు మకరపూర్వాముతో ఎదుర్కొనవలెను. ఉభయపక్షములందు విషమస్థితి ఏర్పడినచో శ్రేణ

వ్యూహము పన్నవలెను. లేదా విప్పారిన ముఖముగల సూచీ వ్యూహము నమర్పవలెను. వెనుక భాగమున ప్రమాదమైనచో శకటముగా మోహరింపదగును. పార్శ్వము లందైనచో వక్రివ్యూహము. నాలుగు ముఖములనుండి ఆపత్తు ఎదురై నచో సర్వతోభద్రముకాని. వ్యాళము, చక్రము కాని పన్నుకొనవలెను.

వ్యూహ విభజనము

వ్యూహ నిర్మాణసూత్రములను కామండకుడు ఇట్లు సూచించెను.

తిర్యగ్వృత్తి స్తుదండస్యైత్
భోగోఽన్యా వృత్తిరేవ చ
మండలస్సర్వతో వృత్తిః
పృథగ్వృత్తి రసంహతః

దండము, భోగము, మండలము అసంహతము, అను నాలుగు వ్యూహములలోని ప్రధాన భేదములు. అందు ప్రవరదృఢకాదులు 17 దండ భేదములు. గోమూత్రికా, హింసక, సంచారిక, శక, పతంతకములైదును భోగ భేదములు. సర్వతోభద్ర దుర్జయములు. మండల భేదములు. అర్థచంద్ర, ఉత్తానాదులు అసంహత భేదములు. వ్యూహమునకు వెనుకనుండి చెదరిపోయిన సైనికులను కూర్చుకొని వచ్చు సేనా భాగమును వ్యూహపార్శ్వ యందురు. దీనికే ప్రత్యాసార మనియు పేరు. 'భగ్నానాత్మీయాః ప్రత్యాసరతీతి ప్రత్యాసారః' అని-దీని నిర్వచనము. ప్రతి గ్రహమని పేరుగల మరియొక సైన్య విభాగమున్నది. రాజు దీనియందు నిభృతుడైయుండి తన సైన్యముగాని చెందకుండునట్లు నడిపించుకొని వచ్చును. ప్రతిగ్రహము ప్రధానసైన్యము నకు ఇన్నూరు విండ్లిదూరమున వెనుక భాగమున ఉండును. ప్రతిగ్రహమనగా ప్రమాదము నెదుర్కొనుటకు ప్రత్యేకింపబడిన సైన్యమని కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రమున నుడువ బడెను (పుట 528)

సైన్యమును యుద్ధభూమియందు నాలుగు విధముల నిలుపవచ్చును. అడ్డముగా నిలుపుట దండము. సేనాంగములను ఒకదానివెనుక నొకటి నిలుపుట భోగము. వలయాకారముగా, అన్నిమూలల రక్షణ కనువుగా తీర్చుట మండలము. వేర్వేరు సంచూతములుగా పన్నుట అసంహతము. ఈ ప్రధాన స్థితులనుండి ఆయా వ్యూహము లేర్పడుచున్నవి. *పక్షకక్షోరస్యములు సమముగా యుద్ధముచేయు నట్లమృగబడినది దండవ్యూహము. ఇది వెనుకకు తిరిగి కొట్టుటకు వీలుకలది. శ్వేనవ్యూహము, సూచీవ్యూహము దీనిలోని భేదములు. ఏకపంక్తియందుండు దండము సూచీవ్యూహము. ఇవి భారతయుద్ధమునందు వచ్చినవి. భోగవ్యూహమే శర్పవ్యూహ

* కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము. సాంగ్రామికమున పదియవ అధికరణము, పుట 528.

మందురు. పక్షక్షోరస్యములు విషమముగా ఉండునది శకటవ్యూహము దీనిభేదము. దీనికి విరుద్ధమగునది మకరవ్యూహము. పక్షక్షోరస్యములు ఏకమగుట మండలవ్యూహము. సర్వతోభద్రము దీనిలోని భేదము. పక్షక్షోరస్యములు కలియక వేరుగనుండుట అసంపాతము. వక్షవ్యూహము దీనిభేదము. పదాతులు, గుఱ్ఱములు, రథములు, ఏనుగులు-ఇవి యొకటివెనుక మరియొకటి ఉండుట అచలవ్యూహము.

నై వ్యాంగ విభాగములకు సంఘటితమగుటకు, విడియుటకు, యానముచేయుటకు వెనుకకు తిరుగుటకు, మార్కొనుటకు నాయకుడు తూర్వఘోషములతోను, ధ్వజములతోను, పతాకముతోను సంజ్ఞలను ఏర్పరచవలెనని కొటిల్చెను. వ్యూహములలోకొన్ని శక్రపువై ద్భ్రుకొట్టుటకును, కొన్ని దెబ్బకాచుకొనుటకును అనునైనవని యూహింపవలెను. శ్యేనమకరాదులు విక్రమవ్యూహములుగా కన్పించును, కూర్మచర్యతోభద్రాదులు సంగక్షక వ్యూహములుగా కన్పించును. మిశ్రవ్యూహములనేకములు. అశ్వాహినిపరిగణనము అదివర్తమునందే చేయబడినది. (అది-1-81), పత్తి, సేనాముఖము, గుల్మము, గణము, వాహిని, పృథన, చముపు, అనీకిని, అశ్వాహినియనునవి ఉత్తరోత్తరాధికములగు సేనావిభాగములు కారవపక్షమునందు పదియశ్వాహినిలు మితబలము. ఒకయశ్వాహిని కారవబలము. (భీష్మ-1-85) మహాభారత యుద్ధమునందు ఆంధ్రులను పేర్కొనుట ఒక్కమాటే జరిగినది. (కర్ణ-2-3.7) వీరు కారవపక్షముననుండిరి. "రారాజు పురికొల్పి రాధేయునకుం బ్రాణయి వుళిందకాష్టాకి లేంక బాంధ్ర భోజానీకంబుగ విసినం నౌతేయ బలంబునకు తిరంబిగుడియు." భారత యుద్ధమునందలి సమస్త జాతులవారము కురుక్షేత్ర సంగ్రామమునందు పాల్గొనిరని తోచును. అందు ప్రధానముగా ప్రాచ్యదేశీయులు కారవపక్షముననుండిరి. ఇట్టివారు మాగధులు, కాళింగులు, ఆంధ్రులు, భోజులు, వుళిందులు, లేంకణ (తమిళ) దేశీయులు. భారతవర్షమునందలి జనపదములలో ఆంధ్రదేశము పేర్కొనబడినది. (భీష్మ-1-40).

మహాభారతము నందలి వ్యూహములు

ప్రముఖ సేనానుల్లందరును మహాభారత యుద్ధమునందు వ్యూహముల నేర్పరచి సంగ్రామ మొనర్చిరి. అందును కారవపక్షము నందలి సేనానులు భీష్మ ద్రోణులు దేవదానవులను కూడ సమరము ఖమున లెక్క పేయని మహావీరులు. అట్లయ్యెను కౌరవులు నిశ్శేషముగా ఓడిపోయిరి. దీనికేమి సమాధానము. ఇచ్చట మనము మహాపతివ్రతయగు గాంధారి పలుకులను స్మరించవలెను. మయోధనుడు కురుక్షేత్రమునకు పోవుచు తల్లి దీపన లగ్నిచెను. అప్పుడా పాధ్వీ యిట్లుచెప్పెను. "కొడుక ! యొక్కడనుండు ధర్మమక్కడకు జయముసేరు" (స్త్రీ-1-51). ధర్మము పాడవపక్షమున పోదుటచే వారు జయించిరని కృష్ణదైవపాయనమునీంద్రుడు పథివ్యురించెను. వ్యూహపట్టిష్ఠ మాత్రమే విజయసాధనము కాదనుట భారతీయుల విశ్వాసము.

అదియట్లుండె. భీష్ముడు రణరంగమునుచేరి కురుపతి కోరికమేరకు 'నిలిడచారు సన్నాహంబుగా' పూహము మరెను "అందు తానును ద్రోణుండును తాలధ్వజంబును వేదికాకేకనంబును. గ్రాలచుండ ముందట నిలిచి...చదువు కురుకుమార పమేతంబుగా నమ్మహీనాథుడు నిలుచునట్లుగా నియమించి. తగనయ్యె నై న్యంబుల కేమంగులు, నేమంగుల కరదంబులు, నరదంబులకుం దురగంబులు దురగంబులకు విండవారు, విండవారికి నద్దాయుధులు నడ్డంబగు తెలంగున నిలువ నియోగించి మానుష పూహంబు సమకట్టిన" ఒక సేనాంగమునకు మరి యొకటి వెనుకనుండు నట్లమప్పుట అచల పూహమని కాటిల్యుడు భీష్ముని ప్రథమపూహము నందీ విధానమే కన్పించుచున్నది. భారతములో దీనినే మానుష పూహమనిరి. పదాతి నై న్యము ముందు నిలుచుటచే దీనికిపేరు వచ్చియుండును. దీనికి ప్రతిగా పాండవులు అచల పూహమునే పన్నిరి. ఇందు భీముడగ్రేచరుడై యుండెను. భీముని నై న్యము పదాతి ఖాయుష్టమని ఇదివరలో చదివి యున్నాము. రెండవనాడు పాండవులు ప్రథమావకాశము తాము తీసుకొని క్రాంత పూహమును పన్నిరి. క్రాంతముయొక్క ముక్కు వజ్రనన్నిభమైనది. కావున ఫల్గునుడు చంచువు నందు నిలిచెను. కుంతిభోజుడును, శ్రైబ్యుడును చతు స్థానములందే దేజరిల్లిరి. దీనికి భీష్ముడు మాటొడ్డనము కల్పించెను. కాని దానిపేరు లేదు కారవులు మూడు మోహరంబు లయి అనుటచే ఇది అసంహత భేదమైన పూహమని చెప్పనొప్పును.

మూడవదినమున భీష్ముడు గరుడపూహము సమర్పగా పాండవులు అర్ధేందు పూహముగా మోహరించిరి. గరుడ పూహమునకు గంగానందనుడు స్వయముగా ముక్కు నిలిచెను. అర్ధేందుపూహమునే కాబోలు కాటిల్యుడు అర్ధచంద్రక మనెను. మూడు దశములు అసంహతములుగా నుండుట అర్ధచంద్రకము. పాండవుల యర్ధచంద్రపూహమందు భీష్మార్జును లిరువురును రెండుకొమ్ముల పన్నిరి. శుండాల మాలికా భీలంబుగా యుధిష్ఠిరుడు మధ్య ప్రదేశమున నిలిచెను. గరుడమంతుని ముక్కున నిలిచిన భీష్ముని ఛాటికాగలేక పాండవ నై న్యములు చెల్లా చెదరగుచుండిరి. అష్టనుని ఉడ్డి పులి చేయుటకై శ్రీకృష్ణుడు చక్రము ధరించి భీష్ముని మీదికి లంఘించెను పార్థుడు దీనితో విజృంభించెను. నాల్గవ దినమున కురు పాండవులు ప్రత్యేక పూహములు పన్నినట్లులేదు. గత దినసమందలి యేర్పాటునే అనుసంధించి యుందురు. ఐదవ దినమున గాంగేయుడు మకరపూహము సంధించెను. మకర పూహము శకటమునకు విరుద్ధమని కాటిల్యుడు. ఇది భోగ పూహమునకు చెందినది. దీనికి ప్రతిగా పాండవులు శ్యేనపూహమును దీర్చిరి. అందు ముఖంబున భీముండును, శిరంబున సాత్యకియు, కంఠంబున కిరీటియు నుండిరి.

కౌరవ పక్షమందొక గొప్ప లోపముండెను. భీష్ముని పదిదినముల యుద్ధమునందును కర్ణుడు పోలికలనికి రాలేదు. అతడు భీష్మునిపై అలిగియుండెను. భీష్మ ద్రోణ ల తిలోక మీరుల యుద్ధము వారు సహజముగనే పాండవులయొక ఈషన్పార్థవము కలిగియుండిరి. దుర్యోధనుడు వారిని విశ్వసించక ఏ కొంచెము విపర్యాసమయ్యెను ఆ వృద్ధ మీరులను నిందించుచుండెను. ఇది వారికి బాధాకరమయ్యెను. ఐదవనాటి యుద్ధమున దుర్యోధనుడు ఆచార్యుని వద్దకేగి యిట్లు చెప్పుచున్నాడు.

“పట్టి పాలార్చెదరు మీరు పాండుసుతుల
 నీవు భీష్ముండు నలిగిన దేవతలకు
 నైన మార్కొనవచ్చునే సేవ నరుడు
 నొంపగా నిట్టులొప్పురికింపదగునె.

అనిన విని కుంభసంభవుండు గటకటంబడి యతనితో నిట్లనియె.

“ఎన్నఁడును మున్నువారల యేవునోపఁ
 గానమెట్లు సముద్రంబులోన బుట్టి
 వైవఁ గొన్నంతఁ గొనుఁగాక వారిగెల్వ
 మాకు శక్యంబె చవిగాని మాటలేల” (భీష్మ-2-282.)

దుర్యోధనుడు మహామహుడైన గాంగేయుని కూడ ఇట్లే నొవ్వపలికెడివాడు.

రెండు పీళ్ళజనములును రాక్షసులందు వివిధ హృద్యసంగీతములతోను. సాహిత్య మధురాలితగోష్ఠి వినోదములతోను ప్రొద్దుపెచ్చెడివారట. ఆరవనాడు పాండవులు మకర పూహముగా మోహరించగా భీష్ముడు క్రొంచపూహము బన్నెను. కొంచ మొగ్గరమున రానును ద్రోణాచార్యుడును చంచువున నిలిచిరి. ఆరవనాటి రాత్రి దుర్యోధనుడు భీష్ముని స్కంధావారమున కేగి తమ నైస్యసప్తములకై యాతని నధిక్షేపించెను. ఇంతవరకును శాంతనవుడు విక్రమపూహములను పన్నెను మొదటి దెబ్బకొట్టు స్థితిలో నైస్యముల నడపు చుండెను. కురురాజు మాటలకు నొచ్చి కాబోలు అతడిప్పటి మండియు సంతకణ పూహములు వాక్రయించెను. ఏడవనాడు భీష్ముడు మండలపూహ మొనర్చెను. ధృష్టద్యుముండు పాండవసేవను వజ్రపూహముగా తీర్చెను. ఐదు నైసికదశము లసంహతములుగా అమరుట్ట వజ్రపూహములేక గోధాపూహముని కాటిబొడ్డు. ఎనిమిదవనాడు కౌరవులు కూర్మపూహము క్రిందను, పాండవులు శృంగాటకపూహము క్రిందను మహారణమొనర్చిరి. ఆనాటి రాత్రి కురురాజు తనమామ శక్తిని, అప్రమిత్రుడగు కర్ణుని రావించి వారితో రహస్యముగ మంతనము సలిచెను. భీష్ముడు పాండవపక్షపాదియనియు, అతని నింక యుద్ధమునకు తేవలదనియు, సర్వము తానే చూచుకొందుననియు మాతనందనుడు సలహా ఇచ్చెను. (భీష్మ-3-188) వెంగలియగు దుర్యోధను డా మాటఁబట్టి ప్రవర్తించె.

నవమిదినయ్యుద్ధమున గాంగేయుడు సరఃతో భద్రమను మోహరమును దీర్చి పాండవులను వేలకుగోలకు తెచ్చెను. ధర్మరాజు చాలానిన్నుడయి ఆరాత్రి రహస్యప్రకారమున పితామహుని పాలి కదిగి యాతని వధోపాయములెనిసి కొని వచ్చెను. ఏడవనాడు కురు పాండవులే పూహములు పన్నిరో తెలియదు. భీష్ముడు ప్రచండభామని వలె పాండవనైస్యమును దహించి, ఘోరము క్షతధర్మముపై విషపు గోచెను. (భీష్మ-3-388) ఆనాడు అంకుమంతుడు శాంతింను సమయమునకు దెహమరాతి మీద దైన శాంతనవుడు శరతల్పగతు డయ్యెను.

ద్రోణుని వ్యూహములు

భీష్ముని తరువాత కౌరవసేనాపతి యైన ద్రోణుడు వ్యూహవిజ్ఞానము నందు సాటిలేని యోధుడు. శంతనందనుడు మహావీరుడయ్యును సత్వస్వభావముకలవాడు. కుంభసంభవుడు బ్రాహ్మణుడయ్యును రాజసస్వభావుడు. అదియుగాక పాంచాలుర యెడ అచార్యునకు కోప కుధికము. దీనిచే ఆయన సేనాధ్యక్షుడుగా నుండిన ఐదుదినములలో పెక్కుమహావీరులు మడిసిరి. సేనాపతిత్వము నందభిషిక్తుడై ద్రోణుడు దుర్యోధనుని వరము కోరుకొనుమనెను. ధర్మరాజును ప్రాణములతో పట్టికెచ్చి తనకు ఒప్పింపు మని కురురాజు కోరెను. యధిష్ఠిరునిచే తిరిగి జూద మొడించి పాండవులను అరణ్యములకు పంపుట వాని యుద్దేశము. గురుడు వానిదుశ్చింతనకు రోసి కొన్ని నిబంధనలతో దాని కొడంబడెను.

ద్రోణుని మొదటిదినము యుద్ధమున పాండవుల క్రాంతవ్యూహమును బన్నిరి దీనికి ప్రతిగ అచార్యుడు శకటవ్యూహము నమర్చెను. 'పశ్చాద్భయేతు శకటం' అని శుక్రసీతి. భీష్ముని పతనానంతరము కౌరవులయుద్ధశక్తి కొంత నడలినది. పాండవనైన్యము నుండి వెనుక భాగమున ప్రమాదము నేమైన ద్రోణుడు శంకించెనేమో. ఇప్పటినుండియు కర్ణుడు రణదీక్షితు డగుటచే కౌరవులకు కొంతయూరటకలిగెను. సంశయములు అర్జునుని సంగ్రామమునకు పిలుచు టచే అతడు వారి నెదుర్కొనుటకుపోయెను, సంశయప్రయోగము ద్రోణుని యుద్ధయక్తిగా భావించవలెను. అట్లు స్వల్పముగా న్యూనబలమైన పాండవనైన్యమును రెండివనాడు ద్రోణుడు గరుడవ్యూహముతో ఎదిరెను. ధృష్టద్యుమ్నుడు మండలార్ధవ్యూహమును సంధించెను. అచార్యుని ఛాటికి తాళలేక యధిష్ఠిరుడు రణరంగము నుండి తొలగిపోయెను. పారి పోవుచున్న పాండవసేనలను చూచి కురురాజు కలకల నవ్వెను.

మూడవనాడు కుంభసంభవుడు పద్మవ్యూహమును పన్నెను దీనిచే చక్రవ్యూహ మనియు అందురు. అర్జునుడు సంశయకులతో భయంకరరణ మొనర్చుచు దూరమున నుండెను. ధర్మరాజుడు లావ్యవ్యూహమును భేదించుట యెరుగమిచే యువకుడగు అభిమన్యుని వ్యూహమున మార్గముచేయుటకై ప్రోత్సహించిరి. అతడు ఏకాకియై చాలసేపు యుద్ధముచేసి కౌరవుల వంచనచే పద్మవ్యూహము నందు నిహతుడయ్యెను. ఇది దారుణవశిచామములకు దారితీసెను. అర్జునుడు జయద్రథుని సంహరించుటకు ప్రతిజ్ఞచేసెను. అతని శవధమును వమ్ముచేయుటకై ద్రోణాదులు గొప్పప్రయత్నముచేసిరి. నైంధవుని కాచుటకై అచార్యుడు బ్రహ్మాండమైనవ్యూహము నమర్చెను. "భారద్వాజుండు ద్వాదశగవ్యూతి దీర్ఘంబును బంచగవ్యూతి విస్తృతంబుగా శకట వ్యూహంబు సమకట్టి, దానికిఁ బశ్చిమార్థంబున గర్భవ్యూహంబుగాఁ బద్మవ్యూహంబు పన్నించెను." అచ్చటినుండి సేనాముఖంబువరకు సూచీవ్యూహము నేర్పరిచెను. సూచీమూలస్థానమున మూడుయోజనముల దూరమున కర్ణాదులచే పరివృత్తుడై సింధురాజు నిలిచెను. ఇట్లు దుర్భేద్యమైన వ్యూహము నిర్మించి సేనాముఖమున ద్రోణుడు దండధరునివలె మెరసెను. ఇంతచేసినను కౌరవులు నైంధవుని కాపాడలేకపోయిరి. అర్జునుని యలౌకికపరాక్రమము, శ్రీకృష్ణుని సార

ధ్యము, శీమసాత్యకుల దుస్సాధ్యవిక్రమము ఇన్నియు శలిసి పాండవులకు అనాడు జయమునో చేకూర్చెను. జయద్రథవధతో కౌరవులయుద్ధస్థైర్యము విస్తారముగా దెబ్బతిసెను.

భారతయుద్ధము పదునేనవదివసము ప్రవేశించెను. వృద్ధుడగుటచే ద్రోణుడు అలిసి పోవుచుండెను. దీనికితోడు దుర్యోధను డాతనిని పోటుమాటలచే నొప్పించుచుండెను. అచార్యు డంత విసివి యోగముచే దేహమును చాలింప నిశ్చయించుకొనెను. అశ్వత్థామ మరణించెనని యసత్యవార్త ప్రకటించి పాండవులు గురుని నిశ్చయమునకు దోహదముచేసిరి. శరశరాసన ములను త్యజించి యోగనిష్ఠచే ద్రోణాచార్యుడు అనువులను వీడగా ధూర్తుడై ధృష్టద్యుము డాతని శిరస్సు ఖండించెను.

అ నంత ర యుద్ధ ము

ద్రోణుని యస్తమయముతో కౌరవుల జయాశ లడుగంటియుండవలెను. కర్ణుని ప్రగల్భోత్తులకు లోబడి దుర్యోధను డింకను జయాశను వీడలేదు. కర్ణుడు మొదటినాడు మరక పూహమును పన్నించెను. పాండవులు దీనిని అర్థచంద్రపూహముతో నెదుర్కొనిరి. కర్ణుని రెండవనాటి సమరమున ధర్మరాజు బృహస్పతిమతంబైన దుర్జయపూహమును ఏర్పరపించెను. ఈనాడు సూతనందనుడు కల్పించిన పూహము పేరు తెలియదు. కర్ణమరణానంతరము శల్యుడు కౌరవసేనాధీశుడయ్యెను. కౌరవులు వేర్వేరుగా కాక ఏకముఖముగా పాండవులపై బడి చారిని నిర్జింపవలెనని నిశ్చయించుకొనిరి. మహాపీరు లందరును రణభూమికి బలియై నై న్యమంతయు పల్చబడినను దుర్యోధనుడు తనపట్టుదల వీడలేదు. శల్యుడు సర్వతోభద్ర పూహమును సంఘటించెను. భయంకరమైన గజనై న్యమును వారుముందు నిలబెట్టిరి. గజ ములకు ముందు చతురంగములతో శకుని నిలిచెను. పాండవులు మూడ్లు మొగ్గరములుగా మోహరించిరి. మద్రేశ్వరుడు సంహరింపబడిన తరువాత గూడ సుయోధనుడు చలము వీడలేదు. ఆశ్వికబలసహాయముతో శకుని తుదిప్రయత్నముగా పాండవసేనను వెనుకనుండి తాకి చీకాకువరచెను. పదునెనిమిదవనాటి యవరాహమునకు శకునియు సంగ్రామమున పడెను. అంత నిస్సహాయుడై ఏకాదశాక్షాహిణి నాభుడైన రారాజు గదాకలితభుజుడై ఒక్కడును రణరంగము నుండి వెడలిపోయెను.

కర్ణుడు తెగివరాత్రి శివరమున నిద్రించుట తేమము కాదని కృపాచార్యుడు మున్నగు వారు దుర్యోధనునకు బోధించిరి. (శల్య-1-74) అంత చూరందరును సరస్వతీనది వంకకు నడచి బయలు విశ్రమించిరి. పదునెనిమిదవనాటి రాత్రి పాండవులీపద్ధతి నవలంబింపవలసి యుండెను. కాని శత్రువులందరు నశించిరని వారు విశ్వాసముతో నుండి రథిక్రయమును - కృప, కృతవర్మ, అశ్వత్థామలను - ఏమరిరి. తత్ఫలితముగ పాంచాలురును ద్రౌపదీయులును ఆశ్వత్థామపై కాచిక విహారమునకు గురియ్యి దుర్మరణము పాలయిరి. కాంతేయులును కృష్ణ

సాత్త్వికులును త్థమవిడిదలలకుపోక కారవశిఖిరంబున విశ్రమించుటచే వారు అపదకు తక్కిరి.
(శల్య. 2-332).

భారతీయయుద్ధ విజ్ఞానమును లోతుగ తెలియదలచినవారు, ఈ క్రింది యాధారములను అనుబంధగ్రంథములను చూడవచ్చును.

(1) అథర్వవేదము	(11) యుక్తికల్పద్రుమము-భోజుడు
(2) మహాభారతము	(12) విష్ణు ధర్మోత్తరము
(3) కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము	(13) హరిహర చతురంగము
(4) అగ్నిపురాణము	(14) మానసోల్లాసము
(5) నీతి ప్రకాశిక	(15) అశ్వాయుర్వేదము
(6) శుక్ర నీతి	(16) కాలిహోత్రము
(7) కామందక నీతి	(17) లక్షణప్రకాశిక
(8) శివవ్యాస ధనుర్వేదము	(18) శివతత్త్వరత్నాకరము
(9) కోదండమండనము	
(10) సమరాంగణ సూత్రధార-భోజుడు	

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

భీష్మ - ద్రోణ పర్వములు

— (౦) —

శ్రీ మహాభారతము - ఇతిహాసము - తత్సందేశము

I

భారతదేశ వాఙ్మయముననే కాక సమస్త ప్రపంచ వాఙ్మయమందును శ్రీమద్రామాయణ, శ్రీ మహాభారతము లగ్రగణ్యములు. అందు శ్రీ మహాభారతము పంచమ వేదమని ప్రసిద్ధి కెక్కినది, ఇహపరములకు సంబంధించిన సమస్త విషయములు భారతమున కలవు. భారతమున లేనిదేదియు ఇతరత్ర లేదు. అందుకే శ్రీ మహాభారతము ధర్మశాస్త్రమని వేదాంతమని నీతిశాస్త్రమని మహాకావ్యమని సర్వలక్ష్య సంగ్రహమని బహు పురాణ సముచ్చయమని ఇతిహాసమని—ఈ విధముగా లోకమున ప్రశస్తి కెక్కినది. పాశ్చాత్య వాఙ్మయమున ఇలియడ్, ఓడిస్సీ, టైలిట్ గ్రంథములు పరిమాణమున పెద్దవి. ఇలియడ్, ఓడిస్సీలు రెండు కలిపిన వానికన్న మహాభారతము ఎనిమిది రెట్లెక్కువ; టైలిట్ కన్న మూడున్నర రెట్లెక్కువ. మహాభారతము లక్ష గ్రంథ పరిమితము. ఇంత గొప్ప యితిహాస మితరభాషలందు లేదు. మహాకావ్యము, ఇతిహాసము పురాణము—ఈ మూడును ఒక కోవలోనివి. వీనికి రసభావముల సంస్కర్ష యున్నది. మిగిలిన ధర్మశాస్త్రాధికముల కీ లక్షణము లేదు. అందువలన వాని దింకొక కోవ. అయీ లక్షణములు మాత్ర మీ భారతమందున్నవి.

మహాభారతము కావ్యము కాదు. భారతీయాలంకారికు లందరును ఏదో విధముగా కావ్యస్వరూపమును నిర్ణయించినవారే. వారెవ్వరును ధర్మశాస్త్రాధికములను కావ్యధర్మములుగా పేర్కొనలేదు. ఒక కథ—ఒక నాయకుడు—ఒక రసము—ఈ సంపుటిని రమణీయముగా విర్వహించుట రూపమననే వారు శావ్యలక్షణమును విచారించిరి. కనుక మహాభారతము కావ్యము కాదు.

మహాభారతము, పురాణమును కాదు. పురాణము పంచలక్షణి. విశేషముగా దేశలక్షణి కూడ. ౧. సర్గము—సృష్టి; ౨. ప్రతిసర్గము—మరీచి మైథులుగాగల నవబ్రహ్మలోనేర్చిన సృష్టి. ౩. వంశము—సూర్యచంద్ర వంశముల యుత్పత్తి. ౪. ఘోరవృత్తము—స్వాయంభువు మొదలైన

మనువుల కాలమున గల ధర్మవర్ధకులు. ౫. వంశాను చరితము—పూర్వ పూర్వ వంశస్థుల మప్రసిద్ధములగు చరిత్రములు. పురాణములందుండు ఈ యైదు లక్షణములును మహాభారత మందును కొంతలో కొంత యున్నవి. అయినను ఇది పురాణము కాదు. ఏలయన భారతమున నివి ప్రధాన విషయములు కావు. కురుపాండవుల చరిత్ర మొక్కటే ప్రధానము. అట్టిపరమార్థ భూతమైన కథ యొక్కటే ఆద్యంతములు వ్యాపించి యుండుట పురాణ లక్షణము కాదు. అందువలన మహాభారతము పురాణము కాదు.

భోజు డారు కావ్య ప్రభేదములను చెప్పెను. ముం దాతని బుద్ధికి తోచినవి అచ్చమైన కావ్య భేదములు మూడు మాత్రమే. ౧. కావ్యము. ౨. శాస్త్రము. ౩ ఇతిహాసము. ఈ మూడింటి లక్షణములను ఆదాన ప్రధాన రూపమున కలయగలుపగా మరొక మూడు భేదములేర్పడినవి. ౪. కావ్యశాస్త్రము. ౫. కావ్యేతిహాసము, ౬. శాస్త్రేతిహాసము. ఈ విధముగా కావ్యభేదము లారై నవి.

కావ్య ప్రభేదములలో ఇతిహాస మొకటి. అది కావ్యేతిహాసమని శాస్త్రేతిహాసమని రెండు విధములు, భోజు డితిహాసమును నిర్వచించి చెప్పలేదు. గణించిన విషయము ప్రధానముగా గలది యితిహాసమని మాత్రము చెప్పెను. గత కాలము విషయమే అతిశార్థము. అది చారిత్రకమును కావచ్చును.

ఇతిహాసమునం దితివృత్తము దేవాసుర సంబంధ నిబంధితము. ఇతిహాసమున పారంపర్యోప దేశముండును. అదే ఇతిహాసము. పురావృత్తము—అనగా పూర్వచరిత్ర నిబంధన ప్రాయమైనది ఇతిహాసమని యమరసింహుడును విద్యారణ్యుడును ఇతిహాస శబ్దార్థమును వివరించిరి. పరిక్రియ, పురాకల్పమని ఇతిహాసము రెండు విధములుగా నుండునని రాజశేఖరుడు కావ్యమీమాంసలో రామాయణ మహాభారతముల నందుకు వరుసగా నుదాహరణము లొసంగెను. అభినవగుప్తుడు నాట్యశాస్త్ర వ్యాఖ్యానమున కర్మఫల సంబంధముగల సర్వార్థములను ప్రత్యక్షముగా చూపు నది యితిహాసమని నిర్వచించెను. ఆనందవర్ధనుడు మహాభారతమును గూర్చి చెప్పినది యితిహాస మును గూర్చి చెప్పినట్లే యున్నది. ఆయన మాటలలో మహాభారతము శాస్త్రరూప కావ్య చ్ఛాయాన్వయిని, అనగా మహాభారతమున కొంత శాస్త్రమున్నది. అది పరమ పురుషార్థమైన మోక్షమును ప్రతిపాదించునది. మహాభారతమున కావ్యమున్నది. కావ్యము కథనాశ్రయించు కొని యుండును. కథ నాయకపురుషు నాశ్రయించుకొని యుండును. భారతకథయందు తృప్తా తయ సుఖ పరిపోషణమున్నది. తృప్తాతయమనగా శమము. శమ, శాంత, మోక్ష శబ్దము లొక యర్థమునే భిన్నముఖముల నుండి ప్రతితము చేయును. అనగా భారతమునందలి శాస్త్రమే మోక్షవిషయమును ప్రతిపాదించుచున్నదో యందలి కథయు క్రమముగా నందే పర్యవసించు చున్నది. ఈ సందర్భమున ఆనందవర్ధనుల యభిప్రాయ మిట్లు గ్రహింపవలయును. మహాభారత మందలి శాస్త్రము చూచుటకు శాస్త్రముగా కన్పించును. అది పరమార్థముగా కావ్యముతో నన్వయించుకొనిపోవుచు దానిని దీప్తము చేయుచున్నది. అందువలన మహాభారతము చైచూపు

లకు శాస్త్రమువలె నుండి లోచూపులకు కావ్యచ్ఛాయాన్వయముగలది. అనగా శాస్త్రగ్రంథము కావ్యగ్రంథముతో నన్వయము పొంది మహాభారతమైనదని తాత్పర్యము. ఈ విధముగా శాస్త్రము కావ్యచ్ఛాయాన్వయినిగా నుండుటే యితిహాస లక్షణము.

ఇంతవరకు పేర్కొన్న నిర్వచనములను అభిప్రాయములను మననమొనర్చి ఇతిహాస శీర్షార్థమును మన మీవిధముగా నిష్కర్షింప వచ్చును.

౧. ఇతిహాసమున కథ చారిత్రకమై యుండవలెను.

౨. కథకవసరమై కొంతశాస్త్రము ప్రవర్తింపవలెను.

౩. అకథకు దేవాసుర సంబంధ ముండవలెను.

౪. అది పారంపర్యోపదేశ విషయాత్మకముగా నుండవలెను.

౫. కథాపురుషుల కర్మఫలానుభవము సర్వము ప్రత్యక్షముగా వర్ణింపబడవలెను కర్మ ఫలానుభవము ఇహ పర భేదముచేత రెండువిధములు. ఇతిహాస మీరెండింటిని వర్ణించ వలెను.

ఈ లక్షణము లన్నియు మహాభారతమున కెట్లన్వయించుచున్నవో పరిశీలింతము.

భారత కథయంతయు కౌరవ పాండవులకు సంబంధించినది. కౌరవ పాండవు లిరువారు గుల చీలిపోయి యుద్ధమొనర్చిరి. యుద్ధము చారిత్రక సత్యము. ఆ యుద్ధము జరిగినకాలమును గూర్చి వివాదము లుండుగాక. అది వేరువిషయము. చారిత్రక సత్యమైన కథ కలిగి మహాభారత మితిహాసమైనది.

కాంత్యనుశాసనానిక వర్వములందుమ మరియు నక్కడక్కడ భారతమున శాస్త్రము లెన్నగా ప్రవర్తించినది. అఖల జ్ఞాతి జనపదమువలని నిర్వేదరూపమైన ధర్మరాజు చిత్రవృత్తి యీ శాస్త్రము ప్రవర్తించుట కాలింబనమై యవకాశము కల్పించినది. శాస్త్రప్రసారమువలని ఫలితము ధర్మజ్ఞానియందు ప్రకాశమునకు వచ్చినది. ఈ ప్రకారముగా మహాభారతమున శాస్త్ర మును, కథయును అనోన్యముత్కర్షా పాదకములై యున్నవి భారతకథకు దానియందు ప్రవర్తించిన శాస్త్రమంతయు నవసరమైనదే. పాశ్చాత్యులకును వారి ననుసరించిన కొందరు భారతీయులకును శాస్త్రభాగము చాలాభాగము ప్రక్షిప్తము. అది వేరువిషయము.

భారతమున ప్రధానభూమికలు నిర్వహించిన ధర్మరాజును లందరును దేవతల యంశము లుగా నవతరించిరి. కౌరవులు రాక్షసాంశములతో పుట్టినారు. శ్రీకృష్ణావతారము పరమేశ్వరుని సంపూర్ణావతారము. అట్టి శ్రీకృష్ణునికి భారతకథతో నెడతెగని సంబంధమున్నది. ఇది యంతయు భారతమునకున్న దేవాసురసంబంధము. కొందరు పాశ్చాత్యులకు శ్రీకృష్ణపాత్రము ప్రక్షిప్తము. కాని నిజము విచారించిన శ్రీకృష్ణుడు లేని భారతము వ్రాణములేని శరీరము.

భీష్ముడు ధర్మరాజునకు చేసిన మహోపదేశమంతయు నెంతో కాలమునుండి ఆయా వ్యక్తులమధ్య సంవాదముగా ఆ యావిషయములు ఆ యాకాలములలో సందర్భించి పరంపరగా వచ్చుచున్నట్లే యున్నది. శ్రీకృష్ణభగవానుడు పార్థున కుపదేశించిన గీతార్థములు అంతకు ముందు నుండి వచ్చుచున్నవే. కర్మఫల సన్యాసాత్మకమైన జ్ఞాననిష్ఠ యొక్కటే యోగము. పేదవిద్యా ప్రతిపాదితమైన ఆ యర్థమునే భగవానుడు పదునెనిమిది ముఖములనుండి వివరించి నాడు. ఆ యర్థము సూర్యునకు, సూర్యుని నుండి మనువునకు, మనువునుండి ఇశ్వాకువునకు— ఈ విధముగా పరంపరగా ప్రాప్తించుచు వచ్చుచున్నది. ఈ విధముగా గీతార్థమంతయు పారం పరోపదేశ లక్షణలక్షితము.

భారతకథాపురుషుల కర్మఫలానుభవమంతయు నిహవరములయందు రెంటును వర్ణింపబడినది. శ్రీకృష్ణుడు దేహము చాలించి వ్యూహోన్మదాపుడుగా వైకుంఠము చేరుట చెప్పట జరిగినది. ధర్మరాజు తనువుతో స్వర్గము చేరుటను నిర్వహించి యాతని స్వర్గలోకానుభవ చిత్రవృత్తి గూడ చూపుటయైనది. అతడు నాయకపురుషుడు కనుక నాతని విషయమున నట్టి ప్రత్యేక నిరూపణ కవసరమున్నది. భారతమున స్వర్గారోహణ వర్వముండుటే దాని ఇతిహాసలక్షణము.

ఈ విధముగా ఇతిహాసమున కవసరమైన లక్షణములన్నియు మహాభారతమునకు పట్టుచున్నవి. కనుక మహాభారత మితిహాసము.

భారతీయాలంకారికులు స్పృశింపని యితిహాసలక్షణ మింకొకటి భారతమునందున్నది. అది యుద్ధము. ఇతిహాసలక్షణములందు పాశ్చాత్యులు యుద్ధమును ప్రధానముగా పేర్కొని యున్నారు. ప్రాచీనములైన కావ్యభేదములందు ఇతిహాస మొకటిగా పాశ్చాత్యులు గుర్తించినారు. అరిస్టాటిల్ నుండి ఇతిహాస కావ్యప్రక్రియను గూర్చిన మీమాంస జరుగుచునే యున్నది.

ఇప్పుడిక మొత్తము మీద ఇతిహాసస్వరూపము నిట్లు భావింపవచ్చును. ౧. సుదీర్ఘమైన కథ:- ధీరోదాత్త ధీరోద్ధత ప్రకృతులైన పురుషుల వీరకృత్యములతో సంబంధించి యుండవలెను. ౨. ఉపాఖ్యానములు:- ప్రధానకథ దీర్ఘమై యుండుటవలన నేర్పడు విసుగుదలను తొలగించుటకును, ప్రధానకథకు బలము చేకూర్చుటకును, అనేకములైన ఉపాఖ్యానములు మధ్యమధ్యన చేరియుండును. ౩. దైవశక్తి :- ఇతిహాసకథాపురుషులను వారి కృత్యములను దైవశక్తి పాలించుట యనివార్యముగా నిరూపించవలెను. కొంతవరకు దైవశక్తి ప్రత్యక్షముగా ప్రాధాన్యము వహించి యుండుట చూపవలెను. ఇతిహాస మిట్లైయుండుండవలెననగా నది మానవుని యాస్పత్యమును నిరూపించుటకును, కర్తవ్యమిదియని బోధించుటకును, విధేయతములైన సర్వశక్తులును సాధ్యములని ప్రత్యక్షముగా చూపుట కుద్దేశించినది కనుక, మానవుని ప్రయోజకత్వమంతయును విధికి లోబడి యుండవలసినదేగాని తదవ్యతిరేకముగా నేమియుసాధింపలేదు. ఈ నిరూపణ మితిహాసమందు ముఖ్యము. ఈ విధముగా దైవశక్తితో నీతిహాసమునకు సంబంధ మున్నందున శారైవమును ఏయే జాతు లేయేవిధముగా భావించినవో ఆయావిధము లాయాజాతుల యితిహాసములందుండును. ౪. తాత్త్విక

విషయము : ఇదై వము ననుసరించి తాత్త్విక చింతనము, ఆయా దర్శనములును దృక్పథములును ఇతిహాసములందుండును. ౫. అమానుషలక్షణము :- మనుషులతోపాటు దేవదానవులును ఇతిహాసమున పాత్రలగుటవలన వారివారి క్రియాకలాపములందలి మానుషలక్షణములు కనబడుచుండును. ౬. ధర్మము :- నానాప్రకారమైన ధర్మప్రపంచము బహుముఖములుగా మధ్యమధ్య ప్రవేశించుచుండును. సాంఘికరాజకీయములను, ఇహపరములను, పుణ్యపాపములను, మంచి చెడ్డలను-ఈ మొదలగు బహువిధద్వంద్వములను చుట్టుకొని ధర్మము ప్రపంచితమై యుండును.

ప్రపంచమందలి యన్ని భాషలందున్న యితిహాసములును ఒక సుదీర్ఘమైన కథ-యుద్ధము-ఉపాఖ్యానములు-ఆయా దేశకాలములందలి మతతాత్త్విక దృక్పథములు-ఇత్యాదుల పడుగుచేతల నిబిడబంధము గలవిగా నున్నవి.

ఈ లక్షణము లన్నియును మన మహాభారతమునందున్నవి కనుక శ్రీ మహాభారత మితిహాసమునందే నిష్కర్ష.

II

పరిక్రియా పూర్వకల్పము లనెడు ఇతిహాసభేదములు రెండింటిని రాజశేఖరుడును, కావ్యేతిహాస కాస్తేతిహాసములను రెండుభేదములను భోజుడును పేర్కొన్నారు. రామాయణ మహాభారతములను దృష్టిలో పెట్టుకొని వారట్లు విభజించియున్నచో రామాయణము కావ్యేతిహాసమును పరిక్రియయును, మహాభారతము కాస్తేతిహాసమును పురాకల్పమును కావలయును. కాని రాజశేఖరునివలె భోజుడు స్పష్టముగా నట్లు రామాయణభారతములను పేర్కొనలేదు. అందువలన భోజుని కావ్య-కాస్తేతిహాస ప్రభేదములు రామాయణమహాభారతములకే సంబంధించినవని గట్టిగా చెప్పుటకు వీలులేదు. రామాయణమహాభారతములు తప్ప మరివేరే యితిహాసములు లేవు. భోజు డితిహాసము రెండు విధములనుటను బట్టియు, రామాయణ మహాభారతములు రెండు డితిహాసము లుండుటను బట్టియు, రాజశేఖరు డారెండింటిని రెండువిధములైన యితిహాసములని చెప్పియుండుటను బట్టియు, భోజుడు చెప్పిన యితిహాస భేదములు రామాయణ మహాభారతములను దృష్టిలో పెట్టుకొనియే జరిగియుండునని యూహింపవచ్చును. కాని కావ్యేతిహాసమును గూర్చి భోజుడు చెప్పిన వైఖరినిబట్టిచూడగా ఆయనదృష్టిలో రామాయణ మితిహాసభేదముగా నుండిట్లు చెప్పుటకు వీలుకాకున్నది. 'కావ్యేతిహాసోఽయం' యని శిశుపాల వధ కావ్యమునందలి, "న సంచరిష్ఠ్ఠ్య ర్భువనాంతరేషు" అను శ్లోకము నుదాహరించి "అత్ర ప్రాగుక్తస్యైవ ఇతిహారస్య కావ్యేనాభిధానాత్ కావ్యేతిహాసోఽయం" అనెను. ప్రాగుక్తమనగా అతీతార్థ ప్రాధాన్యాత్ అనునది. అతీతార్థమైన శిశుపాలునిసద యీ గ్రంథమునందున్నందున నిది యితిహాసము. కావ్యాభిధానమువలన దానికి కావ్యేతిహాసమనీ పేయ్యవచ్చునది. కావ్యేతిహాసమును భోజుడు వివరించిన తీరిట్టిదీ. ఇతిహాసగతమైన యొక కథను గ్రహించి దానిని వర్ణనాదులతో పుష్టమొనర్చి రసాత్మకముగా రచించినచో నది కావ్యేతిహాసమగునని

భోజని తాత్పర్యముగా కనుపించుచున్నది. ఇదియే భోజని సరియైన తలంపైనచో మన కావ్య వాఙ్మయము దాదాపంతయు నితిహాసమయము కావలసివచ్చును. భారతదేశమందలి వాఙ్మయ మెక్కువగా రామాయణమహాభారతముల మీద నాధారపడి యున్నది. పంచకావ్యములుగా ప్రసిద్ధిపొందిన వానికి మహాభారతమాధారము. అందువలన నవియన్నియును కావ్యేతిహాసములు కావలసియుండును. అయినచో కావ్యమునకును కావ్యేతిహాసమునకును భేదముండదు. లేనప్పుడు కావ్యమున్న పదముండగా కావ్యేతిహాసము మరొక కబ్బిము నేల కూర్చవలసివచ్చినదో బోధ పడుటలేదు. భోజిడు కావ్యేతిహాసమును భేదమును కల్పించుట ఆతరువాత దానికి లక్ష్యమును పేర్కొనుట రెండును అర్థమగుటలేదు.

రాజశేఖరుడు స్పష్టముగా రామాయణ మహాభారతములను లక్ష్యముచేసియే ఇతిహాస భేదములను పేర్కొనెను. కాని యాతడు చెప్పినదానిలో గూడ నొకచిక్కిన్నది. రామాయణము నేకనాయకముగను భారతమును బహునాయకముగను ఆతడు చెప్పెను. కావ్య మెప్పుడును ఏకనాయకమే. బహునాయకత్వము కావ్యమునకుండదు. కావ్యేతిహాస ప్రక్రియలందేకాదు ఇతరములైన సాహిత్య ప్రక్రియలయందు దేనియందును బహునాయకులుండరు. మరి రాజశేఖరు డావిధముగా చెప్పటయందలి యాంతర్యము నిట్లుాపించుకొనవలెను. రామాయణమున కథ యంతయు శ్రీరామచంద్రుని చుట్టుకొనియున్నది. రామాయణము నందున్నంత స్పష్టవ్రతి పత్తిగల ఏకనాయకలక్షణము భారతమునలేదు. రామాయణమున లక్ష్యజాదులతో కథ సాగదు. కాని మహాభారతమున భీష్మార్జునులతోడను, భీష్మద్రోణ కర్ణాదులతోడను కథ సాగుచున్నట్లు మురించును. భీష్మార్జునాదులు ప్రతిజ్ఞలు చేయుట - ఆ ప్రతిజ్ఞలు నెరవేర్చుకొనుటయందు బద్ధులై మెలగుట-ఇట్టి వ్యవహారము భారతమున దధికముగా నుండటచే ఆయాపరిధులందు వారే నాయకులై యన్నట్లు తోచుట కవకాశమున్నది. కర్ణద్రోణాశ్వత్థామలు కొన్ని పట్టులందు దుర్యోధనుని వెనుకకు నెట్టి కాము విజృంభించుటచేత వారి వారి ప్రాధాన్యము కొట్టవచ్చినట్లు కనుపించుచున్నది. అందువలన భారతము బహునాయకమును భ్రాంతికి విలకలిగించుచున్నది. ఇట్టి భ్రాంతిలోనై రాజశేఖరుడు మహాభారతము బహునాయకమనెనో యోమో, భారతమునకు సర్వరాజ్కొకడే నాయకుడు కనుక రాజశేఖరుని మాటను వైన వివరించిన యర్థమునచే గ్రహింపవలయును.

ఈ విషయమున మరి యొక విధముగా నిట్లు విచారింపవచ్చును. రామాయణము వ్యక్తి ప్రాధాన్యముగల యితిహాసము. మహాభారతము క్రియాప్రాధాన్యముగల యితిహాసము. రామాయణ ప్రారంభ మిట్లైవది :

“కోన్వన్తిన్మాంప్రతం” లోకే గుణవాన్ కశ్యపీర్యవాన్
 ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ తత్సహకోర్మధ వతః
 ఏ తదిచ్ఛామ్యహం | ఇమం, పరం కౌతూహలం హిమే,
 మహర్షే త్వం నమర్థోఽసి, జ్ఞాతుమేవ విధం సరమ్” -

అయా లక్షణలక్షితుడైన వ్యక్తి యెవరని వాల్మీకి నారదు నడిగినాడు. అట్టివాడు శ్రీరామచంద్రుడని నారదుడు చెప్పినాడు. రామకథయే రామాయణమైనది. శ్రీరామచంద్రుని సర్వోదాత్త లక్షణములు నిరూపించునుద్దేశముతో రామాయణము పుట్టినది. మరి భారతము విషయమువేరు.

“కురూణాం పాండవానాంచ భవాన్ ప్రత్యక్షదర్శివాన్
తేషాం చరితమిచ్ఛామి కథ్యమానం త్వయా ద్విజ.
కథం సమభవచ్ఛేద స్తేషామక్లిప్త కర్మణాం,
తచ్ఛ యుద్ధం కథం వృత్తం భూతాంతకరణం మహత్”

అని జనమేజయుడు కౌరవపాండవుల చరిత్రమును గూర్చి వ్యాసుల వారి నడిగినాడు. “కౌరవ పాండవులు మొత్తము నూత్రైదుగురు. అందులో ఎవరు ప్రధానులు? ఎవరునుకాదు. అందరును ఒకటియే. భారతయుద్ధమువలన వారందరును చరిత్రకెక్కిరి. యుద్ధమునకు కారణము జ్ఞాతి వైరము. అందుకే జనమేజయుడు ‘తేషాం చరిత మిచ్ఛామి’ యని వెంటనే “కథం సమభవచ్ఛేదః తేషాంచ యుద్ధం కథం” అన్నాడు. అవగా కౌరవ పాండవులలో నెవరికి ప్రాధాన్యము వచ్చినను ఆభేదము పుట్టుటకు వలసిన క్రియాపరత్వమువలన రావలెను. ఆ యుద్ధ మట్లగుటకు తగినయుద్ధము క్రియాపరత్వమువలన రావలెను. మొదటి దాని విషయమున దుర్యోధనుడు ప్రధానుడు; రెండవదాని విషయమున ధర్మరాజు ప్రధానుడు. వారు ప్రధానులనుట వారి వెనుక వారివంటి వారు మరికొందరున్నారని యర్థము. కర్ణశకుని దశ్యుశకులు దుర్యోధనుని వెనుకనున్నారు. శ్రీకృష్ణార్జునులు ద్రౌపది మొదలైనవారు ధర్మరాజు వెనుకనున్నారు. రామాయణమున శ్రీరామునకు వెనుక మరియొక డట్టివాడులేదు. శ్రీరాముడు స్వయంసంపూర్ణుడు. అతని మహోదాత్తతను నిరూపించుటకు శ్రీమద్రామాయణము పుట్టినది. కౌరవపాండవుల ప్రవృత్తిని నిరూపించి స్థాపించుటకు మహాభారతము పుట్టినది. అందువలన రామాయణము వ్యక్తి ప్రాధాన్యము కలదనియు, మహాభారతము క్రియాప్రాధాన్యము కలదనియు చెప్పవచ్చును. వ్యక్తి ప్రాధాన్యముగల గ్రంథమున వ్యక్తి ప్రకాశమునకు వచ్చినట్లు క్రియాప్రాధాన్యముగల గ్రంథమున వ్యక్తి ప్రకాశమునకురాదు. క్రియాప్రపంచము బహుప్రకారము. అని బహుజనముల నాశ్రయించియుండును. భారతమునందల్లేయున్నది. అందువలననది బహునాయకమన్న భ్రాంతినికలిగించుట కనువుగానున్నది. రామాయణమునందట్టి భ్రాంతికలుగుట కవకాశ మేలేదు. కనుక నది యేకనాయకమని స్పష్టముగా కనుపించుచున్నది. ఈ విధముగా రాజకేళిరుని యాంతర్యము నర్థముచేసికొన్నగాని యాతడుచెప్పినది సమన్వయముకాదు.

మరియొక శంక. రాజకేళిరుడు రామాయణమునుగూర్చి యే పరిక్రియాశబ్దమును వాడెను. మరి క్రియాప్రాధాన్యము రామాయణమైనదే కలదా? మొత్తముమీద ఈపరిక్రియా పురాకల్పశబ్దముల కర్థము సరిగా తెలియుటలేదు. రాజకేళిరు డితిహాసము నుపవేదిములలో కలిసి చెప్పినాడు. ఇతిహాసమును అర్థవాదముగా చెప్పటకూడ కలదు.

భోజుడు కాస్త్రోతిహాసమును నిర్వచించినది స్పష్టముగానున్నది. అది మహాభారతమున కన్వయించుచున్నది కూడ. ధర్మార్థకామమోక్షరూప చతుర్విధపురుషార్థములను వినివేళించి తేవినచో నది కాస్త్రోతిహాసమగునను తాత్పర్యము నాతడు స్పష్టముగా ప్రకటించినాడు. కాస్త్రమునగా కాసించునది, కాసించబడునది బుద్ధి. బుద్ధియొక్క ప్రవృత్తిని ధర్మార్థకామమోక్షములందు కాసించునది కాస్త్రము. ఇతిహాసమునందీటి కాస్త్రమునకు ప్రమేయముకలిగినచో నది. కాస్త్రోతిహాసము. ఇతిహాసమున ప్రమేయమనగా ప్రధానేతివృత్తమున కుపబలకముగానని యర్థము. ప్రధానేతి వృత్తము ప్రధాన పురుషునిబట్టి యుండును. అతడే నాయకుడు. మహాభారతమున నాయకుడు ధర్మరాజు. ధర్మరాజుబుద్ధి. ధర్మార్థకామమోక్షములందు కాస్త్రమగుట మహాభారతమున ప్రత్యక్షముగానున్నదిగనుక అది కాస్త్రోతిహాసము. రామాయణమున నిట్టి కాసనములేదు. ఎందుకన రాముడు శ్రీమహావిష్ణువు ఆయనయే సర్వమును కాసించగలవాడు. ఆయనను కాసించుటలేదు. ధర్మరాజు యమని యంశమున పుట్టిన మానవుడు. మానవులకు రాగద్వేషములుండును. రాగద్వేషములతోడి ప్రవృత్తికలవారి బుద్ధులను కాసించుటకే కాస్త్రము పుట్టినది. భారతమునగల కాస్త్రమధిముగా ధర్మరాజుబుద్ధిని కాసించునదియే.

ద్రోణపర్వమున అభిమన్యుడు మరణించినంత వాని యందలి యమరాగమున ధర్మరాజు దుఃఖవరీతచేతమ్ముడగును. యుద్ధక్రయముండి నిస్సృతుడు కాగోరును. అతడటుల కాక ండ చేయుట కవట కొంత కాస్త్రము ప్రవేశించినది. యుద్ధమైపోయినంత అఖిలజ్ఞాతివధయే ఫలితముగా కనిపించుటతో ధర్మరాజు రాజ్యమొల్లనివాడై తిరిగి యడవులకు పోగోరును. అతని నావ్రయత్నమునుండి వివరింపజేయుటకు కాంత్యమకాననాది పర్వముల రూపమునకొంత కాస్త్ర గ్రంథము పుట్టినది. ఆరణ్యపర్వమందును ధర్మరాజు చిత్తమును కాసించుటకే కాస్త్రగ్రంథము పుట్టినది. మహాభారతనాయకుడైన ధర్మరాజు చిత్తవృత్తులను కాసించుటకే భారతమున అట నట కాస్త్రము పుట్టినది. అందువలన మహాభారతమును కాస్త్రోతిహాసముగా చెప్పవచ్చును. పరిశేష వ్యాయమున రామాయణమును కావ్యోతిహాసమనవచ్చును.

రాజశేఖరుడొనర్చిన విభజనకంటెను పెట్టిన పేర్లకంటెను భోజుడితిహాసమును విభజించి పట్టిన పేర్లు రెండును స్పష్టముగానున్నవి. మిక్కిలి యర్థవంతములుగానున్నవి కూడ. అందులన విభజనము కావ్యోతిహాసము - కాస్త్రోతిహాసమని ద్విధాభూతము. రామాయణ మహాభారతములందుకు క్రమముగా సుదాహరణములు.

III

పాశ్చాత్యులు కూడ ఇతిహాసమును రెండు విధములుగానే విభజించిరి. 1. Authentic Epic 2. Literary Epic. వీనికి 1. Primary Epic 2. Secondary Epic అనియు. 1. Epic of growth 2. Epic of Art అర్థయు మరికొందరు పెట్టిన పేర్లు.

పాశ్చాత్యులు నిర్వచించిన మొట్టటి ఇతిహాసము లక్షణమిది. అది సంపూర్ణముగా వాక రచయిత యొకసారి వ్రాసిన గ్రంథముకాదు అది కొంతకాలమూరక వినిపించుటవలననే.

ప్రచారముననుండును. అందువలన కాలక్రమమున దానిలో ననేక విధములైన మార్పులు కూర్పులు జరుగుచుండును. ఆ తరువాతి కాలమున నెప్పుడో దానికి లిఖితరూప మేర్పడును. ఒకవేళ దానికొక వ్రాతప్రతియున్నను అది శ్రమగతులయే దాని లక్షణము. ఇట్టి లక్షణము మహాభారతమందున్నది ఆ లక్షణమున కంటే ప్రకృతవాక్యములున్నవి. వ్యాసుడు వైశంపాయ నాదులకు భారతమును చెప్పినాడు. వారాయా లోకములకుపోయి తాము గురుముఖత యిన్నదానిని వినిపించినారు జనమేయనకు వైశంపాయనుడు భారతమును వినిపించినాడు. వినుపించుచుండగా ఉగ్రశ్రవసుడు వినిపోయి శానకాదులకు వినిపించినాడు. ఆ తరువాత ఎప్పుడో మహాభారతము లిఖితరూపమైతినది వ్యాసుడేమి చెప్పినాడో వైశంపాయనుడేమి వినిపించినాడో, ఉగ్రశ్రవసుడేమి విన్నాడో శానకాదుల కేమి వినిపించినాడో ఆగమిశ్ఠముగా చెప్పుట అంత సులభముకాదు. వైశంపాయనుని వలన కొంతగ్రంథము భారతమున చేరినది. ఉగ్రశ్రవసునివలన మరికొంత గ్రంథము చేరినది. వీరుగాక మరియు నెవరెవ రెంత గ్రంథము పెంచినారో మనకు తెలియదు. పెంచినది మాత్రము నిజమునుట కవకాశములున్నవి. కనుక మహాభారత మొకరి చేతిమీదుగా వ్రాయబడినది కాదు. అది వ్రాయకపూర్వము రెండుచోట్ల వినిపింపబడినది. భారతమందున్న గణేశ వృత్తాంతము భారతమును వ్యాసుడు వ్రాయలేదను టకు నిదర్శనము. అది వ్రాయబడకపోవుటవలననే తరువాత తరువాత పేరికి బృహద్గ్రంథమైన దనియు, విషయ విన్యాసమందును మార్పులు కలిగినవనియును, భారతమును వల్లవేసి జ్ఞాపక మును పురస్కరించుకొని పలుమంది పలుతావుల వినిపించుటవలననే విషయమున మార్పులు కూర్పులు కలిగినవనియు డాక్టరు సూక్తంఁగారు వ్రాసినారు. వీని నన్నింటినిబట్టి చూడగా మన సంస్కృత మహాభారతము **Primary Epic** అగుచున్నది.

పాశ్చాత్యులు పేర్కొనిన **Secondary Epic** లక్షణ మిట్లున్నది అది వినుటకుగాక చదువుట కి ద్వేషించినది. అది ఏకకర్తృకము దానిలో కావ్యశిల్పరూపమైన నిబిడబంధముండును. మిగిలిన లక్షణము లన్నియు **Primary Epic** లో నెట్లో ఇందును అట్లే. మహాభారతమును **Primary Epic** అన్నాము కనుక రామాయణమును **Secondary Epic** అనవచ్చునా? రామాయణముకూడ ఒక్క వాల్మీకియే వ్రాసినది కాదని కొందరందురు ఇందు భారతమున కంటె రామాయణము నిబిడరచనాబంధము కలది. ఇతిహాస లక్షణముగు సుదీర్ఘకథ, పెద్ద యుద్ధము, ధర్మ సంస్థాపనము, మొదలైన వన్నియు రామాయణ మందున్నవి. అందువలన రామాయణ మితిహాసమే. **Secondary Epic** కు మరియుక పేరు **Epic of Art**. ఈ యర్థము భారతముకంటె ఎక్కువగా రామాయణమునకే పట్టుచున్నది. నిర్మాణ వైదగ్ధ్యమును బట్టి చూచినచో రామాయణమును కావ్యేతిహాస మనవచ్చును. నిజమునకు భోజుడు రామాయణమును కావ్యేతిహాస మనకపోయినను సమన్వయ దృష్టిని విషయ విచారణ చేసినచో అనవచ్చుననియే తోచుచున్నది. అందువలన పాశ్చాత్యుల విభజననుసరించి మహాభారతము **Primary Epic** రామాయణము **Epic of Art**. •

కావ్యేతిహాసము **Primary Epic** అదృశ్యముగాగొని నిర్మితమగునను భావమ్మీ పాశ్చాత్యుల కున్నది. ఆ దృష్టితో చూచినచో ఆంధ్రమహాభారతమును సంస్కృత మహాభారతము

ననుసరించి వ్రాసిన దగుటచేత -కావ్యేతిహాస మనవచ్చును. వ్రాసినంతవరకొక్కేకవి వ్రాయుట-కావ్యశిల్ప మధికముగా గలిగి నిబిడబంధముతోనుండుట మొదలైన Epic of Art కావ్యేతిహాస లక్షణములు ఆంధ్రభారతమునకు పట్టుచున్నవి. ఐనచో సంస్కృత రామాయణము ఆంధ్రభారతము ఒక జాతి గ్రంథములా? ఇదియు నందరకు సమ్మతముకాదు.

మొత్తముమీద పర్యవసానము నిట్లు తేల్చి చెప్పవచ్చును. ఇతిహాసము నొక కావ్య ప్రభేదముగా భారతీయులును పాశ్చాత్యులును భావించుచున్నారు. ఇరువురును ఇతిహాసమును రెండు విధములుగానే విభజించినారు. భారతీయాలంకారికుల వచనము ననుసరించి భారతము శాస్త్రేతిహాసము. పాశ్చాత్యుల పద్ధతి ప్రకారము భారతము Primary Epic. వారి వారి వాక్యముల ననుసరించి ఒక్క రామాయణమునే స్పష్టముగా కావ్యేతిహాసమని కాని Epic of Art అని కాని చెప్పటకు వీలగుటలేదు. రామాయణము మాట యెట్లున్నను భారతము మాత్రము నిస్సందేహముగా శాస్త్రేతిహాసము. ఆంధ్రమహాభారతము ప్రయత్నముమీద కావ్యేతిహాసముగా రచితమైనది. సంస్కృత భారతముననున్న దానికంటె అధికకావ్య నిర్మాణ శిల్పమును ప్రవేశపెట్టి శాస్త్రేతిహాసమును కవిత్రయము వారు శ్రద్ధాశువులై కావ్యేతిహాసముగా మలచుటకు యత్నించినారన్నమాట. ఇట్లుట సంస్కృత మహాభారతమునకంటె ఆంధ్ర మహాభారతము శ్రేష్ఠమైనదని యర్థముకాదు. ఆ రెండింటికని నిర్మాణమునందు భేదమున్నదని మాత్రమే యర్థము. అందువలన సంస్కృత మహాభారతము శాస్త్రేతిహాసము; ఆంధ్రమహాభారతము కావ్యేతిహాసము. కవిత్రయమువారును అప్పకవివంటి లాక్షణికులును మహాభారతమును ఇతిహాసముగానే పేర్కొన్నారు.

IV

మహాభారతముయొక్క శాస్త్రేతిహాసమహనీయతకు దోహదము చేసినవి సాధారణమైన ఉపమా రూపకాద్యలంకాముల వినియోగము, ప్రవాహవేగముగల కైలి, అనుష్టుప్ చందము, నాతిదీర్ఘములైన సమాసములు, శబ్ద చిత్రములు, శ్రవణసుఖగత్యము, మీదుమిక్కిలి రక్తమాంసములతోకూడిన నైతన్యవంతమైన సజీవ వాస్తవిక పాత్రలు. ఇతిహాసకర్త మహాభారత మందలి పాత్రలనెట్లు సర్వాంగ సుందరములుగా మలచినాడో యిందుక పరిశీలంతము. ధర్మాధర్మములకు క్రమముగా ప్రతినిధులైన పాండవులొక తీరువారు; కౌరవులొక తీరువారు. పాండవులందొక్క భీముడుతప్ప తక్కిన వారందరొకతీరువారు. భీముడు కొంచెముమోటు; తొందరపాటుకువ. ఈర్ష్యాసూయలు మూర్తీభవించినవారు కౌరవులు. మొత్తము మహాభారతమున పేర్కొనదగిన పాత్రలు భీష్ముడు, ధృతరాష్ట్రుడు, శకుని, ద్రోణుడు, కర్ణుడు, దుర్యోధనుడు, ధర్మరాజు, ద్రౌపది మొదలైనవారు. ధర్మరాజు అత్యసంయమనము కలవాడు. భీముడు వెనుక ముందాలోచనలేనవాడు. అర్జునుడు మహావీరుడు. కర్ణుడు దురహంకారి మరణము దానగుణము కలవాడు. దుర్యోధనుడు ఈర్ష్యాసూయలతో కూడిన స్వాభిమానము, సోపేక్ష్యుడై గలవాడు ధృతరాష్ట్రుడు వెన్నెముక లేనివాడు. ద్రౌపది ముఖ్యముగా పతివ్రత; దైర్యసాహసములు కలది; మర్యాద తలెసినది.

ఈ యందరిదొక యెత్తు భీష్ముని దొకయెత్తు. మానవత్వము సంపూర్ణముగా పరిపక్వమునకు వచ్చినప్పుడు భీష్మునివంటి వాడొక డుద్భవిల్లును. భీష్ముడు మహాభారతమునకు మూలస్తంభము. అతడు రాజ్యాధికారము కలవాడు; గొప్ప యుద్ధవీరుడు. ధర్మాధర్మములు రాజనీతి అతనికి తెలిసినంతగా ఇతరులకు తెలియవు. అతని జీవితము మహాభారతమున విచిత్రమైన అననుకూల పరిస్థితులలో సాగినది. రాజ్యము విషయమునను అతడు స్వార్థమును త్యజించియే నడచినాడు. తండ్రికి వివాహముచేయుటకు తా నాజన్మ బ్రహ్మచారి యైనాడు. పాండవులతో కౌరవుల పక్షమున యుద్ధముచేసి పాండవులందరి ప్రీతిభావమునకు బలియైనాడు పాండవుల యందలి ప్రీతియనగా ధర్మమునందలి ప్రీతి.

ధృతరాష్ట్రుడు విచిత్రమైన వ్యక్తి. అతనియందు మంచి చెడ్డలు రెండును కలగా పులగముగా నున్నవి. రాగద్వేషముల కశీతుడు కాదు. మనోనిశ్చయము లేనివాడు. మంచినీ నిడువలేడు; చెడు చేయకుండ నుండలేడు. అతనిలోని మంచి చాల దుర్బలమైనది పాండవుల కన్యాయము జరుగుచున్న ట్లాతనికి అంతరాంతములందు తెలియును తన కుమారుల యనుచిత ప్రవర్తననును తెలియును కాని తానా యనుచితము నడ్డలేడు. మహా ప్రళయమువలె యుద్ధము ముంచుకొనిరాగా విధివిలాసముని విలపించును. మంచి చేయవలయునన్న ఆఖిర వేళము కలవాడుకాదు. చెడుగు నెదుర్కొన వలయునన్న పట్టుదల కలవాడును కాదు. అందువలన కొడుకుల నేమనలేక పోయెను. తనకుని కుమారులపై వాత్సల్యము లేనివాడును కాదు పాండవులు వారణాసిలో లాక్షాగృహమున మరణించినారని విని అత డెంతగానో విలపించెను. భీష్మ ద్రోణ విదురాదులు పాండవుల కన్యాయము జరుగకుండ చూడవలసినదిగా నెంతచెప్పినను ధృతరాష్ట్రుడు వినడు. తా నా పని చేయజాలననికూడ చెప్పును. అతనికి పాండవులందు భీముడన్న భయము. భీమునిగూడ ధృతరాష్ట్రునిపై అంతకోపమే. ఈ యిరువురుకున్న పరస్పర ద్వేషము స్త్రీపర్వమునను ఆశ్రమవాస పర్వమునను ఇతిహాసకర్త వ్యక్తి కరించినాడు. తానొనర్చిన తప్పిదమును భీముడు తమిళుడని ధృతరాష్ట్రునకు తెలియును. తన నూర్గురు కొడుకులను చంపినాడన్న కోపము భీమునిపై కలదు. అందుకే భీముని తన కాగిలిలోనలిపి చంప ప్రయత్నించినాడు. తన కొడుకులుచేసిన దుర్మార్గమాతని మనస్సును పట్టుకొని పీడించుట యల్లేయున్నది.

విదురుడు ధృతరాష్ట్రుని సోదరడుగా చెల్లుచున్నను అతని జన్మాధికము కర్ణుని జీవితమువంటిది. కాని కర్ణుడు తన జీవితమున నెట్టి ప్థముల నెదుర్కొన్నాడో విదురుడు తన జన్మాధిక లక్షణముచేత నట్టి కష్టపరంపర నెదుర్కొనవలసివారేదు. విదురుడు నిర్భయుడు మరియు ధర్మమున బద్ధబుద్ధి. పాండవులు ధర్మమార్గవర్తనలనియు వారిపక్షమున న్యాయమున్నదనియు విదురుడు గాఢముగ నమ్మినవాడు. అవకాశము లభించినపుడెల్ల ఆ విషయ మాతడు ధృతరాష్ట్రునికి చెవినిల్లకట్టుకొని బోధించినాడు. విదురుడు కూడ యమధర్మరాజు అంశమున పుట్టినవాడే. ఆశ్రమవాస పర్వముందాతడు శరీరమును త్యజించి తేజోరూపమున ధర్మరాజులో ప్రవేశించినాడు. చిత్రమేమన ధృతరాష్ట్రుడు విదురుని మాటలు పాటింపకున్నను మాటిమాటి కాతని పిలిచించుకొని కాలక్షేపము చేయజూపును. విదురుడు ధృతరాష్ట్రుని నిందించి పనికి కూడ ధర్మోపదేశము చేయును.

కర్ణుడు మరొక చిత్రమైనవ్యక్తి. ఏ మార్గమున తనకు నాశనమున్నదని తెలియునో ఆ మార్గముననే అతడు ప్రయాణము చేయును. పాండవులతో యుద్ధము కూడదని అతనికి తెలియును. ఆ యుద్ధముతో పాండవులు గెలుతురనియు తెలియును. దుర్యోధనుడు చేయునది న్యాయవిరుద్ధమనియు తెలియును. అయినను దుర్యోధనుని పక్షమాతడు విడువడు. అతని నామార్గమునుండి తప్పించుటకు శ్రీకృష్ణుడు ప్రయత్నము చేసినాడు. కుంతియు ప్రయత్నించినది. ఆ యిరువురును మహాప్రళయ ఝంఝలు వంటివారు. కాని కర్ణుడు మహామేరువువలె నచలుడుగా తనను తాను నిలువద్రొక్కుకొనెను. ఒకవిధముగా కర్ణుడు విధివంచితుడు. తల్లిచేత కూడ వంచితుడు. తెలిసి తెలిసి మిత్రుని కొరకు మృత్యువును వరించిన స్నేహశీలి యాతడు.

ఇట్లే మహాభారతమున మిగిలిన పాత్రలన్నియును రక్తమాంసములతో చైతన్య పంతములై కనిపించును. ధర్మరాజు - ద్రౌపది ఒకరిని మించినవారు మరొకరు కావ్యపరిభాష యందు భారతమునకు వారు నాయకత్వము వహించువారు.

V

మహాభారతము దేశీయులను విదేశీయులను చాల కామునుండి ఆకర్షించుచున్నది. అది కేవలమొక సింహాసనము కొరకు జరిగిన యుద్ధము మాత్రమేనా? అట్టి యుద్ధకథ యందింత కాలము అభిరుచి నిలిచియుండునా? మహాభారతమంగలి పాత్రలు చిత్రములై నందువలన ఇంతకాల మిందరు దానియందు ప్రీతిగలవారై యున్నారా? ఇంతకన్న ముఖ్యమైనదేమైన కలదా? లేనిచో నది సార్వజనీనము సార్వకాలికము కాగలునా?

ఆదిపర్వములో మహాభారత పాత్రలేయే దేవాసురాంశలతో జన్మించినారో చెప్పబడినది. దేవాసురులు తమతమ యంత్రలతో మానవులను జన్మింపజేసి వారిచేత ఇంతభూరిమైన యుద్ధము చేయించి వారిని నాశనము చేయింపవలసి వచ్చిన యవసరమేమి? భూలోకమున రాజులు దుర్మార్గులై నారు. ప్రజలు అపవిత్రులై నారు. అధర్మము పెచ్చుపెరిగినది. అందువలన భూదేవి ఆర్తినీపొంది శ్రీ మహావిష్ణువును ప్రార్థింపగా నా పరాత్పరుడు భూభారమును మాన్పుటకును దుష్టులను శిక్షించుటకును శిష్టులను రక్షించుటకును అవతరించెను తనపనికి సహాయ భూతులుగా నుండుటకు దేవాసురులను తమతమ యంత్రములతో మానవులుగా జన్మించునట్లు చేసెను. ఇది మహాధర్మ సంస్థాపనార్థము జరిగిన కథ. అట్టి కథ నీ మహాభారతము చెప్పుచున్నది అందువలన దీనిని కేవలము హస్తినాపుర రాజ్యనిలవసనమునకై పోరాటముగా మాత్రమే భావించరాదు. దీని వెనుక దేవతలు మహర్షులు, రాజులు, రాక్షసులు మొదలైన అశిమానుష శక్తులుబారున్నారు. సాక్షాత్తు శ్రీమహావిష్ణువు శ్రీకృష్ణుడుగా జన్మించి ఈ మహానాటకమున నొక టీలకపాత్ర నిర్వహించినాడు. ఆయన్మతన భగవల్లితమును మహాభారతమున రెండు మూడుసార్లు ప్రత్యక్షీకరించి చూపినాడు దుష్టులైన కౌరవులను వారి పక్షమువారిని హత మార్చుటకును, శిష్టులైన పాండవులను వారి పక్షమువారిని సంరక్షించుటకును శ్రీకృష్ణుడు

తాను భగవంతుడన్న విషయము పూర్తిగా తెలిసిపాడై మెలిగినాడు. ఆయన విధానమును సహాభారతము వివరించుచున్నది.

ఒకవిధముగా మహాభారతమందలి సంఘర్షణము ఒకకాలమునకు ఒకదేశమునకు పరిమితమైనది కాదు. ఈ సృష్టియందు ఆద్యంతముగా ఒకరి యాస్తిని మరియొకడు కాజేయ జూచు భావము దాగిపోయియున్నది. ధర్మరాజాదుల రాజ్యభాగమును దుర్యోధనుడు కాజేయ చాలెనని సంకల్పము కలవాడు. అట్లుకానిచో నీ కథయేలేదు. ఈ ప్రపంచకథ మూడువంతులకు వైగా సిరిపీడన పరాయణత్వముతో నిండియున్నది. భారతకథ ద్వాపర యుగాంతమునాటిది. కలియుగమున మానవుల యిందిట్టి ప్రవృత్తిని మనము చూచుచునే యున్నాము. అందువలన మహాభారతమున సంఘర్షణకు మూలభూతమైన భావలక్షణమేది కలదో అది త్రికాలాభ్యాసమైన సత్యము. అది నిన్నయుండినది నేడున్నది. రేపును ఉండును.

భారతమునకు నాయకుడైన ధర్మరాజు ధర్మమాకారము దాల్చినవాడు. మహాభారతమందాతడు ధర్మరాజు ధర్మసుతుడు, ధర్మసూనుడు మొదలైన పేర్లతోడనే ఎక్కువగా వ్యవహృతుడు. ఆతనికి యుధిష్ఠిరుడను పేరున్నను దాని వాడుక తక్కువ. ఇతిహాసకర్త తానే ముఖ్యప్రయోజనమును మహాభారత రచనద్వారా సాధింప నిశ్చయించుకొన్నాడో ఏతత్ప్రయోజనమైన ధర్మ సంస్థాపనమునకు మూలస్తంభముగా నిలిపిన నాయకపురుషుని ధర్మశబ్దముతో కలిపి పేర్కొనుటయే సముచితముగా భావించినట్లు కనిపించుచున్నది. ధర్మరాజు యక్షప్రశ్నలకు సమాధాన మిచ్చుటకూడ ఆయన ధర్మమయత్వమునకే నిదర్శనము. పాండవులలో మిగిలినవారి కట్టి ధర్మప్రపంచజ్ఞానము లేదు. వ్యాసుడు ధర్మప్రతిపాదనార్థము రచించిన భారతేతిహాసము నాయకపురుషుని ధర్మరాజునుటలో గల విశేషము నిల్చే భావింపవలయును.

ఇంకొక రృష్టితోకూడ మహాభారతమును పరిశీలింపవచ్చును. దేవాసురవైరప సృష్ట్యాదిమండియు కలదు. ఈ యితిహాసమున సంఘర్షించిన యిరువత్తులును దేవాసురాంశలతో పుట్టినవారు. దేవాసుర సంఘర్షణమే మహాభారత యుద్ధము. ఆరణ్యపర్వమున ఘోషయాత్రా సందర్భమున దైత్యులు రాక్షసులు రాజవంశములలో పుట్టి దుర్యోధనునకు సహాయము చేయనున్నారనియు దానవులును అందుకొరకే భూమిపవతరించిననియు చెప్పియున్నది. మంచి-చెడ్డలు, పుణ్య-పాపములు దేవాసురలక్షణములు పరస్పరము సంఘర్షించగా భారతమైనది. ఇతిహాసమున నిరుపక్షముల వారికిని పెట్టినపేర్లను పరికించినచో ఇతిహాసకర్త ఈ సృష్టివైచిత్ర్యమును ప్రదర్శించుట కెంత జాగ్రత్తపడినది తెలియును.

భగవదవతారమైన శ్రీకృష్ణుడుండుటవలన మహాభారతము గౌరవమెక్కువైనది. శ్రీకృష్ణుని భగవల్లక్షణమును మహాభారత మాద్యంతములు జాగ్రత్తగా కాపాడుకొనుచునే యున్నది. భగవంతుడున్నాడు కనుకనే ధర్మసంస్థాపనము జరిగినది. ఆయన అందుకొరకే యవతరించుచుండును.

“యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత
అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహం.
పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే.”—

కలికల్పము నీవిధముగా భగవంతుడు తొలగించినాడు. నిజమునకు భారతయుద్ధ మంతయు చేసినది భగవంతుడే. కాని ఆయన చేసినట్లు కనిపించదు. అందువలన అర్జునుడు మహాభారత యుద్ధము చేసినవాడై నాడు.

భారతము నాయకుడు ధర్మరాజు. ధర్మరాజు ధర్మము భగవంతు నాశ్రయించి యుండును. ధర్మరాజు యుద్ధము చేసినది తక్కువ. ద్రోణపర్వములో నొకమారు శల్య పర్వములో నొకమారాతడు యుద్ధమొనర్చినాడు. ఆయన యుద్ధమునకు దిగినది త బలమును గాని తన తమ్ముల బలమునుగాని చూచుకొని కాదు. భగవద్బలమును నమ్ముకొని దిగినాడు. యుద్ధములో ధర్మరాజు జయించినాడు. అనగా ధర్మము జయించినది, భూభారము తగ్గినది. ప్రపంచమును ధర్మము పాలించుట కవకాశ మేర్పడినది. ధర్మరాజు అశ్వమేధము చేయుట కదియే యర్థము. అధర్మమును జయించి ధర్మము సార్వభౌమాధికారము నెరపుటకు అశ్వ మేధ మువలక్షకము.

మహాభారతము ధర్మముతోబాటు అర్థకామమోక్షములను గూడ వ్యాఖ్యానించి యిది. పురుషార్థములలో మోక్షము పరమైనది. ఈ పరమార్థమును నిరూపించుటవలననే మహాభారతమున శాంతిరస మంగిరసమైనది. యుద్ధమైనప్పటినుండి పాండవులు మోక్షాభిముఖ మైన ఉపశమిత చిత్తవృత్తులు కలవారై నారు. పరమేశ్వరుడైన భగవంతుడు మోక్షోపాయ ముగా గీతల నుపదేశించినాడు. భగవంతు డొనర్చిన యువదేశము అర్జునుని తత్కాలమున యుద్ధోన్ముఖుని చేసినది. ఆ తరువాత మోక్షపథగామిని చేసినది. వాసుదేవ పరబ్రహ్మము శ్రీకృష్ణుడుగా నింతయుపదేశము చేయుటచేత భారతపరమార్థము మోక్షప్రదర్శనమే యని చెప్పవలెను. మానవజీవితము పరిపూర్ణము కావలెనన్నచో అన్ని పురుషార్థములు అవసరమై నంత సాధింపబడవలెను. మానవజీవితము కర్మరూపమున కొనసాగుచున్నది. కర్మాపేక్షమై మనుగడలేదు. అట్టికర్మ మానవునకు బంధసౌతువు కాకుండచేసి చూపుటకు భగవద్గీత - మహా భారతము తీవ్రముగా కృషిచేసినది. బంధసౌతువు కాని కర్మయే ధర్మము. ఈ యర్థమును ప్రపంచించి చూపుటకే వనపర్వము శాంతిశ్రయము సాగింపబడి. ఈ పరమార్థమును గ్రహింపని వారు అవి ప్రక్షిప్తములనియు అధికపాఠములనియు తరువాతి కాలమున చేసినవనియు అందురు. అది నిజముకాదు సకలపురుషార్థసాధనముగా వ్యాసభగవానుడు భారతమును తీర్చిదిద్దినాడు. మానవజీవితముయొక్క ఇహపరములు రెండును మహాభారతమున ప్రదర్శితమైనవి. ఇహము సంఘర్షణ పరముమోక్షము; ఇహమును కోడని పరమును సాధించుటను మహాభారతము దెప్పుదు. ఇహము నుండియే పరము. సంఘర్షణము నుండియే మోక్షము.

ధర్మాధర్మములనే నీతి యవినీతి యనవచ్చును. మహాభారతము అవినీతి రూపుమాసి పోవుటను నీతివిజయమును నిరూపించినది. భారతేతిహాసము పాఠకులను లేదా శ్రోతలను సత్యమునకు న్యాయమునకు నీతికి మంచికి అభిముఖులుగా చేయుటకై యొనర్చిన ప్రయత్నము చాల గొప్పది. ఏ యువకథ చెప్పినను, ఏ పాత్రకదలిక చూపినను ఏ ధర్మముపదేశించినను పాఠకుల విషయమున నీ ప్రయోజనమును సాధించుటను ఇతిహాసకర్త విస్మరించలేదు.

శ్రీకృష్ణార్జునులను జాగ్రత్తగా అర్థముచేసి కొనవలయును వారు సరనారాయణులు, శ్రీకృష్ణుడు నారాయణుడు, అర్జునుడు నరుడు, నారాయణుడు పరమేశ్వరుడు; నరుడు మహర్షి; అగ్రామనుష్యుడు, మనుష్యుడు జీవాత్మ. పరమేశ్వరుడు పరమాత్మ; పరమాత్మనన్నిధి జీవాత్మకు విజయపాతువు. శ్రీకృష్ణుని సహాయమర్థించుటకు దుర్యోధనార్జును లేక కాలమున పోయిరి. కాని దుర్యోధనుడు సైన్యమును అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని కొరుకొన్నారు. పరమాత్ముడర్జునుని పక్షమున చేరుటతో విజయమర్జునునకు కలిగినది. అర్జునుడు పురుషకారము. శ్రీకృష్ణుడు దైవసహాయము. అందుకే యాపురుషకారము ఫలించినది.

మహాభారతమున నే దైవీ ఆసురీ శక్తుల సంఘర్షణము ప్రపంచితమైనదో అది వ్యక్తుల మధ్యనే కాక వ్యక్తి నిష్ఠమైకూడ ఉండును. అంతశ్శక్తువులు - కామక్రోధలోభ మోహమద మాత్సర్యము లెప్పుడును సత్యమును అణగద్రొక్కుటకే ప్రయత్నించును. ఈ సంఘర్షణము నిత్యము సాగుచునేయున్నది. సత్యమనగా ఆత్మ, ఆత్మ - ధర్మము ఆత్మ-సత్యము. ఆత్మ-చిత్తానఘనము. అట్టిది నిరంతరము కామక్రోధాదులతో జీవాత్మరూపమున ఘర్షణపడవలసియే యున్నది. ఈ ఘర్షణమే మహాభారతము. అందువలననే ఆత్మరూపమును మహాభారత ముచి వ్యవహరించినది. కామక్రోధాదుల లక్షములను వివరించినట్లుగానే ఆత్మరూపమును వివరించినది. కామక్రోధాదులు ప్రవృత్తిరూపము. ప్రవృత్తి రుఖపాతువు. దానికి విరుగుడు నిస్పృత్తి. ఈ ప్రవృత్తిని వృత్తులను మహాభారతము కథారూపమున, ఉపాఖ్యానముల రూపమున, వేదాంత విషయరూపమున, ధర్మవిషయరూపమున ప్రతిపాదించినది.

మానవజాతి నావరించియుండు నిరంతర సంఘర్షణ లక్షణమును మహాభారత మితిహాసవస్తువుగా స్వీకరించినది. త్రికాలాఖ్యాతమైన యా సత్యమును విస్పష్టముగా వివరించినది. మానవ జీవితమే యొక సంఘర్షణ. అందులోపరితప్తులైనప్పుడే మోక్షమున కర్హతగల వారగుదురు. ధర్మార్థకామ మోక్షములలో నేదియు తక్కువకాదు అన్నింటి నావరించి ధర్మముండవలెను. ధర్మబద్ధమైన యర్థకామముల యనుభవమునుండి విరమించుటయే మోక్షము.

మహాభారతము కావ్యకళావిలాసములను ప్రదర్శించుటకు మాత్రమే పుట్టినదికాదు. ప్రపంచమునకొక యాదర్శమును, ఒకనైతిక మార్గమును చూపవలెనను ప్రగాఢాభిప్రాయముతో

తీర్చబడినదా యితిహాసము. ప్రపంచమనగా జీవితము. జీవితసమస్యలను బహుముఖములుగా పరిశీలించి పరిష్కార మార్గములను సూచించినది. భారతేతిహాసము. ఆదర్శప్రాయమైన మానవజీవిత లక్ష్యమెట్లుండవలెనో నిరూపించినది భారతేతిహాసము. మహాభారతము చూపించిన పరిష్కార మార్గములలో ప్రధానమైనది కర్మమార్గము. అది స్వార్థములేని కర్మ నిష్కామ కర్మ -

అనతో మా సద్గమయ
తమసో మా జ్యోతిర్గమయ
ఘృతోర్గ్రా అమృతం గమయ

బి. రామ రాజు

విషయ సూచిక

భీష్మపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

విషయము.		పుట.
ధృతరాష్ట్రానికడకు వేదవ్యాసుండు వచ్చుట	6-2-1	1
సంజయుండు ధృతరాష్ట్రానికు భూపరిమాణంబు నెప్పుట	6-5-9	4
సంజయుండు ధృతరాష్ట్రానికు భారతవర్షంబునం గలవిశేషంబులు చెప్పుట	6-10-1	7
ధృతరాష్ట్రాండు భీష్ముమరణంబు విని విలపించుట	6-14-1	10
సంజయుండు ధృతరాష్ట్రానికు భారతయుద్ధంబు నెప్పుఁ బూనుట	6-16-7	16
భీష్ముండు నిజయోధులకెల్ల నుత్సాహంబుగాఁ దెగువ నెప్పుట	6-17-7	19
పాండవయోధులు యుద్ధంబునకు వెడలుట	...	20
ధర్మజానకు నర్జునుఁ దుత్సాహంబు గలిగించుట	6-1-98	25
ధర్మరాజు పాదచారియై భీష్ముని యుద్ధకుఁ బోవుట	6-41-6	30
ధర్మరాజు గురుకృపశత్రులచేత యుద్ధమున కనుజ్ఞాతుం డగుట	6-41-42	32
అర్జునుండు స్వజనసంహారంబునకు శంకించి మోహవిష్టుం డగుట	6-23-30	38
శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునునకుఁడ త్సజ్ఞానోపదేశంబు నేయుట	6-24-19	39
అర్జునుండు శ్రీకృష్ణునివిశ్వరూపంబు గమంగొని స్తుతించుట	6-33-5	41
భీష్ముని ప్రథమదివసయుద్ధము	6-42-1	45
భీష్ముండు దుర్యోధనే ప్రేరితుం డై పాండవవీరుల పొప్పించుట	6-45-1	53

భీష్మపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

ధర్మజుండు గోపాలదేవుపాలికిం జనుట	6-46-1	59
భీష్ముని ద్వితీయదివసయుద్ధక్రమము	6-47-1	4
అర్జునుండు భీష్మునిమీదికి రథంబు దోలించి విజృంభించుట	6-48-2	6
ధృష్టద్యుముని ప్రోచాచార్యులయుద్ధము	6-49-1	6
భీమునేనునిచేత భానుమంతుండు చచ్చుట	6-50-30	73
భీష్మునికృతీయదివసయుద్ధము	6-52-1	80
దుర్యోధనుండు భీమునితో యుద్ధమునేసి మూర్ఛిల్లుట	6-54-15	84
అర్జునుండు శ్రీకృష్ణప్రేరితుఁడై భీష్మునిపైఁ గవియుట	6-55-40	91
శ్రీకృష్ణుండు చక్రంబు ధరించి భీష్మునిమీది కుటుకుట	6-55-84	94

విషయము

పుట

భీష్ముని చతుర్థదివసయ్యుద్ధము	6-58-1	97
శల్యసందనుడు భృష్టద్యుమ్నునితో యుద్ధముసేసి చచ్చుట	6-57-25	101
దుర్యోధనుడు భీముని మార్కొని మూర్ఖుఁ బొందించుట	6-80-7	108
ఘటోత్కచుడు మాయాబలంబున గౌరవసేనపై విజృంభించుట	6-88-40	111
భీష్ముని పంచమదివసయ్యుద్ధక్రమము	6-65-1	117
ద్రోణుండు దుర్యోధనప్రేరితుడై పాండవపై న్యంబుపైఁ గవియుట	6-65-21	119
అభిమన్యులక్ష్యాణకుమారులయ్యుద్ధము	6-69-30	128
భీష్ముని షష్ఠదివసయ్యుద్ధక్రమము	6-71-1	130
భృష్టద్యుమ్నుడు భీమసేనునకుఁ దోడ్పడుట	6-78-31	135
భృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణునితో యుద్ధముసేయుట	6-78-67	138

భీష్మపర్వము - తృతీయాశ్వాసము

భీష్మగాంధారేయులసంవాదము	6-76-8	145
భీష్ముని సప్తమదివసయ్యుద్ధక్రమము	6-77-11	148
భృష్టద్యుమ్నునిచే దుర్యోధనుడు విరభుడై బోవుట	6-78-44	149
తేజశాన కృపాచార్యుల ద్వంద్వయుద్ధము	6-80-20	153
భీష్ముని యష్టమదివసయ్యుద్ధక్రమము	6-83-1	159
మనాకుండు మొదలగుకురుకుమారులు భీమునిచేఁ జచ్చుట	6-84-12	160
అలంబునునిచేత నిరావంతుడు మృతుం డగుట	6-88-48	164
ఘటోత్కచుడు ద్రోణాచార్యప్రభృతులతో యుద్ధముసేయుట	6-88-25	168
అర్జునుఁ డిరావంతునిచచ్చుట భీమునిచే విని దుఃఖించుట	6-92-1	174
భీష్ముని నవమదివసయ్యుద్ధము	6-95-1	180
అలంబునుండు దుర్యోధనప్రేరితుడై యభిమన్యుపైఁ గవియుట	6-96-24	183
అర్జునుండు ద్రోణాచార్యులతో యుద్ధముసేయుట	6-98-4	186
దుర్యోధనుడు శకునిదుశ్శాసనుల భీష్మునకు సహాయంబుగాఁ బంపుట	6-101-1	190
శ్రీకృష్ణుండు రథంబు దిగి భీష్మునిపైఁకి బోవుట	6-102-52	198
ధర్మరాజు రహస్యప్రకారంబున భీష్మునియొద్దకుఁ బోవుట	6-103-50	202
భీష్మునిదశమదివసయ్యుద్ధానుక్రమము	6-104-2	207
అర్జునుండు శిఖండికి బ్రోత్సాహంబు గలిగించి భీష్ముపైఁ గవియుంచుట	6-104-51	210
ద్రోణాచార్యులశ్శత్రుత్వానును భీష్మునకు సహాయంబుగాఁ పంపుట	6-108-1	214
విరటుతమ్ముఁ డగుశతానీకుండు భీష్మునిచేఁ జచ్చుట	6-118-24	222

చివరము

పుట

భీష్ముడు శరతల్పగతుఁ డగుట

6-114-80

286

కర్ణుడు భీష్మునియొద్దకుఁ బోయి వినతుం డగుట

6-117-1

282

ద్రోణపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

సంజయుఁడు యుద్ధభూమికిఁ బోయి మరలివచ్చి యందలివృత్తాంతంబు

ధృతరాష్ట్రునితోఁజెప్పట

7-1-5

289

ద్రోణాచార్యులకు సర్వసేనాధిపత్యంబు నిర్ణయించుట

7-5-8

250

ద్రోణాచార్యునిమరణంబు విని ధృతరాష్ట్రుండు పరిశపించుట

7-8-1

254

ద్రోణుఁడు దుర్యోధనునకు ధర్మరాజుం బట్టియిచ్చునట్లు వరం బిచ్చుట

7-11-1

280

అర్జునుఁడు ధర్మరాజుతో ద్రోణునిప్రతిజ్ఞకు వెలువకుండునట్లు సెప్పట

7-12-7

262

ద్రోణుఁడు పాండవసైన్యంబుపై రేగి దివ్యాస్త్రంబులతో మాపుట

7-13-1

268

భీమసేనశల్మలగదాయుద్ధము

7-14-4

276

ద్రోణాచార్యులు ధర్మరాజుతో యుద్ధంబునెయుట

7-15-19

280

ద్రోణాచార్యులరెండవనాటియుద్ధము

7-16-8

284

అర్జునుఁడు ధర్మరాజుచే ననుజ్ఞాతుండై సంశప్తకులపైఁ బోవుట

7-16-44

287

సంశప్తకు లందఱు నొక్క పెట్ట యర్జునురథంబులైఁ బడుట

7-18-20

292

ద్రోణాచార్యునిచేత సత్యశివు సచ్చుట

7-20-1

297

ద్రోణాచార్యునిచేత సూర్యదత్తుఁడు సచ్చుట

7-20-20

299

భగదత్తుఁడు సుప్రతికముఁ బఱచి పాండవసైన్యంబులం గలించుట

7-25-19

304

అర్జునుఁడు భగదత్తునిచేత రథంబు దోలు మని కృష్ణునితోఁ జెప్పట

7-26-1

308

భగదత్తుండు సుప్రతికంబుతోడ నర్జునుచేఁ జచ్చుట

7-28-40

313

కర్ణునిమలయద్ధము

7-31-49-50

318

ద్రోణపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

ద్రోణునిమూడవనాటియుద్ధము

7-32-25

323

అభిమన్యుఁడు పద్మవ్యూహంబు భేదించుకొని చొచ్చుట

7-35-12

326

దుర్యోధనప్రభృతిమహారథికు లందఱు నొక్కమృడి

నభిమన్యునిపైఁ గవియుట

7-36-22

329

దుశ్శాసనుఁ డభిమన్యునితోడం బోరి పాటిపోవుట

7-38-26

333

పద్మవ్యూహంబు సొచ్చుపాండవులకు నై ధృష్టుం డడ్డపడుట

7-41-31

336

వృషసేనుం డభిమన్యుని దాకి మూర్ఛితుండగుట

7-43-5

338

విషయము

పుట

దుర్యోధనపుత్రుం డగులక్ష్మణకుమారుం డభిమన్యునిచేఁ జచ్చుట	7-45-8	842
కర్ణుడు మొదలగుయోధులు వంచనచే నభిమన్యుని విరథుఁ జేయుట	7-47-31	848
అభిమన్యుడుశ్శాసనసుతు లిరువురుఁ జచ్చుట	7-48-8	849
అభిమన్యునిమరణమునకు ధర్మరాజు దుఃఖించుట	7-49-1	852
నారదుఁ డకంపమునకు మృత్యుదేవతాప్రభావం బెఱింగించుట	1-8-67	857
వేదవ్యాసమునీంద్రుడు ధర్మరాజునకు మవర్ణప్రీతిచరిత్రంబు	1-8-300	864
మోడకరాజుచరిత్రము	1-8-380	868
అర్జునుఁడు శిఖిరంబునకు వచ్చునెడ దుర్నిమిత్తంబులం గని కృష్ణునితోఁ జెప్పుట	7-50-1	874
అర్జునుఁడు ధర్మరాజు నభిమన్యుండు చచ్చినవిధంబు నడుగుట	7-50-45	878
ధర్మ రా జర్జునుని కభిమన్యుండు చచ్చినవిధంబు చెప్పుట	7-51-1	883
అర్జునుని ప్రతిజ్ఞ విని సైంధవుఁడు భయపడి దుర్యోధనునితోఁ జెప్పికొనుట	7-52-1	887
అర్జునుడు కృష్ణునితోఁ దనప్రతిజ్ఞావిషయంబు లైనవాక్యంబులు నెప్పుట	7-53-31	891
శ్రీకృష్ణుండు పుత్రకోకాతుర యైనసుభద్ర నూటించుట	7-54-11	894
శ్రీకృష్ణుండు దారుకుతో నర్జునప్రతిజ్ఞావిషయంబు లైనవాక్యంబులు గొన్ని నెప్పుట	7-56-27	400
కృష్ణార్జునులు స్వప్నమందుఁ గైలాసంబునకుఁ బోవుట	7-57-24	403

ద్రోణపర్వము - తృతీయాశ్వాసము

అర్జునుఁడు నిజస్వప్నస్మృతంబు ధర్మరాజుదులతోఁ జెప్పుట	7-58-1	408
అర్జునుఁడు సాత్యకిని ధర్మరాజురక్షణంబునకు నియోగించుట	7-60-27	414
ద్రోణుని నాల్గవనాటి యుద్ధము	7-63-28	417
అర్జునుఁడు ద్రోణునిచే ననుజ్ఞాతుండై మొగ్గరంబు పొచ్చుట	7-66-1	423
అర్జునుఁడు ద్రోణాచార్యుల నతిక్రమించి గురువైనవంబు పొచ్చుట	7-66-20	428
అర్జునుఁడు శ్రుతాయధిప్రముఖమహావీరభీమం జంపుట	7-67-36	420
దుర్యోధనుండు ద్రోణుని దూఱనాడుట	7-69-1	434
ధృష్టద్యుమ్న ద్రోణాచార్యులయుద్ధము	7-72-22	438

విషయము

పుట

విందునువిందు లర్జునుచేత మృతినొందుట	7-74-17	443
అర్జునుడు దివ్యాస్త్రముల ధరఁ బగిల్చికొల నుత్పాదించుట	7-74-32	447
కవచధారణంబున దుర్యోధనుం డర్జునుతోఁ దలపడుట	7-76-37	451
దుర్యోధనుఁ డర్జునుం దలపడి యధిక్షేపించుట	7-77-35	454
వృషసేనుండు లోనగునెనమండ్రు రథికులొక్క పెట్ట		
యర్జునువైఁ గవియుట	7-79-1	459
ధర్మరాజు ద్రోణునితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట	7-81-18	465
అలంబునుండు ఘటోత్కచునితో యుద్ధముచేసి చచ్చుట	7-84-1	470
ధర్మరాజు సాత్యకి నర్జునునకుఁ దోడ్పడఁ బొమ్మని ప్రార్థించుట	7-85-41	475
సాత్యకి ధర్మరాజు వేడినచొప్పున నర్జునుకడకుఁ బోవ నమ్మతించుట	7-86-1	480

ద్రోణపర్వము - చతుర్థాశ్వాసము

సాత్యకి మొగ్గరంబు సొరం దొడంగుట	7-89-88	484
జలసంధుం డనురాజు సాత్యకితో యుద్ధంబు చేసి చచ్చుట	7-91-24	490
సుదర్శనుం డనురాజు సాత్యకితో యుద్ధంబుచేసి చచ్చుట	7-94-6	495
దుశ్శాసనుండు సాత్యకితో యుద్ధము చేసి పాటిపోవుట	7-97-29	499
దుశ్శాసనుండు సాత్యకితో యుద్ధంబు చేసి యోడుట	7-99-38	503
ధర్మరాజు భీముని నర్జునునకుఁ దోడ్పడఁ బుచ్చుట	7-102-4	507
భీముండు ద్రోణాదిరథికుల నతిక్రమించి యర్జునుఁ జేరఁబోవుట	7-102-88	512
దుర్యోధనుండు ద్రోణుని దూఱనాడుట	7-105-1	514
భీమసేనుచేత శత్రుంజయ్యాదికురుకుమారులు చచ్చుట	7-112-30	525
కర్ణుండు భీమసేను నవమానించి నీచోక్తులు పలుకుట	7-114-69	529
ఘోరిశ్రవుండు సాత్యకితో యుద్ధంబుచేసి మడియుట	7-117-1	532
సంజయుండు ధృతరాష్ట్రునకు సాత్యకివరాభవకారణంబు చెప్పుట	7-119-1	537
కర్ణుడు సాత్యకితో యుద్ధంబుచేసి యోడిపోవుట	7-120	539
కర్ణార్జునుల ద్వంద్వయుద్ధము	7-120	543
అర్జునుండు నైంధవునితలఁ దునుముట	7-121-31	547

ద్రోణపర్వము - పంచమాశ్వాసము

కృష్ణార్జునులు సల్లాపము లొనరించుచు ధర్మజుకడకుఁ గురుచుండుట	7-122-1	552
నైంధవుని సంహరించి కృష్ణార్జునులువచ్చి ధర్మరాజునకు		
నమస్కరించుట	7-124-1	555

విషయము		పుట
ద్రోణుడు పాంచాలురఁ జంపక కవచంబు విడువ ననివ్రతిజ్ఞసేయుట	7-128-32	560
భీమసేనుడు దుర్మదదుష్కర్ణులం జంపుట	7-130-22	566
అంజనవర్షం దశశత్రుమతో యుద్ధంబుసేసి చచ్చుట	7-131-44	569
భీమసేనునిచేత బాహికుడు చచ్చుట	7-132-8	573
కృపాచార్యుండు కర్ణు నుపాలంబించుట	7-133-12	576
సోమదత్తుడు సాత్యకితో యుద్ధంబు సేసి చచ్చుట	7-136-12	582
పాండవకౌరవవీరులద్వంద్వయుద్ధము	7-139-22	588
కర్ణుడు, సహదేవుని వింటికోపునం బొడుచుచు నవమానించుట	7-141-12	589
కర్ణదుర్యోధనులు దురాలోచనచేసి సాత్యకిం దలపడుట	7-145-55	593
అలంబునుండు ఘటోత్కచునిచేతఁ జచ్చుట	7-149-15	597
అలాయుధాసురుడు ఘటోత్కచునితో యుద్ధముచేసి చచ్చుట	7-151-1	600
కర్ణుఁ డింద్రదత్తంబైనశక్తిచేత ఘటోత్కచునిం జంపుట	7-154-5	605
కృష్ణుండు ఘటోత్కచుండు పడఁ దాను సంతసించుటకు నిమిత్తం - జర్జనుతోఁ జెప్పట	7-155-11	607
విరాటద్రుపదులు ద్రోణునిచేతఁ జచ్చుట	7-161-34	616
ద్రోణార్జునులద్వంద్వయుద్ధము	7-163-20	618
ధర్మజుడు ద్రోణునితో నశ్వశత్రుమచచ్చెనని యేనుఁగుసెంబునఁ జెప్పట	7-164-105	623
ధృష్టద్యుమ్నుండు మృతుం డైన ద్రోణునికంఠంబుఁ దునుముట	7-165-47	628
అశ్వశత్రుమపూన్కివలనఁ గౌరవయోధులు మరల ననికిఁ గడంగుట	7-166-43	630
ద్రోణపరిభవంబునకుఁ గోపించి సాత్యకి ధృష్టద్యుమ్నునాజేపించుట	7-169-8	634
నారాయణాస్త్రపీడితుం డగుభీముఁ గృష్ణార్జునులు రథంబు డిగ్గఁ జేయుట	7-171-12	639
అశ్వశత్రుమకు వ్యాసుండు కృష్ణార్జునులమహిమ సెప్పట	7-172-43	643
వేదవ్యాసమునింద్రుఁ డర్జునునకుఁ బరమేశ్వరమహిమ సెప్పట	7-173-2	646

గమనిక :- 95 పుట, 161, చంపకమాల

పుట యవలీల నాకు ననుఁ బొల్లుగఁ జేయుట నీకుఁ బాడియే
కటకట నాపరాక్రమము గాన్సిగఁ జక్రముచేత నంటితే

ఈరెండు పాదపములనుజేర్చి చదువుకొనవలెను.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

భీష్మ పర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

—o—~—o—

1. క. శ్రీ సంపాదిపదాంబుజ
నాసాగ్రనివాసరసిక నాదామృతధా
రా¹సారరూప వేద
²వ్యాసవ్యంజితవిహార హరిహరనాథా.

—: ధృతరాష్ట్రనికడకు వేదవ్యాసుండు వచ్చుట :-

సం. ౧-2-1

2. క. దేవా! జనమేజయవసు, ధావల్లభుఁ డధిక ¹వినయతత్పరుఁ డై సం
భావించి కుతూహలమునఁ, దా వై శంపాయనునకుఁ దగ నిట్లనియెన్.
3. క. ¹ఒండొరుల ²గెలుచు తలఁపునఁ, బాండవులును గౌరవులును బాహుగర్వో
ద్ధండత నెట్లు⁴దొడంగిరి, భండన మెప్పాటఁ జెల్లెఁ బరమమనీంద్రా.
4. క. అనుటయు వై శంపాయనుఁ, డను మోదరసార్ధహృదయుఁ డై
యిట్లనియెన్
జనమేజయుమనమున సం, జనితం బగు కౌతుకంబు సఫలతఁ బొందన్.
5. వ. పుణ్యక్షేత్రోత్తమం బయిన యాకురుక్షేత్రంబున నారెండుదెఱంగుల
వారికటకంబులును విడిసి కయ్యంబునకు గాలుద్రవ్వనట్టి సమయంబున
1. సాద - ఖ. గ. 2. వ్యాసాదిమునీంద్రవంశ్య - జ.
2. 1. భక్తి - ఎ. హ.
3. 1. ఒండొరులు - మ. వ. 2. కురుశలంబున - మ. 3. దర్శిద్ధండత - త. వ.
4. గడంగిరి - య. ద. న. ర. ల; పెనంగిరి - ష. బ. చ.

ధృతరాష్ట్రుండు గొడుగుల దుష్టినయంబునకు నిర్వేదనంబు నొంది సంజయ ద్వితీయుం డై ¹చింతించుచున్న ²యెడకుం ద్రికాలవేది యగు వేద వ్యాసుండువిజయంచేసి యమ్మహిపతి నేయు సర్పనఁబులం గైకొని యతని కిట్లనియె.

6. క. ¹కాలం బగుటయు నృపులకు నాలము సమకూరె దీని కడలకు మది నీ వాలోకింపఁగ వలసిన, ²నే లోనికి దివ్యదృష్టి నిచ్చెదఁ బుత్రా.
7. చ. అనుఁడు నతండు ఘోరముగ నన్నలుఁ దమ్ములుఁ ¹బోరుక్రూరతం గనుఁగొనఁ జాల నేను వినఁగా వలతుం దదనుగ్రహంబు నే నినఁ గడు లెస్స యన్న ముని చిత్తమునం గరుణించి సంజయుం బనిచె మహారణంబు పరిపాటిమెయిన్ సకలంబుఁ జెప్పఁగన్.
8. వ. ఇట్లు ధృతరాష్ట్రునకుం గయ్యంబుతెఱంగు వినిపింప నియోగించి యా సూతనందనునకు నారెండుదెఱంగులవాఁ దివారాత్రప్రవర్తనంబులు గనునట్లును రహస్యప్రకారభాషణంబులు వినునట్లును మనోవృత్తంబు లెఱుంగునట్లునుంగా వరం బిచ్చి యతిశీఘ్రగమనంబు నొసంగి భారతసమర ధరణిం దిరిగినను శస్త్రాస్త్రంబు లెవ్వియుం దాఁకకుండునట్టి ప్రభావంబుఁ బ్రసాదించి దివ్యులయాలాపంబులు రూపంబులుం దలంపులుం దేటవడునట్టి మహనీయబోధంబును గలుగ ననుగ్రహించి యావై చిత్రవీర్య నాలోకించి యిది ప్రాప్తకాలం బై వచ్చిన భూప్రజాతయంబు దీనికి వగవం బని లేదు ధర్మోజయ తనుచు నిశ్చింతంబున నుండు మేనును గురుపాండవుల కీర్తిఁ బ్రకటింపంగలవాఁడ నని యతని నాశ్వాసించి సాత్యవతేయుండు వెండియు.

5. 1. చింతించుచున్న - కొన్నిప్రతులు. 2. సమయంబునంద్రికాల - బా. ద. న; సమయంబున నయ్యెడకుం ద్రికాల - హ. 3. లో నిట్లనియె - పెక్కుప్రతులు.
6. 1. కాలంబు గదియ - మ. కాలము గదియగ - ఉ. ఝ. వ. 2. నీలోనికి దివ్యదృష్టి. నించెదఁ - స.
7. 1. బోరు - పెక్కుప్రతులు.
8. 1. యతి (తు) యనుచు - కొన్నిప్రతులు.

9. క. ¹మొగుళులు లేకయు నులుములు, గగనక్షోభంబు సేసె గరిహయతతిఁ బె
ల్లగ నశ్రు లురులఁ జొచ్చెను, మృగములు²పతులను బనులు
మృగముల నీనెన్.

10. క. నలుపురు నేపురుబిడ్డలు, గలిగెద రొక్కొక్కవనితగర్భంబున వా
రలు పుట్టినపుడ యాడుచుఁ గలకల నవ్వుచుఁ జెలంగఁ గనియెద మెందున్.

11. తే. అర్కునుదయా స్తమయములయందుఁ గృష్ణ
కాంతి ఘోరకబంధంబు గప్పఁ జొచ్చె
నిందులాంచనస్థితి తలక్రిందు గాఁగఁ
దోచుచున్నది ప్రజ యెల్లఁ ద్రుంగ కున్నె.

12. వ. విశేషించియుం గౌరవనికేతనంబులఁ గేతనంబులఁ బొగ లెగయుటయు
నాయుధంబులు మండటయు నివి మొదలుగా ననేకదుర్నిమిత్తంబులు
పుట్టుచున్నయవి కులతయంబును నానానరేంద్రనాళంబును నగు నుపే
షింపం దగదు దుష్పథవద్దు లగు దుర్బోధనాదికుమారుల వారించి నీతమ్ముని
పా లతనికొడుకుల కొసంగి శాంతిసేయుట మేలు మముబోంట్ల మనం
బులకుం బ్రియంబు గాని యీరాజ్యంబు నీ కేటి కనిన విని యమ్ముచుజేం ద్రుం
డమ్మునీంద్రున కిట్లనియె.

13. చ. హితమును ధర్మముం దలఁచి యిమ్మెయిఁ జెప్పితి రిట్లు మున్న నా
సుతుల నయంబుమై దఱిమి చూచితి ¹వారలఁ బంపుసేయ నేఁ
జతురుడఁ గాను బ్రాభవము సాలదు నాదెసఁ దప్ప లేమి మీ
మతిఁ దలపోసి యీపలుకు మానుడు పాకముదప్పఁ గార్యముల్.

14. వ. అనిన విని పరాశరసూనుం డది యట్లుండని మ్మిక నేమేనియుం జెప్పవలయు
నది గలదే యని పలికిన నాంబికేయుండఁ గయ్యంబున గెలుపు దెలుపునిమి
త్తంబు లడిగిన నమ్మునివరేణ్యుండు వహ్నులు హోమకాలంబునం బుణ్య
గంధంబులతోఁ బ్రిదక్షిణార్చు లగుటయు భేరీప్రముఖంబులు గంభీర

9. 1. మొగుళులు - వా; మొగుళులు - పెక్కుప్రకారము. 2. పశువులను - పృథ్వి, పశు
జాతి - న.

13. 1. వారలు పంపుసేయరే - ఐ. మ. న; నాదక్షుండు పంపుసేయరే - యు.

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతము

ఘోషంబు లగుటయు వాయువుల నుకూల మృదుమనోహర ప్రచారంబు లగుటయు నివి మొదలుగాఁ గొన్ని శుభసూచకంబులు నిర్దేశించి కొంచెంబు పెద్ద యన లేదు సమరంబున జయంబు దై వాధీనంబు గావునం బెద్దలీ పెనఁ కువ లొప్ప ఁని చెప్పదు రేను బోయివచ్చెద నని చెప్పి సముచితప్రకారం బున నంతర్దానంబు సేసె దదనంతరంబ యక్కరవేంద్రుండు గొండ్లొక సేపు చింతించి నిట్టూర్పు ¹నిగుడించి సంజయున కిట్లనియె.

15. ఉ. భూమికఁ గాఁగఁ బ్రాణములపోక దలంపక రాద్రఘోరసం గ్రామము సేయుచుండదురు రాజులు దొల్లియు నెంతదీపాకో భూమి మునీంద్రసంగతి ¹సుబుద్ధము నీకు జగంబు నాకు నీ భూమి తెలుంగు నెప్పుము ప్రబోధనిరూఢముగా నమస్తమున్.
16. వ. అనిన విని సంజయుం డతని కిట్లను నాయెఱింగినంతయు నెఱింగించెద భూతత్త్వప్రకారం బవధరింపుము.

-: సంజయుఁడు భృతరాష్ట్రునకు భూపరిమాణంబు నెప్పుట :-

సం. 6-1-1

17. తే. అధిప నానావ్రకారచరాచరంబు, లింద వేర్వేఱ జనియించు నింద పెరుఁగుఁ టదవ నింద యడంగు నీపృథ్వి దాన, సకలమునకుఁ బరాయణస్థాన మరయ.
18. వ. అదియునుంగాక విను మాకాశంబునకు గుణంబు శబ్దంబు వాయువునకు శబ్దస్పర్శంబులును దేజంబునకు శబ్దస్పర్శరూపంబులును నప్పులకు శబ్దస్పర్శ రూపరసంబులును గుణంబులు వృథివికి శబ్దస్పర్శరూపరసగంధాత్మకం బైన గుణసముదయం బంతయుం గలదు గావున నిమ్మహాభూతంబు లేనింటిలోనం బృథివి యెక్కుడు దీనియున్నవిధంబు వివరించెద నాకర్ణింపుము.
19. సీ. ధాత్రీశ మేరువు డక్షిణంబున ¹సుదర్శన మనునభిధానమునఁ బ్రభూత విస్తార మై ²రెండువేలు నేనూలుయోజనముల ³పొడుపు నై సరసమధుర

14. 1. నిగిడించి - వా; నిగిడించి - పెక్కుప్రతులు.

15. 1. సుబోధము - కొన్ని ప్రతులు.

19. 1. మూలము (6-8-18 భండార్కర్). 2. యోజనానాం సహస్రం చ శతం చ భరతర్షభ - భం. 6-8-20, రెండువేలు నిన్నూరు - ఆ. వ; రెండువేలును నూరు-ఉ. 3. పొడవై - పెక్కు ప్రతులు.

విపులశాశ్వతఫలవితతిసమేత మై యొక్కజంబూతరు వొప్పి యుండు
దానిపండులు మహిష్ఠలి మహారవముగ ననిశంబుఁ బడి రాలి యవియుంచుండు.

ఆ. వానిరసము పొంగి వాహినీమూర్తి న, న్నగమునకుఁ బ్రదక్షిణంబు గాఁగ
నొరసికొనుచుఁ దిరిగి యుత్తరకురుభూము, లందుఁ జొచ్చి పాటు⁴నంబునిధికి.

20. వ. జంబూనది యనం బరగిన యాతరంగిణినిరు సోకినచోట్లెల్లను సువర్ణం
బగుటంజేసి కనకంబునకు జాంబూనదం బను నామంబునుం గలిగెఁ దదీయ
జలపానంబు నేసిన మానవులకు ముదిమియుం దెవులును దప్పియు¹లే వని
చెప్పుదు రయ్యేటి పడమటం బెరిగి పలుపు గలిగి శరనిధిచందంబున జంబూ
షండంబు గాఱుకొనుచుండు నింతటికిం గారణం బయిన యాజంబూవృక్షంబు
పేర నీడ్వీపంబు జంబూద్వీపంబు జంబూద్వీపంబును సుదర్శనద్వీపంబు నన
నెగడి లవణసముద్రముద్రితం బయి పోలుచు నద్దీవియందు.

21. సీ. నిడుపునఁ దూర్పును బడమర నై రెండు¹గడలు సంభోనిధి గదిసియుండు
రత్నమయంబులు రమణీయములు సాధ్యసిద్ధచారణగణసేవితములు
నై హిమాచలమును నావల హేమకూటంబును నట నిషధంబు నొప్పు
లలితంబు లై ననీలశ్చేతశ్శృంగవంతంబులు² గ్రమమునఁ దనరి పోలుచు

ఆ. నిపులమూఁటి కవల నపులయమ్మాఁటికి, నివలఁ దేజరిల్లు దివిజనగము
గమలకర్ణి కానుకారి యై కాంచన, మణిమయత్వమహిమ మహిత మగుచు.

22. తే. అతిదృఢం బగుపాఁతు పదాఱువేల, యోజనము లంద్రు దానికి రాజముఖ్య
విందు మెనుబదినాలుగు వేలయోజ, వంబులని హేమధాత్రీధరంబుపొదువు.

23. వ. ఇవిధంబున భూమధ్యంబున నున్న యమ్మేరుమహిధరంబున దేవతలును
దేవమునులును గంధర్వకింపురుపాది దేవయోనులును దేవేంద్రవ్రముఖ దిక్ప
తులును బరమేష్ఠియుం దత్తత్రదేశంబులఁ బుణ్యవర్తనంబులం బరమ
సుఖంబు లనుభవించు రుత్తరకటంబునంగర్ణికారవనంబున గౌరీసమేతం దై
సిద్ధగణంబులు పరివేష్టించి విశ్వేశ్వరుండు విహరించుచుండు.

4. నంబుధికిని - వా; నంబునిధికి - పెక్కుప్రతులు.

20. 1. లేదని - కొన్ని ప్రతులు.

21. 1. కడల - శర; గడల - ఈ. డా. గ. న. 2. సంతయు - ఆ. డా. జ. వ.

24. క. తొమ్మిదిఖండము లై వర్షమ్ము లనం జాల నొప్పెసఁగు జంబూద్వీపమ్మున జనపదములు విను, మమ్మహితాంశములు దెలియ ¹ననువర్ణింతున్.
25. వ. ఉత్తరసముద్రంబు శృంగవంతంబు మధ్యమం బై రావతవర్షం బననొప్పు శ్వేతపర్వతశృంగవంతంబుల నడుము హైరణ్మయవర్షం బనం బొలుచు నీలి శైలోత్తర దక్షిణదేశంబులు గ్రమంబున రమణకవర్షంబును ననం జెలువమరు మేరువునకుం బ్రాచ్యవ్రతీచ్యంబు లగుభాగంబులు వరుసన భద్రాశ్వ వర్షంబును గేతుమాలావర్షంబును ననం బొగడొందు హేమకూటోత్తర భూమి హరివర్షం బన నెగడు హిమవంతంబు నక్కడయు నిక్కడయు నోలిన కింపురుషవర్షంబును భారతవర్షంబును ననం బెంపారు నిట్లున్న దీనియందు.
26. క. భారతవర్షముఁ దొడఁగి మ, హిరమణి ¹యుదీచ్యము లను నెక్కుడు బలన త్వారోగ్యయుస్సుఖపు, ణ్యారంభ ²గుణంబు లంత కంతకు ³నరయన్.
27. వ. అనిన విని వైచిత్రవీర్యుండు సమస్తదీప్తపంబులు సకలజలనిధులు నున్న పరిపాటియుం బ్రమాణంబులుం బ్రకాశంబుగ నెఱిఁగింపు మనఁటయు సూతసూనుండు జంబూద్వీపవిష్కంభంబు కొలఁది యెనుబదివేలు నాలు నూలుయోజనంబులు దీనిరెం డంతలు దొడఁగి లవణేతు ¹సురాఘృతదధి క్షీరశుద్ధజలమయంబు లయిన మహోర్జవంబులవిష్కంభంబులు గ్రమంబున నొకటి కొకటి రెట్టి యై యుండుఁ బ్లక్షదీప్త శాల్మలదీప్త క్రౌంచదీప్త కుశదీప్త శాకదీప్త పుష్కరదీప్తపంబుల విష్కంభంబులు జంబూద్వీప విష్కంభద్వీగుణప్రమాణంబు మొదలుగా నోలి నొకటి కొకటి యినుమడి యై యుండు నయ్యాటుదివులును జంబూద్వీపంబుకంటె నెల్లదానను బొగడ్త వడి యనేకపర్వతంబులను నానానదులను బహుజనవదంబులను నొప్పి వరుస నొండొంటికి గుణాశేషంబుల నధికంబు లై యండు నింతకుం గర్తయు భర్తయు హర్తయు నై దుగ్ధాంభుధియుత్తరంబునం గనకమయం బై యష్టచక్రంబును ²బ్రహ్మతభూతయు క్కంబును మనోజవంబును నగు మహా

24. 1. నభవర్ణింతున్ - చెక్క ప్రతులు; నభివరంతున్ - ర; నవి వర్ణింతున్ - వ.

25. 1. - చెక్క ప్రతులు; యుదీచ్యము లను - జ. 2. మనంబు - ల.
3. నమరున్ - ఎ. జ. డా. చ; బెరుగన్ - న.

27. 1. సురాఘరా - కొన్ని ప్రతులు. 2. ప్రభూత - చెక్క ప్రతులలో లేదు.

సీమశకటంబున వినోదపరాయణుం డైననారాయణుండు వికుంఠనిధానుం డగుచు వైకుంఠాభిధానంబున విఖ్యాతుం డై విహరించుచుండు నని చెప్పుటయు నతిండు.

28. క. భారత¹వర్షమునకుఁగూఁ, గౌరవులను బాండవులను ²గాంక్షం గడుఁచె
³ల్లై రాసి యొండొరులతోఁ, ⁴బోరం దెగి రిట్టిబుద్ధిబుద్ధులు గలరే.
29. వ. అనిన విని యమ్మనుజుపతికి సంజయుం డి ట్లనియె.
30. ఆ. అధిప పాండుసుతుల ¹కరయంగ నతికాంక్ష, లేదు ²లుబ్ధబుద్ధి నీదు ³సత్కుడు
శకునికలుపు విని యసన్తాగ్నవృత్తికిఁ, జూచి ⁴యిట్టియెడరు ⁵చెచ్చుకొనియె.

-: సంజయుండు ధృతరాష్ట్రునకు భారతవర్షంబునం గల విశేషంబులు చెప్పుట :-

సం 6-10-1

31. క. తమతమదేశంబులకై, మిముఁ గొని పాండవుల గెలుచు మెయికోలున భూ
రమణులుఁ ¹గాంధలు వచ్చిరి, సమగ్రసఖ్యమునఁ గూడుచందమునఁ దగన్.
32. తే. వారి నన నేల తొల్లియు వసుధకై యనేకనృపతులు ¹పోరాడి రెట్లు నేల
²వ్రాలి కాదె భగీరథరఘుయయాతి నహుషముఖ్యులు విశ్రుతోన్నతు లు
³గర్వి.
28. 1. వర్షంబునకుం - అ. 2. కాంక్షపడుచు - బ; కాంక్ష - క. 3. ల్లై - యి; కాండకు - ఉ. ట. 3. ల్లారసి యొండొరులతో - ఖ. 4. బోరం దెగిరి - యి; ఈ. కర. డ; బోరదొడగిరింత - ఎ. బ.
30. 1. నరయంగ - బ. ట. 2. లుబ్ధ - అ. 3. సత్కుడు - యి. 4. యింట్ - యి; యింట్ - ఇ; యిచ్చ - ఖ; యెరు దాక చెచ్చుకొనియె - ఉ. 5. చెచ్చుకొనియె - పెక్కు ప్రతులు.
31. 1. వచ్చిరి మీదెస - ఉ. ఎ. ట. క.
32. 1. పోరాడరెట్లు - ఉ. బ. డ. న. 2. వ్రాలి - పెక్కు ప్రతులు; వ్రాలి - అ. 3. వ్రాలిగదె - ఏ. వ. 3. చనిరి - బ. న; నన్య - ఖ.

33. వ. ¹భారతవర్షంబున నుదారవిభూతివిలాసంబున కాసపడి యీసునం బెనంగ కుండుదురె దీనివిస్తారంబు విను వివరించెద.
34. ఆ. మలయ మనఁగ శుక్తిమంతంబు నా వింధ్య మనఁగఁ బారియాత్ర మన మహేంద్ర మనఁగ బుక్షవంత మన సహ్య మన నిందుఁ గులనగంబు లేడు వొలుచు నధిప.
35. వ. వీనియందు వివిధమణిగణంబులు సమకూర్పవచ్చు ననిన ఖనివిశేషంబులు సెప్పనేల మఱియు ¹నుపమహీధరంబు లనేకంబులు గలిగి యుండు వాని యందు.
36. క. ఇనుమును రాగియుఁ దగరం, బును వెండియుఁ బసిడియుం బ్రభూతములై పేర్చినసిరిఁ జేయఁగ నొప్పెడు, ¹ఖను లెడనెడఁ బెక్కు గలవు కౌరవనాథా.
37. క. వెండియు ధనార్జనంబులు, గొండలవలనన ¹ఘటించికొన నగు నేర్పున్ దండితనంబును బాడియు, నొండొంటికి మిగులఁ గలిగి యున్న ట్లయినన్.
38. వ. గంగయుఁ దుంగభద్రయు వేత్రవతియు ¹వేదవతియుఁ గృష్ణవేణియుఁ బెన్నయు యమునయుఁ దమసయు ²శిరావతియుఁ గావేరియు గోదా వరియు నర్మదయు బాహుదయును సరయువును శతద్రువును విత్తస్తయు విపాళయుఁ దామ్రపర్ణియు ³ననుమహానదులు మఱియు ననేక సరిద్విశే
39. 1. పై వచనమునకు మాటుగా కొన్నిప్రతులలో నీ క్రింది పద్య మున్నది:
- క. భారతవర్షంబున మును
భూరివిలాసమున కాసబొంది యనేకుల్
ఘోరముగ బెనుగుదురు వి
స్తారము వినుపింతు దీని సవినయభక్తిన్ - ఖ. య. ట. డ. వ.
35. 1. మహామహీధరంబులు - పెక్కు ప్రతులు.
36. 1. గను - పెక్కు ప్రతులు.
37. 1. ఘటించుకొన - పెక్కు ప్రతులు.
38. 1. వేదవతి - కొన్ని ప్రతులు. 2. రేవతి - కొన్ని ప్రతులు. 3. యు నేకామ్రయు - పెక్కు ప్రతులు.

శంబులునుం గలిగి వీనివలన నానాముఖంబులు ధనధాన్యాది సంపదాగమంబులు సొంపు మిగిలి యుండు.

39. క. ఎడ నెడఁ బని వై యొప్పెడి, యడవు లనేకములు వానియం దర్థము నేరెడువెరవులు పెక్కులు సో,ప్పుడి యుండు నయంబుతోడిబలిమి గలిగినన్.
40. వ. పాంచాల బర్హర వత్స మత్స్య మగధ మళయాళ కళింగ కుళింగ కుకురు కోంకణ తేంకణ త్రిగర్త సాముద్ర సాశ్వ శూరనేన మదేష్ట సుహృ కురు కరూళ కాళ కోసల యక్షన యుగంధ రాంద్ర సింధు చేది చోళ పుళింద పుండ్ర పాండ్యాభిర సౌవీర సౌరాష్ట్ర మహాశాష్ట్ర విదేహ విదర్భ ద్రవిళ దశార్ణ కర్ణాట గౌళాంగ వంగ వరాట లాట బాహ్లిక బహుదాన కిరాత కేతయాశ్మంత కాశ్మీర గాంధార కాంభోజ వేలక మాళవ వేపాళ ఘూర్జర కంత లావంతికానూపాది ఐనవంబులు నను న్నవస్తుసంపత్సంపాదనంబు లయిన గుణవిశేషంబుల వెలసి పురుషార్థంబు లగు ధర్మార్థకామంబులకుం గారణంబు లై కమనీయంబు లగుచుండు.
41. క. వీనికి గల్గి రడించుచు, ననువున దయతోడిపాడి నాయతు తెల్లం గొనుచు దగ నేలి పొగ దొం,దినరాజున కున్య గామధేనువు గాదే.
42. ఆ. వెరవు లావుఁ గలుగు నరనాథు లింతదే, శంబు గలదు ¹తమకుఁ జాలు ననరు దండ్రీ విడ్డ యన్నదమ్ముఁడు ²నా కెత్తి, పోయి పోటులాడి పుడమిఁ గొండ్రు.
43. క. కావునఁ గౌరవపాండవు, లీకమధకు నై పెనంగు టెగ్గే దైవం బేవం ¹వ్రాలె వారిక, ²పోవుం గా కిది నరేంద్ర పొగులకు మింకన్.
44. వ. అనిన విని యాఁపికేయుండు సంజయుతో నీ వింక సంగరంబుఁ జూడం బొమ్మని సముచితంబుగ పిడుకొల్పినం బోయి భారతరణప్రకారం బను సంధించి యతండు కతిపయదినంబులకుం జనుదెంచి తగిన తెఱంగునం గాంచి.
42. 1. మనకు - శర. పెక్కు ప్రతులు. 2. ననకెత్తి - ఆ. డౌ. గ. జ. శ. శర. ప; నా కెత్తి - ఆ. ఈ. ద. న.
43. 1. వ్రాలు - డ. న; వ్రాసె - త. వ. 2. భూవర విను జయము గలుగు పొగులకు మింకన్ - కొన్ని ప్రతులు.

45. క. కొడుకులచెన నెవ్వగఁ జేడ్చడి వందురి యుగ్గు యానృపాలునడుగులం బడి భీష్ముపాటు నెవ్వచు, నశని¹కరుణాద మెనఁగ నాక్రందించెన్.
46. వ. అయ్యెడ్డుతో ని ట్లని నిలానంబు నేయు.
47. సీ. ఆళ్ళ¹యోదు లకెల్ల నాధార నగునట్టి ననకు²నస్త్రంబు లాధార మయ్యెన్ బరకు³రామునకు మే ల్గురయ్యెకతనయందుఁ గలిగె భంగంబు శిఖండిచేత జనవతి దను⁴నచ్చి నుగు జూద మొ⁵రించె దాను
 గయ్యంపుజూదమున నోడె
 దనయాద్యు⁷తెలుగునఁ దలఁచెరులు వొంగ నొటలుచు నేలకు
 నొటగ నేడు
- అ. తీవ్రబాణజాలదీపులు⁸ పరగించి, పాండుతనయ నై న్యబహుళతమము రీతిఁ బవ⁹దినంబు లోలి¹⁰వివోదించి, యధిప భీష్ముభానుఁ డస్తమించె.
48. క. పదివేపురు రాజులు దన, కెదిరి పొలిసి రాశిఖండి యేమిటివాఁడై తుడిఁబోయి కన్న నాణి,¹గదియునుఁ బోలియించె నియతిఁ గడవఁగ వశమే
49. తే. చావవక్త్రుండు భల్లదంష్ట్రాభితాన, ఘోరమూర్తి నారాచనఖుండు ఖడ్గ జిహ్వాకాభీషణుండు నరసింహమూర్తి, గాక కేవలనరుండె గంగాసుతుండు.

-: ధృతరాష్ట్రుండు భీష్ము మరణంబు విని విలపించుట :-

సం. 6-14-1

50. వ. అని సంజయుండు పలిపించువలుకులకుఁ జిత్తంబు¹జల్లనియొల్లంబోయి మూర్ఛిల్లి కొండొకసేపునకు శిశినిదానంబుల నేద దేటి ధృతరాష్ట్రుండు గన్నీరు దొంగ గద్దకంతుండై.
45. 1. మహానాద - ఉ. ఎ. బ. ఓ. చ. జ; కడున్నాద - ఆ. జౌ. క. న. వ. శ. శర. మ.
47. 1. యోధల - ఇ. ఈ. గ. ఘ. చ. ప. 2. శస్త్రంబు - ఏ. ఖ. ఘ. చ. 3. రాముని గొల్ల భరమైన - న (అర్థము నరిగా కుదురదు). 4. నమ్మి - ఖ. 5. రింప - చ; రించు - శ. 6. గయ్యంబు - జ. 7. తెలుగుల - కొన్ని ప్రతులు. 8. వజ్ర గించి - బ. శ. ష. 9. దీప్తులు దోలి - ఆ. ఊ. బ. క. త. న. ల; దినంబు లోలి మై - ఐ. శ. మ. న. మా. 10. విరియించి - ఇ. శ. మ. న. మా.
48. 1. గదియుడు - ఈ. గ. ష; గదిసిన - ష; గదివియు - క; గదియగ - ఇ.
50. 1. రుల్లని - పెక్కు ప్రతులు.

51. క. దేవాసురజరు లొక్కటి, యై వచ్చినఁ జిక్కువలుచు నాహవమున నా
దేవప్రతుఁడు శిఖండి శ, రావలిపా లయ్యె నేమి యనఁ గల దింకన్.
52. ఉ. అంచితతాల కేతుకిఁజాళి మెటుంగులుఁ గాంగ మోర్చి ¹మ్రో
యించుట గర్జచందముగ నేచి విరోధదివానలంబు మా
యించు శితాస్త్రవర్షమున నెట్టిది భీష్మమహా²భి మెట్లడం
గించెనొకో శిఖండి యనుక్తుమిమవాయువు ³దాకి దైవమా.
53. తే. ¹పెరిగి పాండవాంబుధి వెల్లెనొనినపుడ, నిలువ నెమ్మగుదీకఁగా నిన్ను డలంచి
²యుండ నత్యంతతుచ్చశిఖండి ³పల్వ, లాక్రమంబున మునిగితేయకటతండ్రి.
54. ఉ. వీరరసాంబు¹పూరిమ ను విశ్రుతిబాహు ²సమహోగ్రనత్త్వముం
జారుగదాధ్వజాచలవిశాలము. నంబకజాలవీచికా
స్ఫూరము నై నభీష్ముఁ డనుసాగరిమం గడవంగ నీడఁగా
నేలమి యెట్లొకో ³కలుగ నేర్చె శిఖండి నేమి నేయుదున్.
55. తే. అంబకై పూని వచ్చి బలాధికుండు, జామదగ్న్యుండు సాధింపఁ జాల¹కున్న
వాని భీష్ముఁ బాండవులకై పు నివచ్చి, ²కడిమి సాధించి తొర శిఖండి
⁴హార.
56. క. ఆశౌర్యం బాసత్త్వం, బాశీలం బాపరాక్రమాభీలప్యం
బాకుద్ధప్రత మెందు ¹న, నాశము ²లనె భీష్ముఁ ³బెద్ద నమ్మితిమి గదే.
52. 1. మ్రోయించిన - కొన్ని ప్రతులు. 2. సోః - చ.
53. 1. పరగి - పెక్కు ప్రతులు; పరగ - కొన్ని ప్రతులు. 2. యుండు నానుతుం
డెపుడు - ఆ. జ. న. వ. 3. పల్వలాంతరంబున - ఆ. జ. న; పల్వలాంబువుల - య;
54. 1. పూర్ణము - కొన్ని ప్రతులు. 2. సమగ్ర - ఎ. ఏ. ఓ. ఘ. ప. వ. హ.
3. కలిగె నేడు - ఆ. ఔ. జ. వ.
55. 1. నట్టి - యు. డ. 2. కడగి - ఉ. ఎ. చ. 3. చెనేడు - అ. ఈ. గ.
4. యార - పెక్కు ప్రతులు.
56. 1. ను నాశము లే దనియు భీష్ము నమ్మితిమి గదే - చ. 2. గాచనుచు భీష్ము నమ్మితి
గదవే - మ. 3. జాల నమ్మితిమి గదే - య. ర.

57. వ. అని బహువ్రకారంబుం బలవించి యానూతనంవను చేసేతంగీలించి.
58. సీ. అతఁడు నొచ్చినతఱి నడ్డంబు ¹సొచ్చెద మని వచ్చువారు లేరై ²యచట నడరి ³పోరాడక యన్నియఁజూపిం బొప్పరికించెనె యొకనిఁ గలన నతని నోర్వఁగఁ జాల ⁴పని నిశ్చయించితి మంతకు నోపెనే యరిబలములు ద్రోణుండుఁ గృపుఁడును ద్రోణుతుండును శబ్దండుఁ ⁵గ్రేడించి చనిరై
యవుడు

తే. పాండునుతులు శిఖంపియుఁ జండశక్తి, మెఱయ నొక్కటఁ బైఁబడ్డ
వెఱచి తాత
విడిచి నాపుత్రులందఱు విటిగి యడవిఁ, గలిసిరొకొ యాతనికిఁ
బడవలసె నకట.

59. వ. దేవవ్రతుండు దెగినయప్పుడ తక్కినయంతవట్టును ¹దెగియెనకాఁ దలంచెద నని మఱియు నిట్లనియె.

60. సీ. ¹కులగురు వృద్ధు నిర్మలచిత్తు గాంగేయుఁ జంపి రాజ్యము సేయ నమ్మతించి ²తొడగినపాండుపుత్రులకును దైవంబుఁ దోడయ్యె ధర్మంబు గీడఁపఱిచి ³పరగి యధర్మంబు పెరిగిన ట్లున్నది వార లాతనిఁ గూల్చి వసుధఁ గొనఁగ నిశ్చయించుట గడు నిష్కరత్వము దానికంటెను తాపంబు గాదె ⁴మనకు

తే. సంగరంబున నాతండు నచ్చుటోర్చి, సంపదకుఁ గాఁ జెరిగినచంద మరయఁ
గులము లందెల్ల నీరాచకులము సాల, బెట్టిదం విక్కులంబునఁ బుట్ట ⁵నగునె.

61. వ. అని పలుమాట లాడి వెంపియు.

58. 1. వచ్చెద - ఎ. స. 2. యకట - ఇ. బ. ల. 3. పోరాడుచో నలిగి - అ. బ; పోరాడుచో నెన్ని - ఉ. పి ఓ. వ. 4. కని - కొన్ని వ్రతులు. 5. గ్రేడించి - పెక్కు వ్రతులు.

59. 1. దెగినయదియ కా - ఇ. ధృ. ట. డ. ద. స.

60. 1. కులవృద్ధు నుచు - ఇ; పుట్టెద్దు రాక - అ. ఉ. పి. ఓ. ట. వ. 2. తొడగిన - కొన్ని వ్రతులు. 3. తెరిగి యధర్మంబు పరగి నట్లున్నది - కొన్ని వ్రతులు. 4. మనము - పెక్కు వ్రతులు. 5. నగునె - పెక్కు వ్రతులు.

62. ఆ. మౌగిడు లేనిమగువమాడ్కి గాకున్నె నా, నేర భీష్ములేమిఁ జేసి నేఁడు
కురుకుమారు లెంత గుంపిరో యెవ్వరే, మైరొ యింక నెట్టు లగుదు రొక్కొ.
63. క. రాజులు మంత్రులు నలియెడు, నాజూవరు లాత్మ నేమి యలి తలఁచిరో యే
యోజం ¹బలికి రొక్కో తమ, కాజికి నిట మీఁద నెవ్వ రాధారంబో.
64. వ. అని పలికి సంజయుకరంబు విడిచి కయ్యం బెయ్యెడం బొడిచిరి పదిదినం
బులు నుభయబలంబువాడును నెవ్విధంబున మోహరించి రెవ్వ రెవ్వ రెప్పు
డెప్పు డేమి సేసి రిన్నాళ్లు గాంగేయుఁ డెబ్బంగుల సంకరంబు సేసెఁ దుది
నెత్తెఱంగునం దెగియె సంకయు వివరించి పరిపాటిం దేటపడం జెప్పుము.
65. ఉ. నెట్టన యావగామతుఁడు నేలకు వ్రాలె ననంగ విన్న నా
కట్టిడి వీను లేమి వినుకాటియ కోర్వపు దుర్వినితిఁ
బుట్టిన¹యిల్ల నై వినక పోవఁగ వచ్చునె యింక నాకు నే
దిట్టడ నై తి నెల్లవియుఁ దెల్లముగా ²విన నేర్తు సంజయా.
66. వ. అనిన విని సంజయుం డతని కిట్లనియె.
67. ఆ. అధిప నీవు నెప్పినట్టిద నియని, నీతిఁజేసి ధర్మనిరతు లైన
పాండుసుతుల కన్ని పాటులు వాటిల్లె, నింక దెచ్చికొంటి ¹మంత నేనీ.
68. క. కి డొనరించినవాఁకి, గీ డగు టరువయ్య మేలు గీ డేమియు నీ
వాడక విను ననుఁ గయ్యముఁ, జూడఁగఁ బుచ్చుట వినంగఁ జూచియ కాదే.
69. క. ¹వేదవ్యాకముచీకల్లురు, పాపంబులు దలఁచి మ్రొక్కి భక్తిరసై కా
స్వాదనసుకరానంబో, త్పాద²నదెవ్వరుతి నగుచుఁ దగ నెఱిఁగింతున్.
70. వ. అనిన నాంబికేయుఁ¹డు నట్లకాక యెఱింగింపు మనుటయు సంజయుండు.
63. 1. దంపిరొక్కో - ఏ; బోవఁరొక్కో - ప. న.
65. 1. యట్లనై - కొన్ని ప్రతులు. 2. వివరింపు - అ. ఈ. గ. ద.
67. 1. మంత - కొన్ని ప్రతులు.
69. 1. ఈ పద్యమునకు ముందు “అని వెండియు” సంజయుం డాంబికేయున కిట్లనియె” అను వచనము, య. వ. హ, ప్రతులలో నధికముగా నున్నది. 2. న మత్తినగుచు నేను - అ. డా. వ.
70. 1. డట్ల - పెక్కు ప్రతులు.

నిస్వనంబులను నయ్యైసాధనంబులు సమకట్ట సముచిత పరివారంబునకుం
తెప్పెడు దొరల పలుమల గంభీరవాదంబులను కట్టుమట్టుకడలఁ దిగించినం
తెలంగుకొనుకంగంబుల బృంహిపిహేషితహోషంబులను బూన్పం దిగుచు
రథంబుల నేమిన్వనంబులను జెల్పచ నొందొరుకుం బిలుచు పదాతుల
యెలుంగుల విప్రులధ్యనులనుం జేర్చిన మహారషంబున శిఖరంబు చంద్రోదయ
ఘూర్ణ ఘూర్ణ పు గ్రేటి నేయుచుండ సూర్యోదయం జైన
సైన్యంబులు కలెంగుచు వెడలునప్పుడు.

83. తే. కనకభూపణజాలంబుకడన గజము, ¹తెరుగులు వోపు కొండల నెనసి యొప్పె
వల్లనంబుల హేషలవలన నట్టి ఖననరంగంబు లనఁ దురంగములు నొలిచె.

84. క. అరదములు నవరజలతో, జర పై యొక్కొక్క యూరిపడవున నరిగెం
బరుసగిలకుల కాకృత, కరుసత నసురావోత కటకతి మెఱసెన్.

85. వ. అట్టియెడ.

86. మ. పరిధానంబును దెగు నల్లములుఁ జారంబుం బరిస్పృశన
క్రూరిచ్చాస్త్ర సవర్ణతాళదయచంచల్తేతువున్ వర్మముం
గర మొప్పం వెలుపారు వెల్గొకగుతో గంగాసుతుం డానుభా
కరుడుంబోత వెలింగె దర్ప మెనగం గౌరవ్యునై న్నాత్మిన్.

87. సి. కాంచనమయవేదికాకనత్పేఁదనోడ్జ్వల ¹విక్రమం బొప్పు గలశఱుండు
గజగోళాశ్రాంతి కాంతధ్వజ విభవవిలాసంబు వెలయఁ గృపుండు
మఱింహలాంగూళమహితకేతుప్రభాస్పరణంబు మెఱయంగ
గురుసుతుండు
రత్నశిలారశ్మి రాజిలకదళికామహిమ శోభిల్లంగ మద్ర²విభుండు

4. కట్టుబండ్లు కడల - ఇ. ఉ. ఈ. చ. ద. బ; కట్టుమట్టు కడల - అ. ఐ. ఖ. ఘ.

౭. క; కట్టుబట్టుకడల - ఝ. మ. వ; కట్టుబట్టు కడల - వా. ౮. తెలంగుచు -
వెక్కు ప్రతులలో లేదు.

83. ¹తెరుగులప్రోవు - స; కొండ తెరుగళ్ళు పోయినకొలది నొప్పె - బ. జ; కొండ
తెరుగళ్ళు పోయినకొలది నొప్పె - ఝ. డ.

87. - 1. విక్రమమువాదు రేళశఱుండు - ఇ. ల. 2. పలియ - వెక్కు ప్రతులు.

తే. వెడలి తమతమ చతురంగవితతు లెల్ల, నుచితగతి నూల్కొనంగఁ
జేయుచుఁ గడంగి
• . సంగరోత్సవసంఖ్యతోత్సాహు లగుచు, ⁴నగుచు దగుమాట లాడుచు
నడచి రెలమి.

88. క. సమరక్రీడాసన్నా, హము ¹తొప్పంగఁ దక్కుంగలుగునట్టి దొరలు ద
ర్పము ²పల్లవింప వెడలిరి, తమతమకేతువులు గ్రాల ధరణీనాథా.
89. వ. వారెవ్వ రంటేని వినుము.
90. క. కల్పితదృఢచతురంగా, నల్పం బై గండు మిగిలి యాదవబల మా •
కల్పోజ్జ్వలతఁ గొలువ నవి, కల్పుండు గృతవర్మ ననియె ¹గాఢస్ఫూర్తిన్.
91. క. రథములు ¹దఱచై చెలువగు, పృథునై న్యముతోడ బంధుబృందముఁ దానుం
బ్రథనోత్సుకవృత్తి మహా, రథుండు జయద్రథుండు వొలిచె బ్రహ్మరితగతిన్.
92. మ. చలదుర్విధరలిలఁ ¹గ్రాలుమదవత్సామోద్భవస్తోమ మ
గ్గల మై యేచినసేన తొప్పంగ దిశల్ గంపింప విందానువిం
దులుఁ గాళింగ మహీవిభుండు భగదత్తుండున్ భవశ్చేనయో
ధులకుం గన్నులపండు వై నడచి రుత్తుంగాంగసంరంభు లై .
93. క. కొడుకులుఁ దమ్ములు గుఱ్ఱపు, ¹దడములుఁ బెక్కిన బలవితానముఁ దగుమై
నడపించుచు మెలుపున సం, గడములతో ²నరుగుశకుని గడునొప్పారెన్.
94. మ. తనతోఁ గాల్వరు సాలఁ గల్గబలసంతానంబుతోఁ బ్రీతిఁ బు
త్రుని వీరోత్తము సోమదత్తు విలసద్దోర్ధర్పదుర్దాంతుఁ బౌ

3. రోదోగ - ఈ. గ. ద. 4. వెడలి - ఆ. ఓ. బౌ. జ. వ.

85. 1. సొంపున - ఈ. గ. ఘ. 2. లుల్లసిల్లి - ఎ. ఓ. చ. ఝ. న.

90. 1. కాంతిస్ఫూర్తిన్ - పెక్కు ప్రతులు.

91. 1. దరుచై - పెక్కు ప్రతులు.

92. 1. గ్రాల - ఇ. ఈ. ఖ. త. వ. మ.

93. 1. దళములు - కొన్ని ప్రతులు. 2. నీగ్గుచు - పెక్కు ప్రతులు; డృఢము - ఓ;
నపుడు శారి కడు నొప్పారెన్ - టి. •

94. 1. రా - కొన్ని ప్రతులు.

త్తుని భూరిశ్రవసుం గనుంగొనుచు నింద్రుం గ్రేణిసేయంగఁగి నే
చినపెం పొప్పంగ బాహ్నికుం డరిగె నిశ్చింతంబునం బోరిన్.

95. వ. కాంభోజరా జగు సుదక్షిణుం డక్షిణవిభవంబున వెడలె మఱియుం గోసల
పతి యగు బృహదృలుండును మాహిష్మతీపురనాథుం డగు నీలుండును
ద్రిగ రైశ్వరుం డగు సుశర్మయు ననుచేంద్రు లగు నలంబసహాయుధులును
సాల్వసౌవీర శూరసేనాభీరయవన వసుధాధిపులును లోనుగా ననేక దేశా
ధీశు లాత్మీయచతురంగబలసమన్వితులును నిజధ్వజవిరాజమానులును
నానాభరణోజ్జ్వలాంగులును నయి సంగరకౌతుకంబు మొగంబులం దొంగ
లింప నరిగి రివ్వధంబునం బదియఁజూహిణులు నడవం బదునొకండవ యఁజూ
హిణితోఁ గురుఁజోడినల్లభుండు విస్ఫురితభూషణభూషితం బైన గంధసింధు
రంబు నెక్కి వెలిగొడుగులు మెఱయం దొడవులం దఱచైన వజ్రంబుల
యుద్ధామంబు లగుదీధితిస్తోమంబులును జామరంబులుం గలయం బోలయ
బహురత్నప్రభావిభాసితం బయిన భుజంగకేతనంబు గ్రాలఁ గెలంకుల
దుశ్శాసన దుర్మర్షణ వివిశతివికర్ణాదు లగు సోదరులు వాహనవల్ల
నంబులు మెఱసి మెఱుంగారు తమతమసిడంబు లుల్లసిల్లం జెలుపు మిగిలి
చనుదేరం జనియె నిట్లు కౌరవనై న్యంబు గూడికొని కోదండగదాదండ
కుంతతురికాముసలముద్గరతోమరపరశుభిందిపాలకూల ప్రముఖనిఖిలపాతి
వ్రాతంబులను భర్మపరికర్మ నిర్మాణశోభిత వర్మంబులును వివిధవర్ణవిచిత్ర
తనుత్రాణంబులును మణిగణోజ్జ్వలజ్వాలాజటిలకేతనంబులం బరమాభిల
సుందరసమ్మర్దం బయ్యె న ట్లన్న యప్పుడు.

96. తే. అమరుతొడవులవజ్రాంసు లంచపిండు, కరణి హరినీలములఁ
చేర్చుకాంతి యశుల
పగిది మాణిక్యరుచి పద్మభంగి మెఱయఁ, గురుబలంబు
గెందామరకొలనిఁ బోలె.

97. వ. అట్టియెడ భీష్ముండు భూవల్లభులనెల్లం గూడం బిలిపించి వారలతో
ని ట్లనియె.

2. శ్రవసిం - ఇ. ఈ. ఐ. గ. ఘ. డ. 3. బేర్చిన - కొన్ని ప్రతులు.

98. 1. పుర - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 2. వసాతి వసుధాధిపులు - పెక్కు ప్రతులు.

99. 1. కొలను - పెక్కు ప్రతులు.

-: భీష్మఁడు నిజయోధులకెల్ల నుత్సాహంబుగాఁ దెగువ నెప్పుట :-

సం. 6-17-7

98. క. ఆరయ వివృతస్వర్గ, ద్వారము రాజులకు నాహవం బందు మహో
దారులు దొల్లియు నరిగిరి, మీ రీమార్గమున నడవ మెయికొను టొప్పున్.
99. క. ఇంటం దెవులునఁ జచ్చుట, కంటెను జాపంబు లొండు గలవె నృపులకున్
బంటకలను పొలిగల నిది, గంట నిధానంబు గంట గాదే మనకున్.
100. తే. అనిన విని వార లందఱు నగ్గలికలు, నెఱయుమాటలఁ ¹దనతనతెఱఁగు
మెఱయ
బహువిధంబుల నతనికి జాస ²యిచ్చి, యేచి నిజనై న్యములలోని కేఁగి రథివ.
101. వ. అయ్యవనరంబున గాంగేయుండు గాంధారేయు నాలోకించి మదీయసంగర
సమయంబునఁ గర్ణుండు పుత్రమిత్రామాత్యబంధుసహితంబుగాఁ గయ్యంబు
నకు రాకుండం గలవాఁ డని తేటపడం బలికిన.
102. క. చలముకొని ¹యొరుల ²నుడుపుట, బలియుం దై
తెంపు సేసి బవరమునకుఁ దా
³దెలియుటగాదే యని కురు, కులముఖ్యుఁడు వొంగి యతనిఁ
గొనియాడెఁ దగన్.
103. వ. ఇట్లు పితామహునెత్తికోలునకుం జిత్తంబు వికసిల్ల ననుజనహితంబుగా
నతనిం బరివేష్టించి యన్నరపతి నిలిడచారునన్నాహంబుగా నుచితవ్యూహం
బమర్పు మని యతనికిం జెప్పిన నతండును బడమరమొగం బయి తానును
ద్రోణుండును దాలధ్వజంబును వేదికాకేతనంబును గ్రాలుచుండ ముందఱ
నిలిచి వలపటఁ గృపాశ్వత్థామలును దాపటం గృతవర్మచంద్రేశ్వరులును

99. 1. బంటకలనం - ఆ. వ. శీ. ష. హ; బం టై యని గల్గిన నది - ఇ; బంటకలన - ఈ. గ. డ.

100. 1. దమతమ - పెక్కు ప్రతులు. 2. లిచ్చి - పెక్కు ప్రతులు.

102. 1. యరుల - ఐ. ఏ. గ. ఘ. 2. నడుపుట - పెక్కు ప్రతులు; నొడుపుట - శర; నణపుచు - త. 3. నెలయుట - ఐ. టౌ. స; నెలయుట - ట.

నెనుక బాహ్లిక ¹సోమదత్త భూరిశ్రవసులును నడుమం గురుకుమారసమే
తంబుగా నమ్మహీనాథుండును నతని యగ్రభాగంబున నర్జునుఁ జంపుదుము
చత్తు మింతియ కాని యెండు లే దని ²శవధంబులు పలికి సంశయకు లనం
బ్రభ్రాతు లయిన సుశర్మమొదలుగాఁ గల పదివేపురురథికముఖ్యులు³న్గు
గలయ నెడనెడం దక్కినయోధవీరులును నిలుచు నట్లుగా నియమించి తగ
నయ్యెనై న్యంబుల కేనుంగులు నేనుంగుల కరదంబులు నరదంబులకుం
దురంగంబులుఁ దురంగంబులకు విండ్లవారు విండ్లవారికి ⁴నద్దాయుధులు
నడ్డం బగుతెఱంగున నిలువ నియోగించి మానుషవ్యూహంబు సమకట్టిన
⁵నెన్నండును నిట్టి దృఢవ్యూహంబు గనియును వినియు నెఱుంగ మని
యెల్లవారు నచ్చెరువీవునం బొరయుచుఁ బ్రియంబందుచుండిరి బృందారక
ప్రముఖదేవయోనులును ది వం బు న నున్నపురాతనధరారమణులును
భారతరణంబు గనుంగొను కుతూహలంబున వివిధవిమానారూఢు లై
యేతెంచి రంతకు మున్న యక్కడ.

-: పాండవయోధులు యుద్ధంబునకు వెడలుట :-

104. సీ. ఏనికమదమున కెలయుతేఱులమొత్తములు ¹వెలిగొడుగులచెలుపు
²గెలువఁ

దురగఖురోద్ధాతధూళి యప్పరసరి ³యలకపూవులతోడఁ జెలిమిసేయఁ

103. 1. సోమదత్త - పెక్కు ప్రతులతో లేదు. 2. సంశాపంబులు - ఆ. ఊ. ఓ. క.
మ. స. 3. మరియు ననురవరు లైన యలంబన హలాయుధులును గలయ - త.
న. ప. 4. నద్దాయుధంబులు - కొన్ని ప్రతులు; నడ్డ నాయకులు - ఊ. న. మ. స.
5. 'మ' ప్రతితో యీ వచనము నడుమ యీక్రిందిపద్య మధికముగా కలదు.

కం. ఎన్నండు నిట్టి వ్యూహము, నన్నుల గని యద్భుతంబు గడలుకొనంగా
మున్నెన్నడు విన్నదియును, గన్నదియును లే దటంచు గని పల్కునెడన్.

6. వందుచు - పెక్కు ప్రతులు.

104. 1. నీలిగొడుగుల - ఊ. త. శ. శర. ప. సూ. 2. గెలువ - పెక్కు ప్రతులు;
మిగుల - ఇ. శ. శర. ప. సూ; గొలువ - వా. 3. యలకలతోడుత చెలిమి
సేయ - క. శ. ప. స; యలకపంక్తులతోడ - న; చిన్నిపువ్వులతోడ - వా.

గోతనంబుల మణివాతంబురోచులు రఙ్గిరణంబుల ⁴నవలఁ ద్రోవ
జైత్రభేరుల మహాస్వనములు సకల పర్వతములఁ బ్రతివిరావముల నీన

తే. నంబరము రథఘోష¹భీమాభిరామ, కింకిణీగణర్పుణర్పుణత్కృతిమయముగఁ
బటువదాతిహేతిప్రభాపటలి యెల్ల, దిశలు ²వెలిగింప వెడలె యుద్ధిష్ఠిరుండు.

105. మ. ప్రమదం బాననకాంతిఁ ¹గ్రోత్తవటుపం ²బాదాతిభూయిష్ఠ నై
న్యముతో భీముండు భూషణద్యుతినికాయంబు ³గదాద్యాయుధో
గ్రమరీచిప్రకరంబు³నుం గలిసి ⁴చిత్రస్ఫూర్తి శోభిల్లఁ గా
సమరక్రీడకు వచ్చె జృంభితభుజాస్తంభోజ్జ్వలకారుడై.

106. సీ. దివ్యరథస్ఫారదీ ప్తిజాలంబులు పద్మరాగోజ్జ్వలప్రభలు గాఁగ
మహానీయరథ్యవిగ్రహములజిగిసొంపు ఘనవజ్ర ¹వసుసముత్కరము గాఁగ
నొగలవై నున్న ²విష్ణుని ³మేనినును⁴జాయ హానిలీ⁵కాంతివిస్ఫురణ
గాఁగఁ

బ్రస్ఫీతకేతనాగ్రస్థితకపిదేహరోచులు గరుడాశ్మరుచులు గాఁగ
ఆ. సంపదాదుల నిగుడునంశువితానంబు, దీప్రమరకతముల దీధితులుగఁ
దాలిమియును బెంపుఁ దనకు నై జములుగ, విజయరోహణాద్రి వెడలి
వెలిగె.

107. క. అతులితరథప్రతానో, దృతనై న్యము గొలువ దేవదత్తం బంగీ
కృతసకలతూర్య¹నాదో, ద్గతి యగుచుఁ జెలంగఁ గ్రీడి గడు నొప్పారెన్.

4. నవుల - పెక్కు ప్రతులు. 5. భూషా - పెక్కు ప్రతులు. 6. వెలిగింప -
పెక్కు ప్రతులు.

105. 1. తోడ బసవన్ - ల. 2. బాదాత - కొన్ని ప్రతులు. 3. మున్నర మహో
గర్వంబు శోభిల్లగా - ఆ. జ. వ; మున్నర - కొన్ని ప్రతులు. 4. చిత్రస్ఫూర్తి -
ఉ. ఎ. ఓ.

106. 1. రుచి - ఈ. న. వీ. 2. విష్ణుని - ఆ. ఊ. పి. జ. కొ. ఓ. పి; యుచ్చయ - ల.
3. మేను - ఆ. బ. చ. 4. గాంతి - బి. ద. వ. 5. దీప్తి - ఓ. ప; రోహిణి -
గాగ - ఈ. 6. రోహిణాద్రి - వా; రోహణాద్రి - చ. ప. జ. వ. హ.

107. 1. నాదోద్గతి - పెక్కు ప్రతులు.

సన్నద్ధంబు లయి నడచి ¹¹నిస్సాచాదులరావంబులు సెలంగ రౌద్రంబు దలకొనం దార్కొనియెఁ దత్సమయంబున ధనంజయుండు మన¹²పదాతులు బడలువడం దనరథంబు వఱపించి శరంబులు ¹³నిగిడించి.

99. క. అరదములు రథికవరులును, ¹హరిసారథి కేతుసహిత మై ²పొడిపొడిగా, గరులును జోదులు ³దొల్లంగఁ, దురగంబులు ⁴రావుతులును ⁵దుత్తునియలుగన్.

100. క. ¹చేయఁ ²దొడంగిన గాంధా, రేయులు వెస నొక్కపెట్టి రేఁగి యతనిపైఁ ³గో యని ⁴కవిసినఁ ⁵గని కాం, తేయులు ⁶నందఱుఁ గడంగి తేరులు వఱవన్.

101. వ. కని తమకించి బలంబులు రెండును గలయన్ ¹బెరయఁ ²గెందూళి ³యెగసిన.

102. క. ¹నామములఁ బితృపితామహ, ²నామంబుల నుగ్రబిరుద³నామంబుల ⁴సాం గ్రామికు లెఱింగింతురు దము, నామొన నీమొనను ⁵జూపు లడరక యున్నన్.

11. నిస్సాచాదిరావంబులు - పెక్కు ప్రతులు. 12. పదాతులం - ఖ. గ. ఘ. జ. డ. 13. నిగుడించి - పెక్కు ప్రతులు.

99. 1. హరులును సారథులు సహిత మై - ఈ. 2. పొడిపొడిగా - జ. బ. వ; పొడి వడిగా - ఆ. ఏ. ఖ; పొడివడగా - న; పొడిగాగన్ - ఝ. డ. టి. ద్రెల్లంగ - శ. ష; దుల్లంగ - వ. 4. రావుతులును - పెక్కు ప్రతులు. 5. తునియలుగాగన్ - ఏ. చ. ట.

100. 1. చేయం - డ. 2. దొడంగిన - పెక్కు ప్రతులు; దొడరిన - డ; దొరంగిన - ఖ. 3. కోయని - పెక్కు ప్రతులు. 4. కవియగ - పెక్కు ప్రతులు. 5. నా కాంతే యులు - పెక్కు ప్రతులు. 6. నందరును గూడి తెరలువగన్ - ఉ; నందరును గడగి - అ; నందరును గూడి - చ.

101. 1. బెరసిన - పెక్కు ప్రతులు. 2. గెందూళి - పెక్కు ప్రతులు. 3. గవిసిన - పెక్కు ప్రతులు.

102. 1. నామములు - పెక్కు ప్రతులు. 2. నామంబులు - పెక్కు ప్రతులు. 3. నామం బులు - ఉ. ఉ. ఐ; నామములును - ఇ. ఔ. క. ఘ. న. వ. మ. వ. 4. సంగ్రా మోక్షకు లెరిగింతురు నామొన - అ. ల; సంగ్రామోత్తము లెరిగింతురు నామొన - ఏ. ఐ. మ; సంగ్రామకు లెరిగింతురు - ల. 5. జూడు - పెక్కు ప్రతులు.

103. తే. ఇష్టిధంబునఁ ¹గ్రందుపాటింత యైన, భీష్ము²కడఁక నీ³నైన్యంబు
భీముబలిమిఁ
జేసి యా⁴సేనయును నష్ట సిక్కు వడక, ⁵పోరె నేమని చెప్పుదుఁ
⁶గౌరవేంద్ర.

104. క. శోణితము ¹పెల్లి ²గవిసిన, రేణు వడంగుటయు మొనలు ³ప్రియపడి వెన గీ
ర్వాణాసుర⁴సమరముక్రియ, బాణాదినిశాతహేతిపంక్తులు మెఱయన్.

105. వ. ⁵పెనంగునట్టియెడ గాంగేయుండును గురుండును బురుమిత్తుండును
నైంధవుండును సౌబలుండును వికర్ణుండును బాండవసేనపయి నడరిన భీమ
సేనఘటోత్కచసాత్యకిశైబ్యచేకితానద్రావదేయులు వారిం దలపడినం
బోరు ఘోరం బయ్యె నప్పుడు రథబృందంబులతో² భవదగ్రనందనుండు
వాయునందనతదీయనందను లున్నయెడకు ³సురవడించినం గని భీష్మ
ద్రోణు ⁴లతనిమించి వారలం దాఁకినం జూచి సవ్యసాచి యగ్రజునగ్రథా
గంబునకు వచ్చి.

106. క. భూరిశరా¹సారంబునఁ, గౌరవులకడంక ²యుడిపె గాంధార³బలాం
భోరాశిఁ దఱియఁ జొచ్చిరి, వీరాగ్రణి సాత్యకియును ⁴విజయసుతుండున్.

103. 1. గ్రందుపాటింత యైన - పెక్కు ప్రతులు. 2. కతన - పెక్కు ప్రతులు; కతమున-
డ. బ. త. 3. బలమును - బ. 4. నైన్యము - ఆ. ఘ. 5. పోరిరేమని - ఎ.
ఏ. మ. 6. భూపవర్య - ఐ. ఝ. డ. మ. వ; భూవరేంద్ర - అ.

104. 1. పెల్లి - పెక్కు ప్రతులు. 2. విరిగిన - ఏ; దొరిగిన - బ. జ. త. వ; పెరిగిన -
ఝ. డ; గురిసిన - బ; దొల్లిన - ఖ. 3. ప్రేయగ పడిగే - ఆ. 4. సమరక్రియ
బాణాఘనిశాత - ఝ.

105. 1. పెనంగి రట్టి - పెక్కు ప్రతులు; పెనంగెనట్టి - ఆ. ఈ. ఊ. క ఖ. గ. త. ద.
బ. వ. 2. తోడ - పెక్కు ప్రతులు. 3. మరువడించినం - పెక్కు ప్రతులు.
4. లతనికి - పెక్కు ప్రతులు.

106. 1. సారంబుల - ఎ. బ. ఐ. చ. వ. 2. యుడిపి - పెక్కు ప్రతులు. 3. సుతాం-ఊ.
4. విజయుడును వడిన్ - అ. ఏ.

107. క. పొదివికొని శకునిబలము, నృదగతి సాత్యకి¹రథంబు నఱకిన్ నాతం
డది ²దిగ్గదాటి ధైర్యాస్పద³మతి నభిమన్యు⁴తేరిపైకిం జనియెన్.
108. క. వారిరువురు¹ జలమున గాం, ధారవతిప్రముఖరథిక²తతులఁ జంచ
³న్నారాచతతుల నొంచిరి, క్రూరతఁ ⁴గవిసెన్ యుధిష్ఠిరుఁడు
భీష్ముపయిన్.
109. క. భూరిబలఘోర ¹మగునా, భూరమణుని²కోలుతలుకుఁ బోవక భీష్మ
స్ఫారబలము ద్రోణునిదో, స్ఫారంబు³ను నచ్చి నీదుపై నృము ⁴పెనఁగెన్.

:- దుర్యోధనుఁడు భీమునితో యుద్ధము నేని మూర్ఖిల్లుట :-

సం 8-54-15

110. చ. తదవసరంబునం బతి యుదగ్రత ¹భీమునిఁ దాకి ²విష్ఫుర
త్ప్రదరము లేసినన్ నగుచుఁ జాండవవీరుఁడు రాజు³మేన బె
ట్టిద ⁴మగుజాణ మొక్కటి వడిం ⁵గొని ⁶తూటంగ నేయఁ ⁷దేరిపైఁ
జదికిలఁ బడ్డ మూర్ఖ నృపనత్తము లేవఁగ నీక కప్పినన్.

107. 1. బలంబు - జ. 2. దిగి కడింది - ఈ; దిగ్గద్రోవి - ఏ. ఖ. యు. త. ద; దిగ్గద్రోచి-
చ. వ. 3. గతి - ఊ. ఖ. ఘ. యు. ట. ర. 4. తేరు పయికిం - త. జ. మ;
5. తేరుపై - వ; తేరువయి - ఊ.

108. 1. రక్కజముగ - ఐ. మ. వ. 2. వరులను - ఎ; తతులును - పెక్కు ప్రతులు;
తతి చెన్నోదన్ - జ; తతులు చలింపన్, నారాచ - ఊ; ముఖ్యుల జించెన్,
నారాచ - ల; తతులం జింపన్, నారాచ - వ. 3. న్నారాచంబుల - అ. ఏ;
న్నారాచసమితి - ద. 4. గవిసెను - పెక్కు ప్రతులు. 5. భీష్మునిపైన్ - అ.
ఉ. క. మ.

109. 1. ముగ - ఐ. 2. కోల్తలకును - పెక్కు ప్రతులు. 3. న నచ్చి - అ. గ. వ;
న నేచి - ఈ. 4. లెనగెన్ - వ; లెనగెన్ - ఐ. జ. బ. మ.

110. 1. భీము నెదిర్చి - క. వ. 2. యుగ్రతన్ ప్రదర - గ. ద; నిష్ఠుర ప్రదర - ఊ.
ట. బ. 3. మేను - డి. న. ల. 4. ముగ - డి. ఘ. జ. ల. 5. దొడి - ఈ. ఘ.
6. తూలగ - వ. 7. దేరుపై - ఐ.

111. అ. ¹సంభ్రమమున ²నవుడు సారథి ³యచ్చోటు
దొలగ ⁴బెలుచు దేరు దోలుటయును
గని ⁵భయంబు ⁶నొంది కలగి యొక్కుమ్మడి
బలము ⁷తెల్ల దెరలి పాటు జొచ్చె.
112. క. వెనుకొని విడిగిన ¹నై న్యము, ²గనుకని ³పాటంగ ⁴జేసి క్రొవ్యోద్రేకం
బున ధృష్టద్యుమ్నుండును, దన ⁵కెలనం దటుమ వాయు ⁶తనయుం డెగిచెన్.
113. క. అదలిచి ద్రోణుడు భీష్ముడు, మదమున నిలు ¹నిలు మనంగ
మఱియును మొగక
²ట్టదనేన భీమసేనుడు, గదిసి పిలుచు నంట నార్జు గౌరవనాథా.
114. క. ¹సభయ మయి శకుని ²నై న్యం, బిభిషన్ముడు సాత్యకియు
రయంబున ³దోలం
బ్రభ ⁴నెడి ⁵పలుచుట గని యా, ⁶ప్రభువు ⁷చలం బెడలి ⁸ఎఱిగె
బంధులు ⁹దామన్.

111. 1. సదభసమున - ఘ. ఝ. డ. 2. నివుణ - గ. 3. యచ్చట - అ. ఆ. ఏ; యచ్చోట - ఎ. వ. 4. దేరు బెలుచ - పెక్కు ప్రతులు; దేరు పెలుచ-గ. బ. ల; బెలుచరథము - ఘ. 5. భయమున - ఖ. ఝ. డ. 6. బొంది-పెక్కు ప్రతులు. 7. తెరలి మరలి - పెక్కు ప్రతులు.
112. 1. బలములు - ఈ. ఘ. 2. గనుగొని - పెక్కు ప్రతులు; గనికని - ట; కనికని - వ. 3. పాటంగ - న. ప. మ. ల. శ. 4. నేసి - అ. ఐ. మ. వ; నేసె - ఖ; జేసె - ట. త. ద. ప. 5. కెలనను - ఈ; కెలకు లదర - ఝ. ద. 6. తనయుండు వెసన్ - పెక్కు ప్రతులు; తనయుడు నేసెన్ - ఐ. ఘ. మ. వ; తనయుడు బెలుచన్ - ఊ; తనయుడు వేగన్ - గ. ద.
113. 1. నిలువు మనగ - అ. ఇ. ఊ. ఏ. ద; నిలువు డనగ-చ. ట. 2. ట్టద భీమసేను- ఉ. ఐ. ట. మ; ట్టద భీమసేనుడు - అ. ఏ; ట్టదనిన భీమసేనుడు వెస - ఆ. ఇ.
114. 1. సభయ మై శకుని - పెక్కు ప్రతులు. 2. నై న్యము నభి - ఇ. చ. త; నై న్య మ్మభి - మ. 3. దొలగన్ - గ; దొలగన్ - వ. 4. చెడి - న. ప. బ. మ. వ. శ. 5. పారుట - క. ఝ. 6. ప్రభులు - వ. 7. బలంబె - ట. ప. మ. వ. 8. తిరిగె - పెక్కు ప్రతులు; పరచె - ఊ. ఖ. ఝ. డ.

115. క. ¹క్షుత్తశాత్రవ²సేనా, దుర్జయుఁ డగునర్జునుండు దోర్బల³శీలా
⁴స్ఫూర్జితుఁడై ⁵యొక్కచెనన్, ⁶గర్జారాద్రముగఁ ⁷దోలెఁ
 గౌరవ⁸బలమున్.
116. తే. అంతఁ దెప్పిటి నీకొడు కనికి రథము
 దొలఁగఁ దెచ్చట గనుఁగొని¹యలిగి సూతుఁ
²బలికి సరభసముగ నడుకలని ³కేఁగి
 యెలుఁగు సూపిన బలములు నిలిచి ⁴పొదివె.
117. తే. ఉన్న¹చోటన కదలకయున్నద్రోణ, భీష్ములును ²గోలుతల సేయఁ
³బెఱిగి సేన
 చంద్రుఁ డుదయింపఁ ⁴బెఱిగిన⁵శరధి⁶యట్లు, దోడు⁷తోడుతఁ
 బొంగారి చూడ నొప్పె.
118. వ. ఇట్లు ¹బలంబుల నిలిపి ²సుయోధనుండు సత్వరంబుగా భీష్మద్రోణుల
 పాలికిం ³జని వారలతో నిట్లనియె.
115. 1. స్ఫూర్జిత - ఐ. మ. వ. 2. సేనన్ - ఏ; సేనను - ఐ. వ. 3. శీలన్ - ఘ.
 4. స్ఫూర్జిత మై గుణరవమును గర్జితరౌ - బ. 5. యొకటం జ్యా - ఉ; యొక్క
 టనుద్గర్జిత - ఝ. డ; యురుతర్జా గర్జా - చ. 6. గర్జిత - ఖ. ట. ర. 7. దాకె-
 ఊ; బోలె - వ. 8. నాథా - క. గ.
116. 1. యరిగి - ల. 2. బలికె బరవసంబుగ - ట. 3. కరిగి - ఈ. 4. పొలిచె -
 పెక్కు ప్రతులు.
117. 1. చోటనె - ఆ. గ; చోటున - ద. ల. శ. 2. గోల్తల - బ. ట. ల;
 గోలతల - ఓ. చ. 3. బ్రిదిలె - జ; బెరరి - న; బెరిగెనేని - ఐ; బెరిగె సేన - ద.
 4. బొంగెడుశరధి - ఉ. ఊ. ఎ; బెరిగెడు - పెక్కు ప్రతులు; బొంగారు - ఖ. ఝ.
 డ. వ. 5. జలధి - ఎ. వ. 6. కరణి - ఈ. 7. తోడనె - చ. న. వ; తోడన-
 పెక్కు ప్రతులు.
118. 1. బలంబులు - ఈ. ఉ. ఎ. చ. న. ల. 2. దుర్యోధనుండు - డౌ. వ. 3. పోయి-క.

119. ఉ. ఉక్కున మూడులోకములు నొక్కటఁ 1 దాఁకెన 2 యేనిఁ బోర మీ
 3 రొక్కఁ డొకండ 4 గెల్పుటకు నోపుదు రశ్రమవృత్తి 5 నిట్టి మీ
 ముక్కున నూర్పు గల్గి మనమోహర 6 మీదురవస్థఁ బొందునే
 యక్కట 7 మున్న పొండవుల 8 కల్గఁగ నొల్లమి నెప్ప రైతిరే.
120. వ. అని పలికి గాంగేయుం గనుంగొని.
121. ఆ. 1 నాడె చెప్పఁ గన్ననాకు రాధేయున, కెట్లు సూడఁ 2 బోరె కెట్లు వోరెఁ
 బడిన 3 పాటుఁ బడుదు మడియాస నీచేత, భంగపడితి మింకఁ 4 బలకు లేల.
122. వ. అనిన విని 1 చిలునవ్వు 2 నవ్వుచు మీతండ్రి నీకొడుకును బ్రయథాపణం
 బులం 3 దేర్చి యిట్లనియె.
123. క. 1 పురుహూత 2 సహిత మగునిర్జ్వర 3 బలమున కైన గెలువ శక్యమె సమర
 స్థిరు లగు పొండు 4 తనూజుల, వరనాయక 5 నీకు నిట్లనం దగ వగునే.
124. క. వృద్ధులు గతాయువులు దుర్బుద్ధులు నగువారిచేతఁ బోదురె శస్త్రా
 స్త్రోద్ధతియు బహుగర్వ 1 న, మృద్ధియుఁ గలపొండునుతు లమితధ్వంసీ.

119. 1. దాకినయేని - పెక్కు ప్రతులు; దాఁకెన యైన - గ; దాఁరయేని - ల. 2. బోరు
 మీర - ఐ. మ. వ. 3. రొక్కొకరుండు - ఐ. వ; రొక్కొకరుండ - జ; రొక్క
 రొకండ - ఉ. గ. ట. బ. 4. గెల్పుటకు - ఐ. మ. వ. 5. నిట్లు - ఆ. ఓ. ఔ.
 జ. న. మ; నట్టి - ఇ. ట. డ. త. వ. 6. మిద్దురవస్థ - బ. వ. 7. మున్నె -
 ఝ. హ; మున్న - పెక్కు ప్రతులు. 8. కల్గమి యె - ఎ. గ. ట. ప. బ.
121. 1. నాడ చెప్ప గన్న - ఓ. త. ల. 2. బోరి - పెక్కు ప్రతులు; చేసె - చ. 3. పాట్లు -
 ఉ. ఎ. చ. న. ప; పాట్ల - ఆ. ఔ. జ. శ. ప; దోడు - వ. 4. భయము - ఎ.
122. 1. చిరినవ్వు - ల. 2. నవ్వి నీతండ్రి - ఐ. ఝ. వ; నవ్వుచు నీ తండ్రి - ఆ.
 3. దేర్చి - ఎ. ట; దీర్చుచు - బ.
123. 1. పురుహూతు సహిత లగు - ఉ. 2. సహితముగ - ఊ. ట. న. ల. 3. వరులకు
 నైన - ఇ. ద; బలముల నైన - చ. ఝ. డ. 4. కుమారుల - ఓ. 5. నీ పట్టు
 లనన్ - వ; నీకు నట్లు లనం - ఏ. వ; నీకు నిట్లనంగా దగునే - వ.
124. 1. సమృద్ధులు - ఏ.

125. క. ¹ఐనను నోపినభంగిని, భూనాయక పాండురాజశీపుత్రసముద్య
³తేనలఁ ⁴గూర్చెదఁ గనుఁగొను,మీ నీవును ⁵బంధులును సమీపపుల రై .
126. వ. అని పలికి సంరంభంబున విజృంభించిన ధార్తరాష్ట్రులు ముదిత¹మానసు
 లై శంఖంబులు ²పూరింప భేరిమ్మదంగాది³తూర్వస్వనంబులు సెలంగుట
 యును.
127. క. ¹ఐని పాండునందనులు శం,ఖనినాదము లుల్లసిల్లఁగా బహుతూర్వ
²ధ్వను ³లడరఁగఁ దిర మై తమ, ⁴మొన నిరతముగా నొనర్చి ముదము
 దలిర్పన్.
128. వ. ¹నడచి రనిన విని సంజయునకు ధృతరాష్ట్రుం డి ట్లనియె.
129. క. దుర్యోధనుమాటకు భుజ,వీర్యోద్ధతి భీష్ముఁ డేచి విక్రమలిలా
¹ధుర్వ్యతఁ గడఁగినఁ గయ్యం, తూర్వస్తవనీయ యెట్టు లయ్యెం తెపుమా.
130. వ. అనిన విని సంజయుం డతని కి ట్లనియె నప్పుడు ప్రభాకరుండు నభో
 మధ్యంబునకు వచ్చి ¹వెలుంగు²చున్న నతనితోడిపురుడునం దేజోమహిమ
125. 1. (యే) ఏనును - ఈ. ఉ. గ. ద. 2. పుత్రులమాద్య - అ. ఈ. ఊ. టౌ. ఎ; పుత్రుల సముద్య - ల. కి. తేనం గూర్చెద - ఎ. ఖ. ఝ. డ. 4. నోర్చెద-గ. ద. 5. సంధువులు సమీప - ట. వ.
126. 1. మూర్తు లై - పెక్కు ప్రతులు. 2. పూరించిన - పెక్కు ప్రతులు. 3. తూర్వం బులు సెలంగుటయును - పెక్కు ప్రతులు.
127. 1. విను - ఇ. వ; కని - ల. 2. స్వనము లడర దిర మై - ఈ. ఘ. కి. లడరం దిర మై - పెక్కు ప్రతులు. 4. మొనం దిరముగా - ఆ. ఓ. టౌ. జ.
128. 1. నడచె నన - గ. ఝ.
129. 1. ధుర్వ్యగతి నడవ - త; ధుర్వ్యగతి గడగు - జ.
130. 1. వెలుంగు - ట. 2. చున్నంత - ఊ; చుండ - బ. ట.

దలకొన్న తెలుగునం దనమెటుంగు¹ వాలమ్ము లను² కిరణమ్ములు వర
గించుచుఁ బ్రతాపదీపితుం డగు దేవవ్రతుండు³ దేవేంద్ర⁴ సుతుం దాకిన.

131. చ. కడఁగి సుయోధనప్రభృతికారవసీగులు భీష్ము¹తోన² బె

ట్టడరిన భీమముఖ్యులగు³ సేనక్కడియోధులు నొక్కయుమ్మడిక
వడిఁ దలవడ్డ నై న్యము లివారణ రెండును నేచి⁴ తోచి యు
ప్పుడు రథసంబునక బెరసి పోరె వియచ్చరకోటి మెచ్చగన్.

132. వ. అట్టియెడ.

133. క. హుంకారములు నదల్పులు, ¹జంకెలు ²ధిక్కరణములును సంస్తుతులును వీ
రాంకోత్తులు నిస్సాణి³జ, ధాంకృతులను⁴ గలసి యుద్భటంబుగ⁵ బెట్టిగెన్.

134. క. తునిసిన¹ బాహామ స్తక, తనుచరణంబులను బాహా²తర వారిగదా
ధనువులుఁ గిరీటాంకణ, కనదంగదములును దఱచుగా ధరఁ దొరఁగెన్.

135. తే. సగము ¹సచ్చిన యొడగులు జలచరములు, రక్తపూరంబు దోయంబు
ప్రచురమాంస
పటలిపంకంబుగాఁ గణబహునదీప్రవాహములు² వాతె సంగరావని నృపాల.

3. వాలంబులను - ఊ. ఏ. 4. కిరణంబులు - పెక్కు ప్రతులు. 5. నరుం దాకిన -
ఆ. న. వ. శ. వ. 6. పుత్రుం - ఖ; సూనుం - ఘ; సందనుం - త.

131. 1. తోడ - పెక్కు ప్రతులు. 2. బిట్ట - ఏ. బ. బౌ. ఝ. డ. చ. ల. 3. నక్కురు
వీరులు - ఉ. ఎ. చ; నక్కడి వీరులు - ఇ. ఖ. ఝ. డ. ర. వ. 4. తోచె న-ఆ. జ.

133. 1. ఝంకెలు - పెక్కు ప్రతులు. 2. దిశ (క్క) రణంబులు - పెక్కు ప్రతులు.
3. ధణం - పెక్కు ప్రతులు; ధణాం - బ; ధనుష్తంకృతులు - ఝ. 4. గడచి -
పెక్కు ప్రతులు; గడచి యుల్బణంబుగ - ఈ. ఘ; గడచి భీషణంబుగ - క. ఖ.
ట. వ; గడు విభీషణంబుగ - ఝ. డ. 5. బెట్టిగెన్ - పెక్కు ప్రతులు; నడరెన్ -
ఉ. ఎ. బౌ. చ.

134. 1. మస్తకబాహ - పెక్కు ప్రతులు. 2. దళితాని - ఎ. బౌ. చ; తతిహేతి - బ.
ఖ. ఝ. ట. డ.

135. 1. ప్రచ్చిన - చ. 2. బుట్టి - పెక్కు ప్రతులు; పుట్టి - ఉ. ఐ. బ. ట. ట. వ. వ.
మ. శ. వ; పుట్టి - ఖ. జ. బ. వ.

136. క. అటవట లై న రథంబులు, నెటి దప్పంగఁ బడినయశ్వనికరంబులు బెం
దటచుగఁ గూలిన ¹కరులు, ని²గొనియె³ సమరమేదిసీతల మెల్లన్,

137. వ. ఇన్విధంబున విషమం బగురణభూభాగంబునం జరియింపం జతురులు గాక
రథి¹జను లంతంత గుంపులు²గట్టిరి గాంగేయుండు ప్రతియోధులం
జేరుచేరం బిలుచుచు నుక్కుమిగిలి ³దిక్కు లమ్ములం బిక్కుటిల్లం జేయుచు
నెక్కడఁ జూచినం దాన యై మెఱుంగు మెఱుగిన⁴తెఱుగునం గొఱవి
ద్రిప్పినయొప్పున నింద్రజాలంబు సూపిన⁵చందంబునం దనరథంబు ⁶నెఱయ
శక్తిశౌర్యంబులు నెఱయ నెవ్వరికి నిలువరింపరాక యెదిరిన⁷రూపంబులం
బెక్కింటి నొక్కజాణంబునం బెక్కుజాణంబుల ⁸నొక్కంటిఁ గూల్చి కే⁹
⁹సలుపుచు ¹⁰నఱిమిపయిం బడినవీరులం ¹¹గీ లెడలిసజంత్రం¹²బులుంబో¹³తె
నేలం గూల నేయుచు దృఢత్వలక్ష్మ్య¹³శుద్ధిలాఘవంబులకు వియచ్చురులు
పిచ్చలింప ననేకప్రకారంబు లగుక్రూరశరంబులఁ జతురంగంబులుం దుని
యలుం బఱియలుం దుమురులుం గుదులు నై బడలువడం ¹⁴జేయుచుం
గార్చిచ్చు పోదివినపోలిక మాయ గావించిన మాడ్కి మంత్రించి పడవై చిన
పగిడిం గనిమనంగి ¹⁵కాంతేయసేనం గనుపుకొట్టుచుఁ బ్రళయకాలతాండవ
¹⁶ప్రవర్తి యైన ఫాలలో¹⁷చనులీల ¹⁷నాజిరంగంబునం బరాక్రమ¹⁸వృత్తంబు
సేయుచున్నం బాంచాలయాదవాదియోధులు ¹⁹వెఱంగు²⁰పడి చూచు
చుండఁ బాండవులునుం జేయునదిలేక చేష్టలు దక్కినం దదీయనై న్యంబులు

136. 1. కరులును గిరి - పెక్కు ప్రతులు. 2. గొనియెను - పెక్కు ప్రతులు.

137. 1. జనంబు లంతంత - పెక్కు ప్రతులు. 2. గట్టియున్న - ఉ. ఎ. ఔ. చ; గట్టి
యుండ - ఘ; గట్ట గాంగేయుండు - ఏ. బ. ట. ఝ. ట. డ. న. బ. వ. 3. దిక్కులు
బిక్కుటిల్లి - అ. ఉ. ఎ. ఏ. ఐ. ఘ. మ. వ. 4. చందంబు - ఔ. ఝ. డ. 5. తెరం
గున - పెక్కు ప్రతులు; చాడ్చున - క; విధంబున-ఉ. ఖ. గ. ట. జ. ద. 6. మెరయ-
ఈ. ఉ. చ. ట. 7. రూపులం - పెక్కు ప్రతులు. 8. నొక్కటిం - పెక్కు
ప్రతులు. 9. సల్పు - ఉ. ఏ. ప మ. 10. దరిమి - ఈ. ఉ. 11. గీ లెడలిస-
పెక్కు ప్రతులు; గేలఱపిన - వ. 12. బుల - పెక్కు ప్రతులు. 13. శుద్ధి చిత్ర
త్వ లాఘవంబులు-పెక్కు ప్రతులు; శుద్ధి చిత్రలాఘవంబు - ఐ. మ. వ. 14. నడ
చుచుం - పెక్కు ప్రతులు. 15. కాంతేయుల - ఇ. క. 16. మూర్తి - అ. ఏ;
ప్రచండవర్తి - వ. 17. నాళిల - ఐ. మ. వ. 18. కృత్యంబు - ఐ. వ.
19. వెగడు - ఉ. ఔ. చ. డ. 20. పదుచున్న - ఉ.

రూపణి భయభ్రాంతంబు లై దీనదశకు వచ్చె నప్పుడు శారి యుగ్గంబుల
వగ్గంబు²¹లఁ బట్టి ²²పార్థునితో నిట్లనియె.

138. చ. కృపగురుభీష్మయుక్తముగ గెల్తు మయోధను¹నేన నంచు నీ
వపరిమితోగ్రశక్తి మెఱయం దఱి గోరుచు నుండు దెప్పుడం
గుపితేయుగాంతరుద్రు²గతిఁ గోలుమనంగినవాఁడు భీష్ముఁ డే
చి పటుభుజాబలంబు ³చిలనిల్లఁగ మార్కొన కున్ని ⁴యొప్పునే.

-: అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణప్రేరితం డై భీష్మునిపైఁ గవియుట :-

పం 6-55-40

139. క. అనిన విని యర్జునుం డి, ట్లను ¹నీ విం తనఁగ నేల యాతనిమీద
మనరథముఁ బఱపు ²మిప్పుడ, మనిసితబాణముల ³నతని సొం పడఁగింతున్.

140. చ. అనుటయు ¹నట్లకాక యని యచ్యుతుఁ డుద్దతిఁ దేరు వోవ ని
చ్చినఁ గని పొంగి యారథికసింహుఁ డు²దంచితసింహనాదుఁ డై
నినిచెఁ దురంగ³దేహముల నీరజనాభునిమేనఁ బాండునం
దను నొడలం బ్రదీప్తఘనదారుణమార్గణ ⁴పుంజముల్ వడిన్.

141. తే. తనదునొప్పున కలకక డై రభస్పత్తి, నయ్యుచేంద్రుండు నొచ్చిన
హయచయంబుఁ
¹దడవి ²తేర్చి యుదగ్రతఁ దఱుముటయును, గుణరవం బుల్లనిల్ల
ఫలునుఁడు గడఁగి.

21. లు వట్టి - న. బ.మ. వ; లు వట్టి - ల. 22. పార్థున కి - అ. ఏ. చ.

138. 1. నాటి - ఎ. క. న. వ. 2. యుగాంత్య - పెక్కు ప్రతులు. 3. క్రియ -
పెక్కు ప్రతులు. 4. వికనిల్లగ - ఐ. ద. 5. పాడియె - ఉ. జ; యుక్తమే - ల.

139. 1. నీవును వగవ నేల - గ. ద. 2. మిప్పుడు - పెక్కు ప్రతులు. 3. మదము -
పెక్కు ప్రతులు; ముదము - వ.

140. 1. భీష్ము తేరుదెన కచ్యుతు డు - గ; భీష్ముతేరుదెన కర్జును డెంతయు - ద.
2. భీకర - వ. 3. మాంగముల - ఎ. బా. చ. జ. 4. పుంజముల్ - న. వ. శ.

141. 1. దర (8) మి - పెక్కు ప్రతులు. 2. తేర్చి - పెక్కు ప్రతులు.

142. క. భల్లం బొకటఁ బితామహు, విల్లు దునుమ ¹వేటొకండు వెస నెత్తిన న
²వ్విల్లును ³మనిమినలాఘవ, ముల్లంబునఁ ⁴బొగడి యేసె నొండొకవింటన్.
143. తే. ఇట్లు గాంగేయుఁ డేయుననేకవిళిఖ, ¹విశతి యమరారిరథచిత్రగతుల దప్పి
 పోవఁ జేయంగ ²నతఁ డంతఁ బోక నొంచె, నరుని నారాయణుని
³బలునారసముల.
144. క. నొచ్చియు భీష్మునివై వివ్వచ్చుడు బెడిదముగఁ గురిసె వాలమ్ము లతం
 డచ్చెరువుతోడ వెసఁ గార్చిచ్చు గవినెట్లు పొదివె శితవిళిఖములన్.
145. వ. అంత నపరాహ్ణం బయ్యె నట్ట¹యెడ.
146. క. ¹హరి దాను నొచ్చి ²నొచ్చిన, నరునితెఱం గెఱిగి భీష్మునకు నించుకయుం
 గరలాఘున ³మెడలమియుం, దిర మై పరికించి తనమదిం ⁴దలపోయున్.
147. ఉ. పాండవనై న్యమూర్ ¹గలఁగి ²పాతెడు సిగ్గటి పిరిలోన నొ
 క్కండును భీష్ము ³మార్కొని మగంటిమి ⁴చూపగ లేడ యింద్రపు
 త్రుండును జాల ⁵నొ వ్వడ ⁶తూఁగెడు నిట్టద ⁷యైన నేడ ⁸తి
 ర్పండె యితండు కౌరవనృపాలుసమస్తమనోరథంబులున్.
142. 1. వేర (అ) యొకటి - పెక్కు ప్రతులు. 2. విల్లు దునుమ గర - ఎ. 3. దును
 మగ - వ. 4. మెచ్చియేసె - ఝ. డ.
143. 1. విశతి నమరారి - పెక్కు ప్రతులు. 2. నాశడు పోక - బ; నశడుతా - వ.
 3. బెక్కు - జ.
145. 1. సమయంబున - న.
146. 1. హరి దా నొచ్చియు-ఇ. ఏ. గ. జ. త. 2. యుండియు - ఆ. ఓ. న. 3. మెడల
 మియును - ఝ. త. వ. మెడలమియున్ - ష. 4. దలపోసెన్ - మ. ల.
147. 1. విరిగి - ఉ. ఎ. ఔ. త. య. హ; దలగి - ఏ. 2. పాతెడి - ఈ. గ. డ. ర.
 ఓ. గ; 3. మార్కొన - డ. న. ప; మార్కొను - వ. 4. చూపగ - ఎ. ఔ. డ. డ;
 జూపగ - అ. ఏ. 5. నొవ్వడిరి - వ. బ. మ. ల; నోవడరి - న. 6. తూఁగెడు -
 జ; తూలెడి - వ; తూగెడి - వ. 7. యేని - ఉ. ఎ. 8. తీర్పండ - ఇ. వ.

148. క. యావవకేకయపాంచా,లాదు¹లు పాటుటలు ²సూచి యస మెక్కి జయో
స్మాదంబునఁ గురునై న్యము, లేదిక్కు³నఁ దామ యగుచు నేడ్డెఱఁ
బొదివెన్.

149. వ. ఇప్పు డే నూరకన్నం బోవ దీ దేవవ్రతుం జంపి ధర్మతనయు గెలిపింప
వలయు నని యిట్లు దలపోయునెడ మఱియు మందాకినీనందమండు బెట్టి
దమ్ము లగునారసమ్ములు గురియం దేకువ నెడి క్రిడి యున్నం గని కృప
కృతపర్వాశ్వత్థామలును భూరిశ్రవస్సైంధవ వికర్ణులును నొక్క మొగం
బై రథమ్ముల మొత్తమ్ములతోడం గడంగి వచ్చి కన్యకీపయిం బడి
రాసమయంబున సాత్యకి సామజఘటలతో మరవడించి యిరుగెలంకుల
యోధుల నాలోకించి.

150. క. మఱుతురె ¹యాకినమాటలు, ²బిటుననిపోఁ దగునె మీకు బెదరక యెదురై
తలుముండు ³భీష్ముని గీష్ముని, నెఱుంగరె మున్నేను గలుగ నేలా
⁴వెఱవన్.

151. వ. అనుచు నేచి యెదిరిన బలంబుల నిలు నిలు మని యదల్పచు నర్జును తేకిం
దలకడచి వచ్చునతనికి దనుజాంతకుం డి ట్లనియె.

152. క. తిరిగినపందల నేటికిఁ, ¹బురికొల్పఁగ నున్న వారు వోదురు ²గా కేఁ
గురుపతి జయంబు గొని ³యిద్దర ⁴యేలం జూడ నేర్చెదనె విను నన్నున్.

153. శా. గంగానందనుఁ గూల్చి దోబుపని ¹చక్కంజేసి కౌరవ్య ²పి
³రాంగమ్ముల్ నుఱుమాడి తత్రబలనై న్యం బెల్ల మాయించి యి.

148. 1. లు పాటుటలు - పెక్కు ప్రతులు; ల పారుటలు - ఊ. బ. వ. 2. చూచి - ఊ.
బ. ఓ. త. వ. 3. నుదార - కొన్ని ప్రతులు.

150. 1. యాడెడి - మ. వ. 2. బిటునని - పెక్కు ప్రతులు; బిరుననె - ల. 3. గురు
భీష్మాదుం - బౌ. చ; గంగానందయుని - బ; వెరువక భీష్ముని - ఐ. వ.
4. విరుగన్ - వ.

152. 1. బురికొల్పగ - పెక్కు ప్రతులు. 2. గాకే తురు - య. బ. ల. 3. యీధర -
పెక్కు ప్రతులు. 4. యేలగ - ఇ. మ. న. ల; చేలగ - వ.

153. 1. చక్కం - పెక్కు ప్రతులు. 2. యోధాంగంబుల్ - ల. 3. రాంగంబుల్ -
పెక్కు ప్రతులు.

త్తుం గౌంతేయుల⁴కిమ్మహివలయమున్ దుర్దాంతచంచద్యుజ్ఞా
సంగోస్సూరితచక్రవిక్రమకళాసంక్రీడనోన్మాది నై.

--: శ్రీకృష్ణుడు చక్రంబు ధరించి భీష్మునిపీడి కుటుకుట :-

సం. 8-55-84

154. వ. అని పతికి మదర్శనంబుం దలంచినం దక్షణంబు యది సన్నిహితం బగుటయుం
బద్ధనాభుండు సునాభం బగునాచక్రంబు గైకొని దక్షిణకరంబున నమర్చి
పేర్చి యుగ్యంబులవగ్గంబులు¹నొగల ముడిచి యరదంబు డిగ్గ నుఱికి.

155. తే. అవని గంపింప¹లలితపితాంబరంబు, చెఱుగు దూలఁ జక్రాంశులు
సింహనాదంబు క్రోధరంజితభయంక,రాననంబునఁ జెలంగంగ²దుఱుగఁలిన
నడరుఁ బెలుచ.

156. కా. అంహోమర్దనుఁ డాజనార్దనుఁడు మాద్యదీప్తివృక్షంభీంద్రువై
సింహోల్లాసవిలాసి యై¹కవియు నుత్సేకంబు నాటోపమున్
రంహస్సూర్తియు దీప్తిమూర్తియును సంరంభంబుఁ జూడక జగ
త్సంహారోన్మథుఁడై నరుద్రుగతి రౌద్రప్రక్రియం బొల్పినన్.

157. చ. పులిఁ¹బొడగన్న²లేళ్లగమి³బోలె మయోధను⁴నగ్రపై నికుల్
దలఁకి⁵తలంగి⁶నివ్వెఱుగు⁷ధక్కినఁ జేష్టలు దక్కి చిత్రరూ

4. కున్మహి - ఊ. ఎ. న. వ. బ. మ. వ; కిమహి - ల. 5. స్ఫూర్తిగఁ జక్ర -
బ; స్ఫూర్తిత - ల.

154. 1. పిడిచి యరదంబు - ఊ. ట.

155. 1. లీల - వ. 2. దొంగిలిన - ఈ. 3. నడరె - పెక్కు ప్రతులు; నడదు నడచె-ఈ.

156. 1. కవియ - ల. 2. మూర్తి యగు - ఆ. ఓ. న. వ.

157. 1. గనుగొన్న - పెక్కు ప్రతులు; పొడగన్న - బ. వ. 2. లేకులును బోలె - ఈ;
లేదులును బోలె - ఝ. వ; లేళ్లగమిబోలి - జ. వ. 3. బోలె - ల. 4. మేన -
ఆ. ఐ. ఓ. మ. వ. 5. నుగ్ర - వ. 6. తలంగి - ఊ; (గ)క(ణం)దంగి - మ.
7. నివ్వెరయు చాల్మయ - జ. మ. వ. 7. దన్నిన - వా. వీ; దన్నిన - న. బ;
దక్కిని - శ.

పులిక్రియ నుండి రక్కురువిభుండును మాటు దలంప శీలేనికొం
దలమునఁ బొందుడెందమునఁ దానును రూపతి యుండె వెల్లె నై .

158. ఉ. అప్పుడు భీష్ముఁ డెంతయుఁ ¹బ్రియంబున నిట్లను సంభ్రమంబు లే
కప్పరమేళుతో ²నిటు కృతార్థునిఁ ³జేయుదె నీవు వచ్చి న
న్నిప్పుడు నీకుఁ బోలినటు లెల్లను జేయుదు గాని ⁴వేగ ర
మ్మొప్పదె నాకు నిట్టితెఱఁ గుజ్జ్వలపుల్లనరోజులోచనా.

159. వ. ¹అను నట్టియెడ నద్దుచుండు రయంబున రథంబు డిగ్గనుటికి పఱచి పురుషో
త్తము పిఱిందిదెసం గ్రుచ్చి పట్టిన వతండు దీర్ఘబాహుం డగునతని నాయ
తశాఖం ²బగువిపులశాఖం గొనిపోవు మహావాతంబునుం బోలెఁ గొనిపోవ
నాతండు పదియడుగులకొలది నిలా ⁴తలంబు చిక్కం ద్రొక్కి యీడిగిలం
బడి నిలువం బట్టి యిట్లనియె.

160. ఉ. కోపము సంహరింపు యదుకుంజర పాండవకోటి కెల్లనుం
¹దేపపు ²గావె నీ విటు లధీరతఁ ³బూనికి దప్పినం బ్రతి
జ్ఞాపరుఁ డైన ధర్మసుతుశార్వము ⁴దైర్యము ⁵బాహువీర్యమున్
⁶రూపతిపోక కాదె యనురూపమె నీ కిది లోకనాయకా.

161. చ. ఇటు దగునయ్య కృష్ణ ¹శమియింపుము సాత్యకిఁ ²బంపినాడ విం
కట చనితేని నీదగుసహాయతఁ గౌరవసేవ ³రూపు మా

8. నీని - వ.

158. 1. రయంబున - ఇ. బ. ల. 2. తోడుత - ల. 3. జేయుము - పెక్కు ప్రతులు.
4. వేగిరం బొప్పదె - ఐ; వే గరం బొప్పదె - న. ప; వేగిరమ్మొప్పదె - బ. మ.

159. 1. అనియె నట్టి - పెక్కు ప్రతులు. 2. బైన - పెక్కు ప్రతులు. 3. శాఖలీల - శ.
4. తలంబున నిలువం ద్రొక్కి - ఓ. ఝ. న. వ.

160. 1. దీపము - మ. 2. గాదె - న. మ. 3. బూనిక - న. ల. వ. 4. ధర్మము - ఊ.
5. నస్త్ర - ఉ. ఎ. క. చ. 6. రూపెడలేకపోదె - ఊ. న. వ. శ; రూపడలేక
పోదె - న.

161. 1. శమియింపుము - ల. 2. బంపినాడ - వ. 3. యేపు - పెక్కు ప్రతులు.
4. బట్టితే - బౌ. ఘ. జ. ఝ. న. వ.

162. వ. అనిన నవ్యసాచినమయస్థకు శారి సంతోషించి రోషం బుడిపికొని యతని కిం క్రియంబుగా మగిడి ¹నొగలపైకి వచ్చి దిక్కులు పిక్కటిల్లఁ జాంచ జన్యంబు పూరింప నాధనంజయుండును ²దేవదత్తం బొత్తి గాండివగుణ చండఃస్వనం బొండొండ నిగిడించుటయుం గౌరవబలంబులు భేరిమృదం గాఢతూర్యవాదంబులు నెలంగ మార్కొని ³కడంగిన.

163. క. అగ్గలిక ¹దూది దరికొను, నగ్గితెఱం గమర నప్పు డర్జునుఁడు ²గడుఁక డగ్గటి మెఱుంగుటమ్ముల, మ్రగ్గించె వియచ్చరోత్కరం బగ్గింపన్.

164. వ. ¹ఆసేనకుం దలకడచి భీష్మభూరిశ్రవశ్శూర్మదుర్యోధను లడరి యర్జునుపై శక్తిగదాన వైనారాచతోమరంబులు ప్రయోగించిన నతండు శక్తియు గదయును దోమరంబును నొక్కొక్కభల్లంబునను నేడునారాచంబు లేడింటను దునిమి పేర్చి యైంద్రాస్త్రిబు ప్రయోగించిన నది నానావ్రకార క్రూరశరకలాపరూపంబునం గఱసి కౌరవసైన్యంబు నొప్పింప మఱియును దాను మందాకినీనందను నిశితనారాచజాలంబునం బొదివి భూరిశ్రవసుని చాసంబు ద్రుంచి తొమ్మిదివాలమ్ములు శల్యమేనం గీలించి కురుపతి వతుంబు వెడందవాతియమ్మున ఛేదించె నప్పుడు పాంచాలపతివిరాటప్రముఖు లగుజోమలు గోలుతల సేసిరి మనబలంబులు గాండివగుణస్థురనినదంబు నం జేడ్పడి యెల్లంబోయి వెల్ల నయి యుండ భవదీయసుతులు శార్యోద్రేకంబున నాకేశనందనునరదంబుఁ బొదివి రట్టిసంకులసమరంబున మహేంద్రబాణంబుచేత మనదిక్కున.

165. ఆ. కెడసె ¹హయము లొడ్డగెడ వయ్యె ²రథములు, ³చాపకట్టు వడియె సామజములు

162. 1. యరదంబు పైకి - ఏ. 2. దేవదత్తంబు పూరించి - ఇ. 3. క(డం)ణంగె-ఐ; క(డం)ణంగిన - బ.

163. 1. నడవి - ఊ. క. వ; సుడుము - ఎ. ఔ. ట. త. ర; సుడులు-వ; నురుము - ఈ. వ; నడరి - య. 2. వడిం - ఎ.

164. 1. ఆదెనకుం - ఆ.

165. 1. రథము - ఐ. బ. మ. వ. 2. హయము - మ. 3. సామజములు వడియె చాపకట్టు - ద.

చదిసెఁ ⁴గాలుబలము ⁵చామరచ్చత్రకేతువులు నాయధములుఁ
దునియ లయ్యె.

166. వ. అప్పు డర్జునుండు కేశకలాపంబు శైవాలంబును బ్రేవులప్రోవులు ఘేనపుం
జంబులును మేదోమాంసమస్తిష్క పటలంబు పంకంబును ఘగురక్తనదీప్ర
వాహంబు భవదీయసేనామధ్యంబునం బటపి బేతాశక్రవ్యాధిభూతంబుల
నోలలాఁచె నతండు దేవదత్తంబును చామోదరుండు పాంచజన్యంబును
బూరించి సింహనాదంబులు సేసి రంత నరుణగభస్తి యస్తగిరిమస్తకాంత
రితుం డయ్యె నాసంధ్యాసమయంబున నిజనైన్యంబునొప్పునుం గవ్వడి
దివ్యబాణజాలంబుల దుర్నివారత్వంబును విచారించి భీష్మద్రోణబాహ్నిక
దుర్యోధనులు బలంబులఁ దివియం ¹బంచి మరలి ²కరదీపికలు వెలుంగ విడి
దలకు వచ్చిరి పాండవులును గృష్ణసహితంబుగా నుబ్బునం బొంగుచు వంది
జనకీర్తనంబులు సెలంగ మగిడి శిబిరంబునకుం జని రమ్మాడవనాటి
రాత్రి గురువతివీటిజనంబులు గిరీటిపరాక్రమవక్రకారంబులం దమదెస నా
నాదేశంబులచతురంగంబులు వొలిసినపెల్లును నంతంతం ³గుములుగట్టి ⁴
⁴చెప్పికొనుచుండ.

-: భీష్ముని చతుర్థదివస యుద్ధము :-

పం 6-5కి-1.

167. క. వేగుటయు సత్వరంబుగ, నాగాంగేయుండు మించి యనికి ¹నడచినన్
సాగర²తరంగములగతి, వేగమ తరతరమ మొనలు వెడలఁ ³దొడంగెన్.

168. క. ¹అతిరయమున గురుఁడు భవత్పుతుఁడును ²బాహ్నికుఁడు నెయిది తోడ్తోబలసం
³తతి గూడికొనఁగఁ బట్టుబృంహతపాపాసేమిరవము లెసగెం దట చ్చె.

4. గాల్పలంబు - ఇ. 5. సారథి - ఆ.

166. 1. మించి - ఇ. ఏ. చ. జ. 2. చేదివియలు - ఇ. 3. గుమురులు - పెక్కు
ప్రతులు. 4. చెప్పకొనుచుండిరి - పెక్కు ప్రతులు.

167. 1. వెడలినన్ - య. డ. త. 2. భంగంబుల - న. వ. 3. దొడంగెన్ - పెక్కు
ప్రతులు.

168. 1. అతిశయమున - న. 2. బాహ్నికవరుడును దోడ్తో - క. 3. తతి మారుకొనగ-
ఎ; తతి గూడుకొనగ - ఐ. ఓ. ఖ. బ. మ. శ.

169. క. కారుకొని మేఘమాలా, కారంబునఁ జాల నొప్పెఁ గౌరవనై న్యం
 1 బారూఢపీఠరసవి, స్పృగం బై యంతఁ దోచె బాండవ¹బలమున్.
170. క. కురుసేనఁ జూచి యప్పుడు, నరనారాయణులు దమమొనకు మిగిలి నము
 ద్ధుర¹లీల సూర్యచంద్ర, స్ఫురణము లొక్కెడన మెఱయుపొలిక నమరన్.
171. క. వెలిగిరి బలములు ¹దూర్యం, బులు వార్పులుఁ తెలఁగ రెండుఁ బురికొని
 చతురః
 2 గలనగ్గతు లొప్పుగ వడి, దలవడియెం గైదువులు నదరు లెగయంగఁ.
172. వ. ఇట్లు దాఁకి తోమరప్రాసప్రముఖంబులం దొల్లవై చుచుఁ గుంతకురికా
 దులఁ గూలం బొడుచుచుం గరవాలపరశ్వధప్రభృతులం దునియప్రేయుచు
 గదామసలముద్గరంబులఁ జదియ మోదుచు నఖరప్రాసంబులం బగుల
 1 ప్రచ్చుచు.
173. క. పురికొనుచుం చెరలుచు నో, హరిసాహరి నొక్కచోట ¹నలవడు నొకచో
 విరియు నొకచోటఁ 2 దిరుగుం, దిరుగక యొకచోట రెండుచెఱుగులు
 నొచ్చున్.
174. క. వెలుచోటుఁ బలుభంగులఁ, బలుమొన లిమ్మాడ్కిఁ బోరఁ బార్థునిపై న
 గ్గలిక ¹నడరెఁ దాటిసిడము, 2 తలతల 3 మని మెఱయఁ గురుపితామహుఁ
 డధిపా.

169. 1. బారూఢ - ల. 2. బలముల్ - పెక్కు ప్రతులు.

170. 1. లీలారవి - బ.

171. 1. దూర్యంబులు - ఈ. ఊ. న. 2. గల సవరణ లొప్పుగా దలవడి - ఎ. గల సవరణ లొప్పుగ వడి - చ; లలిత తతు - ట.

172. 1. వైచుచు - ఐ. మ. వ; వేయుచు - ఘ; ప్రేయుచు - ట. డ.

173. 1. నడరుచు - ఉ. ఎ. చ; నగవడు - ఆ. 2. దొలగున్ - ఇ. మ; దొలగుం - ఐ; చెరలున్ - ఈ; దోలుచు - ట.

174. 1. గవిని - ఈ. 2. తల్లతళ - పెక్కు ప్రతులు. 3. వెలుగంగ వడి, వితా - పెక్కు ప్రతులు.

175. క. పతియును శ్రోణుండు విపింశతియుం గృహసోమదత్తశల్కులు గంగా
 . . . మతు¹తోడఁ గడఁగి రద్దన,మతుఁ డయ్యెద్దురను దాఁకె సురలు నుతింపన్.
176. క. వారలశరనిచయము దు,ర్వారవిశిఖ¹పంక్తిఁ దునిమి వాపవ పాత్రుం
 డారూఢతేజః దై వెలుఁ, గారెను హుత²వహ్నిక్రియ రణాంగ³వేదిన్.
177. తే. భీష్ముఁ డభిమన్యుఁ గడచి యాభీలజాణ,జాలములు దీవ్రతరముగ
 సవ్యసాచి
 మీఁదఁ గురియంగ వాతఁ డమేయభల్ల,తతుల నన్నింటిఁ దునుమాడెఁ
 దరతరంబ.
178. వ. ఇట్లు దొడంగి యుద్ధటప్రకారంబునఁ బెల్లు నెల్లు భీష్మాద్భునులకయ్యుం
 బయ్యిరువాఁగును గొండొకసేపు నివ్వెఱుపడి చూచుచుండె నశ్వత్థామ
 భూరిశ్రవశ్శల్కపుత్రచిత్రసేనులు మత్తమాంతగంబులు సింగంబుకొదమం
 బొదుపుపోలిక నభిమన్యుం బొదివిన నతండు.
179. క. కని యల్లన నవ్వచు గురు,తనయుని యుర మేసి శల్యతనయునిసిడముం
 దునిమి వెస నీదుతనయుని, ధనువు నఱకి సోమదత్తతనయుని నొంచెన్.
180. క. వారును ముందటి యార్దురు, నీరసమున నొక్కపెట్ట యేయఁగఁ బటు దో
 స్సారుం డగుసౌభద్రుఁ డు,దాఁష్పురణమున నద్భుతంబుగఁ బోరెన్.
181. ఆ. ¹హస్తలామవమున ²నతులజలంబున, ³శార్యమహిమ ⁴నధికరై ర్యమునను
 సవ్యసాచితనయు పరి గార యమ్మహా,నీరు లంతవట్టుఁ గొరవేంద్ర.
182. వ. ఇట్లు పెక్కుండ్రతోడం బెనంగుపుత్రుం గనుంగొని యర్జునుం డంట వార్పి
 యడరి యందఱ కన్నిరూపు లై నొప్పించి చిక్కువఱిచె నప్పుడు నీ
175. 1. తోన - ఇ. ఉ. ఏ. ట. డ. బ. ల.
176. 1. దృష్టి - గ. ద; వహ్ని - ట. 2. వహుని - ప. బ. శ. 3. భూమిన్ - ఉ.
 బ. క. చ. త. బ.
180. 1. బొదివెన్ - బ. మ. వ; బొలిచెన్ - వ.
181. 1. అస్త్ర - పెక్కు ప్రతులు. 2. నధిక - పెక్కు ప్రతులు. 3. ధైర్య - ఉ.
 ఝ. ట. డ. వ. 4. నతుల - పెక్కు ప్రతులు.

కొడుకుపంపునం ద్రిగర్తులుఁ గృతవర్మయుఁ గేకయులును ముప్పదేను
వేల రథంబుల¹వారును గవిని ²కిరీటిం గొడుకునుం ³బొదివి రట్టయెడ.

183. మ. తఱికిం జొచ్చి కడంగి పోరువిజయున్ దొదవ్వలం ¹జూచి యే
డైఱఁ బాంచాలసుతుండు సత్వరగతిం దే రదైనన్ సారథిం
బటపం బంచి నిశాతబాణవటలీపాతంబునన్ వైరులు
క్కుఱఁ దాఁకెం ²దమ³నై న్యముల్ సెలఁగ ⁴శూర్యస్ఫూర్తి శోభిల్లగన్.
184. వ. ఇట్లు ధృష్టద్యుమ్నుండు పురందరనందనునకుం దలకడచి తాఁకి.
185. క. ¹శరములు మూఁటం గృపుఁ బది, శరముల మద్రేకు నొంచి శర ²మొక్కుట ను
ద్ధరగతి యగుకృతవర్మని, ³యరదముఁ ⁴దురగముల నొకట నవనిం గూల్చెన్.
186. వ. అప్పుడ ¹శల్యనందనుండ.

182. 1. తోడ - ఇ. ఈ. ఉ. ఎ. బ. క. చ; తోడ రా - వ. 2. కిరీటినిం - పెక్కు
ప్రతులు. 3. దాకి - వ.
183. 1. గాంచి - పెక్కు ప్రతులు. 2. ఘన - య, మన - ఈ. 3. తూర్యముల్ -
త. య. 4. దోర్గర్వం బఖర్వంబుగన్ - త.
185. 1. శరముల - పెక్కు ప్రతులు. 2. మొక్కుటి - ఇ. ఐ. ఓ. బ. 3. యరదముల
తురగముల - త. న. ప. బ. మ. 4. దురగంబు నొకట - ఊ. ఏ. ఓ. క. ఖ. చ.
ఝ. డ. ల.
186. 1. ఈ ఘట్టమున ధృష్టద్యుమ్నునిపై విజృంభించిన వాఁడును, పార్వతునిచే సంహ
రింపఁబడిన వాఁడును శల్యనందనుఁడా యనునది విచార్యము.

ఇచ్చట మూలమునం దిట్లున్నది "తతః సాంయమనేఃపుత్రః పాంచాల్యం
యుద్ధదుర్మదమ్, అవిధ్య త్రిం శతాబాడైః దశభి శ్చాస్త్రసారథిమ్" భం. 6-57-21
ఈ శ్లోకము చిత్రశాల ప్రతి (6-61-21). కుంభకోణప్రతి (6-61-21), పి. పి.
యన్. శాస్త్రి ప్రతులందును (6-56-21) - యిట్లే యున్నది.

సాంయమని అనగా - 'శలస్యపుత్రః' చిత్రశాల ప్రతి నీలకంఠీయవ్యాఖ్య -
మహాభాతనామానుక్రమణిక (సోరన్నన్) - Samyamani - Kuru warrior who
attacked Abhimanyu, Dhristadyumna smashed the head of the son of-

సాంయమనేః పుత్రః అనుదానిని తిక్క సోమయాజి శల్యనందనుఁడు అను
నట్లునువదించెను. సాంయమని అనగా శల్యుఁ డగునో కాదో? నీలకంఠవ్యాఖ్యయందు
శలునిపుత్రుఁడని యున్నది.

ధృష్టద్యుమ్నుఁడు సంహరించినది శల్యుని పుత్రుఁడు అనుటకు అశరము
ఇంకను లభింప లేదు.

187. క. ¹పదిటన్ ధృష్టద్యుమ్నునిఁ, బదియమ్ముల నతనిసూతుఁ బటురయమ్మున ను
నృదుఁడై నొప్పించినఁ గెం, పొదవిన²మో మలఁతినవ్వు ³నొప్పున నొప్పెన్.
188. క. ఆపృషతపాత్రుఁ ¹డుద్ధత,కోపానలుఁ డగుచు శల్యుకొడుకుధనువు ²నా
టోపమునఁ దునిమి ఫణిరా,జోపమితాస్త్రంబు లతనియొడలం. జొనిపెన్.
189. వ. ఇవ్విధంబున.
190. క. నోనేసి సూతు హయసం,తానముఁ జంపుటయు శల్యతనయుఁడు విరళుం
డై నిరుపమాన మగు తన, ¹మానమ వాహనము గాఁగ మద ²మెలరారన్.

-: శల్యునందనుఁడు ధృష్టద్యుమ్నునితో యుద్ధంబు నేసి చచ్చుట :-

సం: 6-57-25

191. క. పలకయు వాలును గొని తెక్కులు గలపెనుఁతాము ¹పగిదిఁ గవినఁ గాంతే
యులు సూచి వెఱఁగుపడి రా,బలమును నీబలముఁ బొగడె
బటుశౌర్యంబున్.

192. వ. ఇట్లు గవినె.

193. క. వెరవున ధృష్టద్యుమ్నుని, శర¹నికరం బెల్లఁ బలక జడియుచుఁ గిరణ
²స్ఫురణావిభీషణం బై, కరవాలము మెఱయఁ జిత్రగతులం గవినెన్.

187. 1. పదిటను - ఇ. ఈ. ఐ. ఔ. చ. ప. బ. మ. ల. 2. కనుగవ కోప ముగ్రత
నొదువన్ - ఉ. ఎ. బ. చ. ల. 3. వాలుపున - ఔ. క. శ. ప; పాలుపున - క.
జ. న. వ. గమనిక : పాలుపున అను పాఠము అంగీకరించినచో అఖండయతి యగును.

188. 1. డుద్ధత - ఆ. ఏ. క. ఘ. చ. న. స; డద్భుత - ఝ. డ; డుద్ధర - ప; డుద్భట-వ.
2. సాటోపముగ - ఐ. ఘ. ద. వ. శ. ప.

190. 1. మానము - ఆ. ఊ. ఓ. క. ఘ. జ. ట. డ. న. ప; మానమె - అ. ఈ. ఉ. ఏ
ఐ. గ. ద. ప. 2. మెలరారన్ - అ. ఆ. ఖ. ఝ. డ. న. మ.

191. 1. కరణి - ఝ. డ; రీతిన్ - ఊ; గతిని - ట. ర. వ.

193. 1. నికరంబులను - ఉ. ఎ. ఔ. 2. స్ఫురణ విభీషణ మై తన-ఈ. ఏ. క. గ; స్ఫురణ
విభీష మై యక్కర - అ. ఇ. ఐ. బ.

194. తే. ¹కవిని వేసిన గ్రక్కున గద యమర్చి, యాగి వజ్రప్రహారంబు ననుకరింప
ద్రుపదనందనుఁ ²డడిచినఁ దునియ లయ్యెఁ, బలక రెండవవాటునఁ
బగిలె శిరము.

195. క. తల వ్రయ్య ¹లై నఁ బ్రాణం, బులును గృపాణంబు విడిచి భువి ద్రెల్లె వతం
²డలుకొంది కురుబలం బా, కులతం బొందంగఁ గొండ గూలినభంగిన్.

196. తే. ¹ఇతైఱంగున నిజపుత్రుఁ డీల్గుటయును, గ్రోధదీప్తుఁ డై శల్కుండు
ద్రుపదసూతి
మీఁదఁ ²గవినిన ³నాతఁ డమేయబాణ,పంక్తి వరగించె నుజ్జ్వలప్రభలు నిగుడ.

197. వ. అనిన విని ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కి ట్లనియె.

198. క. మానుష మేటికి ¹దై వా,ధీనము నర్జునుంబు నస్మదీయస్థాయ
తేనలఁ బాండవృపాలకసూ,నులు ²గెల్చెదరు కంటె సూతతనూజా.

199. క. చావును ¹నోపును మన²యో, ధావలికిఁ గెలుపునుబ్బు ³నావలికిని నీ
చే విని⁴యెడఁ దుది ⁵నెట్లులు, శ్రీవిభవము ⁶పాండవులకుఁ జేపడున కదే.

200. వ. దుర్యోధను ¹దుర్జయంబున నేను దుర్వార్తలు వినుచు దుఃఖంబు లనుభ
వింతు²వాడ నైతిఁ గౌంతేయులగెలుచునుపాయం బెద్దియుం గన్నవార

194. 1. కదిసి - పెక్కు ప్రతులు. 2. డడచిన - పెక్కు ప్రతులు.

195. 1. లయిన - ఎ. ఖ; లయ్యె - ఈ. ఏ. ఒ. చ. ల. 2. డలుపొంద గురు - ఆ; డలు
వొందగ గురు - ప. శ; డలరన్ దగ గురు-ఓ; డలఘుతర వజ్రహతినా - ఇ. ఈ;
డలఘుతర వజ్రహతి గురుకుల మల్లడ గొండ - క.

196. 1. ఇవ్విధంబున-బ. ల. 2. నేసిన - పెక్కు ప్రతులు. 3. నతడు న - పెక్కు
ప్రతులు.

198. 1. దై వాధీనమ - పెక్కు ప్రతులు. 2. గెలిచెదరు - పెక్కు ప్రతులు.

199. 1. నొప్పియు - పెక్కు ప్రతులు. 2. యోధావలికిని - పెక్కు ప్రతులు.
3. నావలికి - పెక్కు ప్రతులు; నవ్వలికిని - బ. 4. యెడ దోస్సారము - అ.
5. నెట్లును - పెక్కు ప్రతులు. 6. పాండునుతుల - ఇ. గ. ద.

200. 1. దుర్వివయంబున - పెక్కు ప్రతులు. 2. చుచుండువాడ - ఈ. ఎ. క. గ.
చ. ద; చున్నవాడ - పెక్కు ప్రతులు.

ముగా మనిన సంజయుం డది యట్టిద నీనై న్యంబుల సేనాంగంబు లనేకం
బులు వొలిసె దొరలు మడిసెదరు దిర మై విను మని యిట్లనియె నట్లు
శల్యుచేత బహుజాణంబులం బొదువంబడి పార్వతుం డతని నపరిమిత
నిశితశరంబులం బొదువ నతం డతనివిల్లు దునిమి వివిధాస్త్రంబుల వెగడు
వఱచిన నాధృష్టద్యుమ్నుండు నొచ్చుటయుఁ జూచి సుభద్రాసూనుండు
మద్రపతిం దాఁకె నప్పుడు కురువతి పురోకొల్పి దుర్ముఖుండును ¹దుస్స
హుండును దుర్మర్షణుండును సత్యవ్రతుండును జిత్రసేనుండును బురు
మిత్రుండును వివింశతియును వికర్ణుండును వయ్యభిమన్యు మార్కొనుట
కలికి పాంచాలనందనువై నడరి ²యొక్కొక్కండ పెక్కుమ్ము లేసిన
నాపృషతపాత్రుండు ³చలింపక యొక్కొక్కరినిం బెక్కుమ్ము లేసి కర
లాఘవంబు నెఱపి యందఱకుం జాలి నమరంబు సేయుచుండె.

201. క. నకులుండు సహదేవుండు మామకు ¹నచ్చెరువాటుఁ బ్రియము

మదిఁ దలకొన నం

బకవృష్టి ²గురియ నస్త్రప్రకరంబునఁ బొదివె మద్రపతియును వారిన్.

202. వ. వాఁకి బాసట యై పాంచాల¹మత్స్యవతులు సై న్యోపేతంబుగాఁ దఱిమిన
మనయందుఁ గలదంకిమగలు శల్యునకు ²సాహాయ్యంబు సేసి రంత దినమడి
యంబరమధ్యం బలింకరించె నట్టియెడ.

3. బడిన - పెక్కు ప్రతులు. 4. బొదివె - పెక్కు ప్రతులు. 5. కొల్పి దుర్వి
షహుండును దుర్ము - పెక్కు ప్రతులు. 6. దుష్ప్రహుండును - పెక్కు ప్రతులు.
7. యొక్కొక్కరుండు - పెక్కు ప్రతులు. 8. సంచలింపక - ఉ. బౌ. ఖ. చ. యు.
డ. వ.

201. 1. నచ్చెరువాటు-పెక్కు ప్రతులు. 2. గురిసి రస్త్ర - పెక్కు ప్రతులు. 3. అ గప్పె
మద్ర - ఎ; న గప్పె మద్ర - చ.

202. 1. మాతస్యధీశులు - ఈ; మత్స్యాధీశులు - ఉ. ఏ; మాత్స్యవతులు - ఐ. క. గౌ
ఘ. జ. ద. హ; మత్స్యవతియు - బ. ఖ. గ. డ. ర. 2. సహాయంబు - పెక్కు
ప్రతులు.

203. తే. భీమసేనుండు నేడు సంగ్రామమునకు, ¹దీటుదల యగుఁ గా కని తీవ్రకోప దీప్తుఁడై గద ²సూచుచుఁ దేరు నీదు, తనయునకు ³సమ్ముఖంబుగఁ దఱుముటయును.

204. క. నీకొడుకు లందఱును వెఱి, నాకులతం ¹బొంది రప్పు డగ్రజుఁడు గజా ²నీకఘను మగధు వీరో, ద్రేకంబునఁ బనిచె మారుతిం దలపడఁగన్.

205. వ. పనుచుటయు నతం డురవడించిన.

206. చ. గజఘటలం గనుంగొని వికాసము మోమునఁ ¹బల్లవింపఁగా భుజిభిరంబునందు గద పూన్చి మదంబునఁ దేరు డిగ్గి వా యుజుఁడు గడంగి భీషణసముద్ధతిమైఁ దలపడ్డఁ బర్వత ²ప్రజముపయిఁ వెసం గవియు ³వానపుచందము దోచె నత్తరిన్.

207. క. నిజసింహనాదమున ¹నగ్గజములు గుండియలు వగిలి కలగుండు వడఁ విజయాగ్రజుఁ ²డి జ్ఞేచి ది, విజవర్గము పిచ్చలింప విస్ఫురితగతిన్.

208. వ. విక్రమవిహారంబునకుం జొచ్చె నప్పుడు ద్రౌపదేయులు నభిమన్యుండును గవలను ధృష్టద్యుమ్నుండును గరిసముత్కరంబుపై శరనికరంబులు నిగి డించుచు భీముని నిరుగెలంకులం ¹జేసి కవిసి రందు నకులనందనుం డగు శతానీకుండు హస్తీకులమస్తకంబులు భల్లంబుల డొల్ల ²నేయుచు నడరె నట్టియెడ.

203. 1. తెరుగడ - ఓ. శ; తీరుగడ - త. వీ. స. 2. సాచుచు - అ. ట. న. మ. వ. శ; పూనుచు-ఈ; నూనుచు - క; బూనుచు-ప, ఘ. ఝ; జూచుచు - చ. వ. 3. సమ్ముఖంబుగా - పెక్కు ప్రతులు; సమ్ముఖంబుగ - ఊ. చ. న.

204. 1. బొంద కా(గా)రవాధిపు - ఉ. ప. ఔ. చ. 2. నీకమును - పెక్కు ప్రతులు; నీకపుగమి - స; నీకమున - ఘ. ప; నీకముఘన - ఔ. గ. త. ద. ల.

206. 1. దొంగలింపగా - ఉ. ఎ. ఓ. ఔ. త. 2. ప్రజములపై - పెక్కు ప్రతులు. 3. వానవ శక్తియు బోలె నత్తరిన్ - జ.

207. 1. నగ్గజముల - పెక్కు ప్రతులు. 2. డ జ్ఞేచి - పెక్కు ప్రతులు.

208. 1. జేరి - పెక్కు ప్రతులు. 2. సేయుచు - గ. ట. వీ. శ. ప.

209. చ. మగధమహీశుఁ డేచి యభిమన్యుని¹వైఁ గరిఁ ²గొల్ప నుజ్జ్వలం
 • బగు నొకనారసంబు దొడి యాతఁ డుదగ్రత ఫాలకుంభసం
 ధిగతము గాఁగ నేయ నడి దీనత మ్రొగ్గఁగ నప్ప డక్కజం
 బుగ వెన మాగధుం దునిమె భూస్థలి నయ్యిరుపినుఁగుం బడన్.
210. క. ధృష్టద్యుమ్నుఁడు నుజ్జ్వల, ¹దష్టాపదపుంఖమార్గణావళి నయ్యు
 త్కృష్టగజఘటలఁ ²గలఁచె న,నష్టంభవిజృంభణంబు వైరులు వొగడన్.
211. ఉ. కొన్నిటి హస్తముల్ ¹నదియఁ గొన్నిటిఁ గొమ్ములు దుమ్ము ²ధూళిగాఁ
 గొన్నిటిఁ గుంభముల్ వగులఁ గొన్నిటిఁ గాళులు నుగ్గునూచగాఁ
 గొన్నిటిఁ బార్శ్వముల్ నలియఁ గొన్నిటి పీపులు ³పిండుపీచుగా
⁴నన్నిటి భీముఁ డుద్భటగదాహతి నేనికవేట లాడఁగన్.
212. క. అభిమన్యుద్రుపదమత, ప్రభృతు లతనితోన మెలఁగి బడలువడఁగ న
 య్యిభచయము నిశితవిశిఖ,తుభి¹తముగాఁ జేసి రేపు సొంపారంగన్.
213. క. ¹ద్విరదము ²లోఁబగెడివియు నె,త్తురు గ్రక్కుచుఁ ³గూఁతెడివి
 గదుపు లై కలయుం
 దిరుగుడు వడియెడివియు భువి, బొర లెడివియు నయ్యెఁ
 బవనపుత్రమునుమునన్.
214. క. ¹పనుఁగునెత్తుట ²గదయుం, దానుఁ దడిసి విలయకాలదండధరుని చం
³దానం బావని మాగధ, ⁴సేనం బీనుంగుపెంట్లఁ జేసి చెలంగెన్.
209. 1. పయిం - క. ఘ. న. 2. కొల్పె - న. బ. వ; కొల్పి - ఉ. క. త. మ.
210. 1. దంష్ట్రారథ - ఐ. 2. గూల్పె నవ - ఉ. ఎ. చ. జ. 294.592
 VYA
211. 1. దునియ - ఇ. ఈ. ఎ. బ; దునిమి - వ. 2. ధూళిగా - పెక్కు ప్రతులు.
 3. పిండిపిండిగా - ఆ. శ. ప; పిండి పీచుగా - అ; పిచ్చలింపగా - న; పిండలిం
 చగా - వ. 4. నన్నున - పెక్కు ప్రతులు. V-4
212. 1. తంబుగ - పెక్కు ప్రతులు ACC No. 8288
213. 1. ద్విరదంబు - పెక్కు ప్రతులు. 2. లొరలెడి - పెక్కు ప్రతులు. 3. (దూ)
 తూలె - ఊ. ఐ. గ. ఘ.
214. 1. యేనిక - ఆ. ఉ. ఐ. బ. ఓ. ఔ. న. మ; యేనికె - ఇ. ద. వ; యేనుగ - ఎ.
 ప. ల. 2. గదయును - పెక్కు ప్రతులు. 3. దానను - ఉ. ఖ. త. జ. ల.
 4. సేనను - ప.

215. క. శరములవేగంబున గద, పరుసదనంబునను ¹గలంగఁబడి ²చేడ్చడ నా
కరులం దోలెను భీముఁడ, వెరవున గోపకుఁడు ³గదుపు వెలిచినమాడ్కిన్.
216. క. పెనుగాలిఁ దూలు ¹మొగికులొ, యన నిభములు ²విటిగి నిజబలావలి సదియం
దనమీదఁ జాఱ దుర్యోధనుఁ డదలిచి సర్వవై న్యతతిఁ ³బురికొల్పెన్.
217. క. పతి పురి¹కొలిపిన ²సమవన, ³సతిశయముగఁ బొంగు జలధి యనఁ గ్రమ్మినయు
⁴ద్ధతబలము ⁵నిలిపె నమ్మారుతి ⁶సెలియలికట్టక్రియ నిరూఢ⁷స్థితి యై.
218. వ. ఇట్లు నిలిపి యార్చి తటియం జొచ్చునృకోదరునకుం దో డయి ధృష్ట
ద్యుమ్న సౌభద్రప్రముఖు లగు రథికజనంబులు.
219. క. విడువక ¹దాపట వలపట, గడిమి మెఱయ ²నిలిచి యపుడు కౌరవసేనం
గడుఁ జిక్కు వఱచి రొక్కు, మృడి నమ్ములవానఁ ³గురిసి మద⁴మెలరారన్.
220. క. అడవి దరి¹కొనినపావకు, వడుపున భీముండు గౌరవహృహంబుం
బొడి సేయుచుఁ జేర్చెం దన, యెడలు మనము నంతకంత కుబ్బుచు
నుండన్.

215. 1. గలయం - అ. ఆ. వ. 2. చేడ్చడు నా - పెక్కు ప్రతులు. 3. పమల - ఉ. క. ఖ. ల.
216. 1. మొ (గి) గుళ్లో యన - పెక్కు ప్రతులు. 2. చెదరి - ఉ. ఎ; తిరిగి - ఇ. 3. గవి - యించెన్ - పెక్కు ప్రతులు.
217. 1. కొల్పిన - పెక్కు ప్రతులు. 2. మరలిన - అ. ఓ. టె. న; పున్నమ - ఊ. ఎ; మనసేనతిశయ - ఝ. ట. డ; సేనయు నతి - ఈ; మరలుచు - ష. 3. సతిశయ మున - ఐ. చ. జ. ఝ. డ. మ. ల. 4. ద్ధతబలముల - అ. బ. ఓ. న; ద్ధతిబలము - పెక్కు ప్రతులు. 5. నిలిపెను మా - అ. బ. ఓ. జ. న. 6. చెలియలి కట్ట - న. బ. మ. శ. 7. తయలరన్ - ఆ. ఓ. జ. న. వ. శ. ష; త మెరయన్ - టె.
219. 1. వలపట దాపట - బ. ఝ. ప. వ. 2. నడచి - ఉ. ఎ; నిల్చి రవుడు - గ. వ; నిల్చి యపుడు - ష. 3. గురిసె - పెక్కు ప్రతులు. 4. మలరారన్ - ఓ. ఖ. జ. న. వ.
220. 1. కొనెడి - ఇ. 2. హృహములం - ఆ. ఎ. ప. ఐ. ఓ. చ. మ; హృహములన్ - అ. ఓ. గ. ట. డ. న.

221. క. ¹ఉరమునఁ గట్టిమైఁ దొడలం, ²జరణములం గౌరవేంద్రు ³చతురంగముల్.
ధరఁ జాఁచకట్టు వడ నిష్ఠురగతిఁ దాఁకుచు సమీరమతుఁడు చరించెన్.
222. తే. తుంగవఁడుఁడన నాడుమాతంగవిభుని, భంగి భవదీయవై న్యంబు బడలువడఁగ
లీల ¹నిస్సంభ్రముం డయి కేలి ²సలిపె, గాలిచూ లఘు గగనచరాలి వొగడ.
223. క. వెలుచలుచి ¹వెగడువడి ని, వెఱుఁ గందుచుఁ గురుబలంబు²పిరు లతనిడ
గ్గఱ కంత నంతఁ జూడఁగ, నుఱక నదీసుతుఁడు దాఁకె ³నుదృట్టభంగిన్.
224. క. అరదంబురవము సెలఁగఁగ, శరములు ¹వాయుజునిమీఁద సాంద్రముగ వెసం
గురియుచు నడరెడుభీష్ముని, సరభసముగ ²మాటుకొని యె సాత్మకి గడిమిన్.
225. ప. ఇ ట్లెదిర్చినం జూచి.
226. క. అంబరము వగుల నార్చి ¹జ, నంబు వొగడఁ గృష్ణననుజునకు మార్కొని తీ
ప్రాంబకములు పడియింట ²న, అంబుమఁడు దదంగకంబులం గీలించెన్.
227. ప. ఇవ్విధంబున ¹దాకి బెట్టు నొప్పించినం గోపించి.
228. చ. ¹శినివసుమండు నద్దనుజు శీఘ్రమ ²నాలుగునారసంబులన్
వెనక కొదుంగఁ ³జేసి పటువిక్రమ మొప్పఁగ నార్చె నార్చినన్

221. 1. ఉరమునను గట్టిని - ఇ. ఈ. ఊ. క. ఖ. య. డ. ద. బ. 2. జరణంబుల - అ. ఈ. ఉ. ఏ. గ. య. డ. బ; జరణములను - పెక్కు ప్రతులు. 3. చతురంగముల్ - పెక్కు ప్రతులు.
222. 1. నిశ్శంకుతుండు వై - ఈ; నిస్సంభ్రమంబు గఁ(గా)-ఐ. న. వ. శ. 2. సల్పె - న. ప.
223. 1. పిడుగు వడ - మ. 2. వికలతతో డగ్గర - య. డ. 3. నుద్దుర - పెక్కు ప్రతులు.
224. 1. పవనజుని - బ. ఖ. య. ట. డ. 2. నతడు నొంచె శరపుంజములన్ - ఉ; దాకె నపుడు - ద.
226. జగంబు - వ. 2. నలంబునుడు - పెక్కు ప్రతులు.
227. 1. బెట్టుదాకి - పెక్కు ప్రతులు.
228. 1. శినివరు డప్పు డద్దనుజు - ఐ. మ. వ. 2. శ్వామిది - ఎ. ట. చ. 3. నేసి - పెక్కు ప్రతులు.

విని కనుగ్రేవఁ ⁴గంపడర వీరశసోద్ధతిఁ ⁵జూచి సోమద
త్తునినతయుండు ⁶బిట్టతనితోఁ దలవడ్డ నుతించె నై న్యముల్.

229. వ. ఇత్తైఱంగునం దలవడి.

230. క. భూరి¹శ్రవుండు దొమ్మిది, నారాచము లతనిమేన నాటించిన నా
కొరవ్వునిఁ బటవిశిఖా, సారంబున ముంచి నొంచె నై నేయుండున్.

231. ఉ. ఈసునఁ దానుఁ దమ్ములు నరేంద్రు¹డు గ్రండుగ ²సోమదత్తికిన్
తానట యై ³కడంగ నట పాండవులున్ హరితమ్ముఁ గూడి పె
ల్లసిరి వా⁴పై నధిప యే దైఱమీఱ బకారి ⁵యప్పు సం
త్రాసన⁶భామరుం డగుచుఁ దాఁకి తెరల్పె భవత్కుమారుల్.

:- దుర్యోధనుఁడు భీముని మార్కొని మార్పుఁ బొందించుట :-

సం. 6-60-7

232. ఉ. తమ్ములు పింగినం బతి యుదగ్రత భీము నెదిర్చి¹ యార్పుచుం
దొమ్మిది ²యమ్ములం ³దనువు ⁴దూటులు ⁵నేసిన సూతుఁ బిల్చి వే
⁶గమ్మ ⁷రథమ్మువై ⁸కరిగి కన్నుల నిప్పులు రాల ⁹నవ్వి యొ
క్కుమ్మడి నాతఁ డేసె నృపు నుగ్రగతిం బదివారసంబులన్.

4. కెంపాదవ - ఊ; కెంపలరి - వ. 5. బోల్చి - ఘ; జేసి - ట; జూచె - వ.

6. బెట్టతనితో - ఇ. ఊ. బ. క. గ. ఘ. చ. ద.

230. 1. శ్రవసుడు - పెక్కు ప్రతులు.

231. 1. దుదగ్రత - జ; 2. సోమదత్తిన్ - పెక్కు ప్రతులు; 3. కడంగ -
పెక్కు ప్రతులు. 4. మీదధివ - ఎ. 5. భూరి - ఇ. ఈ; వైరి - ఉ. మ; యేచి -
చ. హ. 6. భామరుం డగుచు - ఈ. ఘ త.

232. 1. తాకినం - ఏ; తాకిదా - ఇ; యార్చినం - ట. 2. తూపులం - ఐ. మ.
3. ధనువు - ఆ. ఏ. ఐ. ఘ. వ. మ. ల. వ. 4. దూట్లుగ - ఆ. ఏ. ఓ. ల.
5. నేసిన - ఇ. గ. చ. 6. గమ్ము - పెక్కు ప్రతులు. 7. రథంబు - పెక్కు
ప్రతులు. 8. కి జని - ఉ; కురికి - ఐ. మ. వ; కెగసి - జ; బరపి - డ. 9. నిల్చి-
అ. ఏ. మ. వ.

233. సీ. అంతః బోవక సూతుః డగు¹నందకుని మూఁడుశరముల²నేసిన ధరణినాథుఁ
డరువది³యమ్ముల నతని⁴నాతనిరథచోదకుం డైనవిశోకు మూఁడు
నటిముఱి⁵నో నేసి మఱియు నొక్కమ్మున ఘనశరాసనము ద్రుంచి నఁ బ్రది
కోవుఁ డై⁶యొండొకచాపంబు⁷గై కొని యుగ్రభల్లమున వృకోదతుండు

అ. విల్లు దునుముటయును వేటొక్కవింట⁸వ,జ్రంబుఁ బోని⁹నారసంబు

¹⁰దొడిగి

¹¹రాజరాజు¹²వెన నురం బాడ నేసిన, ¹³మూర్ఖు¹⁴వచ్చి యతఁడు

మ్రొగ్గె నధిప.

234. క. కని కడు నలిగి సుఖద్రా, తనయుడుఁ బాంచాలరాజతనయుఁడు¹గృష్ణా
తనయులు నొక్కుమ్మడి నీ, తనయునిఁ బొదివిరి పటుప్రదరపుంజములన్.

235. ఉ. అంతకు నేద దేటి¹విలయాంతకు²నాకృతి భీముఁ డేచి దు
ర్ధాంతపరాక్రమస్ఫురణఁ దాఁకి నరేంద్ర³తనూజు శల్యు న
త్యంతరయంబునం బటుశరావలి⁴నొంచిన నీదు⁵నై నికుల్
సెంతలఁ⁶జేర రైరి బలుసింగముఁ గన్న గజంబు⁷లట్లు యై.

233. 1. నందనుని - క. ల. 2. నోనేసి - ల. 3. శరముల - ఘ. 4. నేసియు - ఊ. 5. నొప్పించి-ఇ. ఈ; నొకటేసి - వ; నొక్కచాలమ్మున నవలీల - ఏ. 6. రెండవ - ఊ; వేరొక - గ; వేరొక్క - డ. 7. వేకొని - అ. ఎ. ఘ. చ. ల; చే(జే)కొని - ఈ. ఖ. ఝ. డ. 8. వజ్రంబువోని - న. వ. మ. శ; వజ్రమ్ము - ఈ. బ. 9. నారసమ్ము - ఏ. ఐ; నారసమును - ఐ. న. 10. బూని - జ; దొడివి - ఓ. క. వ. 11. గాడ్పుపట్టి యురము గాడగ - ఇ. 12. పెరురము గాడ - అ. ఎ. ఓ. న; పెరురంబు గాడగ నేయ - వీ. శ. ష. స; పెన్నురము గాడ - ఐ. ఝ. మ. 13. నొచ్చి - జ. 14. నొంది - బ. చ.

234. 1. గృష్ణార్జునులును - బ. డౌ. చ.

235. 1. ప్రళయాంతకు - ఊ. 2. కైవడి - అ. ఏ. చ. 3. భవత్తనూజున - ఖ. ఘ. ఝ. ట. డ. ల. 4. నించిన - వ; గప్పిన - ఖ. ల. 5. సైన్యమున్ - ఉ. 6. జెంద రైరి - జ. స. 7. లట్లు లై - పెక్కు ప్రతులు.

236. వ. అప్పు డవరాహ్మం బయ్యెఁ దత్సమయంబున ¹భవత్సూనులు సేనాపతి సుషేణజలసంధములో చనులు భీమభీమరథభీమశాహు దుష్ప్రధర్షదుర్ముఖులును వివిత్సు ²వికటోగ్రాలోలుపసములు నీడనులువురు బహుశరంబు లడరించుచు కతనిం బొదివిన నజ్ఞరాసంధచుర్దనుండు ఘనశార్దూలంబు ³బాలమృగంబులం గని కవియుచందంబున నెదుర్కొని సేనాపతిశిరంబు భల్లంబునం ద్రుంచి బాణత్రయంబున జలసంధు నంతకాలయంబున కనిచి సుషేణా ⁴వత్సస్థలంబున వలుడనారసంబు నాటించి పడవైచి భీమశాహు నస్త్రపంచకంబునం జంపి యుగ్రునుత్తమాంగంబు వెడఁదవాతియమ్మనం గుండలమ్ములతోఁ గూల్చి భీమ భీమరథుల నొక్కుమ్మడిం బెక్కుమ్మలం గూల నేసి నగుచు మిక్కుట మృగునాలుగమ్ముల సులోచనుం గీటడం గించిన.

237. క. పెఱవార లధికభీతిన్, కటిగి చనిరి భీష్ముఁ డేచి వీరః ధికు లం దఱఁ జూచి రాచకొడుకుల, ¹నలుచూడెడు భీముఁ డిట్లు ²నడఁకం దగునే.

238. వ. అని పురికొల్పికొని తొడగునట్టియెడ.

239. క. ¹మిగిలి ²పవమానసుతుపై, భగదత్తుఁడు ³మత్తగజముఁ ⁴బిలిపి యతని నా శుగములఁ బొదవిన నమ్మెయి, ⁵మొగిలులు రవిఁ ⁶బొదువుదర్పముం దలఁపించెన్.

240. చ. కని ¹యభిమన్యముఖ్యు ²లవికంపితనృత్తిఁ గడంగి యేసినం దనువున ³నెల్ల రక్తజలధారలు గ్రమ్మఁగ ⁴వారణేంద్రుఁ డే

236. 1. భవదీయసూనులు - పెక్కు ప్రతులు. 2. వికటోగ్ర - పెక్కు ప్రతులు. 3. నల్ప-
వ; వాలు - ఐ. మ. న. 4. వత్సంబున - పెక్కు ప్రతులు. 5. తోడ - పెక్కు
ప్రతులు.

237. 1. నురు - పెక్కు ప్రతులు. 2. నుడుకం - ఆ. ఐ. ఖ. గ. న. వ; నుడుగం - బ.
ఘ. ఝ. ట. డ. వ; నురుకం - వ.

239. 1. మిగిలిన - ఆ. ఓ. జ. న. 2. పవమని - ఆ ఓ. జ. న. వ. 3. భద్ర - ఖ. ఝ.
ట. డ. ల; తన - క. బ. వ. 4. గజంబు - క. బ. వ. 5. వలిపి - శ. ప.
6. మొగుళ్లు - పెక్కు ప్రతులు. 7. గప్పు - పెక్కు ప్రతులు.

240. 1. యభిమన్య - పెక్కు ప్రతులు. 2. లతి - ఈ. బ. చ. వ. వ. 3. రక్త
పూతములు ధారలు - చ. 4. మయ - ఈ. ఘ. 5. దానవేం - ఏ.

పున నెలయేఱు లొక్కమొగి ¹భోరనఁ ⁷బె క్కడరంగ ⁸శీలఁ గై
⁹కొని ¹⁰ఘనకేళి సల్పునడగొండగతిఁ సముద్రగమూర్తి యై.

241. క. కవిసి బలముఁ జంపఁగఁ జాం,డవయోధులు ¹నిల్వరించుటకుఁ జాలక తే
 చ్చవడి²నఁ ³గని ⁴పెల్లగఁ గౌ,రవనై న్యము ఁడరె నుద్ధరస్ఫురణమెయిన్.

242. తే. ¹అప్పు డుబ్బి దురో²ద్ధనుఁ డతిరయమునఁ, దేరు వఱపించిఁ ³మారుతిఁ
⁴దెగువతోడఁ
 గదిసి బలునారసంబు ⁵వక్షమున నాట, వొల్లఁబోవుచు సిడ ⁶మతఁ
 డూత గొనియె.

243. వ. అయ్యవనరంబున.

-: ఘటోత్కచుండు మాయాబలంబునఁ గౌరవసేనపై విజృంభించుట :-

సం. 6-68-40

244. క. మనసేన ¹పేర్చి ²పెల్ల, ర్చినఁ జూచి ఘటోత్కచుండు నెలఁగి జనకుఁ జే
 కొని యిది మాయ ఘటంపఁగ, ననురూపం బై న³వేళ యని⁴తలఁచి వెనన్.

6. భోరున-పెక్కు ప్రతులు.; భోరన - అ. ఆ. ఇ. ఓ. డౌ. క. గ. ల; భోరున - ఝ. ట.
 న. మ. 7. బైక - బ. 8. శీలమై - ఝ. 9. కొన - ఆ. ఈ. ఏ. 10. నలిగేలి-
 పెక్కు ప్రతులు; నది గేలి - ఇ. వ; యటు గేలి - మ. వ; యును గేలి - జ; వడి
 కేళి - ఊ.

241. 1. నిలువరించు - పెక్కు ప్రతులు. 2. పెల్లగిలఁ చ. 3. గతి - ద.
 4. పెల్లన - ల; బెట్టుగ - ఏ.

242. 1. అట్టియెడ నానుయోధను డతి - ఝ. ట. డ. మారుత తీవ్రగతిని - వ. 3. తేకు
 వడర - అ. ఏ; దీప్ర మగును-ఇ; దేకువెనగ - ఘ; తెం (దెం) పు తోడ - ఎ. ఒ.
 డౌ. న. వ. శ. ష; దెళకు నడరి - ఝ; దెళను (దేకు) వెడలి - ఖ. డ. 4. వక్షంబు
 నాట - కొన్ని ప్రతులు. 5. మాత డూత - ఐ. డ.

244. 1. యేచి - ఈ. ఘ; యడరి - ఐ. మ. వ; జూచి - ఒ. చ. ట. 2. యార్పుట
 యును - ఐ. మ. వ. 3. సమయ మని - పెక్కు ప్రతులు. 4. తలచె - ఐ. గ. చ. ట.

245. వ. కైలాస¹కైలాకారంబును జతుర్దంతసారో²దారంబును నుద్దామ³ గమన దుర్వారంబును నగు⁴వారణంబు నెక్కి వజ్రజ్వాలాభీ⁵బహుధండుం డగుచు నయనసహస్రం⁶ బొప్ప నప్పాండవులకుం దోడుపడ నైరావణా రూఢుం డై యింద్రుండు చనుదెంచె ననుబుద్ధి వైరులకుం బుట్టునట్టుగా నంజనవామనాది దిగ్గిజంబు⁷తెట్టెట్టివి యని వినంబడు నాభంగి మత్తేభం బుల నెక్కి తక్కుటి⁸దిక్పాలురపోలికం దోడిదానవులు గెలంకుల⁹నేతేరం గురుపత్నివై దోతెంచి యతని కడ్డుపడుభగదత్తుదంతిం బొదివి.

246. క. అమ్మల¹నేనుగుకొమ్మల, నమ్మత్త²గజమ్మ³నొంచి యఱిముఱి మననై న్యమ్మెల్ల⁴జడియఁ బఱచె భ,యమ్మున మొగతిరిగి దిక్కు⁵లద్రువ నొరలుచున్.

247. వ. ఇట్లాభీలంబుగా భగదత్తుకుండాంబుఁ దోలి¹యురవడించి.

248. క. ¹దనుజపతి యేచి దుర్యోధనుడెన కడరుటయుఁ దత్పితామహుఁ డాచార్యున కిట్లు ²పైడింబుఁడు, దనమాయా³గర్వమున నుదగ్రుం డయ్యెన్.

249. క. భగదత్తు¹నెగించి కౌరవ,²జగత్పీఠముండఁ గవినె నరభసవృత్తిం దగ నడ్డ తడయుట, మగఁటిమియే పొదువవలయు మనుజాశనునిన్.

245. 1. శిఖరా - ఊ. 2. నైరావతంబు - ఉ. 3. బాహుం డగుచు - పెక్కు ప్రతులు; దండబాహుం - ఇ. 4. బొప్ప పాండ - పెక్కు ప్రతులు. 5. బట్టు - వ. 6. తిట్టి (ట్టి) వని - ఇ. 7. వ; తెట్టి వని - ఈ. 8. వ. 7. దిక్పాలుకుల - ఈ. ఊ. ఎ, ఏ. క. 8. నడతేర - పెక్కు ప్రతులు.

246. 1. నేనిక - పెక్కు ప్రతులు. 2. గజంబు - పెక్కు ప్రతులు. 3. నొచ్చి - ఇ. ఖ. ఘ. చ. జ. 4. జడియ - అ. ఏ. ఐ. గ. ఘ. ట. మ; ఝడియ - త. 5. లద్రువం గడిమిన్ - ఏ; లద్రువఁగ (వడిన్) బెలుచన్ - ఇ. వీ. శ. మ.

247. 1. యురువడించిన - పెక్కు ప్రతులు.

248. 1. దనుజాధిపు డాదుర్యో - ఇ. 2. పైండుంబుడు - ఆ. ఘ. దర్ప (వర్గ) మున - ఇ. ఈ. ఖ. ల.

249. 1. నొంచి - ఆ. వ; డే(నే)చి - ఇ. ఈ. ఐ. జా. జ. గ. డ. బ. 2. 2. జగత్ పతి - పెక్కు ప్రతులు.

250. చ. తలఁకెడువాఁడు గాఁడు భగదత్తుఁడు భీమతనూజునితోడ ని
 ట్టలముగఁ బోరఁ జాలు నకటా కరి¹యోరువ దేమి సేయు వి
 చ్చలవిడి భూవిభుం ²గవిసె ³సామజమున్ ⁴వెన ⁵సేయుఁ డంచు తో
 దులకును ⁶జేయి పిచి మును దోలె నతం⁷డు రథంబు ⁸బిల్విడిన్.
251. వ. ఆచార్యప్రభృతు లగురథివరులును ¹గూడికొని కురుభూపతి ²కడ్డపడి
 హిడింతానందనుపైఁ గ్రందు³కొని వివిధాస్త్రంబులు వర⁴గించి రంత
 నక్కడ నతనికిఁ దో డై యధిష్ఠి⁵రాదిపాండవులును జాంచాలి⁶మాతస్య
 ప్రముఖదండనాయకులును బ్రతివీరులపై ననేకవిశిఖంబు⁷లు గురియ
 నప్పడు పోరు ఘోరం బయ్యె నందు మంచాకిసీనందనుం ⁸డమందవరా
 క్ర⁹మక్రీడం గొంతేయ¹⁰జలంబుఁగ నుపుగొట్టె నట్టియెడ నాఘటోత్క
 చుం ¹¹దుత్కటోద్ధామవిక్రమాభిరాముం డగుచు సింహనాదంబు సేయ
 బృంహితో¹²దాత్తంబు లైన తదీయదంతావళంబులు నలి రేఁగి నీనై న్యం
 బుల బడలువడంజేసినం ¹³గని గాంగేయుండు గుంభసంభవున కిట్లనియె.
252. క. ఈయనతో రణ మిప్పుడు, సేయఁగ మది ¹గొల్ప ద స్తశిఖికిఁ ²జేరెం
 దోయజుమిత్రుఁడు నేటికిఁ, ³బోయి మనము వత్త మెల్లిప్రాద్దున ననికిన్.
250. 1. యోర్వద (దె) యేమి - పెక్కు ప్రతులు. 2. గదిసె (సి)-పెక్కు ప్రతులు.
 3. సామజముల్ - పెక్కు ప్రతులు. 4. వడ - ఝ. డ. 5. సేయు మంచు -
 అ. ఈ. ఏ. గ. ద. న. వ; నైదుమంచు - క. ఘ; సేయుటయ్య - డ. 6. జేయు -
 పెక్కు ప్రతులు. 7. డరదంబు - పెక్కు ప్రతులు. 8. వ్రేల్విడిన్ - ఏ; నివ్వ
 డిన్ - వ.
251. 1. గూడుకొని - పెక్కు ప్రతులు. 2. కినడ్డ - పెక్కు ప్రతులు. 3. కొన -
 పెక్కు ప్రతులు. 4. గించి రక్కడ - పెక్కు ప్రతులు. 5. రాదులగు పాండవే
 యులు - ఏ; రనకులనహదేవులును - ఖ. ఝ. ట. డ. 6. మాతస్యదిదండ -
 జ; మతస్య - చ. న. బ. మ. వ. 7. లంగప్పి రప్పుడు - పెక్కు ప్రతులు.
 8. దునమంద - ఇ. ఈ. ఏ. ఖ. గ. చ. త. ద. 9. మంబునగొం - ఝ. ట. డ.
 10. సేనం గనుపు - ఎ. ఔ. క. 11. దుద్ధామదారుణంబు లైన-ఎ; దుద్ధామంబు
 లైన - పెక్కు ప్రతులు. 13. గమంగొని - ఈ. ఏ.
252. 1. గొలువ - ఈ. ఊ. ఖ. మ. 2. డానెన్ - పెక్కు ప్రతులు. 3. నై యని
 సాలింత మనిన నే గా కనుచున్ - ఘ;

253. ఆ. అనిన నట్లకాక యని ధనురాచార్యుఁ, ¹డప్పు డాత్మపక్ష మైన ²రథిక కోటి కెఱుంగఁ ³జెప్పికొని యని సేయుట, నిఁపి తివియఁ ⁴బంచె, ⁵బలము నెల్ల.
254. వ. ఇష్టిధంబున.
255. క. కౌరవ¹బలములు ²దిరిగిన, భేరిశంఖాదితూర్యభీషణరావో దారపటుసింహనాద, స్ఫూర³విలాసంబు లయ్యెఁ శాండవబలముల్.
256. తే. చిన్నఁబోయి నీకొడుకులు సేయఁగలుగు, దొరలు విడిదల కరిగిరి ¹పరగభీమ సేనుకొడుకు నగ్గించుచుఁ జెలఁగి వారు, చెన్నుసొంపారఁ జని రాత్మ²శిఖిరములకు.
257. వ. అని యిట్లు నాలవనాఁడు ధార్తరాష్ట్రులు దూలపోవుట నెప్పి న విని సంజ యునకు నాంబికేయుం డిట్లనియె.
258. చ. ¹అనితల నీవు పాండుతనయావలి కెప్పుడు మేలు ²చేయు నా తనయులకుం బరాక్రమము తక్కువయుం ³బ్రకటింప ⁴విందు భీష్ముని గురు శల్యుఁ దక్కుఁగలకూదుల నెల్లను వారు నీరికిం ⁵గొన కిటు ⁶లింతవా రగుటకుం ⁷గత మెయ్యది నాకుఁ జెప్పుమా.
259. క. అనుటయు నాతం డిట్లను, విను మౌషధగుణము ¹మంత్రవీర్యము మాయా జనితసమగ్రోద్ధతి గా, ²దనఘా ³నీ కేను మున్ను యది యెఱిఁగింతున్.
253. 1. డప్పుడు దనదు - ఐ. మ. 2. యోధ - ఈ. 3. జెప్పికొని - పెక్కు ప్రతులు. 4. బనిచె - పెక్కు ప్రతులు, 5. నిజబలముల - ఖ. ర్పు. ట. డ.
255. సేనలు - పెక్కు ప్రతులు, 2. విరిగిన - పెక్కు ప్రతులు; దివిసిన - ఖ. డ. ల; దివిరిన - వ. 3. విహారంబు - ఇ; విలోలంబు - ఉ. చ; విరావంబు - ర్పు. డ.
256. 1. మరలి - పెక్కు ప్రతులు; దొడరి-వ. 2. నదన - ఈ. ఉ. ఏ. గ. ఘ. ర్పు. డ.
258. 1. అనయము - ఈ. 2. చేయి - ఈ. ఖ. బ. ప; సేయు - ల. 3. బ్రకటించె దిందు - ఐ. మ. వ. 4. వీడు - గ. 5. గొనరట యింత - ఇ. ఘ; గొనరట యంత - ఈ; గొనరిటు - ఖ. ర్పు. జ. ద. ప; గొనరయి రింత-వ. 6. వింత - ల. 7. తగ వయ్యది - గ; తెరు వెయ్యది - ద.
259. 1. మంత్రగుణము - ఉ. 2. తన పూనికె యేను మున్ను తగ నెరిగింతున్ - ఏ. 3. విను నీకు నేను నది - ఖ; వినుమేనునీకునది - జ. ర్పు. ట. డ; విను మేలు నీకు నది - ల; మున్నేను నీకు నది - ఐ. మ.

260. ఉ. పాడియు సత్యముం ¹గలరు పాండుతనూజులు నీదుపుత్రు ల
 ప్పాడికి ²నోడ ర తైఱుగు పాపము సేయఁగఁ ³జూచి తీవు న
 క్కి డిటు సేయ ⁴కే లడుగు ⁵గెల్వదె ⁶ధర్మువు వారిగెల్పు మీ
⁷యోడుటయు ⁸ధ్రువంబు విదురోక్తులు ⁹వింటిమి గాదె ¹⁰యేర్పడన్.

231. క. నీయడిగిన¹భంగిన గాం, గేయు నడిగె నట్లు వారు గెలిచి చనినయా
 రేయి కురునాథుఁ ²డాతని, కాయన నెప్పినవిధంబు ³సఖినర్జింతున్.

262. వ. భీష్ముండు దుర్యోధనున కిట్లనియెఁ దొల్లియుం బలుమాటుం జెప్పుదుఁ
 బాండవులకు వాసుదేవుండు సహాయుం డై యుండు నట్లగుట నెయ్య
 దియు నసాధ్యంబు లే దప్పరమేశ్వరు¹మహత్వం బున్నరూ పెఱింగెడు
 వారు పెక్కండు లే రెఱింగినవారల కావదలు లేవు కౌంతేయు ²లతని
 నెఱింగి యాశ్రయింతురు నీవు సరకుసేయవు వినుము చెప్పద మానస
 సరస్సు ³నుత్తరపర్వతంబు నగ్రప్రదేశంబున దేవతామునిగంధర్వాప్సరో
 గణంబులు గొలువం గొలుపుండి కమలసంభవుండు.

263. తే. మణిగణోజ్జ్వల మైన విమాన మొకటి, యంబరంబునఁ గాంచి
¹సర్వాత్ముఁ డందు
²సన్నిహితుఁ డగు టెఱింగి హర్షంబు సంభ్రమంబుఁ దలకొన లేచి
 నమస్కరించి.

260. 1. గలుగు-పెక్కు ప్రతులు; గలగు - వ. 2. నోప - ఇ. ఈ. ఐ. ఖ; నోడిర - ల.
 3. జూడ నీవు - ఓ; నీవు జూతువ - జ. 4. కేలగును - ఉ. 5. గెల్పది - ఏ.
 ఐ. మ; గెల్చుట - ఈ. గీడ్వడు - ఘ. 6. ధర్మము - అ. ఇ. ఈ. ఏ. గ. ఘ. ద. వ.
 7. యోడమియున్ - ఘ. 8. ధ్రువంబు - ప. క. ఘ. 9. వింటిమి - అ. జె.
 ఖ. గ. ఝ. డ. ద. మ. ల; వింటిమె - ఎ. 10. యెప్పుడున్ - క. వ; యప్పుడున్-జ.

261. 1. క్రియనం (న) - ఆ. ఓ. జ; క్రియనగ్గాం - వ. 2. డతనికి నాయన - పెక్కు
 ప్రతులు. 3. నంత చెలిపెదన్ - గ. ద; నను వర్జింతున్ - ఇ. ఈ; నను వర్జిం
 తున్ - ఈ.

262. 1. మహాత్మ్యం - పెక్కు ప్రతులు. 2. లమ్మహాత్ము - ఖ. ఝ. ట. డ. అ.
 3. నుత్తరంబున - పెక్కు ప్రతులు.

263. 1. సర్వాత్మకుండు - డా. ఘ. 2. సన్నిహితు డా టెరింగి - ఉ. ఎ. వ; సన్నిహితు
 డాట యెరింగి - బ.

264. క. లోకోత్పత్తి¹స్థితివిల, యాకలనవి²దమునిగణార్చితగుణర
తా³కల్పసిద్ధిజాత్యక, శోకభయాపహ⁴పదాబ్జ శుభకరమూర్తి.
265. వ. అని మఱియు ననేకప్రకారంబుల ¹సంస్తుతించి యిట్లని విన్నవించె.
266. క. నారాయణ ¹నీ కేఁ గడు, ²గారవమునఁ బుట్టి ³యిజ్జగము ⁴లన్నింటిఁ
సారమతిం గావించితి, నీ⁵రక్షణ పీని కెల్ల ⁶నిలు వై యుండున్.
267. క. ఇత్తటి ¹మునువ్య²భవనం, బుత్తలపడుచున్నయది మహోగ్రాసుర³దు
ర్వృత్తముల ⁴నీవు కరుణా,యత్తమతిం ⁵బుట్టవయ్య యదువంశమునన్.
268. క ¹నరసఖుండ నీవు ²సఖుండును, నర³లోకమునఁ జనించి నానాదైత్యే
శ్వరుల⁴దెసఁ ⁵బీడ లుడపుము, ధరణీభారంబు వాయుఁ దాత్పర్యమునన్.
269. వ. అని ¹వేడికొని వినతుం డయి యద్దేవుని²తోడినీడయుం బోని నరనామ
ధేయుం ³డగుమహాపురుషుం త్రా ర్థిం చి న నన్నారాయణుండునుం
గారుణ్యార్ద్ర⁴కటాక్షంబున వీడించి యట్ల యయ్యెడుం గాక యని యాన
తిచ్చి యంతర్ధానంబు సేసిన నక్కొలుపువా రెల్ల నచ్చెరువంది.
264. 1. స్థితిలయనా - పెక్కు ప్రతులు. 2. సమగ్రశోభనమూర్తి - అ ప; పదార్థ
శుభకరమూర్తి - క.
265. 1. సంస్తుతించి యా విరించి - పెక్కు ప్రతులు.
266. 1. నీయందును - ఐ. మ. 2. నారూఢిగ - ఆ. 3. యీ జగము - పెక్కు ప్రతులు.
4. లన్నిటిలోనన్ - ఐ. వ; లన్నిటికిన్ - పెక్కు ప్రతులు. 5. రక్షయ - పెక్కు
ప్రతులు. 6. నిలువై - ఏ. గ. న.
267. 1. మునువలె - గ. 2. భవనం - ఊ. ట. 3. దుర్వృత్తులచేతను సుగుణా - ఖ.
4. నడవ గరుణా - బ. 5. బుట్టుమయ్య - చ. ట; బుట్టవలయు - ల.
268. 1. నరుడును నీవును సఖులుగ - గ. ద. 2. నరుడును - ల. 3. లోకంబున - అ.
ఉ. ఏ. డౌ. మ. వ. 4. వెన - శ. ప; యెడ - ఆ. గ. ఘ. చ. ఝ. డ. ద. వ.
5. రూపుమాపుము - శ. ప; భయములు - ఉ. ఏ. డౌ. చ.
269. 1. వేడుకొని - పెక్కు ప్రతులు. 2. తోడనీడ యగునర - పెక్కు ప్రతులు.
3. దైన - పెక్కు ప్రతులు.

270. క. పరమేష్ఠి నీవు గడుడ, తృతను వినయంబు సేసి ప్రార్థించితి వె
 . వ్యరోకో వీరలు నావుడు, ²సరసిరుహాసనుడు నెప్పె సంప్రీతిమెయిన్.
271. క. పరమమును లాదిపురుషులు, నరనారాయణులు వీరు నా కారాధ్యుల్
 నరహితముగఁ బ్రార్థించితి, ¹ధరఁ బుట్టుం డనుచు దానిఁ దలకొనిరి
 దయన్.
272. క. ఇలఁ గ్రీడగఁ బుట్టినవీ, రలఁ గేవలమర్త్యు లని సరకు సేయనివా
 రలు నెడుదు రెఱిగి భక్తిం, గొలచినవారలకు శుభ ¹మగును
 వినుఁ డెందున్.
273. వ. అని యెఱింగించి బ్రహ్మ దనలోకంబు¹న కరిగెఁ గొలుపువారలు నిజ
 స్థానంబులకుం జని రిక్కడ నీకథ నారద²జామదగ్న్యవ్యాసాదులచేత విం
 టిం దొల్లియు మహామునులు నిన్ను నరనారాయణుతోడివైరంబు వలన దని
 వారించిర కాదే నీవు పిమదాంధుడ వై మాన వైతి వింకనైనను గృష్ణు
 నాశ్రయించి పాండవులతోడిపొత్తున ⁴మెలంగి బ్రదుకు మని చెప్పి భీష్ముం
 డూరకుండెఁ గౌరవపతియు నప్పలుకులు పెడచెవులం బెట్టె మీరు దగువారు
 సేయుహితోపదేశంబు లాచరించెదరె యని పల్లికి సంజయుం ⁵డమ్మహిపతి
 కి ట్లనియె.

-: భీష్మనిపంచమదశాశ్వాసముద క్రమము :-

సం. 6-85-1

274. క. వేగినఁ గౌరవసేనలు, వేగమ కై సేసి యనికి వెడలెం దీప్రో
 ద్యోగత భీష్ముని మున్నిడి, సాగరములు మేర దప్పచందం ¹బొందన్.
270. 1. ప్రార్థించితిరె - పెక్కు ప్రతులు. 2. సరసిజ సంభవుడు - ఈ. ల; సరసిరుహ
 భవుడు - పెక్కు ప్రతులు.
271. 1. ధరణిం బుట్టు డని వారు దల - పెక్కు ప్రతులు.
272. 1. మగు న్విను డెందున్ - పెక్కు ప్రతులు.
273. 1. నకుం జనియె - ఇ. జ. న. బ; నకు బోయె - ఈ. 2. జామదగ్ని - పెక్కు
 ప్రతులు. 3. మానాంధుండ వై - అ. ఖ; మోహాంధుండ వై - గ. డ; వాక్యంబులు
 వినవైతివి - ఉ. ఎ. చ. 4. మని బ్రతుకు - పెక్కు ప్రతులు. 5. డవ్విభునికి -
 పెక్కు ప్రతులు; డమ్మహి వల్లభునికి - ఇ. ఝ. డ. మ.
274. బలరన్ - అ. ఏ; బమరన్ - ఇ. క. ఝ. ఉ. డ. త; బరయన్ - ఊ. ఓ. ఖ. న;
 బయ్యెన్ - ఘ.

275. వ. ఇట్లు వెడలి మకరవ్యూహం బమర్చుకొని నిలిచె నంతఁ బాండవులును
 1శ్వేనవ్యూహంబుగా మోహరించి 2రండు ముఖంబున భీమసేనుండును
 నయనంబుల 3ధృష్టద్యుమ్నశిఖండులును శిరంబున సాత్యకియును గంతం
 బునం గిరిటీయు వామపక్షంబున విరాటద్రుపదులును దక్షిణపక్షంబునఁ
 గేకయులును వీపున నభిమన్యుద్రౌపదేయులును బుచ్చంబున నకులనహా
 దేవసహితుం డయి యుధిష్ఠిరుండును నిలిచి రివ్విధంబున సన్నద్ధంబు లయిన
 యుభయవ్యూహంబులు మేదురతూర్పునినాదంబులు రోదసీకుహరంబు
 నిండ నొండొంటిం 4గదిసిన.

276. క. మకరవ్యూహం బనియెడు, మకరాలయ మపుడు దర్పమహిమోజ్జ్వలుఁ డై
 మకరక్రిడం జండత, మకరాభిలముగఁ జొచ్చె మారుతి యధిపా.

277. ఉ. చొచ్చి పితా1మహుం గని యిషు2ప్రచయంబునఁ 3గప్పె నాతఁడుం
 జిచ్చున 4నేయి వోసినవిశేషము దోఁవఁగ భీము నొంచి ము
 చ్చిచ్చును నేర్చునట్టులుగఁ జేసె దదూర్జితసేన నంత వి
 వ్వచ్చుడు వచ్చి దివ్యశరవర్గనిరర్గళవిక్రమంబునన్.

278. క. భీష్మునిగర్వం 1బుడిపి మహోష్మలుఁ డై కౌరవేంద్రయోధుల కెల్లఁ
 గ్రీష్మాదిత్యునిక్రియ నర్చిష్మత్త్వము సూపి యడరె సేన2లు చెరలన్.

279. వ. అట్టియెడ నీశాడుకు గురునిం 1గదిసి యతని కిట్లనియె.

275. 1. క్రొంచ - అ. ఓ. న. ప; శకట - ఐ. మ. 2. రమ్ముఖంబున - ఓ. న. శ. మ.
 3. శిఖండి ధృష్టద్యుమ్నులు - పెక్కు ప్రతులు. 4. దాకిన - పెక్కు ప్రతులు.

277. 1. మహా స్వడి నిషు - ఇ. ఈ; మహుంగనదిషు - బ. వ. 2. ప్రచయంబుల - ఎ.
 ట. వ. 3. గప్ప - ఉ. ల. 4. నెయ్యి - పెక్కు ప్రతులు. 5. నటించు నట్లు
 గను - ఊ; ననెచ్చ నూలుకొన - అ. ఏ; నవెచ్చునట్టులుగ-ఖ; ల వేచునట్టులుగ-గ;
 న జేర్చినట్టులుగ - ఘ; న చేర్చునట్టులుగ - ద. శ. మ.

278. 1. బెడవి - ద; బుడిచె - ఉ. ఖ. 2. లు గలగన్ - ఇ. ఈ; ల నెల్లన్ - గ; లు
 దలకన్ - వ.

279. 1. జేరి - పెక్కు ప్రతులు; జూచి - జ; గూడి - ఊ.

280. తే. పట్టి¹ పాలార్చెదరు మీరు పాండుమతుల, నీవు భీష్ముండు నలిగిన దేవతలకు
 .² నై న మార్కొనవచ్చునే³ సేన నరుడు, ⁴ నొంపగా నిట్టు లొప్పరికింపఁ
 దగునె.

281. వ. అనిన విని కుంభసంభవుండు గటకటం బడి యతనితో ని ట్లనియె.

282. తే. ఎన్నఁడును మున్ను వారలయేపు నోవఁ, గాన¹ మెట్లు సముద్రంబులోన
 బుట్టి
 వైవఁ² గొన్నంత గొనుఁ గాక వారి³ గెల్వ, మాకు ⁴ శక్యంబె చవి
 గానిమాట లేల.

283. క. అనుచు మొన¹ గడచి² నడచినఁ, గని పాండుతనూజునై నిక³ వ్రాతంబుల్
⁴ గనుకని⁵ విచ్చిన సాత్యకి, యనిలజవం బెనఁగఁ దాఁకె నస్త్రాచార్యున్.

-: ద్రోణుండు దుర్యోధనప్రేరితుం డై పాండవసైన్యంబుపైఁ గవియుట :-

సం. 6-85-21

284. సీ. తాఁకి యుజ్జ్వలశాణతతి¹ గవియించిన నవ్వుచు బెడితంపు² నారసములు
 గురుఁడు కై నేయువైఁ గురిసిన నొచ్చియుఁ దెరలక యాతండు తీవ్రభంగిఁ
 బెనఁగంగఁ జూచి పావని³ యేచి⁴ గురునిపై నిశితాస్త్ర⁵ సంతతి నించి
 హించె
 నంత శలుర్బండును శాంతనవుండు నతనికిఁ దోడ్పడి యడరి భీము

280. 1. పల్లార్చెదరు - మ. వ. 2. నయిన - ఎ. 3. నరుడు సేన - ఎ. మ.
 4. నొప్ప - ఆ. ఈ. బ.

282. 1. మోటు - ఆ. 2. గొన్ని(న్న)న్ని - అ. ఘ. చ. ఝ. త. డ. బ. 3. గెలువ -
 పెక్కు ప్రతులు. 4. శక్యమె - పెక్కు ప్రతులు.

283. 1. గడచి - న. మ. 2. నడిచి - బ. మ. 3. వ్రాతములున్ - ఇ. 4. గనుగొని-
 ఏ. ఐ. మ. వ; కని కను - చ; కని కని - ల. 5. పేర్చిన - ప; నిలిచి(ల్చి)న -
 ప; వచ్చిన-మ.

284. 1. బ(వ)రగించిన - ఈ. ఉ. ఐ. మ. ల; గదియించిన - త. వ. 2. నారస
 మున - వ. 3. యును - ఏ. గ. 4. ద్రోణువై - పెక్కు ప్రతులు. 5. ములు
 పెక్కు - క. వీ. శ. వ. ష. 6. యార్చె - అ. ఏ.

అ. నేయఁ దొడఁగుటయును నేడైఱ ద్రాపదే,యులును దానుఁ గవిసి

యుగ్రలిలఁ

⁷బటు⁸రయంబు ⁹మై ¹⁰సుభద్రాసుతుండు దు,ర్వారవిశిఖ¹¹తతుల

వారిఁ బొదివె.

285. చ. కడువడితోడ నప్పుడు శిఖండి ధనుర్గుణనిస్వనంబు పె
ల్లడరఁగ జాణజాలము ¹వియత్తలిఁ గప్పఁగ నీదు²నై న్యముల్
సుడివడ భీష్ముఁ దాఁకుటయుఁ జూచి మనంబున ³నాట దానితోఁ
బొడుతునె యంచు మార్కొనక పోయెఁ ⁴దొలంగి యతండు భూవరా.
286. క. కనుఁగొని ¹కురుపతి యాచార్యునిఁ బరికొలుపుటయు నాతఁ డుద్దామగతిం
జని కడిమి మెఱయ నుజ్జ్వల,ఘనమార్గణ²పుంజముల శిఖండిఁ దెరల్పెన్.
287. క. అమ్మెయిఁ గౌరవులును ద,ర్ప మ్మలరఁగఁ జెలఁగుటయును
బాండవబలముల్.
¹సమ్ముఖమునఁ దలఁపడినను, సమ్మర్దం బుగ్ర మయ్యె సంగ్రామమునన్.
288. క. ¹ధూళులమేఘంబులుఁ గర,వాలాదినిశాతపేతివర్గాంకుతటి
న్మాలయు గుణ²రవగర్జలుఁ, ³గీలాలపువ్వుప్టికిం దగియె నట్టియెడన్.
7. బరగరయము - అ; బంటితంబు - మ. 8. రయముమెరయ - వ. 9. మెయి-
జ. ట. ద. మ. 10. సుభద్రవట్టియును - అ. ప. వ. 11. శిఖల - అ. ఎ. ట. వ;
ములను - ఝ. డ; వృష్టి - శ. ప; పంక్తి - ప.
285. 1. వియత్ స్థలి - అ. ఇ. ప; వియత్తలి - ఉ. న. మ. శ; వియన్నది - గ. ద.
2. నైనికుల్ - పెక్కు ప్రతులు. 3. నాటి - ట. 4. నతండు దొలంగి - ఈ. ఓ.
గ. ద. న. బ. వ.
286. 1. భూవరు డాచార్యుని - ఇ. ఈ. 2. పుంజమున - పెక్కు ప్రతులు.
287. 1. గ్రమ్మరుటయు నా రెంటికి - ఎ. చ; కమ్మరఁ దలఁ పడియెను వడి - శ. ప;
సమ్మదమున - త.
288. 1. తూలి - అ. ఈ. ఊ. ప. ఔ. ఝ. డ. న. బ. వ; ధూళియు - పెక్కు ప్రతులు.
2. గర్జంబులుం - అ. ఓ. 3. వ్రాలిన వర్షాగమంబు వడువున నొప్పెన్ - ఝ. .డ

289. క. ప్రోవులు గట్టినగుట్టువు, బ్రేవులు నేమఁగుల తఱచుఁబీనుంగులు ¹ర
 . క్తావిత వెల్లచీరలు, గావులు ²నై భటనికాయ³కాయంబులు నై .
290. క. సమరాంగణంబు గడుఘోరముగా నిరువాఁగుఁ బోరురభసంబున ది
 క్సమితి ¹వడఁకాడెఁ బొగడెడు, నమరులయులి వడరెఁ జదల
 . నతి²నిబిడముగాన్ .
291. క. అనిలజభీష్ములు దమతమ, మొనలకుఁ గన్నాకు లగుచు మునుకొని వడి న
 ర్జునకుంభసంభవులప్రా, పునఁ ¹జూపిరి విక్రమంబు భూరిబలంబున్ .
292. క. భీమునిదెనఁ గాళింగో, ద్దామగజానీక¹సంగతత్వస్ఫురణా
 భీమగతిం ²దటిమెం గురు, భూమీశుఁడు భీష్మ³గురులు ⁴పోరెడుబలిమిన్ .
293. చ. అతిముటి నీ¹కుమారవరు లత్తటి నందఱు నాబకారిపై
 నుటక ²రథంబులం బటవ నుజ్జ్వలకై లము మేఘబృందముల్
 గిటికొనఁ ³గప్పిన ట్లయినఁ గ్రీడి గుణ⁴స్వన ముల్లసిల్ల నే
 డైఱ విశిఖప్రతాన మనుతీవ్రసమీరము నేపు సూపిన్ .
294. క. ఆరథ¹నివహంబులు న, వ్యారణములుఁ దెరలి మరలి వడిఁ బఱచుటయుం
 గౌరవబల మెల్లను రణ, శూరుఁడు గాంగేయుమఱువు సొచ్చె వికల మై .
289. 1. రక్తావలి (ళి) నెల్ల - క. గ. ద. 2. నై వీరభట కాయంబు - వ. 3. కాయం బెల్లన్ - ఎ. ఘ. ఝ. డ.
290. 1. వడకాడె - పెక్కు ప్రతులు. 2. విశదముగన్ - ఐ. మ. వ.
291. 1. బొలిచిరి - ఝ; జల్పి (లిపి) రి - న. బ.
292. 1. సమ్మదత్వస్ఫురణా - ఉ. ఎ; సమర తత్వస్ఫురణా-త; మాగధత్వస్ఫురణా - న. 2. దరిమెను - అ. ఈ. ఏ. ద. వ; గవినెం - క. 3. గురుల - అ. ఆ. జ. ట. బ. మ. వ. ష. 4. బొదివెడు - మ.
293. 1. కుమారకులు నత్తరి - పెక్కు ప్రతులు; కుమారులకు నత్తరి - ఐ. ఘ. మ. వ. 2. శరంబులుం - అ. 3. నొప్పిర - జ; జేరిన - న. 4. ధ్వనియు - ఎ. క. న. వ.
294. 1. బృందంబులు - అ. ఆ. ఎ. డౌ. వ. శ. ష. *

295. వ. ఇట్లు సేన మొగకిరిగినం గని మయోధనుండు బరవసంబునం బురి¹కొల్పి చేయి వీచుచు నగ్గలిక నడచినం గాంభోజగోపాలసింధుగాంధారసౌవీర త్రిగర్తకళింగప్రముఖబలసంగతులై శకునినైంధవులు దుశ్శాసనుం బుర స్కరించికొని యురవడించి భీమపార్థులం బొదివిన ధర్మనందనుండు వెన్ను దన్ని యదల్పినం జేదికాశకరూఢ²పాంచాల నై న్యంబులతో ధృష్టద్యుమ్ను పురోగము లగురథికముఖ్యులు గడంగి కవిసి రప్పుడు విందానువిందులు గాశిరాజును నైంధవుండు భీమసేనుని వికర్ణుండు సహదేవునిఁ జిత్రసేనుండు శిఖండిని దుర్యోధనుండు విరటునిఁ ద్రిగర్తులు నకులుని ద్రోణుండు చేకి తానసాత్యకులను గృపహోర్దిక్కులు ధృష్టద్యుమ్నుని సౌభద్రుండు సాల్య కేకయులను ధృష్టకేతుఘటోత్కచులు నీకొడుకులం దలవడిరి యుధిష్ఠిరుండు దాను మద్రేశ్వరుం దాఁకె నిట్లు సంకులసమరం బైన నేస్త్రశస్త్ర సంఘట్టనంబున వెడలుమంటలు మింట నడరి మధ్యాహ్నప్రచండంబులై యున్న చండకిరణుకిరణంబుల మగిడింప నరదంబులు దాఁకి పడి పొరలు కరులును గరిహస్తాకర్షణవిధ్వస్తంబు లగురథంబులును దురగఖురపుటవి ఘట్టితగాత్రు లగుపదాతులును బదాతివర్గానర్గళప్రహారధారాశరక్త సిక్తంబు లగుఘోటకంబులు నై చూచుభేచరులకు వెక్కసం బయ్యె నట్టియెడ.

296. క. భీముని¹పోరుట గడును,ద్దామం బై మెఱయుటయుఁ బితామహుండు శర స్తోమవిదారితుఁ జేసె మ,హో²మర్షోత్కర్షుఁ డగుచు ³నతనిం బెలుచన్.

297. క. కనుఁగొని సాత్యకి యేనుం,గునకు ¹సిడులు సూపినట్లు కోవంబున భీ ఘ్ననిమీదఁ గవిసి యుజ్జ్వల,సునిశిత²భల్లంబు లేసె సురలు నుతింపన్.

298. ఆ. ¹అలికి ²యతఁడు సూతుతలఁ దెగ ³నేసిన, నధిప వృష్టివీరునరద మిట్టు ⁴నట్టుఁ ⁵దిగిచె నప్పు డాకులగతి ఘోట,కములు దదృలంబు గలఁగఁ బడఁగ.

295. 1. కొలిపి - పెక్కు ప్రతులు. 2. పాంచాలాది - పెక్కు ప్రతులు.

296. 1. పోరున - యు. డ; పోరును - వ. 2. మర్దనశీలు డగుచు - అ. 3. సమ్మద లీలన్ - ఈ.

297. 1. సిఘ్న జూపినట్లు - పెక్కు ప్రతులు. 2. బాణంబు - ఈ. శ. వ.

298. 1. అలిగి - పెక్కు ప్రతులు. 2. యతని - ఈ. ఐ. మ. 3. వ్రేసిన - పెక్కు ప్రతులు. 4. నట్లు తిగిరి తిరిగె నాకులబడి - అ; నట్లు వీగి తిరిగె నాకుల - ఆ. 5. దిగిచి తిరిగెనా - పెక్కు ప్రతులు.

299. క. మరలుపుడు పట్టు డిట తెం, డరదమునకు వేగ¹వేగ యడ్డము²సనుఁ డా
 . తురుఁ డయ్యెను సాత్యకి నెచ్చెరఁ ³జొరుఁ డనునులిపు వారిసేనఁ
 శెలంగెన్.

300. తే. వికలరథుఁ డగునావృష్టిపీరుమీఁద, నేయ నొల్లక మీతండ్రి యెసక మెసఁగ
 . బాహుబలమునఁ బాండవవ్యూహవిదళ,నంబు సేయఁ దొడంగె
 భూనాథముఖ్య.

301. క. అంత విరాటుఁడు లయకా,లాంత¹కుఁడుబోలెఁ బేర్చి యతిరథసమునఁ
 శాంతనవుఁ గదిసి యేసెం, గుంతీసుతు లలర మూఁడుకూరాస్త్రములన్.

302. క. ఏసి తురంగంబుల నో,నేసినఁ గోపించి భీష్ముఁ డిషుదళకమునం
 జేసె నతని రక్తజలో,దృఢిసతగాత్రుఁడుగ రెండుబలములుఁ బొగడన్.

303. వ. అట్టియెడ.

304. శా. గంగానందనుఁ దాఁక నర్జునుఁడు ¹బోగా నడ్డ మై రాజు మె
 చ్చుం గేలీగతి యుల్లసిల్లఁ జని యశ్వత్థామ షడ్బాణవి
 ధ్దాంగుం జేసెఁ గిరీటీ నవ్వుమఁ దదీయం బైనఛాపంబు ద్రుం
 చెం గోదండము వేటొకండు గొని యేసెఁ ద్రొడి పెక్కమ్ములన్.

305. క. గురుసుతు బెడిదపుటంపఱ, నరనారాయణులు ¹నొచ్చినఁ నరుకడక
 న్నరుణం బగుటయుఁ దద్రుచి,వరంవరలతోన నిగిడె బాణచయంబుల్.

306. క. ఉఱక నరుఁ డట్లు మైమఱు, వఱువుళ్లుగఁ జేసి లీల నంగము నెల్లం
 బఱియలుగఁ జేయ నాతం, ¹డఱుమెడలక మఱియు నేసె నధికరయమునన్.

299. 1. వేగనడ్డము - పెక్కు ప్రతులు. 2. సొరుడా - క. గ. ట. త; చొరుడా - ఈ.
 3. జను డను - ఆ; బొండను - ఇ; జూడుం డనుచు వారి - డ; జనుడే యనుచు
 వా - మ.

301. 1. కుడును - పెక్కు ప్రతులు.

304. 1. బోగా - అ. ఇ. య. ట. డ; పోగా - ఎ. ఓ. చ. ల; రాగా - ఘ.

305. 1. నొంచె నన్నరు - గ; నొంచి నన్నరు - బ.

306. 1. డఱుదలకక - స.

807. క. నొచ్చియుఁ బెనఁగినఁ గృపయును, మెచ్చు గదిరి విప్రుతోడ
¹మెయికొని పోలి
 ట్లచ్చుపడ నేటి కని వి,వ్వచ్చుఁడు²గ్రీడించి యొండువలనికి ³నడచెన్.
808. వ. తదనంతరంబ.
809. ఉ. భీముఁ డుదగ్ర¹దర్పమున భీష్మునిపైఁ జన నడ్డ మై కురు
 గ్రామణి భల్లవంచకయుగంబున నాతనిమేను ²సింఁచుడన్
 భీమదృఢతురప్రచయభిన్న³తనుండుగఁ జేసె నాతఁ డా
 భూమిపు నిట్లు నీదు ప్రియపుత్రకు లొండొరుతోడఁ బోరఁగన్.
810. వ. కనుంగొనుజనంబులు.
811. క. చండవిరోధితిమిరమా,ర్తాండు ¹లనఁగఁ దగినవీరు దమలో ని ట్లు
 ద్దండతఁ ²బెనఁగుట ధృత³రాష్ట్రుం డవినయతోభముష్కరుం డగుటఁ జూచి.
812. వ. అని రట్టియెడ.
813. క. కురువతికిఁ జిత్రసేనుఁడు, బురుమిత్తుఁడు వేల్పుచేటి
¹పుత్తుఁడుఁ బ్రా పై
 యురవడిఁ దఱిమిన వారికి, నరనందనుఁ ²డెదురుపడె గుణధ్వని సెలఁగన్.
814. క. పురుమిత్తుని నే దుజ్జ్వల,శరముల గంగాతనూజు సప్తతిబాణ
 స్ఫురణమునఁ జిత్రసేనునిఁ, బరమాంబకదళకమున ¹విపాటితుఁ జేసెన్.
807. 1. మెయి మెయి - పెక్కు ప్రతులు. 2. గ్రీడించి - పెక్కు ప్రతులు; కేడించి -
 అ. ఎ. బి. 3. జనియెన్ - ఈ. ఏ. క. జ. ఝ. త. ల; బోయెన్ - ఉ. బ.
809. 1. కోపము - ట. 2. చించు - పెక్కు ప్రతులు; నించినన్ - గ; నించినన్ - ద.
 3. శిరస్సుని - ఓ. న. వ.
811. 1. లనం దగి - పెక్కు ప్రతులు; బోదగిలి-జ. 2. బోరుట - ఈ. ఎ. 3. రాష్ట్రండు
 వినయ - ఈ. ఉ; రాష్ట్రండు మహాలోభ - శ.
813. 1. డడ్డ పడి - ఉ. గ; డడ్డ పడె - శ. మ.
814. 1. ను భాధితు - అ. జా మ. వీ. శ. మ. స; విభాసితు - ఇ. ఏ; నివారితు - బ. ఓ;
 ను జాయగ - న.

315. తే. ఎన్నిశరముల నభిమన్యుఁ డేసెఁ దమ్ముఁ, దారు నన్ని¹యు
శరములఁ దరిమి చిత్ర
సేనపురుమిత్రు లతని నేసిరి²నవోగ్ర, విశిఖములు నాచె భీష్ముఁ డవ్వీరు మేన,

316. ఉ. ఆతఁడు చిత్రసేనునిశరాసన మేఁడైఱఁ ద్రుంచి ఘోటక
వ్రాతము నొంచి మైమఱుపు వ్రచ్చి శరంబులు మేనఁ గ్రుచ్చి యు
ద్ధోతితుఁ డైనఁ జూచి కర ముద్ధతి రాజ¹తనూజ²వర్గముల్
వేతఱియంగఁ జూచ్చి పొదివెం³ బిటుమార్గఁ⁴వృష్టి నాతనిన్.

317. క. ఆ¹సౌభద్రుండుగ్రపు, వేసవిదావాగ్ని శుష్క²విపినమ్ము³ నిరా
⁴యాసంబుగ దరికొనుగతి, భానితశరశిఖలు వారివైఁ⁵ బరగించెన్.

318. క. ¹రంగద్రవ్యధనస్తుత్య²తు, రంగముఁ డై తాండవాభిరతుఁ డగువారుబీ
లం గడఁగి వీర³నృత్యము, సంగరరంగమునఁ ⁴జేసె శత్రులు ⁵మెచ్చన్.

319. వ. ¹ఇట్లు పేర్చి కురుబలంబు నేర్పునభిమన్యుఁ జూచి² జనితమన్యుం డై శుభలక్ష
ణుం డగులత్పూణుండు.

315. 1. బాణంబుల - పెక్కు ప్రతులు. 2. మహోగ్ర - ఐ, ఒ; తీవ్రోగ్ర - జ.

316. 1. కుమార - ఎ. క. ఘ. వ. 2. వర్గమున్ - పెక్కు ప్రతులు. 3. ఘన - ఈ.
4. పుంజముల్ వడిన్ - గ; వృత్తి - ఐ. చ. మ. వ.

317. 1. సౌభద్రుడు వేగపు-అ. ఎ. డా. చ. వ; సౌభద్రుడు వేగపు - మ. ల; సౌభద్రు
డమోఘ (గ) పు - ఇ. ఊ. క. ఖ. ఝ. డ. ద; సౌభద్రు డుదగ్రత - ఈ; సౌభద్రుడు
మనమున - ఘ, సౌభద్రుడు మగటిమి-జ. ట. 2. విపినంబు - పెక్కు ప్రతులు.
3. ననా - ఆ. ఐ. మ. ల. 4. యాసంబున - పెక్కు ప్రతులు. 5. గురియించెన్ -
ఏ. క. వ; గవియించెన్ - శ. ప; నిగుడించెన్ - వ.

318. 1. రంగద్రవ్యధనం - పెక్కు ప్రతులు; రంగత్ ప్రధనం - మ. ల; రంగద్ద్రవ్యధనం - అ.
ఏ. గ. 2. తురంగుం డై - బ. ఖ. ఝ. డ. 3. కృత్యము - అ; నృ(వృ)త్తము -
ఐ. బ. మ. ల. వ. 4. జూపె - ఈ. 5. దలకన్ - ఊ. బ.

319. 1. ఇట్లేచి - ఓ. డా. వ. శ. మ. 2. జన్యమనస్కుం డై - ఝ. డ.

: - అభిమన్యు లక్ష్మణమారుల యుద్ధము :-

సం. 6-69-30

320. క. తలవడి నానాస్రము ల, గ్గలికం గురియుటయు నతఁడు కాండము లా టి
ట్టల ¹మైనయలక నాతని, లలితోరస్థలమునం గలయ నాటించెన్.

321. చ. తెరలక లక్ష్మణుండు దృఢదీప్త¹శరావలి పార్థవట్టివైఁ
దొరఁగఁగఁ జేసినం గినిసి తొల్తహాయంబులఁ జంపి సారథిఁ
ధరఁ బడ నాతఁ డేనె విరథత్వము ²నొందియు నీదుమన్మఁ డు
ద్ధర³గతి శక్తి వైవ నది ద్రుంచె మహింద్రునిమన్మఁ ⁴డమ్ములన్.

322. ఆ. శక్తిఁ ¹ద్రుంచి తీవ్రసాయక²హతదేహుఁ, జేయఁ దొడఁగునతనిచేతి³బలుపు
నూచి కృపుఁడు రాజమతుఁ దన⁴తేరివై, ⁵నిడి ⁶తొలంగఁ రెచ్చె
⁷నెల్లఁ జూడ.

323. క. ¹కురురాజు ²యోధవీరులఁ, బురికొలుపుచు భీష్ము డపుడు పోరి⁴కి నడరం
గరిహయ⁵నర⁶శర⁷నిబిడత, ⁸ధరణి జలదనిబిడగగనతలముం ⁹బోలెన్.

320. 1. మయిన - ఊ; మగున - ఎ. బ; ముగన - గ. ఝ.

321. 1. శరంబుల - ఝ; శరావళి - ఇ. ఓ; శరావలిఁ బా - శ. 2. బొందియు - పెక్కు
ప్రతులు. 3. రతి - వ. 4. డంబులన్ - ఉ. ఝ; డుద్ధతిన్ - ఎ. ల.

322. 1. నరకి - పెక్కు ప్రతులు; దునిమి - ఓ; వైచి - ఆ. న. 2. పీడితు జేయ - గ.
బరువు - పెక్కు ప్రతులు. 4. చేతి - ఏ. 5. నునిచి - పెక్కు ప్రతులు.
6. తొలగ - పెక్కు ప్రతులు. 7. జనులు - పెక్కు ప్రతులు; నృపుడు - వీ. శ.
వ. స; నీనుతుండు - ఐ. మ.

323. 1. కురురాజు - ఆ. క. త. ద. 2. వీరయోధుల - ద. 3. కొల్పుచు - పెక్కు
ప్రతులు; కొలిపిన - గ. 4. కడరినన్ - పెక్కు ప్రతులు; 5. రథ - గ. వ.
6. శవ, శబ, శత - అ. ఇ. ఈ. ఉ. ఏ. బ. ఓ. ఔ. క. చ. జ. ట. న. ల; శకటంబుల్
ధరణి - ఐ. మ. 7. నిబిడిత - ఉ. ఓ. ఔ. జ. ట. బ; పీడిత - ఘ. 8. బొలిచె
జలద - ఈ. 9. బొలిచెన్ - పెక్కు ప్రతులు; బొదివెన్ - జ.

324. ఉ. సాత్యకి యప్పు డేచి శరణాలము ¹చిత్రలఘుస్ఫుటత్వసాం
 గత్యవిరాజమానముగఁ గౌరవసేనఁ గలంగ జేసి యా
 ద్దత్తమునం దనర్చిన నుదాత్తమనస్కుఁడు ²సౌమదత్తి యా
 హుత్యభి³రామ⁴వహ్ని క్రియ నుజ్జ్వలఁ డై వెనఁ ⁵దాకె నాతనిన్.
325. చ. ¹తలపడి యంత్యకాలశిఖదారుణభంగి నమేయమార్గణా
 ర్పులు ²వరగించుడున్ భయము ³సొచ్చి జనార్దనుతమ్ము⁴తోడియో
 ధులు ⁵పిలువన్నఁ దత్పుతులు దోర్బల⁶దుర్దము లై ⁷పదుండ్రు వ
 గ్గలిక నెదిర్చి యిట్లనిరి కౌరవసత్తముతో నుదగ్రతన్.
326. క. భూరిశ్రవమఁడ యెక్కటి, వీర¹వినోదంబు ²సలుపు³వేడుకమెయి దు
 ర్వారత ⁴వచ్చితి ⁵మొక్కరుఁ, ⁶గోరికొనుము సంగరమున⁷కున్ మాలోపన్.
327. చ. అని విని ¹నవ్వి యొక్కఁడు మదస్త్రబలంబున ²కోర్వఁ డోపినన్
 మనిశితబాణముల్ వఱపి ³సూరెల ⁴నందలు నొక్కపెట్ట యే
 పు నెఱువుఁ డన్న నారథికపుంగవు లేయ నతండు ⁵నమ్ము లె
 ల్లను దునుమాడి వారిఁ జటులప్పురితాంబకవృష్టి ముంచినన్.
324. 1. శీఘ్రము విస్ఫురత్వసాం - ఐ; శీఘ్రమ విస్ఫుట - వ; శీఘ్రమ విస్ఫుర - మ.
 2. సోమదత్తి - పెక్కు ప్రతులు. 3. వర్ణితాగ్ని - శ. వ. న. 4. మూర్తి - గ.
 5. గిట్టియా - ఎ. బ. చ.
325. 1. తలకొని - ఎ. 2. వరగించుడున్ - న. వ. బ. మ. ల. శ; వరగించినం - ఏ.
 గ. ద. 3. బొంది - ఉ; జొచ్చి - న. బ. మ. ల. 4. తోటి - ఎ. ఘ. వ.
 5. పెర (నన్న) చన్న - ఐ. మ. వ. 6. దుర్బదు - పెక్కు ప్రతులు; దర్పితు-బ;
 దుర్బలు - గ. 7. కడంగియ - ఎ. గ. ఘ
326. 1. వినోదములు - అ. ఏ. 2. సలుప - ఆ. ఓ. జ. ఝ. న. బ. మ. ల. 3. వేడుక
 మై దు - పెక్కు ప్రతులు. 4. జొచ్చి - శ. వ. 5. మొక్కరి - ఇ. ఏ. వ.
 6. నేరి - మ. వ; 7. కిట - ఐ. మ; కును - పెక్కు ప్రతులు.
327. 1. యాతడొ - ఈ 2. కోవడో - ఈ. తె. త. 3. శూరుల - ఎ. ఔ; సూతు(ల)
 లు - న. వ; 4. నందర - ఊ. ఐ. ఔ. చ. బ. మ. 5. నంబులె - ఏ; తూపు - త.

328. క. పొలి వోని శార్ఙ్గ¹రేఖం, జలగుచు వార్జ్యేయు²లతనిఁ జేడ్పడఁ జెక్క-
ముల నొప్పు సేసినం గడు, నలిగి శరాసనము తెల్ల³నాతఁడు⁴డ్రుంచెన్.

329. క. కోదండదళశశీ¹ప్రభు, ¹చ్చేదం బొనరించి ²యపుడ శిరములు ³పదియున్
భూదేవికి ⁴బలిగా ⁵ని, ప్పొందించె గౌరవేంద్రబలములు ⁶సెలంగన్.

330. వ. ఇట్లు వడిన కొడుకులం గని వృష్టిపీరుండు.

331. చ. వగపును ¹గోపముం గదుర వై రిబలంబు ²దలంకఁ ³చేరు వై
నొగనొగ దాఁకఁగాఁ ⁴బిఱపి నుగ్గుగఁ ⁵గౌరవమాతు సేసి ⁶బె
ట్టుగఁ దురగంబులం దునుముడున్ ⁷వెన నాతఁడు నట్ల ⁸చేసెఁ బా
టిగఁ గరవాలముల్ గొని ⁹వడిన్ ¹⁰దిగి ¹¹నేలకు ¹²దాఁటి రిద్దఱున్.

332. వ. ¹అట్టి సమయంబున.

333. ఆ. వేగ ¹మెయిది వృష్టిపీరు భీముఁడు గురువీరు గురు²విభుఁడు గౌరవమున
³వెనుకఁ ⁴జనఁగఁ ⁵దివిచి ⁶తనతన⁷రథమువై, ⁸బెట్టికొనుచుఁ దొలఁగఁ
బ్రీతిఁ జనిరి.

328. 1. శి (రే) ఖలం - ఊ. ఖ. ఝ. డ; లీలం - త. 2. లపుడు - పెక్కు ప్రతులు.
3. నార్జ్యుచు - ఉ. ఎ. ఔ. చ 4. దునిమెన్ - పెక్కు ప్రతులు.

329. 1. చ్చేదనమొ - అ; చ్చేదమునొ - ఏ. ట. 2. విదవ - ఇ; యపుడ - ఆ. న. వా.
శ. మ. 3. బ (వ) డియెన్ - ఉ. ఊ; వడియా - గ; చదియన్ - డ; దడియన్ -
ట. 4. బలియుగ - ట. ద. 5. సంపాదించెన్ - అ. ట. ద; నాపాదించెన్ - ఇ. ఈ. ఖ;
సంభావించెన్ - ఏ; నుత్పాదించెన్ - ఉ. ఎ. బ. చ. ద; నాస్వాదించెన్ - ఝ. డ. ల
6. మాగడన్ - అ; బొగడన్ - ఇ. ఏ. పొంగన్ - ఉ. ఎ. బ; బొంగన్ - చ. ద.

331. 1. రోపముం - ఝ. డ. 2. దలంకిచూడగా - మ; దలంకుచుండగా - క.
3. చేరిపై - పెక్కు ప్రతులు. 4. గడగి - అ. ఏ. 5. గౌరవు - అ. ఇ. ఖ. బ.
6. బిట్టుగ - ఊ. డ. త. 7. వ(డి)డ - ఎ. బ. చ. 8. చేయ - ఆ. ఎ. ట. ఔ;
చేయు(య)బో - ఉ. బ. చ. 9. కడిందిగ - ఉ. ఎ. బ. ఔ. ట. 10. దెగి. దెగ.
దిగ - ఆ. ఇ. ఐ. జ. మ. ల. 11. దాటిరి నేల కిద్దరున్ - ఇ. 12. వ్రాలి - ట.

332. 1. అట్టియవసరంబున - ఏ. ట; అప్పుడు - ఉ. ఎ. బ. చ. శ. మ; అట్టియెడ - ఔ.

333. 1. మయ్యదుకురు - ఆ. న; మయదు - ఊ. వ; మేగివృష్టి - బ. వ; దీప్రవృష్టి. -
బ. 2. వరేణ్యు నీదు కొడుకు వెనుకర - ఉ. ఎ. బ. చ. 3. గిలి చలము డించి -
ఎ. బ. చ. 4. దిగిచి - ఆ. ఔ; 5. దిగిచి - పెక్కు ప్రతులు. 6. తమ తమ
- పెక్కు ప్రతులు. 7. తేరిపై - బ. 8. నిడి తొలంగ - దెచ్చి రెల్ల జూడ - బ.
9. కొని తొలంగి - పెక్కు ప్రతులు.

384. వ. అంత.

385. క. అపరాహ్లాసంగతుం డగు, తపనుం గని ప్రొద్దు గ్రుంకెఁ దడ వేగుదు తి
రిపు లని కడఁగి నరుఁ డ, స్త్రవరంపర ¹వఱపి నీదు²రథికుల ³నెల్లన్.

386. వ. నిహతులం జేయుచు విహరించు¹చున్నం గనుంగొని.

387. క. నై రింపక ¹యే దైతఁ గురు, వీరాగ్రణి యిరువదేను²వేల³రథంబుల్
పోరికిఁ బురిఁకొలిపిన ⁴వి, స్పారగతిం ⁵గూడి కవిసెఁ తార్థునిమీఁదన్.

388. క. కడు¹వెనఁ గవిసిన ²యవి గ, వృడి బాణజ్వాల ³లడర వడి ⁴దావాగ్నిక
మిడుతలు ⁵వొలిసిన క్రియఁ బొడి, పొడి యయ్యెం గురుబలంబు

⁶పాం గడఁగంగన్.

389. క. ¹కిరణంబు లడఁగి యంతకు, నరుణత్వము మెఱయఁ దరణి యసరాద్రిశిరఁ
²స్ఫురణను నధికరణాలం, కరణం బొసరించుటయును ³గాంగేయుఁ డెడన్.

395. 1. వరపె - పెక్కు ప్రతులు; బొదివె - ర. 2. యోధులకెల్లన్ - బ.
3. మీదన్ - త.

396. 1. చున్న సమయంబున - ఘ.

397. 1. గురు జేదైర - బ. మ. 2. వేలు - ఆ. బ. డౌ. చ. వ. మ. 3. రథము(లం)
లన్ - పెక్కు ప్రతులు. 4. కొల్పిన - పెక్కు ప్రతులు. 5. విస్తార - ట. దః
6. నిగు(గి) డి - జ.

398. 1. వడి - ఉ. ఎ. చ. ట. ద. ల. 2. నాకవృడి - బ. గ. జ. ద. మ; నవిగ(క)
వృడి - క. డ. న; నక్కవృడి - బ. 3. లడరు - పెక్కు ప్రతులు; లడరి -
త. ద; లడరి వడ - గ; లడరువడు - మ. 4. వాలగ్గిన్ - పెక్కు ప్రతులు;
వార(గ్గిన్)గ్గిన్ - బ. న. మ. వ; కారగ్గిన్ - క; గా(వా)లాగ్గిన్ - చ. బ. మ.
5. దొరగిన - బ. 6. పొంగడరంగన్ - అ. ఘ; పొంగడాంగన్ - పెక్కు
ప్రతులు; పొడ వడగంగన్ - ఉ. శ. మ.

399. 1. కిరణము లడంగి-కొన్ని ప్రతులు; కిరణము లడగిన - కొన్ని ప్రతులు. 2. స్ఫుర
ణంబున నరుడా - ఏ. ఘ; స్ఫురణం బను కిరణా - ఇ; స్ఫురణాలవకిరణా - బ;
స్ఫురణనవీకరణా - ఆ; 3. గాంగేయుండున్ - పెక్కు ప్రతులు.

340. క. ¹శ్రాంతం బయ్యెను ²వాహన,సంతానం బెల్ల ³నిపుడు సంధ్యాసమయం
⁴బింతట నేటికి నని సా,బింతము గా ⁵కింక ⁶బోర తె నై యున్నే.
341. ఘ. అని తలంచి కంభసంభవాదియోధముఖ్యుల కెఱిగించి బలంబులఁ దివియ
 నియమించి.
342. క. సమర¹క్రీడనలిలం, ²దమక తమక తనిసి మరలి తమతమయావా
 సములకు నఁగి రుశయనై,నన్యము లజనంబులును ³దీవియలు వెలుఁగంగన్.
343. తె. రెండు¹వీళ్లజనంబులు ²రేలు వివిధ, హృద్యసంగీతములను సాహిత్యమధుర
 లలితగోష్ఠి³విహారంబును బ్రమోద,భరితు లై ప్రొద్దు ⁴పుత్తురు
 భరతముఖ్యు.

:- భీష్ముని పృథ్వివన యుద్ధక్రమము :-

సం. 6-71-1

344. వ. ఏనవనాటిరాత్రి సనుటయు దెలతెల వేగునప్పుడు ధనంజయుండు సేనా
 పతి రావించి మకరవ్యూహంబు సంఘటింపు మని నియమించిన నఖిల
 జనంబులకుఁ ¹బ్రీతి నెక్కిన నతం డమ్రోహరంబు దీర్చునెడ చానికిఁ
 భార్గపాంచాలపతులు శిరంబును గవలు గన్నులును భీమసేనుండు దుండం
 బును సౌభద్రద్రౌపదేయఘటోత్కచులు గండస్థలంబులును సాత్యకిసహితుం
340. 1. శాంతం - అ. ఆ. ఊ. ఎ. ఏ. ఐ. ఓ. మ. ల; ప్రాంతం - న. 2. వాహని -
 ఊ. ద. 3. నిపుడ - న. మ. 4. బింతకు - వీ. ష. 5. కెం (కిం)త - ఉ. ద.
 6. బోరు - పెక్కు ప్రతులు.
342. 1. క్రీడాలిలం - పెక్కు ప్రతులు; క్రీడాలిల - ఖ. జ. త. ల. 2. దమ తమ
 నై నన్యములు గూడ - ద. 3. దివ్వి - బ. ఖ. ఝ. డ.
343. 1. వీధుల జనములు - ఝ. డ; వీళ్లల వారును - క;వీళ్ల బలం - ఊ; వీళ్ల జనము
 లును - ఖ; దిక్కుల వారును - శ. ష. 2. రేయి - ఈ. ఓ. చ. వ శ. ష; వేలు
 - డ. న. 3. నినాదంబు - ఓ. 4. పుచ్చిరి - పెక్కు ప్రతులు.
344. 1. చేకొని వెడలి - ఉ. ఊ. చ. ట. డ. త; చేసికొనివెడలి - ఇ. బ. గ. ఘ. జ.
 బ; గైచేసికొని వెడలి - ఐ. ద. మ.

దై యుధిష్ఠిరుండు గంతంబును ధృష్టద్యుమ్నుపురస్సరంబుగా విరాటుండు వెన్నును గేకయులు వామపార్శ్వంబును ధృష్టకేతుండును గరూళవతి యును దక్షిణపార్శ్వంబును గుంతిభోజకతానీకులు జఘనంబును శిఖండియు శినిరావంతుండును బుచ్చంబును నై పన్నిరి భీష్ముండు దానికిఁ బ్రతి పూహం బూహించి క్రౌంచపూహం బమర్చి యందుఁ జంచువునం దాను గురు⁴సహాయం దై నిలిచి నేత్రంబులఁ గృపగురుపుత్రును మస్తకం బునఁ గృతవర్మయుఁ గాంభోజజాహ్నికులును గళంబున శూరసేనపరివృతుం దై సుయోధనుండును నురంబున సౌవీరసమేతుం దై భగదత్తుండును వీఁపున విందానువిందులును వామపక్షంబున మశర్మయు దక్షిణపక్షంబున యవనపతియు నపరభాగంబున శ్రుతాయురుపేతుం దై భూరి⁵శ్రవసుండును నిలిచి రిట్లుభయనై న్యంబులు సన్నద్ధంబు లై నడచి శంఖభేరి⁶ప్రముఖ తూర్వ⁷నాదంబులు సెలంగం దలపడియె నట్టిసమయంబున.

345. క. తలకడచి¹ నడచుద్రోణుని, ²యలపుఁ జలంబును సహింప కనితవయుడి ట్టల³మగు⁴రోపంబునఁ దదృలము పయిం బఱపె⁵రథముఁ బటువేగమునన్.

346. వ. ఇట్లు వఱపిన నతనికో⁶ల్లకం గాక

347. క. తనముందటయోధులు ¹పిఱు, ననుటయుఁ గుంభజుఁడు గినిసి ²శరవకముఖి మునిమేన ³నాట నాతఁడు, మనిశితభల్లమున నతని ⁴సూతుం దునిమెన్.

348. క. ¹వాహనముఁ దాన నడపుచు, సాహసి²కత్వమున గురుఁడు సమరక్రిడో త్సాహము వదలక వైరి³పూహము దలఁకంగ భుజసముద్ధతిఁ గవిసెన్.

2. నిలావంతుండును - పెక్కు ప్రతులు. 3. దానును - పెక్కు ప్రతులు.
4. సమేతుం దై - ఖ. జ. డ; సహితుం దై - ఉ. 5. శ్రవుండును - పెక్కు ప్రతులు.
6. ప్రభృతి - ఇ ఊ. ఏ. క. ట. త. 7. స్వనంబులు - ఉ. ఎ. ఘ; నిస్వనంబులు - ఔ. చ. ద; నినదంబులు - మ; రవంబులు - గ.

345. 1. యపుడు - అ. ఈ. ఏ. 2. యలపున్ జలమును - పెక్కు ప్రతులు. 3. ముగ - ఊ. త. ప. 4. కోపంబున - ఉ. ఔ. చ. ద. 5. దేరు పటు - క. ఖ. జ.

347. 1. విరి - ఘ. 2. శరవర్షము ఖి - జ 3. నాటి - పెక్కు ప్రతులు; నింప - ఇ; నించ నొంచిన - ట; నించ నొచ్చియు - న. 4. సూతుని - పెక్కు ప్రతులు.

348. 1. వాహనము(లు)ల దా నడపుచు - పెక్కు ప్రతులు. 2. కృత్యము. 3. పూహంబు దలంక - పెక్కు ప్రతులు.

349. క. మీతండ్రి ద్రోణునకుఁ దో, దై తటిమినఁ గేకయులు భయాకులత మరు
ద్దూతాంబుదగతిఁ దెరలఁగ, ¹నాతతస్సంజయబలంబు లటిముటి ²విశిగెన్.
350. ఆ. అధిపభీమసేనుఁ డడరినఁ గౌరవ, నై న్య మతనిచేతఁ జాఁపకట్టు
వడియె¹నపుడు ధరణిఁజతు ²బద్ధుని ³జేయి, పీచి తటిమి రధికవిక్రమమున.
351. వ. ఇష్టిధంబున ధర్మనందనదుర్యోధను లగ్గలికం బురి¹కొలుప మొగ్గరంబులు
రెండును గండు మిగిలి తలవడియె ననిన విని ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున
కిట్లనియె.
352. ఆ. మనబలంబునందు మంచి¹మగల్ సాల, గలిగి ²యాబలంబు గెలువ³లేమి
దై వకృతము గాదె తలఁపఁ జో⁴ద్యము మున్న, ⁴యెఱుంగఁ జెప్పె
విదురుఁ ⁵డిట్టు లగుట.
353. క. అతఁ డెంత సాటి చెప్పిన, మతి ¹హితముగఁ ²గొనఁడు ³కిడు
మానఁడు కడుడు
ర్మతి యైన నాతనూజుడు, మతి కర్మము వెనుకఁజనక మానునె
యెందున్.
354. వ. విధికృతం బెవ్వరి¹కి నుడువవచ్చు నెట్లు గా నున్నది యట్లయ్యెడుం గాక
యనిన సంజయుం డతని కిట్లనియె.

349. 1. నాతరి - పెక్కు ప్రతులు. 2. గవిసెన్ - ఇ. డి. ఎ. చ. వ. శ. ప.
350. 1. సమర - క. 2. లనందరును - ఐ. మ; లం(లిం)దరును - బ. జ. ల. 3. జేయి
- పెక్కు ప్రతులు.
351. 1. కొల్పిన - పెక్కు ప్రతులు.
352. 1. మగలు - పెక్కు ప్రతులు. 2. యబ్బ - ఉ; యుండిబలము - ఘ; యాబలమును
- గ. ద. 3. చేమి - ఎ. ఘ. 4. యెరిగి చెప్పె - పెక్కు ప్రతులు. 5. డిట్లు
యగుట - పెక్కు ప్రతులు.
353. 1. హీనత - బ; హితవు - ఝ. డ; హితముంగొనడు - జ. 2. గొన(డ)క -
బ. క. త. బ. 3. మానడు కేడున్ - ఉ; వీడు మానడు - ల.
354. 1. కిం గడవ - పెక్కు ప్రతులు.

355. ఆ. నీతనూభవుండు ¹నెటిగుటి యెటుంగమి, ²యెటింగియెటింగి యతని నేలచెప్ప
మనయుపేక్షవలన విను వాఁటి³జూదంబు, నేడు గయ్య మయ్యె నృపవరేణ్య.

356. వ. ఇంకఁ బశ్చాత్తాపం బుడిగి ధీరుండ వై సమరప్రకారంబు విను మట్టియెడ
భీమసేనుండు ¹భవత్సేనాసాగరంబు పాయ వడం డటిమి చొచ్చి దుశ్శాస
నుండును దుర్విషహుండును దుర్మదుండును దుస్సహుండును జయుండును
జయత్సేనుండను వికర్ణుండును జిత్రసేనుండును సుదర్శనుండును జారు
చిత్రుండును సువర్ముండును దుష్కర్ణుండును నొక్కచో నున్నం గనుంగొని
యక్కుమారులం దాఁకిన.

357. తే. వారలందఱు నొండొరుఁ జేరువేరఁ, ¹బిలిచికొని వీఁడె సమదెంచె భీముఁ ²డితఁ
³డొంటి యగపడ్డ ⁴చోటన యుక్కుడంగఁ, బొదివి ⁵చంపుద మని
⁶యతిస్ఫురణ ⁷సేసి.

358. క. ఉగ్రగ్రహములు లయకా, లగ్రహపతిఁ బొదువుక్రియ నలఘువిక్రమగ
ర్వాగ్రహమున ¹ముట్టిరి రిపు, ²నిగ్రహాలంపటుని భీమునిం జటుల³గతిన్.

359. వ. ఇట్లు నీకొడుకులు చతురంగబలంబుతోడం జుట్టుముట్టిన వృకోదరుండు
సంతసంబున బొదలి సారథిం గనుంగొని నీ నీరథం బిచ్చట నిలిపికొని
యుండు మని నియోగించి గద వుచ్చికొని ధరిణికి లంఘించి.

355. 1. నీతియుక్తుడు గామి - ఉ. ఏ. చ. జ. క. 2. యెరుగ మిట్టు లగుట - ఈ. ఏ;
యెరుగ మిట్టు లతని - పెక్కు ప్రతులు. 3. జూదంబు - పెక్కు ప్రతులు.

356. 1. భవత్సేన పాయవడం - పెక్కు ప్రతులు.

357. 1. బిలుచుకొని - పెక్కు ప్రతులు. 2. సేను - ఇ. ఘ. మ; డింకనొం - ఈ;
డితడునొం - ఓ; నిటకు - చ; డిచట - జ. 3. నొంటినగ - పెక్కు ప్రతులు.
4. చోటనె - ఉ. జె. ట. డ. త. 5. పట్టు - పెక్కు ప్రతులు. 6. మహా - క.
న. బ. 7. మెరసి - ఇ. ఎ. ఐ. న. ల; మెరయ - బ. మ.

358. 1. బొదివిరి - ఏ; జుట్టిరి - క; బట్టిరి - వ. 2. నిగ్రహు డగునట్టి - ఇ. ఓ. న. వ.
3. మతిన్ - గ. ద.

360. చ. కవిని ¹యుగాంతదండధరుకై వడిఁ గోలు మసంగి కుంభముల్²
పవులఁగఁ దుండముల్ దునియఁ ద్రక్కలు వక్కలు గాఁగ దర్పముం
జవము బలంబు ³నొప్పఁగ గజంబుల ప్రేసిన నెత్తు లొల్కుఁగా
నవి ⁴వడె ధాతునిగ్ధ రమయాచలపంక్తులఁ ⁵బోలి ⁶మేదినిన్.
361. క. అరదంబులు పొడిపొడి యై, హరుల¹గమలు నుగ్గునూచ మై ²మొత్తపుఁగా
ల్వురు ³సిదరుప లై పడ ని, ⁴ష్ఠురగతి విహరించె వాయు⁵సూనుడు
⁶గదతోన్.
362. క. పెక్కుండ్రతోడ నిమ్మెయి, ¹నొక్కరుండ ²రథమ్ము డిగ్గి ³యురవడిఁ జని పే
రుక్కునఁ ⁴బోరుట ⁵సూడఁగ, నక్కజ మై యుండె గౌరవాన్వయముఖ్యా.
363. ఆ. భీమసేను ¹నపుడు పెక్కుబలంబులు, పొదువు పెఱిఁగి ద్రువదపుత్రకుండు
శస్త్రగురునితోడ సరభసవృత్తి మై, బోరిపోరి యడిగి బుద్ధి ²గలఁగ.
364. క. భూరి¹రయంబున నద్దెసఁ, దేరు వఱవఁ బనిచి యతని²తేరిపయిం ద
తా³సరథిన కాంచి శోకము, ⁴గూరన్ గద్గదికనెలుఁగు గుత్తుకఁ దగులన్.
365. తే. ¹ఆర్తుఁడై యవ్యోళోకుని నడిగె భీముఁడెచట నున్నాఁడు నాయొడ
²లెట్లు ప్రాణ
360. 1. యుగాంత్య - పెక్కు ప్రతులు. 2. నొంప - ఎ. మ. ల; నొవ్వ - గ. 3. వడి-
పెక్కు ప్రతులు. 4. బోలి - పెక్కు ప్రతులు. 5. నత్తరిన్ - న.
361. 1. బలము - ఎ; గముల్ - ఝ. డ. 2. మొత్తము - ఊ. ఐ. ఘ. 3. సావగ
నొక్కటి విస్ఫురత - ఈ. 4. ష్ఠురుండై విహ - ఓ. ఖ. ఝ. త. 5. సూనుడు
గదన్ - ఇ. ఉ. ఊ. డ. త. ల; సూనుడు దగన్-ప. ఘ. చ. ద. బ. 6. పె(పె)లు
చన్ - ఐ. మ; కడిమిన్ - ఓ.
362. 1. నొక్కరుడు - పెక్కు ప్రతులు; నొక్కరుడై రథము - ఓ. ల. 2. రథంబు -
పెక్కు ప్రతులు. 3. ఉరువడి - పెక్కు ప్రతులు. 4. బొదువుట - పెక్కు
ప్రతులు. 5. మూవర కక్కజ మై - ఉ. ట. ఘ. చ.
363. 1. నిట్లు - పెక్కు ప్రతులు. 2. కలగి - పెక్కు ప్రతులు.
364. 1. బలంబున - గ. 2. నొగలపై సారథి - ఆ. ఓ. న. శ. 3. రథిని - పెక్కు
ప్రతులు. 4. గూరగ - పెక్కు ప్రతులు.
365. 1. ఆర్తు డయ్యవి - అ. న; ఆర్తు డగుచు వి - డ. 2. నిట్లు - పెక్కు ప్రతులు.

సహిత మై ³యుండు నతఁ ⁴హౌక చందమైన నేమిగతిఁ బోదు ⁵నక్కట
⁶యెఱుంగఁ జెపుము.

366. వ. ¹అనిన విశోకుండు ధృష్టద్యుమ్నున కిట్లనియె.

367. చ. గొడగొని ధార్తరాష్ట్ర లతిహోరవిధంబునఁ జాటుముట్టిన
 న్మదమునఁ దేరు డిగ్గి హరిణంబు¹లపైఁ ²జనుసింహమో యశక్
 గడఁ గొని ³నన్ను నియ్యెడ నకంపితసుస్థితి నిర్విఁ బంచి బె
 ట్టదముగఁ జొచ్చె నాహవ⁴పః⁵ఘ్నండు భీముండు వారో⁶నై న్యమున్.

368. వ. అని ¹యవ్వల నెఱింగించిన నతండు.

-: ధృష్టద్యుమ్నుండు భీమసేనునకుఁ దోడ్పడుట :-

సం 6-73-31

369. క. కడువడిఁ జని యంతంతం, బుడమిఁ బడినకరుల¹గములు ²హారలుటకతనన్
³వడముడి ⁴యరిగినతెరు వేర్పడఁ గని వేవేగ ⁵రథము వఱపెం గదియన్.

370. వ. ఇట్లు భీమసేనుఁ జేరం బోయి.

371. క. ¹ఇదె యేనుఁ గూడవచ్చితి, బది²లుండ వై పోరు మింక బకమర్దన యీ
 కదిసిన వీరుల ³నెల్లం, గుదియించెద ⁴ననుచుఁ గవిసె గురు⁵వితతివయిన్.

3. యుండ - పెక్కు ప్రతులు. 4. దొక్క - పెక్కు ప్రతులు. 5. నక్కటా -
 పెక్కు ప్రతులు; సకలంబునె - ఝ. ల; సకలమునె - ఖ. 6. యేను - బ.

366. 1. అనిన విని - పెక్కు ప్రతులు.

367. 1. పయిం - వ. 2. బడు - ఎ. వ. 3. యియ్యెడ న్నను - పెక్కు ప్రతులు;
 యియ్యెడ న్నను - ఎ. ఐ. ఘ. చ. త. వ. 4. గరిష్ఠ(ష్ఠ) - న. మ. వ.
 5. నైన్యముల్ - అ. ఈ. ఘ. ప. ల.

368. 1. నియోగించిన నతండు - వ.

369. 1. గముల - పెక్కు ప్రతులు. 2. పోరుట - ఎ. 3. వడి నడరి యవుడు - ఆ. ఓ.
 వ. 4. యడరిన - పెక్కు ప్రతులు; నడచిన - ఉ. డా. చ. ద. ల. 5. తేరు
 వరపెం - పెక్కు ప్రతులు.

371. ఇది - ఈ. ఎ. ఐ. ఓ. మ. వ. 2. లంబై - ఐ. మ. వ. 3. నెల్లను - పెక్కు
 ప్రతులు. 4. నంచు - ఝ. ట. బ. ల. 5. బలిములవైన్ - ఇ; బలము - ఈ.

872. క. అత్తటి నీతనయుం డెలుఁగెత్తి రథికవరులతోడ నిట్లను నీడు¹
 ర్భృత్తునిఁ బొదువుఁడు భీమునియుత్తల¹పా టుడుపుకడఁక నుడుపుఁడు
 గడిమిన్.
873. వ. అనిన విని యోధవీరులం గుమారులు నొక పెట్ట ధృష్టద్యుమ్నుం బొదివిన
 నతండుఁ ద్రోణదత్తప్రమోహనశాణంబున చారి నందఱ నిశ్చేష్టితులం
 జేసిన నప్పుడు దప్పిదీడ్చుకొన నెడగని యనిలనందనుం డొక్కమడుపున
 మధురశిశిర¹జలంబుఁ జానంబు సేసి యుల్లసిల్లి యాద్రుపదపుత్రుం గూడి
 కొనియె నట్టియెడ నాచార్యుండు గయ్యంబు సేయుమునుమున ధృష్టద్యు
 మ్నుండు దొలంగిన తెఱపిం గదియఁ జాంచాలవతి దఱిమిన నప్పు డగ్గు
 రుండు నవ్వుచు.
874. తే. అస్త్రవర్షంబుఁ గురియంగ నతఁడు పూర్వవై రబంధంబుకతన దుర్వార¹మైన
 యతని¹రోషంబు నై రింప నలవి గాక, జడిసి¹పోయిన నాతండు శంఖ మెత్తె.
875. వ. ఇట్లు ద్రోణుండు ద్రుపదుం డెరల్చి ధృష్టద్యుమ్ను చనినవల నరసి తదీయ
 ప్రమోహనమార్గణమూర్ఛితం బయినకూరలోకంబు నాలోకించి కరంబు
 రయంబునఁ బోయి.
876. క. వినుత¹ప్రజ్ఞాశాణంబున మోహనశాణశక్తి వోఁ జేసిన సం
 జనితప్రాణోజ్జ్వలు లై, యనికిం గ్రమ్మఱఁ గడంగి రయ్యోధవరుల్.
877. వ. ఇవ్విధంబున నాచార్యప్రాపునం జేసి యేచి నీకొడుకులు పవనద్రుపదుల
 కొడుకులవై వడఁగిం గని యుధిష్ఠిరుండు గేకయు¹లేవురను ద్రౌపదీయు
 లను ధృష్టకేతునిం జూచి మీ రభిమన్యుండు ముంగలిగా రథంబులు పఱిపి
 బీమసేన ధృష్టద్యుమ్నులకుఁ దోడుపడుం డని పంచిన.
872. 1. పా టుడివి - అ. ఆ. ట. న. ప. వ; పాటడ(ణ)చి - ఇ. ఎ. ఘ. చ. ల. వ.
873. 1. జలంబులు - పెక్కు ప్రతులు.
874. 1. మయిన - ఎ. న. 2. దోషంబు - ఊ; వైరంబు - ఝ; కోపంబు - వ.
 3. పాణిన - శ. మ.
876. 1. ప్రతిజ్ఞ - మ. 2. గడంగి - పెక్కు ప్రతులు.
877. 1. లేవురను - పెక్కు ప్రతులు.

378. క. ఆ¹వన్నిద్దలు నైన్యా²టోపసమేతముగఁ ³గవియుడును బాంచాల
జ్ఞాపాలమతుడు, భీముడు నేపారిరి నీదుసేన యెసకం ⁴బడఁగన్.

379. వ. తదవసరంబున.

380. తే. ¹క్రందుఁ గయ్యంబులోన నరాతిభయద, బాహువిక్రమ నీ విట్లు పాదచారి
వగుట ²వల దని ³కేకయునరద మెక్కఁ, బనిచె భీమునిఁ బాంచాలవతి
మతుండు.

381. క. అప్పుడు మధ్యందినమున, ¹నొప్పినయిను²తోడఁ ³జాల ⁴నొరవచ్చి గురుం
డప్పాండవబలము⁵లనై, ⁷దెప్పదెరలఁ గురిసె శరతతిం దీవ్రముగన్.

382. చ. కనుఁగొని పార్వతుం డపుడు గట్టుపకా సయి వీఁకఁ దాకినం
దునిమె నతండు తద్దనువుఁ దోడన పెక్కుశరంబు లేసె నా
తని¹మెయి నొందువిల్లు ద్రువదక్షితిపాలమతుండు గ్రక్కునం
గొని శర²సప్తతిం ³గురిసి కోపముఁ ⁴బెంచిన నాతఁ డుగ్రతన్.

383. క. ఆవిల్లు ద్రుంచి రాద్రర,సావే¹శం బొప్ప ²నాలుగమ్ముల రథవా
³హావలిని సూతు ⁴నొక్కట, దేవగణము వొగడ ⁵పసుమతిం బడ నేనెన్.

378. 1. పన్నిరువురు - అ. వ. బ. 2. టోపముమై తమ్ము - ఎ. చ. 3. గలయుడు -
ఎ. చ. 4. బెసగన్ - పెక్కు ప్రతులు; బడగన్ - ఈ. ర.

380. 1. క్రందుకయ్యంబు - మ. ల. శ. 2. ద(త)గ - ఈ. వ. వ. 3. నాతని - యు;
కైకేయు - డ.

381. 1. నొప్పారిన భాను - క. వ. శ. వ. 2. తో(టి)డి - ఆ. ఉ. బ. డౌ. గ. చ. ద.
న. 3. జూడ - అ. ఇ. ఐ. ఖ. ట. డ. త. వ. బ. మ. ల; సాటి - ఆ. ఉ. బ. ట.
డౌ. చ. ద. వ; భంగి - గ. 4. నె(న)ర - వ. న. 5. వ(చ్చె)చ్చు - ఉ. ఎ. వ.
ఘ. చ. ద. న. మ. 6. పయిం - అ. వ. గ. ద. వ. 7. దెప్పలు చేల - గ.

382. 1. పయి - జ. డ. త. ద. 2. పంక్తులం - వ. 3. గురుని - పెక్కు ప్రతులు.
4. వెంచి, దెచ్చి, పంచి - అని పాఠములు.

383. 1. శమ్మైసగ - బ; శంబునను - వ. 2. నాలుగ శరములు - బ. 3. హావలి సూతుని -
గ; హావలి సూతు - జ. 4. నొంటను - క. ద; నొకటను - అ. ఇ. ఉ. ఊ; నొకంటన్ -
జ. 5. పసుమతిని - వ.

384. మ. విరథుం డై యభిమన్యు తేరిపయికిన్ ¹వేగంబ పాంచాలభూ
వరసూనుం డరుగం దదీయబల మోర్వం జాల కొక్కుమ్మడిన్
మరలం బాతె నతండు వాయు²సుతుఁడున్ మానింప ³మానింప న
ప్తు రథానీకముతోడ భీముఁ బొదివెన్ భూమీశ్వరుం డుద్ధతిన్.

-: ధృష్టద్యుమ్నుండు ద్రోణునితో యుద్ధము సేయుట :-

సం. 8-73-87

385. తే. అంత నొం డొకసారథి యతిరయమునఁ, జటులహయములఁ బూన్పఁ
బాంచాల¹సుతుఁడు
దన²రథమునకు గ్రక్కునఁ జని పరాక్రమాభిరాముఁ డై గురునివై
నడరె ³బెలుచ.

386. వ. ఇట్లు ధృష్టద్యుమ్నుండు గడంగి యెప్పటియట్లు కుంభసంభవుతోడం బెనంగు
చుండ భీమసేనుండును.

387. క. తన¹యరదం²బు విశోకుఁడు, గొని వచ్చిన ³నెలమి నెక్కి క్రూరోత్సాహం
బునఁ దనుఁ బొదివినదుర్యోధనుమీద నికాతవిశిఖతతి ⁴నిగిడించెన్.

388. క. కరువతి ¹యొకనారాచం, బురమున ²నాటంప భీముఁ డుగ్రత ³నేసెన్
⁴గురుతరశర⁵త్రయంబునఁ, గరములు ⁶వక్షమును నాటఁ ⁷గౌరవనాథున్.

384. 1. వేగంబె - ఊ. ఏ. గ. ఘ. జ. వ; వేగంబు - ఓ. న. మ. వ. 2. సుతు డన్మా-
పెక్కు ప్రతులు. 3. కోపించి య - అ. ఏ; కేతెం(చె)చి - ఉ. ఎ. బ. డౌ.
చ. ద. ల.

385. 1. విభుడు - శ. మ. 2. రథంబున గ్రక్కున - అ. ఏ. ఐ. బ. ఓ. డౌ. ద. న. మ. ల.
3. నధిపా - పెక్కు ప్రతులు.

387. 1. యరదమ్ము - మ. 2. బవి - ఐ. 3. యరద మె - ఈ; నెక్కి యవుడు క్రూ -
ఏ. ఓ. డౌ. న. వ. శ. మ; నెమ్మి - ఐ. మ. వ. 4. గురియించెన్ - ఏ. బ. చ;
గవియించెన్ - ఘ; బరగించెన్ - ఎ. జ. వ; నిగుడించెన్ - పెక్కు ప్రతులు.

388. 1. యు నొక్కనారసము - ఇ. ఈ. వ. 2. నిగుడింప - ఏ. 3. నేయన్ -
ఐ. మ. వ; నినిచెన్ - ఝ. 4. గురువతిని - పెక్కు ప్రతులు; గురువతి శర -
ఖ-ఘ. వ; ఉ(వు)రువడి - ఝ. డ; గురువతు (ని) - త బ. 5. త్రయమున -
ఉ. ఎ. చ. త. 6. వక్షఁబు - పెక్కు ప్రతులు. 7. గౌరవనాథా - పెక్కు
ప్రతులు.

389. వ. దాని కతండు చలింపక వృకోదరునై వివిధ¹శరంబు ²లేసె నతనితమ్ములు
దలకడచి యాభిమనేనం ³బట్టికొన నుత్సహించి యెప్పటియట్లు ⁴బెట్టిదంబు
గాఁ గవిసినం గని యక్కుమారుల నభిమన్యుద్రావదేయులును ధృష్టకేతుకేక
యులునుం దాఁకి రట్లు వారును నమ్మారుతియుం గూడి దారుణభంగిం
దలుముట సై రింపం జాలక.

390. క. విఠిగి భవత్సుతునివహం, బటిముఱిఁ గనుకనిఁ జనంగ ననిలసుతుం డే
డైఱ ¹నెగచి వగచె నా రం,దఱుఁ దనచేఁ జచ్చు టపుడు దప్పటకుఁ
గడున్.

391. క. తమ్ములఁ ¹దోలిన నతిరా,ద్రమ్ముగఁ గోపించి యన్న దలపడియెను సై
న్యమ్ముఁ బురి²కొలిపికొని రభ,నమ్మున భీమాదియోధసంఘముతోడన్.

392. క. అవరాహ్మనమయమున ¹న, ట్లువమాతీతాతిఘోరయుద్ధం బయ్యెన్
రిపుభయదభుజుఁడు భీమున, కపరిమితబలుండు గురుధరాధీశునకున్.

393. సీ. తదవనరంబునఁ ¹బొదివి వికర్ణుండుఁ జిత్రసేనుఁడుఁ ²బాధుపుత్రుమీదఁ
గవిసిన నతఁడు వికర్ణరథ్యంబులఁ గూల్చి యాతని³పయిఁ గుప్పెకోల
⁴లిరువది నాఁటింప నరదంబు డిగి భీతి యూన నాతఁడు చిత్రసేనురథము
పై కేఁగె ద్రావది⁵పట్టు లేవురు భీమునకు నడ్డపడి కురునాథుఁ దాఁకి

389. 1. విశిఖంబు - పెక్కు ప్రతులు. 2. వేసిన - పెక్కు ప్రతులు. 3. బట్టికొన -
పెక్కు ప్రతులు. 4. బొదివినం గని - ద.

390. 1. నిలిచి - అ. ఏ.

391. 1. కొరిగిన - ఐ. క. ఝ; దోలగుటయును - ఒ; బొలియుటను - ఉ; దోలగిన -
ల. 2 కొల్వుకొని - పెక్కు ప్రతులు; కొల్పికొని - ఇ. ఊ. గ.

392. 1. నిట్లు - పెక్కు ప్రతులు.

393. 1. బొదివి - పెక్కు ప్రతులు. 2. పాండు - పెక్కు ప్రతులు. 3. మీద - అ. ఇ. ,
ఒ. ప. ల; మేన - పెక్కు ప్రతులు; పైని - ఆ. ఓ. 4. లిరువదే నడకంప - ఝ. వ.
పల్లెవురును - పెక్కు ప్రతులు.

తే. మేనునెత్తురు వజ్రుగా మెఱుంగుటమ్ము, లేయ వారలఁ దలవడి
యేనువార
సముల రారాజు 7వో నేసి సరభసముగఁ, 8దటిమె గాంగేయుఁ డరిసేనఁ
దటియఁ జొచ్చె.

994. క. చొచ్చి చతురంగ¹వితతులు, విచ్చునటులు సేయుటయును వివ్వచ్చుడు వే
వచ్చి తలవడినఁ బురికొని, యచ్చట నిరు²వాగు నట్టలాడం ³బోరెన్.

995. ఆ. ర క్తనదులలోన రథయానపాత్రముల్, వజ్రపి యోధవరులు జాహుబలము
వెలయ సమరకేళి సలిపిరి ¹కూరత, నేచి కడఁగి యోల ²రాచి రాచి.

996. వ. అంత నరుణకిరణుం డన్వర్ణాభిధానుం డగుచు వచ్చిన వేగిరపడి వాయు
నందనుండు సుయోధను నేడ సమయింతు ననుసంరంభంబున నతనికి
సమ్ముఖంబుగాఁ దేరు వజ్రపించి కదిసి క్రోధమోదంబులు మనంబునం బెనం
గొన నతనిం గనుంగొని.

997. సీ. కడుఁబెద్దకాలంబు గాంక్షించి యున్నయుత్పవ మిష్ట
¹సమకూర దైవ మిచ్చె
గొంతిసంకటపాటుఁ గోడలిబన్నంబుఁ దీర్చెడఁ గృష్ణుండు దెలువ నీవు
సరకు సేయమియును సభలో నులూకునిఁ బించి యాడించినపరుస²ములును
³గక్కించి ⁴బీరంబు ⁵దక్కించుకొన నీక తెగఁజూడఁ గాంచితి మగతనంబు

6. సరిపది, సరిబది, వెసబది, వడిబది, నిరువది - అని పాఠములు.

7. నోనేసి - పెక్కు ప్రతులు. 8. దరిమి - పెక్కు ప్రతులు.

994. 1. వితతుల - కొన్ని ప్రతులు. 2. వాగుల - పెక్కు ప్రతులు; 3. బోరెన్ -
న. వ. బారెన్ - ప; బొచ్చెన్ - ప.

995. 1. ఘోరత - ఐ; ఘోరతరాగ్రహమున యోధు లార్చి యార్చి - ఉ. ఎ. 2. లార్చి
యార్చి - పెక్కు ప్రతులు; లింత గదిసి - ఆ; లెల్లగదిసి - త; లెల్లనార్చి - శ. ప;
లాడి యార్చి - ల; లేచి యార్చి - వ.

997. 1. సమకూరె - అ. గ. ఝ. ట. 2. దనము - పెక్కు ప్రతులు. 3. గ్రక్కించి -
పెక్కు ప్రతులు; తలచి నీ - ఖ. ఝ. ట. ల. 4. బిరుదం(పు)బు - ఉ. త. బ.
5. దక్కించి - ఇ. ఖ. బ. వీ.

తే. గలిగి మగుడక నిలు మని పలికి యుగ్ర, గతి నెదుర్కొని

రథమరంగముల సూతుఁ

జంపి చావంబు ⁷ద్రుంచి విస్ఫారకేతు, దండ మే ⁸డైట నటకె

భీముండు ⁹సెలఁగి.

398. ఉ. వేటొకవిల్లు ¹పుచ్చికొను ²వేగముతోనన కారవేంద్రు³మైఁ
దూట వృకోదరుండు పదితూపులు పాములు పుట్టలోనికిం
దూటినయట్లుగాఁ బ్రబలదోర్బల ⁴మేర్పడ ⁵నేయ ⁶నెమ్ములన్
గీటిన మూర్ఖ వచ్చి యెఱుగెం దట చై రుధిరంబు గ్రమ్మఁగన్.

399. వ. అట్టియెడ జయద్రథుండు రథివరులతోడం గడంగి వడముడిపై నడచె
నప్పుడు కృపాచార్యుండు దుర్యోధనుఁ దనరథంబుమీఁదం¹బెట్టికొని తొలం
గం గొనిపోయె నభిమన్యుండును ద్రౌపదీయులును గేకయులును ²మారు
తిని ³మీటి పై ంధవుం దలపడినఁ జిత్రసేనుండును జిత్రుండును జిత్రాతుం
డును జారుచిత్రుండును మలోచనుండును నందుండును నువనందుండును
రాద్రంబుగా సౌభద్రుం బొదివిన.

400. క. బలియుఁ డగు¹పార్థపుత్రుఁడు, వలనేర్పడ నొకనినొకని వడి నై దై ద
మ్ముల ²నేసి నొంప వారలు. దలఁకక వెన ముంచి రవ్రుధారల వకనిన్.

6. నిలు మన మగుడక - ఈ. 7. దునిమి - ఇ. 8. గనలి - ఇ. ఈ; చె(చ)లగె-
పెక్కు ప్రతులు.

398. 1. పుచ్చికొని - పెక్కు ప్రతులు. 2. వేగము - బ. ల. వ; వేగమె - ఈ.
3. తోడన, తోడను, తోడుత, తోనన, పాటున - అని పాఠములు. 4. పై - ఈ.
ఎ. 5. దర్పము - వ. 6. మీరి - వ. 7. నమ్ములన్ - పెక్కు ప్రతులు;
యిమ్ములన్ - వ.

399. 1. బెట్టికొని - పెక్కు ప్రతులు. 2. మారుతి మీటి - పెక్కు ప్రతులు. 3. మిగిలి -
ఆ. గ. ఘ. ద; దల కడచి - బ.

400. 1. పార్థ - పెక్కు ప్రతులు; పాండుపౌత్రుడు - ఖ. ఏ. గ. ద. 2. నొప్పించి
వారలు - పెక్కు ప్రతులు.

401. వ. సహోదరులకు సహాయత్వంబు సేయం బూని మున్ను విరథం డై పోయి.
నవాఁ డగుటం జేసి.

402. చ. తటిమి వికర్ణుఁ ¹డప్పు ²తనుఁ దాఁకిన నాయభిమన్యుఁ డల్లి బి
ట్టట విలు ద్రుంచి సారథి వడం దురగంబులఁ జావ ³నేసి క్రొ
మ్మెఱుఁగులతోడఁ దద్వజము మేదినిఁ గూలఁగఁ ⁴జేసి యంగముల్
గిరికొన బాణముల్ నినిచెఁ గేలిమెయిం బటుదర్ప మేర్పడన్.

403. వ. ఇట్లు నొచ్చినచికర్ణుం గనుంగొని కురుకుమారు లొక్కపెట్ట కవ్వడి¹కొడుకు
పై ²నురవడించిన.

404. ఉ. ఏవురుద్రౌపదీయులును నే డైట నాతని కడ్డ మై తురం
¹గావలి నొంచియుం బడగ లన్నియుఁ ద్రుంచియు సంపవాసలం
జేస నెడంగ ముంచియునుఁ జేడ్చడఁ జేయఁగ నీతనూభవుల్
వోవక వారితో ²మఱియుఁ బోఁరి సిగ్గున బీర ⁴మెక్కఁగన్.

405. వ. అట్టియెడ నకులనందనుం డగుశతానీకుండు బహుప్రకారబాణంబుల వివిధ
విక్రమక్రీడ నలుపుబలుపుఁ గనుంగొని కేకయపాంచాలపతులు బాసట యై
చటులతరతురంగమాతంగస్త్వందనసందోహంబులం బటవి కడిమి నెటవి
రిప్పురుసునం బ్రతివీరుల నలుముటయు నప్పుడు పతంగుండు పశ్చిమాచల
శృంగంబు ¹మఱుంగుపడటయుం జూచి గాంగేయుం డంత్యకాలకా
లాకృతిం గడంగి పటుపిశ్చిపితానంబుల వేడిమి సూపి యమ్మోహరంబు
దెరల్చి తనమొనల మరల్చి కొని సమరంబు సాలించి శిబిరంబున కరిగెఁ బాండు
సూనులును మేనులు వెడవెడ చెమర్ప విడిదలకుం జని రని యిట్లు సంజయుం
డాటవదిపసంబునాహవంబుతెఱుం గెఱింగించె నప్పుడు.

402. 1. డంత - ఈ. ఏ. 2. వడి - జ. 3. జేసి - పెక్కు ప్రతులు. 4. నేసి -
పెక్కు ప్రతులు.

403. 1. చట్టి - పెక్కు ప్రతులు. 2. నురువడించిన - పెక్కు ప్రతులు.

404. 1. గావలి - పెక్కు ప్రతులు. 2. మిప్పు - ఆ. 3. సిగ్గును - పెక్కు ప్రతులు.
4. మెక్కగాన్ - బ.

405. 1. మరువు - పెక్కు ప్రతులు.

406. క. కిమ్మిర¹మర్దనునిచే, ²నిమ్మెయి ³నోటారఁ బెక్కు⁴లేటులు వడి ద
ర్ప మ్మెడలి మూర్ఛ మునిగియుఁ, గ్రమ్మఱఁ గురునాథుఁ
డెట్లు⁵గడఁగెనొ యనికిన్.

407. వ. అని సకౌతుంకంబుగాఁ బలికిన.

408. ఉ. భూరితపోవిశేష¹పరి²పూర్ణమృగుస్థిరహృత్కరండవి
³స్తార⁴ని వాసతంత్రఘనసారవి⁵ధాపరమాభిరామరే
భారమణీయ లోకహితకారిమహా⁷కరణీయ ఘోరసం
సారదురామయా⁶పదవసాయక నిత్య⁸ఫలప్రదాయకా.

409. క. పారాశర్యప్రముఖో, దారముసింద్రాంతరంగ¹ధామాంతర్వి
²స్ఫార³ప్రభా⁴పటల⁵వి, స్తారోజ్జ్వల⁶దీప⁷రూప⁸తాస్తవనీయా.

410. మాలిని. ¹అసుర²దశనలీలా³వ్యాప్తి⁴దీప్తారళోచి
ర్గసిత⁵పరశు⁶గాఢాలం⁷కృతప్రాధముద్రా

406. 1. వైరి చేతను - అ. ఏ. ఘ. వ. 2. నెమ్మెయి, నెమ్మియు, నమ్మెయి - అని పాఠములు. 3. నోనాట - పెక్కు ప్రతులు. 4. నేటులు - ఆ. న. శ. ప; లద్రులు - ప. 5. గణగె - పెక్కు ప్రతులు.

408. 1. ముని - గ. ద. 2. పూత - పెక్కు ప్రతులు; పూరిత సుస్థిర; పూజిత సుస్థిర - అని పాఠములు. 3. స్ఫార - ఏ. జ. ఝ. త. 4. విలాస - ఈ; విమాన - ఘ. 5. సుదారస - ఎ. ఔ. చ. ద. 6. లోల గుణాభిరామ రే - ఎ. ఔ. ద. 7. రమణీయ - ఊ. ఘ. డ; మహనీయ - ఇ. 8. దహన - అ. ఏ. గ. ద; పరమ - ఉ. 9. సుఖ - పెక్కు ప్రతులు, శుభ - బ. ఔ. చ. మ. ల; విభూతి నాయకా - ఎ.

409. 1. ధర్మాంతర్వి - ఎ; ధామాతురవి - ల; ధామారుత - బ. 2. స్తార - ఎ. చ. డ. మ. 3. తమః - శ. ప. 4. పటలీ - శ. ప. 5. విస్ఫారో - ఎ. న. 6. దివ్య - ఔ; దీప్త - ద. 7. హవన - ఎ. రూపిత - బ. 8. సంస్తవ - ఇ. ఈ.

410. 1. అనదృశ ఘన - ఇ. 2. దశన - అ. 3. వ్యక్త - ఆ; వ్యాప్త - పెక్కు ప్రతులు. 4. దీప్తాభి - పెక్కు ప్రతులు; శేషాభిరామ - ఎ. ఖ. చ. ఝ. ట. డ. ల. 5. పరమ - పెక్కు ప్రతులు; వహన, గహన, చరణ - అని పాఠములు. 6. గండా - ఇ. 7. కృతి - వ; కృత - పెక్కు ప్రతులు.

8భ్యసనమహిత9జాహప్రస్ఫురత్కాంతి10హృద్యా
హసనసురభి11విద్యా హంస12నాదైక13వేద్యా.

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర
బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతం బయిన
శ్రీ మహాభారతంబున భీష్మపర్వంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము.

8. వ్యసన - ఈ. బ. న. స; ప్రసరతులిత - వ. 9. జాహు - ఏ. న. మ; జాణా -
ఎ. చ; ధారా - డ. 10. విద్యా - ఐ. 11. హృద్యా - ఖ; వంద్యా - న.
12. భావైక - ఈ; సారైక - న. శ; దైవైక - ల. 13. విద్యా - చ.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

భీష్మ పర్వము - తృతీయాశ్వాసము

1. క. శ్రీవిలసనత్వ¹గురుగౌ
రీవిభ్రమ²రమ్యచాతురీ³స్వీకృతస
ద్భావ నిరుపాధికానం
దావహకరు ⁴చానుభావ హరిహరనాథా.

--: భీష్మ గాంధారేయుల సంవాదము :-

సం. 6-78-3

2. వ. దేవా వై శంపాయనుండు జనమేజయున కి ట్లనియె.
3. తే. భండనంబునఁ ¹దనయుండు గం డడంగి, ²పోక విని తీవ్ర³భేదంబుఁ
బొంది యంబి
కాతనూభవుఁ డప్పు డాసూతపుత్రు, నడిగె నుత్తరవర్తన మాదరమున.
4. వ. అడుగుటయు నతం డతని ¹కి ట్లను నాటరేయి గాంగేయుతోడ గాంధా
రేయుండు.

1. 1. గుణగౌరీ - రు. డ. వ. 2. చారు చాతురీ - మ. వ. 3. విశ్రుత - కొన్ని ప్రతులు.
4. చాననాథ - అ.
3. 1. తన తనయుండు గణి పోక - వ. 2. పోవ నతితీవ్రభేదంబు - వ. 3. వేదన - ప.
4. 1. కి ట్లనియె - శ. ప. కొన్ని ప్రతులు.

5. ఆ. మనము పూచి పట్టి మొన ¹లేర్చికొని పోవఁ,
 బాండురాజమతులబలము ²గఱసి
 గాని చేయునదియుఁ గాక నీముందటఁ, బవనతనయుచేత భంగపడితి.
6. క. నినుఁ గొని గెలిచెదఁ గుంతీ, తనయుల నని యున్నతలఁపు దప్పించెదు నీ
 వనిమిషుల ¹నైనఁ ²జేకొన, వని³మొన వా రింతబలియు ⁴రగు
 చేమి యొకో.
7. క. అనిన విని నవ్వి యతఁ డి, ట్లను నిం తన నేల నన్ను నని నాయొడ లో
 మినచోటుఁ గలదె పెఱయో, ధనికాయం బైన నకట ¹తలఁకదె చెప్పుమా.
8. వ. పాండవుల ¹జయింప నలవి ²గా దని యెప్పుడుం జెప్పుదు నై న ³నఱలేక
 నీకు జయంబు గోరి ⁴పోరెద వగవ కుండుము.

∴ భీష్మునిన ప్రమదివనయుద్ధక్రమము ∴

సం 6_77-11

9. క. అన విని యూఱడి నిద్రా, జనితమఖం బంది ¹రేప జనపతి యనికిం
 జనుటయు భీష్ముఁడు బలమెల్లను నెఱయఁగఁ దీర్చె మండల²వ్యూహముగన్.
10. వ. అందు నడుమ నరనాథుం డొప్పి యుండెఁ దమ్ములుఁ ¹జేయం గలదొర
 లును ²నూరెల నిలిచి రంతం బాండవులును భండనంబునకు వెడలి రయ్యు
5. 1. యేర్చుకొని - కొన్ని ప్రతులు. 2. గలన, గలసి - అని పాఠములు.
6. 1. జీరికిం గొనవని - బ. ఖ. ఝ. ట. డ. వ. 2. గైకొన - కొన్ని ప్రతులు.
 3. యుండుదు వారు బలియు రగు - ఐ. మ. వ. 4. రఘుమార్కొనగాన్ - గ. ద.
7. 1. దాకదె - అ; తలకనె, తలవదె - అనిపాఠములు.
8. 1. జయింప - పెక్కు ప్రతులు; గెలువ - వా. 2. గా దెప్పుడుం, గామి
 యెప్పుడుం - అనిపాఠములు. 3. నోట లేక - అ; నోర లేక - అ. బ. వ. 4. పెనం
 గెద - చ. వీ. క. వ.
9. 1. రేప - వ; తేపు - సం(శకటరేఫయు క్తరూపము). 2. వ్యూహంబున్ - పెక్కు
 ప్రతులు.
10. 1. తగురాజులు - ఉ. ణ. 2. నిరుగెలంకుల - ఇ.

ధీష్ణిరుండు మనమొనలం గనుంగొని వజ్రవృషాహంబు శిగల్పింపు మని సేవా
పతిం బనుప నతండును దత్తకారంబున ⁴నైవ్యంబు సన్నద్ధంబు నేసిన నది
పరబలంబు మెచ్చక తఱిమి తూర్వధ్వను ⁵లెనంగం దాకె నప్పుడు
ద్రోణుండు విరాటుని ద్రౌణి శిఖండిని దుర్యోధనుండు ధృష్టద్యుముని
మద్రపతి గవలను విందానువిందులు యుధామన్యునిఁ బెక్కండ్రురాజులు
భీశత్సుని మార్కొనిరి భీమసేనుండు గృతవర్తను సౌభద్రుండు చిత్రసేన
దుశ్శాసనవికర్ణులను ఘటోత్కచుండు భగదత్తుని సాత్యకి యలంబును
ధృష్టకేతుండు భూరిశ్రవసునిఁ జేకితానుండు గృపాచార్యుని ధర్మసూనుండు
శ్రుతాయువును బలువురు భూపతులు భీష్మునిం ⁶దలపడి రట్టియెడఁ గృష్ణు
నితో జిష్ణుం డిట్లనియె.

11. తే. భీష్ముఁ డొడ్డన మేర్చిన బెడఁగు సాల
నొప్పెఁ గౌరవయోధులయుబ్బు మెఱసె
నృపు లనేకులు నామీద నిగిడి రేను
జిక్కు వఱిచెదఁ జూడు మీయుక్కు ¹మెఱసి.
12. వ. అని పలికి గొనయంబు సారించి.
13. క. జననాథులపైఁ బేల్లె, నిన వారలు నొక్కపెట్ట చెలఁగి ముకుండా
ర్జునులఁ బటుబాణవర్షంబున ముంచిన నార్చె నీదుపుత్రబలంబుల్.
14. వ. అప్పు డింద్రనందనుండు గోపించి యైంద్రాస్త్రింబు ప్రయోగించిన.
15. మ. అది యాబాణము లెల్ల ¹మాన్వి నరనాథాంగంబులఁ గీటి యు
న్మదశుండాలహా²యాళిఁ గూల్చి శిరభసోన్మాదక్రియఁ సంక్రమ
ప్రద మై మందర మంబుధిం గలఁచుదర్పం బొప్ప నొప్పించుడుం
దదనీకంబులు వాటి భీష్మరథ మాధారంబుగా నిల్చినన్.

3. రచియింపు మని - వ. 4. నొడ్డనంబు దీర్చిన నది - బ. యు. ట. డ. వ.
5. లు దిక్కు లదర, లు దిక్కులు దలంక(వడంక)లు దిక్కులు పిక్కటిలం-అని పాఠ
ములు. 6. మార్కొని - జ.

11. 1. మెరసి, మిగిలి - అని పాఠములు; దక్క-అ. ఐ. ట. వ. వీ. శ. ప; మడఁచి - వా.
15. 1. ద్రుంచి - ఇ. ఈ. ట. త. ప; మాన్వి - ర. 2. యావతీరథభటోన్మాదక్రియన్ -
వ; 3. రథసమ్మర్దంబునున్ ప్రచ్చి భీ - ఇ.

16. వ. ¹త్రిగర్తపతి మెదలయిన యమ్మహివతులుం దెరలి తమతమ²నై న్యంబులు నన్న³నెలపులకుం జని ⁴యొదుంగుటయు గాంగే⁵యుండు గడంగుటయుం గని రాజుతో రారా జిట్టనియె.

17. క. సేనాసమేతుఁ డగునరు,పై ¹నొక్కఁడ భీష్ముఁ డడర ²బలువిడిమైఁ దో ³దై నడవ వలదె యింతటి,⁴మానుసులకు ⁵నేను జూడ మరలం దగునే.

18. వ. అనిన విని యాభూపాలనికరం తాలంబునకు నూలుకొని ¹సురనదీసూను నిరుగెలంకులం గూడుకొనియె ²నప్పుడు.

19. సీ. గురుఁడు విరాటుని కోదండకేతుదండంబులఁ ద్రుంచె రెండంబకముల నతఁడు వేఱొకవింట నాచార్యుమేనును సూతుని ¹మూఁదేసిసునిశితాశ్రు ముల ²నొంచి ఘోటకమ్ముల నాలుగింట ³నోనేసి చావముసిడ మెడల రెంటు నేసిన నతఁడు ద న్నెనిమిదియమ్ముల విరథుఁ జేసిన సుతునరద మెక్కి

తే. యతఁడు దానును గూడి వాలంప⁴వెల్లి, ముంచటయుఁ ⁵గుంభజుండు గోపించి దొడ్డ నారసం జేయ నమ్మత్స్యనాథతనయు, నురము వడిఁ ⁶గాఁడి వీపున నుచ్చిపోయె.

20. వ. ఇట్లు క్రూరనారాచంబు బెట్టు ¹దాకిన.

16. 1. త్రిగర్త - పెక్కు తాళపత్రప్రతులు. 2. నైన్యంబు లున్న - ఇ. ల. 3. నేల కుం జని - అ. ఆ. ఓ. వ. శ. ష. హ. 4. యొదిగి యండిరి - ద. 5. యుండు గం డడంగినన్ - ర; యుండు గడంగినన్ - పెక్కు ప్రతులు.

17. 1. నొకరుడ - కొన్నిప్రతులు 2. బలిమిమై - ఊ. న; బలిమిమెయి - బ. బ. 3. మానుసులకు - పెక్కు ప్రతులు; మానిసులకు-వా. 4. వెనుక జూడ మరలం - ఆ. మ. వ; రణమునందు మరలం - ఇ.

18. 1. సుయోధను నిరు - ఉ. 2. నట్టియెడ - కొన్ని ప్రతులు.

19. 1. మైమూడు - బ. 2. నేసి - కొన్ని ప్రతులు. 3. నొవ్వ జేసి, నెవ్వ నేసి-అని పాఠములు; నోఁజేసి - ల. వ. శ. 4. గముల - ఐ. ఝ. మ. వ. 5. నగ్గు రుండును మొనసి దొడ్డ - ఇ. క. న. 6. దాకి - ఓ. శర; గాడి (అర్థబిందు రహిత రూపము) - వీ. శ. ష.

20. 1. నాటించిన - వ; నాటిన - ఈ.

21. క. కల్లును నమ్ములు విడుచుచు, ద్రెళ్లుటయును శంఖుఁ జూచి ధృతి
గలఁగి ¹జనం
బెల్లను జూడ విరాటుఁడు, దల్లడ²మునఁ బాట ³విచ్చెఁ దల్లెన్వంబుల్.

22. వ. అట్టినమయంబున శిఖండి గురుపుత్రుఫాలంబునఁ ¹బటునారాచత్రయంబు
నాటించిన నతం డలిగి యొక్కపెట్ట పెక్కుమ్ములఁ దురంగసూతకేతు
చాపంబుల నుగ్గు నేసినం ²బలకయు వాలునుం గొని నేల ³కుటికి పాంచాల
నందనుండు సాళువంబుచందంబునం ⁴గవిసి యశ్వత్థామ యేయుతాణంబులు
గృపాణంబునఁ ⁵ద్రుంచుచుం గదిసిన నతండు కోపించి.

23. తే. పలక పటియలుగాఁ జేసి యలుఁగు దునిమి, యెడల వాలంపపొది
నింప నొల్లఁబోక
ద్రుపదపుత్రుండు గరవాలు దునియ వైవ, నడుమఁ ¹బొడి సేసె
నాచార్యనందనుండు.

24. వ. శిఖండియు సాత్యకిరథం బెక్కెఁ దదవసరంబున ధృష్టద్యుమ్నుండు.

-: ధృష్టద్యుమ్నునిచే దుర్యోధనుండు విరథుఁ డై పోవుట :-

పం. 6-78-44

25. క. శరములు కురుపతి¹మీఁదం, గురిసిన నతఁ డతనిమేనఁ గ్రూరాస్త్రంబుల్
సరథసమున నింపఁగ సత్వరముగ నాద్రుపదసుతుండు దచ్చాపంబున్.

26. వ. తుండంబులు గావించి.

21. 1. బలం బెల్లను - ఐ. మ. వ. 2. పడి పార(రె)-పెక్కు ప్రతులు. 3. కలగె - వ.

22. 1. చటుల(క్రూర)నారాచ - ఖ. న. 2. బలకయు వాలును - కొన్ని ప్రతులు.
3. కురికి, కెగసి, కరిగి-అని పాఠములు. 4. గవిసె - వీ. శ. ప. 5. ఓడియుచు - ల.
వీ. శ. ప.

23. 1. నాచార్యతనయుండు నగుచు దునిమె - వ.

25. 1. మేనం గురిసిన - కొన్ని ప్రతులు.

27. క. మఱియు నొకవిల్లు గొను¹న, తైఱపిన విరభుఁడుగఁ జేయ ధృతిఁ గరవాలం బుఱక గొని విభుఁడు నేలకు, మఱికి యతనిమీఁద నడరె సుగ్రాకృతి యై.
28. వ. అట్టియెడ సౌబలుండు రయంబున ¹నెయిది యన్నరపతిం దన²రథంబు మీఁదికిఁ ³దిగిచికొని పోయె సాత్యకి యలంబుసుని నలఘువిశిఖవృష్టిం బొడి విన నద్దనుజుం డర్థచంద్రశాణంబున దద్భాణాపసంబు ⁴దుండంబులు నేసి ⁵యంగమ్ముల వాలమ్ములు గీలించి మాయ లొనర్చి యతిఘోరంబుగాఁ బేర్చిన నాశినివంశవరుం డచలుం డై ⁶యైంద్రాస్త్రప్రయోగంబున నమ్మాయ మాయించి యతని వెగడుపఱచిన నతఁడు వెఱచఱచి పఱచిన నయ్యాదవసింహుండు సింహనాదంబు నేసి కురుబలంబులపయిం గవిసె నప్పుడు.
29. క. కృతవర్మ యేచి మారుత, సుతుపయిఁ దఱుముటయు నతఁడు
సూతుని దురగ ప్రతతిం బడ నేసి మహోద్ధతి మార్గణమయము సేసెఁ దద్గాత్రంబున్.
30. వ. ఇట్లు విరభుండును విశిఖ¹తదేహుండును నై యతం డేదు వెరిఁగి నట్లు నీదుమఱుందియగువృషకునరదంబుమీఁది కరిగె ననిలతనయుండును మనగజఘ టలపైఁ బటురయంబునం దనరథంబుఁ బఱపె ననిన విని ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కి ట్లనియె.
31. క. విలుగుట ¹నొచ్చుట మనదెసఁ, దఱచుగ ²నాడెదవు పాండుతనయులబల మే
తైఱ దఱుఁగక పెనఁగుట పలు, మాఱు ³శెప్పెద వకట
యేమిమాయయై తలఁపన్.
27. 1. నెడఁ దెఱపిం గని విరభుఁ జేయ - వీ. స. శ; నేతైఱ గని - ఆ. ఓ. వ. శ. ప.
28. 1. నెడరి - హ; నంజని - ఎ. ఔ. శ. ప. 2. యరదంబు - కొన్ని ప్రతులు. 3. దిగిచి తొలంగిపోయె - ల; దిగిచి తొలంగం గొనిపోయె - కొన్ని ప్రతులు. 4. ఖండంబులు - పెక్కు ప్రతులు. 5. యంగంబున - కొన్ని ప్రతులు. 6. యైంద్రాస్త్రంబు బ్రయోగించి - ఈ. ప. చ. త. ర. వ. హ.
30. 1. ఉతుండును నై - పెక్కు ప్రతులు. 2. శకుని - ఎ. క. న; వృషాంకు - శ. ప. మూలమునందు వృషకుడనియే కలదు.
31. 1. చచ్చుట - వ. 2. శెప్పెదవు - కొన్ని ప్రతులు. 3. శెప్పెన వగుట - తి.

32. వ. అనిన విని సంజయుం డతని కిట్లను మనవారు¹దా మోపినభంగి బెనంగు దురు సముద్రంబు సొచ్చిన²యేటులుంబోలెఁ బొండవసేనం జొచ్చి తమ దర్పంబులు మెఱయ³లే రది తప్పుగాఁ గొనరాదు నీ⁴తప్పునఁ బాటిల్లిన చేటునకు శోకింపం బని లేదు సమరప్రకారం బవధరింపు మవంతిదేశాధీశు లగు వింధానువిందులం బటుబాణవరం⁵వరలం గప్పి యుధామన్యుం డేచి యను విందు విరథుం జేసిన నతండు విందుస్వందనం బెక్కుటయు నప్పాంచాల వంశవరుండు.

33. క. విందునిసారథి నొకకో¹లం దునిమిన²వాహములు గలంగంబడి పాఠం దేరు దిగిచికొని మగుడం దద్బల మెల్లఁ దల్లడము³బొందె వడిన్.

34. వ. అట్టి సంకులసమరంబున.

35. క. భగదత్తునేనుఁ గడరిన, వెగడునఁ బాండవులమొనలు విటుగుటయు మహా నగ¹మేటివేగ మాఁగిన, పగిది ఘటోత్కచుండు దాని²పరు³వుడిగించెన్.

36. సీ. దనుజేంద్రు¹నిలుచుట²గని సైన్య మెప్పటియట్లుల పురికొని
యనికీఁ జొచ్చె
⁴నాఘటోత్కచుండు బాణావళి వఱవిన భగదత్తుఁ డదియెల్ల మగుడఁ జేసి
పటుతోమరంబులు పదునాలు గడరింప నవి⁵ద్రుంచి డెబ్బదియమ్ము లేసి
యసుర యార్చినఁ బేర్చి యాతఁడు విరథుఁ జేసినవాఁడు శక్తి
వైచిన నతండు

32. 1. దారోపినభంగి - కొన్ని ప్రతులు. 2. యేటుల తెరంగున(చందంబున) - కొన్ని ప్రతులు. 3. సేర రది తప్పు - అ. 4. కతంబున, వంపున - అని పాఠములు. 5. వరల బరగించి - అ.

33. 1. తురగములు గలంగం - ర. వ. 2. బొందంగన్ - ఐ. మ. వ.

35. 1. మెదిరి వేగము - ఐ. మ; ము నది వేగము - ఒ. ట. అ. 2. వఱ వుడిగించెన్ - ఐ. మ. శర. 3. వడిగించెన్ - అ.

36. 1. డడరిన గని - అ. 2. గని వారిసైన్య మెప్పటియట్లు-వ. హ; గని నీదు సైన్య మెప్పటియట్లు పురికొని - శ. 3. యట్ల వే పురికొని - వ. 4. కడగి యపుడు ఘటోత్కచుడు బాణావళి వఱవిన నవియెల్లమరలజేసి - ఇ. ఈ. 5. ద్రుంచె - కొన్ని ప్రతులు.

తే. నడుమఁ దునుమాడి వడిఁ బెక్కునారసముల, నొంప దైత్యుండు
 నముచి నిలింపవతికిఁ
 బాటిన ట్లోడి పాతె నబ్బలముఁ గడిమి, వెగచెఁ బ్రాగ్జ్యోతిషాధీశుఁ
 డిభముఁ బఱపి.

37. ఆ. శల్భుమీఁదఁ గవలు శరవృష్టి గురిసిన, నగుచు విరభుఁ జేసె నకులు నతఁడు.
 వార లప్పు డొక్కతే రెక్కి యడరిన, రౌద్ర మెసఁగ నొంచె మద్ర¹విభుఁడు.

38. చ. ధృతి¹బలు పొప్పు నిల్చి సహదేవుఁడు వ్రేఁకనినారసంబుఁ గ్రూ
 రత నుర మాడ నేయ నది ర క్తము సోఁకక యుచ్చి పోవుడు²
 మృతుఁడునుబోలెఁ దేరివయి మేటిమగం డగుమద్రమేదిని
 పతి పడినం గలంగె నరపాలక కౌరవరాజునై న్యముల్.

39. వ. ఇట్లు మూర్ఛితుం డయినశల్భుం జూచి సారథి రథంబు దొలంగందోలికొని
 పోయినం గనుంగొని కవలు సింహనాదంబు సేసి శంఖంబులఁ బూరించి
 రంతం గమల¹బాంధవుండు దివన²మధ్యోపేతుం డయ్యె నట్టిసమయంబున
 యశుసూనుండు శ్రుతాయువుపైఁ దొమ్మిదియమ్ములు నిగిడించిన నతఁడు
 వాని మగిడించి నిశాతసాయకసప్తకంబు శరీరంబున గ్రుచ్చినం గోపించి
 యుధిష్టిరుండు వరాహకర్ణ³శరాసారంబున వాని పక్షస్థస్థింబు వ్రచ్చి వెడం
 దవాతి యమ్మునం⁴ కేతువుం దునిమిన నతఁడు.

40. ఉ. వెండియు నేడుబాణములు వే తొడి ధర్మజు¹నొప్పు నేయ నా
 తండు మహోగ్రకోపమునఁ దత్తురగంబులఁ జంపి తద్దను
 ర్దండముఁ ద్రుంచి త త్తనుపు ర క్తమయంబుగఁ జేయ వాఁడు భీ
 తుం డయి పాతె నీబలము దూలఁగ నబ్బల ముచ్చి² క్రాలఁగన్.

37. 1. పతియు - జ. ద. ర. వ.

38. 1. బలు పొప్పు - ల. కొన్ని ప్రతులు.

39. 1. మిత్రుండు, హితుండు - అనిపాఠములు. 2. మధ్యోపహితుం డయ్యె - ఇ. య.
 వ. స. శ. హ; మధ్యోపగతుం డయ్యె - కొన్ని ప్రతులు. 3. శరాసారంబున -
 పెక్కు ప్రతులు; మార్గణంబున - వా. 4. కైదుపు ద్రుంచిన - వ; కేతుదండంబు
 దునిమిన - ర. వ.

40. 1. మేనునొంపనా - ఝ. డ. 2. పోవగన్ - వ.

-: చేకితానకృపాచార్యుల ద్వంద్వయుద్ధము :-

సం. 6-80-20

41. తే. చేకితానుండు గృపునిపై శితశరములు, గురసె నాతండు విల్లును గుట్టుములను వ్రయ్యలుగఁ జేయ గద గొని రథము డిగ్గి, సరభసంబుగఁ జని కృపు విరథుఁ జేసి.

42. వ. అయ్యాదవసంహుండు వెనుకకు లంఘించి పోయినం గృపాచార్యుండు పదాటమ్ము లెమ్ములం గీలించుటయు నతండు గదాదండంబు వైవ నగ్గౌ తముండు తుండంబులు సేసినం జేకితానుండు రయంబున ¹రథంబుమీదికర కరవాలంబు గొని మెటుంగు ²మెఱిసి నట్లు పటతెంచిన శారద్యతుండు నిశాత కృపాణపాణి యై ధరణి కెఱుగి ³యేడైత నతనిం ⁴గవిసి నొప్పించియతని చేత నొచ్చె నట్లరువురు మూర్ఖిల్లి మేదిని వ్రాలిన.

43. క. ఇద్దెస సుబలతనూజుండు, నద్దెసఁ ¹గరకర్షణుండు రయం బెసఁగఁగ న య్యిద్దఱుఁ దమరథములపై, గ్రద్దన నిడికొని తొలంగఁగా జని రథిపా.

44. వ. చేదిపతి యగుధృష్టకేతుండు భూరిశ్రవమనిం దొంబదితూపుల నేపారి యేసిన నొచ్చి కోపించి యాసోమద త్తతనయుండు.

45. క. నానాస్త్రంబుల హయముల, మేనులు దునియలుగఁ జేసి మెయి నారసముల్ ¹వే నాటించిన నతండు శ,తానీకునిరథముపైకి ²నరిగెం బెలుచన్.

46. వ. దుశ్శాసనవికర్ణ చిత్రసేనులతో సుఖద్రాసూనునకు మహాయుద్ధం బయ్యె నందు వారల సందఱ నాసంక్రందనపౌత్రుండు విరథులం జేసి వృకోదరు

42. 1. నెయిది - అ. 2. మెరచినట్లు - ర. ల. వ. కొన్ని ప్రతులు. 3. యేడైరం గవిసి - పెక్కు ప్రతులు. 4. గదిసి - కొన్ని ప్రతులు.

43. 1. కు తదనుజుండును రయంబున జని య - ఇ.

45. నోనాటించిన - ఐ. మ. వ. శ. 2. దా వడి నరీగెన్-ఇ. ఉ. క; దా వెస నరిగెన్, దా నేగెన్ పెలుచన్-అని పాఠములు. వీనియందు అఖండయతిగా భావించవలెను.

వచనంబులు దలంచి ¹యలించుచుండెం గాని సమయింపం డయ్యె నట్టి సమయంబున శాంతనవుండు వారిం ²గై కొని యనేక రాజరథికులతోడం గూడ నన్నరనందనువై సురవడించిన నాభూపతులు ³పలువురు ప్రౌఢు లగుటయు నయ్యభిమన్యుఁ డొక్కరుండు బాలుం⁴డు నగుటయుం జూచి సవ్యసాచి శౌంతో ని ట్లనియె.

47. క. ఉక్కు మిగిలి జగతీశులు, పెక్కుండ్రు రయంబు మెఱయ భీష్మ¹సహితు లై యొక్కటఁ ²తోతెంచెద రా,దిక్కునఁ బోనిమ్ము రథము దీప్తవృణన్.

48. వ. అని వారలవలను ¹సూప నచ్యుతుం డట్ల చేయం ద్రిగ ర్తపతి దనమొనలకుం దలకడచి కవ్వడి మార్కొనుటయు నతండు.

49. క. మీవీటి కెల్ల ¹మేటివి, నీ విట్లు గడంగి తిచట ²నిక్కమ పోరం గావలయుఁ జుమీ యనుచు శ,రావృతుఁ గావించె సూతహయసహితముగన్.

50. వ. అట్టియెడం గౌరవనై న్యంబు గాండివివై నొక్కవెట్ట యడరినం బాండవ బలంబు లతనికిం దలకడచి కలవడిన సందడి¹కయ్యం ²బయ్యె నా సంక్రందననందనుండు ³రాజులగములకుం ⁴గవిసి కేతనంబులు నఱికియు సారథిరథిరథ్యంబులప్రాణంబులు వెఱికియు నాతపత్రచామరంబులు పొడి నేసియుఁ జూపంబులు రూపఱి⁵జేసియుఁ ⁶పర్మంబులు వ్రచ్చియు ⁷మర్మం బుల మార్గణంబులు గ్రుచ్చియు సర్వాంగంబులు ⁸నొంచియుఁ దలలు ద్రుంచియు విహరించుచుండ నపరాహ్ణం బయ్యెఁ ద్రిగ ర్తనాథుండు వెండి యుం జేర్చి యెదిర్చిన.

46. 1. యలించు చుండె - ఎ. న. 2. గనుంగొని - డ. 3. మువ్వురు - చ. హ.

4. డై యునికిం జూచి - పెక్కు ప్రతులు.

47. 1. సహితమై - క. వ. 2. తోతెంచిరి యద్దిక్కున - ఇ. ఈ; తోతెంచద రద్దిక్కున - కొన్ని ప్రతులు.

48. 1. సూపిన నచ్యుతుం - కొన్ని ప్రతులు

49. 1. మెరసియు - స. 2. నిజముగ - చ. హ.

50. 1 కయ్యంబున-వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. బయ్యె నట్టియెడ - ఇ. ఖ. ఝ. ట. డ. వ. 3. రాజులకుం దల మిగిలి రాగుమురులకుం గవిసి - ద. 4. దలకడచి, దలమిగిలి - అని పాఠములు. 5. నరికియు - హ. 6. పర్మంబులు - పెక్కు ప్రతులు; చర్మం బులు - వా. 7. దనువుల - వ. 8. నొప్పించియు - ఘ.

51. తే. తీతనిరథరక్షకులు శక్రసుతునిమీదఁ, గడఁగి ముప్పదియిద్దఱు
గవియుటయును
నవ్వి ¹యఱువదివారుగు నారసముల, నక్కిరీటి యారథికుల నవనిఁ గూల్చె.
52. క. ¹ఇలఁ బడినసహచరులఁ గని, యలిగి సుశర్ముండు దాఁకె నర్జును ²సతనిం
దలకడచి శిఖండిప్రభృ, తులు నిగిడిరి వారిమీద ద్రుపదజ్ఞాతుల్.
53. వ. ధనంజయుండును దనకు దుర్యోధననైంధవు ¹లగ్గం బై యున్నను గ్రేఁగం
టం జూచుచు గాంగేయుపై నడరె నప్పుడు దన్నుఁ దొడర వచ్చుశల్యు
నాదరింపక ధర్మతనయుం డనిలతనయమాద్రీతనయసహితం దై పార్థునకు
శాసట యై భీష్ముని²దెసకు ³నడరె నిట్లు పాండవపంచకంబుతోఁ బెనంగు
శాంతనవుం గనుంగొని కురుపతియును సింధురాజును బరవసంబు సేసి
యప్పాండవేయులం దాఁకిన.
54. క. శలశల్యచిత్రసేనులు, బలియుం డగు¹కృపునిఁ గూడి పాండుకుమారా
వలిమీదఁ గవిసి వాల,మ్ములు గురిసి రతండు సూచి ²మోదం బందన్.
55. వ. ¹తదవసరంబున శిఖండి దేవ²ప్రతున కెదిర్చిన ³సొండు సేయ నొల్లమి
నాతండు కోదండంబు దుండంబులు ⁴సేసి విటుసనఁ జేయుటయుఁ బాండ
వాగ్రజుండు వానిప్రతిజ్ఞావచనంబు లెత్తి ⁵చెప్పి మొగమోడక యదల్చినం
బురికొని యప్పాంచాలవశిసూనుండు సురనదీసూను మార్కొనుటయు
51. 1. యిరువది వారుగు - చ. జ. ఝ. ట. డ. ణ. ల.
52. 1. ఇలబడు సహచరులం గని - హ. శ. ష. 2. తనయున్ - మ. వ.
53. 1. లడ్డంబై యున్నను-ఖ ఝ. ట. డ; లగ్గలంబై యున్నను - ల వ. కొన్ని ప్రతులు.
2. కడకు నడచె - వ. 3. నడచె - పెక్కు ప్రతులు.
54. 1. కృపుడు గూడి - అ. ఈ. ఊ. ఖ. వ. వీ హ. 2. మోదమును బొందంగన్ -
వ. న. శ; మిగులమోదం బందన్ - ఐ. మ; ముదమున బొందన్ - ర. కొన్ని
ప్రతుల; నతులమోదము బొందన్ - ఘ.
55. 1. తదనంతరంబ - శ. ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. ప్రతుం దాకిన - ఇ. 3. నొప్పమి
సేయనొల్లమి - ఎ. 4. సేసినం బిటుసనుటయు - వీ. శ. ష. పెక్కు ప్రతులు.
5. పెట్టి - క. న. మ. ల.

మద్రనాథుం దెడసొచ్చి ¹మహానలాస్త్రంబు ప్రయోగించిన దానికిం దలంకక ⁷వారించి వాడును వారుణాస్త్రం బేసిన నతండు తత్ప్రతిహతి గావించె గాంగేయుండును ధర్మతనయుకేతుచాపదండంబులు ద్రుంచి యార్చినం బేర్చి భీముండు గదగొని రథంబు డిగ్గి రారాజువయిం ⁹గవియు టయుఁ దత్సమయంబునం దలమిగిలి జయద్రథుండు రౌద్రం బెసంగ వేగంబు మెఱసి మెఱుంగుటమ్ము లేనూ టతనిపై నడరింప నతండు సరకు సేయక శరంబులు గద జడియుచుం ¹⁰గదసి యమ్మారుతి సింధురాజు హయంబులం జనియ మోదిన నానైంధవుండు.

56. క. ¹ఉక్కుటి యొండొకనిరథం, బెక్కుటయుఁ దొరలు దెరలి యే దైట సెడి రా దిక్కు ప్రజ ²విచ్చె నప్పుడు, గ్రక్కునఁ బతి భీముమీదఁ గవిసెం బెలుచన్.

57. క. ఎడఁ జొచ్చి చిత్రసేనుఁడు, వడముడిపై ¹నేయ నతండు వై చెం గోపం ²బడరఁగ గద నది యుగ్రపుఁ, బిడుగుక్రియన్ మెఱసి పఱచె బిట్టుగఁ జదలన్.

58. తే. అట్లు వచ్చునాగదఁ గని యచటియోధు, లనికి తమతమమీదన యడరు ననియుఁ ¹దలఁచి ²యొడిగిరి గారాజుఁ దలఁప నైరి, ప్రాణభయ మెట్టివారిఁ గీడ్పలుప కున్నె.

59. క. ¹అడిదముఁ బలుకయునుం గొని, చికిముడి వడ కపుడు చిత్రసేనుం డుటికెం బుడమికి రథహయసూతులఁ, బొడిపొడి గావించెఁ బరనపుత్రునిగదయున్.

6. మహాస్త్రంబులు బ్రయో - పెక్కు ప్రతులు; మహేంద్రాస్త్రంబు - 6. 7. వారించి వాడును - పెక్కు ప్రతులు; యతండు - వా. కొన్ని ప్రతులు. 8. హతింజేసె, హతంబు చేసి - అని పాఠములు. 9. గవియుండుం గని - పెక్కు ప్రతులు. 10. గదంగి - కొన్ని ప్రతులు.

56. 1. అక్కట, అక్కడి - అని పాఠములు. 2. నిల్చె - ల.

57. 1. నతులశక్తి వైచినఁ - చ. వీ. శ. మ. న. శ. 2. బడర గద వ్రేయ నుగ్రపు - వీ. శ. మ. న. శ.

58. 1. దలఁకి - అ. ఝ. డ. మ. ర. వ. మ. 2. యుండిరి - వ. మ; పారిరి - ఝ. డ.

59. 1. వడి కత్తిపలుకయు - ప.

60. వ. ఇట్లు చిత్రసేనుడు విరథుం డైన వికర్ణుం డతనిం దనరథం బెక్కించుకొని పోయె నట్టియెడ.
61. శా. గంగాపుత్రుడు పాండవాగ్రజుని¹యుగ్మంబుల్ మహిం గూల్చి న ర్వాంగంబుల్ వెన నొంప నాతఁడు సముద్యత్కోధుఁ డై శక్తి వై చెం గంపింపక² త్రుంచెఁ దాత విభుఁడు³ శీఘ్రంబ మాద్రీసుతో త్తుంగన్యందన మెక్క నొంచెను సరితూనుండు⁴ మాద్రేయుఁన్.
62. క. తమ్ముల¹ నొంచిన నగ్రజుఁ, డుమ్మలికముతోడ బెరయునుత్సాహమునం ద మ్మందఱుఁ బురికొలుపఁగ, నమ్మైన నృపు లెల్లఁ దాఁకి రప్పుడు భీష్మున్.
63. వ. ఇట్లు పలువురు ధరణీకు లురవడించినం బెక్కుమ్మగంబులు మార్కొనినం జెలంగు సింగంబుచందంబున నలిరేఁగి మరనదీసూనుండు వెరపు గలవనపాల కుండు తాళఫలంబు¹లు దిగఁ ద్రోచు చందంబున మెఱుంగు లడరువెడంద వాతీయమ్ముల నమ్మహీకుల తలలు డొల్ల నేయుచు మండల²చారి యై విహరించుచున్న వెఱుంగుపడి పాండవులు సూచుచుండ శిఖండికోదండపాండి త్యంబు మెఱయుచుం³ గదిసిన⁴ గ్రీడించి యతండు సృంజయనైన్యంబు వయిం దఱిమి దైన్యంబు నొందించె నట్టిసమయంబున.
64. సీ. సాత్యకి యేచి భృష్టద్యుమ్నుఁడును దాను¹ గురునై న్యములఁ గలగుండువెట్ట విందానుఁవిందులు వెసఁ దాఁకి ద్రువదుఁకొడుకుగుఱ్ఱంబులఁ గూల్చుటయును విరథుఁ డై హరితమ్మునరదంబువై కతఁ డేగిన ధర్మజుఁ డెల్లబలముఁ కడియించి యిరువురఁ గైకొని తఱిమినఁ బ్రజకుఁ జేపిచి ధారాజు గడఁగఁ
61. 1. యుగ్మవాతమున్ - క. ఖ. 2. వాని ద్రుంచె - న. 3. తద్గ్రాతముల్ - ఇ.
62. 1. నేసిన - న. వ.
63. 1. లురులం ద్రోచు తెరంగున(కరణి) - ఇ.న; డిగద్రోచు చందంబున-అ. 2. ప్రచారి - కొన్ని ప్రతులు. 3. గవిసిన - కొన్ని ప్రతులు. 4. గ్రీడించి - పెక్కు ప్రతులు.
64. 1. నాపకాతనయ్యవై వడరుటయును - ఇ. 2. కదియించి, కలయించి - అని పాఠములు.

తే. దమ్ములును భీష్ముడును ధర్మతనయు³ సమద, సేనఁ బొదివిన⁴

వాసవసూనుఁ డడర

ద్రోణుఁ డాతని మార్కొని బాణజాల, ⁴విహితముగఁ జేసె

రోదసీకుహర మెల్ల.

65. వ. ఇష్టిధంబున నాచార్యుం డేచిన నతనిప్రాపున భవత్సేనలు ¹నెలంగి వైకొనియె నయ్యవసరంబున ధర్మతనయుండు దనయెలుంగు సూపిన నగ్గలిక నాతనిమొగ్గరంబు²న మొనలు బెరసి ³పరుసఁడనంబు సూపి యేపునం బెనంగుచుండ నినుండు దర్శనీయమండలుం డగుచు ⁴నవరత్నైలఖిరగతుం డయ్యె నయ్యెడ సంజకెంజాయ ⁵నెఱయ నెత్తురుఁటేలులవయి వడిం దేలి పోవుపీనుంగులం దివిచికొని చనుభూతభేతాశనమ్మర్దంబులను సమరతల ప్రాంత⁶పతితంబు లై నశవంబులం గైకొని చెలంగు సృగాలంబులరవంబు లను దత్సమయం బతిఘోరం బగుటయుఁ ద్రిగర్తపతి⁷ప్రమఖు లగుజగ తీశుల వెగడుపఱచి మెఱసినసవ్యసాచియు సైంధవాదివసుంధరావతులం ⁸జిక్కువడం జేసి యుక్కు⁹మీఱినమారుతియుం దమయన్నకుం బొడ సూపి నిలిచిన నతండు సైన్యంబుల ¹⁰నివర్తింప నియమించి సమస్తపరిజన పరివృతుం డై.

66. తే. విడిదలకుఁ బోయె నపుడు నీకొడుకు లెల్ల, నాపగానందనునికడ కరుగుదెంచి బలము లన్నింటిఁ ¹దివియంగఁ బనిచి మరలి, రాత్మనన్ని వేవేళంబుల కతఁడుఁ దారు.

67. వ. సప్తచుదివసరజనీనమయావసానం బగుటయు.

3. సకలసేన - ఝ. డ. ల. 4. విహితముగ - మ. వ. వీ. శ; నిహితముగ - త. వ.

65. 1. గడంగి - మ. వ. 2. ల. - కొన్ని ప్రతులు. 3. పరవసంబులు సూపి - వ. 4. చరమకైల, పరమకైల, పశ్చిమ శిఖరి (కైల) - అని పాఠములు. 5. రంజిల్లు - క. వ; నిగుడ - ద. 6. పతితశవభావనవిలాసంబు లైన - డౌ; పతిత శబరబంధన లోలంబు లైన - చ. 7. ప్రభృతు లగు - ఖ. ల. 8. జిక్కువరచి - ఇ. ఉ. ఎ. వ. 9. మిగిలిన - ఇ. ఈ. ద. ర. వ. వీ. 10. నిర్వర్తింప - వీ. శ. వ. పెక్కు ప్రతులు.

66. 1. మరలంగ - పెక్కు ప్రతులు.

-: భీష్మని యష్టమదినన యుద్ధక్రమము :-

సం. 6-83-1

68. క. ¹భూలోతమ విను పాండు, జ్ఞాపాలతనూభవులును గౌరవులును నా
టోపంబున సంగరకే, లీపరు లై వెడలి రుగ్రలీలు మెఱయన్.
69. వ. అట్టియెడం గురుపితామహుండు గూర్మవ్యూహం¹బు దీర్చినం గనుంగొని
ధర్మతనయుండు ధృష్టద్యుమ్ను నాలోకించి కౌరవవ్యూహంబు సూచితే
దీనికిఁ బ్రతివ్యూహం బెయ్యది దాని సంఘటంపు మనిన నతండు శృంగాటక
వ్యూహంబు ²వన్నె నిట్లు రెండునై న్యంబులు మోహరించి యుత్సాహం
బులు మెఱయ భేరిమృదంగాది³తూర్వంబులు మొరయం దలపడినఁ బటు
పేతివ్రాత⁴వరస్పరసంఘట్టనంబులం బొగ లేమి మంట లెగయం జటులన్యం
దనమాతంగతురంగభటకదంబకంబుల గమనవేగంబున ⁵నెగయుపరాగపట
లంబు లంబరంబునం బరగ నీక తత్తదనీకానేకర క్తధారాసారంబు లడరి
యడంగించిన నతిరౌద్రంబునఁ బెనంగు నాసమయంబున.
70. క. మీతండ్రి సింహనాద, స్థితముఖుం డగుచు నాత్మనేన గడచినన్
భీతిం బాండవయోధ, వ్రాతము మార్కొనక యొదిగె వసుధాధీశా.
71. చ. అనితనూజుఁ డొక్కరుండు నార్పుచు భీష్ము నెదిర్చి సూతుఁ జం
పిన రథ మీడ్చికొంచుఁ గురుబృందము ¹గొందల మంద నశ్వముల్
వెనుకకుఁ బాటె నట్లు పృథివీవర పాండవసేన యుజ్జె నీ
తనయుండు భీముకప్తైదురఁ దాకె మనాభుండు విక్ర²మోద్ధతిన్.
68. 1. భూపాలోతమ పాండుజ్ఞాపాల - కొన్ని ప్రతులు.
69. 1. బమర్చినం - ఉ. 2. దీర్చె - కొన్ని ప్రతులు. 3. నాదంబులు, వివిధ నాదం
బులు - అని పాఠములు. 4. వరంపరా సంఘట్టనంబుల - ల. 5. నెగయు
ధరాపరాగ - వీ.
71. 1. తల్లడమంద - ఉ. ఏ. య. 2. మోన్నతిన్ - హ.

-: సునాభుడు మొదలగు పదునూరులు భీమునిచే జచ్చుట :-

సం. 6-84-12

72. ఆ. అట్లు దాక్షుడుయు బకాంతకుం డంత్యకా,లాంతకుండు వోలె నలిగి బొమ్మలు
ముడి వడంగ నొక్కవెడదయమ్మునఁ దల,నటికి వైచి పెలుచ నవ్వె నధిప.

73. వ. ఇట్లు సునాభుండు ¹వడుట గనుంగొని కోపాటోపంబునఁ దత్సోదరులగు
²నాదిత్యకేతుండును నపరాజితుండును బహ్వశియుఁ ³బండితుండును ⁴గుండ
ధారుండును విశాలాతుండును మహోదరుండును వృకోదరువై నొక్క
పెట్ట కదిసి పెక్కువిధమ్ము లగునమ్ములం బెక్కింట నొప్పించిన నప్పాండవ
వీరుండు రోషాతిభీషణుం డై యేరికిం దేటి చూడ రాక పటుభల్లంబున
నతినిశితతురప్రముఖంబున శితప్రదరంబున శాతతురికాముఖంబున ⁵దీప్తా
ర్థచంద్రాంబకంబున ఖరనారాచంబునఁ గ్రూరశాణంబున నక్కుమార
సప్తకంబు సమవర్తి ⁷సమీపంబున కనిచినం దక్కటికుమారు లుక్కుదక్కి
వెఱుగుపడి యంతంత నొదిగిన.

74. తే. నాఁడు సఖ నాడినంతయు నేడ చేయు, నట్టు లున్నాఁడు ¹మొనతల
ననిలమతుండు.

విదురుపలుకులు దలకూడె వేయు నేల, యనుచు వెఱు జూచు

చుండిరి మనుజపతులు..

75. క. నీవు తనూ¹జల దుర్విన,యావేశం బుడువ వైతి వది దుర్దశలం
గావింప నింకఁ జావక, పోవచ్చునె వారి కనిలపుత్తుని చేతన్.

76. 1. వడుటయుం - కొన్ని ప్రతులు. 2. ఇచ్చట నీయబడిన ధృతరాష్ట్రుని తనుజులలో
"పండితకుడు" అనువాడుగాక మిగిలినవారిపేరులు 1-5-107 నందలి పేర్లతో సరి
పడుచున్నవి. 3. బండితకుండును, ఖండితకుడును - అని పాఠములు. 4. గుండో
దరుండును - ఇ. ఏ. 5. ణుండై పటుభల్లంబున శాత - అని పెక్కుప్రతులు.
6. దృఢ విశిఖంబున, దృఢద్విముఖంబున, దృఢలిప్తవిశిఖంబున - అని భిన్న
పాఠములు. 7. సమీపవర్తులం జేసిన - కొన్ని ప్రతులు.

74. 1. చెలరేగి - అ.

75. 1. జుని - వ.

76. వ. అది యట్లుండె నప్పుడు సుయోధనుండు దనచుట్టు నున్న యోధవీరులం గల
యంగనుంగొని భీమసేను మార్కొనం బంచి భీష్ము¹కడకుం జని శోకగర్భద
కంతుం డగుచు నతనితో ని ట్లనియె.

77. ఉ. ఇమ్మెయిఁ గిట్టి వాయుసుతుఁ డేపునఁ గోలుమనంగి పొంగి నా
తమ్ములఁ జంపఁగా నకట తప్పక చూచెదు గాని రోషశో
కమ్ములు లేవు తోడుపడఁ గా దని నిల్చితొ యున్న¹వారు నొ
క్కుమ్మడిఁ జావఁ గోరి యిటు లూరక యుండితొ కౌరవోత్తమా.

78. వ. అనిన విని నదీసూనుండు దాను నెదురు శోకించి యతని కి ట్లనియె.

79. క. ఇది మున్న¹యేను ద్రోణుండు, విదురుండును² జెప్పినదియ విన వప్పుడు బె
ట్టిదు లగుపాండుతనూజుల, కెదు రై నిష్ఠింప వశమె యీశున కై నన్.

80. తే. మనకుమారులలోన నయ్యనిలతనయు, బారి¹కగపడువాని నెవ్వారి కై నఁ
గావఁ దలకొన శక్యంబు గాదు మనకు, నడలఁ బనిలేదు దీనికి నధిపతనయ.

81. క. వీరస్వర్గము ధనముగఁ, బోరుము నీ వింక నొండుబుద్ధు²లుడుగు మేఁ
బోరెద నోపినమెయిఁ దెగి, పోరఁగ జయ మైన దానిఁ బోఁ³ద్రోచెదమే.

82. వ. ¹అనియె నని ²చెప్పిన విని వై చిత్రవీర్యుండు.

76. 1. దెన కరిగి - ఎ. ఓ. ద; కడ కరిగి - కొన్ని ప్రతులు. 2. వగచి - వ.

77. 1. వారి నొక్కుమ్మడి - కొన్ని ప్రతులు.

79. 1. నీకు - హ. 2. జాటి చెప్ప విన వప్పుడు - డా. ల. వీ. శ. ష. స. కి. నదియె,
నదియు - అని పాఠములు.

80. 1. కగపడ్డవాని - కొన్ని ప్రతులు.

81. 1. బోరుట దగు గాక యొండు - ఇ; బోరుము మదిలోన నొండుబుద్ధు లుడిగి(గు)
నేఁ బోరెద - శ. వ; బోరుము మదిలోన నొండు బుద్ధులు దగునేన. 2. లుడిగి నే
బోరెద - లు. వీ. ష. 3. ద్రోచెదనే - శ. ష. కొన్ని ప్రతులు.

82. 1. ఈ వచనము'ల' ప్రతిలోలేదు. 2. చెప్పిన విన్న వై వైచిత్ర - వ.

83. తే. గురుఁడు భీష్ముండుఁ గలుగంగఁ గురుకుమారు, బిట్టు వొలిసెదరే

మున్న యింతవట్టు

దల్లియును నేనుఁ ¹జెప్పినఁ ²బొల్ల సేసి, దానిఫల మిప్పు

³డాసుయోధనుఁడు గనియె.

84. వ. ఇంక నమ్మాట లాడుట గతజలసేతుబంధనంబు దానిం జాలింపు మట్లు
కురుకుమారులచావు గనుంగొని గాంగేయకుంభసంభవులు వదంపడి యేమి
సేసి ¹రని యడుగుటయు సూతనందనుం డంబికానందనున కిట్లను భీష్ముండు
భయంతరాకారుం డై మారుతి²పయిం దేరు వఱపె నతనిం గని ధర్మనంద
నుండు సేయి వీచిన ధృష్టద్యుమ్న శిఖండిసాత్యకులు దలకడచి యతనితోఁ
దలవడి రంతకు మున్న దుర్యోధనువనుపునఁ గవిసినరథికులమీఁదం జేకితాన
ద్రౌపదేయసహితంబుగా సవ్యసాచి యడరె నభిమన్యుండును వ్రాడింబుం
డును ధార్తరాష్ట్రులదెసం దఱిమి రిత్తైఱంగున మూఁడుగట్టిమొత్తమ్ములు
బెట్టిదంబు సేయ మనబలంబులం ³బోక పెనంగు⁴చుండె నట్టియెడ.

85. క. ద్రోణాచార్యుఁడు ద్రుపద, ¹జోణిశ్వరుమోహరంబు సుడివడి దివి గి
ర్వాణులు గీర్తింపఁగఁ బటు, తాణవరంపర ²లిసేకభంగులఁ బఱపెన్.

86. క. కరిఘటలు మీఁద భీముఁడు, సరభసముగ ¹నేయునారసంబుల మ్రో డై
ధరఁ బడి రూపఱినను దిన, కరుకరములఁ దమము విరియుగతి ²దోచె నృపా.

87. క. అఱిముఱి గుఱ్ఱపు¹దడముల, కుఱికి కవలు ²రాద్రరసమహోగ్రాకృతు లై
నఱికిన నచ్చట రథములు, వఱవఁగ రా దయ్యె సుభయబలయోధులకున్.

88. 1. జెప్పితి మెల్లభంగి-ల. 2. బొల్లు సేసి - ద. వ. 3. డొగి సుయోధనుఁడు - వ.

84. 1. రనుటయు సూత - పెక్కు ప్రతులు. 2. మీద - ఇ. న. వ. 3. బోనిక - ఇ;
పోరికమరి పెనంగు - ఈ. 4. చుండి రట్టియెడ-కొన్ని ప్రతులు.

85. 1. జోణివిభు - ల. 2. ల నెల్లభంగుల - డ.

86. 1. వరుసన్, దూతై, నోడై - అని పాఠములు. 2. పొలిచె నృపా - ల.

87. 1. దళముల కురికి - కొన్ని ప్రతులు. 2. రాద్రభంగి మగ్రాకృతు లై - ల.

88. తే. నేరుఁడు రథికజనంబువై సరభసముగ, నేయఁ

గేయూరహారతత్కాయశకల

వితతి నిల యొప్పె రాలినవిధపుష్ప, పుంజమునఁ బొల్పు

¹నుద్యానభూమి వోలె.

89. వ. అప్పు ¹డిరావంతుండు.

90. క. తురగనికరంబుతోడం, గురునై న్యము దటియఁ జొచ్చుకోల్లల సూడం
గర మొప్పె ¹లఘువిహంగోత్కరమువయిం గవియు డేగ ²తండంబుగతిన్.

91. వ. ఇట్లుక్కు మిగిలి యెక్కినయర్జుననందనుం గనుంగొని శకునితమ్ములు
¹శకుండును ²శరవంతుండును వృషకుండును ³హర్షపుండును గజుండును
గవాతుండును గుఱ్ఱపు⁴మొత్తంబులతో నగ్గలిక నతనిపై వాహనంబులం
బఱపి పిఱుదివియక ⁵రాయిరాయి దాకినట్లు దాకి రయ్యిరువాఁగును
విచిత్రంబుగాఁ బోర నయ్యారురు గాంధారకుమారులు నయ్యిరావంతుం
బొదివి సెలకట్టెలవాట్ల డొంకెనపోట్ల నొప్పించిన బరిగోలలపోటులు దాకి
నం గినిసిన⁷గంధగజంబుచందం బై.

92. ఆ. అతఁడు ధన్వి యగుట నశ్వంబుఁ దొలఁగ దాఁటించి తిరిగి యాకడిందిమగల
నారసములు పెక్కు నాఁటించి నొప్పించి, వెగడు వఱచె మరలు
వొగడుచుండ.

93. వ. అట్టియెడ.

88. 1. నుత్తభూమివోలె - న.

89. 1. డిరావంతుండు - పెక్కు ప్రతులు.

90. 1. లఘువిహంగోత్కరము - ఈ. ఉ. పెక్కు ప్రతులు; ఘనవిహంగోత్కర - వా.
కొన్ని ప్రతులు. 2. తండము పగిదిన్ - ఇ.

91. 1. శకుండును - కొన్ని ప్రతులు 2. శరవంతుండును - హ. 3. సంచయుండును -
శ. కొన్ని ప్రతులు; స్పృంజయుండును - మ. 4. మొత్తంబులతో - ఓ. ల. వీ. శ. మ;
మొగ్గంబులతో - వా. కొన్ని ప్రతులు. 5. రాయి రాతిం దాకినట్లు - ఐ. ర;
రాతం దాకినట్లు - మ. ల; కొరవి కొరవిం దాకినట్లు - ఎ. 6. చి వెగడు పరచిన
నతండు బరిగోలపోట్లు దాకినం గినిసి - ఇ. ఈ. వ. 7. భద్రగజంబు - ఎ. ద.

94. క. మునుపోటులఁ బడి నొచ్చుటఁ, దనగుట్టము ¹వడినఁ బడక ధరణికి లంఘిం
చెను ²వెలుపు లేక పేరు,క్కునఁ బటుఖడ్గంబు వెలికికొనుచు రయమునన్.
95. వ. ఇట్లు భూచారి యయిన భుజగరాజదోహిత్రుం జూచి యేచి యాసుబల
సూనులు మట్టు ముట్టి.
96. క. ¹పొడువఁగ ²ప్రేయఁగ నతఁడుం, గడుసుట వగునేర్పు కడిమికలిమిం
దనపైఁ
బడకుండఁ గృపాణమునఁ, గడుఁజిత్రపుగతుల ⁴జడిసెఁ గైదువు తెల్లన్.
97. వ. ఆ¹రాతులు పీఁడు గాలుమానిసి యగుటం జేసి మనకు నొప్పింప ²వెరవుగా
దయ్యెడు ననుదుర్విచారంబున.
98. ఆ. ఆర్వురును గడంగి హయముల డిగి పటు,ఖడ్గదీప్తు లడరఁ ¹గదియుటయును
బ్రమరి తిరిగి వారిఁ బండ్రెండుదునియలు, సేసి క్రిడికొడుకు నెలఁగి యార్చె.
99. క. వెక్కున మందుచుఁ గురువతి, రక్కసుతో ననియె నియ్యురగదోహిత్రుం
డొక్కఁడ మనసై న్యంబు, ల్ప క్కడఁచుచు నున్న వాఁ డలంబున కంచే.

∴ అలంబనునిచేత నిరావంతుఁడు మృతం డగుట :-

సం. 6-88-48

100. వ. అని యాతనివలనను సూపినం గనుంగొని చైతేయనాథుండు.

94. 1. నడువకున్న - బ; ధరణి వడిన ధాత్రికలంఘిం - వ. మ. 2. వెలుపులేక -
ల. శ. మ. హా; మరువులేక - న. మ; మలుపులేక - వా. కొన్ని ప్రతులు.
96. 1. పొడ వడగ జేయ నాతడు - ఉ. 2. నడువగ నాతడు - ఆ. ఓ. డా. న. ల.
3. వడినేర్పు నను బలిమి కడిమిం దనపై - ఇ. ఈ; వడి నేర్పు నను కడిమి - శ.
4. నడచె - ఇ. ఈ. ద.
97. 1. రాహుత్తులు - అ. ఇ. బ. ర. ల; రావుతులు - ఎ. వ. 2. ననువు గా దయ్యెడు - వ.
98. 1. గడగుటయును - ర. వ.

101. ఆ. కడఁగి నడచి మాయ గావింప నయ్యిరా, వంతు నశ్వ¹సేనయంతసేన
పుట్టి వారిమీఁదఁ బరికొని తలవడి, సమయఁ ²జేసె నదియ
సమసె నధివ.
102. వ. అయ్యిరావంతుం డొక్కరుండును బొలి వోనివిక్రమంబున నలంబునుని
మార్కొని రయంబు మెఱయ మెఱుంగు మెఱునినట్లు గవిసి కరవాలంబున
విల్లు దునిమిన దనుజుండు వినువీధి కెగసి మాయాశరంబుల నతని నొప్పించి
నం గోపించి గగనంబునకు లంఘించి.
103. క. ఘనఖడ్గంబున వానిం, ¹దునుమ నలంబునుఁడు దోడుతో నుజ్జ్వల యౌ
వనరూపము గ్రొత్తగఁ గై, కొని ²పెనఁగం బెనఁగఁ బార్థుకొడు
కచలుం డై.
104. క. జననీవంశంబునఁ గల, యనుపమమాయానుభావ మాత్మఁ దలఁచి శే
ఘనిచందం బగురూపం, బున బేర్చి యనేకనాగ¹పుంజముతోడన్.
105. చ. అడరిన దానవుండు గరు¹డాకృతిఁ గై కొని మాయతోడ ²లో
పడ భుజగంబులం బొదివి పట్టి రయంబున మ్రింగి యప్పు చే
డ్పడు నరుపట్టి కంతము గృపాణమునం దెగ³వ్రేయ మేదనిం
బడి మొగ మొప్పెఁ బూర్ణ శశిభాతి ⁴వికారము లేసోచెన్నునన్.
106. వ. అంత వియత్తలం బుదాత్తమిహిరమండలమండితమధ్యం బయ్యె నని
చెప్పిన విని ధృతరాష్ట్రం డయ్యిరావంతుండు వడినం బాండవులును వా
యోధవీరులును జేసినకెఱుంగు నెప్పు మనవుడు సంజయుఁ డతని కి
ట్లనియె.
101. 1. నైన్య మంత-ర్పు. ల. 2. జేసి తాను సమసె నధివ - గ. జ. డ. ద. బ. ల. ర. హా;
జేసి వారు సమసి రధివ - అ. ఎ. ఝ.
103. 1. దునుమందునుమ - ర. వ. హా; నడుమును దునుమ - ఐ. మ. వ. 2. తనతోఁ
బెనఁగ - ఆ. బ. న. ల. వ. వీ. శ. ష; వడితో బెనఁగ ర. వ; వడితో జనగ - వ;
పెనగగ జూచి పార్థు - మ.
104. 1. పుంజంబులతోన్ - ఇ. ఊ. ఎ. ఖ.
105. 1. డాకృతి యై వెన మాయ - ల. వీ. శ. ష. న. 2. లోబడ-వీ. శ. ష. సూ;
లోబడు - అ. ల. వ. 3. వ్రేయ - పెక్కు వ్రతులు; వైవ - వా. 4. వికాసము
లేని - ఈ. వ. 5. చూపునన్ - ద; చెల్లునన్ - ఏ.

107. కా. తోడంబుట్టువు¹పాటు సూచి యలుక² దుర్వారశుంభదగ్గతిన్
 మైడింబుండు మహాసురేంద్రులు గజేంద్రారూఢు లై సంగర
 క్రీడాలోలతఁ దన్ను మీటి విలయాగ్నిం బోల దిక్పక్రమ
 ల్లాడ³ బెట్టుగ నార్చి చొచ్చె గురునై న్యంబు⁴ మహోగ్రంబుగన్.
108. చ. కరమున నున్న శూలమునఁ గ్రమ్ము మెటుంగులు¹ శత్రునై న్యభీ
 కరములుగా గజాశ్వభటకాయముల² గుది గ్రుచ్చినట్లుగాఁ
³జెరువుచు వచ్చువానిఁ గురుసింహుఁడు సూచి మదాంధసింధురో
 త్కరరథసాతిభీషణముగాఁ గవినెం బటువిక్రమోద్ధతిన్.
109. క. వంగా¹ధిపతియు శౌర్యోత్తుంగతనుం డగుచు నీసుతుం డలరఁగ దై
 త్యుం గదిసె గాఢమదమా, తంగఘటలతోడ² నపుడు దారుణభంగిన్.
110. వ. ఇట్లు దన్ను బెట్టు గిట్టిన¹ కరినికరంబులం గని పొంగి కరవాలంబు గొని
 యడరి ఘటోత్కచుండు.
111. క. కరదంతకర్ణమస్తక, చరణము¹ లవి తోపకుండుచందముగా ని
 ఘ్నరవిక్రమకేలీని, స్ఫురణంబున రూపుమాపె సురలు నుతింపన్.
112. వ. ఇవిధంబున గజంబులు వొలిసిన గజపురనాథుండు¹ రోషంబున నురవడించి
 నారాచవృష్టి ముంచి వేగవంతుండును విద్యుజ్జిహ్వండును² బహ్వశియు నను
 దనుజప్రథాననాయక³ులం బ్రేతపతిపురంబున⁴ కనిచి యాభీమసేనతనయు
107. 1. సాపు జూచి - ఝ. న. బ. య. ల. హ. 2. మహోదగ్రతన్ - ఇ. ఎ. ల.
 108. 1. శత్రుసంఘభీ - పెక్కు ప్రతులు. 2. జెరువుచు - కసం. న. బ. మ. ల.
 109. 1. ధీశుడు - హ. 2. శ్రీఘదారుణభంగిన్ - చ. ల.
 110. 1. కరిసేనానికరంబు - చ. వ; కరిసేనానీకంబు గని - ల.
 111. 1. లని తోపకుండ - న. బ. మ. శ. ష. శ.
 112. 1. క్రోధంబున - హ. 2. బ్రహ్మయు నను రనుజ - ఎ. జ. ఝ. ట. డ. త. ద.
 ర. ల; బ్రహ్మి-వ. 3. కు లుద్రేకంబునం గదిసినవారిం బ్రేతపతిపురంబున కనిచి రణ
 ప్రారంభంబునం గదిసి, యా - న. వ. వీ. స. శ. 4. కనిచి రణప్రారంభంబునం గదిసి-
 శ. ష. హ.

తనువున నిశాతశరములు నించినం గోదండపాణి యై క్రోధాగ్నిజ్వాలలు
నిగుడువడువునఁ బటుకాణజ్వాలలు నిగిడించి కదిసి కురుపతి నవలోకించి
యాఘటోత్కచం డిట్లనియె.

113. ఉ. పాడియు నత్యముం గలుగు ¹పాండుతనూజుల కీవు దొల్లి యె
ప్పాడిమెయిన్ నభం గరము భంగ మొనర్చితి నాఁటియందఱుం
జూడఁగ నేడు ²తత్ఫలము నూపెద నీ కని మూదలించి ³మై
నాడఁగ నేసెఁ గృష్ణభుజగావలిఁ బోలిననారసంబులన్.
114. క. దానికిఁ జల ¹మెడలక నీ, నూనుం దావవనసూనుసూనునిమేనం
దా నుగ్రశరము లిరువది, యేను వెసం గీలుగొలిపె నిభపురనాథా.
115. తే. అమర కినిసి కృతాంతజిహ్వాయునుబోని, శక్తి యై త్తిన నమ్మహీశ్వరున
వంగవతి యడ్డపడుటయు వానిగజముఁ, గూల వై చిన నాతండు
నేల కుటికె.
116. క. ఏనుంగు వడిన నచ్చటి, సేనలు దెరలుటయు రాజసింహుఁడు ¹దన్నుం
దాన పురికొల్పికొని వెఱి, పూనక దానపునియెదుర నొక్కఁడ నిలిచెన్.
117. క. నిలిచి మహాస్త్త్రం బెఱుమం,టలు గ్రవ్వుఁగఁ బెలుచ నేయుటయు నడమన చె
క్కలు గాఁగ నేసి దిక్కులు, నలిగులిగా నతఁడు సింహనాదము సేసెన్.
118. వ. ¹ఇట్లు సేసిన విని గాంగేయుండు గురువక్షయోధపీరులం గలయం
గనుంగొని.

5. నిగిడించి - వీ; నిగిడించి కదిసి - న. బ. ర. ల. శ. మ. హ; నిగుడం బ్రదరాగ్ని
వరంపరలు - ఇ. వ. రి. యతండు - వా. కొన్ని ప్రతులు; యాఘటోత్క-
చం డి ట్లనియె - ఈ. త.

113. 1. పాండుతనూజుల కీవు-ఆ. ఓ. జ. ఝ. త. న. బ. వీ. శ. మ; పాండవకోటికి నీవు-
వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. తత్ఫలం బివుడ నూపెద - ల. 3. నోనాడగ - ల.
114. 1. మొదవగ, ముడవగ, మెడవక - అని పాఠములు.
116. 1. దనకుం దాన - వీ. శ. మ.
118. 1. ఇట్లు సేసిన - ఇది పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

119. క. భీమునితనయుం డత్స్య

¹ద్దామగజిన్ రాజుఁ ²దొడరి తత్కరటిఘటా

³స్తోమంబు గూల్చి యాతని

వై మారి మసంగినట్లు బలువిడిఁ గవిసెన్.

120. వ. జఘటోత్కచుండు దివిజులకు ¹దుష్టయుండు మీరు వేవేగ రారాజుం గూడి
కొనుం డనిన సేనాపతి పలుకులకు గురుకృపాశ్వత్థామ చిత్రసేనులు బృహ
ద్బల బాహ్లికావంతీనాథభూరిశ్రవసులును నైంధవసోమదత్తవివింశతి
వికర్ణులు నేకోద్యోగంబునం దమతమ యనుచరు లై నయోధవీరసహస్రం
బులతో రథంబులు ²దోలికొని చని భవత్తనయుం బరివేష్టించి హిడింబా
తనయుం డాఁకిన నతండును ³దైతేయబలంబులం గొని బలిమి మెఱసి
నిలిచి మార్కొనియె నారెండునై న్యంబులు నొండొంటి కెదిర్చి పేర్చి
పెనంగుచుండ నాభీమసేననందనుం డాచార్యవ్రభృతు లగునాపన్నిద్దఱుపై
బహుప్రకారక్రూరపాదాంబులు వరగింప నందు.

∴ ఘటోత్కచుండు ద్రోణాచార్యవ్రభృతులతో యుద్ధంబు సేయుట :-

సం. 6-81-25

121. క. ¹కొందఱసూతులు వొలిసిరి

కొందఱిచాపములు దునిసెఁ గొందఱ చటుల

స్యందనహయాలి వడియెను

గొందఱ యంగములు వ్రస్సెఁ ²గురుకులముఖ్యా.

119. 1. ద్దామత రాజు - ఘ. బ. ర. 2. బొదివి - అ. ఏ; డాకి - ఎ. గ. ద.

3. స్తోమము - కొన్ని ప్రతులు.

120. 1. దుష్టయుండు - పెక్కు ప్రతులు; నజయుండు - వా. 2. దరిమి-ఇ. శిదైత్య -
ఇ. న. ల. 4. టిడివి - వీ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు; టికింజేర్చి - ర. హ; టికిం
గవిసి పేర్చి - న. వ. 5. పన్నిరువురపై - పెక్కు ప్రతులు.

121. 1. కొందఱ - శ. మ. కొన్ని ప్రతులు. 2. గురువంశనిధి - అ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు.

122. వ. ఇట్లు తిరథమహారథు¹లం జిక్కువఱచినరక్కసున కలిగి రయంబున సాధనంబులు సమకట్టికొని ²రథసంబున నాకుంభసంభవాది ద్వాదశ రథికవరులు నొక్కపెట్ట చుట్టుముట్టి మహాస్త్రిజ్వాలాజాలంబులం బొదివిన.
123. ఆ. ఓర్వ¹రాక దానవోత్తముఁ డంబర
వీధి ²కెగసి పోయి విపులరవము
సెలఁగఁ జెలుచ ³నడరి జీమూతభంగి దు
ర్దాంతుఁ డైనఁ జూచి ధర్మసుతుఁడు.
124. వ. భీమసేనుతో నిట్లనియె నిక్కడ భీష్ముబారిం బడిన పాంచాల బలంబులఁ
¹బరిపాలింపను నక్కడనాచార్యా²దుల కగవద్ధ ఘటోత్కచుం గావను వలసి
యన్నయది యివ్వలనకిం గవ్వడి గలండు నీ వవ్వలనికి వేగంబు యరుగు
మనిన సింహనాదంబు సేయుచు.
125. క. కౌరవబలము¹లు మడివడ
మారుతి గవియుటయు మెఱసి మార్కొని కురుధా
త్తీరమణుఁ డర్థచంద్రా
కారకరము దొడిగి ధనువు గ్రక్కువఁ దునిమెన్.
126. తే. తునిమి తోడన క్రొవ్వాడిదొడ్డనార
సంబు భీమునివడస్థలంబు దూఱ
నేయుటయు ¹సోలఁ గని ద్రౌపదేయు లడరఁ
గడఁగె పౌభద్రుండును ఘటోత్కచుఁడుఁ ²గలసె.
127. వ. ఇట్లు దండ్రీ నొచ్చినఁ బాండుపౌత్రులు నీపుత్రునిపై నొక్కపెట్ట మిక్కు
టం బగుకోపంబునం గవిన.
122. 1. లనెల్లి జిక్కు - ర. 2. సంరంభంబున - ఇ; సరథసంబున - ఒ. ఘ. చ. వ.
123. 1. లేక - కొన్ని ప్రతులు. 2. కెగరి - అని పాఠములు. 3. నొడరి, మవరి, నొడిగి, నెదిరి, నుగ్ర - అని పాఠములు.
124. 1. రఱింపను - ఘ. 2. దిరథికుల కగ, దియోధవీరుల కగ - అని పాఠములు.
125. 1. లజదువుచు - ఈ.
126. 1. సోలె గని - పెక్కు ప్రతులు. 2. గదిసె, గవినె - అని పాఠములు.

128. చ. కని కృపశాస్త్రికాదిరథిక్రకరంబు గడంగి వారి మా
 ర్కొని పెనంగంగ దేటి కడుఁ గ్రూర¹త నేచిన మారుతాత్మజుం
 జెనసి గురుండు రక్త²పరిషిక్తునిఁ జేసిన నాతఁ డల్లి యా
 తని నొకనారసంబున నుదగ్రత మూర్ఛ మునుంగ నేసినన్.
129. మ. ధనురాచార్యునిఁ ¹జూచి తత్తనయుఁడు² ధాత్రిశుఁడు³ భీము మా
 ర్కొని రాతం డెఱనవ్వు ⁴చెన్నుగ గదాఘోరాకృతిం దేరు డి
 గ్గిన యాలోనన తేటి ద్రోణుఁడు గడంగెం జూచి తో డై కృపా
 దినికాయంబుఁ ⁵గడంగి వాయుసుతు⁶వైఁ దీవ్రాస్త్రముల్ నింపఁగన్.
130. క. ఏపున హిడింబసుతుఁడును
 ద్రౌపదిపుత్రులు సుఖద్రతనయుఁడుఁ గోపో
 ద్దీపితు లై వారలయా
 టో¹పముఁ గుదియించి రతిపటుప్రదరములన్.
131. వ. అప్పు ¹డనూపభూపాలుండును భీమసేనసఖత్వలోలుండు నగునీలుండు నశ్వ
 త్థామం దొడరి నొచ్చినం గని ఘటోత్కచుండు.
132. క. తలవడి యగ్గురునందనుఁ
 జలమున నొప్పింప గురుండు సరభసముగ ను
 జ్జ్వలశాణావృతుఁ జేసిన
 బలమటి దనుజుండు మాయఁ బన్నెఁ గుపితుఁ డై
133. వ. ఇవ్విధంబున హిడింబాసూనుం¹డు నేసినమాయం జేసి.
-
128. 1. తఁ బేర్చిన-శ. ప. 2. పరిషిక్తి(క్త)త గాత్రుని జేయ నల్లి - ఖ. ఝ. ట. డ. వ.
 129. 1. గాంచి - పెక్కు ప్రతులు. 2. చెన్నలర దా ఘోరా - ఓ; చెన్నొనగ ఝ. బ;
 చెన్ను గదురన్ - న. 3. నుగిట్టి - చ. ర. 4. మై - కొన్ని ప్రతులు.
 130. 1. పముగుండించి రతి - ఘ. ల. శ; పం బుడిగించి రతి - గ. ద.
 131. 1. దువివిధానూప - కొన్ని ప్రతులు; డు దశార్ణభూపాలుడు - అ. ఐ. ఔ. చ. న.
 మ. ర. ల. శ. ప. హ.
 133. 1. దొనర్చిన, దుపన్నిన - అని పాఠములు.

134. క. గురుఁడు మొదలై నయావ

న్నిరువురుఁ గురుపతియు నొవ్వ నేటులఁ బడి నె
త్తురు దొరఁగ సోలి సంగర
ధరణిం బడినట్లు దోఁచెఁ దశ్శేనలకున్.

135. చ. కనుఁగొని నై న్యముల్ విటిగి క్రందుకొనక వెనఁ జాట నాపగా
తనయుఁడు సేన ¹నాగి ²యివి దై త్యులమాయలు గాని ³బొంకు బొం
కని యెఱఁగెత్తి చెప్పఁగ భయంబున నమ్మక⁴పోయె నట్లువో
యినఁ జనుదెంచెఁ గౌరవమహీకుఁడు ⁵దీనత భీష్ముపాలికిన్.

136. వ. వచ్చి యిట్లనియె.

137. క. నీవును ద్రోణుఁడు గలుగం
గా వై రులచేత నేను ¹గప్తబడితిఁ గా
దే వాఁతోడఁ దలపడి
చావొండెను విజయ మొండె సంపాదించున్.

138. చ. ¹అన విని ²నవ్వి పాండవులయంతటిచాఁకిఁ గాక నీకు మా
ర్కొన నగు నయ్య ⁴యిప్పరును కుత్సితవర్తన మిట్టోదు స్తరం
బునఁ ⁶దగులావు సేయ మముబోటులులేరె చలంబు డింపు మీ
వని ⁷పతితోడఁ జెప్పి సరిదాత్మజుఁ డప్పుడు ప్రాభవంబునన్.

139. వ. భగదత్తు నాలోకించి.

135. 1. జూచి - అ. ప. 2. యిది దైత్యుని - కొన్ని ప్రతులు. 3. పోకుపో కని-కొన్ని ప్రతులు. 4. పోయి రట్లు - ఊ. ఐ. త. మ. 5. భీతిని - వ.

137. 1. గప్తబడితి నింకేవారిం - చ. ర. ల.

138. 1. అనవుడు - పెక్కు ప్రతులు. 2. వించు - ఐ. ఓ. బౌ. మ. 3. నెదిర్చి బెట్టు - అ. ఇ. ఈ. ప. 4. యాపడుచుకుత్సిత - పెక్కు ప్రతులు; యిట్లగుట - ప. వీ. ప; యిట్లనుట - అ. 5. దుస్తలంబున - అ. బ. బౌ. ఖ. ఘ. న. ర. హ; దుస్తలంబున - ఊ. ఐ. చ. బ. మ. 6. గదులావు - వీ. శ. మ. 7. నృపుతోడ - పెక్కు ప్రతులు; నియమించి చెప్పి - ఎ.

140. క. దనుజు¹లొనరించుమాయలు
నినుఁ జేరవు వారి గెలుతు నీ² విప్పుడ యీ
జనపతి మెచ్చఁగ³ నాదై
త్యుని గెలుపుము నీదుసేనతో నడరి వడిన్.
141. వ. ¹అనినం బ్రాగ్జ్యోతిషపతి ²మేటిమగండు గావున నమ్మాటకుం బొంగి సింగం
³బడరినచందంబున నార్చి సుప్రతీకంబు నెక్కి సేనాసమేతుం డై.
142. తే. ¹వరగి ²తోఁతెంచుపాండవబలముమీదఁ
గవియుటయు నంత³సంతఁ గౌరవుల⁴మూఁక
మరలి యేర్పడఁ జూచి యమ్మాట యపుడు
నిజముగాఁ గొని యాజికి నిగిడె మగుడ.
143. వ. ఇట్లుభయనై న్యంబులుం దలవడిన సందడికయ్యంబున నపరాహ్ణం¹ బగుచు
నుండ.
144. క. నగపతియుఁ బోనిగజపతిఁ
దగ నే²డైఱ నెక్కి ప్రబలదై త్యబలముతో
నిగుడఁగ ఘటోత్కచుం డా
భగదత్తునిమీదఁ గవిసెఁ బార్థివముఖ్యా.
145. వ. తదవసరంబున వృకోదరుం డ¹దంబు రయంబు మెఱయ నయ్యభిమన్యు
ద్రౌపదేయప్రముఖులుం దానును హైడింబునకుం రో డై² కడంగె నట్టి
యెడ.
140. 1. లునొనర్చు - కొన్ని ప్రతులు. 2. వెప్పుడు - కొన్ని ప్రతులు, 3. దై త్యు
ని దునిమి గెలుము నీదు - జ. ర. వ.
141. 1. అనినం బ్రాగ్జ్యోతిష - వెక్కు ప్రతులు; అని భీష్ముండు వలికినం బ్రాగ్జ్యోతిష -
వా. 2. మంచిమగండు-ర్పు. 3. బు బొదివిన, బు గదిరిన, బు బొదలిన, బు డగ్గరిన-
అని పాఠములు.
142. 1. వరగ - కొన్ని ప్రతులు. 2. నేతెంచి - ర. 3. లోన - అ. ర. శ. మ. 4. సేన -
ఇ. ఈ. క. ద.
143. 1. బునం దెవంగుచుండ - వెక్కు ప్రతులు.
145. 1. కడంగి రట్టియెడ - కొన్ని ప్రతులు.

146. ఆ. పొదివి పలువు రేయఁ బొడువ వ్రేయఁగ భగ

దత్తుడంతిర క్తధార లొప్పెఁ

జెలువు రెట్టి గాఁగ ¹జేవులు సెలయేలు

లున్నతాచలమున ²నురులునట్లు.

147. క. శూలంబున హైడింబుఁడు

గాలాకృతితోడ వైవగా నది పొడి యై

రాలెడునట్లుగ మగఁటిమి

వ్రాలినభగదత్తుఁ డేసె వడి భల్లమునన్.

148. వ. ఇ ట్లేసి యార్చి వెండియు.

149. ఆ. భీముహరులఁ గూల్చి పేర్చి సౌభద్రాది

యోధవరుల నెల్ల నుఱక తఱచు

టంపవానఁ ¹దడిపి హయరథభటసమూ

²హంబుఁ జంపె సమదహన్తిఁ బఱపి.

150. క. మందరము మహాంభోనిధి

యందుఁ దిరుగునట్లు పాండవానీకములొ

నం దిరిగి సుప్రతీక మ

మందగతిం జంపెఁ బెక్కుమాతంగములన్.

151. క. అలిగి దశార్ణాధీశుఁడు

గొలిపెను భగదత్తుమీదఁ గ్రూరగజము ను

జ్వలము లగునతఁతోమర

ములతాఁకున ¹నది చలించి ²మొగతిరిగె వెనన్.

146. 1. జేగురు - కొన్ని ప్రతులు. 2. నురులు - పెక్కు ప్రతులు; నురలు - వా.

149. 1. ముంచి - ఖ. ఝ. ట. డ. వ. 2. హముల జదిపె - పెక్కు ప్రతులు; హముల దిప్పె - జ. ర. వ.

151. 1. గరి చలించె - శ. వ; సంచలించి మొగ - వ; కోర్వ కదియు మొగ - క. వ. 2. మొన - డ. ఇ.

152. వ. ఇవ్విధంబునం బోరుభగదత్తుం గనుంగొని గండుమిగిలి కురుపిఘండు గురు
కృపాదియోధాపీఠసమేతంబుగాఁ దఱిమినం దమబంబులు గోలాహలబహు
శంబు లగుటయుఁ జాండవాగ్రజుండు పార్థపాంచాలపురస్సరుం డై యవ్య
లనికిం గ్రొ వ్వలరం గోల్తల సేసె నట్టిసమయంబున.

:- అర్జునుఁ డిరావంతునిచచ్చుట భీమునిచే విని దుఃఖించుట :-

సం. 6-92-1

153. క. నరుండు ధనుర్గుణరావ
స్ఫురణంబును దేవదత్తభూరివము నం
బరము పగిలింప నానా
శరముఁ గురునై న్యసరభసత్వం బుడిపెన్.
154. ఆ. అపుడు సేరి భీముఁ డతనికి భుజగేంద్ర
కన్యకామతుండు గలనఁ బడుట
నల్లఁ జెప్పటయును నడలి యెచ్చట నని
యడిగి యతఁడు సూప నచటికరిగి.
155. వ. దనుజఖండితుం డయి పడియున్న యయ్యిరావంతు శరీరంబు గనుంగొని
యాధనంజయుండు¹.
156. చ. ఘనతర¹శోకవేగమునఁ గన్నుల నీకులు నించి యాసుయో
ధనునవిసీతీయుం బిదప ధర్మతనూజుండు సంధి గోరి ప
ల్కిన²తగవుం గడంగి యికిం దలకొన్ననిజోద్యమంబుఁ దోఁ
చిన³విధిఁ దిట్టుచున్ వినుతి సేయుచు ⁴రోయుచునుండె నయ్యెడన్.
155. 1. ఈ వచనము తరువాత - "బౌ. ఘ, చ. ఝ. ల. వీ(పాదసూచి)శ. మ. స. శ"
ప్రతులలో నీ క్రింది పద్యము అధికముగా కలదు.
క. నీ చెలువును, నీ బలువును, నీ చతురత నీగుణంబు నీ సాహసమున్
నీ చక్కదనము నే నే,రాచూలికి గలుగ గందురా నాకుజ్ఞా.
156. 1. మైన శోకమున గన్నుల - ర. 2. యదియుం - ఇ. ఈ. 3. విధి దిట్టుచున్
బ. చ. న. ప. త. ల; మదిఁ దిట్టుచున్ - వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. దీనత నుండె - హ.

157. వ. ఇట్లు పుత్రశోకానలసంతప్తచిత్తుం డగునవ్యసాచిం జూచి గోవిందుండు మందస్మితంబు నేసిన.
158. క. కని యతఁడు దెలిసి నీచే
వినినది యిది ¹మున్ను ²దీని విడిచితి ³సహిభం
జన తేరు ⁴నడపు కురుబల
వినిపాతనపాటవమున విహరించుటకున్.
159. వ. అని పలికినం బద్మనాభుండు రథంబు రయంబున మనమొనపయిం బటపం బార్థుండు పటుశాణపరంపరలు వరగింప భగదత్తుండును గృపాచార్యుం డును ద్రిగర్తవతియును భీష్ముం గూడుకొని యాక్రీడి నెదిర్చిరి సాత్యకి యడంనం గృతవర్మశాస్త్రికులు మార్కొనిరి మారుతి గవినినం గుంభసంభ వుండు దలపడియె నతనిప్రాపున నేపు మిగిలి నీపుత్రకు లాజకమర్దను మర్దింపం గడంగి కవిసిన.
160. క. గురువంపవెల్లి నాఁగుచు
సరభసముగ వారిమీద శరవర్షంబుల్
గురియుచు వారలయమ్ములఁ
దెరలక భీముండు పటుగతిస్థందనుఁ డై .
161. వ. సమరక్రీడ సలిపి కురుకుమారులు దొరఁగించునారాచధారల నొచ్చి యాజ్యధారాక్రాంతం డై నయర్నిష్ఠుండునుంబోలె మండి యుద్ధండ కోదండనై పుణ్యంబు సూపినం గుండభేదియు ¹ననాధృష్టుండును గనకధ్వ జుండును ²విరావియు సుశావలుండును దీర్ఘ శావలుండును దీర్ఘ లోచనుం డును దీర్ఘ నిద్రం బొందిరి వెఱవారు వెఱచఱచి ³విఱిగి పఱచిన ⁴సజంబుల వెనుకొనువృకంబువిధంబున వృకోదరుండు దోర్విలాసంబు మెఱసె నప్పుడు
158. 1. మున్న - కొన్ని ప్రతులు. 2. భ్రాంతి - ప. 3. నరి భంజన - కొన్ని ప్రతులు.
4. గడపు - అ. ఎ. గ. జ. ద. ర; వరపు - ఇ. ఈ. ఐ. ఒ. మ.
161. 1. ననాధృష్టుండును - ఘ. వ. ప; ననాధృష్టుండు - శ. కొన్ని ప్రతులు.
2. వైరాటుండును - వ(మూలము) విరోధియును - శ. ప; విశాలి - కొన్ని ప్రతులు. 3. విఱిగి - కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 4. మృగేంద్రు - కొన్ని ప్రతులు; గజంబుల వెనుకొను సింగంబును(మృగేంద్రుడు)బోలె - ఆ. ఇ. ఒ. ఓ. ఔ. ర. వ. శ. 5. డు దోలి దోర్విలాసంబు-కొన్ని ప్రతులు; డు దోర్లిల మెరసె-కొన్ని ప్రతులు.

ప్రాద్దుగుంకుచుండ నీపెద్దకొడుకు బలుమొనలం బురికొల్పికొని చలంబున
గోల్తల సేసినం గాంతేయవ్యూహంబులు నభినవోత్సాహంబునం బోక
పెనంగిన.

162. తే. ధరణి నెత్తుటఁ దోఁగి యాభరణకాయ

శస్త్రఖండజాలంబులఁ జాలఁ బొలిచెఁ

బలుచ గాకుండఁ గుంకుమ మలఁది పెక్కు

తెఱఁగుతొడవులు పొడిగినతెఱవవోలె.

163. వ. అంత.

164. క. తిమిరము గవిసినఁ బాండవ

సమితియుఁ గౌరవులు రణము సాలించి నివా

సములకుఁ దగఁ జని రయ్య

ప్రమయామిని నుదితపటువిషాదుం డగుచున్.

165. క. కురువిభుఁడు నగరు సొచ్చియుఁ

జొరమిన గాంధారవిభుని సూతతనూజుం

ద్వరితముగఁ బిలుపు మని యా

తురతం బలుమాటుఁ జెప్పె దుశ్శాసనుతోన్.

166. వ. చెప్పిన నతండు వారిం గూర్చికొని వచ్చుటయు నేకాంతంబున నమ్మహి

కాంతుండు వారలతో ని ట్లనియె గాంగేయ గురుకృపాశ్వత్థామలు

మధ్యస్థు లై పాండవబలంబులం తెలుచునట్టిసంరంభంబునకుం జొరదు

మనసేనలు నానాటికి నన్నంబు లై సమయుచు వచ్చె నేమి సేయంగల

వార మనెన ని రాధేయుండు రణక్రీడాంః టుం డై.

162. 1. నొప్పె - వా; బొలిచె - పెక్కు ప్రతులు. 2. తొడిగొప్పు తెఱవ - ఆ. ఓ. డా. న. ర; తొడియొప్పు - అ. ఇ. బ. ఖ. కొన్ని ప్రతులు.

165. 1. జొరమియ - ప; జొరమియు - కొన్ని ప్రతులు.

166. 1. ని ట్లను - పెక్కు ప్రతులు. 2. సమరంబునకు - ప.

167. క. ¹సరనాథ యింక భీష్ముని
దురమునకుం దేకు మేను దోర్బలవిభవో
ద్ధురతం బాండుకుమారో
త్కరముం దత్సేనలకా మదం బడఁగింతున్.
168. క. అని పలికిన విని దుశ్శా
సనుఁ గనుఁగొని మనము వోయి శాంతనవునిభం
దన ముడిపి వత్త మని చె
ప్పి నరేంద్రుఁడు పీఁడుకొల్పెఁ బెటవారిఁ దగన్.
169. వ. ఇట్లు కర్ణ సౌబలులనిజనివాసంబులకుం బోవం బనిచి బహుప్రకారసౌరభసం
వాసితంబు లగుజలంబుల జలకం బాడి పరమమరభిచందనానులేపంబులను
జీనిచీనాంబరపరిధానంబులను మహనీయమాల్యాభరణంబులను బ్రసీత
మణిమయభూషణధారణంబులను దగ నలంకృతుం డై తమ్ములం దగు
వారలుం బరివేష్టింపఁ బరిమళపరంపరా¹భాసితనూతనతైలధారాభిషేకప్రదీ
పితంబు లయిన కరదీపికా²సహస్రంబులు వెలుంగ వేత్రహస్తులు దొలంగు
³తొలంగుం డని సందడి నెడ గలుగ జడియ వందిసందోహంబులు సంకీర్త
నంబులు సేయ మాగధమంజులగానంబులు పీనులం ⁴బొరయఁ బాతకపతన
రవంబుల మనంబు రంజిల్లి రమణీయరత్నఖచితం బగురథం బెక్కి మంద
మందగమనంబున మందాకినీనందనుమందిరంబు సేరం జని తదీయద్వారం
బునం దేరు డిగ్గి దుశ్శాసనుముంజేయి కరతలంబున నవలంబించి యల్లన
నడచి యుచితప్రకారంబునం బ్రవేశించి యప్పితామహుపాదంబులకుం
బ్రణామంబులు సేసి తత్పీఠసమీపంబున సమంచితకనకాసనంబున ⁵నతం
డనుప నాసీనుం డై చేతులు మొగిచి యమ్మనుజుపతి యతనితో ని
ట్లనియె.
167. 1. కురునాథ - డౌ. ఘ. చ.
169. 1. భావిత - కొన్ని ప్రతులు. 2. నికరంబులు - పెక్కు ప్రతులు. 3. తొలంగు
మని - పెక్కు ప్రతులు. 4. బొరయ - కొన్ని ప్రతులు. 5. నతం డనుప -
కొన్ని ప్రతులు.

170. మ. నిను ము న్నెంతయు నమ్మి పాండవులయున్నేషంబు నేఁ జీరికిం
గొన నీపోరెడుచందముల్ దెలియఁ బెక్కుల్ సూచితిం జేరి చే
రి నయం బిచ్చుచు నొంప నూల్కొనక వారిం బట్టి ¹పాలార్చె దొం
డవ నేరం గురుముఖ్య యింక నిట నీవాలంబు సాలింపవే.
171. చ. అనిమొన దేవదానవుల కై నను మార్కొన రాదు నిన్ను నేఁ
డెనిమిది ¹నాళ్ళు లయ్యె సమయింపవు నొంపవు సవ్యసాచి న
ప్పని యటు లుండనిమ్ము ²నినుఁ బ్రార్థన సేసెద నితవట్టు నా
చనవునఁ బోవ నిచ్చి నృపసత్తమ పోరికి గర్భుఁ బంపవే.
172. వ. అనవుడు.
173. క. అమ్మాట మనమునకు వా
ల మై తాఁకుటయు భీష్ముఁ డత్యంతవిషా
దమ్మున నించుకవడి మౌ.
సమ్ము దగం దాల్చియుండె నతవదనుం డై.
174. వ. పదంపడి నిట్టార్పు నిగిడించి మొగం బెగయించి భూపాలు నాలోకించి.
175. క. తలకొని ¹నీకుం బ్రాణం
బులు డాఁపక యోవినట్లు పోరఁగ నిమ్మైఁ
బలుకఁ దగునె యక్కట నా
వలనం గలభక్తి యెల్ల వమ్మునఁ ²గలయన్.
176. వ. అని పలికి యలుక వొడమి వెండియు.
177. సీ. కాల్యుడే మహనీయభాండవం బింద్రుని నమరగణంబుతో విముఖుఁ జేసి
బహుదివ్యశరములు వడయఁడే యెక్కటి బహరాన మెప్పించి శివునిచేత
170. 1. పల్లార్చె - కొన్ని ప్రతులు.
171. 1. నాళ్ళు లయ్యె - మ. సూ; నాడులేని - శ; నాళ్ళ యేని-కొన్ని ప్రతులు. 2. తగ,
విను - అని పాఠములు.
175. 1. నీకుగ(ను) - కొన్ని ప్రతులు. 2. బోవన్ - శ. మ.

గంధర్వులకు నోడి కర్ణుండు నీతమ్ములును జాతి విడిపించికొనఁడె నిన్ను
నిను నను ద్రోణు నాతనిపుత్రుఁ గృపుఁ గర్ణుఁ గెలిచి విరాటుగోపులఁ
గొనఁడె

అ. తక్కుపెక్కులెడలఁ బెక్కుండ్ర నేమేమి
సేసె ఐనమె యట్టి జెట్టి నిన్ని
దినము ¹లిట్లు దొడరి పెనఁగియు నీచేత
నేఁడు ఐనఁగ వలసె వేడివలుకు.

178. క. తగ¹నిపని యని తలంపక
పగగొంటి వ²జేయు లై న పాండుసుతులతోఁ
దెగి యింక నీవు రణమున
మగఁటిమి వాటింపు రిత్తమాటల నగునే.

179. వ. అని మఱియును.

180. క. గాండివి గెలువ రాదు శి
ఖండిని ¹జంపంగ నాకుఁ గాదు వినుము న
న్నొండుమగలు మార్కొనినం
జెండుదు నుగ్రముగ మున్న చెప్పితి నీకున్.

181. క. ¹పనును నాదళమున ద్రువ
దానీకవిరాటనై న్యయాదవబలసం
తానములతోడఁ బెనఁగెదఁ
బూనుఁడు మీ రెల్లఁ బాండుపుత్రుల గెలువన్.

177. 1. లోర్పి తొడరి - ఒ. డా. చ.

178. 1. దీపని యని తలంపక - యు. న. వీ. 2. జేయు - శ. మ. పెక్కు ప్రతులు;
జయ్యు - వా

180. 1. నొంపగ - ర.

181. 1. ఐనను నాబలమున - ర. స. ఇచ్చట మూలము. అహం తు సోమకాన్ సర్వాన్ .
పాంచాలాం శృ సమాగతాన్ నిహ నిష్ఠేన రవ్యాఘ్ర వర్షయిశ్వా శిఖండినం.

182. అ. నడికిరేయి వచ్చి నను నొప్పుఁ బలికినఁ
గలుగునయ్య ¹జయము గడఁగి నీవు
నడవు మనికి నెల్లి నాచేతిఁ ²బలుపు సూ
చెదవుగాక వేయి నెప్ప నేల.
183. క. అనినఁ బ్రియమంది ¹నగరికిఁ
జని ²పతి సుఖనిద్ర సేసి సముచితసమయం
బున మేలు కాంచి కయ్యం
బున కాయిత మయ్యె ³మేను వొంగారంగన్.
184. వ. ఇట్లు నన్నద్దం డయి బలంబుతో వెడలి నీపుత్రుండు భీష్ము నుపలక్షించి
భూపతిప్రకరంబులతో నిట్లనియె.

-: భీష్ముని నవమదివన యుద్ధము :-

సం. 6-95-1

185. తే. ఇతఁడు పాంచాలు రాదిగ నెల్లబలముఁ
జంపి పాండుతనూజుల సమర ¹భూమి
గెలువఁ గలవాఁడ నని రాత్రి వలికె నేడు
దఱిమి ²మనలావుఁ జేవయు మెఱయవలయు.
186. క. ¹అని యాడుతులువమాటలు
విని భీభత్సంబు సిగ్గు విపులవిపాదం
బును ²నొక్కపెట్టి వుట్టంగ
ననిమిషతటిసీతనూజుఁ డతిదుఃఖతుఁ డై

182. 1. గెలుపు - కొన్ని ప్రతులు. 2. బలుపు - కొన్ని ప్రతులు.

183. 1. వీడ్కొని - పెక్కు ప్రతులు 2. సుఖతరనిద్ర - న. 3. మెనలు - చ. ట.

185. 1. కేలి - ర. 2. మనమును లావులు - ఐ, బ. ర; మనమన లావులు - శ. కొన్ని ప్రతులు; మనమొన లావులు - గ. ట.

186. 1. అనునతని తులువ - బ. చ. శ. మ. 2. మనమున బెనగొనగా - ఇ. ఈ.

187. వ. తన్నుం దాన యువశమించు¹కొని యున్నం గనుంగొని కారవేశ్యుడు డ
తని క న్నెఱింగినవాఁ డై దుశ్శాసనునితో ని ట్లనియె.

188. క. మన మెల్లఁ బితామహునా
న యుండుద మదియుఁ గా కితనిముందటఁ బె
న వలయు శత్రుబలము
ట్లను లిరువదిరెండువేలరథములవాఁన్.

189. వ. అని నియోగించిన నతం డట్ల చేసె నద్దరణికుండు గురుకృపాశ్వత్థామల నాలో
కించి గాంగేయుం జూపి సత్యవ్రతుం డగునీతండు శిఖండి¹పని మన మెత్తి
విడియునాఁడ చెప్పట మీరెఱుంగుదుర కాదె యన్నీచునకు గోచరంబు
గాకుండ నిమ్మహానుభావుం బొదివికొని రావలయు ననిన వారలు నట్లకాక
యని²రయ్యమరనదీసూనుండు సర్వతోభద్రవ్యాహం³ బొనర్చె నందుఁ
గృపాచార్యకృతవర్మ⁴శల్యశకునినుదక్షిణనై ంధవులును గురుకుమారులుం
దానును ముందట నిలిచెఁ దదనుమతిం గుంభసంభవభూరిశ్రవోభగదత్తులు
వలవటను సోమదత్తద్రోణపుత్రపిండానువిందులు దాపటను⁵హలాయుధా
లంబునశ్రుతాయువులు వెనుకను ద్రిగర్తప్రకరపరివృతుం డై జననాథుండు
నడుమను నిలిచి రంతకు మున్న కౌంతేయులు పై న్యసమేతంబుగా వెడలి
రట్టియెడ నడ్డునుండు మనోమొగ్గరంబు సూచి ధృష్టద్యుమ్నున కి ట్లనియె.

190. తే. కంటె గాంగేయు నతనిచక్కటి శిఖండిఁ
బెట్టు మీతని మన మెల్లఁ బిండుగట్టి
బొదివికొని వత్త మిప్పిగంబునకుఁ¹దగ ద
శంబుగా మోహరింపు బలంబు నెల్ల.

187. 1. కొనుచున్నం - కొన్ని ప్రతులు.

188. 1. ట్లనువలయు - శ. కొన్ని ప్రతులు.

189. 1. పనిమనమెత్తి - శ. ష. పెక్కు ప్రతులు; పై నేయ నని మనమెత్తి - చా.
2. రయ్యనిమిషనదీ - పి. శ. ప; రయ్యవసరంబుననదీ - అ. ర. వ. 3. బమర్చె-
బమర్చి - అని పాఠములు; బు పన్ని యందు - వ. 4. శై బ్య - మూలము. 5;
శల - కొన్ని ప్రతులు. 5. మూలమునందు హలాయుధుని పేరు లేదు. 6. మోహ
రంబు - పెక్కు ప్రతులు.

190. 1. దగవ, లయముగా మోహరింపు బలంబు నెల్ల - ఇ.

191. వ. అనిన విని యతం డట్ల చేయుదు నని సాత్యకివిరాటులు వలపటను నభి
మన్యుపాంచాలకేకయులు దాడటను నకులసహదేవద్రౌపదేయపురస్సరుం
డైన యుధిష్ఠిరుండు నడుమను జేకితానకుంతిభోజులు వెనుకనుంగా¹నొనర్చి
యగ్రభాగంబున శిఖండి నునిచి యతనికెలంకుల డాసి భీమసేనఘటోత్కచు
²లోక్కవలనను బాధుండుఁ దాను నొక్కదిక్కునను నిలిచి తక్కినయోధ
వీరు³ల గలయం జేర్చి గట్టిమొనగా నమరై నీ ట్లుభయసైన్యంబులుం బన్ని
భేరిభాంకారశంఖాదినిస్వనగర్జనాస్ఫూర్ణితబహుళంబుగా నొండొంటిం దాఁకె
నట్టిసమయంబున.
192. క. చెంగట నభిమన్యుండు పి
శంగతురంగప్రచారచంచద్రథుఁ డై
పొంగి మనదిక్కుప్రజమీఁ
దం గవిసెం జిచ్చు దూది దరికొనుమాడ్కిన్.
193. వ. ఇట్లు గవిసి.
194. తే మెఱసి మండలచారి యై కొఱివి ద్రిప్పి
నట్లు గురుకృపసింధురాజుడు లైన
యోధవీరులు వెగడంద నులిపు మిగిలి
తరువఁబడున¹త్తిక్రియ సేన²దిరుగఁ బడఁగ.
195. వ. ఇట్లు మాటు లేక తఱుముచున్న సౌభద్రుం గనుంగొని కౌరవపతి యలం
బుమతో ని ట్లనియె వీడు రెండవయర్జునుం డై మనబలంబులఁ గలంచు
చున్నచాఁ డర్జున¹నందను నెదుర్కొన నీవకాని²మాటు లే దేము పాండ
వుల కడ్డపడియెదము నీవు వీనిం బొదివి³భంజింపుము.
191. 1. మోహరించి - క. వ. 2. లొక్కవంకను - ఖ. చ. ఝ. డ. వ. హ. ణి. లం.
గలిపి కదియం జేర్చి గట్టి - కొన్ని ప్రతులు.
194. 1. నట్టిక్రియ - కొన్ని ప్రతులు. 2. దిరుగు బడగ, దిరుగ బడియె - అని పాఠములు.
195. 1. నందనునకు నీవకాని-కొన్ని ప్రతులు; నందను నెదుర్కొను మే మందు రాలేము.
ఐ. ఓ. మ. శ. 2. మందు - పెక్కు ప్రతులు. 3. బంధింపుము - వ.

∴ అలంబనుఁడు దుర్యోధనప్రేరితుఁడై యభిమన్యునిపైఁ గవియుట :-

సం. 8-93-24

196. క. అనవుడు నశండు దుర్దమ

దనుజావలి మున్ను గాఁగఁ డటిమెం గుంతీ

తనయబాము గారాకులు

పెనుగాలిం దూలునట్లు భీతిం ¹జెదరన్.

197. ఉ. అప్పుడు ద్రౌపదీయులు రయంబున నడ్డము ¹సొచ్చి దైత్యులం

గుప్పలుగా మహిం బెబుచఁ గూల్చిన దానవనాథుఁ డమ్ములం

గప్పెఁ గడంగి వారల నఖండపరాక్రమలీల వారు వాఁ

డొప్పటి తేరికూబరమ యూతగ ²వ్రాలఁగ నేసి యార్చినన్.

198. క. ఆలోనన తెప్పిటి లయ

కాలుండునుఁ బోలె నసురగన్నుల నిప్పుల్

రాలఁగ వారలసిడములు

నేలం బడనేసి చాపనికరము ద్రుంచెన్.

199. వ. త్రుంచి నవ్వుచు.

200. తే. ఒకనినొకని నైదైదు మహోగ్రభాసు

రాస్త్రముల ¹నేసి నొంచి న నతనిమదము

సొంపు సోదరవ్యథయును ²జూచి యడరె

నప్పు డాతనిపై సుభద్రాతృజుండు.

201. వ. అప్పు డుభయపై న్యంబులవారును ¹వెఱుగొంది.

196. 1. బరవన్ - కొన్ని ప్రతులు.

197. 1. వచ్చి - కొన్ని ప్రతులు. 2. గ్రక్కున - అ. ఐ. ఓ. న. మ.

200. 1. నొంచి యేసిన-అ; నేసి యార్చిన - ఇ. 2. జూచి యేచి యడరె నాతని-పెక్కు ప్రతులు. 3. రెఁదాను నాతనిపై సుభద్రాసుతుండు - ఏ. న. ర. శ. మ. హ.

201. 1. వెగడంది - ఖ. ట. న. హ; వెఱుగొంది - కొన్ని ప్రతులు.

202. క. దనుజుఁడు మాయాధికుఁ డ

ర్జున¹తనయుఁడు దివ్య²శరధరుం డెట్లగునో
యనుచుండఁగ నయ్యిరువురు
నని సేసిరి వృత్రవాసవాకృతి దోషన్.

203. క. ఇతరేతరశరకృతశో

ణితధారలు నిగుడ నవుడు నిర్భర¹చావ
ద్యుతు లడరఁ బొలుచునగముల
గతిఁ ²బొలిచిరి వా³ర లప్ర⁴కంపోన్నతు లై.

204. క. దనుజేశ్వరుండు మాయం

బొనరించినఁ దమము గవిసె భూనాయక ఫ
ల్గునసుతుఁడు భాస్కరాంబక
మున వెలుఁ గొనరించె సురసమూహము వొగడన్.

205. తే. అమర వెండియుఁ బెక్కుమాయ¹లు ఘటింప

శక్రపాత్రుండు దివ్యాస్త్ర²జాల మడరఁ
జేసి యన్నింటి నడఁగించి చెలఁగి నొంప
రథము డిగి పాఠఁ జెలుచ నారాక్షసుండు.

206. క. రక్కసుఁడు విఠిగినం గడు

సుక్కున సౌభద్రుఁ డడరునురవడి గని న
బ్దిక్కులఁ బఱచెం దమలోఁ
జిక్కుచుచుఁ గౌరవేంద్రుసేనలు భీతిన్.

207. వ. అప్పుడు పెక్కుండ్రురథికులతోడం గూడి గాంగేయుం డభిమన్యువయిం
గవిసిన.

202. 1. నూనుడు - పెక్కు ప్రతులు. 2. చాపధరు డెట్లగునో - హా; శరవిందుం డెట్ల
గునో, శరనిరూఢు డెట్లగునో - అని పాఠములు.

203. 1. ధాతుద్యుతు లడర - బ. ఖ. యు. ట. డ. వ. వీ. శ. వ. 2. నొప్పిరి - పెక్కు
ప్రతులు. 3. రఖండ గర్వోన్నతులన్ - మ. 4. కంపితు లగుచున్ - ఎ.

205. 1. అ నొనర్చు - ఉ. 2. సమితి యడర - క.

208. తే. అతఁడు దానికిఁ ¹దలఁకక యందఱకును
నన్నిరూపు లై పోరంగ నద్దనుండు
సరభసంబుగ భీష్మువై నురవడింపఁ
బొంగి యిరువాఁగు నిరువురఁ బొదివె బెరసి.
209. వ. అట్టిసంకులసమరంబున నభిమన్యువై నడరుక్మపాచార్యుం దాకి సాత్యకి
¹బెడిదంపునారసంబు లేసిన వాని నన్నింటిని నశ్వత్థామ తునిమి యతని
²పిల్లు ద్రుంచినం గోపించి.
210. క. ఆసాత్యకి వేటొకవి
ల్లాసురగతి నెత్తి యుగ్రమగునారాచం
బేసిన ¹నాతఁడు కేతు
వ్యాసక్తుం డయ్యె మూర్ఖ వచ్చి నరేంద్రా.
211. క. ఆలోనన తెలిసి మెఱుఁగు
వారిక ¹తూ పాతఁ డతనివక్షము²నడుమం
గీలించి సిడము గ్రక్కున
నేలం బడ నేసి యార్చె నింగి వడంకన్.
212. వ. దానికిం గినిసి ¹శినిమనుమండు పొగరు మిగులునారాచనిచయంబులం
బొదివిన నశ్వత్థామ రాహుగ్రస్తుం డగు మగ్రగభస్తియుంబోలె ²నైవం
గమం³గొని.
213. క. ద్రోణాచార్యుండు మత
త్రాణపరత్వమునఁ గృష్ణుతమ్మునివై న
208. 1. గలగక - ఊ. ఏ. త. బ. హ
209. 1. బెట్టిదంపు - క. హ. 2. ధనువు దునిమిన - కొన్ని ప్రతులు.
210. 1. నతండు - కొన్ని ప్రతులు.
211. 1. శరజాల మతనిద; తూ వడర నతని - ఏ. 2. నాటం - అ. ఐ. ఓ. న. మ. చ.
212. 1. శినివరుండు - శ. ప. 2. మన్న గమంగొని - కొన్ని ప్రతులు. 3. గొని
కోపించి - ఉ. క. వ.

ఓడోద్ధతిఁ గవియుడు గీ

ర్యాణాధిపమతుఁడు వచ్చి వడి నెడఁ జొచ్చెన్.

214. చ. ¹అనవుడు నాంబికేయవసుధాధిపుఁ డిట్లును ద్రోణుఁ డాత్మ న
ర్జునునకుఁ గూర్పునాతఁడు ²గురుం గని యెంతయు భక్తి సేయు వా
రనిఁ దమలోన నట్లు వెన నప్పుడు ³దార్శ్వాని ⁴యెట్లు వోరిరో
వినఁ గల దేర్పడం జెపుమ విశ్రుతభంగిగ నాకు సంజయా.

215. వ. అనిన నానూతనందనుం డతని కిట్లనియె.

216. క. జాత్రము దలకొని సంగర

ధాత్రికి నేతెంచి గురులు బండ్రులు దమ్ముల్

పాత్రులు శిష్యులు మామలు

పుత్రు లనం గలదె తొడరి ¹పోరనవలయున్.

-: అర్జునుఁడు ద్రోణాచార్యులతో యుద్ధము సేయుట :-

సం. 8-98-4

217. వ. వినుము.

218. వీ. అర్జునుం ¹డడరి ద్రోణాచార్యు ²మూఁడు నారసముల నేసి యుగ్రంపుటంవ
వెల్లువ వఱిపిన వెగ డొంద ³కాతఁ డాతని⁴మేనఁ దూపులు దలుచు గాఁగ
నాటించె నంత భూనాథుండు పురికొల్పఁ గాఁ ద్రిగర్తులు గురుఁ గడచి
కవియ

నరుఁ డేచి వాయురాణమ్మున నమ్మొనఁ దూలింపఁ గుంభజులై లశరము

214. 1. అనుటయు - వ. 2. గురుం డని - వ. 3. మార్కొని - ల. క. మ. కొన్ని ప్రతులు. 4. యేమి సేసిరో - ఇ. జ. ర. వ.

216. 1. పోరగ - వీ. మ. కొన్ని ప్రతులు.

218. 1. డేచి - ఆ. ఓ. ఔ. వ. 2. నైదునారసముల - చ. ల. క. మ. 3. కాతని కమవున దూపులు - ఎ. గ. ర. మ. 4. మేనఁ దూపులు - వీ. క. మ. వెక్కు ప్రతులు; మేనిఁ దూపులు - వా.

ఆ. వైచి యుడుప నలిగి వాసవినారాచ

వర్షమునఁ ద్రిగర్తవరునిపుత్ర

చయముఁ దేరలుచుటయు జనపతి కృపశల్య

బాహ్నికలునుఁ దానుఁ బార్థుఁ దాఁకె.

219. వ. అట్లు ¹దాకటయు వారల నతండు గన్నెరాకమ్ముల జీకాకుపటిచె నట్లు
గురుండు మొదలైనయందలుకును నాధనంజయుపోరు దలమునుక
లయ్యెఁ గురుపితామహుండు ధర్మసూతి యున్న²తిట్ట కుటికి తలలు చెండాడె
శకునిభూరిశ్రవసులు గవల దలపడిరి కళింగపతియును భగదత్తుండును నిభ
సేనలతోడం దొడరి భీమసే³నుం బొదివిన.

220. క. గిరి డిగు కేసరిచాడ్చున

నరదము డిగి త్రమితపటుగదాభీలత నా

కరుణపట్టియుఁ గవిసినఁ

గరులుఁ దెరలెఁ బవనధూతఘనపంక్తిగతిన్.

221. తే. క్రందుకొని యిట్లు మాతంగఘటలు విలుగ

నాశ్రుతాయువుఁ బ్రాగ్జ్యోతిషాధిపతియుఁ

బోక నిలిచి యమ్మారుతపుత్రుజోడుఁ

¹దనువుఁ జించిరి వివిధాస్త్రతతులు వఱపి.

222. వ. అప్పుడు గాంగేయుండు సేయుదారుణ¹రణంబు ధర్మపుత్రునకు భరం బైన
నతం డెలుం గెత్తి ²పేరువేరం బిలిచి చేయి వీచిన నాకళింగనాథభగదత్తుల
విడిచి యవుడుగఱచుచు.

5. వైచి యుడుప - డి. ఏ. వ; వచ్చి - వా. కొన్ని ప్రతులు. 6. దెల్పుట
యును - కొన్ని ప్రతులు; తేల్పుటయును - శ. ప.

219. 1. దాకిన - పెక్కు ప్రతులు. 2. పేరాకుటమ్ములం - ఐ. న. మ. వ. 3. తెట్ట -
ఆ. వ; దిక్కు - ఇ. ఈ. 4. ను పై నురపడించిన - ఈ.

221. 1. దారు చించిరి - కొన్ని ప్రతులు.

222. 1. రణంబు సమృద్ధం బైన ధర్మ - క. వ. 2. వేటువేట - వీ. శ. ప.

223. క. కలయగఁగఁ గరములఁ జరణం

బుల నురమున శోణితంబు బోరనఁ దొరఁగం

¹దలి చెసఁగిననడమామిడి

చెలువునఁ ²బటతెంచె భీమసేనుఁ డచటికిన్.

224. వ. అంతకు మన్న ధృష్టద్యుమ్నశిఖండి విరాటద్రుపదులు ధన్వనందనున ¹కడ్డ
పడి భీష్ముచై నడరి బహుప్రకారవిశిఖంబుల వెగడు పటచిన నశం డలిగి
శిఖండి ²నేయనొల్లక యమ్మువ్వరను మూఁడేసివాఁడితూపుల నేసిన నా
వీరరథికులు హుతాగ్నిత్రయంబునుం బోలెఁ ³బ్రజ్వలించి బాణజ్వాలలు
నిగిడించి యతిని ⁴నొప్పించి వృకోదరుఁ డద్వైసం గపియుటం గనుంగొని
కేకయగణశై నేయద్రౌపదేయులు గూఢఃకొని కవినం గౌరవసేనం జేయం
గలమేటిమగ తెల్లను మిన్నేటికొడుకునకుం దలకడచి వారిం దలపడిన నిరు
దెఱంగులదొరలును బలంబులును నొక్కుమ్మడిం గ్రందుకొన బెరసి పోట్లాడు
చుండం ⁵జండరశ్మి వినువీధి చక్కనగంబునకుం ⁶జనుదెంచె నట్టియెడ.

225. తే. రథములను సామజములఁ దురంగముల

నుటక ¹నెత్తుచేటుల నీఁది తఱియ నడచి

పోరి లేటును వ్రేటును బోటు నొక్క

²యలమిఁ జెలఁగంగ మభయనై న్యములవారు.

226. వ. అప్పుడు మనబలంబులజనంబులు.

227. క. ధృతరాష్ట్రండును బుత్తులు

నతిలోభంబునఁ బజాతయము సేసిరి ధ

ర్మతనూజ గెలువ¹వచ్చునె

మతి ²జేరై రింక నేటిహుటలు మనకున్.

223. 1. దలిరుల నలరెడు - య. 2. జనుదెంచె - ఈ. ఉ. ఐ.

224. 1. కడ్డం బై కలకడచి - ల. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు. 2. నేయక యమ్మువ్వర -
కొన్ని ప్రతులు. 3. బ్రజ్వలిల్లి - పెక్కు ప్రతులు. 4. నొంచిరి - కొన్ని ప్రతులు.
5. జండరశ్మిరథంబు వినువీధి - ల. వ. కొన్ని ప్రతులు. 6. కరుగుదెంచె - కొన్ని
ప్రతులు.

225. 1. నెత్తురుచేరుల దఱియ నడచి - ల. వీ. శ. మ. న. శ. 2. యలమిఁజెల్లంగ
మభయ నై న్యములవారు - ఆ. ఈ. ల.

227. 1. వశమే - ఆ. ఓ. డౌ. న. మ. వ. 2. దలవగ నింక - వ.

228. ఆ. అనుచు వగచువలుకు ¹లాలించుభీష్మాది
యోధవరులతో సుయోధనుండు
చెనఁటిమాట లేమి వినియెద రనిన వా
రదియు ²నదియు వివనియట్ల పోలే.
229. వ. ¹సరాక్రమక్రీడలు సలుపుచుండి ²రాసందడికయ్యంబునెం గిమ్మిరమర్దనుండు
గదవండువు నేయుచుండె నప్పుడు.
230. క. సరభసముగ సారథి దన
యరదముఁ దెచ్చుటయు నెక్కి ¹యతనిశితశర
స్ఫురణాపరిణతి జాహ్లాకు
విరథుం గావించె మరలు వినుతింపంగన్.
231. తే. చిత్రనేనుండు సౌభద్రుఁ జిత్రబాణ
పాతమున నొంచి యార్చినఁ జాండుపౌత్రుఁ
డతనిసారథిఁ బడ నేసి యంతఁ బోక
తురగమ లఁ జంపి యాతనిపౌత్ర శ్లాడంచె.
232. వ. అక్కుమారుండుమ దుర్ముఖునిరథం బెక్కిఁ జాంచాలవతి గుంభసంభవునై
నడరి యతనిమేన వానాస్త్రంబులు ¹నించిన.
233. క. ద్రోణుండు గోపించి తను
త్రా¹ణం బలుపుళ్లు నేసి తనువున ²రాజ
ద్రాణంబులు గ్రుచ్చిర సం
క్షీణబలుం డై యతండు సిగ్గటి ³తొలఁగెన్.

228. 1. లాలించి - చెక్కు ప్రతులు. 2. వినియు వివని - ఆ. ఐ. ఓ. న. మ. వ.

229. 1. సమరక్రీడలు - ఇ. ఐ. మ. 2. రాసమయంబున - ఇ. ఈ. వ.

230. 1. యతినిశిత, యతిశాత, యలిగి శితశర - అనిపాఠములు.

232. 1. కీలించిన - అ. ఏ. ఘ. వ; ప్రయోగించిన - ఇ; నిగుడించిన - ట.

233. 1. ణము పరియలుగ జేసి - ఊ. 2. చంచద్రాణంబుల - అ. ఇ. ఎ. ఏ. ఘ. ర. ల.
3. పారెన్ - వ.

234. సీ. తటిమి సుశర్ముండు డాఁకి యర్జును నొంచి కృష్ణు¹వై నమ్ములు గీలుగొలుప
నలిగి యన్నరుండు వాలంపకాలువ లోలి నడరించుటయు

వానియభిలబలముఁ

²జేతిసమ్మెటలను చేరుకోలల వ్రేసి యంకుశంబుల ³నూఁటి యతిరయమున
వాహనంబులఁ దోలువారును విండ్లను బలకలు వైచుచుఁ ⁴బఱచువారు

తే. ⁵నై న మీతండ్రి క్రీడివై నడర నడుముఁ
జొచ్చె సాక్ష్యకి యన్నదీసుతుండు శక్తి
వైవ ⁶మెయి వాల్చి యది పట్టి వైచె ⁷మగుడ
వాతఁ డాభీష్టుఁ డెడఁ దునుమాడె నధిప.

235. వ. ఇట్లు ద్రుంచి.

236. క. అలోనన మెయిఁ దొమ్మిది
వాలమ్ములు నాటఁ బాండవవ్యూహము శుం
డాల్¹రథఘోటసుభటా
భీలతఁ దల కడచి పొదివె భీష్ముని ²నంతన్.

-: దుర్యోధనుండు శపనదుశ్శాసనల భీష్మునకు సహాయంబుగాఁ బంపుట :-

సం. ౧-101-1

237. క. కని కౌరవపతి దుశ్శా
సనుతో ని ట్లనియెఁ గంటెఁ శాంతనవునివై

234. 1. మై - ప. వ. 2. జేరి సమ్మెటలను - ఉ. శ. శర. ప. హ; చెడి సమ్మెటల
చేరు - కొన్ని ప్రతులు. 3. నూరి - అ. ఏ. డౌ. చ; నూరి, నూని, వ్రేసి, నెత్తి.
నొత్తి - అనిపాఠములు. 4. బారువారు - అ. ఏ. ఓ. గ. జ. న. మ. ర. 5. నైరి -
అ. ఏ. 6. మైదాచి - ఇ. ఈ. ఉ. వ; మై వ్రాల్చియు. ట. డ; దానిన దా బట్టి -
ఓ. న. వ. శ. 7. వాతఁ డంత నాభీష్టు - వీ. శ. ప.

236. 1. రళ - వ. 2. కడకన్ - ఇ. ఈ.

ఘనసేన¹ద్రోచే జని కై
కొను డీవును సౌఖ్యుడు నకుంతవృత్తిన్.

238. క. అనవుడు నయ్యిరువురు నే
పునః¹గదియుడుఁ జూచి ధర్మపుత్రుడు మాద్రీ
తనయులు నడరిన దుర్యో
ధనుఁ డపుడు తురంగమాయుతముఁ బురికొలిపెన్.

239. వ. ఆపదివేపురు నెఱ¹రావుతులు నొక్కపెట్ట శతునిదుశ్శాసనులకుం దలకడచి
యెక్కినం బాండ²వబలంబు మహా³మత్స్యసమూహవిహారంబునం గలంగు
మడుపునుంబోలె సంక్షోభించినం గోపించి కాంతేయాగ్రజుండును గవలును
వివిధవిశిఖవరంపరలు⁴వరగింప ముందటి కాళ్లు దునిసిన మ్రుగ్గతిలంబడియును
మోరలు పటియలై న నెటిదప్పం గూలియు గుండియ లవిన నెగసి
కెడసియు వాగెలు⁵ద్రెవ్వి⁶వలియు బాటియు నాశ్వికులు నేల కొఱ
గినం⁷జెనటి దిరిగియు ననేకఘోటకంబులు రూపఱిన నేపటి యత్తురంగని
కరంబు లేటమొగంబు¹⁰వడి చెదరి కనుకనిం బఱచిన.

240. క. భేరిశంఖాదిరవ
స్ఫారత నస్పాండుపుత్రబల మేచుటయుం
గౌరవవతి శల్భునితో
గారవమున నిట్టు లనియెఁ గడు దీనుం డై.

241. క. వెలివిరిసి వచ్చుజలనిధి
పాలుపు¹నఁ దోతెంచు ధర్మపుత్రునిబలుగో

237. 1. ద్రోచె - ఈ. ప. డా. న. బ. వ. ష. హ; దోచె - వా. కొన్ని ప్రతులు.
2. కొను మీవును - పెక్కు ప్రతులు.

238. 1. గదియుడు - కొన్ని ప్రతులు.

239. 1. రావుతులు, రాహుత్తులు - అని పాఠములు. 2. తాకినం - ఈ. ష. 3. వానీ
కంబులు - చ. వ. శ. ష. 4. గజ - ఈ. 5. పరపిన - వ. 6. మొనలు - ఐ.
బ. మ. వ. 7. వ్రస్సిన, తెగిన - అని పాఠములు. 8. గలయంబారియు - వీ. శ.
ష. న. 9. జిమ్మతిరిగియు - ఈ. ద. 10. వడి బెదరి చెదరి, వడి బెదరి - అని
పాఠములు.

241. 1. న నేతెంచు - చ. వీ. శ. ష. న.

ల్లల నిలువరింప నీ వొక
చెలియలికట్ట ²వయి మమ్ముఁ జేకొను మిచటన్.

242. అ. అనుడు నతఁడు పాండవాగ్రజుఁ గవలను
దాకి విపులజాహుదర్ప మొప్పు
నారసములఁ బొదివి మారిమనంగిన
ట్లయినఁ జూచి నరుఁడు ననిలసుతుఁడు.

243. క. ఒక్కటఁ గడంగి శల్యునిఁ
బెక్కమ్ముల నొంచుటయును భీష్మద్రోణుల్
గ్రక్కునఁ ¹దఱిమిన నయ్యరు
దిక్కులనై న్యములు నత్తుదీర్ణత బెరసెన్.

244. వ. ఇట్లు గలయఁ బెరసి యపరాహ్ణంబున నుభయచతురంగమథనం బగు
¹ప్రథనంబు ²చెల్లె నట్టియెడ భీష్మగ్రీష్మాదిత్యుండు వేడి మిగిలి వాడి
మెఱసిననారసంబు లను కిరణంబుల పరగించి.

245. సీ. పండ్రెంటఁ బండ్రెంటఁ బాండవాగ్రజుని భీముని మాద్రొకొడుకుల
మూట మూట

నేడింట నేడింట నేచి సాత్యకిని ధృష్టద్యుమ్ను నొప్పించి సమదవృత్తి
నార్చిన మాత్యపాండ్యానీకములును సోమకవరూఢినియును మగధబలముఁ
గాశనై న్యంబుఁ గరూశసేనయు నొక్కపెట్ట రయంబున భీష్ముమీఁద

తే. సురవడించిన పాండవోత్కరముఁ గృష్ణు
తమ్ము పాంచాలనందను సమ్ముఖమున
కడరసీ కాఁగి యందఱు కన్నిరూపు
లై మహారణ మొనరించె నస్త్రగురుఁడు.

2. క్రియ - కొన్ని ప్రతులు.

243. 1. బెరసిన - క; దరిసిన - న. ప.

244. 1. ప్రస్తానంబు - ఁ; భండనంబు-వ. 2. చెల్లె - ఉ. క. జ. ప. వ. ప; నేసి రట్టి-శ.
కొన్ని ప్రతులు; నేనె నట్టి - వా.

246. ఉ. శాంతవపుం డనేకబలసంతతి నుద్భటశౌర్యసారదు
 గ్గాంతవరాక్రమస్ఫురణ దాఁకి సముజ్జ్వలశాతసాయక
 క్రాంతపరీతనిర్మథితకంపితపాతితమూర్తిఁ జేసి య
 త్యంతరయంబునం దనరథంబుగతుల్ మెఱయం బ్రదీప్తుఁడై.
247. మ. గజరాజోజ్జ్వలఘంటికావళిఁ దురంగప్రస్ఫురత్కింకిణీ
 వ్రజముం గాహళదుందిభిప్రభృతితూర్యశ్రేణులన్ సుందర
 ధ్వజఘంటాతతులన్ శరాసనగుణవాతంబు దున్నాడి ధ
 ర్మజనేనాతతి ముంపఁ జేసెఁ బటుదోర్గర్వం ¹బభర్వంబుగన్.
248. వ. ఇట్లు బల్లిదుం డయి మల్లడిగొని మార్కొనుమగలు లేక మదంబునం
 బొంగి గాంగేయుండు పాండవేయులు వెఱఁగుపడి యుండ మఱియునుం
 గడంగి ¹దుర్వారంబు లగుదివ్యాస్త్రంబులు దీటుకొల్పి యేదిక్కు సూచినం
 దాన యై రథికులను హాస్తికులను నాశ్వికులనుం దునిమిన గంధసింధుర
 క్షీడనంబున మ్రోడువడిన యుద్ధానంబు చందంబున నగుచున్న చోట్లును
 గాలుబలంబులం గనుపుకొట్టిన గాలు చేయి తల డొక్కయని ²యేటుపాటు
 లేక వండం దఱిగినయ ట్లున్నయెడలును బెక్కుదెఱంగుల చప్పుళ్లు నిగుడ
 రథచయంబు నవయవంబులుం గరిహయనికరంబుల⁴యెమ్ములు విఱుగం
 గార్చిచ్చు పొడివిన వెదురుటదవితెఱంగునం దోచు⁵పట్లును దఱచు గొడు
 గులు విటోతాటనంబు నేసినం బెను⁷గాలిం జిక్కువడిన కుసు⁸మిత కాశవనం
 బునుం ⁹బోలు చక్కట్లును బహురత్నమయమకుటాది భూషణవ్రజంబు
 వివిధవర్ణ చామర¹⁰జాతంబు నఱికి పడవై చినం ¹¹బ్రబలోద్ధతలులాయలులితం
 బయి కమలకై రవోత్పలాకీర్ణం బగు¹²కొలని ననుకరించు ప్రదేశంబులును
247. 1. బభర్వంబుగన్ - హ.
248. 1. దుర్దాంతంబు - బ. 2. వేటుపాటు - స. శ. 3. బులుం బదియరవంబులును -
 అ. ఇ. ప; బలయవయవంబులు - టి. వీ శ. ప. 4. పల్లములు - ట. 5. నెడ
 లును - అ. 6. తాటంబులు - ఝ. వ. శ. ప. 7. గాలి నిక్కడక్కడ వడిన
 కుసు - ఘ; గాలిం జిక్కు వరచిన - గ. ద. 8. మితాశోకవనంబునుం బోలు - ల.
 9. బోలుచు - కొన్ని ప్రతులు. 10. జాలంబు - కొన్ని ప్రతులు. 11. బ్రభ నెడి
 ఘన లులితం బైన కమల-ల; ప్రభ నెడి ప్రబలోద్ధత-ఇ. ఈ. ద. 12. కొలంకుల-శ. ప.

నై పాండవసైన్యంబులు దైన్యంబు నొందియుఁ గలగుండు¹³ గొనియు
బెండుకడియుఁ గలంగం జాటియుఁ దొలంగం దెరలియుం గోలాహలబహు
శంబు లగుటం గనుం¹⁴ గొని గోవిందుండు.

249. ఉ. అర్జున చూచితే మనబలావళి నెల్లఁ గలంచు చున్నవాఁ
డూర్జితశౌర్యసంపదయు నుగ్రభుజాబలవైభవంబు వి
స్ఫూర్జితవిక్రమోద్ధతియుఁ జూపె నదీసుతుఁ డిట్టిచోట నీ
దుర్జయ¹దర్ప²విభ్రమము దోవఁగఁ జేయకయున్ని యొప్పునే.
250. వ. అనిన విస్వచ్చుండు విచారడోలాయ¹త్తం బగుచిత్తంబుతోడ నిరుత్సా
హుం డై యున్నం జూచి వెన్నుం డతని కిట్లనియె.
251. క. మును మశ్యూనాథునగరం
బున సంజయుతోడ నీవు పొంగుచు ¹బెట్టా
డినమాట లెల్ల మఱచిన
నినునగరే రథికవరు లనింద్యచరిత్రా.
252. వ. అనుటయు నర్జునుండు.
253. ఆ. సకలబంధుజనులఁ జంపి కౌరవ¹హీన
మైనరాజ్య²మహిమ యేను బడసి
యనఘ యేమిసుకృత మాచరించినవాఁడ
నగుదు మనసు గొలుప³దయ్యె ననికి.
254. వ. అయిన సీతో నప్పటప్పటి కేటిమాటలు గలవు మిన్నేటికొడుకుం బడవై
చెదం దేరు ¹నడపు మనుటయు నారాయణుండు నదీనందనుస్యందనంబునకు
13. వడియును - వీ. శ. ప. 14. గొని కుపితుం డై గోవిందుండు - ర.
249. 1. బాహు - ఎ. గ. ద. 2. వైభవము - శ. ప.
250. 1. త్తచిత్తుం డై - ఇ. ద.
251. 1. బెట్టాడిన - ఊ. ఎ.
252. 1. నిభ మైన - కొన్ని ప్రతులు; రాజ్యవిభవ మేను వడసి వినుము మీద-ర్పు. డ. బ.
2. విభవ మేను - వీ. శ. ప. స. శ. 3. దనికి నివుడు - శ. శర. ప.
254. 1. నడపు మనుటయు - కొన్ని ప్రతులు.

సమ్మృఖంబుగా రథ్యమ్ములం ద్వరితగతి నడపినం ²దెరలిననై న్యంబులు
గూడికొని గాంగేయుపయిం గవియ నతండు నెలంగి మహాస్త్రినికరంబులు
నిగిడించి యబ్బులంబు ³నిలువరించి సింహనాదంబు నేసి.

255. మ. ఖరనారాచపరంపరోగనిహతిఁ గాండివియంగంబు లా
తురతం బొందఁగ నేసి శాణమయగ్రాతుం జేసి గోవిందు ని
ష్ఠురలీలం దురగంబులం బటుశర¹స్యాతాస్యముల్ గాఁగ న
త్వరుఁ డై ²యేసి రథంబు గూడఁ బొదివెఁ వాలంపమొత్తంబునన్.

256. వ. అప్పుడు.

257. తే. బీటు వోయి రథ్యంబులు మాటుమొగము
వడినఁ దా నొచ్చి యుండియుఁ ¹దడవి శౌరి
నూలుకొనఁ జేసి తఱిమిన వ్రాలి తీవ్ర
భల్లమునఁ గ్రీడి బీష్మునిల్లు చునిమె.

258. క. అతఁ డొండొకవి లై త్తిన
నతి¹రయమున నదియుఁ దునుమ నాతం డౌరా
శతమఖనందన యనుచును
ధృతి వేటొకవింట శరతతిం బరగించెన్.

259. క. ఆబెట్టిదంపుటంపట
చే బీభత్సుండు నొచ్చి చేడ్పడి మఱియుం
దా బంటుతనమ¹ పటుఖా
హాబలముగఁ బోరుచుండె నంగము దూలన్.

2. నత్తైరపిన - ఇ. 3. ల మగుడించి - కొన్ని ప్రతులు.

255. 1. స్యాతాంముల్ గాఁగ - అ. ఇ. ప. ర. 2 ద్రోచి - శ.

257. 1. నడచి శౌరి - తి; నడరి, దరమి, గడగి - అని పాఠములు.

258. 1. శీఘ్ర - పెక్కు ప్రతులు.

259. 1. ముమై జాబలమున - వీ.

260. క. విష్వచ్చు¹నొప్పు నెంతయుఁ
గ్రొప్పున భీష్ముండు గడఁగుకోల్తల²యుం ద
క్కెవ్వరు నాతనిఁ జేరక
దప్పుల నిల్పుటయుఁ జూచి తన³చిత్తమునన్.
261. క. దారుణరోషం బడరఁగ
నారాయణుఁ డపుడు నైరణం¹దొఱఁగి వెసం
దేరి నొగలఁ బగ్గము విడి
క్రూరత²మునికోల యెత్తికొని యిల కుఱికెన్.

∴ శ్రీకృష్ణుండు రథంబు డిగి భీష్మునిపైకి వోపుట :-

సం. 6-102-52

262. వ. ఇట్లు లంఘించి.

263. మ. ధరణీచక్రము¹ గ్రక్కునం గదల దిద్దంతావళ²కేణికం
ధరముల్³ మ్రొగ్గఁబడ⁴ దిశావలయ ముత్కంపంబు గా నీబలం
బురులం బాఱఁగ భీష్ముపైఁ గవినె రాద్రోద్రేకముం⁵ జూచి భే
చరలోకంబును సంచలింప హరి చంచద్బాహుఘోరాకృతిన్.

264. తే. లలితపీతాంబరంబు విలాస మొప్పు
సింహనాదోద్భటం బగుచెలుపుతోడ

260. 1. నొచ్చు పెంతయు - అ. ఇ. 2. కుం దా రెవ్వరు - వీ. 3. మదిలోనన్-కొన్ని ప్రతులు
261. 1. దొరఁగి - వీ. శ. ప. (సాధురేఫము తోడిరూపము) 2. ములుకోల, మునుకోల - అని పాఠములు.
263. 1. గ్రక్కుతిల్లగను-ఇ. ఏ; తల్లిడిల్లగను(డు) - ఉ. త. శ. హ; బిట్టు గ్రక్కుదల - ప. 2. మ్రోడువడన్ యు. డ; మ్రొగ్గివడన్ - వీ. శ. ప. కొన్ని ప్రతులు. 3. జూచుభే చర - అ. ఈ. డా. వ. శ. ప.

మెఱుఁగు¹వెఱుఁగును గర్జయు మెఱయ వచ్చు
కారు²మొగి లనఁ గృష్ణునాకార మొప్పె.

265. వ. అట్టియెడ.

266. క. బలు¹జీవము వోయిన వెలు
వెలఁ బాఱుచు నీదుయోధవీరులు ²పొలిసెం
బొలిసె నదె భీష్ముఁ డనుచును
గలఁగం బడి యఱ్ఱు లెత్తి కనుఁగొనుచుండన్.

267. చ. కనుఁగొని భీష్ముఁ డుల్లము వికాసము నొందఁగ నల్ల నవ్వి యి
ట్లనుఁ జనుదెమ్ము వేగమ మహాత్మ వికస్వరపుండరీకలో
చన యిది లెస్స నా కిచట శాశ్వత మైనయశంబు నచ్చట
న్వినుతికి నెక్కునర్గతియు నీదయఁ జేకు¹ఱఁ జేయు మిష్టమున్.

268. వ. అని పలుకు నంత జంభాంతకసూనుండు సరభసంబుగా రథంబు డిగ్గనుటికి
వెన్నుని వెనుక నెయిది కరంబులఁ గ్రుచ్చి పట్టిన ¹నతండును దిగిచికొని
వెండియుం బోవం బోవఁ బదియడుగులకొలంది నాకొంతేయుండు పద
స్రైర్యంబును బాహువీర్యంబును మెఱయ మహీతలం ²బూని మెట్టి నిలువం
బట్టి నిట్టూర్పు నిగిడించుచు నర్దనుజువర్దనుతో ని ట్లనియె.

269. ఉ. కయ్యము నేయ నే నని యకల్మష¹బుద్ధిఁ బ్రతిజ్ఞ నేసి నీ
వియ్యెడఁ దప్పితేని జగ మే మను నించుకనేపు పోరులఁ
డయ్యట దప్పె నాపయిఁ గడంగినభీష్మునిపాటు సూతు రా
వయ్య రథంబుమీది కిటు లాశ్రితమానము ²వీటిఁ బుత్తురే.

264. 1. లడర గర్జిల్లుచు మెరసివచ్చు - ఈ. 2. మొగులన - పెక్కు ప్రతులు.

266. 1. చేయువ - శ. 2. వెలుచన్ - గ. ద.

267. 1. రు నాకు నిష్టముల్ - అ. ప.

268. 1. నతం డీడ్చుకొని - ఇ. గ. ద. 2. బూది - న. కొన్ని ప్రతులు.

269. 1. వృత్తి - త. హ. 2. తుమానము - కొన్ని ప్రతులు. 3. తూలబుత్తురే -
ఆ. ఐ. ఓ. ఔ. న. మ. శ.

270. వ. అని ప్రార్థించినం బార్థుపలుకులకుం బ్రియం బంది ముకుందుం డూరక
మరలె నయ్యురువురు నెక్కినయరడంబు శిఖర¹ద్వయసుందరం బైనకైలం
బునుంబోలె బొలిచి నిలిచినం బ్రళయకాలభైరవరవం బగు²వారిదంబు
కరణి గర్జిల్లుచుఁ బటునారాచపటలాసారంబు నిగిడించి వారల వెగడు
వటిచి యచ్చట నొండొరుల మెచ్చక యటిమి తటిమిన వైరుల రూపు
మాపి భీష్ముండు భీషణాకారుం డై పరిక్రాంతు లయినకృష్ణార్జునులును
భీతు లగు భీమసేనప్రముఖులును ³జేయునది లేక చూచుచుండం బాంచాల
బలంబుల తారినమరునప్పుడు బలుమానిసి ⁴చలిచీమలం గాలం జముకు
చందంబు దోచె నయ్యవసరంబున.

271. క. తా నస్తశిఖరి మటువడఁ

¹బోనియపుడు పాండురాజపుత్రవిరాజ

త్యేన పొడ వడఁగు ననుకృప

²నో నలినాస్తుండు గుంకె నుర్వి నాథా.

272. వ. అట్టియెడ ధర్మతనయుం డతిఘోరం బగుసంధ్యాసమయంబునం ¹బంక
నిర్మగ్న యైన ²గోవునుం బోలె నున్న నిజసేనం జూచి యొక్కింతసేపు
చింతాక్రాంతుం డై యప్పటికిం దిగుటయ కర్థంబుగాఁ దలంచి తగు
వారల నెల్లం దివియ నియమించి.

273. క. గాంగేయుచేత నెంతయు

భంగపడితి మనుచు ¹వగచుపార్థాదులు ద

270. 1. యుగ, యుగళ - పెక్కు ప్రతులు. 2. వారిధి కరణి - ల. 3. చేడ్వడి, చెయ్యేది -
అని పాఠములు. 4. బలుచీమలం - కొన్ని ప్రతులు; చిరుచీమలం - కొన్ని
ప్రతులు.

271. 1. బోనాడును - అ. వ. స. శ. కొన్ని ప్రతులు; బోనపుడు - కొన్ని ప్రతులు.
2. క్రియనో - ఝ. డ. త. వ. బ. శ. మ. మా. 3. నూని దినాధిపుడు - ఇ. ఈ;
నూది దినాధిపుడు - గ. ద; నానలినాస్తుండు గుంకె నవసీనాథా - వ.

272. 1. బంకమగ్నం బైన - కొన్ని ప్రతులు. 2. గోగణంబు బాగున - వ.

273. 1. భీమపార్థాదులు - అ. ఎ. ఏ. వ; నపుడు పార్థాదులు - న బ. వ.

న్నం గొలిచి ²చనఁగ విడిదల

కుం గడువిన్న నయి పోయెఁ గురువంశనిధి.

274. వ. ఇట్లు పాండవవృద్ధాంబు లోహటించి పోయినం దారును దమబలంబులఁ
¹దివియ నియమించి.

275. చ. ఎలమి నమస్కరించుచు నహీనపరాక్రమభంగు లేర్పడం
బలికి ¹యుదాత్తవాక్యములఁ బ్రస్తుతి సేయుచు భీష్ము నందఱు
న్మలసి భవత్తనూజు²లు మనంబులు నిండి ³ముదంబు మోములన్
⁴చెలి విరియంగ నేగిరి ⁵నవీనవిభూతి నివాసభూమికిన్.

276 వ. ఇట్లు ధర్మతనయుండు దొమ్మిదవనాటి ¹బవరంబున బెండువడి యానిశా
సమయంబునందు రహస్యప్రకారంబున.

277. క. మనమున విషాద మడరఁగ
ననుజులఁ గూర్చికొని దానవాంతకుసదనం
²బునకుం అని యిట్లను నా
తనితో నాత్మీయకార్యదశ ³చెలియుటకున్.

278. క. కార్పిచ్చు గవిని మృగ¹తతి
నేర్చుకరణి నేడు భీష్ముఁ డేచినకడిమిం

2. రాగ - అ. ప. వ.

274. 1. దివియించి - కొన్ని ప్రతులు.

275. 1. యథార్థవాక్య - ర. 2. లును పండి మనంబులు నిండి - ఐ. మ. 3. మనంబు
మోదమున్ - వ; న వేడ్క మోములన్ - త. హ. 4. చెలియగ నేగి రందరు నదీ
సుతు డాది - ఓ. 5. యనిన్యవిభూతి - ఝ. డ. బ.

276. 1. సమరంబున - చ.

277. 1. బున కేగి యిట్లు లను; బున కేగి యిట్లనియె నాచనితో-అని పాఠములు; బున కేగి-
అని 'త' ప్రతిలో సార్థబిందుఃముగా నున్నది; బున కేగి యతని తోని, ట్లను దగ
నాత్మీయ మగునడలు చెలుపుటకున్ - ఇ. ఈ. 2. చెలియంగాన్ - శ. ప. కొన్ని
ప్రతులు.

278. 1. ముల, పతి - అని పాఠములు.

బేర్చి మన²సేనఁ బొదివె శ

రారుల నప్పీరుఁ గన్నులారం ³గంచె.

279. మ. మనవా రెవ్వరు నోర్వ రాతనికి దుర్మానంబునం జేసి యే
మును గార్యస్థితిఁ గాన నై తి విను నిర్మూలంబుగాఁ బోరఁ ¹జ
చ్చిన సామ్రాజ్యము గొన్న యట్లగు నె ²నిశ్చింతంబునం గాననం
బునకుం బోయెదఁ దమ్ములం గొని తపఃపూజ్యుండ నై యుండెదన్.

280. క. ¹మున్నును నేఁ గారణముగ
నన్నియిడుమ లనుభవించి రనుజులు వీరిం
గన్నారఁ జూతుఁ గాని జ
గన్నత భీష్మునకుఁ ²గోలుగా నీఁ జాలన్.

281. వ. ¹నీకు మాదెస ననుగ్రహంబు గలదేని కయ్యంబు ²దక్కి ధర్మవిరోధంబు
గాకుండునట్టియొక్కతెరువు నెప్పు మని సకరుణంబుగాఁ బలికిన విని శౌరి
³సాంత్యవచనంబుల ⁴ననునయించి యతని కి ట్టనియె.

282. క. సత్యవ్రతిజ్ఞుడవు నీ
¹వత్యదృఢతబాహువీర్య లనుజన్ములు దౌ
ర్గత్యము గల్గినె నీకు న
మాత్యుండ నై యేను రాజ్యమహిమ ²నొనర్తున్.

2. భీము బొదివె - ఆ. ఓ. 3. గంటిన్ - ఆ. ఓ. డ. న. మ. వ. శ. శర. ష.

279. 1. కొచ్చిన - శ. ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. నిశ్చింతంబుగా - శ. కొన్ని ప్రతులు.

280. 1. మున్నేను గారణంబుగ - అ. ఎ. ర. వ. కొన్ని ప్రతులు; మున్నుమ నాకారణ
ముగ - వ. 2. కోరుగా - ఆ. ఎ; గొలుపుగా - స. శ. కొన్ని ప్రతులు; గోలుగా -
ష; బొలుపుగా - శ. కొన్ని ప్రతులు; కొల్లగా - ఊ.

281. 1. నిక్కంబునకు మాదెస - ఓ. 2. దక్కి ధర్మ - ఏ. ఐ. గ. ఘ. డ. త. బ. మ.
ల. హ. 3. శాంతవచనంబుల - కొన్ని ప్రతులు. 4. ననునయించి - కొన్ని
ప్రతులు.

282. 1. వత్యదృఢతబాహు - అ. ఊ. ఊ. వ. శ. ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. నొనర్తున్ -
కొన్ని ప్రతులు.

283. క. పగవఁగ నేటికిఁ బార్థుఁడు
దెగువకుఁ జొరకున్న భీష్ముఁ దెగఁ జూచి వెసం
బగ యడఁగించెద నన్నున్
మగిడింపక చూచుచుండు మనుజాధీశా.
284. తే. సఖుఁడు సంబంధి శిష్యుండు సవ్యసాచి
నాకు నతనికి ¹నై యేను నరవరేణ్య
కూర్మిమై నిత్తుఁ గండలు గోసి యైన
నరయ నాతండు ²నాయెడ నట్టివాఁడ.
285. వ. ఉపస్థావ్యంబున నితండు సంజయుతో నాడినబలుమాటలకు నులూకుండు
వచ్చినప్పు డతనివలుకులం బుట్టిన¹ బెట్టిదంపుఁదనంబునకుం దగినయంత నాకుం
జేయవలయు నేను నీరెండెడలం బెక్కులు వలికినవాఁడ మీకిరువురకు
నొందొరువులపలుకులు పరిపాలించుట సమయం బయి యుండు ననిన వసు
దేవనందనునకు ధర్మనందనుం డిట్లనియె.
286. క. కయ్యము సేయక తగుసా
హోయ్యము సేయఁ గలవాఁడ నని పలికితి ని
న్నియ్యెడ నేఁ బొంకింతునె
దయ్యము నా కేల యిట్టి దై న్యము దెచ్చెన్.
287. వ. నాకు దేవప్రతునకు నొక్కసమయంబు గల దమ్మహాత్ముండు కౌరవు¹లకు
నయి కయ్యంబు సేయుటకును నాకు హితం బగుకార్యంబు బుద్ధిం దలకొను
టకుం బూనినవాఁ డతండు నాకు రాజ్యం ²బొసంగు నని పలికి ³సఖేదం
బుగా నిట్లనియె.
284. 1. నేనును-కొన్ని ప్రతులు; నయ్యె యో నరవ - వ; నయ్యెను - అ. ఐ. ఓ. ఔ.
త. మ. 2. నాదెన - ఎ. ఏ. క. బ. ర.
285. 1. పరుసదనంబునకు - ఇ; భేదంబునకు - ద.
287. 1. ల కై కయ్యంబు - పెక్కు ప్రతులు. 2. బు గలిగించి - శ. మ. 3. సంకేతంబుగా-
మ. జ.

288. ఆ. అకట తండ్రి నచ్చి నంతనుండియు మమ్ము
నరసి ¹ప్రోచినట్టి యనుగుఁదాతఁ
జంప ²మది దలంచుతెంపు సూచితె రాజ
ధర్మ మింతకూరకర్మ మగునె.

289. వ. అనవుడు.

290. తే. విని మురాంతకుఁ డివఁడు శాంతనవుకడకు
నరుగఁ జూచినవాఁ డని యాత్మ నెఱిఁగి
క్రమ్మఱంగ నేతెంచెడు గాక యనిన
యన్నదీసూనుతోంటి¹వాక్యములు దలఁచి.

291. వ. అజాతశత్రున కి ట్లనియె.

--: ధర్మరాజు రహస్యప్రకారంబున భీష్మునియొద్దకుఁ బోవుట :-

పం 8-108-50

292. ఆ. నీతలంపు తెన్న నీవు మున్ననినట్ల
కాక భీష్ముఁ డలుక గదిరి పోరఁ
¹జక్కఁ జూచెనేని శత్రువుల్ వొలియరె
యిప్పు డతనిపాలి ²కేగు మధిప.

293. సీ. నీవు దన్నడిగిన నిజవధోపాయం బవశ్యంబుఁ ¹జెప్పు దేవప్రతుండు
మనము రహస్యవర్తనమున నందఱుమును జని యమ్మహాత్మునకు భక్తి

283. 1. ప్రోచి పెంచినట్టి తాత - అ. ఆ. కొన్ని ప్రతులు; ప్రోచి మనిచినట్టి తాత - బ.
2. చలు మేము జగతిలోపల రాజ - డ.

290. 1. వాక్యంబు - కొన్ని ప్రతులు.

292. 1. హరున కైన నెదుర నలవియె తలపోయ నిప్పు డతనిపాలి కేగు మధిప. అ; నడరి
గెల్వ శక్యమగునె వే వేగ నీ విప్పు డతని-వ; జక్కజూచి చేరె సమయరే శత్రువు లిప్పు-
ర. వ; 2. కేగు - అర్థానుస్వార రహితముగా 'కర. వ' ప్రతులందును అర్థాను
స్వార సహితముగ వా. పీ. శ. సూ. శ. ప్రతులందును గలదు.

293. 1. చెలువు దేవ - య. డ.

నెరఁగి తెల్లంబుగ హితకార్యగతి వినయంబుమైఁ బ్రార్థించి యడిగి యతని
సదయమంత్రోపదేశంబున నెగడుద మని యిట్లు హరి నిశ్చయంబు సేయ

అ. నయ్యజాతశత్రుఁ డనుజులు ²నతఁడును
దాను సౌమ్యవేషధారణ మొప్ప
¹నతినిగూఢవృత్తి వాపగామతుమంది
రమున కరిగి సముచితముగఁ జొచ్చి.

294. వ. అతనిం ¹గాంచి యధికభక్తిం ²బ్రస్తువచనపూర్వకంబుగాఁ దత్పాదంబులకుం
బ్రణమిల్లిన నతం డత్యాదరంబునఁ జేరువేర వారలందఱసేమంబు లడిగి
యిట్లనియె.

295. క. ఇచ్చటికి మీర ¹లందఱు
వచ్చినవని యేమి ²యేది వలసిన నడుగుం
డిచ్చెద దుష్కర మైనను
జెచ్చెరఁ దలకొని ఘటంపఁ జేసెదఁ బ్రీతిన్.

296. వ. అని తెలి వొందిన మొగంబుతో నడిగిన దీనాననుం డగుచు ధర్మసూనుం
డతని కిట్లనియె.

297. క. మా కెమ్మెయి సామ్రాజ్యము
సేకులు నెబ్బంగి బహుళసే¹నోత్పాద
వ్యాకులత రాక తక్కుం
జేకొని యత్రైఱుగు ²కరుణఁ జెప్పఁగవలయున్.

2. కృష్ణుండు - ఔ; తానును - ప; కృష్ణుండు తాను సౌమ్యవేషధరణ మొప్ప-వ.

3. నడర గూఢ - ఓ. న;

294. 1. బ్రార్థించి - హ. 2. స్తుతివచనపూర్వకంబుగా - ఈ. 3. న వేరువేర - ఇ. ఏ.
త. ద. ల. వీ. శ. ప; నం గూర్చుండ నియమించి వేరువేర - ఐ. మ. వ.

295. 1. లిందరు - ఎ. న. మ. వ. హ. 2. యేది వలసిన - కొన్ని ప్రతులు; యింక వల
సిన - వ.

297. 1. నోత్సాహవ్యాకులత - ఊ. ఏ. ఐ. గ. ద. మ. వ. వీ. ప; నోత్సాహవ్యాకులత -
ఎ. ఓ. ఔ. వ. శ. 2. ప్రీతి జెప్పగ - కొన్ని ప్రతులు.

298. క. అనవుడు నేఁ బెనఁగఁగ మీ

కనఘా నై న్యక్షయంబు నగు సామ్రాజ్యం
బును గానేరదు గావున
నను నిర్జింపంగ శోభనము లెల్ల వగున్.

299. వ. అని పలికిన శాంతనవునకుం గౌంతేయాగ్రజుం డి ట్లనియె.

300. డ. ¹చిచ్చుకన్ను మూసికొని చేతిక్రమాలము డాచి లీలమై
వచ్చినరుద్రుచందమున ²వ్రాలుదు వీ వనిలోనఁ ³నోర్వఁగా
వచ్చునె నిన్ను నెట్టిమగవాడికి నీకృప నాశ్రయింపఁగా
వచ్చితి మెవ్విధిఁ గలువవచ్చు మహాత్మ యెటుంగఁ ⁵జెప్పవే.

301. క. అనుటయు ని ట్లను గంగా

తనయుఁడు నీచెప్పినట్ల తథ్యం బది న
న్ననిమిషులు గెలుతురే చే
ధను వుండఁగ వినుము తద్విధము దేటవడన్.

302. తే. ఇట్టివానిఁగ నన్ను మీ రెఱిఁగి యిచటి

కిందఱును వచ్చి యక్కటా యిట్లు లడుగ
మీకుఁ బ్రియ మైనకార్యంబు ¹మెయికొనంగఁ
గనుటకంటెను సుకృతంబు గలదె ²నాకు.

303. వ. ఏ నాయుధవ్యాపారంబువలన ను దా సీ న త్వం బు నొందిన నన్ను
జయింప న మ కూ రు జోడు వుచ్చినవానిని గైదువు ¹బెట్టినవానిని
సిడఁబు ²డించినవానిని నంగనను నంగనాపూర్వుని నంగనాభిధానునిఁ
దలచిర వీడినవానిని భ్రాశ్చిహనుని వపుత్రకునిం గని యెటుఁ బోటుఁ

300. 1. చిచ్చుర - అ. వ; చెచ్చెర - చ. వ. 2. వలచేతి క్రిమాలము - ఓ. డా. ఖ. చ.
ఝ. డ. మ. ర. వ. శ. ష. 3. వ్రాలుదు నీ వనిలోన-కొన్ని ప్రతులు; 4. నోవగా-
గ; నొంపగా - ర. 5. జెప్పమా - బ.

302. 1. మేకొనంగ - కొన్ని ప్రతులు. 2. యెందు - ఐ. మ. వ.

303. 1. పట్టని వానిని - బ. ఝ. త. ద. ల; విడిచిన వానిని - వీ. శ. మ. 2. దునిసిన -
ఖ. వ.

దక్కినమరంబు సేయ మానుమ మఱియు నొక్కవ్రతంబు పూనినవాడంబు
బుట్టినప్పుడు లేక నడుచు 'దైవం బిచ్చినపురుషత్వంబు గలవానితోడఁ
గయ్యంబు సేయం గావున మీకు నొక్కయుపాయంబు నెప్పెద ద్రువదు
నపత్యం బైన శిఖండి యట్టివాఁ డగుట మీ రెఱుంగుదుర కాదె విశేషించి
ముందటిపుట్టువున నంగన యగుట వాని కెదు రేయకుండుదు నర్జునుండు
వానిం బురస్కరించుకొని వచ్చి యే నేయుట మానినయెడ నొప్పించి
పడవై చునది పదంపడి బంధుమిత్రు లగుధార్తరాష్ట్రుల గెలుచుట సుకరం
బగు నిది నాపను పేను బనిచి నట్ల చేయుం డని సహృదయంబుగాఁ
జెప్పిన నట్లు దేవప్రతుచేత ననుజ్ఞాతు లై వార లతనికి నమస్కరించి వీడ్కొని
విడిదలకుం బోవుచున్న సమయంబున బీభత్సుండు.

304. ఆ. మరనదీసుతుండు పరలోకగతి నిరీ
ఊచుటకును దాను గృతకవృత్తిఁ
జంపవలయుటకును సవిషాదమానసుం
డగుచు నిట్లు లనియె నమృతునకు.

305. క. గురునిఁ గృతప్రజ్ఞని ధ
ర్మరతు వయోవృద్ధు లోకమాన్యు దయాళుఁ
మరతటిసీచుతు వంచనఁ
బురుషోత్తమ చంప బుద్ధి వుట్టదు నాకున్.

306. ఆ. నన్నుఁ బాంసుకేళి నున్న నర్మిలి నెత్తి
మేనిధూళి దనదుమేచు వొరయఁ
బ్రీతిఁ గొఁగిలించి మాతండ్రిగుణము ల
గ్గించి కన్ను నీరు నించు నతఁడు.

3. కడుపుదు మఱియు - పెక్కు ప్రతులు. 4. దైవనిర్మితంబునం బురుష - క.

5. వివృచ్చుండు - ఇ. ఈ.

305. 1. గురుని కులపవిత్రుని ధర్మరతు - బ.

306. 1. నన్ను పాలకేళి నున్నచో నర్మిలి తోడ నెత్తి, మేని ధూళి వొరయ - క. ష. స. శ.
కొన్ని ప్రతులు. 2. కంటినిరు - వ.

307. ఉ. అక్కట తండ్రి లేనిమము ¹నమ్మెయిఁ బెంచిన శాత నిమ్మెయిం
ద్రెక్కొనఁగా దతండు సముదీర్ణభుజాబలశౌర్యశాలి యై
యిక్కడిసేనఁ జక్కడిచె నేనియుఁ జూతున ²కాక ³ధర్మముం
దక్కుట కోర్వఁ ⁴జాలుదునె ధర్మజుతమ్ములు క్రూరకర్ములే.

308. వ. అనిన విని కృష్ణుం డాజిష్ణున కిట్లనియె.

309. ఉ. క్రూరత కోప్పి ¹యింతుకయు రోయక ²వైకొని యెల్లభంగులన్
వైరులఁ జంపి భూప్రజకు వర్తనముం గలిగించి పాడిమైఁ
గో రరి గొంచు ³సద్వ్యయము గోరి యొనర్చుట రాజధర్మవి
స్తారముగా బలారికి ⁴వచస్పతి నెచ్చుట యప్రసిద్ధమే.

310. చ. అనిమొన నోర్తు భీష్ము నని యాడిననీదగుపూన్ని లోక మె
ల్లను విని యుండఁగా నిటు చలం బెడలం జన ¹దెట్టు లై నఁ జం
పన తగు రాజధర్మపరిపాలన గా కిది క్రూరకర్మమే
నిను విధి పంచె శాంతనవునిం దెగ²టార్కుగ వేయు నేటికిన్.

311. చ. ¹అనుటయుఁ గ్రీడి యిట్టు లను నాద్రుపదాత్మజుజన్మ మాపగా
తనయవధార్థ ముం ద్రదియుఁ దప్ప దతండును వాని నేయఁ దే
²ను నతని నేయుచందమున నూల్కొని యన్యుల నేయుచుండు వాఁ
డనితర³వధ్యకాయుఁ డగు నాయనఁ దాఁ బడ ⁴నేయు నుగ్రతన్.

312. వ. అనవుడు నవ్వి కవ్వడికిం గమలనాభుం డిట్లనియె.

307. 1. నర్మిలి బెంచిన - ఝ. ణ. ర. వ. 2. కాని - కొన్ని ప్రతులు. 3. ధర్మవుం
దక్కుట - ఐ. ఓ. ఝ. న. బ. వ. 4. జాలుదునె - న. వ. శర.

309. 1. యింతయును - టౌ. 2. రాజులు నెల్ల భంగులన్ - శ. 3. సద్వ్యయము - ల.
శ. మ. స. పెక్కు ప్రతులు. వ్రయము అనురూపము నిఘంటువులలో కానరాలేదు.
4. బృహస్పతి - ఈ. వ.

310. 1. దిట్టు లుండ - ఆ; దెట్లు బోర జంపన - ఎ. టౌ. డ. 2. నేయుము - ఘ; టార్పు
ము - న. ప. వ.

311. అన విని, అనవుడు - అని పాఠములు. 2. నును నని నేయు - ఓ. ప. ల. 3. వధ్యుడ
య్య నగు - ఏ. 4. వైచు - ఎ. క. వ.

313. ఉ. నీ వొకరుండు ¹దక్కఁగ ననింద్యపరాక్రమశాలి భీష్మునిం
జావఁగ నేయ నెవ్వఁడును జాలఁడు నీ²తలఁ పెన్నిభంగులన్
లైవము ³చూపువోలె దుదిదాఁకునె ⁴యవ్విధ మిట్టు లుండఁగాఁ
ద్రోవఁగ వచ్చునే యెటులు ద్రోచినఁ బోవదు ⁵చూచియుండుమీ.
314. వ. అని పలికిన విని యతం డట్లు గాక ¹యప్పటికి నెట్లయిన నట్లయ్యెడు నని
యర్జునుం డియ్యకొనిన గోవిందుండును ధర్మనందనాదులుం బ్రహ్మదంబు
నొంది రివ్విధంబున శిఖిరంబున కరిగి పాండవులు పుండరీకాకుని నిజనివా
సంబున కనిచి తమ తమనికేతనంబులకుం జని యారాత్రి సుఖనిద్ర పేసి రని
చెప్పిన సంజయునకు ధృతరాష్ట్రం డిట్లనియె.
315. క. పాండుసుతు లేమిభంగి శి
ఖం¹డిం గూర్చికొని యాపగాసుతువై ను
ద్దండగతి నడచి రెట్లు ప్ర
²చండతతో నమరకేలి సలిపిరి చెపుమా.

∴ భీష్ముని దశమ దివసయుద్ధానుక్రమము :-

సం. 6-104-2

313. వ. అనుటయు నానూతనంపనుం డతని కిట్లను సూర్యోదయసమయంబున
జాండుసూనులు సేనాస¹మేతు లై వెడలి మోహరించునప్పుడు ముందట
శిఖండిని నిలిపి యతనికెలంకుల భీమార్జునులును వెనుక నభిమన్యుడ్రావడే
313. 1. దప్పగ - ఇ. ఈ. 2. తల పేమి - ల. కొన్ని ప్రతులు. 3. పూపువోలె -
వా. సూ (పూపు = పూనిక, ఉద్యమము, సంకల్పము - సూ.) చూపు - పి. శ. ష.
పెక్కు ప్రతులు. 4. యవ్విధి యట్లు - కొన్ని ప్రతులు. 5. చూచుచుండుమీ -
ప. పి. శ. ష.
314. 1. యెప్పటికి నెట్లయిన - కొన్ని ప్రతులు.
315. 1. డి నొనర్చుకొని యాపగా - వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. చండ నమర కేలి నేడు (నెట్లు)
సలిపిరి - ప. శ. కొన్ని ప్రతులు.
316. 1. మేతంబుగా - కొన్ని ప్రతులు.

యులును వారియిరువంకలం జేకితానకై నేయులును నట పిఱుంద ధృష్ట
 ద్యుమ్నాది పాంచాలకుమారుల మున్నిడుకొని కవల నుభయపార్శ్వం
 బులం బెట్టికొని యుధిష్ఠిరుండును వీరి సూరలం బొదివికొని విరాటద్రుపద
 ముఖ్యు లగుసృగ్దీపతులును గేకయపంచక ధృష్టకేతులును నిలిచి రితై
 అంగున గట్టిమోహరంబు దీర్చుకొని నడచి రంతకు మున్న మనవారును
 వెడలి భీష్ముం డగ్రభాగంబున నుల్లసిల్లి నీకుమారు లమ్మహాత్ముం బరివేష్టించఁ
 గుంభసంభవతత్సంభవులుం దక్షిణవామభాగంబులను గృపకృతవర్మభగ
 దత్తపురస్సరుం డై కురురాజు మధ్యభాగంబునను బృహద్బలకాంభోజ
 ముఖ్యు లైన మహీపతు లమ్మనుజేంద్రుచుట్టును ద్రిగర్తు లపరభాగంబునను
 బన్ని బలుమొన యమర్చికొని త్రోచి నడచి రిట్లరువాఁగుచుం రిగవిసి
 వివిధతూర్వస్వనంబులు నింగిముట్ట నొందొంటిం దాఁకిన.

317. క. సమరం బప్పుడు దనుజులు

నమరులునుం బెకగు¹చంద మై ²తోవఁగ భూ

రమణుని మేఘ సెప్పుదు

జముపురమున నగ్గలంపుచందడి యయ్యెన్.

318. వ. అట్టియెడ.

319. మ. కవ లుద్దామపరాక్రమస్ఫురణమై గౌరవ్యనై న్యంబు ని

క్కువడం జేయఁగ భీమపార్థులును గో కొమ్మంచు నొక్కుమ్మడిం

గవియం బాండవసేన యుత్తి యడరంగాఁ జూచి కల్పాంతభై

రవభీమాకృతి నేచి భీష్ముండు శరవ్రాతంబు ¹గుప్పించినన్.

320. ఆ. కాలుకాలు ¹పెనఁగి కాలుబలంబులు

నొడ్డగెడవుగా రథోత్కరంబు

2. ప్రముఖు లగు - కొన్ని ప్రతులు. 3. ను ముంగలి యై(బింగలియై)కేకయ - ల.

కొన్ని ప్రతులు; ను పింగళకేకయ - శ. ప. 4. పార్శ్వంబులను - ద. 5. రిట్లు

రెండు వాఁగునుం - శ. కొన్ని ప్రతులు. 6. గదిసి - కొన్ని ప్రతులు.

317. 1. చుండునటు లయ్యెను భూ - ఎ. 2. యమరగ భూ - వ.

319. 1. నం గప్పినన్ - ఐ. మ. ర. వ.

320. 1. పెనచి - కొన్ని ప్రతులు.

మ్రొగ్గతిలంగ గుట్టములు నేల యద్రువ మా
తంగఘటలు గూలెఁ దత్తణంబ.

321. క. కనుఁగొని శిఖండి ¹వెన మా

కొన్ని భీష్ముని నేసె మూఁడుకూరాస్త్రములం

²గని యతఁడు మరల చూడ క

తని నుద్దేశించి పలికె దరహాసముతోన్.

322. ఉ. ¹ఎవ్వత నేని ధాత సృజియించెఁ దగఁ మగవానిఁ గాఁగ నా
కొవ్వమి ²జేసి యట్టినిను ³సుగృలి వేయఁగ ⁴నొల్ల నాపయిం
గ్రొ వ్వెసలార నీవు శరకోటి వెసం బరగించితేని నే
నవ్వుదుఁ గాని కోపము మనంబునఁ బట్టదు నూ ⁵శిఖండినీ.

323. వ. అనినం ¹గోపించి శిఖండియు నతని కిట్లనియె.

324. క. గెలిచితి రాజుల నెల్లను

బలియుం డగుసరశురాముప్రతిపీరుడ వై

యలవుకలిమి ¹నెఱపిన నీ

చలము బలము నాకుఁ జూపఁ జాలవు కంటే.

325. క. ఏయు మొకనేర్పుమై ¹ని

క్లేయక ²క్రీడించి ³యరుగు మెట్లయినను మ

త్యాయకముల నినుఁ గూల్చెదఁ

జూ ⁴యెవ్వత నైతి నేమి ⁵సూచెదు నన్నున్.

321. 1. వడి - మా. 2. గని యాతడు మరి చూడ కతని - ల. శ. కొన్ని ప్రతులు.

322. 1. ఎవ్వత, ఎవ్వతి, ఎవ్వరి - అని పాఠములు; ఎవ్వత నేవిధాత - ర. 2. జేయ
నట్టి - ల. ఉ. డి. వ. స. 3. సుగ్రత-ఈ. 4. జాల - ఈ. ఖ. ట. వ. 5. శిఖం
డివై - ల. వ.

323. 1. గోపము నుడివడ శిఖండి - ఖ. ఝ. ట.

324. 1. నెఱపికి నీచలము - కొన్ని ప్రతులు.

325. 1. నీ వేయక - ల. 2. క్రీడించి - పెక్కు ప్రతులు. (రేఖరహితరూపము) 3. జరుగు
మెట్లయినను - ఇ. ఈ. డి. ఖ. గ. ఝ. వ. బ. మ. ర. హ. 4. యెవ్వత, యెవ్వడ
(వైన) - అని పాఠములు 5. చూడుము నన్నున్ - కొన్ని ప్రతులు.

326. క. నేఁ డెమ్మెయి నైనను నీ

పోడిమి నెడఁ దోన ¹తవిలి పొదువుదు నిన్నున్

వాఁడిమగఁ డనుట యుడువుదు

వేఁడిమి సొంపెనఁగ నస్త్రవిద్య ²మెఱయుదున్.

327. వ. అనుచు మఱియు నయిదమ్ము లేనె నప్పలుకులు విని ఫల్గునుం డాత్మగతం

బున నేఁడు శిఖండిచందంబు వింత యయి యున్న యది నదీనందనుండు

సమయుటకు సమయం ¹బై న²దై వదత్తోత్సాహంబున నేచి పలికెం గావల

యు నని యూహించి యుపోద్బలంబుగా నతని కిట్లనియె,

--: అర్జునుఁడు శిఖండికిఁ బ్రోత్సాహంబు గలిగించి భీష్ముపైఁ గవియించుట :-

సం. 6-104-51

328. ఆ. ఇట్లు లాడి పిదప నేమియుఁ జేయంగ

జాల కున్న మనల జగము నవ్వు

నేను గలుగ నిన్ను నెవ్వరి కేమియుఁ

¹జేయరాదు భీష్ము ²నేయు మడరి.

329. వ. అనియె నప్పుడు గాంగేయుండు దొలంగి పాంచాల¹బలంబుపైఁ దఱిమినం

దెఱపి గని పాండవబలంబులు గాండీవి మున్నుగాఁ గవిసినం గౌరవసేన

దెరలి మరలినం జూచి కుదురాజు సురనదీసూనుతోడ నీవు గలుగ మన

నై న్యంబు దై న్యంబు నొంద నగునే యనవుడు చారాజుతో నతండు.

326. 1. తగిలి - కొన్ని ప్రతులు. 2. నెరవుదున్ - త.

327. 1. బైన తెరంగున దైవ - ఇ; బైనచందంబున దైవ - ఈ; బైన దివసంబు దైవ - మ. వ. 2. దేవదత్తోత్సాహంబున - ఖ. డ. త. ర. ల.

328. 1. దలపరాదు ద్రుపదతనయ వినుము - అ. 2. చిక్కువరపు - ఉ. ఎ; నేయు మరలి - ల.

329. 1. వూహంబు - ఇ. ట. డ. త. ద. మ. ర. ల.

330. క. మును పదివేపురఁ జంపుదు
నని యిచ్చినబాస ¹వచ్చె నవనీశ్వర నీ
మనిచినముణంబు దీర్చితి
విను లా విట²మీఁదఁ దఱుఁగువిధ మై తోఁచెన్.
331. ఆ. నేఁటిభంగి సూడ నృపవరపాండవు
లొండె ¹నన్ను వారి నొండె నేను
సమయఁ జేత గలుగు సమనెదరే యొక
మర్త్యుచేత వా రమర్త్యబలులు.
332. వ. ఐనను నాచేతి¹బలువు సూడుమీ యని పలికి వేర్చి పటుతరశరార్పులం
బ్రచండనరనాథయూథంబులం బొదివికొని పాండవులకుం దేటి చూడ²రాక
నిర్దూమదహనస్వభావుం డైన పితామహుఁడైన భవత్పుత్రులు శత్రు
బలంబుల బడలువడం జేయం దొడంగిన ³వారిం గనుంగొవి.
333. ఆ. పాండవేయమాతస్యపాంచాలయాదవ
పాండ్యకేకయాదిబలము లొక్క
మొగిన ¹త్రోవ నీదుమొనలు మార్కొనుటయు
నపుడు పోరు ఘోర మయ్యె నధిప.
334. వ. అట్టియెడ నర్జునుండు శిఖండి నాలోకించి.
335. తే. నీవు భీష్మున ¹కలికినఁ బోవ దేను
గలుగ వెఱి పేరి యతనిపైఁ గవియు మెయిది
కొని మదీయతాణంబులఁ గుప్ప²గూరఁ
బఱిపి కూల్చెద నీతనిఁ బటరయమున.

330. 1. చెల్లె - ఇ. 2. మీద విరుగు విధము - ల.

331. 1. వారిచేత నొండె నేను - వ.

332. 1. బిగువు - కొన్ని ప్రతులు. 2. నలవి గాక - వ. 3. వారల గలయం గనుంగొని-
ఐ. మ. వ.

333. 1. తరుమ - బ.

335. 1. కలికిన - ఇ. వ. 2. గూళ్లు - ర.

336. వ. అనిన నాతనిపలుకులు విని యెలుంగై త్తి ధృష్టద్యుమ్నుండు.

337. క. మనయోధు లందఱును శాం

తనవునిపైఁ ¹దఱుముఁ డింద్రతనయుఁడు గలుగఁ

²మన మతనికి శంకింపఁగఁ

బని లే దని పలికి యార్చి బలువిడి ³నడచెన్.

338. వ. అప్పుడు ధర్మజభీమనకులసహదేవులును మథుర్రాతనయద్రౌపదేయులును ద్రుపదవిరాటులును సాత్యకిచేకితానధృష్టకేతుకేకయమాగధులును మఱియునుం జేయంగల¹దొరలు నొక్కపెట్ట పెట్టడరిన నిక్కడ గురుపుత్రభూరి శ్రవసులును గృతవర్మకృపకాంభోజపతులును వికర్ణదుర్ముఖ²వివింశచిత్రసేనులును లో³నైనయోధులు దేవప్రతునకుం దలకడచి వారిం దలపడి రిట్లు మందాకినీనందనుపయిం గవియుపాండవసై నికులను నతని కడ్డుపడుకొరవ్య పీరులును జూచునెడ సురల కనిమిషత్వంబు సార్థకం బయ్యె నయ్యవసరంబున.

339. క. ¹మొనసి శిఖండిని ము న్నిడి

కొని యురవడిఁ దఱుము నరునకును వెన దుశ్శా

సనుఁ డడ్డవడియెఁ బొంగిన

వననిధికిని వేలవోలె వసుధాధీశా.

340. వ. ఇట్లు నిలువరించి.

341. క. ఇరువురఁ గృష్ణుల నాతం

డిరువదిబలువారసముల ¹నేసెం గ్రోధ

337. 1. గదియు డింద్ర, గవియు డింద్ర-అని పాఠములు. 2. మనమీతని కిట్లుకంబని - ర. వ. 3. నడచెన్ - పెక్కు ప్రతులు.

338. 1. దొరలు - ఐ. న. మ. వ; రథికులు - వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. వివింశతి చిత్రసేన - కొన్ని ప్రతులు.

339. 1. మొనను శిఖం - న. వ.

341. 1. నేసిన కోపస్ఫురితు డయి - కొన్ని ప్రతులు.

స్ఫురితుఁ డయి నొంచెఁ గ్రీడియు
నరనాయక యతని నూఱునారాచములన్.

342. తే. అతఁడు నొచ్చియు నాఁటించె నై దుతూపు
లింద్రసుతుఫాలమునఁ నాతఁ డేచి విల్లు
దునిమ్మిపెల్లెయఁ ¹దలఁకక దుస్ససేనుఁ
డన్యధనువున నిరువదేనమ్ము లేనె.

343. క. ఆతూపులు నఱికి వరి
స్ఫీతం బగు నారసంబు పృథుతరవక్ష
స్ఫూతంబు నేసి విజయుఁడు
నీతనయుని మూర్ఖ ¹వుచ్చె నిష్ఠురవృత్తిన్.

344. వ. ఇట్లు దుశ్శాస¹నుండు సోలి వ్రాలుటయు.

345. క. సార¹థి యరదము భీష్ముని
తేరివెనుక ²కెగిచె నంతఁ దెలివొంది ధృతి
స్పారుఁ డగు ³నీకుమారుఁ డు
దారగతిన్ మగిడి వచ్చి ⁴తాకెం గ్రీడిన్.

346. వ. తదవసరంబున సాత్యకితో నలంబునభగదత్తులును నభిమన్యుతో మదఃక్షిణం
డును విరాటద్రుపదులతో నశ్వత్థామయు సహదేవునితోఁ గృపాచార్యుం
డును నకులునితో వికర్ణుండును ఘటోత్కచునితో దుర్ముఖుండును భీమ
సేనుతో భూరిశ్రవసుండును జేకితానుతోఁ జిత్రసేనుండును ధర్మనందనుతో

342. 1. తెరలక, తరలక - అని పాఠములు.

343. 1. ముంచె - కొన్ని ప్రతులు.

344. 1. నుండు నొచ్చి సోలి - ల.

345. 1. ధియురథము - కొన్ని ప్రతులు. 2. నిలిపె, కనిపె(చె) - అని పాఠములు.
3. నీకుమారు - ఆ. మ. వ; నక్కుమారు - వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. తాకె గిరి
టిన్ - కొన్ని ప్రతులు.

నన్త్రగురుండును దలపడిన ¹జెట్టిదంబగుబవరం బయ్యె ²నం దిరుదెఱంగుల
యోధులు నన్యోన్యధ్వజభంజనంబును బరస్పరతురగహననంబును నితరేతర
సూతనిపాతనంబును మిథఃకోదండఖండనంబును జేయుచుండం బటుతర
శరసంపాతసంపాదితశంపాజాల కాభీలంబును భీషణగుణరణనగర్జాస్ఫూర్జితం
బును రక్తధారాసారఘోరంబును నగునపూర్వపర్జనస్థసమయంబు దోచె
నప్పుడు గయ్యంబుకలరూపంతయుం గనుంగొనుటకు మింటికేవ నున్న
వెరపు గాదను³పరుసున ⁴సవిత్పండు ⁵సగమింటికిం జనుదెంచె నట్టియెడ.

347. మ. పటుదుశ్శాసనబాణపంక్తి నతిదర్పస్ఫూర్తిమైఁ ద్రుంచి యు
త్కటకోపానలదీప్తవక్త్రుఁ డగుచుఁ గాండివి పెల్లెయుడుం
ద్రుతటిజ్యాలతి కాధనుర్ద్వజుఁడు ¹నిర్ధూనాఖలాంగుండు నై
రటదశ్వం బగుతేరితో నతఁడు సంక్రాంతంబునం ²బాటిన్.

348. తే. ఫల్గునుఁడు భీష్ముముందటిబలము నెల్లఁ
జటులరథవల్గనుం డయి చంపుచున్నఁ
జూచి ద్రోణుండు ¹గుణరవస్ఫురణ²ఘూర్ణ
రోదసీభాగుఁ డగుచు మార్కొనఁ గడంగి.

-: ద్రోణాచార్యులశ్వాత్మామను భీష్మనకు సహాయంబుగాఁబంపుట :-

సం. 6-108-1

349. వ. అక్కడ నడచినం గౌంతేయాగ్రజుండు తోడన ¹తవిలి సేనాసమేతంబుగా
నడ్డపడి పోనీక పెనంగుచుండ నక్కుంభసంభవుండు.

346. 1. జెట్టిదంపు బవరము - ర. 2. నట్టిరుదెరంగుల - కొన్ని ప్రతులు. 3. వరు
సన - న. 4. సవిత్తుడు - ప. ర. వ. (రూపము విచార్యము) 5. సగమింటికి - ఝ.
డ; చక్క సగమింటికి - క. ఖ. ట. త; చక్కని మింటికి - వా. కొన్ని ప్రతులు.
6. నడిమికిం జనుదెంచె నను కరణి మధ్యాహ్నం బయ్యె నట్టియెడ-పి; కిం జనుదెం
చెనను కరణి మధ్యాహ్నం బయ్యె నట్టియెడ - క. ప. స. శ.

347. 1. నిర్ధూతాఖలాంగుండు - ఎ. మ. వ. 2. బాసిన్ - ఆ. ఉ. ఏ. కొన్ని ప్రతులు.

348. 1. గురురవ - వా. కొన్ని ప్రతులు; గుణరవ - పి. శ. ప. శ. కొన్ని ప్రతులు.
2. పూర్ణ - కొన్ని ప్రతులు.

349. 1. తగిలి - కొన్ని ప్రతులు.

350. క. అప్పుడు క్రోధము¹నం గను

నిప్పులు రాలంగఁ దనకు నెఱసంగడ మై

యొప్పినతనయున కిట్లని

చెప్పెం దత్కాలగతివిశేషము లెల్లన్.

351. చ. ¹తడఁబడె దివ్యశాసములతంత్రము మంత్రము దప్పెడుం గడు

న్వడఁకెడుఁ జూపదండము మనంబును నాకు వశంబు గాదు పి

డ్వడియెడుఁ జెయ్య లంగము గడంక దొఱంగెడు నేటిభంగిఁ గ

వ్వడి తనపూన్కి దీర్చుట ధ్రువం బని బుద్ధి జనించె బుత్రకా.

352. వ. అతనిమును ¹మటు తల యెత్తి చూడుము.

353. క. కూలెడు గుఱ్ఱంబులు ధర

వ్రాలెడు నేనుఁగులుఁ గెడయు రథములు ¹నై యా

భీలయు²గాంతసముదృట

కాలపురోభాగరేఖ గానగ నయ్యెన్.

354. వ. అదియునుం గాక.

355. తే. అడరి ¹కురుసేనపై గ్రద్ద లాడఁ జొచ్చెఁ

బడుచునున్నవి యుల్క లిక్కడ వినంగ

వచ్చె నతిరూక్షభంగి శివాడుతంబు

లాపగానందనునకుఁ గి డావహిల్లు.

350. 1. కన్నుల నిప్పులు - పెక్కు ప్రతులు; కన్నుల నిప్పులు రాలిం(ల్పం)గ - ఖ. య. శర. సూ.

351. 1. తడ బడి(డ) - కొన్ని ప్రతులు.

352. 1. మొన - ఈ.

353. 1. నయ్యాభీల - జ. య. 2. గాంత్య - కొన్ని ప్రతులు.

355. 1. మన - ఉ. ఎ. య. 2. ఘోరభంగి - ఎ.

356. వ. యుధిష్ఠిరు¹ మొగంబునం గ్రోధం బగ్గలం బై తోచుచున్నయది ద్రౌపదేయ నకులసహదేవసహితుం డయి తఱుము నతని మిగిలి నాకు రా రాదు నీవు దేవప్రతుపాలికిం బోయి యతనికి ²దావట వలవటం బ్రాపై నిలువు మిది ప్రాణంబులు ³డాచుసమయంబు గా దని పలికి పనిచిన నశ్వత్థామ యుద్ధా మగతిం జనియె నక్కడ భీమసేనుండు.

357. క. నరుఁ డేచి శిఖండిఁ ¹బుర
స్పరుఁగాఁ గొని యపుడు భీష్మునమయింపఁగ న
త్వరుఁ డగుటకుఁ దగ రణత
త్పరుఁ డై కురుసేనమీఁదఁ దఱిమెం బెలుచన్.

358. వ. ఇట్లు దఱిమి గాంగేయుముందటిబలంబుల ¹బారిసమరం దొడంగిన భగ దత్తకృపకృతవర్మకల్పనైంధవ చిత్రసేనదుర్మర్షణవింధానువిందవికట్టులు పదుండ్రు నొక్కపెట్ట ²భీమునిం బొదివి నానాస్త్ర³సంతానంబుల నొప్పించిన నొచ్చియుం జలింపక పోరునమ్మారుతిం గనుంగొని క్రీడి తోడై తఱియ నుజ్జిత ⁴తుల్యులను బాణంబులవఱియలను గేతుచ్చత్రచామరం బుల⁵చెక్కులను భూపాణంబులపొళ్లును బుడమిం గప్పినం జూచి మయోధనుండు మశర్వాదిభూపాలకుల నాలోకించి యాభీమార్జునులం దాఁక నియోగించిన.

359. క. ముందటిపదుండ్రు నాన్యపు
లందఱునుం గూడి ¹పెనఁగి యయ్యిరువురచే
తం దూలపోవఁ జొచ్చినఁ
గ్రందుగ ²బిలుమొనల నెల్లఁ గవിയం బనిచెన్.

356. 1. ముఖంబున - కొన్ని ప్రతులు. 2. దావలను వలవలనుం - ఆ. 3. డాచుకొను సమ - ఉ; డాప - క. హ; కాచు - ల.

357. 1. బురస్పరుఁగాఁ గొని-శ. పెక్కు ప్రతులు; బురస్కరించుకొని - వా; పురస్కరుఁ డుగ - ర. స. శ. హ.

358. 1. సమయింపం దొడంగిన - బ. 2. భీమునిం బొదివి - ఇచ్చట మూలము "దత్తైతే తావకా యోధా భీమసేన మయోధయన్" - భీష్మ. పుట. 272. చిత్ర కాలా వ్రతి; యతనిం - వా. 3. సంతానంబుల - ఆ. హ. 4. తునియలును...వరియ లును...పొళ్లును - న. ప. బ. మ. వీ. శ. మ. 5. శకలంబులును - గ. ప. వ. శ. మ.

359. 1. కవిని - హ; పెనగ నయ్యిరువుర - ర. వీ. శ. మ. 2. బతి మొదల - ర.

360. వ. ఇష్విధంబునం బెక్కు-మొనలు పయింబడిన నయ్యిరువురకుఁ బోరు ¹భరం
బగుట యెఱింగి సౌఖ్యద్రావ్యకిప్రముఖులగురథికజనంబులు నై న్యోపేతం
బుగాఁ ద్రోచి యేచిన.
361. క. పాండవజలములయత్యు
ద్దండపరాక్రమము సూచి ¹దర్శోద్ధతవే
దండములఁ గనినకేసరి
చండత భీష్ముండు వొదివె శర²సఖరములన్.
362. క. దొల్లెడుసూతులుఁ బెలుచం
ద్రెల్లెడుతురగములుఁ గా నతికూరగతిం
బెల్లెయుచు సత్వరముగ
నెల్లెడలం దాన యగుచు నే³దైఱు ¹బొదివెన్.
363. వ. కట్లు పెద్దయుంబ్రొద్దు విహరించి యపరాహ్లాం బగుటయు నతం దాత్మ
గతంబున.
364. తే. ఉత్తమక్షత్రియుల నెల్లి నుగ్రవృత్తి
నేడుపది¹నాళ్లగోలె నానిశితశరచ
యములఁ గూల్చితి వేసరినట్టు లయ్యె
మేనితోడి ²హిత్తిం కిట మాను బొప్పు.
365. వ. అని తలంచి తొలంగి బలంబులం దెరల్చికొనుచుం గయ్యంబు నేయుచందం
బునం గౌంతేయాగ్రజుం గదిసి ¹యల్లన యశనితో నిట్లనియె.
360. 1. బరవసం బగుటయు, ఘోరం బగుటయు - అని పాఠములు.
361. 1. దర్శోద్ధతి వేదండ - ఎ. త. ప. మ. ర. వ. వీ. శ. ప. 2. నికరములన్ - ఏ. ఓ.
ఘ. జ. త. న. బ. మ. య. ర. శ. హ; నిచయములన్ - ఈ. గ; పటిష్ఠుండై - ఝ.
362. 1. పెనగన్, పోరెన్, బొలిచెన్ - అని పాఠములు.
364. 1. నాళ్లయేని - ఈ. ఓ. ఘ. మ. ర. శ; నాళ్లగోలె - ఝ. డ; నాళు లేని - వా.
కొన్ని ప్రతులు. 2. పొందింతట - ఉ.
365. 1. యల్లన - పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

366. క. జనియించి నంతనుండియు

జనపతులం గ్రూరవృత్తిఁ జంపుచు నుండం

జనియెం గాలము విసిరితి

నసఘా యే నింకఁ జాల నాసురవిధికిన్.

367. ఆ. మీరు ¹నాహితంబు గోరుదురేని శి

ఖండి మున్ను గాఁగఁ గడఁగి యంత

వట్టువారు నొక్క ²పెట్టకాఁ బైబడి

³యేయుఁ డింకఁ దడవు నేయ వలదు.

368. వ. అని పలికి సమరప్రకారంబునం దేరు ¹గ్రేట్లు దోలి పాంచాలబలంబులపయి
నడరె నప్పు డయ్యజాతశత్రుండు సమీపవర్తి యగుధృష్టద్యుమున్న నాలో
కించి.

369. క. దేవప్రతుపలుకులు విం

తే వేగమ పనుపు మొక్కటిఁగఁ దలుమఁగ యో

ధావళి నెల్లను భీముఁడు

నీవును నరుతోడఁ గూడి నిగుడుఁడు పెలుచన్.

370. వ. అనవుడు నతండు.

371. సీ. మాతస్యకై కేయాది మనుజేంద్రులకుఁ జేయఁ గలయట్టియోధావీరులకుఁ
జేయి

నూపి మరున్నదీసూనుపైఁ గవియింప బవనజపార్థులసాపుకలిమి

వెఱు చేది యందలుఁ దలుమఁ గౌరవపతి తమ్ముల దొరలును దానుఁదాతఁ
గడచి తాఁకినఁ బోరు ఘన మయ్యె నప్పుడు సౌభద్రుఁ డమ్మహీశ్వరుని
నొంచె.

తే. ద్రోణతనయుండు కై నేయుజాణమయశ

రీరుఁ గావించెఁ ¹జేదీశ²పౌరవు లన

367. 1. నాకు హితము(వు) - కొన్ని ప్రతులు. 2. పెట్ట పై బడి వడవేయు డింక - కొన్ని ప్రతులు. 3. వేయు డింక - ఔ. వ.

368. 1. మరలం దోలించి - వీ; పెల్లు దోలించి - కొన్ని ప్రతులు.

371. 1. చేదిధాత్రీపతి యన - గ. ద(అఖండయతి) 2. కౌరవు లనమాన - ఈ. యు. డ.

మాన పీక్రము లై యొప్ప మారుతాత్మ
జుండు రారాజు శీనేనికపిండుఁ జదిపె.

372. వ. మఱియు నందు నిందును మందాకినీనందనుపయిం ద్రోవను నతనిం గావ¹ను
గడంగిననై నికు లనేకులు నానాప్రకారంబుల వివిధాయుధంబులం జెనంగు
చుండ.

373. క. మొనసి మృగేంద్రు మృగేంద్రుడు
చెనయంజను పగిది నరుడు శీఘ్రగతి² శాం
తనపుపయిఁ గవియ దుశ్శా
సనుఁ డడ్డము సొచ్చె దేవసంఘము వొగడన్.

374. ఆ. అతని కప్పు డెదుర¹ నమ్మొన నెవ్వరుఁ
జాల రైరి సవ్యసాచి యొకఁడ
నిశితవిశిఖపంక్తి నిగిడించి నొప్పించి
యొత్తి భీష్మువెనుక కొదుఁగఁజేసె.

375. వ. తదఽనరంబున సరభసంబున.

376. క. భగదత్తుని నాకవ్వడి
వెగ డొందఁగఁ జేసి యతని¹వెల్లెనుఁగుఁ గెం
పుగఁ శీజేసిన నాతండును
నిగిడెం తాంచాలమేడినీపఁమీఁదన్.

377. వ. జఖండఁనందనుఁడును శిఖండిం దటిమి తెఱవి సూపి దేవప్రతు నేయు మని
పురికొలిపె నంత.

3. విక్రములై యొప్ప - వీ. శ. మ. స; విక్రాంతి నొప్పగ - త; ఘోర వరాక్రమం
బొప్పె - వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. నేనుఁగు పిండు - వీ. శ. మ.

372. 1. ను దలంచి కడంగిన - వా; ను గడంగిన - పెక్కు ప్రతులు.

374. 1. నని మొన - ర; నమ్మానవేశ్వరుల్ చాల రైరి - ఏ. బ.

376. 1. వెలియేనుఁగుఁగెం - ఐ. మ. వీ. శ. శర. మ. 2. జేయ జడిసి యాతడు -
న. వ. మ. ర. ల. శ. వా. కొన్ని ప్రతులు.

378. క. మనయోధప్రకరము శాం

తనవుం దలకడచి యత్కుడగ్రత నయ్యు
ర్జునుఁ బొదివె నతం డలిగినఁ
బెనుగాలిం దూలు¹ మొగిలుపిండునుబో²లెన్.

379. వ. (తూలె) నట్లు దూలిన.

380. ఆ. అట్టియెడ శిఖండి యాపగా¹ సుతుమీద

²వాలుటమ్ము లేయ వాని నేయ
నొల్ల కతఁడు గెలినియోధవీరావళి
నేయుచుండె శౌర్య మెనకమెరగ.

381. క. నరుడు శిఖండి దఱిమిన

శరము లతఁడు భీష్మునురుభుజామధ్యమునం
గురియఁగ నవ్వచు నుండెం
¹గరి యంత్రజలంబు దొరఁగఁగా నున్నక్రియన్.

382. వ. ఇట్లు దేవప్రతుండు శిఖండి యేయుట సరకుసేయక యతం డగ్గ మైన
నేయక సాయకంబులు నవ్వసాచివయి నిగిడింప మగిడి దుశ్శాసనుండు
¹గడంగి కవ్వడి ²వెగడుపడునంతకయ్యంబు నేసి ³నొచ్చి ⁴పాసినం గౌరవ
పతి గనుంగొని యెలుంగు సూపి చేయి వీచి పురికొల్పినం గళింగమాళవ
బాహ్లికవిదేహసూరసేనప్రముఖబలంబులు బలమర్హనుతనయు⁵ దెసకుం గవినిన.

378. 1. మొగులుపిండుం బో²లెన్ - కొన్ని ప్రతులు.

379. 1. (తూలె)నట్లు దూలిన - ఓ. ఘ. బ. ర. వ.

380. 1. సుతునిపై - వీ. శ. ప; సుతునిపై వ్రాలి యమ్ము లేయ - ఆ. న. 2. వాలు
రమ్ము లేయ - ల. శ. శ. కొన్ని ప్రతులు.

381. 1. గరియంత్రజలంబు - డి. క. ఖ. జ. ట. డ. త. ద. ప. బ.

382. 1. డగ్గరి - జ. 2. వెగడు(వెగడు)పడునట్టి - కొన్ని ప్రతులు. 3. యోడి, నోసి -
అని పాఠములు; నో² నేసి - ఎ. ఝ. డ. త. హ. ల. 4. పాటిన - వీ. శ. ప.
5. దెసం గవినిన - కొన్ని ప్రతులు.

383. తే. అతఁడు దివ్యాస్త్ర¹జాలంబు నతిశయంబు
సూపి చతురంగ²బలముల రూపు మాపి
యుఁజ తఱిమి శిఖండికిఁ దెఱపి సూప
వాడితూపులు భీష్ముపై వాఁడు నినిచె.
384. ప. ఆసమయంబునం గృవశల్యవివింశతివికర్ణులం గూర్చికొని పేర్చి దుశ్శాసనుండు
శాంతనవున కడ్డవడినం బాధ్యం డయ్యేపురను విరథులం జేసిన.
385. క. కురువతియు¹ ననుజవర్ణముఁ
బరమక్రోధమునఁ దెంపుబలుపును మెఱయఁ -
సురనాథనందనునిపై
సురవడిఁ ²ద్రోచుటయు సేన లుగ్రత నడచెన్.
386. క. పాండవబలములు దలపడి
భండన మొనరింప నగ్రభాగంబున ను
ద్దండతఁ బోరెడు మనుమల
తండము గని మెచ్చి యప్పికామహుఁడు వెనన్.
387. తే. అరిబలంబుపై నొక్కదివ్యాస్త్ర మేయఁ
దలఁచి యరిఁ బోసి తిగిచి యుదగ్రవృత్తిఁ
¹గవిని ముందట నున్న శిఖండిచూడ్కి
దొడరుటయుఁ దాల్చి²మైఁ దెగ ³యుడిపె నధివ.
388. ప. అంత.
389. క. ¹సోమకమాన్వప్రముఖో
ద్దామబలము లేచి వెలుచఁ దలుముటయును సం
383. 1. జాల మత్యద్భుతముగ - ఇ. ఈ. 2. విఠతులు - కొన్ని ప్రతులు.
385. 1. నిజానుజన్ములు - గ. ద. 2. నడచుటయు, నడరుటయు - అని పాఠములు.
387. 1. కడగి - కొన్ని ప్రతులు. 2. మై నేయు టుడిగె - వీ. శ. మ. 3. యుడిచె - ఊ. డ. న. శ. హ.
389. 1. సోమక కరూశ మా తోన్వోద్దామ - అ. ఐ. ఔ. చ. న. వ. వీ. శ. మ.

గ్రామతలము సేనాంగ
స్తోమాంగమయంబు సేసె దుర్ధాంతగతిన్.

390. క. సేనల నిమ్మెయి భీష్ముడు
దీనతఁ బొందింప నలిగి భీరత్వము వీ
రానీకం బిగ్గింప శ
తానీకుఁ డెదిరై నతని నాసురభంగిన్.

-: విరటుతమ్ముఁ డగు శతానీకుండు భీష్మునిచేఁ జచ్చుట :-

సం. ౧-113-24

391. వ. కట్లు దాఁకి విరటుతమ్ముండు వాఁమ్ముల ¹నొప్పించినం ²గోపించి.

392. శా. విల్లుం గేతువుఁ దుంచి సూతు వెన నుర్విం గూల్చి రథ్యంబులక
దొల్లం దీవ్రత సేసి యాతఁడు భుజాటోపంబు శౌర్యంబు శో
భిల్లక వైచిన శక్తియుం దునిమి ¹యాభీలద్యుతిప్రస్ఫుర
దృల్లం ²బొక్కట భీష్ముఁ డేసి నటకెం దన్మస్తకం బుగ్రతన్.

393. వ. ఇవ్వధంబున శతానీకుం జంపిన.

394. క. మొన లెల్ల ¹విటుగ మధ్యం
²దినమున యనుమాడ్కి ³బయలఁ దేజోనిధి శం
తనుసూనుఁ డొప్పె నప్పుడు
గనుఁగొని యిట్లనియె శారి ⁴గాండివితోడన్.

395. క. మనమోహ¹రములు నెడి కను
కనిఁ తాతెడు నిప్పు డాఁగాసుతునకు గ్ర

391. 1. నొంచిన - వ. 2. కనలి - ఇ. ఈ.

392. 1. యాభీలంబుగా - చ. మ. వ. 2. బొక్కట - కొన్ని ప్రతులు.

394. 1. విరిగ - కొన్ని ప్రతులు. 2. దినమణి యనుమాడ్కి - ర. 3. మెఱయుతేజో -
అ. ఆ. వీ. శ. ప. కొన్ని ప్రతులు: వెలయు - ఇ. ఈ. వ. 4. కవ్వడ తోడివ్ -
ఇ. ఈ. యు. డ.

395. 1. రంబు చెడి - ఈ. ఊ. వ.

క్కున నీవు మార్కానక త

క్కినఁ గార్యము దప్పు బొదివి గెలుపుము కడఁకన్.

396. వ. అనిన విని యతండు రథరథ్యసారథిసహితంబుగా సుగనదీ¹నందనునమంద మార్గఁ²పుంజంబునం బొదివె శిఖండియుం జేరి నారాచంబుల నొప్పించిన దేవద్రతుండు వాని నేయ³నొల్లనినుమన నాసవ్యసాచి యతనినిల్లు దునిమి పెల్లెయుచున్నం జూచి నై రింపక శలిశల్యకృపకృతవర్మచిత్రసేనభూతిశ్రవః ప్రభృతివీరలోకం⁴బతిలోకంబుగ దివ్యాస్త్రజాలంబులు నెఱుపుచు⁵నేయుచు భీష్మున కడ్డపడుండు దలకడవుం డనునెలుంగులు నింగి ముట్టి బలీసమేతంబుగా నడవనం గని సమీరనందనసాశ్వతిసౌభద్రవిరాటద్రుపదఘటోత్తచ ప్రముఖయోధవర్గం బరగ్గళభంగిం దఱుచుం దత్సైన్యంబులు గూడుకొని కవిసిన దివిజదానవసంపాత⁷సమయసమరం బయ్యె నందుఁ బురందరనంద నుండు మననై నికుల కందఱ కన్నిరూపు లయి యైంద్రవాడుణాగ్నేయాది మహాశరంబులం దెరల్పుచు⁸సుఁ టితుం దై నశిఖండిం బురికొల్పికొని మీ తండ్రి నేయించుచు నతం డెన్నివిం ద్లెత్తిర నన్నిటిం దోడ్తోస తునుమాడు చుండె నాక్రీడిపై నతం డుగ్రశక్తి ప్రయోగిం⁹ప నదియును ద్రుంచి¹⁰సూతునిం గేతనంబునుం గూల్చిన.

397. సీ. మనమున భీష్ముఁ డిట్లని వితర్కించుఁ జాండపురి నాయొక్కవింటన కడంగి గెలువనే వీరికిఁ గృష్ణుండు ప్రాపు¹ గాకున్న నిం కది యట్లు బుండనిమ్ము కృష్ణుఁ డోడుగఁ గొని²కీర్వడి వీరలు వచ్చినఁ జెప్పితి వధవిధంబు సమర మువేషించి శాంతిమై నుండెన నశచిపాటేటికి ననఁగ నెఱిగి

396. 1. సూను నమంద - వీ. శ. ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. సందోహంబునం - కొన్ని ప్రతులు. 3. నొల్లక నిల్చె నీ సందున - ర. 4. బెల్ల దివ్యాస్త్ర(జాలంబులు-ఇ. ఈ; బతిలోకం బగు, బతిభీకరం బగు - అని పాఠములు. 5. నేయుడు - కొన్ని ప్రతులు. 6. సమేతు దై - ఐ. మ. వ. 7. సమయ - ఇది పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 8. సంద టితుం దైన - వ. 9. చిన నాశం డదియును - కొన్ని ప్రతులు. 10. సూతకేతనం బులు - అ. ఈ. ద.

397. 1. గాకున్నేని నదియట్లు - అ. న. వీ. 2. కీర్వడి - కొన్ని ప్రతులు.

తే. చదల సుర లిట్లు మే లిది సమ్మతంబు
మాకు నని ప్రీతిమైఁ జెప్పమాట లాతఁ
దొక్కరుండును వినియె నే నొకఁడు వింటి
మునిమహానుభావంబున మనుజనాథ.

398. వ. తదవసరంబున సూక్ష్మజల¹శీకరశీకరం బగుమారుతంబు మరుత్తటినీతనయు
మీఁద ²మీడిసె సురదుందుభులు మ్రోసెఁ గుసుమవర్షంబులు గురిసె నవియు
ననన్యగోచరంబు లయ్యె నిట్లు నిశ్చయించియు నమ్మహాత్ముం డూర కున్న
గెలని కొకభంగి యై తోచు నని తలంచి.

399. తే. ఒక్కవి ల్లెక్కువెట్టంగ నుఱక వెస శి
ఖండి పటుమార్గణంబులఁ గడఁగి యేయ
నతఁడు మిసిమింతుఁడును గామి కల్ల నవ్వి
పఱపెఁ దనయమ్ము లతనిపై ఫల్గునుండు.

400. వ. శాంతనవుండును సముల్లాసంబున నేసిన.

401. క. నరుండు దనమీఁదఁ దొరఁగెడు
శరములు వారించి యతనిచాపం ¹బిధిక
²శ్వరితగతిఁ ద్రుంచి యతిని
ఘరనారాచంబు దనువు సొర నేయుటయున్.

402. వ. తమకుం దమయోధవరులకును వారింపం జేరం జెనయం గొలఁది కాక
వెల్లివిరిసినశరనిధిభంగిం ¹బొంగినవివ్వచ్చు వెఱఁగువడి చూచుచుం దన్ను
విడువక కెలంకుల మన్ననీకొడుకులం గలయం గనుంగొని మీతండ్రి
రాజాజితో ని ట్లనియె.

403. మ. అని దేవాసురకోటి కై నను నశక్యం బిమ్మహావీరు మా
ర్కొన వీఁ డల్గిన మర్త్యులే యొదు రుదారుం దై న యీక్రిడి ద

398. 1. స క్త శీకరంబు - వ. 2. వీచె - అ. ఏ.

401. 1. బితిసత్వరవృత్తి - ల. వీ. వెక్కు ప్రతులు; బిధికోద్ధరవృత్తి - ఇ. క. శ. వ.
2. ఘరణమెయి - ఐ. మ. వ.

402. 1. బొదివిన - వ.

క్రిన నిప్పాండవనైన్య మింతయును మ్రగ్గింపంగ నేఁ జాలుదున్
విను సత్యం బిది పీనివింటి కెదురన్ వి త్లెత్తలేఁ దెవ్వడున్.

404. క. అనునెడ శిఖండిచాపము

వెనుకం దనవిల్లు నిల్చి వెన నాతం డే
సినభంగిగ నరుఁ డేసెను
జననాయక దొడ్డనారసంబులు భీష్మున్.

405. వ. అప్పుడు దేవప్రతుండు దుశ్శాసను నాలోకించి.

406. సీ. అశనికల్పము లివి యర్జునుజాణముల్ గాని శిఖండివి గావు ¹సుమ్ము
కర్కటిగర్భంబు కరణి గాత్రము వ్రచ్చె నిట్టివి వీనికి నెందుఁ గలవు
బ్రహ్మదండంబులపాటి యై మర్మంబు లిట్టు²నోనాటునే యితని చేత
జముదూత లట్లు ప్రాణముల వెలార్పంగ నీద్రుపదాత్మజుఁ డెన్నఁ డేసె

ఆ. దృఢ⁴విముక్తములును శీఘ్రాత్మకులు లక్ష్మ్య
శుద్ధి⁵మంతి⁶ను సునిశితములు
నైననారసంబు లతనివి గాక యీ
తనివి యగునె యెవ్విధమునఁ జూడ.

407. క. అనుచుఁ బటుశక్తి నప్పా

ర్థుని వై చిన నది యతండు దునుమాడుడు శాం
తనవుడు వాలుం బలుకయుఁ
గొని యరదము డిగ్గఁ జూచుకొలఁదిం బెలుచన్.

408. తే. ఏసి యారెంటిఁ దునియలు సేసి యెలుంగు

సూపి యే నుండ వెఱి వేలి నాపగాత
సూజు బొదువుడు మీ రని యోజుఁ జెప్పె
శక్రతనయుండు దనయోధజనుల కెల్ల.

406. 1. వినుము - అ. ఏ. 2. నోదాకునే - అ. కొన్ని ప్రతులు; 3. లు పెల్లార్వ -
బ. 4. సుముక్త - కొన్ని ప్రతులు; సముక్త - స. 5. కొన్ని ప్రతులు. 6. వంత -
అ. ఈ. ఉ. ఓ. ఔ. ఘ. న. ప. బ. వ. శ; మంత్ర - ఇ. ఝ. మ. ల.

409. వ. అప్పలుకు లాకర్ణించి.

410. క. ¹పయుఁడు పొడువుం డడువుఁడు
ప్రేయుఁ డనుచు వారు జాహ్నవీతనయుఁ గడుఁ
డాయుఁడు మనసై నికులుం
గో యని తలపడ్డఁ బోరు ఘోరం బయ్యెన్.

411. వ. అప్పుడు.

412. తే. ¹పసి గాండివి కురుసేన నెగువ నతని
వారు వెఱవక భీష్మునిఁ జేరి యొడల
ప్రేతిఁ దెడ లేనియట్లుగ వివిధ²భంగి
నిష్ఠురాస్త్రశస్త్రంబుల నినిచి రధివ.

-: భీష్ముఁడు శరతల్పగతుఁ డగుట :-

పం. 6-114-80

413. వ. అంత నంశుమం¹తుఁడు శాంతుం డగుచు వచ్చె నట్టియెడం గదిసి కవ్వడి
గాంగేయువైఁ గ్రూరనారాచనికరంబులు నిగిడించి పడం ద్రోచిన.

414. క. తూర్పు తల గాఁగ నీమతు
¹లేర్పడఁ గనుఁగొనుచు నుండ నిల గంపింపఁ
దర్శి²జ్జ్వలుఁ డాభీష్ముఁ డ
హర్పతి యస్త్రాది సేరునట్లుగఁ బడియెన్.

415. తే. తనువు ధరఁ బొందకుండగఁ దల్పభంగి
శరము లూత యై పొలుపారె నరవరేణ్య

410. 1. పయుం డడువుడు పొడువుడు - ర. వ. పి. శ. ప.

412. 1. పచి - పెక్కు ప్రతులు. 2. గతుల - ఓ. ర. వ.

413. 1. తుం డ స్తగతుం డగుచు - వ.

414. 1. డేర్పడ - ఓ.

యట్లు శరతల్పగతుఁ డగునమ్మహాను
భావు దేవప్రతుని దేవభావ¹మొందె.

416. చ. అనిమిషు లభ్రు సూచి మృతుఁ డయ్యెడు నక్కట దక్షిణాయనం
బునఁ గృతపుణ్యుఁ డంచు వగఁ బొందినభీష్ముఁ డెఱింగి వారికి
ట్లను¹మరలార కాలగతి నాత్మ²దలంచియ కాదె³మేనితో
నునిచినవాఁడఁ బ్రాణముల నుమ్మలికింపకుఁ డించుకేనియున్.

417. వ. సత్యవతీవివాహం బొనర్చుటకు మాతండ్రి మెచ్చి నా కవధ్యత్వంబును
¹స్వచ్ఛందమరణంబును నిచ్చినవాఁడు గావునఁ దద్వరప్రభావంబున నావ
ధంబున కే నొడంబడక²కానేర దయ్యెఁ బ్రాణంబులు నావశంబ యనిన
విని వారలు సంతోషించి రాసమయంబున భాగీరథివనువునం గొందఱు
మునివరులు హంసరూపంబుల నమ్మహాత్మునకు దక్షిణాయనం బెఱింగింపం
జనుదెంచి యతండు దెలిసియునికి నతనిచేత నెఱింగి ప్రియం బంది³యేఁగి
రట్టియెడ దుర్యోధనుండు⁴పుచ్చిన దుశ్శాసనుండు గుంభసంభవుపాలికిం
బోయి భీష్ముపాటు నెప్పిన వతండు మూగ్ధిల్లి⁵యొక్కింత దేఱి దీనాననుం
డగుచు నమ్మహివాధుకడకుం జనియె నయ్యవసరంబున.

418. సీ. పాండవేయులు మాత్యపాంచాల¹యాదవసహితంబుగా
సంతసమునఁ బొదలి
రాదెస బొబ్బలు నార్పులు బహుతూర్య²కోటియుఁ జెలఁగె
నీకొడుకుగమియు
నీదిక్కు³దొరలును నెలుఁగెత్తి⁴యేడ్వంగ నంబరచరులహాహారంబు -
లులియంగ రోదసి గలయంతవట్టును ఘనశబ్దమయ మయ్యె మనుజవాధ

415. 1. మొప్పె(ప్ప) - ఉ. ఖ. వ.

416. 1. విను డేను - ఐ. వ. 2. నెరింగియ కాదె - ఈ. ఐ. మ. వ. 3. మేనితో - త. న. వ.

417. 1. స్వేచ్ఛా - అ. త. 2. కానేరదు ప్రాణం - గ. త. శ. ష. 3. యరిగిరి -
కొన్ని ప్రతులు. 4. వంచిన - కొన్ని ప్రతులు. 5. యొక్కింత వడికిం దెలిసి
(దేఱి) - కొన్ని ప్రతులు.

418. 1. కేకయ - ఝ. డ. బ. 2. ఘోషంబు - ఐ. మ. 3. వారును(లు) - కొన్ని
ప్రతులు. 4. యేడువ - కొన్ని ప్రతులు.

తే. కాలుసేయార్చ్యోటలు లేక కన్నుగవల
 నశ్రు లొలుకంగఁ జిత్తంబు లీడలఁ బాండు
 సూనుతతిఁ జూచుచుండిరి గాని యింపు
 కయును గడఁగరు మనవారు గయ్యమునకు.

419. వ. ¹తదవసరంబున నంబరమణి యపరరత్నాకరంబు ²సొచ్చె ననిన విని ధృత
 రాష్ట్రండు సంజయున కిట్లనియె.

420. క. నాయుల్ల మరయ నినుమో
 తాయో కా కిట్లు రూపఱక ¹విన నోర౯
 సాయకసముదయఖరభవ
 దీయవచనచయము గవియు ²దేరం దిర మై.

421. వ. ఇంక నేమేనియుం శెప్పఁ గొఱంతగలదే యనుటయు నాసూతనందనుం
 డిట్లను నప్పుడు కౌరవులుం దాదును దమవారును మైమఱువు లూడ్చి
 యాయుధంబులు వెట్టి గాంగేయుకడకుం బోయిరి కౌంతేయులు నట్ల
 బంధుమిత్రసహితు లయి యచటికిం జనిరి ధనంజయుం డొక్కరుండును
 ధనుష్పాణి యై యరిగె నిట్లయ్యిరుదెఱంగుల వారలుం దత్కాలప్రశాంత
¹స్వాంతు లై యన్యోన్యవిషయరోషంబులు దక్కి తన్నుం బరివేష్టించినం
 గులగురుం డగునమ్మందాకినీనందనుండు వారి నభినందించి కొలిపించికొని
 యుండె.

422. తే. తనకుఁ ¹గ్రీదల యని భవత్తనయులకు నె
 టుంగఁ శెప్పిన వారు గడంగి మెత్తఁ
 దనముగలతలగడలు దేఁ బనుచుటయును
 జూచి చిటునవ్వుతో నవ్వసాచిఁ బిలిచె.

5. టకు లేక - పెక్కు ప్రతులు. 6. లవియ, లగల - కొన్ని ప్రతులు.

419. 1. తదవసరంబున - కొన్ని ప్రతులు. 2. చేరె నని - ర.

420. 1. విన నోర౯ - పెక్కు ప్రతులు; విన నేర౯ - వా. 2. తెరలి తిరం బై - గ. ద.

421. 1. చిత్తు లై - ఆ.

422. 1. గ్రీందల యని - వ. ప. పెక్కు ప్రతులు; కుం గ్రేవల మన్న నీ తనయు-శ; కుదల
 గడ - మ.

423. క. పిలుచుటయు నతఁడు బాష్పము
 లొలుకఁగ గాండివము వెట్టి యొయ్యన¹ చనినం
 దలగడ²తూపులు సెజ్జకు
 నలవడఁ బెట్టు మని భీష్ముఁ ³డాతనిఁ బనిచెన్.
424. వ. ఇట్లు పనిచినం బార్థుం డట్ల చేయుదు వని గాండివంబు పుచ్చికొని మఱియు
 సనుజ్ఞ గొని మూఁడువాలమ్ము లభిమంత్రించి పెడతలఁ ¹దాకి యెత్తి
 పట్టుకొని పుంఖంబులు భూమి ²మోచి నిలుచునట్లుగా ³నేసినం దాత
 ప్రీతుం దై తల్పంబునకుం దగినయుపధానంబు వెట్టి తని యతనిం గొని
 యాడి సకలపాత్రులను ధాత్రీపతులను ⁴నవలోకించి.
425. క. రవిఁ ¹గొల్పి యుత్తరాయణ
 మవునంతకు సంపాన్నునం దిట్లు మహా²
 త్సవలీల నిలుతు నా కీ
 దివసంబులఁ జేయవలయుఁ దృ³డతరరక్షన్.
426. క. అలయ క¹రయ నోపినవా
 రలు గ్రక్కునఁ బరిభతోడి ప్రాకారం బి
 ట్టలముగఁ గావింపుఁడనుడుఁ
 దలకొని నీసుతులుఁ బాండుతనయులు భక్తిన్.
427. వ. అత్రైటం గాచరింపనుం దాత్పర్యంబున రక్షింపనుం దమతమయందుఁ దగిన
 వారల నియోగించి రంతఁ జికిత్సకులు ¹వచ్చి శల్యచికిత్స నేనెద మని
423. 1. నఁజని - శ. మ. 2. యలుగుల - శ. మ. 3. డానతి యిచ్చెన్ - అ. ఇ. ఓ. ఘ. ద. ర. వ.
424. 1. గాడి - ఉ. ఐ. త. మ. వ. 2. మోపి - కొన్ని ప్రతులు. 3. నిలిపి - ఝ. ట. 4. నాలోకించి - కొన్ని ప్రతులు.
425. 1. తిరిగి - అ. 2. రక్ష దగన్ - వా. పెక్కు ప్రతులు; తరరక్షన్ - శ. మ.
426. 1. యరుదెరగుల వారలు - ఇ.
427. 1. వచ్చి యతని తనువున గొమరారు క్రొత్తగంట్ల రక్తంబు లొత్తిశల్యచికిత్స - ఐ. మ. వ.

తొడంగిన గాంగేయుండు వారించి వారి కభిమతార్థంబు తొసంగి వీడు
కొల్పె గీతవాద్యనృత్తప్రవీణంబు లగుపాత్రంబు లమ్మహాత్మునకు వినోదంబు
నలుపుచుండె నట్టియెడ నాదేవవ్రతుండు నీళ్లు ద్రావ నడిగిసం దనుపా
రునీ రనేకులు గొనివచ్చిన నతండు.

428. తే. వినుడు శరత్పుగతుడ నై యునికిజేసి
యన్యసలిలంబు సేవించు టనుచితంబు
నాకుఁ దేజోమయాస్త్రవిన్యాసవిధిస
ముత్థితం బైన భూజల ¹మొకడు దక్క.

429. వ. ¹అనుటయుఁ గౌరవులును దక్కటిరాజులును ²వెఱుగుపడి యున్నం గవ్వ
డిం గనుంగొని గాంగేయుండు.

430. క. శరవేదన సర్వాంగము
తెరియఁగ నా కిప్పుడు పెదవు ¹లెండెడుఁ దృష్టా
భర ²ముడుపఁ దగిన³నీకులు
వెర్చునఁ దే నేర్తు మీవ వే తె మ్మనఘా.

431. వ. అనిన నట్లకాక యని యతం డతనికిం బ్రదక్షిణంబు సేసి తేజోమయంబయిన
మార్గణంబు పద్మనృమంత్రాభిమంత్రితంబుఁ గావించి మహితలంబు గాఁడ
నేసిన భాసురచ్ఛాయం బగుతోయంబు ధారారూపంబున దివ్య¹గంధరసో
పేతం బయి ²యెగసిన.

2. చుండిరి - కొన్ని ప్రతులు. 3. న మనవారు, న దగువారు, న తమవారు,
నీ నందను దెనవారు - అని పాఠములు.

423. 1. మొకటి దక్క - కొన్ని ప్రతులు.

429. 1. ఈ వచనము నకు మారుగా. 'ఓ. ర' ప్రతులలో నీ క్రింది కందపద్యము కలదు.
క. అనుటయు గౌరవులును ద, క్కిన రాజులు వెరగు పడగ గ్రీడిదెన గనుం
గొనిప్రీతి తోడ శంతను, తనయుం డిట్లనియె గాఢతాత్పర్యమునన్.
2. మిన్న కున్న గాంగేయుడు - ఇ: విచారంబు గదుర మారక యున్నం-ఐ. మ. వ.

430. 1. లెండెడి - కొన్ని ప్రతులు. 2. ముడుగ దగిన - కొన్ని ప్రతులు. 3. జలములు -
వీ. శ. ష. స. కొన్ని ప్రతులు.

431. 1. రసగంధోపేతం బై - వీ. శ. ష. 2. యుద్భవించిన - ఐ. మ.

432. ఆ. కౌరవులు ప్రకంపగాఢ¹విస్మయము లైరి
పాండుసుతులు వారిబలము నుబ్బి
యార్చి నంకు లొత్తి రాజలంబుల నమ్మ
హాత్ముఁ దృప్తుఁ జేసె నర్జునుండు.
433. వ. ఇట్లు తృప్తిఁ బొంది మందాకినీనందనుండు పురందరనందనున కిట్లనియె.
434. ఉ. నారదుచేత నిన్ను ముని¹నాథునిఁ గాఁగ నెఱింగి యుండుదుక
శౌరియు నీవుఁ గూడిన నసాధ్యము లెవ్వియు లేవు ²దర్శదు
ర్వారుఁడ వై ననీవలనివై రము గీ డని చెప్పఁ జెప్ప నీ
కౌరవరాజు మానఁడు ³దెగం జెడుఁ గా కిటమీఁద భీముచేన్.
435. వ. అని పలికి దీనమానసుం డగు చున్న¹భవత్సానుతో నిట్లనియె.
436. మ. నరుఁ డ¹త్యద్భుతవిక్రముం డతని కానారాయణుం డాత్తుఁ డె
వ్వరికిన్ వీరి జయింపరాదు సమరావష్టంభ²ముం దక్కి ధ
ర్మరతుం డైనయజాతశత్రునకు నింద్రప్రస్థ మి మ్మర్ధరా
జ్యరమం బొందుము మీరు గొందఱియినం జాకున్న ³నీ కొప్పడె.
437. వ. అని పలికి యూరకుండెం గౌరవపాండవులును మాటువలకక యతనికి
నమస్కరించి నిజనివాసంబులకుం జని రట్లు ననునెడ ¹గోవిందుండు గౌంతే
యాగ్రజుం గనుంగొని.

432. 1. విస్మయ, చిత్తులైరి పాండు సుతుల వారలు బ్బి - బ. ర.
434. 1. నాథుడు గాగ - కొన్ని ప్రతులు. 2 మీకు - కొన్ని ప్రతులు. 3. దెగంగల
వా డిట బంధుయుక్త మై - వ.
435. 1. భవదగ్రనందనున కిట్లనియె - ఏ.
436. 1. త్యద్భుట - వ. కొన్ని ప్రతులు. 2 ము ల్బాని - ద. 3. యిట్లాప్పడె - ల.
437. 1. ఈ సందర్భమున శ్రీకృష్ణయుధిష్ఠిరుల నడుమ జరిగిన సంభాషణ ములకు భండా
ర్కురు, చిత్రశాలాప్రతులం దాకరము కన్పించలేదు.

438. క. సురలకు ¹నజయుఁ డగునీ

సురసరిదాత్మజుని గెలువఁ జొప్పడునే యె

వ్వరి కై న నద్భు²తావహ

పరికరు ³లగు మీకుఁ దక్కఁ జౌరవముఖ్యా.

439. క. ¹అనుటయు నతఁ డిట్లను నే

మనఁగా నొక²మానిసులమె యప్రతిహత³వీ

రుని నిన్నుఁ బడసి యింతటి

పనులకుఁ జాలితిమి గాక భక్తాధీనా.

∴ కర్ణుడు భీష్మునియొద్దకుఁ బోయి వినతుం డగుట :-

సం. 6-117-1

440. ప. అని యిట్లయ్యిరువురు నొందొరులం బ్రళంసించుచు నఖిలజనపరివృతు లై

.శిఖిరంబుల కరిగిరి తదనంతరంబ కర్ణుండు గాంగేయుకడకుం బోయి భక్తి

వినయంబులు దోపం బాదప్రణామం ¹బాచరించి.

438. 1. నజేయు - పెక్కు ప్రతులు. తావహపరికరు లగు - ఆ. ఇ. ఈ. ఎ. ఐ. ఓ. గ. ఝ. డ. వ. 3. లకు మీకు - ప. వ.

439. 1. ఈ పద్యమునకు మాటుగా 'ఊ, ఖ, ఝ, డ' ప్రతులలో నీ క్రింది వచనము కలదు.

ప. "అనిన విని(అని మరియు)యిది యంతయు నీకృపాతిశయంబున గదా సమ కూరె నిందులకు నీవు గలిగియుండ మాకేమి విచార మనియె" ధర్మ రాజి ట్లనుటయే ఉత్రియోచితముగా నున్నది.

2. మానుసుల - ఆ. ఇ. ఉ. ఓ. ఔ. ల. వ. కొన్ని ప్రతులు.. 3. వీర్యుని పెక్కు ప్రతులు.

440. 1. బు లాచరించి - ఈ. ఏ. గ. చ. జ. త. ద.

441. ఆ. ¹అలుక దక్కి నన్ను నధికవాత్సల్యశీ
తలము గాఁగఁ జూచి ²తగినమాట
లాడవే మహాత్మ యనుటయు నాతండు
గారవమున నతనిఁ జేరఁ బిలిచి.
442. వ. ఒక్కకరం¹బు మలంచి కౌఁగిలించుకొని యచ్చట నున్నరక్షకాదిజనంబుల
నపులం బోవం బనిచి యతనితో నిట్లనియె.
443. క. నీదెసఁ గోపింతునె కుల
భేదముగాఁ బలుకుటయును విడ్డలఁ జెలువం
గా దని కినియుదు లే దన
¹రా దదలుతు నిన్ను నిష్ఠురంపుఁ బలుకులన్.
444. వ. అది శిక్ష గాని రోషంబు గా దట్లుంగాక.
445. క. నీయుదయము దైవికగ
ర్భాయ త్రము నీకు మర్త్యుల¹సదృశులు గౌం
తేయుఁడవు గాని విను రా
ధేయుఁడవు గావు నీవు ధీరవిచారా.
446. వ. ఇది కృష్ణదైవపాయనుండు నాకు నేకాంతంబున నెఱింగించె నేనును భవ
దీయతేజోవిశేషంబువలననుం గనుంగొనియుండుదుఁ జాండుతనయుండ
441. 1. ఈ పద్యమునకు ముందు. ఇ. ఈ. ఔ. ఘ. చ. ఝ. డ. ప. వీ. (పాద సూచిక)
శ. ష. ప్రతులలో నీ క్రింది పద్యమధికముగా కలదు. ఈ పద్యమే ద్రోణపర్వమున
1 - 40 వ పద్యముగా గాన్పించు చున్నది.
క. వచ్చితి రాధేయాఁడఁ గను, విచ్చి ననుం జూడు భరతవీరాగ్రణి నీ
సచ్చరితకు(ము) ఫల మేయి, ట్లచ్చిట నీ పడుట ధాత నేమన నేర్తున్.
2. లలితభాష - త.
442. 1. బక్కిలి మలంచి - ఓ. ఘ. ఝ. బ. ర. స. శ. హ; బంకిలి మలంచి - కొన్ని
ప్రతులు; బక్కున నమరించి - ఈ. శ.
443. 1. రా ద, దలుతు నిన్ను - వీ. ష. శ. హ. కొన్ని ప్రతులు; రా దలుతును - వా.
445. 1. సదృశులు - ఊ. గ. ఘ. ఝ. డ. ప.

వగుటం జేసి నీయెడవాత్సల్యంబు కొని మాత్సర్యంబు లే దింకనొక్కటి
సెప్పెద విను మేను గురుపాండవులవైరం ¹బుడిపి పుచ్చితి నప్పాండవేయు
²లజయు్యు లప్రమేయుం డగు కృష్ణుండు వారికి విధేయుండు గావున వారల
తోడివిరోధం బొప్పుదు నీవును నొందుదలంపు దక్కి యక్కాంతేయులం
గలిసి యుండు మనినఁ గర్జుం డతని కి ట్లనియె.

447. క. ¹కాంతేయుండు నగుదు నిది
యంతయుఁ దొల్లియును వింటి నాత్మలచే ని
²ట్లంతయు నెఱింగినఁ గుంతి
సంతానముతోడిపొత్తు ననునే నాకున్.
448. ఊ. వారు మహాబలుల్ హరియు వారికిఁ బ్రాపు గలండు వారలం
బోర జయింపరామియును బుద్ధి నెఱుంగుదు నై నఁ గౌరవ
జ్ఞారమణుండు సేయుతగుమన్నన లెల్లఁ దలంచి¹ చూచినకా
భూరివివేక యే విడిచిపోవుట ధర్మమే వీరకర్మమే.
449. వ. అదియునుం గాక.
450. ఉ. మాటలు పెక్కు లాడి యనుమానము లేక సఖం గడంగి వ
ల్మాటుఁ బరాభవించితిఁ జలంబునఁ బాండవకోటి కెప్పుడుం
జేటు దలంచి ¹యే బలువు సేసితి వైరము నాకు నింక నీ
వీటికి వారివీటికిని వెక్కన మయ్యెడు కయ్య మొప్పగున్.
451. శా. దై వాధీనము సర్వముకా మనమతిం దప్పింపఁగా వచ్చునే
నీ వింకన్ నను నొండు వల్కకక పరానీకంబువైఁ బంపు మ
446. 1. బుడిపింపం జూచితి - కొన్ని ప్రతులు. 2. లజేయులు శ. ష. పెక్కు ప్రతులు.
447. 1. కాంతేయుడ నగుదున - ఊ. జ. ఖ. మ. ర. శ; కాంతేయుడ నగుదును నది
యంతయు - కొన్ని ప్రతులు; కాంతేయుడ నగుదు నదియంతయు - వీ. ష.
2. ట్లెంత యెరింగిన - కొన్ని ప్రతులు. 3. పొందు - కొన్ని ప్రతులు.
- 443 1. రా దనియు, బోలమియు, రాకునికియు, బోల దనియు - అని పాఠములు
2. వచ్చినన్ - కొన్ని ప్రతులు; పుచ్చినన్ - ఏ. గ. ట. ద. ష.
450. 1. యేవములు - డ.
451. 1. మదిన్ - కొన్ని ప్రతులు.

త్యేవాధర్మము నిర్వహించెద బలోత్సేకంబు లోకంబు సం
భావింపఁ విహరించెద మురరిపుం బార్థుం దలంకించెదన్.

452. చ. ¹అన విని భీష్ముఁ డిట్లు లను నంతకుఁ జాలు తెఱుంగనే² మయో
ధనునకు నెత్తు నీదుభుజదర్పమ³ కాదె సహాయ మెద్ది యా
తనికి⁴ బ్రియంబు దానిన యుదాత్తమతిం దగ నాచరింపు నీ
మనమున ⁵సంతసిల్లు మనుమానము దక్కు మనుజ్ఞ యిచ్చితిన్.

453. వ. అని తెలి వొంది పలికిన దేవప్రతుబంధుభావంబునకుం బరమానందంబు
నొంది రాధేయుండును నిజనివాసంబునకుం జనియె నని సంజయుండు ధృత
రాష్ట్రునకుం జెప్పె నని జనమేజయునకు వై శంపాయనుండు నెప్పటయు.

454. ఉ. మర్దిత¹తాపసంకలన²మంజులనామ దురంతదుర్దశా
కర్దమ³లేపనిర్హరణకారికృపామృత⁴పూరకర్మసం
మర్దనిరాసకర్మతసమత్వపరిష్కృటరూపభావనా
నిర్దశితారివర్గమహనీయ మనోరమణీయవై భవా.

455. క. భసిత¹పరభాగ²హేలా
లనితశ్రీవత్సలలితలాంఛనపింఛ
ప్రస్ఫుమరరుచిశబ్దోరగ
విస్ఫుమరదీధితికలాపవేష్టితహిశి.

452. 1. అనుటయు - వీ. శ. ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. మే - కొన్ని ప్రతులు. 3. మెల
ర్పగ జేయు మావృధాజనితులకున్ హితంబగుట సన్మతి గోరుము పామ్ము నీవునీ -
బ. 4. కిహితంబు - వీ. శ. ష. 5. సంతసింపు - వీ. శ. ష. కొన్ని ప్రతులు.

454. 1. తామసాకుల సమంజుల - న. శ; తామ సాదిగుణ - బ. 2. మానితనామ -
ర. 3. లేపనా హరణకారి - న. శ. 4. పూర్వకర్మ . ఇ. ట. త. వీ. న. శ;
పూర్ణ - ఏ.

455. 1. పరిభాగ - వీ. ష. న. శ. కొన్ని ప్రతులు; పరాగవి భాసి తలనిత - అ. ఆ. ఏ.
2. లీలా - వీ. ష. న. శ. 3. మూర్తి - ఏ. ఝ. ట. డ. హ.

456. మాలిని. ¹క్షరణవిహితవృత్తి గ్రాహ్య²భక్తిప్రవృత్తి
⁴కరణగమనలీలా గాఢకారుణ్యశీలా
 స్మరణ⁵శుభదమూర్తి ⁶మధ్యరశ్మి⁷ప్రవర్తి
 చరణవినమదింద్రా సంతతానందసాంద్రా.

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర
 బుధారాధనవిరాజి తిక్కనపోమయాజిప్రణీతం బయిన
 శ్రీమహాభారతంబున భీష్మపర్వంబునందు
 సర్వంబును తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునందలి భీష్మపర్వము సమాప్తము

456. 1. కరుణ విహిత - చ. 2. భక్తి - కొన్ని ప్రతులు; నిత్య - ట. వ. 3. ప్రవర్తి -
 పెక్కు ప్రతులు. 4. గరుడగమన - క. శ. స. శ; కరుణ - ఏ. ఘ. జ. న. మ. ప.
 5. శుభద - ర. శ. ప. పెక్కు ప్రతులు; శుభగ - ఇ. ఈ. ఊ. క. డ. త. బ. పి;
 భయద - వా. 6. చందరశ్మి - పి. ప; సర్వలోక - ఆ. ఓ. ర; మధ్యలోక - ఆ.
 శ. 7. ప్రవృత్తి - జ. ఝ. ర. హ.

(శ్రీ) మదిండ్ల మహాభారతము

ద్రోణ పర్వము

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతము

ద్రోణపర్వము - ప్రథమాశ్వాసము

—o—o—o—o—

1. క. శ్రీ¹సంశ్రయమంగళగౌ
రీసంగమవిభవపుణ్యరేఖాసంప
గ్భాసితవక్షోవామాం
గానూత్రితచిత్రమహిమ హరిహరనాథా.

—: సంజయుఁడు యుద్ధభూమికిఁ బోయి మరలివచ్చి యందలి వృత్తాంతంబు
ధృతరాష్ట్రునితోఁ జెప్పుట :-
సం. 7-1-5

2. వ. దేవా వై శంపాయనునకు జనమేజయుం డి ట్లనియె.
3. క. మునిజనవల్లభ యిద్విధ
మున దేవప్రతుఁడు శాంతిఁ బొందినక్రమ మె
ల్లను ధృతరాష్ట్రమహీకుఁడు
విని యెయ్యది యాచరించె ¹వినిపింపు తగన్.
4. వ. అని యడిగిన జనమేజయునకు వై శంపాయనుం డి ట్లనియె

1. 1. సంశ్రయ - జ. ట.
3. 1. వివరింపు - ల.

5. క. అనిమిషనదీతనూజుఁడు
 1. సనుటయు విని యవ్విభుండు సంజయుఁ బోవం
 బనిచెను దనయునికడకు న
 తనివీజయము కాంక్ష దనహృదయమున మొలవన్.
6. క. పనిచి కృతపడినగాంగే
 యునిదెస యుమ్మలిక నాతఁ డిట్లుము నానా
 ఘనతరచింతాభర మొం
 దినఁ గుందుచు నుండఁ గొన్నిదివసంబులకున్.
7. క. వ్యాసప్రసాదమహిమం
 జేసి యుభయనై వ్యగతవిశేషజ్ఞుం డై
 యాసంజయుఁ డొకనాటిని
 శాసమీయమునందుఁ గడువెసం జనుదెంచెన్.
8. వ. ఇట్లు విచిరంబుననుండి సూతనందనుండు గరినగరంబునకు వచ్చి యంతః
 పురంబున నున్న ధృతరాష్ట్ర సుచితప్రకారంబునం గనిన నమ్మనుజులభుం
 డతని దనచేరువ సునిచికొని యాదరించి.
9. చ. అమరనదీతనూజు సమరావనిఁ గోల్పడి నాదుయోధవ
 ర్గము మఱి యెవ్వరిం గొని పరాక్రమదుర్దమపాండుపుత్రనై
 న్యమునకు మార్కొనం దలఁచె నీనక్కట కారపు లేమి నేసి రా
 సమయమునక బలప్రచయసంఘటనం బెటు లయ్యె సంజయా.
5. 1. సనుట వినిన యవ్విభుండు - క, గ. పీ; చనిన పిదప నవ్విభుండు - ఊ. ఎ.
 2. కాతనిరణజయకాంక్ష - ఎ. రి. విజయపుకాంక్ష - ఖ. ట. న. బ. వ.
6. 1. దెస సుమ్మలికము - పీ. ప. కొన్ని ప్రతులు. 2. డుల్లంబున దా - ఉ. ఊ. ఎ.
 ఏ. బి. గ. చ. త. త. వ.
7. 1. గతి - వ. పీ; రణ - ఊ. ఎ. 2. యంబున గడున్ వెసం - కొన్ని ప్రతులు.
8. 1. ధృతరాష్ట్రుని సముచితప్రకారంబున - పీ; యాంబికేయు సుచిత - చ. వ. శ. ప.
9. 1. గడగె - ఆనం. డౌ. క. గ. ణ. న. ర. 2. నంతలు - అ. రి. సంచరణం బెటు-
 ర్పు. శ.

10. క. అనిన విని సూతమతుఁ డి

ట్లను నక్కురునాథుతోడ నవహితమతి వై
విను మంతయుఁ జెప్పెదఁ గ్రమ
మున ¹నీయడిగినతెలుంగు భూవర తెలియన్.

11. వ. దేవప్రతుండు దేవభావంబునం బొందినయప్పుడు కురుపాండవు లతని¹కడకు
వచ్చుటయు నానమయంబునఁ బుట్టినవిశేషంబులు నాఁడు నీ కెఱింగించితి
శరత్కృతముం దైనశాంతనవుండు ²సెప్పినహితవచనంబు లాదరింపక రోష
సంరక్తనయను లగుచు నతని వీడ్కొని యట్లు సనినకౌరవులు నాటివేకువ
నీకడనుండి యేను బోయి శిబిరంబు సొచ్చునవసరంబున.

12. మ. సమ¹రోద్యోగము వీటికిం దెలుపునిస్సాణాదితూర్థంబు లొ
క్కమొగిన్ మ్రోయఁగ వారణాదిచతురంగస్పారసన్నాహం
గమనాటోపము మిక్కుటంబుగఁ గడంక ²వీరనై పథ్యవి
శ్రమలోలాకృతు లైరి మోముల వివర్ణత్వంబు సంధిల్లఁగన్.

13. వ. ¹ఇట్లు సన్నద్ధు లై వెడలి ²యస మెడలినబలంబులం గూర్చుకొనుచుండి.

14. ఉ. అప్పుడు భీష్ములేమి హృదయంబుల నుమ్మలికంబు ¹గూరఁగా
సెప్పటిచందముల్ విడిచి యే ²తెలుఁ దక్కినచూడ్కు లొండొరు
నైప్పలమాటునం ³బొలయ నీమతు⁴పాలికి వచ్చరాజులం
దిప్పు డతండు రా వలవడే యని కర్ణుఁ దలంచి ⁵రందఱున్.

15. వ. అట్టియెడ.

10. 1. నాయెఱిగిన తెలుంగు - అ. వ. శ. మ.

11. 1. పాలికి - ఇ. ఖ. త. వ. 2. చేసిన - వ. 3. రింపక నీ కొడుకులు రోష - డ.

12. 1. రోతానాము - ద. ప.

13. 1. ఇట్లు యుద్ధసన్నద్ధు లై - ప. వీ. 2. నయ మెడలిన - శ.

14. 1. దూరగా - జ. ట. బ. 2. బొరయ, బెరయ - అని పాఠములు. 3. వెంటను -
హ. 4. రయ్యెడన్ - గ.

16. చ. పతిరహితాత్మ యైనసతి¹భంగియు గోపకహిన²మైనగో
ప్రతతివిధంబు నన్యవిధురస్థితి యైనధరిత్రిచాడ్యు ను
ద్ధతహరికూన్య మైనవసుధాధరకందర³భూమి⁴చందము
మతి మనసేనఁ దోచె బుధమాన్యుడు భీష్ముడు⁵లేకయుండుటన్.
17. ఉ. అంగద నాథు మ్రింగినవృకావలి దఁ వెన¹ముట్టకొన్నన
ర్వాంగములుం జలింప²వెగ డందుచు దిక్కులు సూచు చున్న సా
రంగియపోలె నుండె గురురాజ భవత్సుతుసేన భీష్మునా
జిం గబళించి పాండవులు జృంభితవిక్రమ³లీల⁴బొల్పుటన్.
18. ఆ. కర్ణ కర్ణ¹వచ్చి కావు మనాథుల
మైతి మనునెలుంగు²లగ్గలముగ
బలములోన నెల్లఁ గలయంగ వీతెంచె
నార్తి దెల్లముగ జనాధినాథ.
19. వ. ¹తదవసరంబున.
20. క. పిలుపుడు దడయక కర్ణుని
బలివిక్రమశాలి యతఁడు పది¹దివసములుం
గలనికి రాఁడు నదీసుతు
పలుకులకుం గనలి²సచివబంధుయుతముగన్.
16. 1. భావము-ఉ. ఎ. ఏ. ఓ. చ. జ. ట. బ. వ. 2. యైన-ల. 3. కొన్ని ప్రతులు.
3. కాననంబు వై - డ. 4. బోలుచున్ - వ. 5. లేని పిమ్మటన్ - ఓ. స; లేక
యుండినన్ - ఐ. స; లేక యుండగన్ - గ. వ.
17. 1. జుట్టుకొన్న - గ. జ. ట. స; వెను చుట్టుకొన్న - వ; ముట్టుకొన్న - వీ. 2. వెగ
డొందుచు - ఝ. ద. వ; వెనగుందుచు - ర. వ. 3. కేలి దేలినన్ - డి. ఏ.
4. గెల్చినన్ - ల.
18. 1. కావు కావు మనాథుల - వ. 2. లార్తరవము - ఈ.
19. 1. తదవసరంబున - పెక్కు ప్రతులు; తదనంతరంబున - వా.
20. 1. దివసంబుల్ - కొన్ని ప్రతులు. 2. నబలి, పుత్ర - అని పాఠములు.

21. వ. అని కౌరవులును దక్కటిజనపతులును దగుజనంబులును నతని నానవడి పలుకుచుండి రాతనితెఱంగు దొల్లియు నీ వాకర్ణించి తది యెయ్యది యనిన.
22. చ. ¹అనఘ పరితృప్తుండు దను నర్థరతుం డని పల్కిన² మనం బునఁ గడు నొచ్చి నీ వనికఁ బోయిన ³నదైస రాను నీజయం బున వనవాసి నయ్యెద రిపుత్ నిను నోగ్నిన వారి నోర్చెద⁴ ఘనభుజశక్తి నే ననియెఁ గాదె నృపుత్ విన సెమ్మహాత్ముతోన్.
23. వ. కావున నతం డంతకు మున్ను కయ్యంబునకుం దొలంగి యుండె నాఁ డట్లు మామనంబు లెల్ల నానూతనందనుదెనకుం జాతె ననిన విని యాంబికే యుండు సంజయున కి ట్లనియె.
24. క. తను నిమ్మొయిఁ ¹దలఁచిన య మ్మనుజేంద్రులఁ గౌరవులను మనమూఁకల న య్యనిఁ గర్ణుఁడు గాచెనె తన మనోరథము లెల్ల ఫలసమగ్రతఁ బొందన్.
25. వ. అనవుడు నమ్మనుజుపతికి నతం డి ట్లనియె.
26. క. వననిధి ¹నడునీటఁ గలము మునిగిన బెగ డందుచిత్తములు గలిగినత జ్జనులక్రియ నున్న సేన²లు గనుఁ గొన దీవిగతిఁ దోఁచెఁ గర్ణుం డంతన్.

-
22. 1. అనిమిషవాహినీతనయు డర్థ - ఉ. ఓ. త; అనఘ నదీ సుతుండు - ఎ. ఇ. ద. ప. ల. 2. నీదెస - ఇ. 3. నా హవోర్ధతన్ - ద. వ.
24. 1. గోరిన యమ్మను - అ. చ. వ; రావించిన మనుజేంద్రుల, రాదలచిన మను జేంద్రుల. దాసిన యమ్మను, విలిచిన యమ్మను - అని పాఠములు. 2. మహిమం బొందన్ - గ.
26. 1. నడుమను మిక్కిలి మునిగిన - హ; నడుదెస గల మటు మునిగిన - వ. 2. లగను గొని దీవి - వ. శ. ప. శ.

27. వ. ఇట్లు ¹పురంబు వెడలి యతండు కురువతికడ కేతెంచి ప్రితుం డగునతనిచేత నభినందితుం డై రాజలోకంబు నాలోకించి.
28. చ. దమమును సత్యముం దవము దానము శీలము నస్త్రు¹వీర్యశా
ర్యములును భీష్మునంద కల వట్టిమహాత్ముడు పోర నీల్గె నిం
క మనకు నేటిజాహుబలగర్వము లెక్కడి సేన లక్కటా
ననునెనె కారవేశ్యరునిసంపద ²యంచు విషణ్ణ³మూర్తి యై.
29. క. కన్నీ రొలకకగ వగచిన
నన్నర¹పతు లెల్ల నేడ్చి ²రార్తరవంబుల్
మిన్నంద నశ్రు³జలములు
విన్ననివద⁴నంబులందు వెల్లి గొనంగన్.
30. వ. అప్పుడు దన్నుం దాన యుపశమించుకొని యందఱుడెందముల యుమ్మలి
కంబులు వాయ రాధేయుం డిట్లనియె.
31. క. మీ రెల్లఁ జూచుచుండఁగఁ
గౌరవ¹నికురుంబమునకుఁ గన్నా కై యై
ప్పారెడు భీష్ముడు వడియెను
మేరు వొఱగినట్టు ²లసము మిగుల నరునకున్.
32. వ. నాతెఱంగు వినుండు.
33. క. కలఁగినసేనలఁ గాచెద
నిలిపెద నర్జునునికడఁక నెఱపెద బాహ³
-
27. 1. శిఖిరంబు - ఓ. ఓ. డ. త. వ. మ. వ. వీ. హ.
28. 1. శస్త్రు వీర్యములు - ఓ. ద. వ. వీ. స; శస్త్ర శార్యములు - ల. 2. లంచు విషణ్ణ - కొన్ని ప్రతులు; నంచు మదగ్రమూర్తి యై - డా. 3. చిత్తు డై - ఈ. గ.
29. 1. వీరులెల్ల - డ. ద. వ. 2. రార్తిరవంబుల్ - బ. వ. 3. కణంబుల్ - వ. 4. నములయందు వెల్లి - అ. ఎ. ఏ. చ. శ. శర. మ.
31. 1. నికరంబునకును - కొన్ని ప్రతులు. 2. లుబ్ధు మిగుల నరుచేతన్ - ద. వ; లసము మీర నరునకున్ - ఈ.

బల మాభీష్ముం డెట్ల
గ్గలిక ¹మెఱసె నట్ల మీకుఁ గన్నులు దనియన్.

34. ఉ. ధర్మజభీమపార్థులును దమ్ములు సుదృఢసంగరక్రియా
¹కర్మతు లచ్యుతానుజనిగర్వము దుర్విషహంబు వారి మ
క్కార్ముకము క్తచండశరఖండితదేహులఁ జేసి యిత్తు నేఁ
జేర్మిగఁ గౌరవేంద్రున కభీష్టత రాజ్యరమావిలాసమున్.

35. క. కాదేని గాండివజ్యో
నాదము సురదుందుభిప్రణాదంబును నిః
భేదుఁడ నై ²వించు నధిక
మోదంబున నిత్యసౌఖ్యముం గైకొందున్.

36. క. కౌరవులం గాచుచు రణ
శూరులఁ బాండవుల ¹నోర్పుచుం గీర్తికర
స్ఫూరవిహారత భీష్మునిఁ
జేరం జనుకంచె ²నొప్పు నెప్పుం గలదే.

37. వ. అని పలికి తనసారథిం గమంగొని.

38. సీ. మణిగణోజ్జ్వల మైన మనయరదంబున జవనాశ్వములఁ ¹బూన్పు చాపబాణ
ఖడ్గాదిసాధనోత్కర ²మొడఁగూర్పుము రత్నధ్వజం బెత్తు రశ్మి లడర
శంఖమృదంగనిస్సాదాదితూర్వముల్ సంఘటింపుము రథసమున ననుడు
వాఁ డట్ల చేయ దుర్వారగర్వోర్ధతి నగ్నిప్రథం బగునారథంబు

తే. పటురయంబున నెక్కి భూపతికి మ్రొక్కి
యాతఁ డెల్లకౌరవులును నఖిలనృపులుఁ

33. 1. నెరసె - కొన్ని ప్రతులు.

34. 1. కర్ములు నచ్యు - హ.

35. 1. నిష్ఠేదుఁడనై - ప. శ. 2. వించుంగడు - ప. వీ. శ. మ.

36. 1. నొంచుచుం - ఓ. న. బ. వ. 2. నొండు నెప్పుంగలదే - ఓ. టా. ణ; నొప్పు
నెప్పుం గలదే - సం.

39. 1. బూన్పు - శ. మ. కొన్ని ప్రతులు. 2. మొనగూర్పుము - కొన్ని ప్రతులు.

దన్నుఁ గొనియాడఁ గర్జుఁ డుత్సాహాలిల
నిజబలాభిలమందరధ్వజము లొప్ప.

39. వ. నడచి నదీనందనుఁ డున్నయెడకుఁ జేరం బోయి ¹శోపించిన సముద్రంబు
చందంబున విమానంబు విఱిగిపడినదివృత్తిని తెఱంగున భూతలపతితుం డయిన
పతంగు²భంగిని భగ్నపక్షం బైనమైనాకంబు మాడ్కిం బొలుచు నతనికడకుం
బాదచారి యై యరిగి ఫలునునారాచనిచయంబునం బొదువంబడి యమునా
³సదీహాదస్థితంబును మదనిమీలితాక్షంబును నై శోభిల్లు శుండాంబు
ననుకరించుచు వీర⁴శయనమహనీయుం డైన యమ్మహానుభావుని యడు
గులపైఁ గన్నీరు ⁵దొరంగం బ్రణమిల్లి కేలు మొగిడ్చి వినయవినమిత
⁶శరీరుం డై.

40. క. వచ్చితి రాధేయుఁడఁ గను
విచ్చి ననుం జూడు భరతవీరాగ్రణి నీ
సచ్చరి¹తముఫలమే యి
ట్లీచ్చట నీ²యునికి ధాత నే మన ³నేర్తున్.

41. ఆ. పావనంబు లయినపలుకులు నాచెవు
లార ¹నెమ్మి నన్ను నాదరింపు
మయ్య ధర్మనిత్య యంచితసత్య శం
తనుకుమార గాఢధైర్యసార.

42. ఉ. పేర్చినమూఁకఁ గూడ నడపింపఁగఁ గోల్తల నేయఁ దీవ్రతా
ణార్పుల మార్బలంబుల రయంబున నీటుగఁ ¹గాల్చి నాజి నీ
నేర్చినభంగి నొండొకఁడు నేర్చునె పాండవతాహుసంపదల్
²నేర్చు నెలర్చు నింకఁ గురుబృందము తెల్లను దల్లడిల్లఁగన్.

39. 1. రోదించిన, రోపించిన - వ. 2. వగిదిని - వీ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు. 3. నదీ -
కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 4. శయ్యా - కొన్ని ప్రతులు. 5. దొరుగన్ - కొన్ని
ప్రతులు. 6. శిరస్కుండై - గ. న. మ.

40. 1. తకుఫలమే - ద. వీ. శ. మ. 2. పడుట - పెక్కు ప్రతులు. 3. వచ్చున్ - చ.

41. 1. వినగ - వీ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు.

42. 1. జేయ-ఇ. ఖ. ర. ల. శ. 2. పేర్చి తలిర్చు - వ. వీ. శ. మ; పేర్చి యెలర్చు - ల.

43. క. శరణిహ్వ¹భీకరుఁ డగు
నరుఁ డనుశిఖ నిగడఁ జేసి నారాయణుడు
ర్భరపవనుఁ డింక బంధుర
కురుసేనాకాననంబుక్రొ వ్యడఁగించున్.
44. మ. భరితాశాంతరపాంచజన్యరవ¹దృష్టదేవదత్తధ్వని
స్ఫురణఁ పీనులు వ్రయ్యఁ గేతనకపి¹స్ఫూర్జతృప్తం జూడ్కు లా
తురతం బొందఁగఁ జండగాండివసముద్భూతాస్త్రజాలంబు లె
వ్వరు నై రింతురు నీవు దక్క భుజగర్వస్ఫూర్తినిర్వాహకా.
45. ఆ. మెయి మెయిం బెనంగి ¹మెచ్చించి ముక్కంటి
చే వరంబు గొని విశిష్టదివ్య
శికర్మదీప్తుఁ డై నగాండివి శివారుఁ డాజిఁ
జెనయఁజాల కునికి నెప్పనేలి.
46. క. అని పెక్కుమాట లాడిన
విని యాదరభరితనేత్రవిస్తారుం డై
యనిమిషనదీతనూజుఁడు
గనుఁగొనుటయు మఱియు మ్రొక్కి కర్ణుఁడు ¹వలికెన్.
47. ఉ. ఆనరు నే నొకండన విషానలదుస్సహదృష్టిభీషణం
బై నమహాభుజంగమము నద్భుతమంత్రనిరస్తదర్పముం
గా నొనరించు¹నట్లు భుజగర్వ మడంచెద సస్త్రశస్త్రవి
ద్యానిపుణత్వసంపద నుదాత్తశిగుణోత్తర నీవు పంపఁగన్.

43. 1. భీషణు డగు - వ. హ.

44. 1. శుంభదేవదత్త - ర. 2. స్ఫూర్తిప్రభన్ - వ. స. శ.

45. 1. మెప్పించి - ఈ. ఏ. ద. పి. హ 2. కాండ - అ. 3. నెవ్వరు జెనయ - అ.
చ. వ. శ. ప.

46. 1. పలుకున్ - కొన్ని ప్రతులు.

47. 1. భంగి - అ. చ. వ. 2. గుణోత్తము - చ. అ. గుణోన్నత - ఇ.

48. వ. అనిన గాంగేయుండు రాధేయున కిట్లనియె.
49. మ. తగఁ బర్జన్యనిసాంపునఁ బ్రతుకు భూతవ్రాతముల్ వార్ధి సొచ్చి గరిష్ఠస్థితి నుండునేలులును సంక్షీణంబు లై యుర్వి నిల్చి గుణాధిక్యముఁ బొందుబీజములుఁ బోలెం గౌరవుల్ విశ్రుతం బగునీప్రోవును బ్రాపుఁ గాహఁ గని సౌఖ్యం బొందు టొప్పుం గడున్.
50. చ. అరయఁగ బంధుకోటులకుఁ బురునాథునియట్లు కావె నీ పరిబలిభేది జన్మమున నయ్యెడు చుట్టటికంబుకంటె సుస్థిరతర మైన నంగడముచే నగుభాంధవ మెక్కు డండ్రు నా నరపతి రాజ్యభారము మనంబు నీయదిగాఁ దలంపుమీ
51. వ. అంబవ్యవిదేహపాండ్రాదిదేశాధీశుల గెల్చి దుర్యోధనాధీనవర్తులం¹గా నిర్వర్తించిన నీకు నీటిట్లు నెప్పవలయునే యండజంబులు పండినవృక్షంబు నుపజీవించు చందంబున నిన్నుంజెంది బంధువులు సుహృద్జనులు సుఖు లై యుండువారు గాక నాకు నీవును సుయోధను నట్ల కావున మేలాడెదఁ గౌరవుల నడిపికొని యమ్మహీవిభునకు విజయంబు గావింపుము పొమ్మని నమ్మదంబునం బలికిన సూతనందనుండు ప్రీతుం డై యద్దేవప్రతుచరణంబులు శిరంబు సోక వినతుం డై వీడ్కొని యరదం బెక్కి యరుగు దెంచి భవదీయనై న్యంబు దై న్యంబు వాపి² యే పగ్గలించి కలయంగనుగొని.
52. క. నరపతి యలరఁగ రథకరి
తురగసుభటసముదయముల దోర్గర్షధురం
ధరలీల మెఱసి యతిబం
ధరములు గా సంఘటించె దురమునకుఁ దగన్.
53. వ. అట్టియెడ.
50. 1. సంగరము - అ. స. శ. కొన్ని ప్రతులు; సంగమము - అ. కొన్ని ప్రతులు.
51. 1. గావించిన - కొన్ని ప్రతులు. 2. నింత - ఈ. 3. యేపు గలిగించి - అ. కొన్ని ప్రతులు.

54. క. అరుణాశ్వములు రుచిరరు
కృరధంబుఁ బ్రదీప్తవేదికాధ్వజమును ను
ద్ధరగాతకలిశితబా
సురబంధుకంఠకంబు శోభిల్లంగన్.
55. క. మొగమునఁ గయ్యపు¹వేడుక
చిగురొత్త నుదాత్తమూర్తిఁ జెలువొందు గురుం
డగురాజులుఁ గౌరవులును
బొగడి²రులిపు మిగులఁ బ్రమదపూర్ణ హృదయు లై.
56. తే. అప్పుడు నీయగ్రనందనుఁ ¹డల్లఁ దనదు
తేరు రాధేయునదంబు సేరఁ బోవ
నిచ్చి మనమున సంస మెసక మెసఁగ
నాదరంబున నిట్లను నతనితోడ.
57. క. నీవలన సనాథం లై
యీ వీ డెంతయును మెఱసె నిం టిట మనకుం
గావించ వలయు కార్యము
నీ వెఱిఁగింపంగవలయు నెయ్య మెలర్పన్.
58. క. అనిన నతం డిట్లను బహు
జనరక్షకు లై నన్మపులు ¹సద్బుద్ధులు గా
వున నీవు ²సెప్పఁగా నే
వినియెద నెయ్యది దలంపు వివరింపు తగన్.
59. ఉ. నావుండు గర్జతోడ నరనాయకుఁ డిట్లను సర్వయోధనం
భావితుఁ డైనశాంతనపుబాహులమాటున నన్మదీయసే
నావిభవంబు నెల్లఁ బవనాశ్లును నీమది కెక్కు నాదుయో
ధావలీలోన నింకఁ బృతనాధిపుఁగాఁ గొన నెవ్వఁ ¹డర్జుండో.
60. 1. వేడ్కలు - వ. 2 రెలమి మిగుల - బ.
61. 1. డట్లు తనదు - జ. యు. ట. ద. బ. ల.
62. 1. సద్బంధులు - ర. హ. 2. నెప్పినమ, నెప్పినది - అని పాఠములు.
63. 1. దొప్పునో - ఊ. ఏ.

:- ద్రోణాచార్యులకు సర్వసేనాధిపత్యంబు నిర్ణయించుట :-

సం. 7-5-8

60. క. సేనాపతిత్వమునకుం

బూని యొక్కడు నడవకున్నఁ బొడ వడఁగదె యా

సేన యనిఁ గర్ణధారవి

హీనం బగుకలము జలధి నెడలివభంగిన్.

61. వ. కావున ¹నొక్కరు ²నిరూపింపు మనవుడు గాంధారేయునకు రాధేయుం డి
ట్లనియె.

62. సీ. అధిప నీయోధులయందు సేనాపతిత్వమునకుఁ జాలని¹వారుఁ గలరె
యందఱు నయవిక్రమాదిగుణంబుల మానసియు²ల యట్లు లై న నెల్ల
వారి ముఖ్యులఁ జేయవచ్చునే ³యొక్కరు గైకొన్న మత్సరగ్రస్తబుద్ధి
నన్యులు వివరితు లై కలంగక ⁴యుండువాఁడు గావలయు నెవ్వరును
ద్రోణుఁ

తే. ¹డనినఁ గాదన రాతండ యర్హుఁ డాధి
పత్యమునకు నాచార్యుండు బ్రాహ్మణుండు
వివిధరణకోవిదుండు వయోవృద్ధుఁ డధిక
బలుండు శూరుండు గట్టుము పట్ట ²మతని.

63. వ. అనుటయుం గురురాజు దగురాజులం గూర్చుకొని గురుం డున్నయెడకుం
జని సవినయంబుగా వతని కిట్లనియె.

64. ఉ. ప్రాయముకల్మి నొక్కటన భవ్యధృతి¹ మహానీయశీలత²
సాయకసంపదం బటుభుజావిభవంబునఁ గార్యతంత్రశి

61. 1. నొక్కరుని, నొక్కని - అని పాఠములు. 2. నిరూపింప వలయు ననవుడు -
త. ల. వ.

62. 1. వాడు గలడె, వారు లేరు - అని పాఠములు. 2. లరయనైన - ఉ. త. స.
3. యొక్కడు - వ. వీ. 4. యుండవలయును గాన నెవ్వరును - చ. వ.
5. డన్న గావన రాతండ - వీ. శ. వ. పెక్కు ప్రతులు; డనిన గారన రాతండు -
వా. 6. మధిప - ఝ.

¹జాయతబుద్ధి వృద్ధుడవు ²గావే ధరామరవ్య మున్ను గాం
గేయుడు మాకు ³నెల్ల నెఱిగింపఁదె నీదుమహానుభావమున్.

35. వ. అని వెండియు.

36. క. కనువెలుగు నీవు గా నీ
వెనుక భవన్మతమ ¹యూది ²వీరలు నేనుం
జనుదెంచెద మూఱుట ³నెల
కొన వృషభముపజ్జ నడచుగోవుల ⁴పగిదిన్.

37. ఆ. అనుచు నచట నున్న యవనీ¹పతులఁ జూపి
మఱియు నిట్లు లనియె మనుజువిభుడు
దేవసేన నడపి దితిజుల గెలిచిన
షణ్ముఖుండు నీవు సరియ కారె.

38. వ. కావున.

39. తే. సర్వసేనాధిపత్యంబు నిర్వహింప
వలయు ననవుడు ¹నమ్మహీశ్వరులు నట్లు
చెప్పి గెలుపుము నీ వని చెలఁగి యతనిఁ
బ్రస్తుతించి ప్రార్థించిరి భరతముఖ్య.

40. వ. మఱియు నమ్మహీశ్వరుండు.

4. 1. జాయతబుద్ధి - ప. ఐ. జౌ. ఘ. ట. త. డ. ణ. త. ద. న. ర. శ. ష. హ.
ఇచ్చట నఖండ యతిగా గ్రహింపవలెను. 2. గాక మహీసుర - పెక్కు ప్రతులు.
3. దొల్లి - ఖ. వ.

6. 1. యూని - ఊ. ఏ. 2. వీరులు నేనుం - ఖ. ద. ల. 3. నెలకొని - ఈ. చ. వ.
4. కరణిన్, భంగిన్ - అని పాఠములు.

7. 1. పతులు విన - వీ. ప; పతులు దాను - శ; శులును దాను - జ. ద. ప. ప; పతుల
జూచి - పెక్కు ప్రతులు.

9. 1. నమ్మహీపరులు నట్లు - కొన్ని ప్రతులు.

71. క. సేనాసముదయ¹వర్తకుఁ
గా నిను నేఁ బడసినపుడ కౌంతేయులు వా
చే²నడఁగ రెట్లు భీష్మవి
హీనుల మగుమమ్మఁ గావు మెల్లవిధములన్.
72. వ. అని వేడి¹కొనిన నయ్యందఱుం గలయం గనుంగొని యాచార్యుఁ డి
ట్లనియె.
73. ఉ. వేదములుం దదంగములు వింతలుగా నొక¹కొన్ని నేర్పు రై
ర్యాదిగుణంబు లెందుఁ గల వైనను నింతటివానిఁ గాఁగ న
త్యాదరవృత్తి మీరు విజయాశ ననుం గొనియాటఁ జేసి¹యాఁ
గా దన కియ్యకొంటిఁ దగఁ గౌరవనాథునికోర్కి దీర్పఁగన్.
74. కా. భవ్యం బై నబలాధిపత్యమునకుం బట్టంబు గట్టుండు న
న్న వ్యాకీర్ణ గజాది యై మెఱయు నై న్యశ్రేణిఁ జాలించి కా
రవ్యోత్సాహముఁ ¹బెంచి మార్కొనినవీరవ్రాతముం ద్రుంచి నా
దివ్యాస్త్రం²బుల ముంచి పాండ³పులదీ⁴ప్తి మాయఁ జేయించెదన్.
75. వ. అని పలికినం బ్రీతచేతస్కుం డయి నీతనూశవుండు గనకకలశంబులం బావన
జలంబులు దెప్పించి ¹మంగళోపకరణకోభితంబు గావించి పుణ్యాహ²నాదం
బులుం బరమాశీర్వాదంబులు³ మాగధగీతంబులు⁴ వందిజనస్తుతివ్రాతం
బులం జెలంగఁ బ్రభూతభూపతులుం దానును ద్రోణాచార్యునకు సేవాధి
71. 1. రక్షకుగా - బ. డౌ. ల. వీ. శ. ప. శ; భర్తనుగా - ఊ. ఎ. ఘ. ట. ణ. న. బ.
వ. శ. 2. నడ(ణ)గరెట్లు - కొన్ని ప్రతులు; నడగుదు రిటు - ఏ. క. ఘ. ర. శ. ప.
72. 1. కొనుటయు - ఉ. ర.
73. 1. కొన్ని - వీ. శ. ప; కౌంత - వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. యే గాదన - కొన్ని
ప్రతులు.
74. 1. జేర్చి - కొన్ని ప్రతులు. 2. లముంచి - వ. వీ. ప; లబించి - వా. కొన్ని ప్రతులు;
లనించి - ఎ. ఏ. డౌ. 3. వబిలోద్రేకంబు మాయించెదన్ - వీ. శ. ప. స. శ.
4. కీర్తిన్ - బ. చ. ల.
75. 1. మంగళవిహితోపకరణములు - కొన్ని ప్రతులు; 2. వాచనంబులు - ఊ. ర. ల.

పత్యాఖిషేకపట్టబంధం¹ బొనర్చి పేర్చినం గని రథికవరు లాన్చి నిజశంఖం
బులు పూరించిన నఖిలసైన్యంబులందును భేరిమృదంగపణవాదితూర్వ²నినా
దంబులు³నిగిడి నింగి ముట్టై నిట్లు సకలచమూపతిత్వపదభాసితుం డై
భారద్వాజుండు.

76. సీ. కారవసేనా¹ముఖంబునఁ దిలక మై²యొప్పి రాధేయాపయోధవరులఁ
గొని పాండురాజు³నందనునై న్యములతోఁ దొడరి ధైర్యంబు
నమ్మతమహాస్త్రి
పీర్యంబు ననివార్యకార్యంబు దోర్బలాదార్యంబు⁴ మెఱయ నీతన
యువలని
కూరిమి వెలయ నఁజోహాణిపైఁ గొంతబల⁵మును దొర లోనేకులను గూర్చి

తే. చామరచ్చక్ర కేతుభూషణతురంగ
దంతిధహేతివర్మయోధ⁶ప్రజంబు
తుని¹⁰యలిల¹¹నించి కఠివయదినము లరులు
సురలు వినుతింప విహరించె ధరణినాథ.

77. క. అడవుల దవళిఖ దరికొను
వడువున ని ట్లరిబలం బవారణఁ బొడిగా
నడరి యతఁ డాటె ద్రుపదుని
కొడు¹కార్య నుభయజనములకు² వగ మిగులన్.

3. బాచరించి, గావించి - అని పాఠములు. 4. రవంబులు, రణనంబులు - అని పాఠములు 5. నిగుడి - కొన్ని ప్రతులు.

76. 1. ముఖమునకు, మొమునకు - అని పాఠములు. 2. యొప్పె - కొన్ని ప్రతులు. 3. రంజిల్ల గని పాండురాజు సైన్యముతోడ దొడరి - ఈ. 4. నందన సైన్యముల తోడ - కొన్ని ప్రతులు. 5. వెలయ, నెరయ - అని పాఠములు. 6. గారము - పీ; కూడిమి నెరయ-ల. 7. ములనేకుల నిలను గూర్చి - ఊ. 8. లను గలన గూర్చి-ద. ప; లభూషతుల గూర్చి - న. 9. ప్రజముల - చెక్కు ప్రతులు. 10. యలుగ నొంచి (ద్రుంచి, సించి) - అని పాఠములు. 11. నిండగా సైదుదినము - శ. ప.

77. 1. కార్యగ నుభయ సేనకున్ వగ - ఓ. గ. ఘ. చ. ణ. పీ. శ. ప; కార్యగ నుభయ బలము గుందుచు బొగులన్-వ; కార్యగ నుభయ బలముకున్ వగ - కొన్ని ప్రతులు.

78. క. దుష్టమనస్కుం డగునా

ధృష్టద్యుమ్నుండు దక్క దేవా సుజనో

త్సృష్టః డగు¹గురునితెగుటకు

నిష్టాపముఁ బొందె భూతనికరము లెల్లన్.

79. వ. అనిన విని యాంబికేయుండు హృదయంబు ¹జల్లనఁ జెదర వదనంబు వెల్ల
నయి మొగుడ నివ్వెఱఁ గంది కొండొక²ప్రాద్ధు నిశ్చేష్టితుం డై యుండి
గద్గద³వికలకంతుం డగుచు సఁజయుతో ని ట్లనియె.

:- ద్రోణాచార్యునిమరణంబు విని ధృతరాష్ట్రండు పరితపించుట :-

సం. 7-8-1

80. సీ. అస్త్రశస్త్రంబుల నధికుండు వెరవరి భుజబలవిక్రమంబుల ఘనుండు
గురుఁ డట్టివానిఁ దేకువ ¹లేక ²కవిసిరే ³పాంచాలు రతనిచాపంబు దునిసె
నో తేరు విటిగెనో సూతుండు వడియెనో ⁴యేమటి యలసత నెదిరి సరకు
⁵సేయని మఱి పాత్మఁ జెందెనో హీనాత్ముఁ డై నధృష్టద్యుమ్నుఁ
డతనిఁ జంపె

తే. నటై యచ్చెరు విది దైవ మగ్గలంబు
పౌరుషముకంటె ద్రోణునిపాటు వినియు
వేయివటియ లై పోవదు తాయి గాఁగ
నోపు నాగుండె యే మని యుమ్మలింతు.

81. వ. అని యడ లూని పొగిలి వెండియు.

78. 1. గురుండు తెగుట - అ. ఘ. డ. వ; గురుడు దెగుటకు - ఝ; గురుని బడుటకు - ఊ. ప; గురుని పాటుకు - ఐ.

79. 1. ఝల్లని - చెక్కు ప్రతులు. 2. ప్రాద్ధు - చెక్కు ప్రతులు; సేపు - వా. వీ. శ. ప.
3. వికలం డగుచు - ఎ. ప.

80. 1. నెడి - ఈ. 2. చంపిరే - ఉ. త; కవిసిరే - కొన్ని ప్రతులు. 3. పాంచాలు
డతని - కొన్ని ప్రతులు. 4. యేమర డలసత - ఖ. ణ. న. వ; యగ్గురు డలసత
యడరి - మా. 5. సేయని మర పాత్మ - ఊ. ప. క. జ. ఝ. త. ద; సేయమి
పరమాత్ము జెందెనో - ద. వ; 6. సేయమి - వా. వేయు - చెక్కు ప్రతులు.

82. తే. మేరు మోఱగుట యినుఁ డిలమీఁద బడుట
యబ్బి యింకుట గాదె ధైర్యమునఁ జేర్చి
ప్రథ వెలింగి ¹గభీరత రాశి కెక్కి
యెందుఁ బొగ డొందునాచార్యుఁ ²డిట్టు లగుట.
83. క. అతితోకపరాక్రమనిధి
మతిసురగురు ¹మిగులుఁ గురుకుమారుఁడు దు
ర్మతు లగుమత్సుతులకుఁ గా
మృతుఁ డయ్యెఁ బరోపకారమృతి ²యొప్పుఁ గదా.
84. తే. విల్లు వట్టెడు ¹వా రెల్ల వెరపు గఱచి
పోవ నెల వై నద్రోణుని ²భుజము నిలువ
రించి పాంచాలనందనుఁ బంచి పార్థుఁ
డిట్లు ³సేయించెఁ గా కొరుఁ డేల చాలు.
85. క. పాముఁ బొదివి పడఁ ¹దిగిచిన
చీమలగములట్లు ద్రోణుఁ జిక్కువఱిచెఁ గా
కేమి బహుదేశనై న్యము
లే మనఁ గల దింక నూత యెవ్వరు మనకున్.
86. వ. ¹అని పలుమాట లాడి యెల్లఁబోయి యాలోనన కొంత దెప్పిటి యంగం
బులు వడంకుఁచుండ మఱియు నమ్మానవేశ్వరుండు సూతనందనున కి
ట్లనియె.
-
82. 1. యభీరత వాసి కెక్కి - వా; గంభీరత - కొన్ని ప్రతులు. 2. డిట్లు చెగుట; డిట్లు బడుట - అని పాఠములు.
83. 1. మీరు గురుడు మహితాత్ముడు దుర్మ-ఊ. ఎ. ఏ ద. ప. 2. బొందె గదా-ఇ.
84. 1. వారికి నెల్లయొజ్జ ప్రోవ - ఇ. 2. లావు - బ. క. ఖ. ఘ. డ. ర. వ. 3. సమయించె - ప. వీ. శ.
85. 1. దించిన, దివిచిన, వైచిన - అని పాఠములు.
86. 1. అని పలికి నెల్లబోయి - ఇ; అని పలుమారు మాటలాడి - ర.

87. తే. ప్రథమగిరిమీఁదఁ ¹దోఁతెంచుభానుఁ బోలి
ధర్మపుత్రుండు దోఁచినఁ ²మము విరియు
నట్లు వినియక గురునకు నడ్డపడఁగ
వచ్చునే తమ్ము మెఱసి యెవ్వరికి నైన.
88. క. ¹సింధురము ²మహోద్రేకమ
దాంధం బై వచ్చి³లీల నాచార్యునిపై
గంధపహసుతుఁడు ⁴గవియ న
మంధరగతి నెవ్వఁ డాగు మనయోధులలోన్.
89. చ. ఉటుముచు నెల్లెడం బిడుగు ¹లుగగతిం బడ భూరమూర్తి యై
యఱిముఱిఁ గప్పిదెంచువిలయాశ్రము చాడ్చున మౌర్వినాద మే
తైఱఁ తెలఁగఁ వడిం ²దొరఁగుదివ్యశరం³బలు ద్రోణు తేరిపై
బలుపుకిరీటి ⁴మీధఁడిపాలకఁజోదులచేత నిల్చునే.
90. క. ఎవ్వఁడు దెరలెనొ ¹తిరుగక
యెవ్వఁడు నిల్చెనొ కడంగి యెవ్వఁడు బిరు దై
²క్రొవ్వునఁ జచ్చెనొ కుంభజు
నెవ్వఁడు గావంగి³లేడ యెయ్యది ⁴దునియో.
91. ఆ. గురుఁడు వడినయపుడ కురువై న్యములఁ గల
వారణాశ్వసుభటవర్గములును
బడియెఁ గాక యేల పడకండు నాధర్మ
పుత్రుభాగ్య ములఁటి బోవు నెట్లు.
-
87. 1. నేతెంచు - వ. 2. దళము మెరసి - అ. ట. బ; దళము మీద - వ.
88. 1. బంధురగజము మహోద్రమదాంధ - ఇ. య. 2. మహోద్రేక - కొన్ని ప్రతులు.
3. నోజ - గ. ఇ. చ. 4. గవియం బంధురగతి - వీ. స.
89. 1. లొక్కమొగిన్-ఈ. 2. దొరుగు - కొన్ని ప్రతులు. 3. బుల తెప్ప ద్రోణుపై -
క. ర. 4. తా ధరణిపాలక యోధుల - హ.
90. 1. తరలక, విరుగక - అని పాఠములు. 2. క్రొవ్వుడి - ఊ. ఏ. 3. లేద, లేదె -
అని పాఠములు. 4. తెరువో - ఝ.

92. చ. ¹నడికెడువాడు గాఁడు గురునందనుఁ డక్కట తండ్రిచావు న
ప్పుడు మొగ తప్పి యొందు²గడఁ బోరుచు నుండెనొ యడ్డపాటు క
వ్వడికతన³ ఫలింపమి నవారణ నాద్రువదాత్మజుండు బె
ట్టడరి వధింపఁగా వికలుఁ డై ⁴దురపిల్లుచుఁ జూచుచుండెనో.
93. ఆ. అని ¹సనవి ²వనట ³నలఁదురి
నిను ⁴నెద్దియు నడుగ నాకు నీ వేమియుఁ జె
ప్పును వలవదు సంజయ మఱి
వినియెద మది గలఁగె ననుచు ⁵వివశాత్మకుఁ డై .
94. వ. తనకొడు¹కులగెలుపునెడ నాస²మాలుటం జేసి.
95. ఆ. ¹సొమ్మ వోయి పడిన సుదతు లాక్రందన
రవముతోడ సత్వరముగ నెత్తి
యాన్యపాలు సెజ్జయం దిడి మెలపున
శిశిరవిధులు సేయ సేద తేఱి.
96. వ. ఆసీనుం డై ¹యాతండు సూతమతున కిట్లనియె నరనారాయణులు ²రథి
సారథు లై నయారథం ³జెందు నిద్దమనోరథం బగుఁ గవలు గడిందిమగలు
సాత్యకి సత్యపరాక్రముండు పాంచాలోత్తముం డగు నుత్తమోజుండుదాత్త
బలుండు శిశుపాలతనయుం డగు ⁴ధృష్టకేతుండు ధీరుండు భీష్మపాతనపాతు
వయినశిఖండి ⁵యఖండపరాక్రముండు సౌభద్రుండు రెండవరుద్రుండు
92. 1. నడకెడు - కొన్ని ప్రతులు. 2. దెన - ఊ. ఎ. 3. దురపిల్లుచు - కొన్ని ప్రతులు.
93. 1. పలికి, విసివి - అని పాఠములు. 2. వనవి - ఆ. గ. జ. వ. కొన్ని ప్రతులు. 3. వందురి - ఊ. ఘ. ఝ. ట. ఠ. వ. కొన్ని ప్రతులు. 4. వేమియు - కొన్ని ప్రతులు. 5. వికలాత్మకు డై - ఊ. ఎ. ప.
94. 1. కుల దెన గెలుపు నాస మాలుట - ద. స. హ. శ. 2. మానుటం జేసి-పి. శ. మ.
95. 1. సొమ్మసిల్లి - ఆ.
96. 1. వై చిత్రవీర్యుడు, విచిత్రవీర్య నందనుడు - అని పాఠములు. 2. రథిక సారథు లై న - పెక్కు ప్రతులు. 3. జెందున ప్రతిహతమనో - ఆ. గ. 4. దృష్ట కేతుండు - శ. మ. పెక్కు ప్రతులు. 5. యఖండవిక్రముండు - పెక్కు ప్రతులు.

యాదవశ్రేష్ఠుం డగుచేకానుండు మానోధనుండు ద్రౌపదేయు లజేయులు
గేకయు లేవురు వేపురు వెట్టు యుయుత్సుండు బహుళమత్సరుండు ద్రోణ
వధంబ పనిగాఁ బుట్టినభృష్టద్యుమ్నుం⁷డు భుజసారద్యుమ్నుండు ఘటో
త్కచుండు ఘనఘోరమూర్తి కృష్ణాశ్రితం బైనవృష్ణికుమారలోకం బీలోక
మాన్యం బన మిగిలిన బిరుదు⁸తనంబునం జేర్చినయది భీమగదాభీషణుం
డైన భీమసేనుం డెవ్వరికి నలవిగాక యుండుఁ జాండవసేనం గావను
గౌరవనైన న్యంబు సమయింపను దావ చాలు నట్టిపరికరంబును గల దను
కొలంది గాదు కార్యవివేకశారోద్రేకధుర్యుండు ధర్మదేవతకొడుకు
ధార్మికత్వ¹⁰సత్వాది మహాగుణగరిష్ఠుండు యుధిష్ఠిరుం డతని గెలువ దేవ
తలకు నశకన్యంబు మఱియు నొక్కవిశేషంబు నెప్పెద నాకర్ణింపుము.

97. మ. యదువంశంబున లోకరక్షణవరుం డై పుట్టి¹వేవల్లె ను
నృదబాల్యంబు నటించి కంసముఖనానాదై త్యులం ద్రుంచి బ
ల్లిదుఁ డాయుండ్రుని²పారిజాత³మీలకు⁴ లీలాగతిం దెచ్చి శి
ష్టదయాళుత్వము వూని యున్నహరి నిష్ఠం జెంది రప్పాండవుల్.

98. వ. కావున వారల గెలుచు టరిది యట్లుం గాక.

99. క. హరి¹యాత్మ యర్జునున కా
హరి కర్ణునుఁ డాత్మ హరియు నర్జునుఁడును నా
నిరువు²రగుట క్రీడార్థం
బరయఁగ నది యొక్కవెలుఁగ యతులం³ జెందున్.

6. ఘనుండు - ఈ. వ 7. డప్టమూర్తి సమానుండు - గ. 8. కృష్ణా హూతం
బైన - ఆ. ఐ. ఓ. మ. య. శ. కొన్ని ప్రతులు. లోకసామాన్యం బన - జ. ట. వీ.
9. మగల పేర్చిన - ఝ. వ. 10. సత్వాది - ఈ. క. గ. ర. వ.

97. 1. రేవల్లె - ఈ. ఉ. ఝ. ణ. ర. ల. వీ. 2. ఇచ్చట మూలము
“వైనశేయం సమారుహ్య త్రాసయి త్వామరావతీం
మహేంద్రభవనా ద్వీరః పారిజాత ముపాసయత్”

ద్రోణ - 11 - 22 శ్లోకము. చిత్రకాలావ్రతి.

3. మెలమిన్ - జ.

99. 1. యాత్మ నర్జునుం డాహరి కర్ణును డాత్మ - జ. ట. ప. 2. రనుట - వ. 3. బన
ఘా - పెక్కు ప్రతులు.

100. క. ఆవెలుంగు గనువెలుంగు గ
 1దా వెలసినపుణ్యమూర్తి ధర్మసుతుం డే
 లా వెఱచు రణమునకు నా
 చే వచ్చెం గౌరవులకు జే చేమందున్.
101. వ. అని వెచ్చనూర్చి 1యూర కుండి వెండియు.
102. చ. గురుఁడును భీష్ముఁడుం గలనఁ గూలుదు 1రట్టె కిరీటి 2కింక నె
 వ్వ రెదురు కౌరవక్షయ మవశ్యము నయ్యెడు వార్త లేమిగా
 బురపురఁ బొక్కుచున్ వినఁగ బుద్ధిఁ దలంచెద నై న ద్రోణుసం
 గరపరిపాటి యెల్ల వినఁగా వలతున్ వివరించి చెప్పుమా.
103. తే. అనిన సంజయుఁ డిట్లను నాంబికేయు
 తోడ నేను దెల్లంబుగ ద్రోణునమర
 మెఱిగి వచ్చితిఁ జెప్పెద నెల్లఁ దెలియ
 వినుము 1దిర మయి మాటలు వేయు నేల.

∴ ద్రోణుఁడు దుర్యోధనునకు ధర్మరాజుం బట్టి యిచ్చునట్లు వరం బిచ్చుట :-

సం. 7-11-1

104. వ. అట్లు సేనాధిపత్యంబు పూని కుంభసంభవుం1డు ముదితమనస్కుం డై
 గౌరవంబునం గౌరవేంద్రునకు నరేంద్రులు విన నిట్లనియె.
100. 1. శావల మై - ఈ.
101. 1. రిచ్చపడి వెండియు - ఎ; పొగిలి వెండియు - ఝ.
102. 1. రట్టె కిరీటి కింక - ఈ. ఉ ఊ. వీ. కొన్ని ప్రతులు. 2. కిన్క కెవ్వ రెదురు-ల.
 3. రింపు సంజయా - ఇ.
103. 1. దీనపుమాటలు - వీ. న; దీఱ వో మాటలు - న. శ; ధీరత మాటలు - జ. ఝ.
 ట.ద. ప. వ; తిరముగ - కొన్ని ప్రతులు.
104. 1. డకుంతవనస్కుం డై - వ. 2. చేతస్కుం డై - ఊ. ఏ; మానసుం డై,
 హృదయుం డై - అని పాఠములు.

105. క. నను భీష్ముని¹పిదప బలం
బున తెల్లను ముఖ్యుఁ జేసి పూజించితి ²పి
³వినుతాచరణ⁴ఫలంబును
గనువాఁడవు వరము⁵ గోరు కౌరవనాథా.
106. వ. అనిన విని యతండు కర్ణ¹దుశ్శాసనాదిమహృజ్జనంబులతో నాలోచనంబు
సేసి సవినయంబుగా గురున కి ట్లనియె.
107. క. వర మిచ్చెదేనిఁ గోరెదఁ
బరమహితము ధర్మపుత్రుఁ బ్రాణముతోడఁ
దురమునఁ బట్టి భుజాభి
కర కొని రావలయు ¹మత్సకాశంబునకున్.
108. వ. అని కోరుటయు భారద్వాజుండు నీకొడుకువదనం బవలోకించి.
109. చ. అకట యజాతశత్రుఁ ¹డనునప్పలు కిప్పుడు ²నిక్క మయ్యె వా
నికిఁ గురునాథ యిట్టు లతనిం దెగఁ జూచుట గోర కాజిఁ బ
³ట్టికొనుట గోరి ⁴తివ్విధము దెప్పర మెంతయు నితైఱంగుగో
ర్పికిఁ గత మేమి పాండవుల గెల్చి ధరణ్ సగ ⁵మీఁ దలంచితే.
110. వ. నీదునిశ్చయం బెట్టిది యతనిం బట్టి తెచ్చిన నేమి నేయం గలవాఁడ వని
యడిగిన నమ్మనుజువరుం దుప్పొంగి తనమనంబున నున్నకార్యం బాచార్యు
నకుం ¹దక్కటి²దొరలకుం దేటవడ ని ట్లనియె.
105. 1. వెనుక - ఆ. 2. భీమినుతాచరణంబు - స. శ; నీవినుతా - అ. ఈ. ఊ. కొన్ని ప్రతులు. 3. మనమున గల కోరిక వేడ్క నొనర్చెద - ఓ. ఔ. 4. ముఫల మిదె, ములఫల మిల - అని పాఠములు. 5. వేడు - ఎ. ఝ.
106. 1. దుశ్శాసనులతో నాలోచించి - ఊ. ఎ. క.
107. 1. నీదు కాశల మొప్పన్ - ఎ.
109. 1. డన నందర కిప్పుడు - త. 2. తెల్లమయ్యె - ఊ. ఏ. డ. ర; 3. ట్టికొనగా - ఐ. ఖ. వ. 4. తవ్వరము - ఎ. వ. 5. మియ్యజూచితో - ఖ; మీదలంచితో - కొన్ని ప్రతులు.
110. 1. దక్కిన - ఖ. ఘ. ట. 2. దొరలకుం - పెక్కు ప్రతులు; వారికిం - వా.

111. సీ. జభర్మసూనుఁ గయ్యంబునఁ జింపినఁ గోశించి గాండివి భురు¹బలంబు
సమయింతు నువ మోవి పర్వపాండవులను జింపితిమేనిఁ బ్రచండచక్ర
ధారఁ గౌరవకోటికల లేటి రాజ్యంబు ౧ యుద్ధుఁ డీకున్నె గొంతి కయినఁ
గాన యుధిష్ఠిరుఁ గాయంబు నొంపక తె జూదం బాడు తెఱఁ గొనర్చి

తే. మగుడ వడవికి² నవిచివఁ దగిలి యతని
తోడఁ దమ్ములుఁ బో నంతతోన యెల్ల
దొసగు మాలు నప్రతిహతదోర్విభూతిఁ
బెద్దకాల మే నేలుకుఁ బృథివీ లెల్ల.

112. వ. అనిన విని కుటిలం బగువతని³ యభిప్రాయంబునకు రోసి యస్త్రగురుం డవ్వ
రంబునకు నేమేనియు నెడవెట్టి యిచ్చువాడగా నూహించి యొక్క
తెఱంగుఁ గొంచి యష్టభవాభున కిట్లనియె.

113. చ. నరుఁ డెడ సొచ్చెనేని విను వా కది⁴ దుష్కర మే నొకండనే
సురగణ మైన వ్రేలఁ గొని⁵ చూపఁగఁ జాలరు వాడు తేనితోఁ
దిర మయి పోర నిల్చిన యుధిష్ఠిరు ధ్రౌపదిపుట్టినింటివే
పురు వెఱఁగంది చూడ నలవుం జలముం తెడఁ బట్టి తెచ్చెదన్.

114. తే. అనుడు బాలికు లై ననీతనయు లెల్ల
ధర్మజాడు వట్టు¹ నడువకాఁ దలఁచి రపుడు
పాండుపశులకు మొగమోడకుండ గురుని
ప్రతి² యెల్లడఁ జాటించె రాజరాజు.

111. 1. కులంబు - అ. బౌ. డ. ల. 2. ననిచిన - అ. ఊ. డ. ర. న. శ. కొన్ని ప్రతులు;
నెగ్గిగచిన - ఇ. ఉ. బ. ఖ. గ. ల. శ; నడిచిన - వా. 3. తోన దమ్ములు -
పెక్కు ప్రతులు. 4. దీరు - ఆ. ద. ప. వ; మాలి యప్రతిహత - ఇ. ఏ. ఖ. వ. శ.
ష. కొన్ని ప్రతులు; మాలి నప్రతిహత - కొన్ని ప్రతులు. 5. నేతెద - అ. ఉ. ఐ.
చ. శ. ప.

112. 1. మనంబునకు - ఖ. గ. 2. విచారించి - జ.

113. 1. దుష్టర మే నొకండ - ఇ. 2. చూపను జాలరు - ఆ. బ. 3. జాలరు - ఉ. బ.
ఓ. గ. ఘ. త.

114. 1. వడియెకా దలచి - ఇ; వడుటకా దలచి - కొన్ని ప్రతులు. 2. జాటించె నిశ్శంక
రాజరాజు - బౌ. డ; జాటించె శంకించి(చె) రాజరాజు - ఆ. ఇ. ఈ. ఉ. ఊ. ఎ. ఏ -
ఐ. ఖ. గ. చ. త. బ.

115. వ. ఇట్లు శిబిరంబునను సేనాస్థానంబునను ¹గలయ నాఘోషణంబు సేయిం
చినం జెలంగి సకలనై నికులును సింహనాదంబులు సేయ శంఖభేరిరవంబు
లు²సిల్లం గౌరవనై న్యంబు ³పొంగె నది యంతయుం గౌంజేయాగ్ర
జుండు దనచారుల⁴చేత విని యనుజాలం గూర్చి వినిపించి వివ్వచ్చు నాలోకించి.

116. ఆ. గురునివ్రతిన ¹వింటె వెరవున లావునఁ
జేసి దీని బొంకు సేయవలయు
నెఱుంగు ²మతడు నిన్ను నెడ వెట్టి పలికిన
వాడు గానఁ జెప్పవలసె నీకు.

117. క. నాయున్న¹చోట నెప్పుడుఁ
జాయక కనుగలిగి నిలిచి భండనము దగం
జేయంగవలయు నక్కురు
నాయకు ³కోరికి ఫలంబునకు విముఖముగన్.

-: అర్జునుండు ధర్మరాజుతో ద్రోణునిప్రతిజ్ఞ తు వెలవకుండునట్లు సెప్పుట :-
సం. 7-12-7

118. వ. అనుటయు నర్జునుం డతని కి ట్లనియె.

119. క. గురుని ¹వధించుటయు భూ
వర నీ వని నొప్పు నొండువలను సనుటయుం
బరికింప నొక్క²రూ పవి
దురితంబులు ³పీనిఁ జేయుదునె ⁴యే నెందున్.

115. 1. గలయ గోసనంబు - ఆ. ఈ. ఎ. డ. ర. వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. నెలంగ - బౌ.
3. పొంగారె - కొన్ని ప్రతులు. 4. వలన - కొన్ని ప్రతులు.

116. 1. వింటి - ఇ. చ. 2. మతడు నిన్ను - పెక్కు ప్రతులు.

117. 1. చోసయప్పుడు - ఆ. ఈ. బౌ. ఖ. వ. 2. కోరిన ఫలంబునకు విఫలతగాన్ - వీ. శ.
ష; కోరిన వరంబునకు విఫలముగాన్ - కొన్ని ప్రతులు; కోరిన ఫలంబునకు
విఫలతగాన్ - స.

119. 1. వధియించుటయును - కొన్ని ప్రతులు. 2. రూ పవి - కొన్ని ప్రతులు. 3. వినియు
జేయుదునె - ఉ. ఐ. బౌ. గ. జ. ట. త. ద. 4. యే నెట్లున్ - పెక్కు ప్రతులు.

120. క. ఊడినల్లభ విను మేఁ

త్రాణముతో నుండ ¹నిన్నుఁ బట్టికొనఁగ నా
ద్రోణునక కాదు సగణ
స్థాణున కై నను వశంబె తలఁ కేమిటికిన్.

121. చ. అలవి యెటుంగ కిమ్మెయి దురాశఁ దలంచిరి గాక ధార్తరా
ష్ట్రులు ద్రిజగంబులుం గొని వటుమ్మరణం జనుదెంచి రేనియుక్
బలపదరాతిపుంజమదభంజన నీ వని ¹భంగపడ్డ ²నీ
యిల శకలంబు లై ³చెడదె యింకదె వారిధి నింగి గూలదే.

122. అ. వారితలఁపు వొనఁగ ¹నేరదు పోరఁ బ
రాభవంబు మనకు రా దెటుంగు
²కలన నద్దురాత్మకులచేత నాతలం
పిట్టు లున్నయది నరేంద్రముఖ్య.

123. వ. అని పలికిన విని యుధిష్ఠిరుండు సంతుష్టాంతరంగుం దై శంఖభేరిమ్మదంగాది
సంగరమంగళతూర్యస్వనంబులు నెలంగ నకలనై న్యసమేతంబుగా వెడలి
నడచి మొగంబున నెలమి నెలకొనం గ్రౌంచవ్యూహం ¹బమచ్చె నం దగ్ర
భాగంబున.

124. మ. ధవళాశ్వంబులుఁ ¹బూని కేతనకపింద్రస్ఫూర్తిమూర్తాండమూ
ర్తి విడంబింపఁగఁ జక్రగాండిపథరుల్ దేఖోమయాకారవై

120. 1. మిమ్ము - ఇ. త. 2. కొన దరమా - బ.

121. 1. చిక్కుపడ్డ - ఓ. ద. వ. పట్టుబడ్డ - ఖ. గ. ఘ. జ. ఝ. ట. ఠ. న. బ.
2. నియ్యల - కొన్ని ప్రతులు. 3. పడదె - ఊ. ఎ. క. ద.

122. 1. నేరమి బోర - బ. 2. కలన నద్దురాత్మకుల - శ. ప; కలుగ దద్దురాత్మకుల -
వా. కొన్ని ప్రతులు; కలుగ దద్దురాత్మకులచేత నాపద వెరవ వలదు మనకు
సృపవరేణ్య - మ (యతి చింత్యము.)

123. 1. బు సంఘటించునెడ నందగ్ర-ఇ. ఔ; బొనర్చి యందగ్ర - ఈ. బొనర్చె నందగ్ర -
ఉ. బ. త. ణ. శ. ప.

124. 1. బూన కేతన - కొన్ని ప్రతులు.

భవ మారం దనవై వెలుంగ నతిదీప్తం బైనతే రొప్పె శా
త్రవ²సంఘంబు మనంబునన్ భయము ³గూరం గాలచక్రాకృతిన్.

125. క. ఆరథముకెలిన నుజ్జ్వలి
ధీరోద్భటరేఖ మెఱసె ధృష్టద్యుమ్నో
దారస్యందన ముద్ధత
సారథికముఁ జారు¹రంగచటులాశ్వము నై.
126. వ. మఱియు వృకోదరాదిసోద¹రులను నభిమన్యుప్రభృతికుమారులను శాంచాల
పత్నిప్రముఖపాంధవులను ధృష్టకేతుముఖ్యదండనాయకులను దక్కునుం గల
పరివారంబును దగ నయ్యెయెడల బలువును బొలుపును గలుగ నిలిపి
యుధిష్ఠిరుం డమోహరంబునడుమ నుదాత్తసన్నాహంబునను గంభీరో
త్సాహంబునను బొలిచి నిలిచె నంతకు మున్న యక్కడ.
127. క. మనవారును రణకౌతుక
జని¹తోద్యమతీవ్ర లగుచు శకటపూహం
బొనరించిరి యొప్పును బెం
పును దర్పము మల్లసిల్లి భూవరముఖ్యా.
128. వ. అందు వలపట సింధురాజకళింగపతి¹సంగతుం డయిన ²వికర్ణుండును నతనికి
శాసట యై చటులహయబహుళం బగుబలంబులతో నక్కెలన సౌబలుండును
³దాపటఁ గృతవర్మవింశతిచిత్రసేనసమేతుం డై దుశ్శాసనుండును నతనికిఁ
2. సైన్యంబు మనంబు - జ. ద. వ. వ. 3. నం గ్రాలంగ చక్రాకృతిన్ - బ. వ;
దూరన్ గాల - చ. వ.
125. 1. తురగసంశోభియు నై - ప. శ; తురగసంశోభిత మై - ఔ; తురగ చటులత్వము
నన్ - ల.
126. 1. రులు నభిమన్యు - పెక్కు ప్రతులు.
127. 1. తోద్దతి తీవ్ర లగుచు - అ. గ. వ; తోద్దమదీప్తు లగుచు-హ; తోద్దతి దీప్తు లగు
చు - ప. 2. క్రొవ్వనుం బెంపును - ర. 3. యేపును - జ. ట. బ.
128. 1. సహేతుం డయి, సమేతుం డై - అని పాఠములు. 2. కృపాచార్యుండును - ఔ.
3. దాపట - పెక్కు ప్రతులు.

త్రావై తత్పార్శ్వంబునఁ గాంభోజశకయవసమహీశ్వరులును నడుమం
ద్రగర్తమద్రశిఖరసేనదేశాధీశచివ్యశుండును గుంభసంభవపురస్సయం
డను నై కరు భుండును నాముందట నంగజనపగచతురంగప్రథానసేనా
సమర్థుం డై కర్ణుండును నిలిచిరి వెండియుం గలహార లెడ నెడం బిన్ని
రట్టియె.

129. తే. దర్పద స్పహతేజు రాధాతనూజుఁ

దీక మై నై న్యముఖమునఁ బొలుచువాని

నై నికలు సూచి కడ నంజనమున నేచి

యెలుగు లడరంగఁ దమలోన నిట్లు లసిరి.

130. మ. అని రాధేయుఁడు పాంచ నందనులపాహాళక్తి మాయించు నీ

తని దేవాని యైన మూర్ఖు నునె దుర్దాంచుండు భీష్ముండు పో

నయన్నాళ్లును బలపాతమున వారిం బట్టి ¹పాలాచైఁ గా

క నిజం బల్గ నితండు ధీరు ²లగు టంకం జెల్లునే వాంకిన్.

131. వ. అని ¹యుబ్బుచుండి రిక్విథంబున నన్నాహంబు ²సునిహితం బైనయనం
తరంబ.

132. చ. తగ మననై న్య¹మౌ గరుఁ డుదగ్రగతి² నడపింపఁ జొచ్చుడు³

గగనంబు నెత్తరు⁴లుఁ గండలు నెమ్మలు నొక్కయుమ్మడి⁵

⁶మొగుళులు లేకయుం గురిసె మొత్తము లై పెనుగ్రద్ద లాడె బె

ట్టుగ ⁷వినిచెన్ శివారుతము డుల్లె గడు⁸ వడి నుల్కు లెల్లెడన్.

133. తే. అమృహోత్పాతములకు భయంబు గొనక

కొరవులు శంఖములు మ్రోయ భేరు లులియ

4. వారలు గలయ నెడ నెడ - కొన్ని ప్రతులు.

130. 1. పల్లాచై - ఊ. 2. లగు డింకన్ - అ. ఆ. ఎ. ఏ. బ. డౌ. ఖ. ర.

131. 1. యగ్గించుచుండిరి - ఈ. 2. సన్నిహితం బైన - అ. ఆ. గ. చ. ట. బ.

132. 1. మగ్గురుడు - ఐ. డౌ. 2. ను - పెక్కు ప్రతులు. 3. మొగుళులు - శ. మ.
సూ. కొన్ని ప్రతులు; మొగులులు - శ. 4. గడువీచె వాయుతతి - ఆ; గవిసెన్ -
ఐ. ట. డౌ. జ. ర; నినిచెన్ - వ; విసరెన్ సమీరములు - ఝ. ద. బ.

నగ్గరిక సేన నడపించి రంత సమద
గమనమున వారి¹ సేనయుఁ గదియ నడచె.

134. వ. అప్పుడు.

135. క. నరుఁడును గాధేయుఁడు నొం
డొరువులతోఁ బెనఁగువేడ్క బుల్లంబులతో
గరువులు వాఱఁగ ¹సిలిచి
విరుదెఱఁగుల ²సై నికులకు నే ³దైత ⁴మిగులన్.

136. తే. కట్టు లొండొంటిఁ గదియంగ నెమి నడచి
బలము లొక్కింతసేపు నిశ్చలతఁ ¹బొలిచె
²మహా మెనఁగువనంబుల ³మాపు లెంత
⁴యైనఁ జెల్వోవార ⁵సొగసి యున్నట్లు పోలె.

137. క. తదనంతరంబ ద్రోణుం
డుదితార్కునిఁ గ్రేడిసేయు నజ్ఞులరథ మె
ల్ల¹దిశలు వెలిగింపఁగ బె
ట్టివముగ మును గవినె మొన గడిమితోఁ గదియన్.

138. క. మనబలము ¹గడియుబొడి
గనుఁగొని యర్జునుఁడు ²దొలుతఁ గవియఁగఁ బేరు

133. 1. మొనయును - అ. ఇ. ఈ. ఉ. ఊ. ఎ. ఏ. ఐ. బ. ఔ. క. య. డ. త. ద. వ.
ర. ల. స. హ.

135. 1. బొలిచిరి - అ. ఆ. ఇ. ఈ. ఉ. ఊ. ఏ. ఓ. ఔ. క. ఖ. గ. ఘ. చ. త. బ. మ.
య. ర. శ. ష. 2. వారు జూడ నేడైర - హ. 3. నిగుడన్ - ఘ. శ. ష.

136. 1. బొందె - అ. బ. 2. మహామగునువనముల - ఎ. 3. మాపులింత - బ. ఔ;
మాపులింత - పెక్కు ప్రతులు. 4. నలవుదళు కొత్త సొగసి యున్నట్లు - ఐ.
5. వేది సొగసి - అ. చ. శ. 6. నాగి యున్నట్లు - ఊ. ఎ.

137. 1. దెనలు - పెక్కు ప్రతులు.

139. 1. గవియ - పెక్కు ప్రతులు. 2. దొలుత గదలగ్గజేరు క్కున - ఇ. ఈ. ఎ. బ. వ. హ

బృహదాదాకై వారిపై న్యము

వినుషిథి నమర్త్యగణము వేడుక 3జూడన్.

139. సీ. రథకరితురగోత్థ స్థితిపిపరాగంబు దెసల నాకసమున దీటుకొనంగ
జాణాదిహేతినంపాతె¹జాతము లగుమంట లర్కాంశుల²మరలఁ ద్రోవ
³హస్తికపాలరథావయఃములు భగ్నము లగురణము లుగ్రముగఁ జెలంగ
వివిధ సేనాంగాంగవిదళనంబునఁ గ్రమ్మర క్తపూరిములు ఘోరంబు గాఁగఁ

తే. గలయ బెరః సపాండవకౌరవప్ర
చండనై న్యద్వయంబు నుద్దండసమర
గతులు వెక్కన మొనరించె ఖచరసాధ్య
సిద్ధులకు నను⁴బోంట్లకుఁ జెప్ప నేల.

140. వ. జన్మిధంబునం దొడంగి చెల్లు సంకటనమరంబునం దనకనకరథం బరువాతురం
గంబుల చటులచిత్త¹సంహారంబులం గొఱవి ద్రిప్పిన తెఱంగున²నేమిక్కు
సూచినం దానయై పెక్కురథంబు లనుబుద్ధి పాండవ పాంచాలయోధులకుఁ
జట్టునట్లుగా విహరించి వివిధ విశిఖ¹నిచయంబులు నిగిడించుచుఁ గుంభసంభ
వుండు.

141. క. కూల్చుచు గజముల నెత్తుటఁ
దేల్చుచు దురగముల వీకక¹దేరులు మరలఁ
వెల్చుచు గాల్చులములఁ బొరి
మాల్చుచు²రాద్రోముగ మారిమనఁగినభంగిన్.

3. బొగడన్ - ఇ. బ.

139. 1. జాలము లగు . కొన్ని ప్రతులు. 2. మగుడద్రోవ - ఇ. ఐ. 3. నస్తికపాల -
కొన్ని ప్రతులు. 4. బోటికి - అ. ఇ. ఈ. ఉ. ఊ. ఎ. ఏ. ఐ. బ. ఔ. క. ఖ. చ. -
ఝ. ఞ. డ. థ. ప.

140. 1. ప్రచారంబులు - బ. ఓ. 2. నెక్కడ - పెక్కు ప్రతులు. 3. నికాయంబులు -
కొన్ని ప్రతులు.

141. 1. దెరలుచు - ఇ. ఊ. ఎ. ఏ. బ. వ. శ. ష. స. శ; దేర్చుచు - శ. ర. 2. కుంభ
జుడు మారి మనగిన - ద. ప. 3. మున - కొన్ని ప్రతులు.

142. వ. సంగరక్రీడ సలుపు నయ్యవసరంబున.

143. క. సాయవడు రథచయంబులు

సాయకహాతిఁ జెవరుఁ బ్రళయ జలధర పటుగ

ర్థాయతతర్జనశీలఁ బ

లాయిత మగు పాండ¹సుతబలంబు నరేంద్రా.

144. క. పొదుపుచు విచ్చుచు బలువిడి

నెదురుచుఁ బాటుచును మఱి మహీభాగము గ్ర

క్కదలం గార్ముకవిద్యా

విదుఁ డగుగురుతోడఁ బోరె వివిధబలంబుల్.

∴ ద్రోణుడు పాండవసైన్యంబుపై రేగి దివ్యాస్త్రంబులశక్తి సూపుట :-

పం. 7-13-1

145. వ. అట్టి యెడ వాచార్యుండసమానశౌర్యంబును ¹మాననీయదోస్సారంబును
దివ్యాస్త్రప్రభావంబును జూపినం గౌతేయసైన్యంబునందు.

146. సీ. తఱుచుగాఁ దెగిపడ్డధవళచామరములు డిండిరములయొప్పుఁ బుండరీక
ములు మరాళంబులపొలుపును గరవాలములు మీనభంగియుఁ దలలు శిలల
చాడ్చును దేశముల్ కై వాలరేఖయు మాంసంబు పంకసమానతయును
దాల్చి భటాశ్వమాతంగాంగభగ్నరథముల తిట్టలు ¹పులిసములు గాఁగఁ

తే. శిధిరవరకోటి ద్రెళ్ళిన వీరతతికి
సంభ్రమము పుట్టి సంశృతోత్సాహశీల
నబ్బి భూతబేతాశంబు లోలలాడ
నిట్టలం బగు నెత్తురులేరు వఱసె.

143. 1. సుతుల బలము - కొన్ని ప్రతులు.

145. 1. మహనీయ - అ. శ.

146. 1. పులిసములు - చెక్కు ప్రతులు; సైకతములు - వా. 2. ద్రెళ్ళ నపుడు ధర
మీద దేవతతికి సంభ్రమము - అ. ఇ. చ; వీరకోటిరత్నముల్ వెలయ నిసుము
చందము వహింప సంభృ - ఓ; వీరభటకోటి తగ్గ్రాహవితతి గాగ - గ. ట.

147. వ. అప్పుడు.

148. తే. గగనమధ్యంబునకు వచ్చి ఖరకరుండు
దేటి ¹చూడంగ ²రాక యుద్దీప్తుఁ డగుచు
నెట్లు వెలుగొందు ద్రోణుండు నట్ల వెలుగు
చున్న ³గనుఁగొని ధర్మజుం డురవడించి.

149. వ. ధనంజయ ధృష్టద్యుమ్నుల నాలోకించి యమ్మహావీరు వారించుటకు నియోగించిన.

150. శా. చంచత్తుంగతురంగ¹సశ్వరగతి ²స్ఫూరితవత్కేతనో
దంచద్దీప్తులు ³ప్రజ్వరిల్ల నతిసాంద్రం బై ⁴శరశ్రేణికా
సంచారంబు నితాంతఘోరముగ నాచార్యుఁ వడిం దాకె న
ప్పాంచాలక్షితోపాలనందనుఁడు శుభదీప్తిసంరంభుఁ డై.

151. వ. తదనంతరంబ.

152. క. నరుఁ డగ్గలికం దఱుముచుఁ
బురికొలిపిన గండు మిగిలి భూరిబలంబుల్
గురునిఁ బొదివె ¹నప్పార్షతు
నరదమునకు మించి రథస మత్యుగముగన్.

153. క. పొదుపటయుం గనుఁగవఁ గెం
పొదవఁగ ¹మెయి వొంగి ద్రోణుఁ ²డున్మదలీలం

148. 1. చూడను - ఇ ఈ. కొన్ని ప్రతులు. 3. రాకయు దీప్తు డగుచు - ర; రాకయు దీర్ఘ డగుచు - ఊ. ఎ. ఏ. యు; రాకప్రదీప్తు డగుచు - త. 3. గని ధర్మజుడు వడి నురవడిం(డి)ంచి - వ.

150. 1. సంగర - వ. 2. స్ఫూయల్లసత్కేత - వ. 3. నుల్లస్థిల్ల - ఉ. త. 4. నర, రథ-అని పాఠములు. 5. నాథ - కొన్ని ప్రతులు.

152. 1. నప్పార్షదు నరదము - ఐ. బ. ఓ. గ. శ. వ.

153. 1. మై వొంగ - ఇ. ఉ. ఊ. ఎ. ఓ. ఖ. గ. ఘ. ట. త. ణ. ద. వ. బ. 2. డున్మద లీలన్ - ర; డున్మత్తగతిన్ - పెక్కు ప్రతులు; డున్మత్తుగతిన్ - వా. వీ.

దదనీకములఁ ³గలంచుచు

ముడకం డయ్యును గుమార⁴మూర్తిం బొలిచెన్.

154. క. విను మప్పుడు¹నిజశక్తుల

కనురూపము గాఁగ నిలిచి యద్వై²పిరుల్

³పెనఁగిరి రథ్యంబులు నా

తనిసూతుని మేను శోణితం⁴బునఁ దోఁగన్.

155. క. ¹గురుఁ డలిగి పెలుచ నడవనఁ

గరిహోటకభటని కాయకాయముల నమి

ద్దరణి వొలిచె నరుణవయో

ధర్మ²సంవృత మైనగగనతలము ³చెల్చునన్.

156. క. అప్పుడు ధృష్టదుష్టముఁడు

నిచ్చు బురు¹చూపు లడర నిశితాస్త్రములం

గప్పె గురునిఁ దత్తై న్నన్యం

బొప్పరి తన బెట్టివఁపు²టురవడిఁ ³దెరలన్.

157. క. ద్రోణుని శరములు నిలుపుచు

బాణవితతి సేనమీదఁ బరగించుచు గీ

3. గలంచెన్...మూర్తియ(య)హోలెన్ - కొన్ని ప్రతులు; నలంచుచు - వ.

4. మూర్తి వెలింగెన్ - అ.

154.

1. నిజశక్తుల - ఐ; గురుశక్తుల - బ. ఓ. య. ర; కలశక్తుల - ఖ. గ. ఝ. ట. ణ.

బ. వ. హ; కులశక్తుల - వా. 2. బిరుదుల్ - క. ర. 3. నినిచిరి నారాచము లాతని - ఈ. 4. బులు దొరగన్ - కొన్ని ప్రతులు.

155.

1. గురు డగ్గలిక న్నడవన-గ. చ; గురు డగ్గలిక న్నెదిరిన - ట. 2. సంభృత మైన-

ఆ. ఈ. ఉ. గ. ఝ. ణ. త. వ. బ. ర. శ. మ. 3. విధమునన్ - పెక్కు ప్రతులు; ను బోలెన్ - ఊ. ఏ. ఓ. త.

156.

1. చూడ్కు లడర - ఈ. ఊ. ఎ. ఏ. 2. టురువడి - పెక్కు ప్రతులు. 3. దర లన్ - ఆ.

ర్యాణనుతు లెసఁగ నతఁ డ
క్షీణోద్ధతి ¹నట్లు సమర కేళి సలుపఁగన్.

158. క. ఏచిసరథివరులు ధను

రాచార్యునియిరు గెలంకులందుఁ దఱిమినం
జూచి వడి నవ్యసాచి శ
రాచితదేహులుగఁ జేసె నందఱు ¹గడిమిన్.

159. వ. ద్రోణుడు పదిభాణములు ద్రుపద¹సూనుమేనం గీలించినం దూలక యతం
డతనిపై నిశితివిశిఖవర్షంబు గురిసె నయ్యిఁపురశరనికరంబు లంబరంబు
²గప్పె నట్టియెడఁ జాండవాజ్జపురోగములగుదొరలు గడంగి కుంభసంభవు
దెసకుం దఱిమిన మనవలనిఘనయోధవరులు వారిం దలపడి రందు శకుని
సహదేవుం డాకి.

160. మ. తురగవ్రాతము నొంచి కేతువు వెసం ద్రుంపంగ నాతండు గ్రో
ధ¹రయం బుగ్రము గాక యుండియును గాంధారేఖ వీతధ్వజు
విరథు విస్ఫురితాస్త్రచుట్టితునిఁ గాపింపఁ గదాభీలమూ
ర్తి రథం బుద్ధతి ²డిగ్గ పాటి యతఁ డుర్విం గూల్చెఁ దత్సారథిన్.

161. క. సహదేవుండును గద గొని
మహి ¹కెరఁగినయస్సు దొప్పె మనుజేశ్వర య
మృహితసుఖటయుగము శిఖర
సహితమహాశై లియుగ్మసవృశాకృతి యై.

162. క. వింశతిశరముల నేసె వి
వింశతి ననిలఁజు డతండు వీఁక నగుచుఁ ద

157. 1. నిట్లు - పెక్కు ప్రతులు.

158. 1. బెలుచన్ - ఈ.

159. 1. సుతు - ఘ. డ. ణ. ద. న. వ. వీ. 2. నంబర్యై - ట. శ.

160. 1. రయంబు - పెక్కు ప్రతులు; రసంబు - జ. వా. వీ. ష. 2. డిగ్గి చేరి(వచ్చి, సాగి) - అని పాఠములు.

161. 1. కినురికి - ఖ. గ. ఝ. 2. యుగళ సదృశ - పెక్కు ప్రతులు.

త్రాంశుభనుర్గండము రెం

డంశములుగ నేనె వెడడయచ్చునం బెలుచన్.

163. సీ. మనబల మార్చిన గినిసి కీమఁడు గడ నతనియశ్శంబుల నవనిఁ గూల్చె
భూరిశ్రవుఁడు పొలుపొరి ధృష్టద్యుమ్నుఁ గప్పె నస్త్రముల శిఖండి యేచి
యాతని నిలునిలు నను తాఁకి శరవృష్టి బొదివె విశాచముల్ పూనుతేరు
తెక్కి కప్పారెడు ¹నెలుపుచర్మపుఁ గత్తశములతో ఖరనిస్వనములు నెలఁగ

తే. నమరవల్లభు లగు²నంబునఘటోత్క-

చులు సముద్ధతిఁ దొడరి మూచులు వొరర్చు

పేర్చి యొ దొరు నొంచుచు బెనఁగి పెనఁగి

తెల్లముగఁ ³హడఁ జూడ నచ్చుక్కు పైరి.

164. వ. అయ్యవనంబున.

165. సీ. ఉత్తరేవుండు లక్ష్మణుతోడ నమ గంబు నేనె నుగ్రంబుగఁ జేకితానుఁ
¹డనుపండుఁ దాపడి యద్భుతగళిఁ బోరె శల్మండు నవ్వుచు శరసయమున
నకులు నొంచినఁ గేసము నాతపత్రంబు పెనఁ ద్రుంచి ²యాతని

విరథుఁ జేసి

శంఖంబు పూరించె శారద్యశ సమీద ధృష్టకేతుఁడు నప్తతీవ్రదీప్త

తే. విశిఖములు నింప నతఁ డస్త్రవృష్టి ³పెల్లు

గురినె సాత్యకికృతవగ్మ యురము నార

సముల నొప్పించి డెబ్బదిసాయకంబు

లేయ డెబ్బది⁴యేడమ్మ లేనె నతఁడు.

166. క. సేనాపతి యగుదువద

జ్ఞానాథ⁵నూభవుఁడు సుశర్మునిమగ్న

163. 1. నెలుగు చర్మపు - వీ శ. ప. పెక్కు ప్రతులు. 2. నలంబన - పెక్కు ప్రతులు.
3. నెల్లజూడ - ర.

165. 1. డాచార్యు మతుతోడ - గ. చ. జ. ట. 2. యత డుబ్బి - అ. ఇ. ఉ. ఊ. ఎ.
ఏ. ఏ. క. ఝ. త. డ. న. ప. ర. వ. 3. పెలుచ గురినెఝ. స. 4. యేనమ్ము -
కొన్ని ప్రతులు.

స్థానంబు నొంచె వాతఁ డ
దీనుం డై యతని జుత్తుదేశం జేసెన్.

167. చ. బలమును దాను మత్స్యనరపాలుఁడు గర్జునిఁ దాఁకి రెండుసే
నలు వినుతింప ¹నుదృఢరణం బొనరించినఁ ²గంటికేవఁ గెం
పొలయఁగ నీతనూభవుల కుబ్బుగఁ దద్రథి³దంతిఘోటకం
బుల నులుమాడె నారథివపుంగవుఁ డంబరచారు లార్వఁగన్.

168. క. వేడుక మై దలపడి పో
రాడిరి ద్రుపదభగదత్తు లస్త్రబలము శా
ర్థాడంబరమును నెఱుఁగులుఁ
జూడను ¹వినఁ జిత్రములుగ శుంభదృంగిన్.

169. నీ. పారవుం డభిమన్యు ¹బలువిడిఁ దాఁకి బాదాసానమున ²హుంప నతఁడు గినిసి
యతని ధనుః³కేశనాతపత్రంబులు ద్రుంచి ⁴యేనింటఁ దత్తురగములను
సారథి నొప్పించి శరము లేడిట స్రుక్కుజేసి దర్పంబున శిరము ద్రుంచు
టకు ⁵భల్ల మరిఁ బోయుటయుఁ గృతవర్మ రెండమ్ముల విల్లు
నయ్యమ్ము దునిమెఁ

తే. బలుకయును వాఁలుఁ గొని నరుపట్టి గవిసి
పారవునిరథ్యముల నేలపాలు సేసి
⁶యూటిః ⁷సూతునిఁ బడఁ దన్ని యురగవిభునిఁ
బట్ట⁸గరుడుచిక్రియఁ దల పట్టి కొనియె.

167. 1. నదృఢత - అ. ఆ. ఇ. ఐ. ఓ. ఖ. గ. చ. జ. ణ. త. వ. వీ. శ. ష. 2. చూచి
కంటికెం - ఓ. 3. సూత ఘోటక - అ. ఆ. ఔ. చ. డ. వీ. శ. ష. న. శ; పంక్తి
ఘోటక - వ.

168. 1. విన విచిత్రమైన శుంభదృంగిన్ - హ.

169. 1. పైకి లంఘించి బాదా - న. 2. గవ్వ - ఇ. న. 3. యేడింట - అ. ఇ. యు.
ద. వ. 4. భల్ల - పెక్కు ప్రతులు; శర - వా. వీ. శ. ష. 5. యురక సూతుని -
ఇ. ఈ. ఖ. ద. న. వ. 6. సారథి - చ. వ. శ. ష. 7. గరుడని - కొన్ని ప్రతులు.

170. వ. అలోననైంధవుండు¹ సంభ్రమంబున శాతకృపాణి²చర్మంబులు గొని రథంబు
డిగ్గ నుటికి రయంబున³ నెయిది యదల్పినం గని జనకద్యేషి యగునతని
వలనిరోషం బగ్గలింప నా పురందరపాత్రుండు పౌరవుని విడిచి యద్దెసకు
లంఘించి కవినె నప్పడు.

171. తే. వికట¹విస్ఫురదసిచర్మవివిధచిత్ర
గతులు చూపఱయెడఁద కద్యున² మొనర్ప
నార్జునియు సింధురాజుఁ బఱాభిగామ
సింహాశార్దులగతి విలసిల్లి రధివ.

172. వ. అట్టియెడ.

173. క. అఱిముఱి వ్రేసినఁ బలకం
గఱచిననైంధవునియలుఁగు గని నరమతుఁ డే
దైట ముఱిసిన నది రూపఱి
¹పెలుగుటయును వెన నతఁడు వెనుకకు విరిగెన్.

174. క. విఱిగినచో నిలువక¹ వెఱ
నుఱికెం దనరథము మీఁది కోడితి పోపో
ఁటికి యని పలికి నులుముగ
నఱికెం దత్సేన శార్దనందనుఁడు వడిన్.

175. క. తెగలివ నైంధవుఁ గని నృప
వరు¹లుపలువు రొక్కపెట్ట వాసనిమతు పై

170. 1. డు ససంభ్రమంబున - కొన్ని ప్రతులు; డుసన్నద్ధనిశాత - మా. 2. చర్మంబులు - అ. ఊ. ఏ. వ. హ. 3. నెయిది - మా; గదిసి - ఊ. ఏ.; నెదిరి - ఆ. జ. ట. ణ; నంటి - ద. వ. 4. వలన - పెక్కు ప్రతులు.

171. 1. విస్ఫురతర చర్మ - ఎ. ఐ. 2. యొనర్ప - పెక్కు ప్రతులు; ముసేయ - వా.

173. 1. విరిగె నతడు నిలువలేక వెనుకకు నరిగెన్ (బరచెన్, జరిగెన్) - అని పాఠములు.

174. 1. వెన నురికెన్ - కొన్ని ప్రతులు.

175. 1. లందరు నొక్క (మొగిని) పెట్ట - అని పాఠములు.

నురవడిఁ దఱిమిరి మద్రదే
శ్వరుఁడు గదిసి ²దీప్తశక్తి వైచెం బెఱచన్.

176. క. ఉరగాంగన ¹నలిఁ బల్లెడు
గరుడునిక్రియ శక్తి ²ఘట్టి క్రమ్మట వైచెఁ
నరసుతుఁడు శల్యసూతునిఁ
బొరివోవఁగ నార్చెఁ బాండుపుత్రబలంబుల్.

177. వ. అయ్యచనరంబున విరాటుండును ద్రుపదుండును ధృష్టకేతుండును యుధిష్ఠి
రుండును సాత్యకియును గౌతమియును భీమసేనుండును ధృష్టద్యుమున్ను
డును శిఖండియుం గవలును ద్రౌపదేయులును సౌభద్రుం బొగడునెలుం
గులు సింహనాదంబులు నింగిమట్ట నతనికి మల్లాసంబును నీకొడుకులకు
రోసంబును జనియింప నతనిఁ బరివేష్టించిన తద్విజయంబు నై రింపక కూడు
కొని నీకొడుకు లతనిపైఁ బటుశరంబులు గురియ నక్కుమారసంతతికి
సంజనంబుగా శల్యుండ గద గొని యభిమన్యున కభిముఖుం డై ¹కవిచె ననిన
విని ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కిట్లనియె.

178. తే. ఎక్కచెక్కటి పెనఁగిన నింతవట్టు
పెనఁకవలు ¹ఁట్టు లేచునే పృథివి నింక
జనము లీమరుపాండవసంగరంబు
సెప్పికొండ్రు ²మనంబు లచ్చెరువు నొంద.

179. క. ¹అని సొంపు వినియు నాకుం
దనివి సనదు శల్యపార్థతనయులసమరం
బునతెఱఁగు సెప్పు మేర్పడ
ననవుడు సూతమతుఁ డిట్టు లనుఁ బతితోడన్.

2. తీవ్ర శక్తి - వ; సత్తశక్తి - వ.

176. 1. వడి - వ. 2. చమరి - శ.

177. 1. నడచె నని - డా. పి శ. ప.

178. 1. పినులకు నింపు పెనిచె నింక; పినులిట్లించు ననఘ యింక - అని పాఠములు.
2. మనంబులు చెవులు నిండ - వ.

179. 1. అని చెప్ప వినియు - డా. త. ప. వ; అనిశంబు వినియు - ట.

—: భీమసేనశబ్దల గదాయుద్ధము :-

పం. 7-14-4

180. ఉ. అమ్మెయి సూతుఁ డీల్గుటయు నగ్గలికఁ గద వుచ్చిఁకొంచు రా
ద్రమ్మున వచ్చుశబ్దం గని తానును జండ¹గదావిలాసనో
గ్రమ్ముగ లీల మార్కొనియె ర మ్మిట రమ్మనుచు² ననుస్తనై
న్యమ్ములుఁ బిచ్చులింపఁగ సురాధిపపాత్రుఁడు దీప్తగాత్రుఁడై .
181. ఉ. అంతకు భీమసేనుఁడు రయం బెసఁగం ¹గద నెయిపట్టి య
త్యంత²బలంబు మైఁ బిఱిది కాతనిఁ ద్రోచి కనద్గదాపరి
³శ్రాంతి వెలుంగ నిల్పినఁ దిరం బయి శబ్దం డుదాత్తరేఖఁ గా
లాంతకదీప్తమూర్తి యగునాతనిఁ దాఁకె ⁴బలంబు లార్చుగన్.
182. వ. అట్టియెడ.
183. క. ఇతనికి నితండ యితనికి
నిత¹డ యెదురుఁ గాక యెదుల కీయిరువురయు²
ద్దతి నెదుర వశమే యను వా
క్తతియును దూర్యష్టనములు గడుఁ ³బెల్లెసఁగెన్.
184. వ. ఇట్లు దలపడి శత్రుసమీరనందములు మండలప్రచారంబులను విచిత్రగదా
¹ప్రసారణంబులను మెఱయుచు.
180. 1. గదానుశాసనోగ్రమ్ముగ - హ.
181. 1. దగ చేయిపట్టి - అ. ఆ. చ. ల; సుతు నెయిపట్టి - ఈ. హ; దగ (వెన) నేగు దెంచి-
ఉ. త. వ. 2. బలంబు - కొన్ని ప్రతులు; రయంబు - వా. కొన్ని ప్రతులు.
3. శ్రాంతి - ఎ. ఔ. చ. త. ద. ల. వ; శ్రాంతి - హ. 4. సురల్ నుతింపగన్ - వ.
183. 1. డేసరి కాని యన్యు లీయిరువుర - ఖ. వ. 2. నుద్దతి నెదుర - శ. మ. పెక్కు
ప్రతులు. 3. బెల్లెగెన్ - ఉ. ప. ఐ. వ. హ.
184. 1. ప్రహరణంబులను - బ. గ. వ. పి. శ. మ. న.

185. మ. గద లన్యోన్యసమాగతిః¹ మిడుగుటుల్² గ్రమ్మంగ³ సారించుచుం
గదియం⁴ బాయుచు⁵ వేటు దప్ప నుసులంగా⁶ నేర్పు లంగంబులం
దొదవఁ⁷ ఘోర⁸ పరస్పరప్రహతు లత్యుగ్రంబుగా⁹ నెత్తురుల్
సెదరింపం బదశబ్దహుంకృతులు దిక్పీఠంబులఁ¹⁰ దాటఁగన్.

186. క. ఖిరెడునప్పుడు లావును
వీరోద్రేకంబుఁ జలము వెరవును సరియై
మారుతియు మద్రపతియు ను
దారగతుల మెఱసి రమరతతి వినుతింపన్.

187. వ. ఇట్లు పెద్దయుం బ్రొద్దు పెనంగి.

188. క. అఱిముఱి నొండొరు వ్రేసిన
నెఱుకులు¹ దాఁకుటయు నొచ్చి నేల కొఱగె బి
ట్టిటి యాసుభట²ద్వితయము
వెఱచఱచి బలద్వయంబు వెగ³డందంగన్.

189. వ. అయ్యవసరంబున.

190. క. కృత¹వర్మండు మద్రమహీ
పతి గ్రక్కున గ్రుచ్చియెత్తి పాయంగొని యు
ద్ధతి²వాయఁ జనియె మారుత
సునుఁ³దాలోఁ దెలిసి లేచి శోభిల్లెఁ గడున్.

185. 1. మిడుగురుల్ - కొన్ని ప్రతులు. 2. గ్రమ్మంగ - ఊ. ఏ. క. ధి. వారించుచున్, దా మెచ్చుచున్ - అని పాఠములు. 4. బాయుచు - అ. ఏ. క. ద. న. శ; బారుచు- థి. ఎ. ఝ. డ. ర; బోయిన - న. శ. 5. నుబ్బుగాత్రంబులన్ - హ. థి. పరం పరాప్రహతు - త. 7. రక్తముల్ - వీ. శ. ష. కొన్ని ప్రతులు. 8. పర్వగన్, గప్పగన్ - అని పాఠములు

188. 1. నాటుటయు - వ. 2. ద్వయమును - న. 3. డొందంగన్ - కొన్ని ప్రతులు.

190. 1. వర్మయు - కొన్ని ప్రతులు. 2. మాయ జనియె - కొన్ని ప్రతులు; తోడ జనియె - అ. జ. ట త. వ; తొలగ జనియె - ఓ. ఖ. 3. డంత చేరి - ఊ. ఎ.

191 క. గద సారించుచు ¹జయమునఁ

బొదలు నతనిఁ జూచి నీదుపుత్రులు గోపం

బొదవ ²నడరి రుదృఢిగతి

మదవత్కరిచటులరథసమాజంబులతోన్.

192. వ. ¹ఇట్లడరి వివిధాన్త్రశస్త్రంబు ²లేయుచుం బొదిన.

193. మ. కవలం దానును నేచి ¹యద్ధురగతిం గౌతేయము ఖండిండు పీ

రవరాసీకము ²పీఠక గూడికొని సంరంభంబు శోభిల్లఁ గౌ

రవసంఘంబుఁ గలంచిన ³ఁటిగె దర్పం బేది నీసేన ⁴య

బ్ధివితానంబు మహాసమీరణనిరస్తం బైన చందంబునన్.

194. వ. అంత నపరాహ్ణం బయ్యె నప్పుడు శంఖభేరిమృదంగాదితూర్యస్వరంబులు

నెలంగ నీచానాదంబులం బేర్చిన పాండవసేనంజూచి వృషసేనుండు రోష

వేశభీషణుం డై మార్కొని మార్గణికరంబులు నిగిడించిన.

195. మ. కరిగాత్రంబుల ఘోట ¹కాంగకములం గప్పెన్ సవిద్యూమి య

చేరు వై యుండఁగ రథసూరథి క్రేణీవపుఃఖండముల్

దొరఁగెం దుత్తుము రయ్యెఁ గాల్చులము లస్తోకప్రవాహంబు లై

పరగెన్ రక్తనదుల్ ²పిశాచకుల మంఖఃకేటలోలంబుగన్.

196. తే. కర్ణనందనుఁ డిట్లత్తుదీర్ఘభంగిఁ

బాండురాజుతనూజులజలము నెల్లఁ

191. 1. రయమున - కొన్ని ప్రతులు. 2. నడచి - ఊ. ఎ. ప. ఘ. 3. హరి మద - పెక్కు ప్రతులు; హయ - వ.

192. 1. ఇట్లు దరిమి - య. 2. లు గురియుచు - పెక్కు ప్రతులు.

193. 1. యద్ధతగతిన్ - కొన్ని ప్రతులు. 2. నొక్కపెట్టరణ(కడు)సంరంభ - అ. చ. ట. ణ; తోడ గూడికొని - ఓ. ఖ. గ. వ. 3. విరిసె - ద. న. వ. శ. ష. 4. యత్ర వితానంబు - శ. ష. పెక్కు ప్రతులు (యతి తప్పినది).

195. 1. కాంగములనున్ - శ. ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. పిశాచిచయ - య, పిశాచచయ - కొన్ని ప్రతులు.

గనుపుగొట్టంగఁ ¹జొచ్చినఁ గినిసి నకులు
నాత్మజుండు శతానీకుఁ డతనిఁ దాడి.

197. క. వాలమ్ములు ¹వది మేనం
గీలించిన నాతఁ డతనికేతనము ధరం
గూలిచి చావముఁ ద్రుంచిన
నాలోనన ద్రోవదేయు లందఱుఁ బెలుచన్.

198. వ. తోడంబుట్టువునకుం దలకడచి వివిధశిఖంబుల వృషసేనుం గప్పిన నశ్వశ్తామ
ప్రముఖం బై ¹కదిసి కౌరవానీకంబు శతానీకునిం దతోడ్పదరుల ననేకక్రూ
రాస్త్రనిచ²యావృతులం జేసినం గని కాంజేయాగ్రజుండు గడంగి
కేయమాత్యుపాంచాలప్రభృతిబలంబులతో నురవడించిన సురాసురసం
గ్రామ సన్ధశనమరం బయ్యె నందు భీమకర్ణకృపద్రోణద్రోణిధృష్టద్యుమ్ను
విచాటులు ప్రతాపదీపితు లై మార్తాండుండు సప్తమూర్తులు బాల్చి ధరణి
విహరించెన్లు ³వెలింగిరి కొండొక సేపునకుఁ జాండవసేనాసాగరసంరం
భంబు ⁴సహింపఁజాలక మనమొన దెరలి మరలినం జూచి యాచార్యుండు
గోపాటోపంబును బటువిక్రమంబును నావేశింప నీసైనికుల నిలునిలు మని
యదల్చి తూణింబు బిగియించి గుణంబు సారించి సారథితో ని ట్టనియె.

199. సీ. చలమేది కౌరవసైన్యముల్ వాతెడు ధర్మనందనునియుద్ధంధవృత్తిఁ
గంచె యీతనిఁ దాడి గర్వంబు మాన్పక నిలిచిన నిమ్మాక నిలుచునెట్లు
ధర్మజభీమసాత్యకిమాత్యుపాంచాల తత్తమాజులు నాకుఁ దరమె క్రీడి
చావంబు వెంపు నాచూపిన యదిగాదె విను మట్లు గాకయుఁ దనువు దాచు

తే. ససుయమే యిది సంభృతోత్సాహాలీల
జయముఁ గీర్తియుఁ గోరి యస్థలితభంగిఁ

196. 1. దొడగిన - ఇ. ట. ద.

197. 1. వడి - కొన్ని ప్రతులు.

198. 1. కవిసి - పెక్కు ప్రతులు. 2. యని పీడితులం జేసిన - కొన్ని ప్రతులు. 3. వెలు
గొందిరి - మ. 4. సైరింప జాలక - పెక్కు ప్రతులు.

దేరు ¹నడుపుము చేతులతీట వోవ
నడరి రథికజనంబు ²పేటాడవలయు.

-: ద్రోణాచార్యులు ధర్మరాజుతో యుద్ధంబు నేయుట :-
సం. 7-16-19

200. చ. అన విని మేను వెంచి రయ మారంగ సూతుడు దేరు వోవ ని
చ్చినఁ గని వారి నై న్యములు చెచ్చెర ధర్మిజు మించి త్రోవఁ జే
ర్చినభుజసంపదం ¹గడఁగి సింధురలీలఁ దెల్చి తాకె న
మృనుజవిభుఁ గురుండు పటుమార్గణి²సంపహితాంబరంబుగన్.
201. క. తాకినఁ బొగడం దగియెడు
వీకం బతి ద్రోణు కాణవృతుఁ జేయ నతం
డాక గొనక యతనిధనువు
ప్రేకనిభల్లమునఁ ద్రుంచి వెన డగ్గటియెన్.
202. వ. ¹ఇ ట్లుద్దతుం దై యగ్గురుండు పొంగినజలనిధియుం బోలెం గవసిన ధర్మనం
డను చక్రరక్షకుం డగుసుకుమారుండు చెలియలికట్ట ²తెఱంగున నిలువ
రించి నిశితశరం బతని యురంబున వాటించిన నప్పాంచాలవరుం బ్రళం
సించు నెలుంగులు నెలంగఁ కాండవబలంబులు పేర్చి యార్చిన.
203. క. పెనుగాలిఁ బెటుగు కార్చి
చ్చునుబోలెం ¹బొదలి గురుండు మకుమారునిఁగాం
చనపుంఖశరజ్వాలా
విని²పాతితుఁ జేసి తటిమి విభు³నిం గదిసెన్.
199. 1. గడుపుము - డౌ. య. 2. చెండాడ వలయు - జ.
200. 1. సమదసింధుర - ఖ. య. ల; స్రమద సింధుర - వీ. శ. మ. పెక్కు ప్రతులు.
2. సంభరితాంబరంబుగన్ - అ. ఆ. గ. జ. వ.
202. 1. ఇట్లుద్దురుం దై - ఈ. త. హ; ఇ ట్లుద్దండుం దై - ఊ. ఏ. 2. చందంబున -
పెక్కు ప్రతులు; బోలి నిలువరించిన - ర.
203. 1. పెరిగి - ఊ. ఖ; బొదివి - ఇ. ఐ. బ. శ. 2. మాతుని - ఎ. హ. 3. వొప్పిం
చెన్ - ఆ. ఈ; డగ్గరియెన్ - ప.

204. వ. అప్పుడు పాండవయోధు లొండొరుల ¹మీటి యుద్ధిష్ఠిరుముందటికి వచ్చి
యాచార్యుం బొదివిన నతండు నలిరేగి.

205. సే. నకులని నై దుసాయకముల¹స్రస్కించి సహదేవు నేడింట సాధుఁ జేసి
నవవిశిఖముల మాత్యవరేణ్యు నడగించి యేనింట సాత్యకియేపు మాపి
ద్రౌపదేయుల²శరత్రయము³లఁ గలఁచి వింశతి నుత్తమౌజుని చలము⁴మాన్వి
సంధ్రెండుసంధ్రెండు పటు⁵మార్గణంబులఁ జాండవాగ్రజుని శిఖండి నొంచి

తే. మఱియు మార్కొన్న రథికుల మదము ⁶సెఱచి
మెఱుఁగుఁదూపు లా ధర్మజు ⁷మీఁద నిగుడ
నడర ⁸సఱిమి యుగండు రుఁ డడ్డపడిన
నవ్వి యవ్విభుఁ దెగటార్చె నారసమున.

206. వ. అట్టియెడఁ గేకయపతులును జాంచాలనాథుండును దదీయజ్ఞాతు లగుసింహ
సేనవ్యాఘ్రదత్తులు లోనై నయోధు లనేకు లాచార్యుం బొదివి శౌర్యశా
హుఃపీఠ్యంబులు; నెఱపి రెండు సింహసేనుఁడును ¹వ్యాఘ్రదత్తుండును నెట్టన
నానాస్త్రంబుల నొప్పించిన నాథనుర్ధర²గురుండు.

207. తే. కన్నుఁగవఁ గెంపు గదురంగఁ గౌరవులకు
¹జిత్త మలరంగ ²నావ్యాఘ్రదత్త సింహ
సేన మస్తకములు రెండు శితశరములఁ
గుండలంబులతో నేలఁ గూల నేసి.

204. 1. మిగిలి - ద.

205. 1. నొప్పించి - ఇ. ఈ. ఎ. డౌ. క. - కొన్ని ప్రతులు. 2. నిషు త్రయమున - వ.
3. న - కొన్ని ప్రతులు; గీలించి వింశతి - ఉ. జ. ట. త. హ. 4. మాన్వి - ఎ. ఏ.
ఓ. ర. హ. 5. నారసంబుల - ఇ. 6. లఱచి - హ. 7. మీఁద - వీ. శ. మ. న -
పెక్కు ప్రతులు; మేన - వా. 8. తరిమి - అ. ఆ. ఇ. ఈ. - కొన్ని ప్రతులు;
నడుమ - ఊ. ఎ. ఏ. ర. శ.

206. 1. వ్యాఘ్రదంతుండును - బ. ఓ. డౌ. ఖ. యు. 2. వరుండు - కొన్ని ప్రతులు.

207. 1. సంతసంబుగ - అ. ఆ. ఇ. ఉ. ర. పెక్కు ప్రతులు. 2. ఇచ్చట కొన్ని ప్రతులు
'వ్యాఘ్రదంత' అను పాఠమును గ్రహించుటచే గుఱి సమన్వయమైనది. చుట్టి కొన్ని
ప్రతులలో పూర్వపు లేఖనసంప్రదాయమునుబట్టి పూర్వానుస్వారము తరువాత
వచ్చు నక్షరమును ద్విత్వముగా గైకొని "సంతసమున" అన్నట్లు పాఠము గ్రహించి
'రత్త' శబ్దముతో ప్రాస యతిని పాటించినట్లు తోచును.

208. క. తక్కుటి రథికుల ¹నెల్లను
 జిక్కువడం జేసి పురుషసింహుండు మదం
 బెక్కియుధిష్ఠిరుఁ బొడవెడు
 నెక్కుడు ²తమకమునఁ గదినె నేడైఱ మెఱయన్.
209. వ. అయ్యవసరంబున నానై న్యంబుల జనంబులు.
210. క. అదె వట్టు వడియె ధర్మజుఁ
 డదయుం డగుద్రోణుచేత నక్కట నేఁ డు
 న్మదుఁ డై సుయోధనుఁడు ¹దం
 డ్రీ దలిర్పఁగ నేఁగు గంపురికి ²గొని యెఱమిన్.
211. వ. అనుచు సంభ్ర¹మాకలచిత్తు లగుచు నున్నంత.
212. మ. ధరణీభాగము గ్రక్కునం గదలి రథ్యవాతచంచ¹ద్గతి
 స్ఫురణం బొప్పఁగ బాణజాలము నభంబుం గప్ప నత్యంతని
 మ్మరిసంతర్జనఁ ఘోషభీషణచుహోటోపంబు ²చిద్దంత లా
 తురతం బొంగఁగఁ ³జేవచ్చి వడిఁ బార్థుం డగ్గురుం దాఁకినన్.
213. వ. కౌరవయోధవరు లొక్కపెట్టి భార్యద్యాజునకు బాసట యై ననై న్యంబుగా
 సవ్యసాచి బొదివిన నవ్వీరుండు ఘోరాకాయం డయి గాండివచండనిస్స
 నంబు లొండొండ నిగుడ నిశిసాయకపరంపరలు ¹గురిసి కపా²తోపలం
 బును మేదోమాంసపంకంబును స్థిమాన్³సికతంబును నగు శోణితనదీ⁴ప్రక
-
208. 1. నేకుల - గ. చ. ణ. బ. 2. మదమునను - క. ఝ. డ. ర.
210. 1. కోర్కి దలిర్పఁగ - వా. 2. మోదముతోన్ - ణ.
211. 1. మాకులిత - ఆ. ఇ. ఈ. ఝ; మాయత్త - ద. వ.
212. 1. ద్రధస్ఫురణంబు - క. జ. 2. దిగ్భిత్తు లా - పెక్కు ప్రతులు. 3. జేరవచ్చి - చ. జ. ఠ. ణ; జేయవచ్చి - వా. కొన్ని ప్రతులు.
213. 1. గురియించి - ఈ; నిగుడించి - ఇ. 2. ల కమతంబును - ఆ. 3. నై కతంబును - ర. వ. వీ. క. ష. వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. ప్రవాహంబు - కొన్ని ప్రతులు.

రంబును బిఱపె నంత గభస్తిమంతుం డస్తకైలాంతరితుం డయినఁ
బాధ్యబాణాంధకారంబునకుఁ దోడు సంధ్యాసంతమసంబు గవిసినం గురునై
నికలకుఁ దమవారలు నెదిరివార లని నిరూపింప నశక్యం బగుటయు
ద్రోణదుర్యోధనులు సమరంబు సాలించి వాహినులఁ దివియించినం దిరం బై
ధనంజయుండును కయతూర్యస్వనంబులును బాంచాలకేకయాది బంధుమిత్ర
ప్రళంసావహంబులును వీనులం బొలయఁ దనబలంబుల మరల్చి ధర్మనందనుం
గొలిచి చనియె నీనితైఱంగున రెండుసేనలు దమతమ విడిదలల కరిగి యథో
చిత వ్యాపారంబుల నుండి నాటిరాత్రి సినిన మఱునాఁడు.

214. క. రేచకడ¹ యుభయజలములు

నేవును నెలమియును నెనక మెఁగ వెఱలి యా

టోపంబున రణసన్నా

హోప్రకమలీల మెఱయ నుజ్జ్వలభంగిన్.

215. వ. ఉన్మసమయంబున లజ్జాపావంబులు మొగంబునం దోచ ద్రోణుండు దుర్యో
ధనున కిట్లనియె.

216. చ. నరకర మున్న చెప్పితి రణంబున నర్జునుఁ దొడ్డనున్న నె

వ్యతికిని ధర్మసూనుఁ బొదువంగ నశక్య మొకండు పాధును

ద్దురుఁ డయి నేల వాపికొని దోర్బల మొప్పుగఁ బోవఁ జాలినన్

వెరవునఁ బట్టెదం బరులు వేషరు మార్కొనినం గలంచెన్.

5. గిమస్తకాంతరితుం డైన - ఆ. ఖ. ప. వ. 6. సంతమసంబు - అ. ఆ. శ.
పెక్కు ప్రతులు; సమయంబు - వా. 7. దురంబు సాలించి - ఆ. ఇ. ఈ. ఎ. ల.
కొన్ని ప్రతులు; దివివించిన - క. ఘ. య. డ. ర; దివియం బంచిన - ఉ. త. ల; వా;
దివియ నియమించిన - ఇ. ఈ. ఐ. 8. నిట్లు సేనలు రెండును - పెక్కు ప్రతులు.

214. 1. నుభయ - వీ. శ. ప.

216. 1. ను తోడనున్న - ఊ; ను దుండె నేని - గ.

-: ద్రోణాచార్యుల రెండవనాటి యుద్ధము :-

సం. 7-18-3

217. ఆ. నరుడు లేనిచోట నను గని వెన్నిచ్చి

పాటుకున్నఁ బట్టు¹వడియెఁ గాంగఁ

దలఁపు ధర్మపుత్రు ధరణీశ పాటుట

గలిగెనేని ²సంతకంఁబె మేలు.

218. వ. అనిన విని సుశర్మ దుర్యోధనున కి ట్లనియె.

219. క. ఆనరుఁ డెప్పుడు మము నవ

మా¹నించుచు ²మనికిఁ జేసి మచుజేశ్వర కో

పానలము సంతతము మా

మానసములఁ ³బొందువ నతని మార్కొను కడఁకన్.

220. వ. ¹తమకించుచుండుము నీకు బాస యిచ్చి పెద్దకాలం బయ్యె నేడు రణభూమి
యందు నర్జునుం డొండెఁ ద్రిగర్తు లొండెం గావలయు నే మతనిఁ బెద్ద
కయ్యంబులోనం బావీకొని పోవుట నీచి త్తంబునకు వచ్చున కాదె యనవుడు
నతనితమ్ములు ²సత్యవ్రతుండును సత్యకర్ముండును సత్యనర్ముండును నిబ్బం
గిన పలికిరి వారల³పక్షం బై నరభిక్ష⁴వర్గంబు నితైఱుంగున నియ్యకొని
యుల్లసిల్లె నిమ్మెయిం ద్రిగర్తులు పదివేపురు దొరలు గడంగినం గని ⁵తుండి
కేళమాళవ⁶శిలింధ్రమగధమచ్చిల్లి కాది దేశాధీశులును బంధుమిత్రసహ
తంబుగా నివ్వింబునవారితోడివారై పంతంబులు నలికి యుబ్బునం బొంగి
ఁట్లప్పరుసన నగణ్యరథికోత్తము లుత్సహించి కృతస్నాను లై యగులం
బూజించి తత్సన్నిధి సర్వయోధులు నాకర్ణింప నందఱు ని ట్లనిరి.

217. 1. వడియు, వడుట, వడును గాక - అని పాఠములు. 2. యంతకంఁబె - పెక్కు
తాళపత్ర ప్రతులు.

219. 1. నింపు చునికి - అ. ఎ. ఐ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు. 2. మనికి జేసి - అ. ఓ. బొ
దువు - ఆ. ఇ. ఈ. ఉ. శ. కొన్ని ప్రతులు.

220. 1. తమకించుచుండుదుము - అ. ఆ. ఇ. ఈ. కొన్ని ప్రతులు; తలకించు - ర. 2. సత్య
రథుండును - శ. మ. పెక్కు ప్రతులు. 3. ను సత్యసేనుండును - కొన్ని ప్రతులు.
4. వర్గం బైన - పెక్కు ప్రతులు. 5. ముఖ్యులు - పెక్కు ప్రతులు. 6. తుండిర-ఇ;
తుండి - వీ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు. 7. పులింద, కళింగ - అని పాఠములు.

221. సీ. అర్జునుఁ ¹జంపుదు మతని కోడితిమేని గోవధంబును ²పనితావధంబు
బ్రహ్మవధంబును ³బరదారగమనంబు బ్రహ్మస్వహరణంబుఁ బరధనావ
హరణంబు గురుజనత్యాగంబు శరణాగతారక్షణము ⁴నన్యతాభిరతియు
మధ్యపానము ⁵నన్దిమానవవై ముఖ్యమును గృహోదాహంబు జనుల ⁷నెట్టి

అ. గతులఁ బుచ్చు నట్టిగతులు వాటిలు నక్కి
రీటికోలుతలకు నోట లేక
దురము సేసి తగినతుది గన్నపుణ్యాత్మ
కలితగతుల మేలు గలుగుమాకు.

222. వ. అని ¹సంశాపంబులు పలికి సంశస్త్రకు లనేకరథికముఖ్యులు బహుళచతురంగ
బల పరివృత్తులై కురురాజు సంతసిల్లి నుల్లాసంబునం జనిరి గురుండును
గరుడవ్యూహంబు సమకట్టి దానికిఁ జంచు వై తాను నిలిచె దుర్యోధనుం
డును డమ్ములుం దలయును గృపకృశవర్మలు గన్నులును ²సింహశాఖీర
శూరసేనకేకయప్రముఖులు మెడయును శాప్లాకభూరిశ్రవస్సోమదత్తశల
శల్యులు పలపలితెక్కయు నశ్వత్థామ సుదక్షిణ విందానువిందులు డాపలి
తెక్కయు శకునిపౌండ్రశింగాంబష్టమాగధులు వెన్నును నానాజనపద
సేనాసమన్వితుం డై సూతపుత్రుండు పుచ్చంబును నైంధవాదివిధదేశా
ధీకులు నెడనెడం గలియఁ బెరసి యెడలిపొలుపును బలుపును నై నిలువ
నియోగించిన నమ్మోహరంబు మహాపవనసముద్ధాతసాగరాకారం బై
యుత్సాహాన్యత్యంబుసేయు చంపంబునం జూడ నొప్పె నందు మధ్యను
ప్రదేశంబున భగవత్తుండు గజారూఢుం డై యుదయాచలంబువైఁ బొలుచు
భానుండునుంబోలెఁ దేజరిల్లుచు నుండె నంత నక్కడం ద్రిగర్తాదులు పాండవ

221. 1. జంపెద మతని - అ. ఒ. క. కొన్ని ప్రతులు. 2. శిశుస్త్రి వధంబు - హ.
3. బరిధనావ - ఐ. ఓ. ఖ. ఘ. కొన్ని ప్రతులు. 4. న కృతాభిరతియు - ఆ. డ.
5. నార్తి మానవ - ఈ; దీన మానవ - ఉ. ఊ. ఎ. ఏ. 6. దహనంబు - ఆ. ఉ.
ఐ. ఒ. ల. కొన్ని ప్రతులు. 7. నింద - ఉ. ఎ. 8. దురము సేసి తగిన తుది -
ట. ద. ప. వ. వీ. శ. ప; దుష్కరంబు సేసి తుది - వా. కొన్ని ప్రతులు.

222. 1. శవధంబులు - ఇ. ఐ. ఓ. జ. ట. ల. వ. 2. సింహశ కాశ్మీర, సింహ సౌవీర -
అని పాఠములు.

సేనదక్షిణదిక్కునకుం జని సమరంబునకు సవ్యసాచిం దొలంగం బిలుచుటయు
నన్నరశార్దూలుం డన్నతో ని ట్లనియె.

223. చ. తటిమి మశర్మ డిమ్మలును దానును నాజికి నన్నుఁ బిల్వ నే
నెఱుంగనియట్టు ¹లుండు టిది యే పురుషార్థము వారి నెల్ల నే
దైత నులుచూడఁ బంపుము కడిందగఁ జూడకు నీకు నేమియుం
గఱగొఱ గాదు పోమి గడఁగవ్వము నాకు నుదాత్తమానసా.

224. వ. జనుటయు నయ్యధిష్ఠిరుడు.

225. తే. గురునిబాళార్థములు నెఱుంగు¹దుము మనకు
నతనిపూనికి బొంకు నేయంగ వలయు
దీని కెయ్యది కార్యంబు దాని నీవు
బుద్ధి మచితంబుగాఁ గల²పోయు మనుడు.

226. వ. ధనంబుయుం డతనికి ట్లనియె.

227. చ. విలిచినఁ బోవకుండు టిది ¹తనం బగుఁ గాన నేర్పుగాఁ
దలఁపదు లోక మే నరివధం బొనరింపఁగ నెట్లుఁ బోయెనం
జలము బలంబు దైత్యమును²కార్యమునుం గలవాఁడు పీడు నేఁ
డలఘుఁడుఁ గుంభసంభవుని నాఁగు భవత్పరిఁక్ష³ార్థి యై.

228. వ. అని పాంచాలవరుం డగు సత్యజిత్తుం జూపి.

229. క. ఇతఁ డున్నయంతసేపును
మతి నేమియు వెఱవ వలదు మార్తరచేత⁴
హతుఁ డయ్యెనేని నిలుచుట
చతురత గా దనికీ దొలఁగి చనవలయు నృపా.

223. 1. లుండు టిది - ఖ. జ. త. డ; లుండ నిది - ర. వీ. శ. మ.

225. 1. దువు - ప. క. జ. డ. డ. 2. పోయవలయు - బ. ద.

227. 1. పెంటితనం, పెట్టతనం, బెండుతనం, పేదతనం - అని పాఠములు; బెంటితనం -
వ. శ. 2. సాహసముంగల - న. ప; సత్యమునుం - డి. ప. క. వ. 3. దార్థ మై-
శ. మ. కొన్ని ప్రతులు.

∴ అర్జునుడు ధర్మజుచే ననుజ్ఞాతుం డై సంకల్పకులపైఁ బోవుట :-

సం. 7-16-44

280. తే. అనిన నొడఁబడి యట్లు కా కనుడు నన్ను
రేంధ్రునకు భక్తి మ్రొక్కి సురేంద్రపుత్రుఁ
డతనిచేత దీనిన గొని యవ్వొరోధు
లన్న ¹దెస కేఁగె సంతోష ముత్పటముగ.

281. వ. ఇట్లు ధర్మజుని¹యొర్ప వాసి విజయుండు చనుటకు నుబ్బినమననై న్యంబులం
గనుఁగొని యమృహీపతి ధృష్టద్యుమ్నుతో గౌరవులు గరుడవ్యూహంబుగా
మోహరించినవారు దీనికి నీవుం దగ మంశలార్ద్రవ్యూహంబు²సమకట్టు మని
పనిచిన నతం డట్లు చేసె నిష్ఠిధంబున నుభయవ్యూహంబులును గాఢసన్నా
హంబు లై శంఖభేరి పమ్మఖతూర్వ్యనంబులు సెలంగ నడుచానకాలంబునం
బొంగిన గంగాయమనలు బోలె నొడొంటిం ³దార్కొనుసమయంబున
సయ్యజాతశత్రుడు ద్రుపదపుత్రు వాలోకించి గురుం జూపి.

282. క. నేఁ డీత్రాహ్మణుచేతం
బోఁడిమి సెక్కి యేను జిక్కి పోవక యుండక
వేఁడిమి ¹మెఱయుశరంబుల
వాఁడిమి²సొం పెల్లఁ జూపవలయుం జుమ్మి.

283. క. అనుడు ననఁడు నవ్వుచు ని
ట్లను నే నా గంగ దోణుఁ డని నినుఁ గదియం
¹జనువాడె యింత యేటి²
నను నీనాడు గెలువ లేఁడు నమ్ము ³మధికా.

280. 1. యెడ కేగె - కొన్ని ప్రతులు.

281. 1. నొద్ద వాసి - కొన్ని ప్రతులు. 2. సంఘటనం బొనర్పు మని, సంఘటింపు మని - అని పాఠములు. 3. దాకు సమయంబున - ఇ. ఎ. జ.

282. 1. గల్గ - ఊ. ఎ. ఏ. ఐ. 2. పెంపెల్ల - కొన్ని ప్రతులు.

283. 1. గను వాడె - అ. ఈ. ఉ. ఊ. కొన్ని ప్రతులు 2. మహికా - కొన్ని ప్రతులు.

284. వ. అని పలికి పారా¹వతవర్ణాశ్వవర్ణ సీయరథం డగునయ్యతిరథండు గుంభసంభ
వునకు సమ్ముఖంబుగా నడచుటయు నాధృష్టద్యుమ్నదర్శనంబు దనకు
సరిష్టం బగుటయు సగ్గురుం డొక్కింత విన్న నై యతనిదిక్కు దేఱిచూడం
జాలక క్రీడించి పాంచాలబలంబుపై నిశితవిశిఖంబులు శివరగించుచుం బాయ
వడ నడరె నంత నక్కడ.

285. సీ. క్రీడి¹యాకొని యున్న కేసరి హరిణచయముమీదఁ జనునట్టు లాత్రిగర్త
వరులపై నరుగంగ వా రటము స్పర్ధచంద్రాకృతిగ నొడ్డు సంఘటించి
కొని యుండి యాతనిఁ శిగని ప్రీతి నార్పులు బొబ్బలుఁ జేలఁగంగఁ
బొంకుటయును

జూచుచు నాశ్చర్యపాచి మందస్మితుఁ డై కృష్ణతోడ ని ట్లనియెఁ జూడు

అ. శిమెక్కు డై సరవము నెనకంపుటుబ్బునఁ
బొడలుచున్న వారు శుభదము కతన
నెదిరిఁ దమ్ము నించుకేనియు నెఱుంగరు
పీరు క్రొవ్వి చావ వేడి రకట.

286. వ. అని మఱియును.

287. క. తగు సంతసింపఁ గుజనుల
కగపడనివిశిష్టగతికి నన్మద్విప్ర్యా
శుగమ ల¹చే బోఁ గనుటను
విగతభయత్వంబు సమరవిధి కొప్పుఁ గదా.

288. వ. అనుచుం జేర నడచి చేదదత్తంబు పూరించిన.

284. 1. వత సవర్ణాశ్వంబులు - ఎ. బ. క. 2. నిగుడించుచు - బా. య.

285. 1. యాకలి గొన్న - య. డ. ద. న. 2. కోల్తల - బ. 3. మిప్పు దేమి కతము
నెనకంపు - వ. పీ. శ. ప. స. శ; యేపు బరవసము నెనకంపు - ఓ. బా. డ.
4. మదముకతన - పెక్కు ప్రతులు; ముదము - వా. పీ. శ. ప.

287. 1. బొరి గొమటను(కు) ఇ. వ; జచ్చుటకును - డా. ఎ. ఏ. డ; బొగ రణచుట - య.

239. ఉ. ఆనినదంబు సాంద్రముగ వాకన మంతయు నిండఁ ¹బర్వుడున్
మానసముల్ గలంగి యభిమానము దైర్యముఁ దూలి విద్విష
తేన నిశాంతనిశ్చలతఁ జిత్ర²సమర్పితమూర్తియో యనం
గా నులి వేది యుండియును గ్రమ్మఱఁ ³దేతె రవంబు ⁴మీఱఁగన్.
240. వ. ఇట్లు దెలివొంది యెుండొరులం బురికొలిపికొని సంశ్చక్తు లొక్కపెట్ట
ఫలునుపయిం బటుశరపరంపరలు గురిసి రతండు ¹దవ్వుదవ్వులఁ బదియెను
వేలరథంబులవారిం గూల్చినం బెలుచ నబ్బలంబు లడరి.
241. క. శరము లొకఁ డొకఁడు వదివది
పరగింపఁగ మూఁట మూఁటఁ జార్చుఁడు నొంచెన్
సరి నై దై దేయఁగ న
న్నరుఁ డందఱు రెంటురెంట నలి నొప్పించెన్.
242. వ. అట్టియెడ సుజాహుండు ¹గ్రీడికిరిటంబు దశవిశిఖంబుల నేయ నతం దతని
పై ననేకశరంబులు పరగించిన నుకర్ముండును మరథుండును సుధన్వుం
డును వాసట యై యప్పార్థుం ²దాఁకిన.
243. అ. వారికేతనములు వడిఁ ద్రుంచి యప్పీరుఁ
డాసుధన్వుహయశరాసనముల
తునియ లవనిమీదఁ దొరగించి తన్నస్త
కంబుఁ దునిమె తేరుగముల కుఱికి.
244. క. ఇరువే యుద్భటరథములఁ
బొరిగొనుటయుఁ ¹బెఱబలంబు పురికొనక ²వెఱం
239. 1. బర్వుడున్ - అ; బర్వు దుర్భాసఃసమిత్ - ఊ. ఏ. క. ద. ర. 2. సమర్పిత, సము
జ్జ్వల - అని పాఠములు. 3. మూర్చలు చేరియుండగాన్ - న. 4. మీఱఁగాన్ -
వీ. శ. మ. స; మానఁగాన్ - వా. కొన్ని ప్రతులు.
240. 1. దౌదవ్యుల - కొన్ని ప్రతులు.
242. 1. కిరిటి కిరిటంబు - అ. ట. బ. వీ. శ. మ. • 2. బొదివిన - ఈ.
244. 1. పర - కొన్ని ప్రతులు. 2. వెఱన్ - ఇ. ఈ. ఉ. ఊ. కొన్ని ప్రతులు.

శ్రీమదాంధ్ర సహితారతము

దెరుచు గుంపులు శిగట్టుమఁ
గురువతిసై న్యంబుపొంతకుం జను⁴చుండెన్.

245. వ. ఇట్లు భయభాంతు లైననై నికులం గనుంగొని సుశర్మ యెలుంగెత్తి.

246. క. వెలువకుం డిట మరలుడు ము
న్నెలుగరె యర్జునునిఁ గురుమహిపతిశిడ నే
వైట బడికినపంతంబులు
మఱచరె శివో దెద్ది రిత్త⁴మరలిన మనకున్.

247. వ. అని బరసంబు సేసిన నానై నికులు గోల్తల సేసి రప్పుడు నారాయణ
గోపాలు డొక్కడెక్కడ యని వారిం గూడి కడంగిన నిస్సాణాదితూర్య
రావంబులు నెలంగుటయు వాసవి వాసుదేవు నాలోకించి.

248. చ. ఒడిలను బ్రాణమూర్ గలుగ నూరక యుండుదురే త్రిగర్తు లి
ప్పుడ నులుమాడి పోడ మటు వోవఁగ నిమ్ము రథమ్ము నావుడుం
గడువెన నాధనంజయునికాంక్షిత మెక్కడ నక్క డెల్ల నె
క్కుడు ముచ మొప్పఁ దేరు రథకోటులవై బటవెన్ ముకుందుడున్.

249. ఉ. విమలాంబువములు పూనిన
విమానమో నాగ మెటనె వెలిమాపులవే
గనుసొంపున నయ్యరదం
బమద్రేంద్రునిలిలఁ బొలిచె నతనిమతుండున్.

250. వ. ఇట్లు మండలిప్రచారగతప్రత్యాగజ్ఞాది వివిధగతులం దేరు సంచరింపం
కేసుచు నీలింపకోటికిం గన్నులపండువు సేయం బుండరీకాక్షుం గనుం

1. గూడుచు - ట. బ. 4. దెంచెన్ - ఉ. ఎ. త.

251. 1. ముమరలు డిక్ - ల; డు వెరవకుడు ము న్నెరుగరె-ఎ. బ. మా. 2. సభ - బ. వ.
3. మేదెద్ది రిత్త - మా; యవయశము మగుడ మరలిన మనకున్-బ. 4. మగు (గ)
డిమిచెన్ - ఆ. ఇ. ఉ. క. ఘ. త.

252. 1. డొక్క పెట్టన కూడుకొని - ఉ. త.

253. 1. ఈ - ఇ. ట. ఖ. డ. ర. ల. వ. 2. రథకోటులవై - శ. మ. పెక్కు ప్రతులు.

254. 1. లాకారగతి - ఆ. ఈ. ఉ. ఏ. కొన్ని ప్రతులు.

గొని నారాయణగోపాలురు గుపితాత్ములై యద్భుతదుర్యోధనులు
ద్యౌరకానగరంబునకుం బోయిననాడు కృష్ణుతోడి సరిగా దుర్యోధనుడు
దమ్ముఁ గోరికొనవఁ డగుటంజేసి యీసునం జేర్చి యన్నరనారాయణుల
మేనుల నానాస్త్రంబులు నినిచిన నరుండు దేవదత్తంబు పూరించి యవష్టం
భంబునం ద్వష్ట యిచ్చినమహాస్త్రంబు ప్రయోగించినం ద్రుత్పథావంబున.

251. క. గాండీవిచంద ¹మయి వా

రొండొరులకుఁ దోచి యొకఁడు లోకకుల నానా

చండాస్త్రశస్త్రసముదయ

ఖండితులుగఁ జేసి పడిరి కలనం గలయన్.

252. వ. ¹ఇమ్మెయిఁ గృతార్థం బయినదివ్యాస్త్రంబు పదంపడి శాంతం బగుటయు
హతశేషులు వోక పొదివి రథ²రథ్యకేతుసహితంబుగా నవ్యసాచి నాఖిల
శరజాలసంవృతుం జేసిన.

253. క. ఆపార్థుఁడు కోపానల

దీపితుఁడై విశిఖిఖిలతీవ్రనిహతి న

త్తూపులగమి నేర్చి జముని

¹ప్రాపు గుడువఁ బుచ్చె వారిఁ బురుషంశనిధి.

254. వ. ఇవ్విధంబున విజృంభించి యట్టహాసంబు నేయుటయుం దుండి¹మగధకేరళ
మచ్చిల్లి కాదు లడరి సాయకనికాయంబులం గప్పిన.

255. క. నానాస్త్రంబుల నాతఁడు

పీనుఁగు పెంటలుగఁ జేయఁ బిలుసనక మహా

251. 1. మున వారొండొరులకు - ఔ. ఐ. పి. శ. ప. స.

252. 1. 'హ' ప్రతిలో యీ వచనము లేదు. 2. రథ్యకేతు సహితంబుగా - బ. ఓ. ఔ.
వ. పి. శ. ప. స; రథ్యకేతన సహితంబుగా - అ. ఆ. ఇ. ఐ. ఖ. గ; రథ్యకపికేతు
గరుడకేతు సహితంబుగా - వా. కొన్ని ప్రతులు.

253. 1. కొన్ని...క గువంశనిధి - తి. హ; ప్రాపు...బంచె...పార్థివముఖ్యా - ప. వ.

254. 1. మ... - మ... ప్రతులలో లేదు.

సేనలు దోత్తో డగ్గటి

యానరుపైఁ ¹బెల్లు గురిసె నమ్ములవాసల్.

256. క. కరితురగరథపదాతులు

బెరసి ¹కదిసి చుట్టుముట్టి భీషణపేతి

స్ఫురణ మెఱయఁ జేరిన న

చ్చెరువుగ విజయుండు సించి చెండాడె వడిన్.

257. వ. సంశప్తకులు మఱియును.

258. క. ¹పెరయ్యాగలగతిఁ గవియుచుఁ

బొరిఁబొరిఁ గడుఁదురులపగిదిఁ బొదువుచు ²నెరకై

వెరవునఁ గాకులుఁ ³గ్రోతులుఁ

బరువడిఁ జీకాకుపఱుచుభంగి ⁴నలఁచుచున్.

259. వ. పెనంగి రందుఁ గొందఱు వీరావేశంబున.

--: సంశప్తకు లందఱు నొక్కపెట్ట యద్దునురథంబుపైఁ బడుట :-

సం. 7-18-20

260. క. అరదంబులు మొదలగు ను

ద్ధురవాహనకోటి డిగ్గి దుర్ధాంతగతిం

దురగంబుల పై హరిపై

నరుపై ¹నూడుకొనఁ బడిరి నలి నార్పులతోన్.

255. 1. బెట్టు - వ. హ.

256. 1. కవిసి - కొన్ని ప్రతులు.

255. 1. తెరయ్యాగల - అ. ద. న. బ. శ. ప. సూ. 2. నెర వై - శ. ప. స. శ; నెఱ వై - సూ; నరుపై - పీ; పెక్కై, కడిమిన్ - అని పాఠములు. 3. పికములు - ద. ప. శ. సూ; గ్రద్దలు - ల. 4. నలంచెన్ - ఈ. హ; దలంపన్ - శ. ప. సూ, కలంచెన్ - చ. ట. ద. ప. మ.

260. 1. నూడి - పీ. స; నూడు - ద. ప. ప. శ. ప. హ.

281. వ. ఇత్యైతం గునం జేయిగా లార్పనుం జూడ్కి వఱ¹వను రాకుండునట్లుగా
²గుంపులు గొనం జైవయిఁ దొరంగినం గృష్ణు లగవడిరి తెగిరి మడిసిరి ³మ్రగ్గి
 రనుమాటలతోఁ దత్సైన్యంబుల సింహనాదంబులుఁ దూర్మనినదంబులుఁ
 జెలంగె నప్పుడు ⁴సెమర్చి చేడ్పడి వసుదేవనందనుండు.
282. ఆ. ఎచట నున్నవాఁడ వే మైతి ప్రాణానఁ
 గలవె యేను నిన్నుఁ గాన కునికిఁ
 దలఁకుచున్నవాఁడ ధైర్యధౌరేయ నీ
 యెలుఁగు సూచవే పురేంద్రతనయ.
283. వ. అనిన విని యతండు ముకుందునిమానుషభావం బూహించుచు నుత్సాహంబు
 వాటించి.
284. శ. అనిలాస్త్రంబు ప్రయోగిం
 చిన సంశ్చక్తులు దెసలఁ జెదరి ¹చోరువు చా
 డ్పునఁ దూలఁగ బహువిధశర
 వినిహతి బడలువడఁ జేసె వెన్నుండు మెచ్చన్.
285. క. శిరము లురంబులు గరములు
 చరణంబులు రూపు మాయ శకలము లై సం
 గరధరఁ దొరఁగిరి యోధులు
 గరితురగ రథాస్త్రశస్త్రఖండంబులతోన్.
286. వ. అట్లు గనిమనంగి కిరీటీ కల్పాంతపురాంతకుండునుం బోలె వారిసమరు
 చుండ వెండియు వెఱచఱవక తఱిమి పెనంగునబ్బలంబు లతని వాణపరం
 పరల బలితంపుఁ ¹బరపునం జేసి.
281. 1. పను వెరవు గాకుండు - వ. హ; పను నెళవు గాకుండు-త. 2. కుప్పలు - కొన్ని
 ప్రతులు. 3. మ్రంది ర - హ; మ్రంగి ర - ఐ. 4. చేయార్ప చేడ్పడి - ఖ.
284. 1. చోరుగు - అ.
286. 1. రయంబునం జేసి - ఓ. త. వ. హ.*

267. ఆ. కూబురూపుఁ దన్నికొనియెడురూపును
 నొఱులురూపు ¹నేల కొఱుగురూపుఁ
 బొరలురూపు నయ్యె నరవాజిగజములు
 ప్రథనభూమి ఘోరభంగి గాఁగ.
268. వ. ఇన్విహామన నననుసరునత్పరు లై తనవలన నేనుఱి యామఱుండియు
 శావయు నట్లుండఁ ¹నిక్కడ ధర్మజుండు పురకొల్ప నుదగ్రనై న్యంబులు
 మనమొనలు దలంకం దఱిమె నాచాచ్చిండును ధర్మసూనునై న్యంబులు
 దలంకఁ దఱిమె నప్పుడు నీ కొడుకు దుర్ముఖుం డతనికిఁ
 త్రియంబుగా ధృష్టద్యుమ్నుం దలవడినం గురుపాంచాలకుమారవర్గంబు లగ్గ
 లికం గవిసి పోరె నట్టియెడ.
269. చ. గురుఁ డనుతీవ్రమారుతము కోల్తల కోర్వక ధర్మపుత్రబం
 ధురబలవారిదోత్కరము దూలుడు నాతఁ డదల్పి వీరసుం
 దరముగఁ జేయి వీచిన నుదగ్రగతిం బరికొన్నఁ గౌరవ
 స్ఫురణము నుదృటం బగుడు సూర్యుని ¹ప్రింగె ధరాపరాగముల్.
270. వ. ఇబ్బంగి నుభయపై నికులును గలయక బెరసిన మణిభూషణకిరణజాలంబుల
 కతంబున ధూళిక్రృతంబు లగుతిమిరంబుల గెలిచి ¹పోరుచుండ ²ధారాళ
 రక్తసిక్తం బై యారజఃపటలం బడంగుటయు.
271. క. ఇరువాఁగును దార్కొని వి
 స్ఫురణ ¹మెరయ నాయుధముల పొగ లేనినిఖిల్
 దరతరమ యెగయఁ బోరఁగ
 ధరఁ జతురంగములు నద్భుతంబుగఁ ²గెడసెన్.
267. 1. నల్ల నొఱుగు - కొన్ని ప్రతులు
268. 1. నిక్కడ ధర్మజుండు.....దఱిమె - ఈ భాగము పెక్కు తాళపత్రప్రతులలో లేదు. 2. క నెదిర్చె - ర. పి. శ. ప.
269. 1. గప్పె - ఊ. ప. ఐ. బె.
270. 1. పొదలుచుండ - ర. 2. ధరాతలంబు రక్తసిక్తం బగుడు - ఊ. ఎ. ప. బ.
271. 1. మెరయ నాయుధముల - ఆ. 2. నడగెన్ - కొన్ని ప్రతులు.

272. క. కరిఘటలు దురగములదళ

మరదంబులమొత్త మనక యడరి వడిం గా
ల్వరు ప్రుగ్గఁ జేయుచును ప్రు
గ్గిరి విస్మయ మొలయఁ జూచు భేచర తతికిన్.

273. ఉ. తేరులయొప్పు మోడువడఁ దేకువ ¹తేనివదాతికోటి ను

²గై రుధిరంబులో మును³గ నానినయేనికపిండు ⁴వక్షముల్
ఘోరము గాఁగ ⁵ద్రెవ్వి ⁶వెనఁ గూలుకులాద్రులఁ బోలు నాశ్వికుల్
వీరవినోదముల్ సలుపువేడుక సొంపునఁ ⁷గూడి యెక్కినన్.

274. చ. నిలిచినరూపు డొల్లి ధరణిం బడి యున్న శరీర మింత లిం

తలు శకలంబు లై నెఱయ దందడిమూఁక ¹గలంగ నొంటి గుం
పులు ²పటివోవ ర క్తజలపూరము రొంపులు ధూళిగా రథం
బులు రఘనంబునం బఱపి పోరిరి యోధులు గ్రోధదీప్తు లై.

275. క. కొమ్మలఁ ¹గ్రుమ్మియుఁ తాదత

లమ్మలఁ ²జమరియును గరములం బఱవటి యై
యి మ్రొడఁగఁ గిచియు నర
దమ్మల నేనుఁగులు వీటతాటము సేనెన్.

276. క. తురగమున నరుని ¹వ్రేయుచుఁ

²గరిదంతము వెఱికి యన్యకరి వైచుచును

273. 1. తేమి - ద. వ. 2. గై రుధిరంబు గ్రమ్మిన యేనుగు పిండు నక్షముల్ - ఆనం.

య; అఖండయతిగా సమర్థించెను. 3. గు నచ్చిన యేనుగు - బ. క. ర. శ. (యతి
భంగము); గ గ్రచ్చర, గ గప్పిన - కొన్ని ప్రతులు. అఖండయతిగా చూడవలెను.

4. వక్షముల్ - బ. ద. య. వీ. హ. 5. వ్రస్సి - య; ద్రెవ్వి - బె. ణ. 6. ధరఁ
గూలు - వీ. శ. ప. 7. రూఢి కెక్కినన్ - ద. వ.

274. 1. గలంక నొంది - ట. వ. 2. వడిపోవ - ద. వ. బ. వీ; పొలివోవ - ల. హ.

275. 1. గ్రుచ్చియు - ద. య. వ. 2. జదిపియు - ఇ. ఈ. ఉ. ఊ. మ. య. వ. శ. ప.
కొన్ని ప్రతులు.

276. 1. వైచుచు - కొన్ని ప్రతులు. 2. నరుని దురగంబుమీద నలి వైచుచు - అ. జ. ట.

ద్వరరథము³చదలఁ ద్రిప్పుచుఁ
గరులు వినోదంబు సేసెఁ గనుఁగొను ప్రజకున్.

277. వ. ఒక్కొక్కచోట.

278. చ. మెఱుఁగులు గర్జితంబులును మిక్కిలిసోనయుఁ గల్గుమేఘము
ల్గిఱిగొన నొప్పు వాకనములీల రణక్షితి సూడఁ బొల్పుగుం
దఱ చగుభూషణద్యుతివితానము పర్వ గజప్రజంబు పె
ల్లొలుచు నెత్తురుల్ దొరఁగుచుండ¹నొగిం బడి యున్కి నత్తఱిన్.

279. ఆ. అశ్వసుఖటతతుల యంగఖండంబులు
రుధిరకర్దమమున బ్రుంగి యున్న
పెల్లు చూడ రాద్రవీభత్సకరు¹ణభ
యానకైకపాతు వయ్యె నధిప.

280. వ. అట్టిసమయంబున నారోహకులు వడినం దెరలం బాటువారణహాయంబు
లును వాహనంబులు¹ నిహతంబు లయిన వెడవెడ మెలంగు వివిధయోధు
లును రుధిరమాంసము స్త్రీష్కంఠముమహాపంకంబునం గలయ మునింగియుం
గాకులు వెఱుక రాకుండియు గొరిజ దిగంబడియును రథకరిఘోటకంబులు
సంచరింప నేర కునికి వెడంగు వడుచుం బెనంగు కడిందిమగలును రక్తాం
బుతురగావ ర్తకరిగిరికలితం బైనసమరాంగణసాగరంబు నానావిధ²వాహన
యానపాత్రగతులం దఱియం జొచ్చి తమయట్టివారు గొందఱు మునింగి
నను వెండియు విజయధనవాంఛం జేసి³వెఱవక వర్తించు వీరవ్యవహారులు
నయి⁴యెయ్యది సూచిన నెత్తుటం గెం పెక్కు నై నికు లుక్కునం బొంపిరి
వోవుచున్న సంకులసంగ్రామంబునం జెక్కు సెమర్పక దర్పంబునం జెలం
గుచు ద్రోణుం డెలుంగు సూపి కడంగి.

3. సడలి ద్రిప్పుచు - త. బ.

273. 1. మొగింబడి - ఆ. ఇ. ర. కొన్ని ప్రతులు.

279. 1. భాభయాన - ద. ప. బ. వీ. శర. హ.

230 1. లు వినిహితంబు లయిన - ఈ. డి. ఓ. కొన్ని ప్రతులు. 2. రథ - అ. జ. ప. బ.
3. వెరవక - ట. వీ. శ. ప. శ; వెఱవేది - హ. కొన్ని ప్రతులు. 4. యెయ్యడ
జూచిన - ఇ. య. ర. హ.

281. క. కరియాథనాథుఁ బొదువం
 ద్వరితోద్ధతి యానదుర్ని¹వారం జై కే
 సరి సనియెడుపగిది యుధి
 ప్థిరుదెసకుం జనియె నతనిసేన దలంకన్.
282. క. అతికోలాహలవికల
 స్థితి యగుతనబలము మిగిలి ధీరత్వమహా
 న్నతుఁ డగునతండు విశిఖ
 ప్రతతి¹వఱపె గురునిపై నరాతులు వొగడన్.

∴ ద్రోణాచార్యునిచేత సత్యజిత్తు నచ్చుట :-

సం. 7-20-1

283. చ. కని ద్రుపదాన్వయోత్తముఁ డకంపితకార్యుఁడు సత్యవిక్రముం
 డనుపమదైర్యధుర్యుఁడు మహాబలదీపుఁడు సత్యజిత్తు ద్రో
 ణుని వెనఁ దాకి తత్తనువు నొప్పు దళోగ్రశరంబు లేసి సూ
 తునిమెయిఁ గ్రుచ్చెఁ జేర్చి పదితూపులు ధర్మజుఁ డుల్లసిల్లెగన్.
284. ఆ. గురుఁడు సత్యజిత్తు కోదండదండంబు
 దునుముటయును వేటుధనువు పుచ్చి
 కొని యుదాత్తరేఖఁ గ్రూరభల్లంబులు
 ముప్పదింట¹నతనిఁ గప్పె నతఁడు.
285. వ. తదవసరంబున సత్యజిత్తుం గూడికొని.
286. క. వృకుఁ డనుపాంచాలకుమా
 రకుఁ డటువదితూపులం గరం బరుదుగ న
 స్త్రుకళాచార్యుం బొదివిన
 వికాసముం బొందెఁ బాండవేయబలంబుల్.

281. 1. వారణమై - ఆ. 2 కు నడచె - ఆ. ఇ. ఈ. కొన్ని ప్రతులు.

282. 1. గురిసె - ఎ. ఏ.

284. 1. గురుని - ఆ. ఆ. న.

287. చ. ఘనతరకోపవేగమునఁ గన్నుల నిప్పులు రాల సత్యజి
త్తనువు వృకాంగమున్ విశిఖధారల ముంచె గురుండు వార లా
తనివడి కోర్చి మై గలయఁ దాఁకఁగ సారథియు బృడంగ వా
హనములు బీటువోవ సిడ మల్లల నాడఁగ నేసి రుద్ధతిన్.

288. ఆ. సత్యజిత్తుమేన సాయకదశకంబు
నాఁటి కుంభజుండు నగుచు విల్లు
దునుమ నొండువింట ద్రోణుని నొప్పించె
నతఁడు వృకుఁడుఁ బెలుచ నడరి యేసె.

289. క. కినిసి వెనక సత్యజితుని
ధనువు నఱికి గురుఁడు వృకునితల దునియఁగ వా
తసిహాయములు సారథియును
మును డొల్లఁగ నాటుబాణముల్ బి ట్టేసెన్.

290. ఆ. అన్యచాపహస్తఁ డై సత్యజిత్తునం
రంభజృంభణమునఁ గుంభజన్ముఁ
దలర నేయుటయు నతండు గెంపారెడు
చాననంబుతోడ నవుడు గఱచి.

291. ఉ. ఖండము లై పడం ధనువు గ్రక్కున నేయుడు సత్యజిత్తు వి
ల్లొండు గొనం గొనం దునియ నుద్ధతి నేయుచుఁ బెక్కు¹విండు లు
ద్దండత నుగ్గునేసి ఖుజదర్పధురంధరుఁ డీతఁ డింత ద
క్కుం డని యర్థచంద్రవిశిఖప్రహతిం దల డొల్ల నేసినన్.

292. క. సాహంకారుం డగుగురు
బాహుబలంబునకు నులికి పాఱు ¹దొలంగెన్
వాహములఁ దోలుకొని యు
క్తాహంబుఁ జలంబు నెడల ధర్మజుఁ డధిపా.

290. 1. దరల నేయుటయు - ఇ. ఉ. ద. శ. కొన్ని ప్రతులు.

291. 1. విండ్లుమన్నండ - కొన్ని ప్రతులు. 2. డింత తోడ - స. శ; డీత డింక - వీ.

292. 1. దొణంగెన్ - ద. హ.

-: ద్రోణాచార్యునిచేత సూర్యదత్తుడు నచ్చుట :-

సం. 7-20-20

293. సీ. ఆతని వెనుకొన నాచార్యునకు నడ్డపడి వారిమొన లెల్ల గడక నొక్క పెట్ట త్రోచిన దూదితిట్టలవైఁ త్రాఁకు నగ్నిచందంబున మ్రగ్గఁ జేయు నగ్గురుఁ దాఁకి¹మాతస్యానుజుఁ డాటుదూపుల నొంచియార్చిన నలిగి యతని తనకుండలములతో నిలఁబడ నతఁ డేసె ధరణినాయక² సూర్యదత్తుఁ డిట్లు

293. 1. మాతస్యానుజుడు - ద. బ. వీ. హ. 2. ఇచ్చట మూలమునందు ద్రోణు నెదిర్చి యతనిచే సంహరింప బడినవాడు శతానీకు డని యున్నది.

“నిర్దహంత మనీకాని తాని తాని పునః పునః ।

ద్రోణం మాతస్యాదవరజః శతానీకోఽభ్యవర్తత”.

భం. 7-20-20 చిత్రశాలాప్రతి 7-21-25. కుంభక³ ప్రతి 7-21-25. భండార్కరుప్రతి పాఠసూచికయందు “మాతస్యాదవరజః అనుటకు “మాతస్యాదవరజః” అను పాఠము ప్రదర్శింప బడినది T₁, G₂, 5. ప్రతులు.

శతానీకుఁ డనువాడు (విరటుని తమ్ముడు) భీష్మునిచే నిహతు డైనట్లు భీష్మ పర్వము తృతీయాశ్వాసమున గలదు. భీష్మ-31-391 తిక్కన భారతము. 6-113-24 భండార్కరు ప్రతి.

భీష్మపర్వములోనే సంహరింపబడిన శతానీకుడు ద్రోణపర్వము నందు తిరిగి కన్పించుట అసంగతముగా తోచును. దీనిని గుర్తించియే కాబోలు కొన్ని సంస్కృత ప్రతులలో (T₁, G₂-5) “మాతస్యాదవరజః” అను పాఠము గ్రహింపబడినది. మాతస్య డనగా మత్స్యరాజుకుమారు డగు ఉత్తరు డని గ్రహించినచో శతానీకుడు వాని తమ్ము డగును. ఇట్లు విరటుని తమ్ము డొకడును, కుమారు డొకడును శతానీక నామము గలవారు ఇద్దఱుండి రని గ్రహించినచో వైరుధ్యము తొలగును.

తిక్కనసోమయాజి దీనిని గుర్తించియే కాబోలు ఈసందర్భమున శతానీకుని పేరువిడిచి “సూర్యదత్తుడు” అనుపేరు గ్రహించెను. ఈతడు విరటుని తమ్ము డనియే తిక్కనభావము. “మాతస్యానుజుఁ డాటుతూపుల” ద్రోణ-1-293. సూర్యదత్తుని పేరు ఈఘట్టమున మూలసంస్కృతప్రతులందు కాన్పించుట లేదు.

సూర్యదత్తు డనువాడు విరటుని యనుచరు డనియు ద్రోణునిచే వధింపబడె ననియు సోరస్సన్ ‘మహాభారత నామ్మానుక్రమణిక’ యందు కలదు పుట. 664. మత్స్యజనగా విరాటు డనియు మాతస్య అనగా ఉత్తరు డనియు సోరస్సన్ వివరించెను.

అ. వడినఁ జూచి మత్స్యబలకోటి విచ్చినఁ
జేదిమగధ కేకయాదినేన
లెల్లఁ జెదరఁ దల్లరఁ దల్లడపడఁ గల
గుండుకొనఁగఁ జేసెఁ గుంభజుండు.

294. క. ¹మెఱుమ ధనుర్దండము గుణ
ముఱుమఁగ విశిఖతతి ²దోరుఁగ నొక్కటఁ దఱు చె
³పఱవ దుధిరంపుఁగాలువ
లఱిముఱి ఘనభుజుఁడు ద్రోణుఁ డడఁరె నరేంద్రుఁడ.

295. క. వీరాస్థిశర్కరాఘన
భేరిమండూకకవచపృథులొర్మిరథ
స్ఫూరావ ర్తగజమకర
ఘోరమహిమ రక్తనదులకుం దగియె నృపా.

296. వ. ఇవ్విధంబునం బాండవాగ్రజుం బట్టికొన నప్పశించి తఱుము నమ్మహావీరు
మార్కొని యుధామన్యుండును ¹నుత్తమౌజుండును ²వసుదానుండును
శిఖండియును నై దైదుశరంబు లేసిరి సాత్యకిక్షత్రధర్ములు వరుసన నూట
యిరువఁటఁ బదింటం గప్పి రయ్యుధిష్ఠిరుండును మరలి బాణశతత్రయ
ప్రయోగతీవ్రు లగుధృష్టద్యుమ్నచేకితానుల మున్నిడికొని ⁴పాంగి తానును
బండ్రెంట నొప్పించె నప్పు డాభారద్వాజుని మఱియునుం బలువురు పాండ
వపక్షయోధవీరులు వొదిలినం గని ⁵నీమన్నించురాజులు రాజకుమారులు
నతనికి బాసట యై కవిసి రతండు ⁶వసుదాను వసుధం గూల్చి డేము జము
కడ కనిచి యుధామన్యుని నుత్తమౌజుని శిఖండిని సాత్యకిని బెక్కమ్ము
లెమ్ములం ⁷గీలించి తన్నుం గదిసినం గని యయ్యజాతశత్రుండు వెండియుఁ
గై తమంబున రణంబు ⁸దక్కి తొలంగం బాటిన.

294. 1. మెరుపు - చ. న. ప. బ. వీ. 2. గురియ - పి. శ. శర. 3. పరపె - చ. బ. వీ.

296. 1. నుత్తమౌజుండు - కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 2. వసుదానువసుధులును - కొన్ని
ప్రతులు. 3. ధర్మక్షత్రవర్ములు - ఖ. ప. బ. య. వ. 4. కడంగి - బ. డౌ. ఖ.
మ. మ. య. వ. కొన్ని ప్రతులు. 5. నీకొడుకు మన్నించు - ఐ. బ. ణ. ల.
6. వసుదానువసుధుల వసుధంగూల్చి - ణ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు. 7. గీరనేసి -
ఁ. ఈ. ఐ. గ. ల. కొన్ని ప్రతులు; నాటనేసి-కొన్ని ప్రతులు. 8. దక్కి తొలంగం -
చెక్కు ప్రతులు; నకుం దొలంగం - హ.

297. క. గురుదృఢసేనుఁడు చాకిన
హరిసారథి ¹కేతురథశరాసనశకలో
త్కరములతోడ నతండును
దొరఁగించె దదీయతనువు ²దునియలు ధరణిన్.
298. వ. ఇతైఱుంగునం దునిమి తఱుమునతనిదోర్విలాసంబు దుస్సహం బగుటయుం
తాండవబలంబులు దెరలినం గురునై నికులు నలుగడలకు నెగచి రట్లు విజృం
భించినకుంభసంభవు నెదుర్కొని ¹పార్థజేమియుఁ జిత్రసేనుండును సేనా
బిందుండును ²సువర్చసుండును ధృష్టద్యుమ్నుండును జేకేతానుండును శిఖం
డియు సాత్యకియును సుమిత్రుండును సాయకజాలంబులు నిగిడించిన.
299. తే. అందఱకు నన్నిరూపు లై యతఁడు వోరి
యాసుమిత్రునిఁ గూల్చిన ¹నతనిఁ గేక
యులును మాతస్యపాంచాలురు నొక్కపెట్ట
కవిసి ²విరిసిరి తచ్చరాఘాతభీతి.
300. వ. ధృష్టద్యుమ్ను సాత్యకిసేనాబిందువ్రముఖరథిశవతులును ¹వనమఱి యుండి
రనిఁ విని ధృతరాష్ట్రుం డచ్చెరు²వడి యిట్లు వేర్చినయాచార్యు శాస్త్రభుజ
వీర్యంబులు నైరింప నక్కడ నెవ్వరు లేరైరి గదే యనుటయు సంజయుం
డది నెచ్చెద నాకర్ణింపు మని యిట్లను నట్లు గలంగినకాంతేయసేనం
గనుంగొని కలకల నవ్వుచుఁ గురువిభుండు గర్జునితో నిట్లనియె.
301. క. పెనుగాలిని వెనఁ గూలిన
వనముక్రియం బడినపాండవబలముఁ గంటే
విను మింక నెన్నఁడును ¹మొగ
కొన రీయోడిచనువారు గురుకోల్లకున్.
297. 1. కదలికా శరాసన - ఈ. ఉ. క. త. ల. 2. దునుకలు ధరణిన్ - త. వ. వీ. శ. ప.
298. 1. పార్థజేమియు - ఇ. ఈ. ఉ. ల. ప. కొన్ని ప్రతులు; ధార్తజేమియు - గ. ణ.
ర. శ. 2. సుధర్ముండును, సువర్ముండును - అని పాఠములు.
299. 1. యలిగి - కొన్ని ప్రతులు. 2. విరిగిరి - కొన్ని ప్రతులు.
300. 1. నిశ్చేష్టితు లై - చ. వీ. శ. ప. న. 2. వంది - కొన్ని ప్రతులు.
301. 1. మొనకొన - చ. ఝ. ణ. త. య. ర. వ.

302. చ. పవనతనూజుఁ గంటె నిజపార్శ్వములం దనవారు లేక కా
రవులు మహోగ్రభంగి నడరం గడుదై న్యముఁ బొంది యున్నవాఁ
డవిరళదివ్యమార్గణదురాసదు ద్రోణునిఁ జూచి వీఁడు రా
జ్యవిభవకాంక్ష యెల్లఁ దెగటాఁగఁ జాతెడు నట్లు సూడుమీ.

303. వ. అనిన విని కర్ణుం డతని కి ట్లనియె.

304. ఉ. భీముఁడు నట్టివాఁడె యరిభీషణవిక్రముఁ డస్మదీయసం
గ్రామజయంబు ప్రాణములు గల్గఁగ నై చునె పాండవేయు లు
ద్దామబలాధ్యు లాహవము దక్కుదురే యది గాక వారు నీ
చే మును పడ్డపాట్లు దమచిత్తములక మఱవంగ నేర్తురే.

305. చ. వినుము తదీయయోధులును వీర¹గుణాధ్యులు భీము మున్నుగాఁ
గొని గురుఁ డాఁక కుండుదురె కూడుద మీతఁడు నొవ్వకుండఁగా
మనమును ²నీతనిక బలసమగ్రుల మై యటు గాక యోడి రం
చునికి ప్రమాద ³మేను మొగమోడక చెప్పితిఁ గౌరవేశ్వరా.

306. వ. అని పలుకునంతకుం గూడుకొని.

307. సీ. హంస¹గౌరము లగుహయములు నన్యుతాంశుకేతువు మెఱయ

నజాతరిపుఁడు

²రునునిభాశ్వంబులు హరికేతనంబును బ్రస్ఫురితములుగఁ బనసమతుఁడు
శుకవర్ణహరులు ప్రస్తుతశరభధ్వజంబును నొప్ప సహదేవపూర్వజుండు
నంబుదచ్చాయరథ్యములు శుండాలపతాకయు శోభిల్లఁ దదనుజుండు

తే. గడఁగి తమతమనిడములు గ్రాల దుపద
మాతస్యసాత్యకిముఖయోధమండలములు
దారుణాటోపవిక్రమోత్సాహాలిఁ
⁴దోడు నడవంగ నడరిరి ద్రోణుమీద.

305. 1. గణాధ్యులు - వ. 2. ని త్తరిన్ - కొన్ని ప్రతులు. 3. మౌను - వ.

307. 1. వర్ణము లగు - ఉ. ఉ. ఎ. ఏ. ఐ. య. ల. వ. వీ. 2. హరిణిభాశ్వముల్
హరికేతనంబును - బ. ణ. య. ల. 3. కేకయమాగధులును - ఆ. గ. జ. 4. తోడ
నడవంగ - కొన్ని ప్రతులు.

308. వ. ఇట్లు పాండవబలంబులు జలధరంబులు కైలంబు గప్పకరణిం గుంభసంభవుం బొదివిన దృష్టివధం బవరుద్ధం బగుటయు నతండు¹ దెగియె ననుదిగులు మనవారికిం బుట్టె నట్టియెడ నీకొడుకు గడంగి సేనలకుం జేయి వీచి²యందు ముంగలి యై నడచువడముడిం దాకినం దమకించి సాత్యకిని గృత వర్మయు ఊత్ర³ధర్మని నైంధవుండును యుయుత్సుని సుఖాహుండును నకులుని దుశ్శాసనుండును సహదేవునిఁ జిత్రవర్ముండును ధర్మనందను శల్యుండును ద్రుపదుని తాప్తికుండును విరాటుని విందానువిందులును శ్రుత కీర్తిని వివింశతియు శ్రుతసేనుని సాల్వుండును శ్రుతసోమునిఁ జిత్రసేనుం డును శతానీకని⁴ శ్రుతవర్మయుఁ బ్రతివింధ్యుని నశ్వత్థామయు పౌభద్రుని లక్ష్మణుండును శిఖండిని వికర్ణుండును గుంతిభోజుని దుర్ముఖుండును గౌతమ పంచకంబును గర్ణుండును గాశీశ్వరుని జయండును తాండ్యుని⁵ జయశ్చే నుండును ధృష్టద్యుమ్నపుత్రుల బృహద్దనుర్జయమిత్రులును వార్ధక్షమిని గృపాచార్యుండును మణిమంతుని భూరిశ్రవుండును ఘటోత్కచుని నలంబు మండును దలపడి చెన్నం గొలఁది గాదు గాని మఱియు ననేకుల మార్కొని రిభింగి భారద్వాజునిం బరిమార్చును గావను బూని యక్కడి యిక్కడికిఁ గొని విడిగిలి యొండొరులకేతనంబులు గూర్చియు⁶ గొట్టక కంబులప్రాణంబులఁ జీల్చియు సారథుల రూపుమాపియు నరదంబులు పఱి యలు వాపియు నాతపత్రచామరంబుల బడలు పఱిచియుఁ జాపంబులు విఱిచియుఁ గత్తశంబులతునియలు ధరణ దొరగించియు నెత్తురు⁷ బీరులిం చియు నితైఱంగున ఘోరసంగ్రామంబు సేయుచుండ మధ్యాహ్నం బయ్యె నప్పుడు దన్నుం గవిసినధృష్టద్యుమ్ను నమ్ముల నవలీలం గుదియించి యగ్గు రుండు వెండియుం గొందఱుం జిక్కువఱిచె ననిన విని ధృతరాష్ట్రుండు సంజ యున కిట్లనియె.

309. క. వీ రిచట నివ్వధంబునఁ

బోరఁగ నర్జునునితోడఁ బోక పెనఁగున

308. 1. దెగియెనో యను దిగులు - ఇ. ఈ. ఎ. ఏ. ల. కొన్ని ప్రతులు. 2. తాను ముంగలి యై - ఇ. ఉ. ఏ. కొన్ని ప్రతులు. 3. వర్ముని - శ. ప. కొన్ని ప్రతులు. 4. భూతవర్మయు - శ. కొన్ని ప్రతులు. 5. విజయండును - శ. కొన్ని ప్రతులు. 6. గురియించియు - ఆ. ద. ప. శ.

వీరులు సంశయకు లె

జ్ఞైరొకొ యాతనిపరాక్రమాతిశయమునన్.

310. చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లు లను నవ్విభుతో నది వెండి చెప్పెదన్
వినుము వరేంద్ర యట్టియెడ పీఠరసస్ఫురణంబునన్ భవ
త్తనయుఁడు గంధసింధురవిశాసముపై నడరించి భీమనే
నునిఁ గీనియించె నాతఁడు గనుంగవ నిప్పులు రాలుచుండఁగన్.

311. క. శరజాలమహావాత

స్ఫురణంబున నుగ్రదంతిభూరిఘటాబం

ధుంవారివాహపటలము

విరియించుచు బెట్టు గవిసి విభు నొప్పించెన్.

312. వ. అట్లు కురురాజు నొచ్చిన నడ్డంబు సొచ్చి.

313. కా. మంగాధీశ్వరుఁ డేనుఁగుం గొలిపి గర్వస్ఫూర్తి ధీవ్రాస్త్రవి
ధ్దాంగుం జేసె మరుత్తనూజు నతఁ డుద్యత్క్రోధుఁ డై వానిమా
తంగంబుం బడ నేసి వాఁ డొఱగుచోఁ దన్మస్తకం బుర్ని డొ
ల్లం గేలీవిధ మొప్ప నేయ బల మెల్లం బెల్లగిల్లెన్ వడిన్.

314. వ. అసమయంబున.

-:- భగదత్తుఁడు సుప్రతీకముఁ బలివి పొండవనైన్యంబులం గలంచుట :-

సం. 7-25-19

315. క. దానవజయ మింద్రున కె

ద్దానివలనఁ గలిగె మున్ను ధానోగ్రము న

య్యేనుఁగు భగదత్తుఁడు పవ

మానతనయు దెసకుఁ గొలిచె మద మెలరారన్.

310. 1. డిట్లనియె - అ. ఈ. ఎ. ఏ. ర. వ. హ. 2. గదియించె - ఊ. ఏ. వ. శ; గది
యంగ - హ.

313. 1. దివ్యాస్త్ర - ఓ. డౌ. ప. బ. న. కొన్ని ప్రతులు.

315. 1. ధామోగ్రము - హ.

316. వ. కట్టు మనసై న్యంబు దై న్యంబు వాయం గొలుపుటయు నగ్గజంబు.

317. సీ. కినుకమై ¹నిగిడిన కనుగవమెఱుగుల²గముల ³ముందటఁ గెంపు
గడలు ⁴కొనఁగఁ

జెవులు మ్రొగ్గించి ⁵పూచినరౌద్రతరరేఖ వినువీధిఁ జూపఱవేడ్కఁ ⁶జెనువ
గండునఁ జాఁగినతొండఁబు లయసమవర్తిదండములీలఁ బట్టువఱువఁ
గడుజెట్టిదపుటురవడిఁ బదన్యాస మిలాస్థలి గ్రక్కదలంగఁ జేయ

ఆ. ననిలపుత్రుడెఱకు నడరినఁ గని ధర్మ
తనయుసేన జనులు దల్లడిల్లి
చంపెఁ జంపె భీముసామజం బనియెడు
నులిపు గలయఁ జెలఁగఁ గలఁగి రధిప.

318. వ. తదవనరంబున యుధిష్ఠిరుండు.

319. క. అలుకొందుమనముతోఁ దన
బలముం బురికొలిపి పొదివి భగవత్తుని న
మ్ములఁ గప్పె నతఁడు వానిన్
విలసిల్లుమహాంకుశమున విరియ జడియుచున్.

320. క. గజముఁ గొలిపి యాదిక్కున
గజఘోటకభటనికాయకాయములు రథ
ప్రజములుఁ బొడిపొడిగా న
క్కజముగ విహరించె ¹బాహుగర్వస్ఫూర్తిన్.

321. వ. అప్పు డాలోకించి.

322. చ. అలిగి దశార్ణ భూరమణుఁ డాతనిఁ దాఁకినఁ జూడ నొప్పె తె
క్కలుగలవర్జితద్యయముకై వడి వారల దంతియుగ్మ మి

317. 1. నిగిడిన - పెక్కు ప్రతులు. 2. గజము ముందట - స. 3. మంటలు - ర.
4. కొనగఁ - వీ. శ. మ. స. హ. కొన్ని ప్రతులు; కొలువఁ - వా. 5. యూచిన
- వీ. మ. 6. జెనువ - వీ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు.

320. 1. బాహుగర్వ - ఉ. ఎ. ఏ. ఇ.

ట్టల సుగువీరకఁ దత్కరిఁ బడం బొడిచెన్ వడి సుప్రతీఁ ము
త్తలపడువానిఁ జంపె భగదత్తుఁడు తోమరసప్తకంబునన్.

823. ఆ. చఁవి విక్రమంబు సొంపారఁ బాండవ

బలము¹ బడలు వడఁగ భద్రదంతిఁ

జటులగతులఁ బటస సాత్యకి యడ్డంబు

వడచి యేసె దొడ్డనారసమున.

824. చ. కరివతి జిఱ్ఱనం దిరిగి క్రమ్మట¹ నూల్కొని వృష్టివీరు ను

ద్వరరథ ముద్దతిం బెనఁచి తొండమునన్ వెన నెత్తి వీచి వై

చె రయముమై నతం డిలకుఁ జిత్రముగా² నెడ దాటి పోయెఁ జె

చ్చెర గజ మొండుమైఁ గవిసి చిందఱవందఱ సేసె మూఁకలన్.

825. క. సారథి తురంగముల మెలు

పారంగాఁ¹ దఱమి తెచ్చి యవికల మగునా

తే రల్లఁ దేర సాత్యకి

వీరము వొలి వోవకుండఁ బ్రియమున నెక్కెన్.

826. ఉ. భీముఁ డుదగ్రతం గవియఁ బెల్లగునాకరిచేతిశీకర

స్తోమమునం దురంగములు దోఁగి కడున్ వెగ జొంది యీడ్చె సం

గ్రామవినోదలీలకు విఘాతము గాఁగ రథంబు నప్పు డు

ద్దామపరాక్రమస్ఫురణఁ దాకి సుపర్వుఁడు నచ్చె హస్తీచేన్.

827. వ. అతనిపడుట గమంగొని సౌఖద్రుండును ద్రౌపదేయపంచకంబును జేకితా

నుండును భృష్ట కేతుండును యుయుత్సుండును గడంగి సామజంబువై శర

వర్షంబులు గురిసిన నది కోపించి యురవడించి.

828. క. పదముల రథవాహంబులఁ

జదుపుచుఁ బైకొని యుయుత్సుసారథిఁ జంపన్

829. 1. అచ్చవడగ - హ.

824. 1. మార్కొని - హ. 2. వెనదాటి - ఉ. ఊ. ఘ. జ. య.

825. 1. దరమితెచ్చి, దడమితెచ్చి - అనిపాఠములు; ఋన్చి తెచ్చి - హ.

బెదరక యభిమన్యునితే
రొదవిన నది యెక్కి యాశఁ డుర్దతి నేసెన్.

829. క. నరతనయప్రముఖరథికవరులు
నిభమమీద ¹నేయువాలమ్ములు ని
మ్మఁ ²గతి శరద భ్రముపైఁ
బరగుతిరణిరణచయము పగిదిం భొలిచెన్.
830. క. రథసంబునఁ బ్రాగ్జ్యోతిష
విభుఁడు గరిం గొలుపుటయును వెన నది యరిపి
రథయంకరముగ వారల
ప్రథ సెడ నరదములు వైచె బలుదెసలఁ బడన్.
831. ఆ. ఇట్లు భీమసేనునేపు నర్జునమత
ప్రముఖులై నయలమురథికవరుల
జృంభణంబుఁ జెడినఁ జేడ్చడి చెడి పాఱుఁ
జొచ్చెఁ బాండురాజమతులసేన.
832. క. ¹నలి భగదత్తుఁడు గదుపుల
వెలుచుఁసులవానియట్ల విలసద్గతి న
బృలము వెగున ²ధూళియు నా
కులసంరావంబు గగనకుహరము నిండెన్.
833. క. అని చెప్పి సంజయుఁడు గురు
జననాయక యపుడు సన్యసాచిరణము ది
క్కునఁ జిత్తం బిడి యడిగితి
విను మయ్యోధవరుతెఱుగు విస్పష్టముఁగాన్.
834. వ. అనవుడు నాంబికేయుం డాకర్ణనవాంఛ మిగుల నది నెప్పు మనుటయు
నాతనికి నాసూతినందనుం డిట్లనియె.

829. 1. గురియు - ఖ. ద. న. వ. 2. జలగళదభ్రముపై - వా.

832. 1. లలి, అలి, యిలి - అనిపాఠములు. 2. దోలెడు - జ. ట. ద. బ. శ.

∴ అద్భుతుడు భగదత్తునిదెస రథంబు దోలు మని కృష్ణునితోఁ జెప్పుట :-

సం. 7-28-1

315. క. అంతకు మును భగదత్తుని

దంతి యసమసమర¹కేళి²దాఁ గని హరితోఁ

గుంతీసుతుఁ డిట్లను మన

మెంతయు వెన బలములోని కేఁగఁగవలయున్.

316. వ. అది యెట్లంచేని.

317. చ. ¹బిరుదు జితశ్రమంబు బలభేదనశాలి మహాస్త్రిశస్త్రిపా

తరయము నైఁచ ²సోపు భగదత్తునియెనుఁగు దానికోల్లలం

³దిరుగక పోర నెవ్వరికిఁ దీఱదు నీవును నేను లేనిచో

భర మగు నేఁడు రాజునకుఁ బావనికిం దలఁ కొందెడున్ మదిన్.

318. ఆ. అనిన నట్లకాక యని శౌరి యరదంబు

ద్రిప్పి యాత్మసేనదిక్కు వోవ

నిచ్చుటయును వెనుక నెయిది సంశయకు

లార్చి ¹పేర్చి కురిసి రస్త్రసమితి.

319. వ. ఇట్లు చతుర్దశసహస్రరథిశముఖులు బెట్టు ముట్టిన.

340. క. బలములఁ గావఁగఁ జనుటయు

వలపు మెఱయ ¹మగిడి వీరి నడఁగించుటయున్

వలయుపనులయం దిప్పుడు

దలఁకొని ²యెద్దానిఁ ³జేయఁ దగవో నాకున్.

315. 1. లీల - ట. ద. వీ. శ. వ. 2. దాకగ - వ.

317. 1. కరువలిపట్టి శత్రుజనభాదనశాలి - వ. 2. నేర్పు - జ. బ. 3. దిర మయి పోర - ట. 4. దిరముగఁ బోర - శ.

318. 1. వెలుచ కురిసి - ఆ. ఆ. ఇ. ఈ. వెక్కు ప్రకులు.

340. 1. వేగ - హ. 2. మును జేయ నేది తగవో నాకున్ - హ. 3. నేక - ల.

341. వ. అని వితర్కించి విష్వచ్చుండు సంకప్తవధంబు యుచితంబుగా నిశ్చయించి మరలి గాండివ¹గుణక్వణనమేదురరోదనీకుహరుండును దేవదత్తధ్వానవి దళిత²దశదిశాసందోహుండును నై దివ్యతాణఁబులు పరగించినం గేతనాత పత్రచామర³వ్యజనంబులును భేషింఖకాహళమృదంగంబులును యుగా ఊరథాంగకూబరంబులును దంతకుండాలోకుంభాకుశదండంబులును ఖుర స్కంధచాలంబులును ధనుశ్శరముసలముద్గరతురికాకుంతంబులును దను త్రాణకంకట మస్తకచ్ఛేదంబులును మకుటకేయూరహార కంకణాంగుళీయంబులును శిరఃశరవక్షఃకుక్షికటిచరణంబులును దునియలుం బటియలుం దుమ్మట్లుం బొట్లు నై రాలినన స్నేల ఘోరంబును నభిరామంబు నై యుండె సర్వభూతంబులును భీభత్సుం బ్రశంసించె గంసారి విస్మయప్రమదమగ్నమానసు డయి కిరీటిం గరతలంబున నప్పళించి యగ్గించె నివ్వీధంబున నవ్వీరరథికులం బిలుకుమాన్వి పేర్చి రథాంగపాణిం జూచి రథం బింకరయంబున నక్కడకు నడపు మనుటయు.

342. అ. ఆతఁ డట్లు చేయ నరవాయి గొనక మ
శర్మ దాను ననుజచయముఁ బెలుచ
¹నెయిది పార్థపార్థ యిట్లు వోడగునె యే
మనికిఁ బిలువఁ బిలువ ననిన నతఁడు.

343. క. విలిచిన మరలమి దగ ద
బృలములఁ గాచుటయు వలయుపని యైనది నీ
¹వలసినవిధంబు సేనెదఁ
దలఁకొను ²మొకతెఱంగు దై త్యదర్పధ్వంసీ.

344. చ. అనుచు మురారిఁ జూచుటయు నాతఁడు చేరు మరల్చ మోమునం
గినుక మునుంగ న వొలలయఁ గ్రీడి త్రిగర్తుని చావదండకే

341. 1. గుణచండక్వణన - మా. 2. దశ - పెక్కు ప్రతులలోలేదు. 3. ధ్వజంబు - ఈ. త. 4. కుంభవంశ - చా; కుంభాంకుశ - కొన్ని ప్రతులు. 5. శ్రీరాసీముసల - కొన్ని ప్రతులు.

342. 1. నేగి - ఈ; నడరి - వ.

343. 1. వలచిన - ఇ. ఉ. ఊ. ఎ. ర. కొన్ని ప్రతులు. 2. మేపనికి నైన - ఊ. ఎ. ఏ.

తనములు ద్రుంచి పైడినతమ్ముల నంతకుప్రోలి కన్పి యా
తని నఁలీల నొంచిన నతండు ¹వసం బడి మూర్ఛ వోపుడున్.

345. వ. మగిడి యట నిరూపించి నాచాయణు నుద్దేశించి.

346. సీ. ¹పాతెడుమనసేన రగెడఁ ²బెందూళి నభము గోలాహలతుభిత మయ్యె
భగదత్తుకుండాల మెగచుచు నున్నది కఱపుము వెనదానిపై రథంబు
నావుడు నతండు వహావేగమున రథ్యముల దోలఁగఁ గరిటి యలపుఁ జలము
మెఱయంగ నీమొన మెఱుంగువాలమ్ముల ⁴ టుము సేయుచు సింహ
నాదమునకుఁ

తే. బ్రాపులై దేవదత్తబురవము గుణము
రావమును దిక్తటంబుల వ్రయ్యఁ జేయ
వచ్చి వివ్వచ్చుఁ డడ్డంబు సొచ్చె వీరఁ
జిందోచేప్పితోద్దండవేదండమునను.

347. క. అనిన విని ధృతరాష్ట్రం డి
ట్లను సంజయుతోడ భీషణాటోపత న
ర్జునుఁ ¹డి ట్లెయిదిన భగద
త్తుని కతనికి నేమిభంగి దుర మయ్యెనొకో.

348. ఉ. నావుడు నాతఁ ¹దాధరణినాథున కి ట్లను నట్లు దాకినం
జేవ దలిర్ప విక్రమవిశ్వంబుల దై భగదత్తుఁ డుగ్రతా
దావలిఁ బార్థువై బటపె ²నన్నియు నవ్వచుఁ ద్రుంచి వైచి య
దేవముండు నొంచె దృఢదీప్తరంబుల దంతి నాశనిన్.

344. 1. వసంబరి - అ. ఆ. ఈ. ఉ.

346. 1. పాతెడి - అ. ద. న. శ. 2. గెందూళి - పెక్కు ప్రతులు. 3. నలిగిట్టి -
ఆ. ఉ. ఈ. ఏ. ర. కొన్ని ప్రతులు. 4. నటకుచు దగ సంహ - శ. మ. 5. పాంచ
జన్మరావమును - ఏ. ఐ. 6. దోర్దండవేదండతండ - జ. ట. బ.

7. 1. డ ట్లెదిరిన - ర. వీ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు; డట్ల యడర - హ.

3. 1. డమ్మనుజ - ఈ. ఎ. ఏ. 2. విజృంభితు దై - ఈ. ఎ. ఏ. 3. నవ్విశిఖంబులు -
వీ. శ. మ.

349. తే. అలుగుటమ్ము ॥ దాకిన నలిగి భద్ర
 1 కుంభి రాద్రంబు సొంపారఁ గొలిపె నతఁడు
 వారిసేనల గోపికాఁబుడు నరుడు
 దెగిరి తెగి రనుపలుకల దిగులు వుట్ట.

350. క. బలువిడిఁ గరి గవియుఁడు వెనఁ
 దొలఁగించె రథంబు వెరవుతో హరి యది యి
 ట్టల మగురయమునఁ జని త
 ద్భూము బడల్పుడఁగఁ జేసెఁ జాన్తముఖ్యా.

351. క. హరి నేమియు నన నేరక
 కరిదెనఁ గనుఁగొనుచు నవుడు గఱచుచుఁ బో ని
 నీమ్మరిద మని పలికెఁ గన్వసి
 హరులను నమ్ముఖము సేసె నతఁడు గరటిన్.

352. క. శౌరిమెయిని భగదత్తుఁడు
 నారసములు 1 నినిచి యేసె నరుఁ డల్లి మహా
 దారోద్ధతిఁ దచ్చాపని
 దారణ మొనరించి గ్రుచ్చెఁ దనువునఁ దూపుల్.

353. సీ. కోపంబు గదిరి ప్రాగ్భోతిషపతి చతుర్భుజతోమరము లింద్రతనయుమీఁద
 నడఁచుటయు 1 నని పొడి సేసి క్రిడియేచుంగు పక్కెర చిటునుగ్గు సేయ
 నది గప్పియున్న 2 మేఘానలి విచ్చిన 3 కొండచందంబున నుండె శక్తి
 గొని భగదత్తుఁడు దను 4 భంజను వై వ నడుచు 5 ముత్తునియగా

నటికెఁ జార్థుఁ

349. 1. దంతి...దటిమె నతఁడు - పీ. శ. మ. స. శ.

351. 1. డుం గరిన్ - వ. కొన్ని ప్రతులు.

352. 1. నినిచి - అ. ఊ. ఎ. ఏ.; గ్రుచ్చి - ర. వ.

353. 1. నెడ పొడి సేసి - ఈ. ఉ. ఊ. ఎ. ర. స. హ. శ. కొన్ని ప్రతులు. 2. మేఘాలి
 విచ్చిన పొల్పుకొండ - క. డ. వ. హ. 3. నొప్పారు గిరిభంగి - ఈ. 4. జాంత
 కుని వై వ, - పెక్కు ప్రతులు. 5. తుత్తునియగా - అ. ర.

తే. డాతపత్రంబు ¹దునిమిన ²నతనిమకట
మతఁడు ³ఘనతోమరంబున నగలఁ జేయు
మెచ్చుఁ గినుకయుఁ బొడను విశ్వచ్చుఁ డుగ్ర
విభిస ప్రతిఁ జొనిపె నక్కిరు ⁴మేన.

354. మ. రథసో ¹దగ్రతఁ ²బూన్చి దీప్తు లడరం బ్రాగ్జ్యోతిషాధీశ్వరుం
డభిమంత్రించి నిజాఁకుశంబు విజేంద్రావత్యవతుంబు సూ
చి భుజోల్లాసవిభాని యై పెంచు వైచెం దద్బలం బెల్ల భూ
రిభయోద్రేకతరంగితం బగుచు ఘోర్బల్లంగ రాద్రాకృతిన్.

355. ఉ. అప్పుడు శౌరి పార్థునకు నడ్డముగాఁ దన ¹మే నమర్చి ను
న్న ప్పెసలారు ²పేరురము ³నగ ధరియించిన నమ్మహాస్త్ర ⁴మం
రొప్పె నవారుణాంబుజోక్మతోజ్జ్వలమాలిక యై ⁵చిరస్థితిం
జొప్పడి నూతనాభ్రతఃశోభిత మైన మెఱుంగుచాడ్పునన్.

356. చ. కనుఁగొని ఫల్గునుండు మురఘస్మర యి ట్లగునయ్య ¹సొంపు నొం
దినకరుణావిశేషమునఁ దేరికి సారథి వైతి గాక యే
వను ²బును బూని ³చేయు టిది పాడియె తేజము నీవు దప్పఁ జూ
చిన ⁴జెడదే ననుం జాలుకఁ బేసితి మాటలు వేయు నేటికిన్.

6. ద్రుంచిన - ట. 7. నరికిన - డా. 8. నలిగి - వ. 9. శిఖర తోమరమున - హ. 10. నొడల - ఆ. 11. ఈ. ల. కొన్ని ప్రతులు.

354. 1. ద్రేకముతోడ - వ. 2. ద్రేకత బూన్చి - ట. 3. జూచి - ఖ. 4. యు. ట. 5. త. వ; బూని - హ.

355. 1. మేను నేర్చినన్, మేన జేర్చుడున్ - అని పాఠములు. 2. వజ్రమున గ్రక్కున నిల్చిన నమ్మహా - అ. 3. గ్రాల ధరించిన యమ్మహాస్త్ర - వీ. 4. మట్లాప్పి - ఊ. 5. ప; డా. 6. సముజ్జ్వల - గ. 7. జ. ట. 8. బ. 9. రణస్థలిన్ - గ. 10. జ. బ; రణస్థలిన్ - అ. ప. వ.

356. 1. పెంపు నొందిన-చ. 2. లకు బూని-ఇ. ఊ. ప; లకు బూని నీడియు పాడియె- ఊ. ప. 3. చేయు డిది పాడియె - అ. ఆ. ఉ. ట. 4. కొన్ని ప్రతులు; చేయనని పాడియు చేజము - ర. 5. నగరే - ర. వ.

357. వ. అని దూతీనం గృష్ణుండు దొల్లి భూమిదేవి గామించి యోగనిద్రాసమ
యావసానసుప్రబుద్ధం దై యున్నవిష్ణుకడకుం జనుటయు నతండు తత్సం
గతిం బ్రీతుం దై యున్నాతికి వరం బిచ్చుటయు నవ్వరంబున¹నవ్వెలంది
యం దుదయించిన నరకునకు వైష్ణవాస్త్రంబు విధేయం బగుటయు నది
భగదత్తాయ త్తం బై యునికియుం² దద్ధోరాపాథనంబు దనకుఁ దక్కు నొరు
లకు నోర్వ రామియు వెఱింగించి యది యట్ల కాక దీన³ నెగ్గేమి యని
మఱియుం దగుమాటలం గిరిటి⁴ ననునయించి విరోధిం జూపి పీడిప్పరమ
సాధనంబు వృథ⁵ యగుటం జేసి వెఱంగు పడియున్నవాఁడు పీనితండ్రిని
నేను దెగఁ జూచిన ట్లీ కూరకర్మునిఁ బిలుకుమార్పు మనినఁ గొండొక
దేటి యాతండు గాండీవగుణంబు సారించి దృఢముప్పి నేయుటయు.

-: భగదత్తుండు సుప్రతీకంబుతోడ నద్భుతచేఁ జచ్చుట :-

సం. 7-28-40

358. ఉ. వాలిక దొడ్డనారసము వజ్రము శైలము దాఁకునాకృతిఁ
ఫాలముమీదఁ దాఁకిన నిభంబు¹వెసం బడి కొమ్ము లూఁతగా
వ్రాలుడు నర్థచంద్రరుచిరప్రదరంబునఁ ద్రుంచె జాణి
విద్యాలసితుండు గ్రీడి భగదత్తునికంత మకుంతితోద్ధతిన్.

359. వ. ఇట్లు దంతిని భగదత్తుని¹బరిమార్చి మాఱు లేక మలయు మధ్యమపాండ
వునిం గనుంగొని శకునితమ్ములు²వృషకుండును నచలుండును దాఁకిన
నతండు వృషకుని రథరథ్యసూతధ్వజచ్చత్రచామరంబులు రూపఱ నఱకు
టయు నాతండు సోదరునిరథం బెక్కి నప్పుడు వారి కడ్డుపడిన గాంధార

357. 1. నన్నాతియందు - ఊ. ఎ. ఏ. 2. దద్ధోరాపాథంబునకు - అ. ఆ. ఇ. ఈ. పెక్కు ప్రతులు. 3. నెగ్గేమి - పెక్కు ప్రతులు; నేమి - వా. 4. ననునయించి - శ. ప. పెక్కు ప్రతులు. 5. యగుటకు - కొన్ని ప్రతులు. 6. దెలిసి - కొన్ని ప్రతులు.

358. 1. ధరంబడి; వసంబరి - అని పాఠములు.

359. 1. బిలుకుమార్చి - స; దునిమి - టి. ద. 2. వృషకుండును - పెక్కు ప్రతులు.

వీరరథికపంచశతంబుఁ బంచశ్వాంబు నొందించిన సంక్రందననందను మరవడికిం
దెరలక యేకరథస్థు లగునయ్యిరువురుం బరాక్రమించిన.

360. తే. చేరి యుండుట ననువైనవారి నొక్క
నారసంబునఁ బడ నేసె నరుడు దానిఁ
జూచి కన్నీరు ¹నించి నీసుతులు సాలఁ
గుంది రద్దుచు నపుడు మార్కొనియె శకుని.

361. వ. అతండు మాయావి యగుట ననేకమాయలు గల్పించిన మొగిళ్లు ¹వరవి
పాపాణన్యక్షవివిధాయుధంబులు వివ్వచ్చుపైఁ గురిసెం బదంపడి తమం
బడరెఁ బిడవ నీళ్లు వెల్లిగొనియె మఱియు మహోరగశార్దూలాది క్రూర
సశ్వాంబులు గవెసె వారి నెల్లను దోడ్తోన దివ్యాస్త్రవేది యగునాసవ్యసాచి
యడంగించి యల్లని నగవుతో నిట్లనియె.

362. క. మాయలు జూడముతోడన
పోయెం గా కింక నిచటఁ బొసఁగునె యవి మ
త్సాయకము లడ్డసాళ్లే
నీ¹యాచవి లేదు పొమ్ము నిలువక మామా.

363. క. అని ¹లికి ²వాలుటమ్ములు
తనువున నినుచుటయుఁ గలఁగి ధైర్యము మానం
బును వీటిఁబోవఁ జాతెను
జననాయక నీమఱుది సరివారు నగన్.

364. ఉ. అతఁడు వాతినం ¹దెరలు నచ్చటిసేనలఁ ²గాల్కొనంగ నీ
కాతతబాహువీర్యులు బకారియు సాత్త్వికీయుం గడంగి తో

360. 1. దొరుగ నీ - న.

361. 1. బరగించి - ఈ.

362. 1. యానది - అ. ఊ. ఎ. ఏ: యానలు విడిచి - జ. శ.

363. 1. పలుకుచు వాలమ్ములు - ఊ. ఎ. జ. బ. హ; 2. వాలురమ్ములు - ఇ. ఈ.
క. ఘ. చ. శ. కొన్ని ప్రతులు.

364. 1. దెరలె ... సేనలు - కొన్ని ప్రతులు. 2. నూల్కొనంగ - ట. త. త. వ. శ. మ.

దై తనపార్శ్వభాగముల నార్పుచుఁ దోలఁగఁ దోలె భేదర
ప్రాతము మెచ్చు గ్రీడి కురురాజును ద్రోణుఁడు నున్న నేలకున్.

365. ఆ. బలము విటిగి రెండుపాయ లై యిట్లు ల
మృనుజవిభుని గురుని మఱువు సొచ్చె
ద్రోణుఁ బొదువుఁ డనుచు దుర్దమశీల నా
దిక్కు వారు గవిసి రుక్కు మిగిలి.

366. క. చనుఁ డడ్డం బాచార్యున
కనునెలుఁగులతోడ నీ¹సుతావలి వెన మా
ర్కొనుటయు మనసేనలు పురి
కొని పాండవబలముఁ దా²కెఁ గురువంశనిధి.

367. క. గురుఁ డొడ్డుగఁ దమకంబునఁ
గురువీరులుఁ బాండుపుత్రకులయోధులు ని
ర్భరసమరద్యూతకళా
నిరతిం గ్రీడించి ¹రుగ్రనిపుణత మెలయన్.

368. క. శరగురుఁ డెచటికిఁ దఱిమిన
వెరవున నచ్చటికి ¹నెల్లి విక్రాంతిధురం
ధరుఁ డగుధృష్టద్యుమ్నుఁడు
బరహను దలిర్ప నడ్డపడి ²పోరాడెన్.

369. చ. కురుపతి ధర్మనందను లకుంతితవిక్రమకౌతుకంబునం
బురికొలుపంగ నై న్యములు వోక పెనంగెడు రాద్రభంగి క
చ్చెరువడి ¹యున్కి ²నిట్టు లని చెప్పఁగ ³సిప్పుడు నేర నయ్యెదం
గరిపురనాథ చూడ వివఁ గల్గనె యమ్మైయికయ్య మెయ్యెడన్.

366. 1. సుతానీకముమా - ట. ద. ప.

367. 1. రుగ్రనిపుణత వెలయన్ - ఊ. ఎ. ఏ.

368. 1. వీరవిక్రాంతి - హ; దరమి - ఊ. ఎ. ఏ. 2. పోరె నృపా - హ; పోరాడున్ - ర. వ.

369. 1. యున్న నిట్టు లని - హ; రెల్ల రిట్లనియు - ణ. 2. నీసుతుని సేనకు పాండు కుమారు సేనకుం - గ. జ. బ. 3. సేనును నేర - ణ. వీ. శ. ష.

370. వ. ఆట్టియెడ.

371. క. నీలుఁ డనురాజు గరురుతు

పై లీలం ¹దేటు పఱవఁ బటువిశిఖమునం

గీ లేడవినజంత్రముక్రియ

నేలం బడ వేసె నతఁడు నృపుఁ డగ్గింపన్.

372. క. చచ్చిననీలునిఁ గనుఁగొని

విచ్చినవై న్యంబు గురుఁడు వెనుకొనుటయు వే

వచ్చినధృష్టద్యుమ్నుని

నచ్చినయబ్బలము మగిడినం బో రొప్పెన్.

373. వ. అప్పుడు సంశప్తకులు నారాయణగోపాలబలంబులం గూడికొని పఱతెంచి.

374. క. ఓడితిమె మేము రణమునఁ

గ్రీడికిఁ గ్రేడించి రాక గెలువే యతఁ ¹డే

డి డాఁగి పోయెనొకొ మా

తోడిబవఁ మిట్లు చాను ²దొలంగినఁ చెగునే.

375. వ. అనునెలుంగులు నింగి ముట్ట దక్షిణభాగంబునం గవిననం గవ్వడి యట
నడచి వారికిం గయ్యం బిచ్చిన నత్తెఱవి గని తఱుముకౌరవయోధులకోలు
తలకుం గాక డమసేనలు చెరలిన భీమసేనుం డదల్చి మార్కొని.

376. క. ఇల మిగిలి వచ్చు బాహ్నికు

నీలు మని విశిఖముల ¹నొంచె నృపతియు గురుక

ర్ణు నశ్వత్థామయు న

మృతవానలు గుసే రొక్కమొగి నతనిపయిన్.

371. 1. చేరు (సాధురేఫముతో) - వీ. శ. ప.

374. 1. చెచ్చో డాగి - బ. శ. శర. మ. నూ; డున్, వేడి చెడి దాగెనొకొ మా, తోడి -
గ. చ; డేవేడి దాగె నొకోమా - గు. తి. ద. న. శ. 2. దొలగుం జనునే - గు. తి.

375. 1. నొంచ - చెక్కు ప్రకులు.

377. ప. అతం దంపతి కన్నిరూపు లై యార్పుచు నేట్లాడె నిట్లాక్కనిం బెక్కండ్రు
వొదివినం గనుంగొని కౌంతేయాగ్రజుండు పురికొలుప నకులసహదేవ
సాత్యకిసౌభద్రు లాసమీరపుత్రునకు బాసట యై దుర్యోధనాదులం దల
పడుటయు రెండు సేనలు గలయన్ బెరసె నిట్లపరావ్ణాంబునం గ్రందుకయ్యం
బయ్యె నం దరదంబులు దాఁకుపెల్లన డొల్లకరులును గరవాలధారలఁ
గాననగు కుంభికుంభమౌ క్తికంబులును దురగఖురపుటంబులం గరటి¹రదం
బులను బెనంగొనుచు వ్రేలువ్రేవులును దెగిపడియు నంకుశంబులు విడువక
మిట్టిమిట్టిపడుబాహువులును దొండంబులం బెనఁచి యెత్తినం ²దారును
హయంబులు వ్రేలురావుతులును ముందఱికాళ్లు దెగివేసిన మ్రొగ్గి కూలు
శుండాంబులును సామజంబు లడరి రథ్యసారథిరథిసహితంబుగా మల్లడి
గొనం ద్రొక్కిన నేలం గలసినరథంబులును నాళ్ళికు లొక్కమొగిఁ జెక్కినం
దునిసి పడి యేమిటియంగంబులో యనుసందేహంబునకుం బట్టయి యున్న
పదాతిగాత్రఖండంబులును జూచుభేదరులకు వెక్కనం బొనర్చె నట్టిసంకుల
సమరంబున ధృష్టద్యుమ్నుండు.

378. క. మన కిది సమయము మండి
యని ద్రోణునిఁ జూపి తలుమ నమ్మెన రథికుల్
గని ¹పొదువుడు సంపుడు పారి
గొనుడు దునుమఁ డనుచుఁ గూడుకొని యతనివయిన్.

379. చ. కవిసిన నమ్మహాభుజుండు గన్నుల దట్టపుఁగెం పెలర్ప వై
రవముగ దివ్యబాణనికరం బడఁచినఁ దేటి చూడ రా
క వెఱుగు నొంది చి తములకై పడి ¹నామనయోధు లుండ నీ
రవుతులు జోదులు² రథికరాజియు వారమొనల్ గలంపగాన్³.

380. మ. తను నత్యు¹ద్దతిఁ బిల్చి దుర్దమభుజునర్పంబు శోభిల్లఁ దాఁ
కినసంశక్తకోటి ²నొంచి సమరక్రీడాకళాకౌతుకం

377. 1. పదంబులను, రవణంబులను - ప. 2. దొరగు, తూగాడు - అని పాఠములు.

378. 1. పొదువుడు - క. డ. త. శ.

379. 1. నాహవయోధు లుండ - ర. ఈపద్యము తరువాత 'ఇ' ప్రతిలో నీక్రింది వచన
మధికముగాగలదు. ప. అంత నక్కడ నర్థునుండు.

380. 1. త్యుక్త - ద. ప. వ. 2. నోర్చి - ఈ. ఖ. వ.

బున నాభీలకపీంధ్రకేతనపరిస్ఫూర్ణస్పృభాజాలముల్
వినుపీథిం బరగంగ వచ్చె మగుడన్ వివ్వచ్చుఁ డచ్చోటికిన్.

381. క. చిచ్చనకుఁ దోడు గరుఁలి

వచ్చినక్రియ భీముకడకు వాసవి యిమ్మై

వచ్చిన మనయోధావళి

ఱిచ్చవడియె వారిమొన దఱిమికొని వచ్చెన్.

382. ఉ. కానట యై వృకోదరుఁడు పార్శ్వమునం దటుమంగ వైరిసం

త్రాసనమూర్తి వాసవి శరవ్రతతిం దొరఁగించి ద్రోణును

ల్లాసము ¹మాన్వి కౌంవబలంబులు నెత్తురువెల్లిఁ దేలఁగాఁ

జేసినఁ గర్ణ కర్ణ మముఁ జేకొనవే యనుచున్ భయంబునన్.

-: కర్ణార్జునలయద్దము :-

సం. 7-31-48, 50

383. క. తనవెనుక ¹దెసకు పాటిన

ఘనయోధులఁ జూచి కావలగర్వస్ఫూర్తిం

దనరుచు నోడకుఁ డోడకుఁ

డని పలుకుచుఁ దాఁకె గర్జుఁ డమరేంద్రమతున్.

384. వ. కట్లు దాఁకి యతనిపై నాగ్నేయాస్త్రంబు బ్రయోగించిన నతండు వారుణ

కాణంబున ¹వారించి వాలమ్ములు గురియం గూడకొని భీమసాత్మకీధృష్ట

ద్యుమ్నులు శరవ్రతయంబులు సూతపూనుమేన నాఁటించిన నతండు గాండివ

నిర్గతచండమార్గణంబుల మగిడించుచు నమ్మువ్వరచాపంబులు నవ్వుచుం

ద్రుంచి వారలు శక్తులు వైవ వానిం దునిమి పేర్చి యార్చిన నద్దునుండు

నారాచ²నైవైకంబున నవ్వీగు నొప్పించి యతనిం దలకడచి తన్నుఁ దల

పడినయతనితమ్ములతలలు మూఁడును భూమిదేవికి బలి సేసె నంత భీముండు

382. 1. మాపి - పెక్కు ప్రతులు; మాయ - హ.

383. 1. దెసకు - పెక్కు ప్రతులు; కోడి - వా.

384. 1. మరలించి - ఊ. ఎ. ఏ. 2. నిచయంబున - ఊ. ఎ. ఏ.

రథంబు డిగ్గి వచ్చి గదాదండంబునఁ గర్ణబంధువులం బదివేపురం బిడలు
వఱిచి మరలి రథంబుఁ దై వేటొక్కవిల్లు గొని విశిఖంబులు వఱిపి యంగ
వతియంగంబులం దురంగశరీరంబులను నొప్పించె నాలోనన యప్పించాలి
వరసుతుండును కై నేయుండును నొండు¹విండ్లు గొని యతనిసారథి యొఱి
గను జాపంబు విఱుగను నేసి రాసమయంబున దుర్యోధనుండును ద్రోణ
జయద్రథులును² నెయిది శాత్రవసముద్రంబున మునుంగకుండ నారాధేయు
నుద్ధరించి రట్టియెడ.

315. క. ఉభయబలంబులుఁ బురికొని

యిభరథతురగభటతతి మహిం గూలఁగ న

తుభితము లై పోరాడె

బ్రభువులు వెను దన్ని చూడఁ బార్థివముఖ్యా³.

316. నీ. కాలవ లై పాటుకీలాలజలములఁ దేలి¹ పోయెడుమృతదేహములును

బ్రేవులప్రోవుల పెల్లురఁ జీత్రితచ్ఛాయంబు లగుమాంససంచయములుఁ

గరిహయంబులక శేబరములక్రిందఁ గొండొకతో²చు భటగాత్రనికరములును

దలలపెందఱచుతో మిలమిల మెదలెడు కరపదంబుల నవఖండములును

తే. రౌద్రభీభత్సనర్తరంగభంగి

నపుడు సమరాంగణము ఘోర మయ్యెఁ జూడ

ద్రోణఫల్గునగ్నిష్ఠురోద్ధురనివాత

జాత మగు సమ్మహోద్భటశింకులమున.

3. బడనేసి - కొన్ని ప్రతులు. 4. విఘ్న - కొన్ని ప్రతులు. 5. నెదిరి - అ. ఊ. ఓ. ట.

315. 1. యిభాది చతురంగబలములు మహిం - అ. ఆ. ఈ. ఉ. శ. హ. పెక్కు ప్రతులు.

2. సంతుభితము లై - ఆ. ఉ. ఊ. ర. వ హ. కొన్ని ప్రతులు. 3. ఈపద్యము తరువాత 'న' ప్రతిలో నీక్రింది వచనమధికముగా గలదు. వ. అట్టి యవసరంబున.

316. 1. పారెడు, యాడెడు - అని పాఠములు. 2. బులు నూరు ఖండములును - ఖ. గ. శ. ష. 3. సంగరమున - ఇ. ఔ. చ. జ. బ.

387. వ. అంతం బతంగుండు పశ్చిమా¹చలంబునవులకుం జనిన సంధ్యారాగంబు
సొంపునఁ గెం పినుమడించునెత్తురుమడుపుల నోలలాడుభూతబేతాళంబులను
శవకబళనతోలంబు లగుస్వగాలంబులను ²మాంసచర్వణకోలాహలబహుళంబు
లగుకంకగృధ్రాదిపక్షికులంబునుం జూచియుఁ జాండవబలంబు సమయసము
చితం బగునమర³విరామంబునకు నున్ముఖం బగుట యెఱింగియు మున్ను
సవ్యసాచియురవడికిం గాక తమమొన దెరలుచునికిం జేసియు ⁴నదియు
మెయిగా నాచార్యుండు దొరలకుం జెప్పి నేనలం ఓవియ నియోగించెఁ
జాండవనై న్యంబులును మరిలె నివ్విధంబున నుభయనై న్యంబులు నిజ
స్కంధావారంబులకుం జనునవసరంబున మనజనంబులు ద్రోణప్రతిజ్ఞాభం
గంబును ఫల్గునుపరాక్రమస్ఫురణంబును నతనియెడ నచ్యుతునకుం గల
⁵సోహార్ద్రవిశేషంబును నుగ్గడించుచు విన్న నై పోయిరి వేగుటయుఁ గయ్యం
బునకు వెడలునప్పుడు విషాదవిపర్య వదనుం డగుచు నీతనయుఁ డెల్లయో
ధులు వినం గుంభసంభవున కిట్లనియె.

388. మ. పెనుపారక వర మిచ్చి ¹తట్లు ²గడిమిఁ భీమాగ్రజం డాజిఁ గి
ట్టినఁ బట్టం గడునగ్గ మైనయెడఁ గ్రేడిం తెచ్చ నిట్టైనఁ జా
లనివాఁ డందురు నిన్ను నన్ను గుటిలాలాపంబుల³ వెట్టిఁ జే
సిన నీ కై నది యేమి యాశ్రితగుణశ్రేష్ఠుండు వంచించునే.

389. వ. అనిన విని గురుం డప్రితుం డయ్యును గటకటం బడక యతనితో ని
ట్లనియె.

390. ఆ. నరునివిక్రమంబు నారాయణునిమహా
త్వంబు నెఱిగి యెఱిగి తగునె యిట్లు
వలుక ధర్మపుత్రువైఁ జేయి ¹వదలక
వారు రారె పెక్కువరుస లధిప.

387. 1. చలశృంగంబునవుల - కొన్ని ప్రతులు. 2. మాంసాక్రమణ - శ. ప. పెక్కు
ప్రతులు. 3. విహారంబునకు విముఖంబు గాకునికి యెఱింగి-పి. శ. ప. కొన్ని ప్రతులు.
4. నదియ మేలుగా - ఖ. డ. త; నదియ మెల్పుగా - ఊ. 5. సోహార్ద్ర - హ.

388. 1. యట్లు, తెట్లు - అని పాఠములు. 2. కరుణన్ - ఎ.

390. 1. పుచ్చగ - కొన్ని ప్రతులు.

391. ఉ. ఎవ్వరి నెట్లు సేనెదనొ యేర్పడఁ జూడుము ¹నేడు పోరికిన్
గవ్వడి రాకయుండఁ దొలఁగం గొనిపోవఁగఁ జాలువారి నీ
వెవ్వరి నై నఁ బంపు మిది యేటికి నొండొకబుద్ధి సేనెదే
నవ్వుచుఁ బల్కినన్ ధరణినాథ య²సత్యము గల్గి నేర్పునే.

392. వ. అనవుడు.

393. మ. విని సంశయకు లేము దక్క నొరు లావివ్వచ్చు భంగించి బె
ట్టనికిం బాపి ¹యలంప నేర్పు గలరే యంచున్ వెసం బోయి పి
ల్చిన నప్పార్తుడు నుద్దతిం జనుడు నక్షిణోగ్రశస్త్రాస్త్రవ
ర్తనఘోరం బగుసంగరం బచట ²రాద్రస్థిత మై జెల్లగన్.

394. వ. ఇక్కడ భారద్వాజుండు పద్మవ్యూహంబు ¹గావించినం గౌంతేయాగ్రజు
నను²మతి నభిమన్యుం డయ్యెట్లు భేదించి సొచ్చి బృహద్బలలక్ష్మణప్రభృతు
లగు భూపతులను భూపకుమారులను బెక్కండ్రం బారిసమరి యనేకయోధ
వీరవిక్రమసంకులంబునం జిక్కువడి యుక్కు³మురిసినట్లు సమసిన మనమొ
నలు సెలంగుచుం బాండవబలంబులు పొగులుంచుం దమతమ⁴యునికి
పట్లకుం జనియె నని సంజయుండు ధృతరాష్ట్రునకు సౌభద్రుండు వడుట
నెప్పె ననిన విని నాటికయ్యంబుకలరూపంతయు నేర్పడ నెఱింగింపు మను
టయు.

395. ఉ. సాత్త్వవతేయవాఙ్మయవిశాలగృహస్ఫురితప్ర¹దీపితా
ప్రత్యయగోచరా విహృతిభగ్ననిశాచరశాంతబోధసం
పత్త్యవిసాభవన్మహిమభాసురసంభృతభూ²సురాశిసాం
గత్త్వవివిక్తయుక్తజనకౌశలభావిత దేవసేవితా.

391. 1. నేటిపోరికిం - ఓ. ర. 2. సత్యత - ల. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు.

393. 1. యలర్ప - న. బ. హ. 2. సుగ్రస్థిత మై - ల. నా. ఓ. స్థిత - పెక్కుప్రతులు;
స్ఫూర్తి - వా.

394. 1. సంఘటించిన - ఊ. క. డ. ర. వ; పన్నిన - బ. 2. మతంబున - ఊ. ఊ. డ.
గ. 3. మడిసె - అ. ఎ. 4. విడిదలలకుం - ఊ. ఎ.

395. 1. దీపితా - అ. ఊ. ఎ. ఘ. ఝ. ర. స. శ. హ. 2. సురాది - కొన్ని ప్రతులు

396. క. వేదశిరోమణిచరణా

నాదాంత¹స్ఫూరకరణ నైషిక²తరణా

భేదరహితప్రకారా

వాదవిదూరా విరించి³వర్యవిహారా.

397. మాలిని. అనుపమహితవిద్యా వ్యక్తయోగానురక్తా

దనుజమథనలీలా స్తవ్యశాంతానుభావ్యా

జననమరణదుఃఖో¹త్సారి శివరోపకారి

సనకముఖయతీంద్రాసన్న నిత్యప్రసన్నా.

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర

బుధారాధానవిరాజి తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతం బయిన

శ్రీమహాభారతంబున ద్రోణవర్ణంబునందుఁ

బ్రథమాశ్వాసము

396. 1. స్ఫూర, స్ఫూరణ - అని పాఠములు. 2. శరణా, కరుణా - అని పాఠములు.

3. వర్ణ - శ. పెక్కు ప్రతులు; వర్ణ్య - క. య. న. శ; వర్ణ ప్రవరా - హ.

397. 1. త్సాది - ఊ. ఏ. ఘ. య. 2. సంహారకారి - జ. బ.

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతము

ద్రోణ పర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము

—o—o—o—

1. క. శ్రీకర భక్తాంభోధిను
ధాకర చక్రత్రికూల¹ధారణ రఙ్గో
భీకర నిర్భరజరకరు
డాకరదృగ్దీప్తినికర హరిహరనాథా.

—: ద్రోణుని మూడవనాటి యుద్ధము :-

పం. 7-32-25

2. వ. దేవా వై శంపాయనుండు జనమేజయున కి ట్లనియె నట్లు దనమనుమండు
మృతిం బొందుట విని భృతరాష్ట్రుండు.
3. ఉ. చిత్తము మోక్కెడుం బురుషసింహునిఁ బౌత్రకులాగ్రగణ్యున
తృప్తమతేజు భూరిగుణు నొప్పెడు మెత్తనిమేనివాని నె
ట్లుతలపెట్టిరో పలువు రుగ్రమనమ్ములు గూడి యక్కటా
యత్తైఱఁ గెల్లఁ దేటపడు¹నట్టులుగా వివరించి చెప్పమా.
4. వ. ¹అనుటయు నమ్మానవవతికి సూతసూనుం డిట్లను నట్లు భారద్వాజుండు
పద్మవ్యూహంబు ²సంఘటించునెడ వివిధదేశంబులరాజులు దళంబులును

1. దారుణ - రు.
2. నట్లుగ నాకెరిగించి - వ; నట్లుగ నా కెరిగింపు సంజయా - ఆ. ఓ. చ. జ. బ;
నట్లు దగన్ వివరించి, నట్లు కడున్ వివరించి - అని పాఠములు.
3. అని యడిగిన - పెక్కు ప్రశ్నలు. 2. సమకట్టునెడ - త.

రాజకుమారులు గేసరంబులును గర్జదుశ్శాసనబహుళసేనాపరివృతం డయి కురువిభుండు గర్జికయునుం గా నభేద్యభంగి నొనర్చిన నది వలయాకారం బగుటం జేసి చక్రవ్యూహంబు ననం జను నమ్మొగ్గరంబు³ మొగంబునం దాను దర్పంబు మెఱయ నెఱయం బొలిచి నిలిచె మఱియు వలయు నెడలకు లావై జయద్రథగురుపుత్రకృపశకునికృతవర్మభూరిశ్రవశ్వలశయ్యలును నీకొడుకులును మనుమలును రక్తమాత్యును లేపనాంబరాభరణంబులు శోభిల్ల నిలిచి రంత భీమసేనవ్రముఖం బైనపాండవబంబులు గదియ నడచె నందు సాత్యకిధృష్టద్యుమ్న కుంతిభోజులును జేకితాన⁴క్షత్రధర్మక్షత్రవర్ములును ధృష్టకేతునకులసహదేవులును నుత్తమోజశ్శిఖండియుధామన్యులును ఘటోత్కచ విరాటద్రుపదులును ద్రౌపదేయకేకయస్యంజయసముదయంబును⁵ నుక్కునం దఱిమి యక్కుంభసంబంధంపుం దలపడిన నవ్వి యవ్వీరుండు వాడి మిగులు బలుతూపులం దనవేడిమి సూపిన నమ్మేటివిలుకాని మొగంబున నిలువనోర్వక యానై నికప్రకరంబు దిరుగుడు వడిన వెక్కసంబును వెఱంగుపాటును వెల్లఁదనంబునుం గదుర గౌంటియాగ్రజం దూరకుండి కర్ణికారకేతుస్పీతుండును నుత్సాహశౌర్యసంపద్ధుర్నిరీక్షుండును నగు సౌభద్రుం గనుంగొని వీడు దక్క నొరు లిద్ధధవ్యూహంబు భేదింపం జాల రని మనంబున నిశ్చయించి యక్కుమారు నుద్దేశించి.

5. సీ. ఈయొడ్డు భేదింప నే మెవ్వరము¹ నేర మద్దునుండును నీవు నచ్యుతుండుఁ బ్రద్యుమ్నుండును² దక్కఁ బార్థుండు మనల నుల్లస మాడకుండ

నీతావు మెఱపి

భేదించి మాకెల్ల బ్రియ మొనర్పు కుమార యనవుడు నతఁ డాననాజ్ఞ మలర దీనిముఖంబు భేదించుకెఱంగు నా కెఱిగించె మాతండ్రి యేను దెఱపి

అ. సేయ నేర్తుఁ జొచ్చి చించి చెండాడెద

మూఁక³ లెల్లఁ జుట్టుముట్టినపుడు

3. ముఖంబున - కొన్ని ప్రతులు. 4. క్షత్రధర్మ - ఈపేరు కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

5. నుక్కు మిగిలి - కొన్ని ప్రతులు.

5. 1. జాల - ఊ. ఎ. ఏ. ఘ. 2. గాని - కొన్ని ప్రతులు. 3. పోర జుట్టుముట్టి - అ. ఆ. ఉ. ఊ. ర. కొన్ని ప్రతులు.

వెడలు నట్టి⁴వెరవు విన దాని కేమి నా
చొచ్చునేర్పు⁵ బలువుఁ జూడు మధిప.

6. వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు ధనంజయనందనున కిట్లనియె.
7. క. తెఱపి గొని నీవు సొచ్చినఁ
బిటుఁదన చొచ్చెదము రిపులు పెల్లగిలఁగ నం
దఱమును మా కిది యెంతయు
నుటునట్టి¹వరంబు దీని నొసఁగుము పుత్రా.
8. చ. అనవుడు భీముఁ డిట్లు లను నర్జుననందన నీవు ముందఁ జే
మ్మొన¹యొకయింత సించిన నమోఘరయంబునఁ బార్షతుండు నే
నును ద్రుపదుండు సత్యకతనూభవుఁడు² విరటుండు సంతనం
త నడరి³చింతు మెల్లెడలు దారుణవిక్రమ⁴ జ్యౌభణంబునన్.
9. వ. అనిన విని యభిమన్యుం డాతనియాననం బాలోకించి.
10. చ. నను విను కీచకాంతక¹మనంబున ద్రోణుఁడు మెచ్చఁ జొచ్చి య
మ్మొనఁ గలఁగింప కిట్లు² కురుముఖ్యుఁడు ధర్మమతుండు గారవి
చినజతనంబు నిష్ఫలము సేయుదునే నరుఁడు³ మభద్రయుం
దనయునిఁ గాంచి సంతనము చాల్పుట యంతయు రిత్తఁ బుత్తునే.
11. చ. ఇదె యొకపిన్నవాఁ డడరి యెక్కుడు మూఁకల క్రందు దోలెడుం
గదుపు¹లవెల్పు గోపకుని కైవడి నంచు జనుల్ నుతింపఁ జే
సెద విని మామ ప్రీతి విలసిల్లఁగఁ దండ్రీయు సంతసిల్లఁ బె
ట్టిదుఁ డగుకౌరవేంద్రునకు డెవ్వర మయ్యెడుభంగిఁ జేర్చెదన్.

4. తెరగు (పు) - ఊ. ఎ. ఏ. య. ల. హ. 5. బలువు, చెలువు - అని పాఠములు.

7. 1. వదంబు, హితంబు - అని పాఠములు.

8. 1. యిక యింత సొచ్చిన - చ. ద. ల. 2. సొత్తు - ఏ. 3. జ్యౌభణంబునన్ - ఊ. ఏ. గ. వ; ణక్రమంబునన్ - వా. కొన్ని ప్రతులు.

10. 1. రణంబున - ద. ప. వ. 2. కులముఖ్యుడు - బ. క. ట. డ. వ. హ.

11. 1. మరల్పు - ద; దెరల్పు - ప; లమల్పు - హ.

12. క. అనిన విని ధర్మసూనుడు
దను బ్రీతిం జూచి నీదుదైర్యము శౌర్యం
బును బలమును గీర్తియు వ
ర్ణన మొందెడు మనుడుఁ శార్థతనయుం డెలిమిన్.
13. వ. తనసారథి గనుంగొని మనయరదంబు ద్రోణానీకంబువైఁ బిజువు మనుటయు
నాసుమిత్రుం డర్జునపుత్రున కిట్లనియె.
14. తే. బాలుఁడవు నీవు కుంభజ¹ప్రముఖునై న్య
పతులు ప్రౌఢులు ²వెక్కులు బవరములకుఁ
జొచ్చి యెఱుంగనినీచేతఁ జచ్చువారు
గారు బహువిధసమరకర్మశులు వారు.
15. చ. అనవుడు నల్ల నవ్వి యతఁ డాతని కిట్లను దేవయుక్తుఁ డై
యనికి బిలారి వచ్చినఁ బురారిగణంబులుఁ దానుఁ ¹బిన్నినం
గినిసి కడంగి క్రీడియును గృష్ణుఁడు దాఁకిన నే జయింతు మా
ర్క్కొని యనుచుండుదుకా సరకు గొందునె ద్రోణునిఁ దోడియోధులన్.
16. వ. అని పలికి వానియాలాపంబు నాలంబు నేసి యభిమన్యుండు పెలుచం
దటిమిన వాఁ డనుమానించుచు మననై న్యంబునకు సమ్ముఖంబుగాఁ దేట
నడపుటయు వాని¹సేనయుం దోడన కడంగుటయుం గనుంగొని భారద్వాజ
ప్రముఖయోధు లొండొరులకుం దలమిగిలి యేచి ²యెదుర్కొని పెలుచ
నిలిచిన సంకులసమరం బయ్యె నట్టియెడ.

-r అభిమన్యుండు వద్రప్రభృహంబు భేదించుకొని చొచ్చుట :-

సం. 7-31-12

17. ఆ. మెఱుగు మెఱచినట్లు మెఱయంగ నరదంబు
కర్ణి కారకేతుకాంతి వెలుగ
14. 1. ప్రభృతి - ౪ వ. వీ శ. ౬. 2. శ్లోకంబు బరవసమున . ద. వ.
15. 1. వచ్చినన్ - ద. వ.
16. 1. మొనయును - ప. 2. మొనర్కొని సంకులసమరం - పెక్కు ప్రతులు.

నంపగముల గురుని నలయించి కడచి యిం

ద్రజునికొడుకు మొగ్గరంబు సొచ్చె.

18. ప. ఇ ట్లనన్యభేద్యం బగునావద్మవ్యాహంబు భేదించి సొచ్చి సౌఖద్రుండు
 రాద్రసోల్లసితమూర్తి యై యందు మహోర్జవంబునం దిరుగు మందర
 నగంబు చందంబునం గాననంబునం జరియించు తీవ్రానలంబు తెఱంగునం
 గాలపక్వజనసమాజసంహరణక్రీడనంబు నలుపు శూలి పోలికం గేలీగతుల
 మెలంగి యమ్మెయి నమ్మోహరంబు ¹ద్రిప్పు కొలిపియుం బొడి సేసియు
 రూపుమాపియు రణవిహారం బొనరింప నష్టిరనకు నారాచాదినానావిధ
 విశిఖ్రవాతంబులు హేతినంపుట్టనంబున మండుచుఁ గరుల నుచ్చి పోవుచుఁ
 దేరుల విటుచుచు హయంబుల ధట్టంబుల నుటుము సేయుచుఁ గాల్పలం
 బులఁ జదుపుచుఁ గేతువులం ద్రుంచుచు నాతపత్రంబుల నుటుమాడుచు
 రథ్యంబులం గూల్చుచు సూతుల గీ టడంగించుచు ధనువులఁ దునుముచు
 మైమటువుల వ్రచ్చుచు భూషణంబుల డుల్పుచుఁ గరవాలంబులఁ ద్రోయుచు
 మేనులు సింపుచుఁ దూపులు దూలించుచుఁ జేతుల నఱకుచు నబళంబులు
 జడియుచుఁ దలలు చిదుకుచు నంకుశంబులు రాల్చుచు నెత్తురు లురలిం
 చుచు గండలు నెక్కుచు నెమ్ములు నలఁచుచుం బరగిన నమ్మున చిక్కు
 వడియును మడివడియును గలంగియుఁ దొలంగియు వెఱవఱచియు విచ్చి
 పఱచియు దీనదశకు వచ్చినం గనుంగొని.

19. క. వీరమెయిఁ గ్రీడికొడుకుం
 దాఁకఁగ నీకొడుకు తలఁచి తఱమి కవిసెఁ బే
¹రాకటితో నున్నహరిం
 దేకువ నెడి చేరుకరిగతిం గురుముఖ్యా.

20. ప. ఇట్లు సౌఖద్రుఁ జెనయం జూచుపయోధనుం జూచి శరాననగురుండు
 సై నికవరులకుం జేయి వీచి యెలుం గెత్తి.

18. 1. ద్రుప్పు దులిపియు - ప.

19. 1. రాకటితో - ఓ. త. శర.

21. క. నరసుతున కగ్గమయ్యెం
గురుధరణీవల్లభుం డకుంతితగతి మీ
రరుగుం డేయుం డడ్డము
చొరుండు వెరవు లావు ¹నెఱయ శూరత మెఱయన్.
22. వ. అనుచుఁ దనయరదం బద్దెస మొగంబు సేసి పురికొల్పిన.
23. ఆ. కృపుఁడు గురుసుతుండు గృతవర్మ గర్జుండు
సౌమదత్తి శలుఁడు సౌబలుండు
పౌరవుండు మద్రపతి వృషసేనుండు
గౌరవేశ్వరుండుఁ గడఁగి రపుడు.
24. వ. అట్లు గడంగి.
25. చ. ప్రకటబలాధ్యు లొక్కటఁ దిరం బయి పల్వురు వీరక భూమిపా
లకునకు నడ్డ మైనఁ దవులం బడి హు మ్మని నోరికండ నాఁ
చికొనిన మ్రోఁగు బెబ్బలివిశేషము దోఁపఁగఁ జార్థుపట్టి సా
యకముల నొంచినం దెరలి రందఱు ¹లేకులపిండు ²నాకృతిన్.
26. వ. ఇవ్విధంబున నయ్యోధవరులు విచ్చిన వివ్వచ్చుకొడుకు పేర్చి యార్చుటయు
నాచార్యుండు వీడు వీరిచేత నిలువం దని తా నరిగి యన్నరనందను నెడు
ర్కొనిన వారును గూడుకొని పొదివిన.
27. క. ఆతఁ డందఱుమార్గణములు
నతిరయమునఁ ద్రుంచుచుం దదంగముల శర
ప్రతతులు నించుచుఁ బోరఁగఁ
బతి సేనకుఁ జేయి వీచె బరవస మలరన్.
21. 1. మెరయ - కొన్ని ప్రతులు.
25. 1. లేకులపిండు - వ శ. మ. హ. కొన్ని ప్రతులు. 2. చాడ్పునన్, కైవడిన్ -
అని పాఠములు.

28. క. మనసేన పెలుచఁ గడఁగిన

వననిధి వొంగెడు విధంబు వాసవిమతుఁ డే

చినఁ జెలియలికట్టతెఱుఁ

గును గావఁగ నయ్యె నపుడు కురువంశనిధి.

29. వ. ఆసమయంబున.

30. సీ. రారాజుఁ గృపుఁడును భూరిశ్రవుండు మూఁడేసి యమ్ములు

పదియేడు గురుఁడు

వినుము వివింశతి వింశతివిశిఖంబు లాచార్యుఁడు బృహద్యలుండు

నైదు నెన్మిదియును నాఱు శల్యుఁడు సప్తశరములు గృతపర్మ సౌజలుండు

రెండు కాణములు పండ్రెండఁ దొమ్మిదియును దుశ్శాసనుండును

దుస్సహుండు

తే. నేసి రద్ధునుమతుమీఁద నెల్లచారి

తనువులందును సాయకత్రయము లతఁడు

గ్రుచ్చె నశ్మకుఁ డడరినఁ గూల నేఁగె

దురగసూతకేతనముల తోడఁ గూడ.

--: దుర్యోధనప్రభృతిమహాభితు లందఱు నొక్కమ్మడి నభిమన్యునిపైఁ గవియుట :-

సం. 7-88-22

31. వ. ఇవిధంబున నశ్మకుండు వడినఁ దెరలుజలంబుల మరలనీక పురికొల్పుకొని
యప్పటియాచార్యః ప్రభృతియోధులును నీకొడుకులలోనఁ గొందఱును
గ్రంధుగం దఱిమి యనేకాస్త్రశస్త్రపరంపరలం బొదివిన నొదవినకినుకం
గిరిటినందనుం డందఱమేనులు నానానిశితవిశిఖవేగంబున నెత్తుట జొత్తిల్లం
జేసి కర్ణుపయిం గవిసి.

32. తే. కంకటము దూఱి యంగంబు గాఁడి పోవఁ

గ్రూరనారాచ మేసిన ప్రుక్కె నతఁడు

28. 1. నడరిన - కొన్ని ప్రతులు.

32. 1. పార - కొన్ని ప్రతులు.

లీల నట్టివ పఱపి భూపాల నీదు
నుతుల వెనుకకుఁ బఱపె నుద్దతి దలిర్పు.

33. చ. అడరి నరేంద్రకోటి ¹నులుమాడంగ నత్తటి శల్కుఁ డెంతయున్
వడిఁ దనుఁ దాఁకినఁ మెఱుఁగు వాలికతూపుల మూర్పు వుచ్చి క
ప్పడికొడు కేచి యుద్భటరవంబున నార్చినఁ బెల్లగిల్లి న
ల్గడలకుఁ తాతె నిష్కం బలంబులు ద్రోణుఁ డెలుంగు సూపఁగాన్.

34. వ. అప్పుడు.

35. క. మరలును సిద్ధులు విద్యా
ధరులు బొగడునులివుఁ జూచుధరణీకులబం
ధురనుతినాదంబులు నం
బరధరణీమధ్యభాగభరితము లయ్యెన్.

36. చ. అన విని యాంబికేయుఁడు మహాద్భుతవిక్రమశాలిఁ ¹తాద్ధనం
దను మఱి యెక్కు రట్టియెడఁ దాఁకిరొ నావుడు సూతపుత్రుఁ డి
ట్లను నటు లైన శల్కుఁ గని యాతనితమ్ముఁడు మేను వెంచి మా
ర్కొని పదితీవ్రతాణములు గ్రుచ్చెఁ దదంగములం తెలంగుచున్.

37. వ. అట్లు బెట్టేసిన ¹వాసవికొడుకు కోపించి.

38. చ. హయములఁ జంపి సూతుఁ డెగటార్చి పతాక ధరిత్రుఁ గూల్చి చా
పయతము గాఁగ వానిఘనశాహులు రెండును ద్రుంచి యెంతయుఁ
రయమునఁ దేరు చక్కడిచి రాజులు రాజతనూజులుం గడుఁ
భయమునఁ దూలిపోవఁ బట్టు ¹భల్లహతిం దల దొల్ల నేసినన్.

39. వ. ద్రోణకృపద్రోణకృతవర్మబృహద్బలకర్ణప్రముఖయోధవరు లొండొరులఁ
బేరువేరం బిలిచి బలంబులం బురికొలిపిన రథనేమిగజఘంటాతురంగకింకిణి

33. 1. దునుమాడగ - వ.

36. 1. పార్థనందను - పెక్కు ప్రతులు.

37. 1. వాసవపౌత్రుండు - చ. జ. వ. శ. వ.

38. 1. భల్లమునన్ (లన్) - పెక్కు ప్రతులు.

స్వసంహనాదమేదురరోదోంత¹రౌద్రంబుగా సౌభద్రుం జుట్టుముట్టిన
నతం డట్టహాసంబు సేసి లాఘవలత్యకుద్దిచిత్రత్వదృఢత్వంబులు ²మెఱయఁ
గృష్ణార్జునులు గావించునేర్పు మెఱయం బోరునవసరంబున మండలీకృత
కోదండుండును ³బటుసంధానస్ఫురితశరనికరుండును నై పరివేష
వలయంబులోనం గిరణస్ఫురణదుర్నిరీక్ష్యం డగుతపను ననుకరించుచు
గుణఘోషభీషణంబుగా జెడిదంపునారసంబులు వరగించి యార్చి యూర్జిత
గర్జితం బగుచు⁴ బలుపిడుగులు దొరఁగించు విలయకాలవలాహకంబు విడం
బించుచు విజృంభించి భల్లాంజలిక తురప్రకూర్మనఖరప్రభృతితాణవేణికావితా
నంబుల వెగడుపటిచిన విచ్చినవాహినుల నిలువరింప నేరక నివ్వెఱవడి
యాచార్యుండు సూచుచుండె ననవుడు ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కి
ట్టనియె.

40. క. మనమున భేదము మోదముఁ

జెనఁగొనియెడు మధ్యలంబుఁ బీడించెడు నా

మనుమఁ డని వినికి నాతని

¹యశిషని యటమీఁద నెట్టు లయ్యెం చెపుమా.

41. క. అనుటయు సంజయుఁ డి ట్లను

వినుము జనాధీశ యిట్లు విఱిగినసేనం

గనుఁగొని పోవఁగ నీ క

ర్జునతనయుఁడు దనరథంబు ¹చుట్లం బఱపున్.

42. వ. కొఱవి ద్రిప్పినతెఱంగు దోఁపఁ బొదివి పోనీక పీనుంగుపెంటలు సేసిన

నప్పు డక్కుమారు నాలోకించి వికాసభాసితవదనుం డగుచు గురుండు కురు

39. 1. రాళంబు నిండరౌద్రంబు - ప. హ. 2. నెఱయ - ఎ. జి. వ. శ. ప. 3. బటు
శరసంధానస్ఫురిత కరుండును, పటుశరసంధానస్ఫురితదళశతకరుండును - బ. స. శ.

40. 1. పనియటమీద నదెట్లువాటిలె చెపుమా - ప.

41. 1. చుట్టుం బరపెన్ - కొన్ని ప్రతులు.

వతి¹నెఱును చాఁకఁ బలుకవలయు ననుతలంపున నతండు వినుచుండఁ
గృహచారులతో నిట్లనియె.

43. డ. తమ్ములు నన్నలుం జెలులుఁ దండ్రులు మామలు భృత్యులుం బ్రమో
దమ్మునఁ దేల నిట్లు వడిఁ దాఁకెడునే విజయాత్మజుండు ఘో¹
టమ్ములుఁ గుంజరమ్ములు బడల్పడఁ దేరులు నుగ్గు గాఁగ నా
నమ్మినయోధవీరులు వినాశము భంగము నొంద ¹నొక్కఁడున్.

44. ఆ. అనిన వెలుకఁ బాటి యతిదీన మగు నాన
నమున నవ్వుగానినవ్వు ¹నెఱయ
సొమద త్తికర్ణశల్యాదు లగుయోధ
జనులతోడ నిట్లు లనియె విభుఁడు.

45. చ. పలుకులు వింటిరే ధనువు వట్టెడివారికి నెల్ల నొజ్జ దో
ర్పలవిదితుండు గుంభజుండు బాబుని నొక్కరుఁ జంచలాత్మవెం
గలిఁ గడుఁ బెద్దఁ జేయుచుఁ బొగడ్తకుఁ జొచ్చె నితండు నొంపఁగాఁ
దలఁపడు వీనిఁ బార్థునకుఁ దాఁ గడుఁ గూర్పుట ¹నెంత త్రుళ్ళినన్.

46. చ. గురుని యుపేక్షఁ జేసి తనకుఁ నమరోద్ధతి నెల్ల ¹దాని నీ
వెరవిడి గాన లేఁడు దనవీరమ కాఁ గొని విట్టివీఁగెడుం
బొరిగొనుఁ డందఱుం గడఁగి పోవఁగనీక దృఢాస్త్రశస్త్రని
ష్ఠరపరిపాతనోగ్రముగఁ జుట్టును ముట్టి చలం బెలర్చుగన్.

47. ప. అనిన విని వార లందఱు నవ్వాసవపౌత్రుం బొదువం బోవ నవ్వీరుల వారిచి
దుశ్శాసనం డిట్లనియె.

42. 1. నెనరుదాడ - ర. ల. వీ. శ. ప. హ. కొన్ని ప్రతులు.

43. 1. నొక్కడన్ - కొన్ని ప్రతులు.

44. 1. నవ్వి - ప; వొలయ - బ. త. ప. హ.

45. 1. నెందు వింతయే, నేడు వింతయే - అని పాఠములు.

46. 1. గాని యీవెరవిడి - ఇ. వీ.

48. చ. ఇనుఁ గబళించు రాహుక్రియ నే నొకరుండన పోయి పార్థపు
త్రునిఁ బరిమార్తు నీతఁడు మృతుం డగు టేర్పడ విన్నఁ గేశవా
ర్జునులును బిట్టు సత్తు రతిశోకభరంబునఁ జేసి యంతతో
మనవగ దీటుఁ దీవ్ర మగుమద్భుజవర్పముసొంపు సూడుఁడి.

-: దుశ్శాసనుఁ డభిమన్యుతోడఁ బోరి పాణిపోవుట :-

సం 7-38-28

49. వ. అని పలికి యార్చి యమ్ములు నిగిడించుచు ధనంజయుతనయుం దాకిన
నతండు షడ్వింశతిసాయకంబులు దనువునం జొనిపినం గనలి దుశ్శాసనుండు
శరాసారఘోరంబుగాఁ గవిసినం గిరిటికొడుకునుం బేర్చి పెనంగ నయ్యిరు
వురకరలాఘవశరలాఘవప్రకారంబులు రథచిత్రప్రచారంబులుఁ జూప
ఱగ్గించి రప్పు డగ్గలిఁసొంపున ముఖద్రాసూనుండు నీమతువిల్లు ద్రుంచి
భల్లంబుల మేను నెక్కి ప్రుక్కించి యతనితో ని ట్లనియె.

50. చ. అనఘుని ధర్మనందనుని నాసభ నమ్మెయి నీవు నొవ్వఁ బ
ల్కినఫల మందఁ జేసెదఁ జలింపక యించుకనేపు నిల్వమీ
నిను లఘుచిత్తుఁ గ్రూరు నవినీతు మదాంధునిఁ ద్రుంచి నన్నుఁ బెం
చినగరువంపుఁడంద్రులకుఁ జిత్త మెలర్ప ఋణంబు దీర్చెదన్.

51. క. అని యతనిజత్రుదేశం
బున నొకవాలమ్ము వక్షమునఁ బెక్కును గ్రు
చ్చినఁ ద్రెళ్ళి యెన్నడో చ
చ్చినయట్లు రథంబుమీదఁ జేడ్పడియుండెన్.

52. వ. ఇట్లు మూర్ఖిల్లిన దుశ్శాసనుతేరు సారథి దొలంగఁ దోలుకొని పోయె
నంతకు మున్న కౌంతేయులు సౌఖ్యదుండు సొచ్చినపథంబున నాపద్మవ్యూ
హంబు సేనాసందోహసహితు లై చొచ్చి యెడనెడ నడ్డపడునై నృంబులతో
సంగరంబు సేయుచు నక్కుమ్మారుం దల లెత్తి చూచుచు నతం డరిబలం
బులం గలంచుటకు సంప్రీతు లగుచుఁ దోఁతెంచువారు ముంపట దుశ్శాస

నుండు భంగవడుట గనుంగొని పొంగి యార్పులు నింగి ముట్టి నయ్యభి
వన్య ననేకభంగులం ¹బ్రశంసించుచుం దటిమి రట్టియెడ.

53. సీ. రాధేయుఁ జూచి రారాజు దుశ్శాసనుఁ డభిమన్యుచే నొచ్చె నకట కంటె.
యనవుడు నతఁడు సేనాన్వితంబుగ నక్కుమారుపై నడర నవ్వీరుఁ డేచి
మందటిమూఁకల మ్రందించి కదిసి డెబ్బదిమూఁడుదూపులఁ బటురయమున
నొంచిన రక్తాననుం డయి దివ్యాస్త్రజాలంబు వఱపునాజామదగ్గన్

తే. శిష్యభుజవీర్యశౌర్యవిశేషభంగి
సరకుగొనక యత్పాలండు ¹సమదలీలఁ
బెనఁగ నయ్యంగరాజు డస్సిన వెఱింగి
యతనితమ్మఁ డయ్యర్జునమతుని చాఁకి.

54. చ. హయములమీఁద సూతువయి నాతని యంగములందు నస్త్రసం
చయ మడరించిన గమలచారుముఖంబున నెఱ్ఱనవ్వు చె
న్నయి విలసిల్లి భల్లమున నన్నరసూనుఁడు ద్రుంచె విద్విష
ద్యుయదఁబాస ¹తాహసముదగ్రత వానిశిరంబు గ్రక్కునన్.

55. ఉ. ఇమ్మెయిఁ దమ్మునిం దునుమునేపు గనుంగొని యోహటించి శీ
ఘ్రమ్మునఁ బెంపఱిం దొలఁగెఁ గర్ణుఁడు పెక్కుజలంబు లప్పు డొ
క్కువృత్తిఁ ద్రోచి యుద్ధతమహోదధిఁ బోలఁగ మందరమ్ముచం
దమ్మన నొచ్చె మద్యటవిధస్ఫురణుం డగు ¹పార్థపుత్రుఁడున్.

56. వ. ఇట్లు మూఁకలం గలంచి.

57. క. వెన రాధేయునితొలఁగిన
దెసకుం జనుటయు నతండు ధృతి నెడి విఱిగెం

52. 1. పులింపుచు - కొన్ని ప్రతులు.

53. 1. సమదలీల - చ.

54. 1. రేఖ - చ. స.

55. 1. పాఠు పౌత్రుడున్ - చ. జ.

¹బస పొడ వడగగగ వెఱయో

ధనమూహము వాతె ధణిల మద్రువంగన్.

58. వ. భ్యోధంబున నైన్యంబులు దారును బఱచువొరలం జూచి యాచార్యుండు.

59. చ. నిలు నిలు కర్ణ యోపుండ నీ విటు లేల ¹కడంక దక్క సా
బల ధృతి ²దూల నేనిటికి కాష్ఠాక యిత్రటిఁ గౌరవేంద్ర నీ
బామఁ జూంబుఁ జూపి నిలువం దగు సేనల నంచుఁ బెక్కుభం
గులఁ బుకొల్పు నెవ్వరును గోల్తల సేయర యేమి నెప్పుదున్.

60. వ. ఇట్లు ప్రళయసమయధారాధరస్పృశనిర్హతచ్చటాభీలం బగునత్పాలునిబెడి
దంపుటంపఱ నై గంపంజాలక నిబంబులు వాఱిన నక్కుమారకంఠీరవుండు
సింహనాదంబు సేసి శంఖంబు పూరించి గుణంబు సారించి యనికిం దనివి
సనక వెనుకం దనిలి వట్టియడని మట్టి యేర్చుకార్చిచ్చు చందంబునం జతు
రంగబంబులం తారినమరినం దేరులు ¹నలియుం ద్రెళ్ళినకుండాలంబులును
గాల బలంబుల పీనుంగుపెంటలమీద ²నూడుకొనం గూలినఘోటకంబు
లును గుట్టుపుట్టలరాసులు మూసికొని యటవఱ లై యొరగినయరదం
బులును గరటిక శేఖంబులు వొదవినం గాలుగాలం బెనఁచుకొని పడియున్న
మథటసమూహంబును గంకణాంగదకాంతంబు లై న కరకాండంబుల
గములును ముసుగువడ దొల్లిననకుండలమస్తకంబులును వీరకటకంబులు
మెఱయఁ జిమ్మవడి యున్నచరణంబులును గ్రిందువడం దొరఁగినగాత్ర
ఖండంబులును దునియ లై నధనురాదిపాతివ్రాతంబులవై ³బొడపు నెడక
తావలపులతోడం ⁴బొలుచు కృపాణప్రముఖ ప్రహరణంబులును గొడుగుల
కుప్పలును జామరంబులప్రోవులును సిడంబులతిట్టలును నయిసంగరాంగణంబు
ఘోరభంగి యయ్యె నప్పుడు గగనమధ్యభాగంబున భాసమానుం డయిన
మార్తాండురెండవమూర్తియుంబోలె నయ్యెకవీరుండు వెలింగె ననవుడు
నాంబికేయుండు సంజయున కిట్లనియె.

57. 1. వసుధపొడ వడగగ - వ; వసమరి వడకగ వెఱయోధ-స; వసమరి వడకగ - శ;
వసమరి చెడంగ పెరయోధ - ఊ.

59. 1. తలంకె దిందు - ఇ. ఝ. డ. స; తలంకి పార-ఎ. 2. మాల - త. న. భాకూ.
ల, ప; మాన - బ. వ.

60. 1. నులియు - న. ప. ద. శ. 2. నూడుకొనం గూలిన - వ. స. శ. కి. తిట్టల -
ఏ. బ. ఓ. వ. హ. 4. బొలుపు నెడక - బ. వ. పి. శ. చ. హ; బలుపు నెడక -
ఊ. ఏ. 5. బొంపిరి వోవు - శ. ప.

61. అ. కాలుఁ దొంటి యట్లువలుపురతోడఁ బోఁ
రంగఁ జూచి పాండురాజతనయు
లందుఁ దోడుపడటకై యోరుడును
గడఁగ కునికి కేమి కారణంబు.

-: పద్మవ్యూహంబు సొచ్చుపాండవులకు నైంధవుం డడ్డపడుట :-

సం. 7-41-3

62. వ. అనవుడు సంజయుం డి ట్లనియె.
63. చ. వినుము నరేంద్ర పాండవులు విక్రమదుర్దముఁ దైనపార్థనం
దనునకుఁ దోడ్పడం గడఁగి దంకితురంగ¹రథోత్కరంబులం
దునుముచు సత్పురస్ఫురణఁ ²ద్రోచిన నీపెనుమూఁక పాయ³వి
⁴చ్చి నిలిచి చూచుచుండె నవిచేష్టితు లైరి బలాధినాథులున్.
64. వ. పాంచాలయాదవపాండ్యకేకయమాత్యప్రముఖమహాసీయనై న్యంబులతో
నట్లరవడించిన నయ్యుధిష్ఠిరుం డనుమహావాయువునకు జయద్రథుం డద్రీయ
పోలె నడ్డపడియె నని చెప్పటయు విస్మితుం డగుచు వైచిత్రవీర్యుం డతని
కి ట్లనియె.
65. చ. తనయునిమీఁదికూరిమి నుదగ్రత సేనలతోడఁ బాండునం
దనులు రయంబుమై నడరఁ దా నొకరుండ భుజాబలంబు నే
పునఁ గుదియించెనే యతఁడపో కరుసేనకు మేటి సింధురా
జున కది యేమహాతపముసొంపున నత్తటి సంభవించెనో,
66. వ. అనిన విని సూతమానుఁ డమ్మానవపతి కి ట్లనుఁ బాండవు లరణ్యంబున
నున్నవాఁ డతండు ద్రౌపదికతంబున భీమసేనుచేత భంగపడి సంతప్తచిత్తుం
డై చిత్తజారాతి వారాధించిన సతనిగఱిష్ఠనిష్ఠాతిశయంబునకు భక్తవత్సలుం
డగునప్పరమేశ్వరుండు ప్రీతుం డై పొడసూపిన జయద్రథుండును గౌంకే
యుల నివారించునట్లుగా వరం బొసంగవలయు నని విన్నవించిన నదేవుండు
67. 1. భతోత్కరంబులం - వ. 2. దోచిన - డ. న. ల. సూ. 3. యిచ్చి - ఊ.
ఎ. ఏ. ఐ. ల. కొన్ని ప్రతులు. 4. చ్చిన నవి జొచ్చిరప్పు డవిచేష్టితు - స. శ.

(¹నర్జనుండు దక్క దక్కిననలుపురు) పాండవులు సీచేత నివారితు లగుట యొక్కదివసంబునం గలుగుఁ గాక యని పలికి యంతర్హితం డయ్యె నది కారణంబుగా నట్టిగౌరవం బాధికవరునకు దొరకొనియెఁ దత్పరాక్రమంబుతెఱుం గెఱింగించెద నాకర్ణింపుము.

67. సీ. సింధుదేశోద్భవస్థిరవాహనంబులఁ బూనినయరదంబు పొలుపు మిగుల రత్నమయోగ్రవరాహధ్వజంబు నభస్థస్థిలఁ జంచలప్రభ¹ల మెఱయ సాంధ్రచంద్రదాతపసద్యౌశ మై యుజ్జ్వలచ్ఛత్రచామరములచాయ నిగుడ వజ్రము క్తాఫలప్రజకిరణావళి కలితభూషణములు వెలుఁగుచుండఁ

తే. జిత్రమున వరగర్వంబు చిగురు లొత్తఁ
బాండుపుత్రులదుర్దాంతబాహుబలము
మొనలపెల్లను సరకుగాఁ గొనక యేచి
యార్చి వారికి నీయల్లుఁ డడ్డపడియె.

68. వ. ఇన్విధంబున నడ్డపడి సాత్యకిని సాయకత్రయంబునను భీమసేనుని బాణాష్టకంబునను ధృష్టద్యుమ్నుని నిరువదియమ్ములను విరాటుని శిఖండిని బదిపది తూపులను బాంచాలపతి నేడింటను ద్రౌపదేయులం బదియేనింటను గేకయుల నిరువదేనింటను ధర్మసూను సప్తశిరంబులను నేసి యాసేన నానా స్త్రంబులం గప్పె నప్పు డప్పాండవాగ్రజుం డతనికోదండంబు దుండంబులు సేసిన నానైంధపుం డొండువింట మంటలుం బోనిమార్గణమ్ము లమ్మనుజు పకిమీడిను దదనుచరులయంగంబులందును బరగించినం బవనతనయుండు దలకడచి రథసంబున.

69. క. భల్లముల మూఁట గొడుగును
విల్లును బడగయును ద్రుంప వేటొకవిలు నీ

66. 1. నర్జనుండు దక్క దక్కిన నలుపురు - ఈ భాగము శ. ప. మొదలైన పెక్కు ప్రతులలోలేదు. కాని మూలమునందు అర్జునుడు దక్కతక్కిన నలుపురనియే యున్నది. "దదామి తే వరమ్ సౌమ్య వినా పార్థం ధనంజయమ్ వారయిష్యసి సంగ్రామేచతురః పాండునందనాన్." చిత్రకాలావ్రతి. ద్రోణ. 42 అధ్యాయము

67. 1. లునిగుడ - ఎ. బ. చ. జ. ట. '.

యల్లుడు గొని భీముగొడుగు

విల్లును బడగయును ద్రుంచి విరథుం జేసెన్.

70. వ. ఇట్లు వికలసాధనుం డై.

71. పీ. అనిలమతుండు సాత్యకిశేమీడికి నరిగిన నీసేన యార్పుటయును
నైంధవునై వానినై నికోత్తము లనేకాస్త్రముల్ వఱపిన నతఁడు వాని
మరలింప ము న్నభిమన్యుచేఁ గూలినరథదంతిహయభటరాజి¹కతన
నతివిషమం బైనయానేల నవిహతగతి నరదంబులు ²గ్రందు వఱపి

అ. వారు సేసి రాహవము దాని కోర్చి యం

దఱును దమక తమక తనిసి వెనుక

కొడుగు నట్లుగాఁగ నుజ్జ్వలశరనికా

యములు గుంపె నాజయద్రుండు.

72. వ. ఇత్తైఱంగున సింధురాజు పాండవులవేడిమి యుడిపిన నుభయపార్శ్వంబు
లకు మున్ను దొరింగి యున్ననీజలంబులు గోల్తల సేసి యక్కంతెయ
నైన్యసంతానంబుతోఁ దలపడినం బోరు ఘోరం బయ్యె నక్కడఁ గుంభ
సంభవ పయస్సవిశేషంబునం జేసి కురువాహిని మగుడ నడరి యభిమన్యుం
బొడిపిన నక్కుమారుడు నుక్కునం గడంగి.

73. క. అభిముఖసంస్కృతము లగు

నిభతురగస్థందనంబు లిలఁ గూల్పఁగ న

తుభితుం డగున్మహసేనుఁడు

రథసంబున నతనిఁ బటుశరంబుల నొంచెన్.

-: పృషసేనుం డభిమన్యుం దాకి మూర్ఛితుం డగుట :-

పం. 7-43-5

74. ఉ. వొంచినఁ గెంపుసొంపునఁ గనుంగవ యొప్పఁగ నూతుఁ ద్రుంచి విత్
ద్రుంచి తుంగవక్త్రములఁ దూపులు నించి యలంచి మేను నొ

71. 1. వలన - కొన్ని ప్రతులు. 2. గ్రందవఱపి - పి. కొన్ని ప్రతులు.

ప్పించినఁ దేరితోడ ¹నటపినుఁగు నీడిచికొంచుఁ బాతె నే
హంచలభూమికిం ²బెలుచ నత్తురగంబులు విహ్వలంబు లై

75. వ. ఇట్లు వృషసేనునరదంబు పటపినతెఱపిన యభిమన్యుండు నిజస్యందనంబు
పటపించినం బటుసంరంభంబున నెదుర్కొని.

76. అ. శౌర్యధుర్యుఁ డగువసాతిభూపతి షష్టి
శితశరంబు లేయ నతఁడు దొడ్డ
నారసమున వాని ¹నలిఁ దూల నేసినఁ
గూలి పెలుచఁ దన్నికొనుచుఁ జచ్చె.

77. క. చచ్చినవసాతిఁ గనుఁగొని
యచ్చటిభూపతులు పెలుచ నడరుటయును వి
వ్వచ్చుకొడుకు కోపించినఁ
జిచ్చు మిడుతపిఁడు ¹నేర్పుచెలువము దోఁచెన్.

78. వ. అసమయంబునం జేడ్చడి నీసేనలు దీనదశకు వచ్చిన నానాదేశాధీశులు పర
స్ప¹రావ్యోననాదంబులు సింహనాదంబులు శింజినీస్వనంబులుం తెలంగ
ధనంజయతనయుచై నొక్కుమ్మడి నురవడించిన నయ్యతిరథవర్జుండు
²లేళ్ళగమిం గనిన బెబ్బలియుబ్బు దోఁప నలిచేఁగి యందఱ నులుమాడిన
నఁగకంబులవిధిధఖండంబులకెంపునను గరితురగనరశవంబులవిశృతాకారం
బుల నాయుధంబులమెలుంగుల నాభరణంబులతఱచునం దత్ప్రదేశంబు
దారుప్రియదర్శనం బయ్యె నప్పుడు దెరలినమూఁకలు దన్నుఁ దేటి
చూడనుం జాలక యంతంత టిచ్చవడిన నాగుంపులకుం గవిసి నిలింపవతి

74. 1. నడపినుగు - ఇ. ఈ. హ. 2. దొలగ - ఈ. ఎ. వ. శ. మ. హ

76. 1. నవ్వుచు నేసిన, నాటగ నేసిన - అని పాఠములు; నందరంటనేసిన - గ. చ. వ.
స. శ. (అఖండయతిగా భావించవలెను); నడు ముచ్చి పో నేయ - వ; నట్టర్రు (ఱ్ఱు)
ప్రేసిన - ఈ. ఓ. ఘ. డ. త. స. శ. (నడికంఠమున అని అర్థము).

77. 1. సొచ్చు - ఉ. త.

78. 1. రావ్యోనంబులు - పెక్కు ప్రతులు. 2. గమి లేళ్లం గనిన - ఇ. ట. క. ఖ. ఘ.
ర. ల. వ.

మనుమండు సత్యశ్రవః ప్రభృతిభూపాలతోకంబు జముతోకంబున కనిచినం
జట్టునుండి చూచుమానభవు లగుమానవపతులు నేన నేన యని కడంగి
యక్కుమానుమీద నీరుతో పెను జోటి మొగంబునం బడిన చిటుచేవ
తండంబుల చందంబున దావారంబు దటియూ జాతినప్పుగకులంబు
చాక్షున నముద్రంబు సొచ్చిన యేజులచందంబున నతనియంద డిందిన.

79. ఉ. అచ్చట నైశ్చమంతయు భయాఘటత నలుదిక్కులన్ వెనక
విచ్చిన శల్మనందనుడు వీనికి నోడంగ నేల మీకు నే
వచ్చితిఁ బట్టి తెచ్చెద నవారణ బిట్టు పెనంగెనేనియుం
జచ్చు మదియభూభుజశక్తి గనుంగొనుఁ డంచు నుద్దతిన్.
80. వ. రుక్మరథు డనువాడు పాండుపౌత్రుం దలపడి తొమ్మిదియమ్ము లుర
మ్మన భుజమ్మల రెండును నాటించి వెడియు నేయం గడంగునెడ నా
మభద్రాసూనుండు.
81. ఆ. శరమతోడ నొక్కకరము చావముతోడ
నొకటి బొమలు గడిసియున్నయుగ్ర
రేఖతోడఁ దల ధరిత్రివైఁ బడ నేనె
రయము మెఱయఁ బటుశగత్రయమున.
82. వ. ఇట్లర్జునుఁడవుచిత్రకౌశలంబు సూచిన.
83. ఆ. రుక్మరథుఁడు వడిన రోషాత్తచిత్తులై
యతినిచెలులు వలువు రవనిపతులు
గవిని రపుడు తేరుగములతో వడి భవ
త్పాత్రుమీద నీదుపుత్రు లలర.

3. లేమేమ - కొన్ని ప్రతులు. 4. గవినిన - ఎ. చ. జ. వీ. శ. మ. 5. యందణ
(డ)ంగెన - ఆ. ఆ. ఈ. కొన్ని ప్రతులు.

79. 1. అచ్చటి - పెక్కు ప్రతులు. 2. బిట్టు - వ. వీ. శ. మ.
80. 1. లురమ్మున గీలించి భుజ - వ.
83. 1. వదుడు - కొన్ని ప్రతులు. 2. పుత్రు డలర - శ. మ. కొన్ని ప్రతులు.

84. క. అమృతమృజవిభులబహులశ
రమ్మలచే సూత కేతురథరథ్యసమే
తమ్ముగఁ బొదువంబడు తన
తమ్మునిసుతుఁ జూచి పతి ముదమ్మునఁ దేలెన్.
85. వ. ఇ ట్లభిమన్యుఁడు మడిసెనకాఁ దలంచి దుర్యోధనుండు సంతోషింప నాసౌ
భద్రుండు భద్రగజఁబు ¹బరిగోలలపోట్లం గనబుకై వడిం గినిసి గాంధర్వి
యైనమాయ గావించె నది దొల్లి ధనంజయుతపంబునకుం బ్రియం బంది
తుంబురు ప్రభృతు లొసంగిసట్టిచె దానం జేసి యమృతవనాభులయాలోక
నంబులకుం బెక్కురథమ్ములవారు దమ్ముఁ బొడివికొని యనేకాస్త్రశస్త్రం
బులు ²ప్రయోగించినచందంబు దోచిన వారు వెగడుపడి చూచుచుండ
నతండు మండలప్రచారంబులం దేరు మెఱయ మెఱుంగువాల్ములం గూల
సేసియు వెడందతూపులం ద్రుంచినడ వై చియు బడలు వఱచిన నన్నరపతులు
నలుకుడు వడిన యెలమావిజౌంపంబులచందం బగుటయు నుబ్బు దక్కి
వెక్కుసంబును వెల్లఁజాటునుం గదిరి యక్కురువిభుండు దనకొడుకుకడిమి
నై రింపంజాలక యతనిపై నడరి కొండొకసేపు గన్నులపండువుగా భండ
నంబు సేసి సంరంభవిజృంభితుం డగునవ్వీరవసు విశిఖవేగంబునకుం గాక
విముఖుం డయ్యె ననిన విని యాంబికేయుండు సంజయున కి ట్లనియె.
86. ఉ. ఇమ్మెయి బాలుఁ డొక్కరుఁడ యిందఱఁ ¹దోలి వధించె నన్న సే
నమ్మఁగ నేర నయ్యెద వినం గడునక్కజ ²మట్టు లేల చి
త్తమ్మున సంశయింప విను ధర్మ మధర్మము నోర్వ కున్నె క
య్యమ్ముతెఱుంగు నెప్పు మెటు లయ్యెఁ బవంపడి సూతనందనా.
87. వ. అనిన నమృతమృజవిభునకు సంజయుఁ డి ట్లను నట్లు పెక్కుండ్రురాజులు
సచ్చుటయును మయోధనుండు దెరలుటయును గని భవత్కుమారవర్గంబును
దోడియోధవరులును మేనులు నెమర్చ మొగంబులు ¹వెలువెలంబాఱు
నోక్లేండం గాట్లు వడంక నలుదిక్కులుం జూచుచు ధృతి దఱిగి పోయిన

85. 1. పరికోలల - ద. న. శ. మ. 2. పరగించిన - అ. ఆ. ఇ. ఈ. కొన్ని ప్రతులు.

86. 1. బోరి - య. డ. ద. వ. 2. మంతపట్టు - స.

87. 1. వెల్లంబార, వెలుకంబార - అని పాఠములు.

వెఱచఱచి విఱిగి రప్పడు మగుడం గోల్లల సేసి కురువిభుండు గురుపుత్ర
కృపకర్ణకృతవర్మబృహద్యౌసాబలసమేతంబుగా సౌభద్రు నెదుర్కొనిన
నతండు గెలుపునుబట్టినం గొండొకపెద్ద యనక పిడుగుచందంబునఁ గర్ణిలి
యుఱికిన నయ్యరదంబుఁతండంబులు లేటమొగంబు వడియె నట్టియెడ.

-: దుర్యోధనపుత్రుం డగులక్ష్మణకూమారుం డభిమున్యోనిచేఁ జచ్చుట :-

సం. 7-45-8

88. చ. అదలిచి లక్ష్మణుండు విజయాత్మజుఁ డాఁకినఁ జూచి యుమ్మలం
బొదవఁగఁ బుత్రుఁ బెట్టి చన నోపక క్రమ్మఱురాజుఁ గాంచి యం
బుదములు గొండపై నడఁపొలిక నన్నరుపట్టి నందఱుం
బొదువ నతండు ఘోరశరభూఁసమీరమునం ¹దెరల్పుచున్.

89. క. కదిసి లక్ష్మణునిం బులి
కొదమను సింగంపుఁగొదమ గొదగొని లీలం
బొదువుగలిఁ గిట్టి మోదము
మదము నెలర్చంగ నిండు ¹మనుమఁడు గడిమిన్.

90. చ. ఉఱక యరంబు బాహువులు నొక్కొకయమ్మున నొవ్వ సేసి నీ
వెఱిఁగి యెఱింగెనఁ దొడరి తెక్కడఁ ¹బోవఁగవచ్చు నంచు సే
దైఱుఁ దలఁ గుండఁస్ఫురిఁబడిపులతో నిల డొల్ల సేసె నం
దఱుఁ బతియుం గనుంగొనఁగ దై న్యరవంబు నెలంగ సేనలన్.

91. తే. మిడుక మిడుక నితైఱంగునఁ గొడుకుఁ దునిమి
యక్కుమారుండు మెఱయుట నడఱుఁ గనఱుఁ
గడలుకొనుమదితోడ నీకొడుకు వీని
నొంపుఁ డందఱుఁ బై పడి చంపుఁ డనుడు.

88. 1. దెరల్పిన్ - పెక్కు ప్రతులు.

89. 1. మనుమం డెమిలన్ - యు. డ.

90. 1. బోయెద వింక నంచు - ఉ. ఏ.

92. క. కృతవర్మయుఁ గృపుఁడు గురుఁడు
నతనిసుతుఁడుఁ గర్ణుఁడును బృహదృబుఁడును భా
నితశరములు గురియుచు న
చ్యుతునల్లనిఁ బొదివి రొక్కయుమ్మడిఁ బెలుచన్.
93. క. అతఁ డందఱ విశిఖంబులు
వితథమ్ములు సేసి వారి వెగడుపటిచి యు
ద్ధతి నైఁధవుపోరెడు ¹నెడ
కతిరయమునఁ దేరు ²నడపు నానమయమునన్.
94. వ. నిపాదులు గళింగులు గజబృందంబులతో నడ్డపడిన నయ్యతిరథసింహుండు
¹దరువాయి గొని తునుమాడ నెప్పటియోధవీరు ²తెదిరి పెక్కఁబోతు
లొక్కపులిం జుట్టుముట్టినచందంబునం బొదివి పెనంగ నాజయద్రఘుండును
శాండవబలంబులం ద్రోచి రాసిక రభసాతిశయఘోరంబుగాఁ బోరు చుండె
నక్కుమారుండు గురుం బంచాశద్వాణంబులను కృతవర్మ నశీతిసాయకంబు
లను గురుతనయు దశవిశిఖంబులను గర్ణ నొక్కబలనారసంబునను
ప్రక్కించి కృపుని విరథుం జేసి బృహదృబుమేన ముప్పది నారసంబులు
నాటించి వారలకు జానట యయి కదిసిననై నికులం బెక్కుతెఱంగుల
తూపులఁ జిక్కు వఱిచి యుక్కునం ³గ్రోధపుత్ర⁴బృందారకు లనురాజులను
రూపడంచె నప్పుడు శారద్యశుండు దే రాయితంబు సేసికొని కడంగి తోడి
యేవురం గూడుకొని యాక్రిడికొడుకుమీఁద మార్గణవరంపరలు వరగింపం
బెరిగినవర్పంబునం గసిమసంగి యతండు నొప్పించిన బెటవారు బీటువోవ
బృహదృబుండు బిట్టు గవిసి నిశితశరంబులు ⁵నిగిడించిన నన్నరనందనుండు.
95. ఉ. చాపముఁ గేతువుం దునిమి సారథి నశ్వములఁ వధించుడుం
గోప మెలర్ప భేటకముఁ గ్రూరకృపాణముఁ గొంచుఁ దేరు సా
98. 1. దెస - వ. 2. వరపు - కొన్ని ప్రతులు.
94. 1. దరువాయి - వ. కొన్ని ప్రతులు; నరువాయి - శ. 2. తెదిరి - కొన్ని ప్రతులు.
3. గ్రోధపుత్ర - భాకూ. మ. ర. ల. శ. పెక్కు ప్రతులు; గ్రోధలిప్త - వా. వీ. మ.
శ. 4. వృందారకుఁ డనువాఁడు, ధృతరాష్ట్రుని కుమారు డని సోరెన్సన్ మహా
భారత నామానుక్రమణిక యందు చెప్పబడినది. 5. నిగిడించిన - పెక్కు ప్రతులు.

టోవత డిగ్గి వే కవియుడుం బటుభల్లహతిం గృథాంతసే
వారుఁ జేసె ¹హృత్పటము వ్రచ్చి బృహదృలు భూరిదోర్బలున్.

96. వ. ఇ ట్లింద్రపాత్రుండు గోసలేంద్రునిం ¹దెగఁ జూచినఁ జూచి యేచి తదీయ
బంధభూషణు లొక్కమొగి నురవడించిన నతండు వారలయెపు మాపి
కర్ణుండు డాసినం గర్జోపాంతంబు ²గర్జి కానారాచంబుల నొప్పించె నయ్యిరు
వురు నొండొరులమేనలు నెత్తురుల జొత్తిల్లం జేసిన సంధ్యాసమయ
సూర్యబింబప్రతిబింబంబులుం బోలెఁ బోలిచి రాసమయంబున సూతనందోను
నాయకు లార్చురు గర్వంబులఁ దన్నుం గదిననం గవ్వడికొడుకు చిత్రవధ
విహారంబు నెలుపునప్పుడు కుంభసంభవప్రభృతిరథికవరులశరంబులు మగి
డించుచు వారివైఁ దూపులు నిగిడించు చునికి యద్భుతం బయ్యె
నట్టియెడ.

97. తే. మగధపతిసూనుఁ డై న ¹యశ్మంతకుండు
తాఁఁ డయ్యును బ్రౌఢదోర్బలము మెఱయఁ
దాఁకుటయు సూతులయు రథ్యములతలలు
నతనితలతోన యభిషన్యుఁ డవనిఁ గూల్చె.

98. వ. ఇట్లు పూర్వవైరంబు దలంచి తలపడినమాగధకుమారు నవలీల నేలం.
గలిపి సింహనాదంబు సేసినం దత్సంరంభంబు నైరింపం జాలక దుశ్శాసన
సూనుండు ¹సరభసంబుగాఁ గవిసి ఘోటకంబుల నంబకచతుష్టయంబునను
సారథి నొక్కనారసంబుననుం దదీయతనువు పదితాణంబులను బెలుచు
నొప్పించినం జంచదరుణకమలచారువిలోచనం డగుచు సౌభద్రుం డతనిఁ
బ్రదిక్తప్రసప్తనారాచనిపాతపీడితుం జేసి డగ్గఱి.

95. 1. హృత్పటము, హృత్పటము - అని పాఠములు.

96. 1. దెగటార్చిన - ఖ. గ. వ. వీ. శ. మ. 2. క్రూరనారాచంబుల - ఇ. ట. ల.
గా విల్లిగిచి నిశితనారా - ఊ. ఏ. 3. నుండుమొదలగు - డా. వీ. మ.

97. అశ్వకేతువు - అనిమూలము. ద్రోణ. 47-7. భం.

98. 1. సంరంభంబుగా - కొన్ని ప్రతులు.

99. ఉ. ఇంతకు మున్న నీజనకుఁ జెంతయు నోటాటి సాత్ర నీనె నా
పొంతకు వచ్చి తింక నెట వో నగు నం చొకదొడ్డనారసం
జెంతయు జెట్టిదంపువడి నేయుడు ద్రోణసుతుండు దాని నిం
తంతలు నెక్కలై యిలవయిం దొరఁగఁ వెన నేనె నేసినన్.
100. తే. అతనిదిక్కును జూడక ¹యతఁడు రయము
మెఱయ నీపాత్రుచాపంబు నఱికి సూతుఁ
గూల్చి యాటమ్ము లురమున గ్రుచ్చుటయును
వొందుదేరిపై కళ్ళాలుఁ డుటికె నధిప.
101. వ. అంత సవరాహ్లాం బయ్యె నాసమయంబున శత్రుంజయుండును జంద్ర
కేతుండును ¹సువర్చమండును సూర్యశానుండును మేఘవేగుండును మొత్తం
బైతాఁకిన ధనంజయతనయుండు మేటిమగ లగువమ్మహీశులమేనులు
నానాస్త్రింబుల ననేకఖండంబులు గావించి గాంధారపతి సేరినం గ్రూర
నారాచజాలంబుల జర్జరితశరీరుం జేసి దుర్యోధనుడెనకు నడర్చుటయు నంగ
పతి యాచార్యున కిట్లనియె.
102. క. చండగతివీరరథికులఁ
జెందుచు నేతెంచి రాజుఁ జేరెడు సౌభ
ద్రుం డిట్టులు నీ కూరక
యుండ నగునె ప్రతివిధాన మొనరింపు తగన్.
103. క. అని పలికి పలికి నడ్డము
సనుటయు గురుఁ డచటియోధ¹చయముం గలయం
గనుఁగొని యభిమన్యుఁడు
వర్జునుఁడును నని నొక్కరూప చుండి తలఁపన్.
104. వ. చూడం చిన్నవాఁడు గాని యలంతులం బోయెడి ¹వాఁడు గాఁడు మన
మందఱముం గూడికొని యొక్కపెట్ట యక్కుమార్చుపై సురవడింప వలయు
100. 1. యోరయమున - ద. వ.
101. 1. సువర్చుడు - కొన్ని ప్రతులు.
103. 1. జనముల - కొన్ని ప్రతులు.
104. 1. పొడవు. - ఉ. బ. క. ఘ. య. త. డ. వ.

నని పురికొలిపి బరవసంబు నేనె నప్పు డప్పాండుపాత్రుబాణంబులం
బీడితుం డై సూతపుత్రుండు గుంభసంభవు నాలోకించి నాదెస సూడుము
వీడు నొప్పించె నిలువం దగునెల వగుట నసము డింపక ియాల గఱచు
కొని యున్నవాడ గాండీవి గలనం ిగలసి యెఱుంగుదుమ కాదె యతని
చే యింతబెట్టిదంబు గా దని చెప్పిన విని యల్లన నగి యతం డతని కి
ట్లనియె.

105. సీ. కవచధారణ మనుఘనవిద్య గవ్వడి కే నెఱింగించితి నితఁడు దాని
నేర్పుట నీతని ¹నెట్టన నొప్పింప శక్యంబు గాదు వంచనగుణంబు
నఱకంగఁ జూపంబు విఱుగ నేయఁగ ఘోటకములఁ జంపఁగ సూతు
నమయఁ జేయ
నగుఁ జాలు దేని నీ వట్లు నేయుము శేత ధనువుండ నవ్వీరుఁ జెనయ వశమె

ఆ. దేవతలకు నై నఁ గావున నొక్కమై
విల్లు ద్రుంచి తఱిమి విరఘం జేసి
చూచికొంద ²మలవుచొప్పునఁ దెగునె యీ
రథికవరుని వటుపరాక్రమంబు.

-: కర్ణుఁడు మొదలగు యోధులు వంచనచే నభిమన్యుని వితఘ్నఁ జేయుట :-

సం. 7-47-31

106. చ. అన విని సూతసూనుఁడు భయం బెడఁ గూరినవాడపోలె నై
పెనుక కొదింగి యారథికవీరుపిఱిందికిఁ జుట్టి వచ్చి వం
చనకు నహాయు లై యచటినై నికు లన్నరపుత్రు బిట్టు మా
క్కొని పెనఁగంగఁ ³జేరి యలఘప్రదరంబున విల్లు ద్రుంచినన్.

2. యాడుగఱచుకొని - ఊ. ప. క. వీ. ప. శ; యీలుగఱచుకొని - వ. స. శ₁.

3. గదిసి - కొన్ని ప్రతులు.

105. 1. వేయింత - జ; నేరికి - ట; చేయింత - లు. 2. మలవుచొప్పున - త. బ.
3. సొంపున - ఐ. బ. డౌ. గ. ఝ. డ. వ.

106. 1. బెడగూరిన - కొన్ని ప్రతులు. 2. జేసి - వ. వీ. ప.

107. వ. ఆలోన.

108. క. గురుఁ డశ్వంబులఁ గూల్చెను
సరభసముగఁ గృపుఁడు సంపె సారథి నిమ్మై
నరమతుఁ డనాయుధుండును
విరథుండును నగుట నూచి వెఱపేదిమనిన్.

109. శకుని కృతవర్మశలతా
హ్లాకగురుమతు లాదిగా ననేకులు లడరి య
స్త్రకలాపంబుల శస్త్ర
ప్రకరంబుల నొంచి చిక్కువఱచి యలఁచినన్.

110. క. వాలును బలకయుఁ గొని య
త్పాలుఁడు రయమార గగనభాగంబున కు
స్త్రీలితధృతిసాకుం డై
లిల నెగసి పోయె మండలిభూతగతిన్.

111. క. తనవిద్యకలిమి వినతా
తనయునిభంగిం జరింపఁ దమతమపైఁ దెం
పున మఱుకు ననుతలంపున
మనయోధులు భయము గొనిరి మనుజాధీశా.

112. చ. ఎడగని వాలుఖల్లమున నేనె వెనం దునియంగఁ ద్రోణుఁ డ
ప్పుడు శకలంబు లై పలక భూమిపయిం దొరఁగంగఁ జేసె నె
క్కుడువడిఁ గర్ణుఁ డాశిశు వకుంతగతిం దనతేరిమీద నొ
ప్పెడుఘనచక్రముం గొని యుపేంద్రుని లీల¹నటించు చాడ్చునన్.

113. వ. సంరంభవిజృంభితుం డై.

114. సీ. నెత్తుట జొత్తిల్లి నెఱసినయలుక నుగ్రం లై నవదనంబు కాంతి¹పరఁగఁ
గౌరవనై నికోత్కరమున కతిభయదం బగుసింహనాదంబు నెలఁగ

112. 1. నటించు - వ.

114. 1. మనఁ, వెలుగ, దరుగ - అని పాఠములు.

నింగికి నిగుడురథాంగరోచులు మడికంకణద్యుతులతోఁ గలసి వెలుగ
సిట్లు సూపినగంధసింధురం బనురేఖ దలఁపించు¹పటుగతి చెలువు మెఱయఁ

తే. గుంభసంభవుఁ డున్నదిక్కునకుఁ గవిసి
యడ్డవడుసేనఁ జించి చెండాడు నక్కు
మారవరుమేని యొప్పును మగతనంబుఁ
జలము జలముఁ ³గీర్తించె నిర్జరగణంబు.

115. వ. అట్టయెడ.

116. తే. శకునికృతవర్మకృపకంఠ¹శల్యముఖ్యు
లైనయోధులు వెక్కండ్రు రఖిదిశలఁ
బొదివి యతనికరంబునఁ బొలుచుచక్ర
మలితునియలుగా నేసి రాగ్రహమున.

117. వ. ఏసిన నతండు రయంబున.

118. క. గద గొని యశ్వశ్రామం
గదఁగుడ నఁబోకొడమకై వడి మెఱుఁగుల్
వొంటంచుదానఁ గని కడు
బెదరి యతండు రథము డిగ్గి పిఱిడికిఁ ¹జనియెన్.

119. వ. సుఖద్రాతనయుం డతని రథ్యంబులను సారథినిం జదియమోఁది మన
జోదులయమ్ముల నేడు వెఱిఁగినచందంబున పౌబలునిదెసకు నడచి యాత
నికి నడ్డవడినగాంధారుల సప్తవింశతిరథికులం బొరిగొనుటయుం బురికొని
తన్ను మార్కొనిన వసాతీయులం బదుండ్ర నేనుంగులతోడన పినుంగులఁ
గావించి ¹యందంద తఱిమిన కేకయసప్తకంబు రథసహితంబుగా నగ్గలిక
సుగ్గ నేసి డస్సి తూఁగాడుచుఁ బోరు దొలంగినయోధుల నుల్లసం బాడుచు
నఱిమినవారి నులుమాడుచు వీరవ్రతంబు ధీరత్వనిష్ఠం జలుపుచుండె.

2. గతితన - ట. వ. లి. నగ్గించె, నుతించె - అని పాఠములు.

116. 1. శల్యు లాది యైన - గ. ణ. వ.

118. 1. సరిగెన్, బారెన్, జరిగెన్ - అని పాఠములు.

119. 1. నంగ్రందం దరిమిన - కొన్ని ప్రతులు.

120. ఉ. అనమయంబునం గడఁగి యాయిత మైనరథంబుతోడ యె
శ్యాసని రా నేతం డడరి సారథిఁ జంపి హయంబులం బడన్.
ప్రేసిన నాత డల్లి గద వేకొని యుద్ధతిఁ దేరు డిగ్గ ను
ద్యాసితమూర్తులం బొలిచె భ్రాతృకుమారయుగం బుదాత మై.

∴ అభిమన్యుదుశ్శాసనసతు లిరువురుఁ జచ్చుట :-

సం. 7-48-8

121. తే. ఇవ్విధంబునఁ గదిసి నరేంద్రముఖ్య
నీదు¹మనుమలు సూపరనెమ్మనముల
కద్యుతంబును శోకంబు నావహిల్ల
లావు వెరవును మెఱయఁ జలంబు నెఱయ.

122. ఉ. ఒండొరు ¹మీలుకోపమున నుగ్రతఁ బోరి రుద్రు లై గదల్
మండఁగ నెత్తురుల్ నెదర మాంసము పిండిగ ²నెంప నుగ్గు లొం
డొండ ధన్వై. దొగ నొప్పెడు మేనులు వ్రాల వానితో
నుండక ప్రాణముల్ వెడలె నుబ్బునఁ గ్రాలఁగ దేవకామినుల్.

123. వ. ఇత్తైఱంగున.

124. చ. వనగజ మంబుజాకర మవారణఁ జొచ్చి కలంచి యాడఁగా
మనమునఁ గొంకు లేక కృప మాల్సినబోయలు ¹ముట్టి చంపు²చా
డ్చున భవదీయసేన పొరిపుచ్చఁగఁ జుట్టును ముట్టి పార్థనం
దను నలయించి నిర్దయవిధంబునఁ జంపి రనేకనైనికుల్.

125. వ. అట్టియెడ.

121. 1. మనములు - కొన్ని తాళపత్రప్రతులు.

122. 1. మీలు (రు) - ఎ. ఖ. భాకూ. వ. శ. మ. స. శ₁; మీడి - చా. కొన్ని ప్రతులు.

2. నిమ్మునుగ్గు - ఔ. క. జ. ప. బ. ర. ల. శ. మ.

124. 1. చుట్టుముట్టు చాడ్చున - ఊ. 2. చొప్పన - మ.

126. సీ జగము లన్నియును దేజంబున వెలిగించి యవరాద్రి నేరినతపసు మాడ్కిఁ
దఱు చైనకానలు దరికొని ¹నీలుగాఁ జేసి యాటినదవళిఖ విధమున
గగనంబుతో రాయు ²కరడులు గల జలం ³బివురఁ జాటినమహోర్జవము కరణి
నున్నతగతి నెడి యుర్విపైఁ గడువిన్న నై పడియున్న సుధాంశుభంగి

తే. బీరమునఁ దమవారికిఁ జెం పొనర్చి
యరుల సమయించి వస మఱి యనువు దప్పి
తెగియుఁ టాడ్కికిఁ జాలవ్రే గగుఁచుఁ బొలిచె
మహితమూర్తిశోభితుఁ డభిమన్యుఁ డధిప.

127. ఉ. నెత్తుటఁ దోఁగి నేల యెఱుంగితెఱుంగున నుండె నక్కుమా
రోత్తముఁ డందుఁ జంద్రుక్రియ నొప్పె సితాయుధఖండభూషణో
దాత్తమణిప్రతాపములు తారల చందము నొంది యంద మై
యత్తఱి నుల్లసిల్లె వసు¹ధాధిప చూపఱిపిండు చూడ్కికిన్.

128. సీ. కరికశేఖరములు ధరణీధరములు దురంగగాత్రమ్ములు గ్రాహసమితి
నరశరీరములు మీనములు గౌజేయకతురికాదిశస్త్రంబు లురగకులము
రుధిరాద్వజరములు రుచిరప్రవాళముల్ ప్రేవులప్రోవులు ఘేన¹తతులు
నెత్తురువెల్లవ నీకులు భూషణస్తోమాస్థిచయము తుమురు లిమక

అ. గాఁగ నంబురాళికరణి సంగ్రామభూ
భాగ మొప్పు మిగుల భవ్యయోగ
నిద్ర నున్న విష్ణునికిఁ జాటి యగుచు శో
భిల్లె నమ్మురారియల్లుఁ ²డందు.

129. వ. అశ్వాలుండు.

126. 1. నీలు - వీ. శ. ప. పెక్కు ప్రతులు; నివులు - వా. 2. కడకులు, కరకులు -
అని పాఠములు. 3. బివిరిపాడరిన యర్జవము కరణి - ఓ. ఓ. బొ. భాకూ. వ. శ.
శర. ప. స. హ. శ.

127. 1. ధావర - కొన్ని ప్రతులు.

128. 1. సమితి - ఎ. ఖ. చ. న. వ. శ. 2. డధిప - కొన్ని ప్రతులు.

180. తే. మహితలావణ్యమును మకుమార మైన
యంగమును బూర్ణచంద్రనిఖాననంబుఁ
గ్రోత్త¹పెంపుగ నెంతయుఁ గొమరు మిగిలి
చెన్నుఁ దలకట్టు నై పడియున్నఁ జూచి.
181. క. నీనై నికు లెంతయుఁ సం
తోసిల్లుచు నార్చి రపుడు దుఃఖము లై కుం
¹తీసుతులవారు దీనద
శాసంగతు లైరి బాష్పజలములు ²దొరఁగన్.
182. క. నెఱి దప్పంబడి పెల్లుగ
నొఱలెడి నరవాణికరులయులి వభిమన్యుం
డఱిముఱిఁ బడుటకు వగ మదిఁ
బఱిగొన నిల పెలుచ నఱచుభంగిఁ తెలంగెన్.
183. వ. ఆసమయంబున.
184. క. పెక్కండ్రు గూడి యి యి
నొక్కనిఁ జంపుట యధర మోహో యని న
¹ల్లిక్కులను పెద్దయెలుంగు
నక్కజముగ భూతసంచయంబులు వలికెన్.
185. వ. ఇట్లు శార్యసారసంపాదితరౌద్రుం డైన సౌభద్రుండు పడుటయు
వారిబలంబులు టిచ్చవడి భండనంబు దక్కి ¹తలరిన ధర్మపుత్రుండు ప్రజల
యోధవీరలోకంబు నాలోకించి యిట్లనియె.
186. సీ. మార్బలంబులు సొచ్చి మాతంగములఁ గూల్చి రథరాజిఁ గలఁచి
తురంగమములఁ
ద్రుంచి పదాతులం దునుమాడి పెక్కండ్రునై నికప్రవరుల సమయఁ జూచి

180. 1. పెనుపుగ, పెంపున - న. శ. కొన్ని ప్రతులు.

181. 1. తీసునువారు - ఇ. ఐ. 2. దొరుగన్ - పెక్కు ప్రతులు.

184. 1. ల్లిక్కుల పెద్దయెలుంగున - కొన్ని ప్రతులు.

185. 1. తల్లిడిల్లిన - ఇ.

మూఁకల విరియించి వీఁక నానార్యాదియోధుల నెల్లను నొక్కచెసకు
వెలిచి వియచ్చరుల్ వినుతింప నాకంబు చూఱ గొన్నట్టి యద్భుతనమాజుఁ

అ. జూచి మనకు నేల శోకింప వైరుల
గం డడంచి గెలుపు గంప ముచిత
భంగిఁ బ్రొద్దుకొలఁది పరికించి మననైన్య
ముల మరల్త మెలపి దిలక నంగ.

137. వ. అని పలికి బరవసంబు సేసి సేనలం బురికొల్పికొని యవష్టంభవిజృంభితుం
డయి నిలిచెఁ బదంపడి యరుణకీరణం డవరమహీధరంబుమోళికి సరసీరుహ
శేఖరం బై చెలువారం దదనంతరంబ రిత్తచోట్లును నెత్తుటక జొత్తిల్లుచున్న
ట్లుండెఁ బిండుగట్టి పిశాచనిశాచరులు నలిరేఁగి రక్తపానంబును మాంస¹ఖా
దనంబునుం జేయుచు మోదంబునం బొందుచు నాడుచుం బాడుచుండు
కలకలంబునను గుణపథక్షణవ్యగ్రవిహంగసముదయతుములంబునను బలలఖా
దనసంరంభశివానివహకోలాహలంబునను బరమాభీలం బై నసంధ్యాకాలంబు
నిరూపించి నిజశిబిరంబులకు నుభయబలంబులుం బోయె నప్పుడు నీకొడుకు
లుబ్బునం గొమర మిగిలి యరిగిరి కాంతేయులు చిన్నఁబోయినయాననం
బులతో శోకసంతప్తచిత్తు లయి చని రివ్విధంబున ధర్మతనయుండు దననికే
తనంబున కరిగి యచట నిఖిలపరిజనంబులుం దానును సన్నాహంబు లెడలించి
శూన్యాకారు లై యున్న సమయంబునందమ్మని²చెస కూరిమి నారం గూరిన
వగపెంపున ధైర్యంబు పొంపటి వివర్ణవదనుం డగుచు నిట్లనియె.

-: అభిమన్యునిపురణమునకు ధర్మరాజు దుఃఖించుట :-

సం-7-49-1

138. మ. గురుకారద్వితముఖ్యయోధవరసంగుత్తంబు నిర్భేద్యము
ద్వర మానైన్యము దానిఁ జొచ్చి నమఁ బ్రీతుం జేయఁగాఁ బూని యె
క్కరుండుక గోవులలోనఁ జొచ్చుబలుసింగం బొక్కొ నా నట్లు పొ
చ్చి రయం బార ననేకవీరశిరముల్ చెండాడె నుద్దండుఁ డై.

136. 1. లఁ గూల్చి కలఁచి గెలుపు గొంద - ఖ. చ. భాకూ. వ. వీ. శ. మ.

137. 1. కజశన - కొన్ని ప్రతులు. 2. పలని - ఊ. ఏ.

139. క. ఈసును రోసముఁ గలదు

శ్వాసను నొప్పించి పఱపి చతురంగములన్

గానిలఁ జేయుచు నట్లు

ల్లాసముతో ¹మెలఁగ గాఁ ²దలంచె యొరులకున్.

140. తే. కొడుకుఁ బొడగాన కర్జునుఁ డడిగెనేని

వానితో నింక నే మనువాడ హరికి

నతని ¹గారాబుచెలియలి కధికదుఃఖ

మే ²స చేసితి ³వగవంగ నేమి గలదు.

141. క. తాలుఁడు మకుమారుఁడు పె

క్కాలములం జొచ్చి యెఱుంగఁ డనక మొన సొరం

జాలుదు చొరు మని పనిచితి

నేలా ¹న ప్నాస దోస మెఱుంగఁగ నిచ్చున్.

142. క. కుడువను గట్ట బూయను

దొడువను బోఁ బనిచి కాక తొలుత మొన సొరం

గొడుకుం బనుచుట కెవ్వఁడుఁ

గడఁగునె నాయట్టిపావకర్ముఁడు దక్కన్.

143. తే. వానితోడిద లోక మై యేను బోవ

నైతిఁ బోఁ గన్నఁ బుత్రశోకాతురత్వ

మున నితాంతవివర్ణతఁ బొందుచుండఁ

జూడ ¹కుండెడివాడ నర్జును మొగంబు.

139. 1. బెనగగా - కొన్ని ప్రతులు. 2. దరంబె - ఎ. ఐ. ఔ. ఖ. ల. కొన్ని ప్రతులు. ఇచ్చట 'ల' 'ర' వర్ణములకు మైత్రి కన్పించుచున్నది.

140. 1. గారావు - ర. వ. శ. ష. హ. కొన్ని ప్రతులు. 2. నొనర్పితి వగవంగ - వ. 3. వనరంగ - ఆ. ఈ. ఉ. ఔ. త. డ. స. శ₁.

141. 1. నాయాస దోస - వీ. శ. ష.

143. 1. కుండెడు వాడ - కొన్ని ప్రతులు.

144. ఉ. వాసవునంతవానికిని వచ్చినయాపద దీర్ఘఁ గాలకే
యాసురు లట్టిబల్పగఱ నై నను వ్రేల్మిడిఁ ద్రుంచు నాజి న
వ్యాసవియాత్మజుండు పగవారలచే హతుఁ డై నదుర్దశం
జేసె యలంతఁ జేడ్చడఁగఁ జేసె విధాత్యుని నేమి నెప్పుదున్.
145. చ. కొడుకు వధించి రన్నఁ గురుకోటికి నెట్టన యల్లి రూపు మా
పెడును కడంగి పార్థుఁ డెడఁ జేర్చినశోకము శీనార్పఁ జాలునే
పుడమి ధనంబు నాకమువిభూతియుఁ జేరెనయేని నల్ల న
మైడునభిమన్యునెమ్మొగము వే యగుపాలును బోల నేర్పునే.
146. వ. ¹అని మఱియు ననేక ప్రకారంబులం బలవించుచున్న సమయమునం
గృష్ణదైవ్విపాయనమునిండ్రుం డయ్యెడకు విజయంచేయుటయు నవ్విభుండు
145. 1. డది - పెక్కు ప్రతులు. 2. దీర్పజాలునే - జ. ప. బ. వ.
146. 1. వేదవ్యాసాగమనము, వారదుఁ డకంపనునకు మృత్యుదేవతాప్రభావం జెఱిం
గించుట, సువర్ణప్రీతిచరిత్రము, షోడశరాజ చరిత్రము, అనువృత్తాంతములతో కూడిన
కథాభాగము (ద్రోణ - 2-146-224) భండార్కరుప్రతి ప్రథాన పాఠమునందు
విడువఁబడినది. అనుబంధమునందు 920 పంక్తులు గల ఈ గ్రంథభాగము చేర్చఁబడినది.
(అను 1-8 పుట 264) ఈభాగము చిత్రశాలాప్రతి, పి. పి. యస్. శాస్త్రి ప్రతి,
కుంభకోణ ప్రతి - వీనియందు ప్రథాన పాఠముగా చేర్చఁబడియున్నది.

భండార్కరు ప్రతినంపాదకవర్గమువా రీలోపము నీక్రింది విధముగా సమర్థించి
యున్నారు “ఈ కథలన్నియు శాంతివర్షమున కన్నించుచున్నవి. శారదా ప్రతి
యందు ద్రోణవర్షమున నీభాగము విడువఁబడినది శాంతివర్షమునం దీకథలు సంద
ర్భించితముగా కాన్పించుచున్నవి. ద్రోణవర్షమునం దివి యంతగా తగియుండలేదు.
ద్రోణ వర్షమునందలి షోడశరాజ వృత్తాంతమున ఒక అసందర్భమును కలదు. పరశు
రాముని పదునార్గురు మహారాజులతో చేర్చుట యుక్తము కాదు. సంస్కృత శాంతి
వర్షమునందు పరశురాముని స్థానమున నగరుడు పెర్కినఁబడి యున్నాడు. ఇది
యుచితముగా కాన్పించును. మృత్యుదేవతాప్రభావము తరువాత ద్రోణవర్షమున
ఫలక్రతికూడ చేర్చఁబడి యున్నది. ఈ అంశములనుబట్టి చూడగాఁ బైవృత్తాంతము
లన్నియు, శాంతివర్షమున మొదట వ్రాయబడె ననియు, తరువాత ద్రోణవర్షము
నందు ప్రక్షిప్తములుగా చేర్చఁబడినట్లును విశద మగుచున్నది.”

తెలుగుభారతమునందు, ద్రోణవర్షమున వేదవ్యాసాగమనము, వారదుఁ డ
కంపనునకు మృత్యుదేవతాప్రభావం జెఱింగించుట, సువర్ణప్రీతిచరిత్రము, షోడశరాజ

ప్రత్యుత్థానంబు నేసి దండవ్రణామం బాచరించి యాసనవిశ్వాసనప్రముఖ
పూజావిశేషంబుల నీనారాధించి యమ్మహాత్మునితో నిట్లనియె.

147. సీ. పరసేన భేదింపఁ బనిచితి నేను సౌభద్రుని వాఁడు నబ్బలము సొచ్చె
¹వెనుక నేమును జొచ్చి చనఁగ నైంధవుడు మమ్మాఁగినఁ ²దోడ్పడ
ననువు దప్పె
³నప్పుడు పెక్కండ్రు రప్పాడి నవ్వీరుఁ బొదివిన నాఱుడి బోయె నట్లు
మకుమారమూర్తిఁ బుత్రుకు నొంటిమైఁ బిన్న పాపని నలుఁగుల పాలుపడఁగఁ

ఆ. బనిచి తాను బ్రతుకుపాపాత్ముఁ డెందును
గలఁడె విపులశోకజలధి మునిఁగి
వేర్చుతల్లడమన ⁴బిమ్మిట కొనియెడుఁ
జిత్త మింక నేమి సేయువాడ.

148. వ. అనిన విని మునీశ్వరుం డమ్మనుజేశ్వరున కిట్లనియె.

149. చ. పలువురురాజులం దునిమె ¹బల్లిదుఁ డాతఁడు పిన్నపాపఁడే
యలుఁగులపాలు సేయ కభియాతులు పువ్వులకోల సాఁతురే
కలఁగుదురే విపద్దళల కాఱియ నార్కులు సావు లింతవిం
తలె గరుడోరగద్యుచరదానవకోటులచావుఁ జూడమే.

చరిత్రము అను ఘట్టములు కలవు శాంతిపర్వమున నీకథాంశములు కొన్ని మార్పు
లతో తిరిగి కాన్పించును. ఇచట అకంపనుని వృత్తాంతము లేదు. పర్వతనారదవృత్తాంత
మధికముగా నున్నది. (కాంతి 229-290) తెలుఁగుభారతమున ద్రోణపర్వమున గాని,
శాంతిపర్వమున గాని షోడశరాజు చరిత్రమునందు నగరుని ప్రశంస చేర్చబడలేదు.
పరశురాముని వృత్తాంతమే యున్నది. షోడశరాజు వృత్తాంతమునకు సంబంధించిన
పద్యములు తెనుఁగున రెండు పర్వములందును ఒకేరీతిగా నున్నవి.

2. నాదరించి - ద. ప. బ.

147. 1. నాశనిపిరుదన యరుగ నైంధవుడు - జ. బ. 2. దోడ్పడుననువు - కొన్ని
ప్రతులు. 3. బలువురు యోధులు పైబడి యబ్బాలు బొదివిన - ఆ. ఖ. చ. వ. వీ.
శ. ప 4. బిమ్మిటి - భాకూ. వ్యా; బిమ్మట - కొన్ని ప్రతులు.

149. 1. బల్లిడి నాశడు - అ. ఆ. ఇ. ల. కొన్ని ప్రతులు.

150. క. ఎప్పాట నెవ్వరికి విధి

దప్పింప వశంబె ధైర్యధనఘనుడవు నీ

విప్పరుమన నడలుట గడు

నొప్పుదు శమియింపవలయు నుర్వీనాథా.

151. వ. అనిన సాత్యవతేయునకుం గౌంతేయాగ్రజుం డి ట్లనియె.

152. చ. వెరవును లావునుం గలిగి విక్రమసంపద ¹నొప్పి ²ధీరు లై

వరగిర కాని తమ్ము ³మృతభావవికారము వొందకుండ మ

స్థిరముగఁ బ్రాణరక్షణము సేయఁగ రాజులు సాల ⁴రైరె యె

వ్వరుఁ దలపోయ మృత్యు వనివార్యమె తావనోముఖ్య యిమ్మెయిన్.

153. వ. అనుటయుఁ బారాశర్యుండు పాండవాగ్రజున కి ట్లనుఁ దొల్లి యిట్లు

పుత్రమరణశోకాతురుం డైనయకంపనుం డనురాజు నారదమునిచేత

మృత్యు¹ప్రకారంబు దెల్లంబుగా విని యుపశమితశోకుం డయ్యె నని విందు

మయ్యితిహాసంబు తెలుఁ గెటింగించెద నది నీయంతఃకరణంబు సంతాపంబు

మాన్చి శాంతి యొనర్చు నవహీతుండ వై యాకర్షింపుము.

154. సీ. పగళు నకంపనువై నెత్తి వచ్చి కయ్యము సేసి యాతని నడఁగఁ బట్టి

కొనుటయుఁ జూచి తత్తనయుండు ¹హరి యనువాఁడు ²దోర్లర్చు
దుర్వారమూర్తి

యవ్విరోధులమీఁద నడరి బిల్విడిఁ దండ్రి విడిపించి విక్రమవిహరణమునఁ

దనివోక మఱియు ³నుద్దతిఁ గరిరథఘోటభటనికాయంబుల బడలుబలువ

ఆ. సుగ్రు లగుననేకయోధులు చలమునఁ

గూడుకొని మహాస్త్రఘోరశస్త్ర

152. 1. నొంది - ఊ. ఏ. ఐ. ద. న. బ. వ. 2. పీరులై - ల. కొన్ని ప్రతులు.
3. మృతిభావ - ఇ. ఈ. ల. 4. రైరి యెవ్వరు - కొన్ని ప్రతులు. 5. వర్య - వ.
వీ. శ. ష. కొన్ని ప్రతులు.

153. 1. ప్రభావంబు - ఊ. ఏ. క. ర. 2. హితమతి వై - ఈ. ఉ. ఓ. ఘ. ఝ. ట.

154. 1. ధృతి - శ. ష. మెక్కు ప్రతులు. మూలమునందు 'హరి' అనియే యున్నది. 'తస్య
పుత్రో హరి ర్నామ వారాయణసమో బలే' ద్రోణ - 52-27. చిత్రకాలావ్రతి.
2. భుజబలదుర్వారమూర్తి - భాకూ. 3. నుద్దతకరిరథ - ఇ. ఊ. ఏ. వ.

తతుల నక్కుమారు మృతుఁ జేసి రప్పుడు
గనలి రథసమున నకంపనుండు.

155. క. వివినంబు నడచుదవళిఖ

కున¹మాస్థాన మయి పగఱయొప్పు సెఱచి యా
తృపురమ్ము సొత్తెంచె దూ
ర్యవటుధ్వను లెసఁగ ననిమిషాధిపుభంగిన్.

156. వ. ఇట్లు గెలిచి వచ్చియు.

157. ఆ. పుత్రుఁ దలఁచి తలఁచి ¹పొగులుచు నున్నయ
న్నరవరేణ్యుకడకు నారదుండు
నెమ్మి వచ్చుటయును నిభృతుఁ డై యాసనా
ర్హ్యదిపూజనంబు లాచరించి.

158. వ. అతనికడనుండి యమ్మహివతి యత్తాపసముఖ్యునకు నిజవృత్తాంతం బెఱిం
గించి కొడుకుగుణంబు లగ్గించి వానిం గోలుపోవుటం జేసి విజయంబు
ప్రియంబు సేయ ¹కున్న దనితనవగపును దెలిపి మఱియును.

159. క. మునినాయక మృత్యువు ప్రభు
వని విందుము లోకమునకు నది యెట్లొకొ త
జ్జననంబుఁ దత్రప్రభావము
వివఁ దలఁచెద నుచితమేని వినిపింపు తగన్.

∴ నారదుఁ డకంపనునకు మృత్యుదేవతావ్రభావం బెఱింగించుట ∴

సం. ఆను-1-8-87 పంక్తి

160. వ. అనిన విని యమ్మహాత్ముండు గరుణాయత్తచిత్తుం డై యతని కిట్లను బంధు
మరణశోకం బుడువం జాలెడుమృత్యుప్రకారకథ వినుట మేలు నీవవధాన

155. 1. మానం బగుచు పగఱ - స. శ. కొన్ని ప్రతులు.

157. 1. పొక్కుచు నున్న - వ.

158. 1. కున్నయది యని - కొన్ని ప్రతులు.

పరుండ నై వినుము సెప్పెదం బ్రజాపతి ప్రజల సృజించి పదంపడి
 1 సంహారంబు లేమిం జేసి భూమికిఁ దదీయభారంబు దుర్భరం బగుటయు
 ననుసంధించి చింతాక్రాంతం దై 2 తత్సంహారంబునకు నుపకరణంబు గానక
 కటకటంబడిన నతనియింద్రియంబులవలన మహాజ్వలనంబు జనియించి యెల్ల
 దిక్కులం బరగి చరాచరాత్మకం బైన భూతవ్రాతంబు దహింపఁ గడం
 గుటయు భువనహితార్థంబుగా భవుండు నని కమలభవుశరణు సొచ్చినం
 బ్రజ్వలిల్లు చున్న యమ్మహానుభావుం డద్దేవు నాలోకించి యాదరభరితాం
 తఃకరణం దై .

161. క. సీతోనికి యప్రతిహత

మేకార్యము గోరి వచ్చి తెఱిగింపు మమే

యాకార కామహర యది

సేకొని యీక్షణమ యేను జేసెద ననుడున్.

162. ఆ. అభవుఁ డిట్టు లనియె నఖిలసృష్టిక్రియా

కర్త వగుట నీవ కలుగఁ జేయఁ

గలిగి భూతకోటి యెలమిఁ బొందఁగఁ గోప

మెత్తి రూపుమావ నేల యిపుడు.

163. వ. నాకుం గా లోకంబులం గరుణాలోకంబున నావరింపు మనిన విని యంబు
 జాననుండు నాయందుఁ గోపంబును గామంబును లేవు వినుము ప్రజాభార
 పీడిత యైన భూమిదేవి దనఁడప్పి యెఱింగించినం దదీయహితంబు సేయం
 బూని సంహారంబు గావించువాడ నై దానికి నుపాయంబు విచారించి
 యెద్దియుం గాన నైతి నది గారణంబుగా నన్నుఁ గ్రోధంబు వొందె నన
 వుడు భూతనాథుండు.

164. చ. అనఘవిచార నీ వరయు మన్నఁ దగం గడునిష్ఠ లోకపా

లన మొనరింతుఁ గాన యనలం బయి నీదగునల్క లోకము

160. 1. తత్సంహారంబు - పి. శ. ప. 2 తత్సంహారణంబునకు - ట. త. ణ. త.

163. 1. దప్పి - కొన్ని ప్రతులు.

164. 1. మున్ (త్) మునుకొని - ఖ. శ. చ. జ. భాకూ. వ. శ. ప.

స్మృను మిడి కాల్పఁ జొచ్చినఁ గనుంగొని యేఁ గృప వుట్టి చెప్పెదం
జనునె మహోగ్రకోపవివశత్వము నీకుఁ ద్రిలోకనాయకా.

165. వ. చరాచరంబు లన్నియు నొక్కపెట్టి భస్మీభూతంబులు సేయ నేల ధరణి
భారంబు ¹వాయుటకై యుచితసంహారంబు గలుగునట్లుగ నొండుదెఱంగు
దలంపుము కోపం బుపసంహరింపు మివ్వరంబు నాకొసంగు మనవుడు నిహత
పాపకళంకుం డైనయాశంకరుపలుకులకు నతం డయ్యలుక నడంచిన నయ్య
నలం బాటుటయును భువనంబులు ప్రమోదంబు నొంది యాశంకరకళతా
నందుల నభినందించె నట్లుక్రోధోపశమనం బాచరించునమయంబున.

166. సీ. కమలాననునియింద్రియముల రక్తాస్యయు ¹నసితాంగియును
నరుణాంబరయును
నగునింతి జనియించి యల్లన నగుచుఁ గెంజాయ రంజిల్లులోచనము లలర
నాజగన్నాథుల నలవోకవోలెఁ గన్గొని దక్షిణమునకుఁ జననజుండు
మొలుపుతో మృత్యువ మృత్యువ యెట వోయె దని
పలుమాటు సాంత్వనము దోపఁ

తే. బిలిచి సంహారబుద్ధి నాకొలయఁ బొడము
కనలునం దుద్భవించితి గాన నీవు
దొడగి ²వాసి లే కెల్ల జంతువుల సంహ
రింపు నాపంపుమై నీకుఁ బెంపు ³గలదు.

167. వ. అనిన విని మృత్యుదేవత దుఃఖత యయినం గన్నీరు దొరంగె నయ్యశ్రుబిం
దువులు పద్మజుండు ¹పాణిపుటంబునం బట్టి లోకహితార్థంబుగా ననేకభం
గుల ²నమనయించిన నక్కంత గాడ్చున నల్లాడుతీగతెఱంగునం జలించి
యంజలి ఘటించి యవ్వరించి కి ట్లనియె.

165. 1. వాయుటకు నై - కొన్ని ప్రతులు.

166. 1. నసితాంగయు - వ. శ. కొన్ని ప్రతులు. 2. ని - ఊ. ఏ. 3. గాసిలకెల్ల -
ఎ ట. ప. 4. కలుగు - పెక్కు ప్రతులు.

167. 1. పాణితలంబు - ఉ. త; పాణిపుటంబు - ల. శ. ప. 2. నమానయించిన -
పెక్కు తాళవత్రప్రతులు.

168. తే. నీవు సృజించి ¹తటే నన్ను దేవదేవ
యేను గ్రూరకర్మమునకు నెట్లు లోర్తు
బంధుమరణోకార్తు లై పనపుజనుల
వివిధ²భంగులయెలుగులు వినఁగఁ జాల.
169. వ. ఈయధగ్ధాంబునకు ¹వెఱుతు నీవు నాఁమీద గృహ సేయు మిట్లు నన్నుం బను
పక తపశ్చరణాంబునకుం బనుప వలయు నివ్వరం బిమ్ము భవదనుజ్ఞ వడసి
ధేనుకాశ్రమంబునకుం జనియెద నని పలికినం బరమేష్ఠి యన్నీరజాక్షి
²నిరీక్షించి.
170. సీ. నినుఁ బ్రజాసంహారమునకు ¹నై కల్పించినాఁడఁ గావున నీమనంబునందుఁ
బొడమువిచారంబు నుడిగింపు మిట్లు గాఁ గలయది యైనయిక్కార్థమునకు
నన్యథాత్వం బేల యగుఁ బ్రజాసంహారణము వనిందితసమయము²గఁజేయు
మీ వవశ్యంబును నావుడుఁ గడుభయంబున నప్పటికి నియ్యకొని మృగాక్షి
- తే. నలువవదనంబు సూచుచు నిలిచె నతఁడు
ప్రీతుఁ డై లోకములఁ గృప పెంపుతోడి
దృష్టిఁ గనుఁగొని నని పరితుష్టిఁ బొందెఁ
జంద్రమౌళియుఁ దనయిచ్చఁ జనియెఁ బ్రీతి.
171. వ. మృత్యుదేవియుం బరమేష్ఠికిం బ్రణమిల్లి.
172. తే. అచట వాని రయంబున పరిగి ధేను
కాశ్రమంబున నియమంబు లాచరించి
నంద ¹కౌళికి యనియెడునదులఁ బెక్కు
వ్రతము లొనరించి మఱియుఁ దీర్థముల వెల్లి.
168. 1. తిట - కొన్ని ప్రతులు. 2. వాక్యభంగులు మది - గ. చ. వ.
169. 1. వెరతుం గాన - ల. 2. నాలోకించి - ఇ.
170. 1. నడల్పించి - అ. ఆ. ఈ. కొన్ని ప్రతులు. 2. హారమును సమయోచితముగను
జేయు - ఆ. జ. ట. 3. ల. న - అని పాఠములు.
172. 1. కౌళిక - కొన్ని ప్రతులు.

173. వ. అద్దేవు నుద్దేశించి పెద్దకాలం బనేకవిధంబుల దుష్కురంబు లగుతపంబులు
సేయుచుం బోయి హిమశైలశిఖరంబున ¹సంయతాత్మ యై యున్నఁ
జతురాననుం డమ్మానినికిం బొడసూపి మృత్యువ నీ వత్యంతనిష్ఠురనిష్ఠానియ
మంబు లేల యనుష్ఠించెద వనిన నయ్యంగన సమాధానంబున నున్న ప్రజల
మెడలు ²సులిచి చంపఁజాల నన్ను నీపనికిం బంపకు మధర్మభయంబున ని
న్నాశ్రయించెద నార్త నైననాకు శరణంబి వగు మని ప్రణమిల్లిన నతం
డి ట్లనియె.

174. అ. ఇంతి నీ కధర్మ మేల యయ్యెడు నాదు
¹పనుపు సేయ నిన్ను బరమధర్మ
మొందు విమలకీర్తియును తెందు నట్లుగా
వరము లిత్తు మేను ²హరుడు నీకు.

175. వ. ఏ మనుసంధించినపనికి నీకు భయం జేల చతుర్విధభూతకోట్ల నుపసంహరింపు
మనిన నత్తన్ని దేవా దేవరయాజ్ఞ దలమోచి చేయు దానం గాక యొక్క
విన్నపం బంధరింపుము లోభంబును గ్రోధంబును నీర్వ్యయు నసూయయు
కలిగించి జంతువుల శరీరంబుల వికృతిం బొందింప వలయు ననవుడు నతం
డట్ల యయ్యెడు నదియునుం గాక నీయశ్రుఖిందువు తెన్ని యన్నియు
రోగంబు లై ¹జనంబులం ²జానం జేయం గలయవి దానంజేసి యధర్మంబు
నిన్నుం బొరయ నేరదు ప్రాణిమారణంబు నీకుం బరమధర్మం బగు బవదీ
యశుభం జేను గోరెద నీవు ధర్మస్వరూపంబి వివిశ్వంబునకు నీశ్వరి వట్లు
గావునఁ ³బ్రాణసంయమనంబు భవదధీనంబు సర్వజీవుల⁴యెడం గామరో
షంబు లుడిగి జీవంబుల నాకర్షింపుము తత్ప్రకారంబు ధర్మోతత్వంబు నీకు
⁵భయం జేమి మిథ్యావర్తనుల సధర్మంబి సమయించుఁ బొమ్మనిన నమ్మా

173. 1. నియతాత్మ యై - ల. వీ. శ. ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. సులిమి, దునిమి, విరిచి -
అని పాఠములు.

174. 1. పంపు - వ. వీ. శ. ష. 2. సురలు నీకు - భాకూ.

175. 1. జంతువులం, జీవులం - అని పాఠములు. 2. బాధచేయ గలయవి - ఐ. ఓ.
3. బ్రాణిసంయమనంబు - ఉ. భాకూ. ల; ప్రాణిసముదయంబు - ఏ. త. 4. యెడల-
కొన్ని ప్రతులు. 5. తంత్రంబు - జ. ద. బ. వ. 6. భరం జేమి, భారం జేమి -
అని పాఠములు.

నిని శాపభీతిని దన్ను నధర్మంబు వొంద దను⁷మాటను దన్ని యోగం బంగీ
కరించె నవ్వరించినచనంబుల తెలుగున నాధివ్యాధులు గాత్రహానిం జేయ
నామృత్యుదేవత ప్రాణాపహారిణి యగుటం⁸ బ్రాణంబులు దేహంబులం
బాసి దేవాదిభావంబుల బొందుచు మగుడ⁹ మనుష్యత్వంబు నొందుచుండు.

176. తే. భీమ¹నాదుండు భీముఁ డుద్ధాముఁ డప్ర
తర్క్యతేజోమయుఁడు జగత్పాణుఁ డొడలు
మనుషఁ జెలుపంగ నొడయండు సనుట మగుడ
నరుగుదెంచుట వింత గా దతని కెందు.

177. క. నరు లమరు లగుదు రమరులు
నరు లగుదురు గాన నీదునందనునకు భూ
వర వగవ నేల యతనికిఁ
జిరవీరస్వర్గమఖము¹ నేకుటి యుండున్.

178. క. అగణితదుఃఖాత్మక మి
జ్జగ మాతఁడు దీని దొఱంగి సౌఖ్యాత్మక మై
వగ చెంతలఁ జేరనియ
జ్జగమునఁ బుణ్యాత్మపురుషసంగతి¹ వడసెన్.

179. వ. నీకు వగవఁ బని లేదు బ్రహ్మకల్పితం బైన యీ¹నిశ్చయంబు నిరూపించి
ధీరులు దెగినవారలకు వగవ రని చెప్పిన నారదునకు నయ్యకంపనుం డి
ట్లనియె.

7. పలుకులను - ఖ. చ. వ. వీ. శ. ష. 8. బ్రాణిజాలంబులు-ఈ. ఐ. జౌ. ఘ. ల.
కొన్ని ప్రతులు. 9. మనుష్యభావంబు - వ.

176. 1. నాథుండు - శ. ష. పెక్కు ప్రతులు. మూలమునందు భీమనాదుడనియే యున్నది.
"వాయుర్భిమోభిమనాదోమహాజా / భేత్తాదేహాన్ ప్రాణినామ్ సర్వగోఽసా."
చిత్రకాలావ్రతి. 7-54-47

177. 1. నేకొనియుండున్ - కొన్ని ప్రతులు.

178. 1. వెలసెన్ - కొన్ని ప్రతులు.

179. 1. విశ్వంబు - ల. శ. కొన్ని ప్రతులు.

180. క. మునినాథ నీవు నెప్పగ
ననఘం బగునీసమంచితాభ్యానం బే
విని గతశోకుడ నై తిని
మనము ప్రియం బందె నతినమాధానమునన్.
181. వ. అనుచు వినతుం డగుటయు నమ్ముని దనదై న¹యశోకవనంబునకుం జనియె
నని పలికి పారాశర్యుండు.
182. క. ఈయితిహాసం తాయువు
శ్రీయును నారోగ్యమును విశిష్టగుణంబుం
జేయు జనములకు జగతీ
నాయక వ్రాసినఁ బఠించినం దగ వినినన్.
183. వ. అభిమన్యుండును భండనంబునఁ బిలువనక¹శరశరాసనాదివివిధాయు
ధంబులఁ బరబలంబులఁ బడలు వఱచి వీరస్వర్గసౌఖ్యంబును బ్రభ్రాంతియుం
బడనె నీకు నడలం బని లే దని చెప్పిన విని ధర్మతనయుండు దనమనంబున
నుత్తమక్షత్రధర్మంబుతెఱుం గిట్టిద యగుట దలపోసియు శూరులు పుణ్య
లోకంబున సుఖం²బుండుటయుం దెలిసియు నెవ్వగ విడిచి వెండియు వేద
వ్యాసమునీశ్వరుతో నిట్లనియె.
184. ఆ. మును ప్రసిద్ధిఁ బొంది చనినభూపాలక
శ్రేష్ఠు లెవ్విధమునఁ జేరిరాక్కొ
క్రతువు¹లవిశిష్టకర్మజాతముఁ దెలి
యంగఁ జెప్ప నన్ను నాదరింపు.
185. వ. అనిన విని యమ్మనుజపతితలంపు గనుంగొని కృష్ణదైవపాయనుండు నీ వి
ట్లడుగుట నీకొడుకు దొంటిమహారాజులయట్టివాఁడు గావున నక్కుమా
రునకు వారలకుం బుణ్యగతిదారతమ్యం బెట్టిదియో యని యర
181. 1. తపోవనంబునకుం - ల.
183. 1. శర - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 2. బల బొందుటయు - కొన్ని ప్రతులు; బుండుట
వినియు, దెలిసియు - ల.
184. 1. లవ్విశేష - డా. వ. 2. జాతంబుల నానతిచ్చి - ఐ.

¹యుట గా నోపు నని యూహించె దననవుడు నతండు ²మీదివ్యచిత్తంబున నవధరించినదానిం గా దన నెట్లు వచ్చు నవ్వానిని విర వలతు నానతి యిండు.

186. చ. ¹అనుటయు నమ్మునిప్రవరుఁ డాతని కి ట్లను నధ్వరప్రవ ర్తనులు దహః²ప్రదీప్తులును దానసమగ్రు లు³దాత్తశీలురుం జనియెడు నట్టి⁴చోటు లొ⁵సంపదయే రణశూరకోటి క ర్జునముతుఁ డత్యుదాత్త మగుచోట సుఖస్థితి నుండు భూవరా.

187. వ. అది యట్లుండె మహిళాత్ము లయినమహీపతుల ²విరిష్టకర్మానుష్ఠానంబుల తెఱం గెఱుంగుట మేల కాదె యంత లంతలు మానుసులు మడిసిరి గాని పుడమి నిత్యులై నిలువంబడ రది వినుటయు నీ³మనశ్శోకోపశమనంబు సేయుం తెప్పెద నాకర్ణింపుము.

-: పేదవ్యాసమునీంద్రుఁడు ధర్మజునకు సువర్ణవీచరిత్రంబు నెప్పుట :-

పం. అను 1-300 పంక్తి

188. క. జనపాలక సృంజయుఁ డను మనుజేంద్రుఁడు పుణ్యమూర్తి మహిమాస్పదుఁ డి వ్వననిధివలయములోని య వని నొక్కఁడ యేలు దుర్ని వారస్పృరణన్.¹

185. 1. యుటకుం గానోపు - ల. స. శ. కొన్ని ప్రతులు. 2. మీరు దివ్య - చెక్కు ప్రతులు.

186. 1. అనవుడు - ఖ. చ. వ. శ. మ. 2. ప్రసిద్ధులు - ల. శ. కొన్ని ప్రతులు. 3. శాంతిశీలురుం, దాంతిశీలురుం-అని పాఠములు. 4. చోట్లకట - ఖ. చ. జ. బ. వ. శ. 5. సంప్రతి - చ. భాకూ. ల. వ. శ. స. శ.; సమ్మతి - ఈ. వ.

187. మహాత్ములయిన - చెక్కు ప్రతులు. 2. విశిష్ట, గరిష్ఠ, పటిష్ఠ - అని పాఠములు. 3. మనశ్శోకోపశమనంబు - వీ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు; మనోరోగశమనంబు - వా. కొన్ని ప్రతులు.

188. 1. "52 అధ్యాయములో సృంజయ వృత్తాంతమందు వర్వతనారదులు అన్యోన్యము స్వర్గమునకు వెళ్లకుండా శపించుకొన్న కథ తెనిగించలేదు." వ ప్రతిలో బ్రౌన్ వ్రాసిన చోటు.

189. వ. సంతానార్థి యయి సంతతంబును భూసురపూజనంబులు సేయుచుండు
నానరపతికి నారదుండు సఖుం డగుట నతనిపాలికిఁ బలుమాటు నరుగు
దెంచుచుండు నొక్కనాఁడు విప్రవరు లతిప్రయత్నంబునం గూడికొని
యమ్మునివరునితో నిమ్మహిపతికోర్కి దీర్చ వలదే యని చెప్పిన.

190. క. అతఁ డతనితోడ భవదీ
ప్పిత మెయ్యది నాకు నేల చెప్ప వనుడు నం
చితగుణుండు రూపసియు నగు
మతుఁ గోరుమ నెపుడు నేను సురగణవంధ్యుఁ.

191. వ. అక్కుమారుండును మూత్రపురీషలాలాశ్రుస్వేదంబులు సువర్ణంబు లగునట్టి
వాఁడు గావలయు ననిన నమ్మహిపతికి నమ్మహాత్ముం డవ్వరం బిచ్చె
నాస్పంజయుండు నతైఱుంగు తనయుం బడసి సువర్ణప్రీతి యనుపే రిడి
ప్రియంబునం జెరుచుచు వానివలనం గనకం బనుదినంబు నుత్తరోత్తరాఖి
వృద్ధి యగుచుండ నమ్మద్ది నొంది శయనాసన¹సదనప్రాకారప్రభృతినమస్త
వస్తువులును గాంచనమయంబులు గావించికొని యసమానమహి²మా
నందంబునం³ బ్రకాశుం డై.

192. క. విలసిల్లుచు నుండఁగ మ్రు
చ్చిలి పట్టి కుమారునోరఁ జీరదుటిమి వెం
గలు లగుక్రూరులు గొందఱు
వెలువడఁ గొనిపోయి యొక్కవివినములోనన్.

193. ఆ. కడుపు వచ్చి యొడలు గలయంగ¹జల్లించి
పాపి పాపి చూచి పసిడి గాన
కచట శవము వైచి యరుగుచునుండి త
త్కర్మఫలముఁ దమ్ముఁ గలచుటయును.

189. 1. దెంచుటంజేసి - కొన్ని ప్రతులు. 2. ప్రియంబున - కొన్ని ప్రతులు.

191. 1. గృహోపకరణ - ఇ. ఎ. 2. మోన్నతి - ఇ. ఉ. ఖ. ఝ. వ. కొన్ని ప్రతులు.
3. బ్రకాశితుం డై - ఆ. ఇ. ఔ. త.

192. 1. వెడలం గొనిపోయె - ఆ. ఈ. ఓ. య. ర. కొన్ని ప్రతులు.

193. 1. పరికించి - ఇ; జీరించి - ఉ. త.

194. వ. ఆపాపాత్ములు దమలోనం గలహించి యొండొరుల వధించి యందఱు నధోగతిం ¹జెందిరి నృంజయుండును గొడుకుం గానక వెదకి తత్కళేబరంబు గని పరలోఃక్రియలు నిర్వర్తించి శోకంబునం బలపించుచున్న నన్నరేంద్రు కడకు నారదుం డరుగుదెంచి యతనిచేత నర్పితం దై .

195. క. జననాథ యిట్లు శోకం
బునఁ గుండినఁ దనువు విడిచి పోదె యుసులు స
చ్చినవారలు వత్తురె యే
ద్దినఁ జెలిమిం జేసి హితము నెప్పెడ నీకున్.

-: పోడశరాజచరిత్రము :-

సం. ఆను 1-8-380 పంక్తి

196. వ. అవధానాయత్తం బగుచిత్తంబుతో విను మని యిట్లనియె.

197. నీ. సంవర్తుఁ డనుమహాసంయమి దేవతాగరుతోడి యీశున నరుగుదెంచి
పూని యువద్రష్ట యై నడవంగ హిమాచల¹పాదంబునందు శక్ర
వరుణప్రభృతు లై నసురలు మహామునీంద్రులును సహాయు
లై మెలఁగుచుండ
కాలాప్రముఖ భవ్యసాధనంబులు గనకమయంబులుగ వస్త్రకాంచనాభ్య

అ. దధిపయఃఫలాదితర్పణద్రవ్యస
మృద్ధి సకలజనులు మెచ్చఁ జెక్కు
లధ్వరములు నేనె నట్టిమరుత్తుండు
నిత్యపదవి నీనుండ నేర్పెనయ్య.

198. నీ. సన్మార్గమున రాజ్యసంపద నొంది భూమరపూజ లొనరించి మువ్రతముల
బృందారకులఁ బ్రీతిఁ బొందించెఁ దన కర్థిఁ బర్జన్యుఁ డేఁటేటఁ బసిడివాన

194. 1. బొందిరి - పెక్కు ప్రతులు.

195. 1. మే నలంత బొందదె - అ. జ. ట. బ.

197. 1. ప్రాంతంబునందు - ఐ. క; శృంగంబునందు - ఓ. 2. నొంద నేర్చె - కొన్ని ప్రతులు.

కనకమయము లై నకర్కటయుషనక్రకూర్మచయముతోడఁ గురియు చుండ
నయ్యర్థ మెల్ల ధనార్థుల కిచ్చుచుఁ గురుజాంగలంబునఁ బరమనిష్ఠ

అ. నశ్వమేధముఖము లై నరాజాహ్వయ
జ్ఞములు పెక్కు సేసె సకలజనులుఁ
బొగడునట్టిపాడి నెగడె సుహృత్తుఁ డ
వ్విభుఁడు దెగియె ¹ననఁగ వినమె యధిప.

199. సీ. కాంచనాలంకారకాంతంబు లై రూఢి కెక్కినగజములు పెక్కువేలు
జవనత్వరూపాదినకలగుణములఁ జెం పెసఁగినహాయము లనేకలక్ష
¹లమలమవర్ణ మయము లగుకొమ్ములం గొమరారుపశువులు గోటు ల్పార్జి
తాంగకవిలస²దజావికంబులు గణనాతీతములు కన్య లప్రమేయ

అ. లఖలరత్నవిరచితాభరణంబు ల
నల్పములు మహీసురావళులకు
నిచ్చి చేసెఁ గ్రతువు లెన్నియేనియు నంగుఁ
డతఁడు నన్యలోకగతుఁడు గాఁడె.

200. సీ. ఏడుదీపులయందుఁ గ్రీడాగతులఁ దనరథము చరింప నరాతు లనఁగ
వినియు నెటుంగక విభవ మార్జించుచోఁ బ్రజల నొప్పింపనిపరమపుణ్య
కర్మంబునకు మెచ్చి గారవంబునఁ దన ¹కక్షయధనము ఫాలాక్షుఁ డొనఁగ
నశ్వమేధములు జాహ్నువిషాంత శిష్టజనాకీర్ణములుగఁ జె క్కాచరించె

అ. దారకములు వృష్టిధారలు లెక్కింప
వచ్చుఁ గాని యశనియిచ్చుగోవు
లెన్నఁ గొలఁది గాదు సన్నతిపాత్ర మా
శిఖికి నుర్వి నునీకి ²సెల్లె నయ్య.

198. 1. ననుట - పెక్కు ప్రతులు.

199. 1. లమరిన స్వర్ణమయ - కొన్ని ప్రతులు. 2. దజానీకములు - కొన్ని ప్రతులు.

200. 1. కఖిలాషధనము - వ. 2. సెల్లెనెట్లు - వా. కొన్ని ప్రతులు; సెల్లెనయ్య - ఊ.
ఎ. ఏ. ఐ. ర. వ.

201. సీ. యావనంబునఁ దప మాచరింపఁగఁ దండ్రి పంపున నరిగిన పెంపుకలిమి
సేతువు జలధిఁ బ్రభాతంబుగా నొనర్చినమర్త్యలోకపావనవిభూతి
త్రైలోక్యకంటకు దశముఁలు బంధుయుక్తంబుగాఁ జంపిన కలితనమ్ము
తాలురమరణంబు వాటిల్లి కుండంగఁ జేసినయత్యంతచిత్రమహిమ
- ఆ. గలిగి యశ్వమేధములు మున్నుగా వనే
కాధ్వరము లొనర్చి యఖిలజనులఁ
దెల్లి వోలె నరసి దశరథరాముండు
గాలవశత నొందెఁ గాదె యధిప.
202. సీ. పూర్వపంశ్యులఁ గావఁ బూని వియద్గంగ నవని భాగీరథి యవఁగఁ బఱపి
శక్రకుండు మెచ్చఁ బరాక్రమంబునఁ జేర్చి యప్రతిహతముగ నశ్వమేధ
యాగంబు లొనరించు నప్పుడు వేయువే లరదంబులందుఁ గన్యల నలంకృ
తలఁ జేసి యునిచి రథంబు రథంబున కిథములు నూలు నూతేసి యేమఁ
- తే. గేనుఁగు నకు గుట్టములు వేయేసిపాటి
హయముహయమున కట్ల గోచయ మమర్చి
భూరిభూరియుతంబుగ భూసురులకు
నొసఁగినట్టి భగీరథుఁ డున్నవాడె.
203. సీ. అర్థి విశ్వామం డాదిగాఁ గలుగుగంధర్వులు హృద్య¹వాదన మొనర్చ
నప్పరోసికుంఁబ మాటలుఁ తాటలు నై వినోదింపంగ నమరగణము
బహువిధాలంకారభంగులు విన్నాణములు సూప దివ్యమునులు నుతింప
మనుజులొకం బెల్లఁ గనకాన్నవస్త్రభూషణాదానములఁ దృప్తి ననఁగ నశ్వ
- ఆ. మేధసమితిఁ జేసి మెప్పించె నింద్రుని
శతతమాధ్వరము న నతఁడు హయము
నాన పడిన నిచ్చె నాదిశీపునిఁ జూపు
మా ధరిత్రి నిపుడు మనుజునాథ.
-
201. 1. దండ్రివోలె - డి. ఏ. వ.
202. 1. నూతేర్చి - ర. వ. న. శ. పెక్కు ప్రతులు.
203. 1. వాద్యము లొనర్చ - ఐ. వీ.

204. సీ. జనన మూదిగఁ బాకశాసనుకరమునఁ బ్రభవించు నేయును బాలుఁ డ్రావి
ద్యాదళదినము లాతఁడు గారవింపంగ వర్తిల్లి పండ్రెండువత్సరముల
ప్రాయ మై రాజ్యసంప్రాప్తికి నేతెంచి యర్కునియుదయంబున స్తమయము
నగుపట్టు పొలిమేర లై నమహాక్షేత్ర మంతయు నొక్కండ యనుభవించి

ఆ. యన్న పర్వతముల నాజ్యనదుల విప్ర
భోజనము లొనర్చి రాజసూయ
ములును నశ్వమేధములుఁ జేసె మాంధాత్యఁ
డింద నిలిచెనే నరేంద్రముఖ్య.

205. సీ. అనిమిషాసురయుద్ధమున నమరావళి సమయించి వర్ణాశ్రమముల నేర్ప
రించి భూమి యల్లంకరించి యగ్నిష్టోమ హయమేధ వాజపేయాతిరాత్ర
పౌండరీకము లనఁబరంగిన యధ్వరంబు లనేకములు సేసి భూసురులకు
నఖిలభూములఁ గలయర్థంబు లెల్లను దన కని యేమియు నునుప కిచ్చె

ఆ. శుక్రనల్లుఁ డనఁగఁ జోభిల్లుతనయందు
ధర్మతత్త్వ మూర్ఛితముగ నియమ
నిష్ఠుఁ డై యయాతి నెగడె కాశ్యపుఁ డయ్యె
నే నృపాల యమ్మహేశ్వరుండు.

206. సీ. ఓర్వక¹ పెక్కండ్రు రుద్రీకు లొక్కటఁ బై నెత్తి వచ్చివ భండనమున
వారిపేతిచ్చత్రవాహనధ్వజములు నటికిన నడునడు నడికి వార
లభయంబు వేడిన నంధఱుఁ గృపఁ గాచి² మోలె నీపెన్నేల యెల్లఁ దాన
కొని యధ్వరములు³ పెక్కు లొనర్చి వేడుకఁ బాయనమ్ములు
నపూపములు మోద

ఆ. కములు లోనుగాఁగఁ గలవంటకముల ను
ర్వీసురావళులకుఁ బ్రీతిఁ జేసి
దక్షిణలుగ మణివితానంబు లిచ్చిన
యంబరీషుఁ డేమి యయ్యెఁ జెపుమ.

204. 1. చంద్ర - ఊ. ప. మ.

206. 1. పెక్కండ్రయు (ను) ర్వికు - కొన్ని ప్రతులు. 2. నడనడికి - కొన్ని ప్రతులు.
3. యెలమి నీపెన్నేల - ఎ. ఖ. చ. జ. శ. 4. పెక్కొనరించి - బ. ఓ. డౌ. క. ఖ. ప.

207. సీ. లక్షభార్యల నుపలాించి యొక్కొక్క వెలదికి వేపురు వేపు రాత్మ
జులు గాంగఁ బదికోటు లలఘుమూర్తులఁ గాంచె వారును
దోర్బలోజ్జ్వలులు నార్య
చరితులు నై పేర్చి తురగమేధంబు లందఱు బహుదక్షిణోదాత్తభంగిఁ
జేయుచుఁ దనపంపు సేసి వర్తింపంగఁ దానును విశ్రుతాధ్వరము లొప్పఁ
- తే. బెంపుసొంపును సువ్రతసంపదయును
నిర్మలశ్రద్ధయును కర్మనిపుణతయును
నెఱయ శశిబిందుఁ డొనరించి నెగడె నతఁడు
వడయఁ జాలెనె యెన్నఁడు ఁజెడనియొడలు.
208. సీ. అధికతపంబున నగ్ని నారాధించి ప్రత్యక్ష మగుటయు బ్రహ్మచర్య
వృత్తంబు దమమును ¹వేదవిత్తము నహింసయు తాత్రదానంబు
శమము వరము
గాఁ గోరికొని జేదికాస్థలి మణికనకాత్మిక యై ముప్పదాఱుయోజ
నముల దైర్ఘ్యము నంత కమరువిస్తారంబుఁ గలుగంగ నొనరించి క్రతువు సేసి
- తే. వివ్రతతులకు దాని నతిప్రియముగ
నిచ్చి తనవేర గయ నుతి కెక్క వటము
పొగడు వడయంగఁ బుణ్యుఁ డై నెగడె గయుఁడు
భూవరోత్తమ యతఁ డెందుఁ బోయెఁ జెపుమ.
209. సీ. ఇరువదివేపురు పరిణత¹పాచకు లభ్యాగతులకును ²నతిథులకును
తాటించి క్రొత్తగాఁ బవలునురేలును వలయునన్నము లిడ వెలసెఁ బశువు
ల్ల నుత్తమగతికై ³తామ చమదేర విశసించు నమరులు వేడ్కతోడఁ
బొడసూపి కడుపారఁ గుడువ హవిర్భాగములు వెట్టు నివ్విధమున మహాద్భు
207. 1. కోట్లయలఘుమూర్తుల - ఇ. ఈ. ఎ. 2. మెయిఁజేసి - శ. ప.
208. 1. వేదవృత్తము - హ.
209. 1. యాజుల - ఇ. చ. జ. భాకూ. వ. శ. 2. నర్థులకును - వ. 3. తార చను
దేర - పెక్కు ప్రతులు.

తే. తముగ నొనరించె సత్త్రయాగము దదుత్స
వంబు గొనియాడవచ్చిన వార లెల్ల
బ్రచురపుణ్యాత్ముఁ డన నొప్పై రంజితేవుఁ
డవ్వెభునకును వలనె లోకాంతరంబు.

210 సీ. శరభ¹సింహవ్యాఘ్రసత్త్వచయంబుల నేడిక శిలెట్లట్ల యెక్కి యాడి
కట్టుచు విడుచుచుఁ గణ్డాశ్రమంబున దమియింపఁగా సర్వదమననామ
మిడియె నమ్ముని పదంపడి మహారాజ్యపదస్థుఁ డై కాళిందితటమునందు
భాగీరథీతీరభాగంబునను సరస్వతినమీపంబున శివాజిమేధ

తే. రాజసూయాదివివిధాధ్వరము
లొనర్చి కనకనిర్మితకరితురంగమరథంబు
లసదృశప్రీతి విప్రుల కొసఁగె భరతుఁ
డన్నరేంద్రచంద్రుండును జన్నవాఁడ.

211. సీ. మిట్టుఁ బల్లంబు నై మెలఁగంగఁ దనరథప్రముఖవాహనములఁ
బటవ ననువు
గా కున్న మేదినిఁ గడుసమస్తలి గాఁగ వెరవున నొనరించి విశ్రుతముగఁ
దనపేరఁ బృథివి వాఁ జనఁ జేసి గోరూప యైనయవ్వసుమతి
నమర¹గణముఁ
బనిచి యోషధులును బహురత్నములుఁ బిదికించి శిఖగంబుఁ బోషించెఁ
బృథుఁడు

తే. సేనె నానాధ్వరము లవి సెప్ప నేల
సకలధాత్రియు బ్రాహ్మణసమితి కిచ్చె
నమ్మహానుభావునకును నతులయశమ
కాక సుస్థిర మయ్యె నే కాయ మనఘ.

4. బ్రచురపుణ్యు డన - పెక్కు ప్రతులు; బ్రకటపుణ్యాత్ముఁ డన - వా.

210. 1. సింహాత్మ్యగ్ర - కొన్ని ప్రతులు. 2. లట్లట్ల - వీ. కొన్ని ప్రతులు. 3. వాజ
పేయ - అ. ఇ. ఊ. ఎ. ఏ.

211. 1. నగము - బ. త. ల. హ. 2. జనంబు - కొన్ని ప్రతులు.

212. సీ. బ్రహ్మవిద్యేపంబు పరికించి కోపించి యవిధేయుఁ డైన సహస్రశాహుఁ
జరిమార్చి నృపతులఁ దర మిడి తునుమాడె నిరుపదియొక్కమా తెల్లచోట
నందఱ యేలెడునన్ని భూములుఁ దాన యేల ధర్మోజ్జ్వలపాలనమున
రాజయోగ్యములు ధరామరార్హంబులు నగునధ్వరములు పెక్కాచరించె

ఆ. గళ్యపునకు నిచ్చి కాళ్యపి యనుపేరఁ
జనఁగఁ జేసె నుర్వి జామదగ్నుర్వి
శీవినమె యమ్మహాత్ముఁడును బరితోషవి
త్రాంతి గలిగెనేని బ్రదుక లేడు.

213. చ. నలుమడి నీకు నమృతజనాయకు¹లేమిటఁ జూడ వచ్చినం
దలఁప భవ²త్పుతుండు ననుదాత్తుఁడు వారలకంటె నెందునుం
గలయది దీని కేలయధికం బగునెవ్వగ నింత నొవ్వని
తైలివి మనంబునం³ జొనుపు ధీరతసారత గూర్పు నేర్పునన్.

214. వ. అని నారదుండు.

215. తే. ఆయువును బుణ్యమును జీరశ్రయుఁ జేయఁ
జాలుపోడకరాజన్యచరిత మిట్లు
నెప్ప నేర్పడఁగా విని స్పంజయుండు
పాండవాగ్రజ యేమియుఁ బలుకకుండె.

216. చ. పలుకక యున్నయద్దరణిపాలుఁ గనుంగొని యమ్మునీంద్రుఁ డే
దెలియఁగఁ తెప్పించతయు నతిస్థిర మై భవదీయబుద్ధియం
దొలసెనొ బూదిలోనఁ గ్రమ మొందఁగ వేల్చిన¹నేయి వోలె ని
ష్కృ మయి పోయెనో యనుడుఁ బ్రాంజలి యై తగ నాతఁ డిట్లునన్.

212. 1. యవిజేయు డైన - భాకూ. ర. ల. పీ శ. ప. కొన్ని ప్రతులు. 2. డనగ య
మ్మహాత్ము డతులసంతోష విప్రభాంతి - ల.

213. 1. లెమ్మెయి - డౌ. ఇ. 2. త్పుతుండుననుదాత్తుడు - భాకూ. ఇచ్చటమూలము
"అయజ్ఞాన మదాక్షిణ్యం మాపుత్ర మనుతవ్యభాః/ ఏతే చతుర్భుద్ర తరాస్త్యయా
భద్రకతాధికాః". చిత్రకాలావ్రతి. 7-70-15; త్పుతుండు ననుదాత్తుడు - వా.
చెక్కు ప్రతులు. 3. నిమపు - ల; నిమపు - వ.

216. 1. నెయ్యివోలె - ఆ. ఇ. ఈ శ. కొన్ని ప్రతులు.

217. తే. పుత్రశోకాపహంబును బుణ్య¹తమము
నైనయాభ్యాసమున నాదుమానసంబు
కలకయంతయుఁ జూపె నిష్కల్మషుండ
నైతి నీదయఁ జేసి సంయమివరేణ్య.
218. వ. అనిన విని యత్తపోధనుండు ప్రీతుం డై నీ కెద్ది¹వలయు నడుగు మిచ్చెద
ననుటయు స్పృంజయుండును దేవా నీవు ప్రసన్నుండ వగునంతకంటె
మిక్కిలి వలయు నది యెయ్యది భవత్ప్రసాదభాజనంబు లయినవారికి దుర్ల
భంబు లగువస్తువులుం గలవేయనుటయు నమ్మునివరుండు.
219. క. మ్రుచ్చులమూఢత్వమునం
జచ్చి నరకవాసమునకుఁ జనినతనయు నేఁ
దెచ్చెద¹మగుడఁగ వే నీ
కిచ్చెద వగ పుడుగు మింక నేనియు నధిపా.
220. వ. అని చెప్పిన.
221. క. దేవముని యిమ్మెయిం దగు
దీవన యిచ్చుటయు నరుగుదెంచె మవర్ణ
ప్రీతి గడు నద్భుతంబుగ²
నావిభుఁడు ప్రమోదనంభృతాత్ముం డయ్యెన్.
222. వ. ఇవిధంబున నత్తపస్వి యిచ్చిన యక్కుమారునకు స్పృంజయుం డస్త్రశిక్ష
గావించి వివాహం బొన¹రించి యతండు యోగంబులఁ ద్యోగంబుల భోగం
బులం దనమనంబునకుఁ బ్రియంబు నేయుచు సంతానవంతుం డై నెగడిన
నతం డత్యంతసంతోషంబునం బొదలె నీట్లాసువర్ణప్రీతి యశిషి²తాస్తుండును
నకృతవివాహుండును నయాగకర్తయు నత్యాగవిదితుండును నభోగ
భాగియు నాసంతానవంతుండును నగుసమయంబున సమయుట కారణం

217. 1. తరము - కొన్ని ప్రతులు.

218. 1. ప్రీయంబు - ఖ. చ. బ. భాకూ. వ. వీ.

219. 1. సంతోషముతో నిచ్చెద - హ.

222. 1. రించె నతండు - కొన్ని ప్రతులు. 2. సంతానమహితుండును - ఇ. ఈ. ఉ. ల.
కొన్ని ప్రతులు.

బుగా నన్నారదుండు గారుణ్యంబునం గ్రమ్మట వానిం కిగలిగించె నది యట్లుండె నవ్వవేషంబు లన్నియు సంపన్నంబు లయి శౌర్యంబున శత్రు ధైర్యంబు దూలించి మేలిమి వడసి నాకలోకసౌఖ్యంబునం బొందిన వాసవపౌత్రునకు వగచుట వివేకంబుతెరువు గాదు విను మీలోకంబు దుఃఖబహుళం బగుటయుఁ దపోదానాద్యనుష్ఠానంబుల మానవులు సురలోకంబు సాధింపం జూచుట సుప్రసిద్ధంబు గాదె నీ వయ్యర్జుననందనం దెట్టి పుణ్యపరులకుం బడయ నరిది యగుపదంబున నునికి దెలియుటకును భావనంబు లైన పలువురు భూపతుల వృత్తాంతంబులు వినుటకును ఫలం బయిన పరిజ్ఞానంబున సమాధానమస్థిరుండ వై యుండుము పోయివచ్చెద నని పలికి పారాశర్యుం డంతర్థానంబు సేయుటయు ధర్మసూనుం డుపశమితశోకుం డయ్యును వివ్వచ్చుండు వచ్చిన వానితో నే మనువాడ ననుతలంపు పుట్ట నూరకుండె నని సంజయుండు నెప్పటయు.

223. తే. అతనితో ధృతరాష్ట్రుఁ డిట్లనియెఁ గ్రీడి
సంగరమున సంశ్చకనమితి నేమి
సేసె మనువార్త యెవ్వరు నెప్పి రాతఁ
డట్లు దెగుట యెఱింగె యెట్లయ్యెఁ జెప్పుమ.

224. క. అనిన విని మాతసుతుఁ డి
ట్లనుఁ జేరడవులు దహించుననలము చందం
బున సంశ్చక సేనల
ననిమిషవతిసుతుఁడు ధీప్రుఁ డై పోరి వుచ్చెన్.

∴ అర్జునుఁడు శిబిరంబునకు వచ్చునెడ దుర్నిమిత్తంబులం గని కృష్ణునితోఁ జెప్పుట :-

సం. 7-50-1

225. వ. అట్లు మర్దించి మగుడ నప్పుడు మాధవు నాలోకించి.

3. గరుణఁచె - ౪. బ 4. సైన్యంబు - ౪. ణ. 5. లోకానందంబు - పెక్కు ప్రతులు. 6. శౌర్యుడొక మగుటయు - భాకూ. 7. బూనుటయు - కొన్ని ప్రతులు.

223. 1. డట్లు - ౨. యెఱింగె - ౩. కొచ్చె ప్రతులు.

224. 1. ధీప్రు - ౨. డి. ౩. పోరియించెన్ - ౪.

226. చ. కలయఁగ దుర్నిమిత్తములు గానఁగ నయ్యె మదీయచిత్తముం
గలఁగెడు మేను ప్రానుపడఁగాఁ దొడఁగెన్ గురుఁ డారయంగఁ గే
వలుఁడె నృపాలుఁ ¹డేదెసకు వచ్చెనొ యన్న నతండు రాజుఁ ద
మ్ములు సుఖు లొండుమై నశుభముం గల దిప్పు డెటుంగ నయ్యెడున్.
227. వ. అని పలికె దదనంతరంబు యద్దామోదరధనంజయులు సంధ్యాసముచిత
కరణీయంబు ¹లాచరించి యరుగుదెంచి నిజశిబిరంబు ²సొత్తెంచి రది చిట్లిన
చిత్రరూపంబులు గలకుడ్యంబునుం బోలె విపర్ణాకారు లై నజనులవలనం
బాడటి యున్నం దత్రుకారం బునుసంధించి యన్నరుండు నారాయణున
కి ట్లనియె.
228. క. నై నికులు నన్నుఁ గనుగొని
యాననములు ¹వాంచి తొలఁగి యరిగెద రది యే
మో నేఁడు వేణువీణా
గానస్వరములును వీటఁ గలుగవు కృష్ణా.
- 229 క. ఈమేలు ప్రజ కొనర్చిన
యామహిమకు నెలపు గొంతి యగ్రతనయుఁ డో
భీముఁ డొకొ ¹తమ్ముఁగుట్టలొ
కో మఱి యెవ్వరొకొ తలఁపు గొలఁదికి మీతెన్.
230. అ. అలరుమొగముతోడ నభిమన్యుఁ డేలకో
యెదురు రాఁడు నాకు నెట్టి ¹వార్త
చెవులు సోఁకు నొక్కొ చే వెట్టికలఁచిన
భంగిఁ ద్రిప్పుకొనఁ దొడంగె మనము.

226. 1. డదైసకు వచ్చెనొ - ఇ. ఈ. ఉ. ర. ల. హ.

227. 1. లు దీర్చి - ఏ. చ. భాకూ. వ. శ. ష. 2. ప్రవేశించి రది - పెక్కు ప్రతులు.

228. 1. వంచి - కొన్ని ప్రతులు. 2. స్వరములును వీట - ట. ల; క్వణనములు వీట-ఎ.

229. 1. తమ్ముకుట్టలొ - శ. శర. ష.

230. 1. మాట - పెక్కు ప్రతులు.

231. క. పలు¹మాటల కిటు మఱుమా

టలు పలుకని కృష్ణతో నడలు మది మొలవం
బలుకుచు ధర్మమతుని విడి
దల కరిగెను మోము వెల్లడనముసన గదురన్.

232. వ. ఇవ్వెదంబున నరిగి యన్నరపతిబంధుమిత్రులును మాన్యరాజన్యులుం దానును
నొక్కయెడ మన్నం దత్ప్రదేశంబునకుం గేశవుండును దోడన చనం జని వా
రుమ్మలించి యునికియు వారలతోన ముఖద్రాసూనుండు లేమియుం జూచి
సవ్యసాచి యడుగులు దొట్టు¹పడ నక్కొలుపుతోనికిం బోయి కలయు
గనుంగొని యెలుంగు రాల్యడ ని ట్లనియె.

233. క. ఆననములు వెలువెల్లం

గా నడ తొదవినది మీకుఁ గానఁ ¹దడవ మీ
తో నభిమన్యుడై లేఁ డే
మో నాకుం తెప్పఁ డేల యూరక యుండన్.

234. క. ధనురాచార్యుండు దగఁ బ

నిన్నపద్మపూహ మొరులు నేరరు ¹చోరు మం
చనుమానింప కతనిఁ జోరు
మనరు గాదా మీ¹యుపాయ మాటడిఁ బోవన్.

235. ఉ. అమ్మైన సోచుచోప్పు దెలియక విసె నంతియ కాని యిమ్ములం
గ్రమ్మఱుఖంగి వాడు విన గానఁడు దీని నెఱుంగకున్కిఁ బా
పమ్మునఁ బోయి మీరు సొరఁబించిన నుక్కునఁ జొచ్చి యోధబృం
దమ్ములచేత ప్రుగ్గఁడు గదా కురువీరులు పట్టు ¹ముట్టినన్.

231. 1. మారునిట్లు - అ. ఉ. ఉ. శ. కొన్ని ప్రతులు. 2. ననూనన్ - అ. ఆ. ఏ. ట.

232. 1. కొన - కొన్ని ప్రతులు.

233. 1. దడవి - కొన్ని ప్రతులు. 2. వినిదియేమో నాకుం - అ. ఆ. ఈ. కొన్ని ప్రతులు

234. 1. చోరనంచును - డ. ఇ. న. వ. శ్. మ. 2. వివేక, విచార - అని పాఠములు.

235. 1. మంబడన్ - కొన్ని ప్రతులు.

286. మ. హరిమేనల్లుడు గొంతికూర్పుమనుమం డస్మత్తనూజుండు సం
గరకేళీనిపుణుండు దివ్యశరశిఖాశాలి యవ్వీరు నె
¹వ్వరొకో నేలకుఁ దెచ్చి రొక్కరునిచే వాఁ డేల చిక్కుం బొరిం
బొరిఁ జెక్కం²డ్రుడు విచ్చుచుం బొదువుచుం బోరాట ³గల్గెం జుమి.

287. క. గురువులకు భక్తుఁ డుదారుఁడు
గరుణ గలఁడు శార్వదై ర్యగాంభీర్యధురం
ధరుఁడు మొగమోడు ¹వాసుర
వరపాత్రుడు లేమి కోర్వవచ్చునె చెవుఁడా,

288. క. అన్నగుమోమును నత్తెలి
గన్నులు నవ్వెడఁదయురముఁ గన్నారంగాఁ
గన్నను బ్రదుకుదుఁ గానక
యన్నను బ్రాణంబు లెట్టు లుండఁగ నేర్చున్.

289. నీ. హంసతూలికపాన్పునందుఁ ¹బొందెడుమేను కఠినంపునేలతోఁ ²గదినె నేఁడు
గొడుగులనిడ వై నడరఁ జెన్నగుమోము పొరిఁ బర్వు³పెంధూళి
బ్రంగె నేఁడు
లలనలు లీలమైఁ గొలువ నుండెడుభోగి వజ్రకులలో నున్నవాఁడు నేఁడు
నానాజనములకు నాథుఁ డై శోభిల్లు దొర యనాథత్వంబుఁ బొరనె నేఁడు.

అ. వినయరతుఁడు హృదయవిదుఁడు మథద్ర⁴గా
రాబువట్టి మగలరాజు మాన
ధనుఁడు దివిజరాజుమనుమఁడు నాచెలి
కాఁడు ముద్దులాఁడు లేఁడు నేఁడు.

286. 1. వ్వరకో - వ. శ. కొన్ని ప్రతులు. 2. ద్రును - కొన్ని ప్రతులు. 3. వుట్టెంజుమీ - వ.

287. 1. వే సురవర - జ. త. ణ. స. శ₁.

289. 1. బందెడుమేను - స. మా. శ₁; నుండెడు, బొందెడు - అని పాఠములు. 2. గలనె
నేడు - కొన్ని ప్రతులు. 3. పెంధూళి - పెక్కు ప్రతులు; కెంధూళి - ఈ. త. ప.
ల. హ. 4. గారాపు - శ. మ. పెక్కు ప్రతులు

240. ఉ. అక్కట మందభాగ్యునకు నట్టితనూభవరత్న ¹మెవ్విధి
డక్కు విధాత నిర్దయుఁ డొడంబడునే కడుమేలివస్తువుల్
పెక్కుదినంబు లున్ని యరిబృందము ²పిల్చిన బోటుబంట నై
యక్కడ కేల పోయితి మహాగుణభూషణుఁ గోలుపోయితిన్.

241. వ. అనుచుఁ జదికిలం బడి ఫల్గునుండు.

242. ఉ. హా యను ధర్మరాజతనయా యను నన్నెడఁబాయ నీకుఁ జ
న్నె యనుఁ దల్లి ¹నేవఁ జనునే యనుఁ గృష్ణుఁడు వీడె వచ్చె రా
వే యను నొంటి వోకఁ దగవే యను నేగతిఁ బోవువాఁడ నే
నోయభిమన్యుఁడా యనుఁ బ్రియోక్తుల నుత్తరఁ దేర్పవే యనున్.

243. వ. అని మఱియు ననేకప్రకారంబులం ¹బలవించి గుండ్లిరు నాననం
బాలోకించి.

244. ఉ. పావని నేరి యుండఁడొకొ పార్వతుఁ డచ్చట లేడె యుండుమైఁ
బోవఁగఁ బించితే ద్రుపదుఁ బోరికి సాత్యకి రాక తక్కెనే
భూవర మత్యనాథుఁ డెట వోయెనొ దెవ్వర మైన నీకునుం
గావఁగ రాక ¹తక్కెనొ తెగం గత మేమి మభద్రపట్టికిన్.

— అర్జునుఁడు ధర్మరాజు నభిమన్యుండు నచ్చినవిధంబు నడుగుట :-

సం 7-50-45

245. క. పదుఁ గాక యేమి వగఱం
గడిమి ¹మెఱసి చంప నొంపఁ గనియెనె నృప నీ
కొడు కిట యట సూడక యె
క్కుడు ²మగఁటిమి మరికి పేరు గొనియెనె పోరన్.

240. 1. మేటికిన్ - తి. 2. విచ్చిన - కొన్ని ప్రతులు.

242. 1. నొంప దగునే - అ. ఆ. ఇ. ఈ. పెక్కు ప్రతులు; నొంప దగవే - వ.

243. 1. బలవరించి - ద. న. వ.

244. 1. యుండెనె - ఇ. ఈ. ఔ. క. న.

245. 1. మెయింజంప - ల. 2. మదమున - జ. ద. ప; ముదమున - బ.

246. వ. అని పలికి నిట్టూర్పు నిగిడించి చింతించి.

247. చ. పలువురు సుట్టుముట్టుకొని బాణకృపాణముఖాస్త్రశస్త్రపం
క్తులఁ గడు నొంపగాఁ దనకుఁ దోడ్పడువారలు లేక నక మదిం
దలఁపడ య త్తటికా యువధంబున శిశువుము తండ్రి యేను గొం
దలమునఁ బొందకుండ నని తాఁ బలుమాటను జీర కుండునే.

248. క. అక్కట తప్పఁ దలంచితి
నక్కొలఁదులవాఁడె కృష్ణునల్లుఁడు పోరన్
ప్రకునె శాహగర్వము
దక్కునె నాకొడుకు మిన్ను దలవై బడినన్.

249. అ. పిన్ననగవుతోడఁ జెన్నెసలారు పొ
భద్రమొగము సూడఁ బడయ కున్న
వాడ నామనంబు ప్రయ్యలై పో దిది
పాతఁ జేసినది యొకో తలంప.

250. క. పలువురు క్రూరత బాలునిఁ
జలముకొని వధించునపుడు శౌరిని నన్నుం
దలఁపఁగొకో మనముల వా
రలుదానికి నేమి నీగరా దయ్యెడినో.

251. క. కటకట పేరినపెన్నె
త్తుట జొత్తిల్లి యున్న మేనితోఁ గొడు కేచ

247. 1. దను నొంపగా-కొన్ని ప్రతులు; తగ నొంపగా - జ. ద. బ. వ. 2. శేయుము, శేయుము - అని పాఠములు.

248. 1. దనపై బడినన్ - కొన్ని ప్రతులు.

249. 1. చిన్నినగవు - డి. ఎ. ఏ. డి. ఖ. శ.

250. 1. రకో - కొన్ని ప్రతులు. 2. నవారలు - కొన్ని ప్రతులు. 3. నేమి యెరుగ- జ. వ. స. శ.; నేమనంగ రాదయ్యెడినో - బ. గ. ట. శ. మ.

251. 1. తోడం గొడు కెచ్చట-అ. ఆ. ఖ. ల. వ. వీ. శ. మ; తో నాకొడు కెచ్చట-ఓ. ఛ.

క్కటిఁ బడి యున్నాఁడో ¹య
చోట్టు సూపెడువారు లేరె చూచెద వానిన్.

252. సీ. ¹పడియుండి వాఁ డిలఁ బొడిచినచందురు క్రియఁ ²దత్తలము
వెలిగింప కున్నె
యే మని నాతోడఁ బ్రేముడించునొకో మభద్రప్రతిభునిఁ జూడఁ
బడయ ³కున్నిఁ
బగతుర నిర్జించి మొగముపొట్టుల నొచ్చి పొడపూప రాఁడయ్యె
గొడుకు నాకు
నడలునఁ దల్లడపడియెడుద్రాపది వంత ⁴మాన్వింప నెవ్వరికి వశమె

తే. యని యలంతమైఁ బలుమాట లాడుచుండి
తలఁచి మఱియును ధర్మనందనునియాన
నంబు పీడించి నిర్జరనాథతనయుఁ
డెలుఁగు గుత్తుకఁ దగులంగ నిట్లు లనియె.

253. వ. సంశయకనవితితోడ దమ¹కించి పోరి పోరి కారవనై నికుల సింహవాదంబుల
వింటి నవ్వు డెలుంగెత్తి యుయుత్సుం డాడినమాటలు నాకర్జించితి.

254. సీ. పెనఁగంగఁ జూడరు బీభత్సతో మీరు బాలుని ¹నొక్కరుఁ బలుపు రిట్లు
సంపితి రిది మీకు సంతోషకాలమే యెద్దురుగా కార్యవేల చెప్పుడ
హరికి నర్జునునకు నప్రియం బొనరించి బ్రతుకంగ వచ్చునే భవున కైన
నది యట్లు లుండె నియధికపాపముఫలం బెట్లును ²తెలుపక యేల తక్కు

2. యచ్చటు సూపెడు...చని యే జాతున్ - ఎ.

252. 1. పడు గాక వా డిల - ఊ. ఎ. ఏ. జ. బ. వ; పడియున్న వా డిల-అ. ఈ. ఐ. క.
ర. హ. 2. రణస్థలి - న. 3. పుత్రకు - కొన్ని ప్రతులు. 4. కున్న, కుండి -
కొన్ని ప్రతులు. 5. లంది, లొంది - అని పాఠములు. 6. వారింప - హ; మానింప -
అ. ఆ; మాన్పంగ - ద. న. వ. వ.

253. 1. కింపుచు బోరునప్పుడు పొరింబొరి కారవ - వ.

254. 1. నొక్కని - కొన్ని ప్రతులు. 2. గొడువక - ఊ. ఏ. చ. వ.

అ. ననియె నవ్వెధమున కిసరిసేనయోధుల
నతడు వలుక వీనులార వినియుఁ
దెలియ నై తి వాసుదేవుండు విని⁴యెన
యని తలంచి దాని నంత గొనక.

255. క. మనుజాధిప తగునమయం
బున నీ వెఱిగింపఁ గన్నఁ బొరి వుచ్చనె వే
శచనుడెంచి నీసుతుం బొది
వినోయెడఁ దత్కూరయోధవీరుల నెల్లన్.

256. క. అని పలికి మఱియుఁ గొడుకుం
బనవుచు శోకమున మునుఁగుఫల్గునునిఁ దగం
దనకరములఁ బొదువుచు ని
ట్లను హరి చిత్తంబులోన నడ లూనంగన్.

257. చ. ఇటు దగుళయ్య శూరులకు నెల్లను బోకడ యిట్ల కాదె యే
మిటికి నలందురక మొనలు మేకొని యాయుధజీవనంబు నూఁ
దుటయు నెఱుంగవే రిపులఁ ద్రుంచి యశం విల నించి పుత్రుఁ డె
క్కటి దివి చూఱుకోల్ ప్రియమ కా కిది యప్రియమే తలంపఁగన్.

258. అ. ఎఱుగవలయు దాని నెఱిగి కోవిదుఁ డగు
నట్టిసీకు వగవ నగునె పార్థ
నీదువంత సూచి నీవారశిందఱు
దీను లై రి వీరిఁ దేర్పవలదె.

3. నదైస - ల. 4. యేనే యని తలంచి - స. శ₁; యేనా యని తలంచి-పి.
5. గొనన - ఇ. ఉ. క. ఖ. డ. భాకూ. వ. స. శ₁. హ.

255. 1. తెగు సమయంబున - బ. 2. తనయుని కవటంబున బొదివిన - ఊ. ఎ. ఏ;
తనయుని బేరుక్కున బొదివిన - ద. 3. యధమ క్రూరయోధ - ల. పెక్కు ప్రతులు.

256. 1. నడలు కొనంగన్ - ద.

257. 1. యట్లకాదె - కొన్ని ప్రతులు.

258. 1. డన దగుదు వట్టిసీకు దగునె పార్థ - ద. వ. వ. 2. తెల్లను - పెక్కు ప్రతులు.

259. వ. పీఠలం జూచి తగుమాట లాడు మనిన నత్యంతకోకా¹క్రాంత స్వాంతుం
డగుచు మథద్రాకాంతుండ గద్గదకంఠంబుతోడం దోడంబుట్టువుల
కి ట్లనియె.

260. చ. మనసిజమూర్తి యైనయభిమన్యునిమాటలు వీనులార నే
ఁన వలతుం దదీయమృతి వేడ్క నొసర్చి వారు గ్రక్కునం
¹జని తగ వానిఁ గాంచి మఖసంగతిమైఁ జరియించునట్లుగా
ననిచెద నేటిపోరు దెలియం గలభంగియు మీరు నెప్పుడూ.

261. వ. అని మఱియును.

262. చ. అలవుఁ జలంబు ¹కార్యమును నస్త్రమహాత్వముఁ గల్గునిందఱుం
గలుగఁగ నెట్లు సచ్చ ²జలఘస్మరుచే నయినం బ్రచండదో
ర్బలవిభవాభిరాముఁడు మథద్రమతుం డిది యెన్ని భంగులం
దలఁచినఁ బోల దేమిటికతంబున వా³ఘనుఁ డిట్లు లయ్యెనో.

263. క. మిమ్మును కాంచాలురఁ గడు
నమ్మి చెడితి వాని రక్షణమ్మనఁ బ్రౌఢ
త్య మ్మిట్లు లేమి యెఱిగిన
నెమ్మెయిఁ గాచికొన నేరనే యత్పాలున్.

264. క. రథవితతి వఱపి మీ రవి
తథముగఁ ¹గవియంగ మిమ్ముఁ దాఁకి కలఁచి యే
రథికులు సమయిం²చిరి యరి
మథనభుజావిభవు నక్కుమారోత్తమునిన్.

265. వ. అని యంతకంత కగ్గఱించుచు నుమ్మలికంబునం గలంగి యంత నిలువక.

259. 1. క్రాంతుం డగుచు - కొన్ని ప్రతులు.

260. 1. జన గలవారు - ద. వ. 2. యెటుంగ నెప్పుడూ - వ. పి. క. ప. కొన్ని ప్రతులు.

262. 1. కార్యమును-ద. వ. 2. పురఘస్మరుచే - ద. వ. వ. 3. ఘను డిట్లు లయ్యెనో -
ఘ. ఝ. డ; మన మిట్లు లయ్యెనో - వా. కొన్ని ప్రతులు.

264. 1. నేయంగ - అ. ఆ. ఇ. ఈ. పెక్కు ప్రతులు. 2. చెద రరిమథన-వ. క. ప. హ.
పెక్కు ప్రతులు

266. క. ఉక్కును నస్త్రబలము మీ
కెక్కడియది సాల రైతి రిందలు నని ప
య్యొక్క¹రుఁ గావఁగ ²మీరీ
తక్కువ కోర్పితిరి మిమ్ముఁ ³ద క్కున నేలా.

267. క. బలహీనులు సంగరభీ
తులు నగుమి మ్రోటిఁగి యెటిఁగి తొలఁగి తనూజుం
దలఁపక యొంటి మెలఁగు వెం
గలి నగునను దూఱుకొందుఁ గా కేమందున్.

268. కే. మానుషులువోలె నున్నార లేను లేని
తటి మహాగుణశాలి నాతనయుఁ గాచి
¹కొనఁ గడంగర సింగారమునకుఁ గాక
మఱువులును గైదువులు మీకు ²మానమునకె.

269. వ. అని ¹భంగించి యూర్పులు సందడింప మొగంబు బిగువారం గ్రోధశోకం
బులు మనంబునఁ ²బెనంగొనం ³గన్నీ రొలుక నూరకున్న నెల్లవారు నతనికి
మాటువలుకను దేటిచూడను వెఱచి యుండి రప్పు డచ్యుతుం డొక్క
⁴రుండు ననునయాలాపంబులం దేర్పుచుండం కాండవాగ్రజుండు గుపితా
ఖండలనిభుం డగు నానవ్యసాచితో ⁵సాంత్యనస్వరంబున నిట్లనియె.

-: ధర్మరా జర్జునుని కభిమన్యుండు నచ్చినవిధంబు నెప్పుడు :-

సం. 7-51-1

270. సీ. అనఘ సంక ప్రకహననంబునకు నీవు సనిన నొడ్డన మేర్చికొని గడంగి
నడచి ద్రోణునిఁ దలఁపడితి మవ్వీరుమోహర మేము సొరఁజాల మైతి మనఁగ

266. 1. నిగావగ - కొన్ని ప్రతులు. 2. లేరీ - కొన్ని ప్రతులు. 3. దప్పననేలా, దడ
వగనేలా - అని పాఠములు.

268. 1. కొనఁగజాలర - వ. వీ. క. ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. మానుషములె - గ.

269. 1. పలికి - ఈ. 2. ముప్పిరిగొన - గ. వ. స. 3. గన్నీరు దొరుగ - పెక్కు
ప్రతులు. 4. రుండ యనునయా - వీ. క. ష. కొన్ని ప్రతులు. 5. కాంతస్వరం
బున - కొన్ని ప్రతులు.

సేల దద్దాదార్పు లేర్చిన నక్కడఁ దేటిచూడను ¹లేక త్రిప్పికొంటి
మమ్మొన భేదించ నభిమన్యుఁ డోవుఁ బొమ్మనియెడు ²తలఁపు నా

కవుడు పుట్టి:

అ. వానిఁ ³బిలచి నీవు వాకిలిఁ బుచ్చు మం
దఱము మొగ్గరంబు దఱియఁ జొచ్చె
దము వడిని భవత్పథంబున ననుడు నం
భోధి సొచ్చు⁴కరటిపోల్కిఁ జొచ్చి.

271. క. నీయుపదేశము దనచే

దోయి¹బలువుఁ దోడు గాఁగ ద్రోణుఁ గడచి వే
పోయి ²మొనఁ జొచ్చి నై న్యము
పాయవడఁగఁ గలఁగఁ జెదరఁ ³బఱవఁగఁ జేసెన్.

272. క. కని కుంభంజముఖులు వా

నిన పొదువఁగ నేముఁ జొచ్చి నిరతిశయరయం
బున వానికిఁ దోడ్పడుటకు
జనఁ జనఁ జన మా ¹కడ్డపడియె నై ంధవుఁడు వడిన్.

273. వ. అతఁడు రుద్ర¹వరానుభావంబునం జేసి యడుద్రబలుం డగుట నే మతని
మిగులం జాలక చిక్కితి మాసౌభద్రుం జుట్టుముట్టి గురుకర్ణకృతవర్మకృప
గురుపుత్రాదియోధవీరులు పెక్కుండు సిక్కువటువం జేవ నెడక వాఁడు
²బిలంబు మెఱయఁ బలంబు నెఱయ నారాధేయప్రముఖులం బఱపియు.

270. 1. రాక - అ. ఆ. ఇ. ఈ. ర. ల. కొన్ని ప్రతులు. 2. బుద్ధి నాకు - వ. వీ. శ.
వ. న. 3. జూచి - కొన్ని ప్రతులు. 4. గరుడి (డు) పోల్కి, కాడ్డు పోల్కి -
అని పాఠములు.

271. 1. బలువు - కొన్ని ప్రతులు. 2. సనజొచ్చె - భాకూ. పెక్కు ప్రతులు. 3. బర
వెన్ వెలుచన్ - ల.

272. 1. కడ్డ మయ్యె - వ. వ.

273. 1. వరప్రసాదంబున - ఇ; వరమహామృతానంబునం జేసి - ల. 2. చలంబు బలంబు -
కొన్ని ప్రతులు.

బృహదృలలక్షణప్రభుతు లగురాజుల రాజకుమారులఁ బలువురం జంపియు
సొంపారెం బదంపడి పదాతియు గదాపాణియు నై రథాంగపాణియల్లుండు
దూగాడుచుం బోరాడు నెడ దుశ్శాసనతనయుండు దాకి వానిచే విర
ఘం డై తానును గద గొని వెలుచం దలఁపడియె నతైఱంగున నై నగదా
రణంబున వారిరువురుం బరస్పరశీహతు లై పడి రివ్విధంబున నక్కుమా
రుండు దనతండ్రులకును మామలకును రూఢియగు రణక్రీడం గీర్తిపరి
స్ఫూర్తియు తనకు నాకలోకసుఖంబునుం జేకొనియె నని చెప్పటయు.

274. క. తెల్లముగ నుతుపడుట విని

¹జల్లని డెందంబు నెదర సంధులు ప్రిదులం

దల్లడ మగ్గల మై మూ

ర్చితై నరుడు బంధు తెల్లఁ జేష్టలు దక్కన్.

275. వ. ఇట్లు పరవశుం డైనఁ గృష్ణయుధిష్ఠిరులు గరతలంబుల నెత్త నొక్కింతసేపు
నకు సేదదేటి నైంధవుం దలంచి యతండు.

276. అ. అవుడు గఱచి యెఱ్ఱనగునాననంబుతో

బొమలు ముడిచి చెమట పొడమ మేను

కంప మొందఁ గనలు గదిరినకటికి న

వ్వెనక మెనఁగ నన్న కి ట్టు లనియె.

277. మ. వినుఁడి నాదుప్రతిజ్ఞ నీవు నిఖిలోర్వినాథులున్ సింధురా

జ నవశ్యంబును నెల్లి ¹సంపుదు భయస్థుం డై నినుం జొచ్చినన్

వనజాతున్ శరణంబు వేడినను గర్వం బేది నన్నుం దగం

గనినం బోరు ²దొంగి ఛోయిన నెఱుంగం గాని సత్యవ్రతా.

278. క. బాలధ్వంసకు నాదు

శ్రీలుం గాచుటకు నన్నుఁ జెనకిన వస్త్ర

3. దుచున్నెడ - ఖ. చ. వ. 4 నిపాతితు లై - ఇ.

274. 1. యల్లని - పెక్కు ప్రతులు

277. 1. సంపె - కొన్ని ప్రతులు 2 దొంగి - ఆ. ఉ. ట. య. ట. య. త. ల. శ. ష.

జ్వాలలఁ గౌరవయోధులఁ

దూలించుచు హానిఁ ¹గవియుదుం జటులగతిన్.

279. ఆ. ఇట్లు సేయ నైతి నేని గురుద్రోహి
గతికి బ్రహ్మఘాతిగతికి మధ్య
పానరతునిగతికి మానార్హజనవరి
వాదిగతికిఁ బోవువాఁడ నధిప.

280. వ. మఱియు నొక్కప్రతిస యవధరింపుము.

281. చ. అనిమిషదైత్యకింపురుషు లాదిగ నెవ్వరు వచ్చికాచినం
దునుముదు నెల్లి నైంధవునిఁ దోయజమిత్రుఁడు గ్రుంక కుండుము
¹న్న సరవరేణ్య యితైఱుగు నా కొనరింపఁగ రాక ²యున్న నే
ననలము సొచ్చువాఁడ నృపులందఱుఁ జూడఁగ గాండివంబుతోన్.

282. వ. ¹అని పెలుచం బలికి యప్పరమకోదండంబు దెప్పించి నజ్యంబు గావించి
గుణధ్వని నిగుడం జేయుటయుఁ బద్మనాభుండు పాంచజన్యంబు పూరించె
దేవేంద్రపుత్రుండు దేవదత్తం బొత్తై నన్నాదంబులును దత్తైస్సనికసింహనా
దంబులును దూర్భానినదంబులును నింగి ³వొంగం జెలంగె నగ్గాండివంబును
⁴నృత్తంబు సేసిన్చందంబు నొడె నస్త్రంబు గవదొనలు వెలువడి వెలింగె
నయ్యవసరంబునం ⁵గొండొక దెలివొంది పవననందనుం డప్పరందరనంద
నువదనంబు పీఠించి.

278. 1. చెరువుదు - ర; గరియుదు - పెక్కు ప్రతులు.

281. 1. న్ననఘవ రేణ్య - న. ప. బ. య. వ. హ; న్ననఘ చరిత్ర - వ. 2. తక్కెనేన
నలము - డా. క.

282. 1. 281 వ. పద్యము తరువాత 'త'ప్రతిలో అధర్వణాచార్యుల దని యీ క్రింది
పద్య మధికముగా కలదు

ఉ. వారిజనాభ యెల్లి.....నువాసపు డడ్డము వచ్చి కాచినన్
వారిజనాంధవుం డవరవారిధి గృంకకమున్నె నైంధవుం
జేరి శిరంబు దృంతు అటు కాయని నాదిది గాండివంబె నా
పేరు కిరిటియేనినదభీషణ శంఖము దేవదత్తమే.

2. సాధనంబు - ఆ. 3. ముట్టంజెలంగె - ఇ. న. 4. నృత్యంబు - ల. పెక్కు
ప్రతులు. 5. చందంబున మండెన్ ద. వ. బ. శ. మ. 6. గొండొకసేపునకు దెలి
వొంది - ర. హ.

283. క. అతితీవ్రమైననీదగు

ప్రతి¹కుపోద్బలము గాఁగఁ బరగినధీరో

ద్ధతి పాంచజన్యరవమున

ధృతి²తూలకయున్నె కురుపతికి నింద్రసుతా.

284. వ. అని యగ్గించె నాసమయంబునం గోపంబుపెంపునను బూనికీపై భరంబునను
భీమసేనుని సల్లాపసౌహార్దంబునను దనడెందఁబు శోకంబు డిందువడ నందఱుఁ
గలయం గనుంగొను విజయుని వందిమాగధసందోహంబులు సంస్తుతించె
నట్టియెడ నిక్కడ.

285. క. జననాథ పాంచజన్య

ధ్వనిఁ గూడి చెలంగుచేపద త్తరవంబుఁ

విని భీతినంభ్రమంబుల

మనసై న్యము లెల్ల ఘూర్జమానము లయ్యెన్.

286. క. అప్పుడు¹వేగులవారలు

నెప్పిన నంతయు నెఱింగి సింధువిభుఁడు దఁ

²గప్పెడు నెవ్వగోపెల్లున

నిప్పులఁ బడినట్లు గాలు నిలువఁగ లేమిన్.

∴ అర్జునుని ప్రతిజ్ఞ విని సైంధవుఁడు భయంపడి దుర్భోధనునితోఁ జెప్పుకొనుట :-

సం. 7-52-1

287. క. చని యాపు లైన బలవ

న్యనుజేంద్రులు గొలువ నున్న మానవనాథుం

¹గని యిట్లను²సిగ్గు³గడచి

తనయుల్లముఁ గలఁచి వెఱపు దల్లడవెట్టన్.

283. 1. కుక్రోద్బలము కాగ - అ. ఐ. ఓ. గ. చ. 2. తూలక - ఐ. వ.

286. 1. వేగుల వారలు - ఊ. ద. వ. వీ; వేగపు చారులు - న. బ. శ. వ; వేగపుఁ
జారులు - వా. కొన్ని ప్రతులు 2. గప్పిన - కొన్ని ప్రతులు. 3. పెంపున - ఊ. ఏ.

287. 1. గనుగొని యిట్లను సిగ్గు తన-ఓ. 2. యెరుక గడచి - ఈ. స. శ. 3. విడిచి,
వదలి - అని పాఠములు.

288. ఉ. ఏ నొకరుండనే తనకు నెగ్గొనరిం¹చితి నేల నావయిం
బూనినవాఁడు ఫల్గునుఁడు పోర వధింపఁగ నెట్టిపాడి మీ
కినెఱిసంతసంబు వగ పేటికి నా కెట యేని పోయెదఁ
వానిప్రతిజ్ఞ కడ్డపడువారె మరామరసిద్ధసాధ్యులున్.
289. వ. అనుచుం గొలువు గలయం గనుంగొని.
290. అ. ద్రోణకర్ణశల్యదుర్యోధనులుఁ గృప
శాప్తికులును జముఁడు వట్టికొన్న
వానినై నఁ గావ వలతురు ¹వలచిన
నొల్లకున్న నెట్టులొకొ యెఱుంగ.
291. వ. అని వెండియు.
292. క. పెదవులు దడుపుచుఁ గాక్లుఁ
గుదివడ వడఁకుచు మనంబు గొందలపడఁగా
నిది యేటిమాట లాడెడఁ
మదిఁ శార్థుఁడు ¹గానకుండఁ ²దొలగన వలయున్.
293. వ. మీయందఱచేత ననుజ్ఞాతుండన కదా పోయి వచ్చెద ననవుడు
నిజకార్య¹ధురంధరుం డగునక్కురుధరణివరుం డతని కిట్లనియె.
294. మ. మును నీ వెన్నితి విక్రమాధ్యు లని మమ్ముం గొందఱఁ ద్రొడిపెం
పును హోర్తిక్కుబలంబు సౌఖ్యునియేపుం జేవయన్ సోమద
త్తుని¹దై ర్యంబును ²శౌర్యమున్ శలుమహోద్ధర్షముం గూడ నె
న్నిన నీ కెట్లగుఁ జూడు మిట్టిమగోలు స్వేయెల ని నిన్నిత్తురే.
-
288. 1. చినవాడ - ఉ. జ. త. వ.
290. 1. వలసిన - కొన్ని ప్రతులు.
292. 1. చంపకుండ - గ. జ. బ. వ. 2. దొలగన వలయున్ - కొన్ని ప్రతులు.
293. 1. భారవరుం డగు - మ. య. ల. వీ. శ. మ.
294. 1. శౌర్యంబును శల్య కర్ణుల మహా - ల. 2. దుష్పనేసుని మహా - ద. ప. వీ. 3. లున్నే
నుండ - బ. ఓ. ల. ప; లుస్వేయెల నిన్నిత్తురే - ప; లిస్వేవేల నే నిత్తురే - శ.

295. క. నమ్ముము వెఱవకు మేనును
దమ్ములునుం గోట నీకుఁ దాత్పర్యముమై
నిమ్మేటిమగలు సూరెల
నెమ్మి నిలువ నింద్రుఁ డైన నీ కెదు రగున్.
296. వ. అని చుట్ల నున్న రాజులం జూపిన నూఱడిల్లి యంత నిలువక నీకొడుకుం
దోడ్కొని ద్రోణునికడకుం జని జయద్రథుండు దనకు నడ్డునునకు ధనుర్విద్యా
విభవంబునందలివాని యెట్టి దని యడిగిన నతఁడు నీకు నతనికి ¹నాచార్య
కంబు సమప్రకారంబు యప్పీరుండు వివిధ²శ్రమంబులయలజడి కోర్చి
యలఘుప్రయోగంబులు పెక్కులు సాధించుటం జేసి నీకంటె నధికుం
డై యుండు నది యట్లుండె నేను గలుగ నీ నాసవ్యసాచికి వెఱవ వలదు
మద్యాణంబులమఱువున నున్న నిన్ను దేవతల కైనను దేఱి చూడ వచ్చునే
వివ్వచ్చునకుం బ్రవేశింపరాని బంధురవ్యూహంబు వన్నించెదఁ గులధర్మంబు
శిథిలంబు గాకుండ సమరంబు సేయు మని చెప్పి వెండియు.
297. క. శ్రుతు లభ్యసించి ¹తమల
క్రతువులు సేసితి కులంబు రక్షించితి నీ
వితరులక్రియ మృత్యుభయా
న్వితుఁడవు గాఁ దగునె మేదిసీవర యింకన్
298. క. యాదవకౌరవపాండవు
లాదిగఁ గల యఖిలవృక్షులు నవ్యయవృత్తి²
మేదిని నిలుతురె క్రమమునఁ
బోదురుగా కెల్లజనులుఁ బోవు¹తెరువునన్.
299. క. తపములు దానంబులుఁ జే
నీ పడయులోకంబు లెల్లఁ ¹జేయలఁతులు భూ
296. 1. నాచార్య కత్వంబు - కొన్ని ప్రతులు. 2. ప్రకారంబుల - ద. ప. వీ; క్రమంబుల -
హ; విక్రమంబుల - ఊ. ణ. ల.
297. 1. తమల క్రతువులు - వ.
298. 1. తెరగునన్ - వ.
299. 1. జేవలతులు - భాకూ. వ.

మిపులకు సంగరవిద్యా
నిపుణతఁ శీదలఁ కుడిగి పోర శీనేర్చినఁ జాలున్.

300. క. అని యూఱడిల్లఁ బలికిన
వివి యతఁడు గలంకు చేటి విభుఁడుం దానుం
జని సంగ్రామోత్సాహం
బునఁ బొదలిరి తూర్వోఘోషములు దివి ముట్టన్.

301. వ. సర్వనైన్యంబులును దైన్యంబు వాసి కయ్యంబుకడంక నుల్లసిల్లి నైని
కోత్తముల సింహనాదంబులు సెలంగె నిత్తెరంగున భవత్తనయు శిఖిరంబు
సముద్యమసుముఖం బయ్యె నంత నక్కడఁ బాండవాగ్రజుండు పాంచాల
మాత్యుపాండ్యయాదవకేకయాదిరాజులొకంబు శోకంబు దగుమాటల
మలుఁగం జేసి విడిదలకుం జన నియమించి యనుజుల నచ్యుతునిం బెట్టికొని
యున్న యెడ నగ్గోవిందుండు గాండివి కి ట్లనియె.

302. క. వాతోఁ దలపోయక శీరో
పాతురతం బ్రతిన వట్టి తవనీనాథ
వ్రాతంబు వినఁగ నిట్టులు
చేతాఁకున డెప్పురంబు సేసితి కంటే.

303. క. అస్తమయమునకు మును రిపు
మస్తకముం దునుమవలయు మన కిది సాలా
దుస్తరము నగు దురస్త
వ్యస్తం బగు శీనేని వాకు వగపు గదిరెడున్,

2. తల కడచి - ఓ. జ. ట. బ. హ. 3. నిల్చిన జాలున్ - య. డ. స. శ₁;
నేర్చిన - పెక్కు ప్రతులు; నేనియు - వా.

300. 1. నిదములు - పెక్కు ప్రతులు.

301. 1. మరువంజేసి, మరలంజేసి - అని పాఠములు.

302. 1. శోకాతుర - ద. ప. వ.

303. 1. మునుగు దురస్తవ్యస్త - అ. ఆ. డ. ఖ. వ. శ; మగు దురస్తవ్యస్తం బగునేని -
ఇ. ఏ. భాకూ; మునునగునస్త - వా. 2. ననుచు, ననియు - అని పాఠములు.

304. వ. మనవేగులవారు వచ్చిరి వారు నెప్పినతెలుంగు వినుము నీవు ప్రతిజ్ఞ సేసి నప్పుడు మ్రోసిన చిందంబుల¹ పెల్లునఁ జెదిరి యప్పిటివారు కొడుకు చావునకుం గవ్వడి కోపించి యిప్పుడ యెత్తివచ్చునని రథకరితురంగంబుల నాయితంబు సేయుచుండ నైంధవుఁడు దనచారులచేత నీయాడినమాటలు విని వెఱచఱచి కురురాజు కొలు వున్నచోటికిం జని సిగ్గఱి నగ్గించి నీవ్రతిన యెఱింగించి యతం డలిగిన మీరు గావలే రని పలికి తా నెంచేనియుం బోయెద ననిన నమ్మనుజుపతి గరుకృతవర్మకృపకర్ణశల్యాశ్వత్థామప్రభృతు లగుమేటిమగలం జేర్కొని వీరు నేనును నాతమ్ములును గలుగ నరునకు నిన్ను జుట్టిన వ్రేలనుం జూప వచ్చునే యని భయంబు వాపె భారద్వా జుండును మహాత్మాహుం డై దురవగాహవ్యూహవిధానంబున జయద్రథుం జేరకుండ నిన్ను నిలువరించువాఁ డయ్యె నది యట్టిద వా రొక్కొక్క రుండ గెలువరానియట్టి జెట్టితోదు లందఱు నొక్కపనికిం దలకొని నిలిచిన గెలుచుట యశక్యంబు గాదె యిక్కార్యం బాద్య లగునా వ్రజనంబులం గూర్చికొని విచారింపవలయు ననవుడు వివ్వచ్చుండు నవ్వుచు ని ట్లనియె.

-: అర్జునుఁడు కృష్ణునితోఁ దన ప్రతిజ్ఞావిషయంబు లైనవాక్యంబులు నెప్పుట :-

సం. 7-53-31

305. క. వారి నెఱుంగుదు నేనును
వారలు న న్నెఱుంగుదురు భవత్సాహాయ్య
స్ఫూర్తబలోద్ధతి గలుగఁగ
వారే తప్పింపఁ జాలువా రీపూన్నిన్.

306. వ. ఏను జయద్రథుం జంపుటకుం దమకించి తఱుము నప్పుడు నాకు నెవ్వ రడ్డంబు సొచ్చిరేనియు.

307. మ. పటునారాచవరంప¹రావ్రసరదర్పం జేర్పడం జేర్చి త
దృఢసంఘంబును ఘోటకవ్రజము శుంభత్స్యందనౌఘంబు ను

304. 1. వలన జెదిరి - వ.

305. 1. బలోదధి - భాకూ. వ.

307. 1. రావ్రు శరదర్పం - ఏ; రావ్రహతిదర్ప - ఖ. చ. వ. శ. మ; రావ్రచుర, రావ్ర చయ, రావిసర, రావ్రకట - అని పాఠములు.

దృటకుంభిప్రకరంబునుం బొదివి విధ్వంస్తంబు గావించి నె
త్తుట జొత్తిల్లెడునట్లు సేయుదు సమిద్భూభాగ మత్యుగ్రతన్.

308. క. కౌరవనైవ్యంబులఁ గల
వీరులయస్త్రిములు నాదువివిధాస్త్రిగతి
క్షూరప్రవాహముల కెదు
రే రాజీవాక్ష యాదరింపకు వారిన్.

309. క. ¹వెఱుగుపడి ²కుంభభవుఁడుం
వెఱురథికులుఁ జూచుచుండ వీరము లాహుక
మెఱయఁ జలము నెఱయఁగఁ దల
దఱిగెడ నైంధవుని నేల తలఁకెడు ³కృష్ణా.

310. క. కురువతి¹బలముల యేలా
చరాచరము లై నభూతజాలము లెల్లం
దరతరమ యడ్డపడినం
వెరలిచి పడవైతు సింధుదేశాధీశున్.

311. ఆ. గురుని¹యలవుఁ జలము వెరవును ²గలఁచి నీ
యాన గాండివంబు నాన దివ్య
శరము లాన యెల్లి నైంధవుతల యెల్ల
భంగిఁ ³దునిమి వైతుఁ బగలు దలఁక.

312. చ. కనియెదు నైంధవుం గడచి క్రందుగ నాకు నెదుర్బురాజులం
దునుమఁగ భూషణోత్కరముతోఁ బదహస్త¹శిరంబు లుర్వివైఁ

2. విద్వంస్తంబు - ప. ల.

309. 1. వెఱుంగి కుంభ - ఈ. ఊ. మ. వ. హ. 2. ధార్తరాష్ట్రులు - అ. ఆ. గ. జ.
ట. బ. 3. కుంభజండును - పా. 3. చెవుమా - ద. వ.

310. 1. బలములేటికి - ఘ. జ. ద. వ

311. 1. భరమిలూవువెరవు - గ. వ. యలుక - ట. వ. 2. చెరచి - ఊ. 3. దృంచి
వైతు - కొన్ని ప్రతులు.

312. 1. కలంబు లుర్వివై - శర.

బెనఁగొని చారుభంగియును భీషణరేఖయుఁ దాల్చి నెత్తురుకా
సెనడఁను గ్రోలి భూతములు నిక్కుచు నీల్లుచుఁ జొక్కుచుండఁగన్.

813. క. అవ్యతి¹నై నికు లడలఁగ
నవ్వచు మనవార లార్వ నారాయణ న
నైవ్వరు మార్కొన లేమికి
నొవ్వం గురురాజు నేఁ దునుముదును ²ద్రోహిన్.

814. తే. సాధనము గాండివం బటె సమరకర్త
యర్జునుం డటె సారథి యజ్ఞనాథుఁ
డటె మరల్పఁగ వచ్చునే యారథంబు
హరున కై నను నెటుఁగక యంటిగాక.

815. క. పూనఁగ రాదే నా కె
ద్దానిం బూనినను నీవు దలకొని తీర్పం
గా నునికి గలుగ నే నీ
చే నుండఁగ నిట్టు లేల చెప్పెదు ¹చెపుమా.

816. క. ఈ ప్రతి న యెట్టితెఱుగున
నప్రతిహతవృత్తి నెగడునట్టితెఱుగు లో
కప్రభున నీవ ¹చేయ న
తిప్రకటపరాక్రమదీప్తుఁడ నగుదున్.

817. క. ¹మమ్ము నరయుభరమున నీ
విమ్మెయిఁ దలపోసి తింక నిచ్చట నేలా
నెమ్మని నిద్రింపంగాఁ
బొమ్ము ప్రభాతిమ న రథముఁ బూన్పఁగ వలయున్.

818. 1. సేనలు దలకగ - వ. 2. ద్రోహున్ - ర. వ. శ. ష. కొన్ని ప్రతులు.

815. 1. కృష్ణా - ట. న. వ.

816. 1. చేయు మతిప్రకట - శ. శర. ష.

817. 1. మమ్మరయు భారమున నీ - కొన్ని ప్రతులు; మమ్మరయు భరము నీ దనియి
మ్మెయి - వ.

818. వ. అని యివ్విధంబున సల్లాసంబులు సేయుచు నరనారాయణు లత్యంతకు
 పితాంతకరణులగుచుఁ బాములు రోజుపోల్కి నిట్టూర్పులు నిగిడించుచున్న
 నప్పుడు పురందరాదిబృందాదులు భయంబు గొని దీన సేమి¹పుట్టునో
 యని చింతాక్రాంతు లైరి వారిధులు సంక్షోభించె సరిత్రవవాహంబులు
 ప్రతిగమనవ్యాకులంబు లయ్యెఁ గాననకై లసహితంబుగా మహి సంచలించె
 మఱియు మాతంగతురంగనరనికరంబులనాశంబులు దెలుపునుత్పాశంబు
 లనేకంబులు దోచె విశేషించి కౌరవస్కంధావారంబున దారుణవాయు
 వులు విషమగతులం జరించుటయు²నుల్కానిర్హతంబులు నలుగడలం బడు
 టయుఁ గరిహరినికరంబులు బహుళంబు లగు బాష్పజలంబులు విడుచు
 టయు మొదలుగాఁ బెక్కుదుర్నిమిత్తంబులు వట్టిసం బోటుమగ లగు
 కూసతులు లోనుగా నెల్లజనంబులుం బుల్లవడి యుండి రనవుడు సజయు
 నకు ధృతరాష్ట్రుం డి ట్లనియె.

819. తే. అట్లు దమలోనఁ దగుమాట లాడి యాడి
 కోపరసవేగమునఁ గుంది కుంది వగలఁ
 బొంది పొంది పురందనందరనుండు
 నమృతుండు వారాత్రి యె ట్టైరి చెపుమ.

-: శ్రీకృష్ణుండు పుత్రకోకాశుర యైననుభద్ర సూరించుట :-

సం. 7-54-11

820. వ. అని యడిగిన వాసూతసూనుం డంబికాసూనన కి ట్లను నమ్మరారిచిత్తం
 బారాధించి యర్జునుం డట మున్న యొక్కవాఁడు శిబిరంబునకు సుభద్రయుం
 బాంచాలియు నుత్తరయును వచ్చి యచ్చటన యునికిం జేసి యచ్చెలువల
 శోకావలంబు¹లుడుగునట్టిమాట లాడ నతనిం బ్రార్థించి పంచిన.

818. 1. పుట్టిడినో యని - కొన్ని ప్రతులు. 2. నుల్కానిర్హతంబు - ఉ. యు. ట. త. మ.
 య. ర. ల. క. మ. హ; శుష్కనిర్హతంబు - వా. కొన్ని ప్రతులు.

820. 1. మల(లు)గు - మ. య. ర. ల. వ. స. శ. కొన్ని ప్రతులు.

821. తే. అమ్ముకుందుడు గ్రొత్త యై యడలు దనదు
దెంద మలఁవంగఁ ¹జెలియలిమందిరమున
కరిగి పురపుగఁ బొక్కెడునామభద్రఁ
గాంచి యిట్లను నెంతయు గారవమున
822. క. రాచూరికి నుచితం బగు
నాచారము గాదె రణమునం దరులఁ దెగం
జూచుచుఁ దిరుగని ¹నడపున
నేచి యమరలోకమునకు నేఁగుట తరుణి.
823. క. నీకొడుకు తుచ్చ మగునీ
లోకంబు దొరంగి పుణ్యలోకమ్మునకుం
బోకకు నిట్లధికం బగు
శోకముఁ బొందంగ నగునె మదతీ నీకున్.
824. ఆ. బ్రహ్మచర్యమునఁ దపంబున నుత్తమ
దానములను బడయఁ దలఁచునట్టి
గతులకంటె సౌఖ్యకాణి యగుగతిఁ
బొందె నీనుతుండు ¹కుంద నేల.
825. ఉ. ఉత్రియకాంత పుత్రకునిఁ గాంచుట వాఁ డతిలోకవీరుఁడై
ధాత్రిఁ బ్రసిద్ధి కెక్కుట¹కుఁ దా నది గాకయు వీరవత్ని నా
నీశ్రయ నెండునుం బ్రణుతి కెక్కిననీవు తనూజవీరముగా
శత్రుఁ ధోస్సనంబు విని సంతస మగదక కుందఁ బాడియె.
826. వ. అట్లుం గాన.
821. 1. నాశని మందిరమున - కొన్ని ప్రతులు.
822. 1. మగటిమి - ఐ. జౌ. గ. ణ. ల. స. శ₁.
824. 1. వంద నేల - కొన్ని ప్రతులు; పొగుల నేల - ఓ. మ. వ.
825. 1. కదా - వ. స. శ₁. హ. కొన్ని ప్రతులు.

827. క. కాలం ¹జై నం బోవక

యీలోకమునందు నిలవ నెవ్వరివళ మి

శ్రేల యవివేకజనముల

²ప్రీతిక శోకానలమునఁ బొగులుచు నుండన్.

828. క. తగుమాట లాడి కోడలి

వగ పుడుపు¹ము నీవు దైర్యవతివి ట్లడలం

²దగునె నినుఁ జూచికాదే

³మగుడుం జిత్తముల వగలు మా కందఱకున్.

829. ఉ. నీమగఁ డెల్ల నైంధపు ¹ననిం దెగటార్చి శిరంబు దెచ్చినం

గోమలి నీదుపాదములకుం దగుపీఠము సేయు మాతఁ డు

ద్దామ²భుజాబలాధ్యుఁ డది దప్పదు వానిప్రతిజ్ఞ దప్పినకా

భూమి వడంకదే తరడి పొల్పు ³దలంకదె వార్తి యింకదే.

830. క. నావలుకు నమ్ము మర్జునుఁ

దాపాపాత్మకుని నెల్ల యనిఁ జంపి ముదం

తాపాదించుం గులమున

కీపెంపున కెలమి ¹బొందుఁ డీవును నతఁడున్.

831. వ. అని యనేకప్రకారంబులం బలికె నప్పు డగ్గోవిందుం గనుంగొనుట నుత్కటం

బయినశోకంబున మభద్ర యాకులతం బొంది.

827. 1. జై నను - కొన్ని ప్రతులు; బగుటయు - ర. 2. పోలెను - అ. ఆ. ఇ. ఈ. కొన్ని ప్రతులు.

828. 1. వివేకదైర్య - ట. ద. వ. వ. 2. దగుదె నిను - పి. 3. మగిడెం జిత్తముల - ద. వ. పి. శ. ప; మగుడెన్ - ల.

829. 1. నివెమ్మి వధించి - వ. 2. బలాధ్యు డీ వలుకు - ల. 3. దలంకదె - పి. శ. ప. పెక్కు ప్రతులు; దొలంకదె - వా.

830. 1. బొందు దీవును నతఁడున్ - ఆ. ఇ. ఐ. ఒ. కొన్ని ప్రతులు; బొందు మీవు నతఁడున్ - కొన్ని ప్రతులు.

892. ఉ. అక్కట పుత్ర నిన్నుఁ ¹గనినంతియపుణ్యము కాని నాకు నీ
వెక్కుడు భక్తి నేనీ ²నను నెప్పుడు సారయ నీకుమారకు
ల్మక్కువ నాకడం ³దిరుగ లాలన నేయుచు ⁴నుండునట్టియా
మిక్కిలిసోము లేద యిటమీదికి నెవ్వరు దిక్కు నెప్పుమా.
893. ఉ. బాలుడ ¹వైననీ వదిలిబంటునంబున ²బ్రాధవీరభూ
పాలురఁ గుంభజప్రభృతిపాహుబలాధ్యులఁ గిట్టి నేలకుం
గోలకుఁ దెచ్చి యిట్లగుటకుఁ వెఱఁగందుచు వంతఁ బొందుచు
లోలతఁ జూడ కున్నె జనలోకము నీదగురూపురేఖయున్.
894. తే. మేను మృదుశయ్య ¹సగము నామేఁమీద
సగముఁ గాఁ జేర్చుకొని ముద్దు మిగుల నిద్ర
నేయు²నట్టి నీ విప్పుడు చెనఁటినేలఁ
దనువు పొందుట కోర్చితె తండ్రి చెపుమ.
895. క. వందిజనంబులు మాగధ
బృందంబులు ¹సంస్తుతింపఁ బెంపొందుదు మ్రో
లం దిరిగెడు క్రవ్యాదుల
క్రందున నీవీను లిప్పుడు కటకటఁ బడవే.
896. చ. అనిలతనూజులావు గలఁ డందురు సాత్యకి శౌర్యశాలి నాఁ
జను ద్రుపదుండు సంగరవిశారదభావము పూని యుండు మా
త్స్యని బటువిక్రమాధ్యుఁ డని చూతురు పాండవు లింద బుండి యొ
క్కసికి గడంగ ¹లేర నినుఁ గావఁగ నే మన నేర్తుఁ బుత్రకా.
-
892. 1. గనునంతియ - వీ. శ. వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. నుతి కెక్కుగ బాయక - గ. జ.
బ. వ. 3. మెలుగ(మెలగ) - ఊ. ఏ. 4. సంతసిల్లగా - హ.
893. 1. వయ్య - చ. ట. ద. వ. వ. శ. వ. 2. బ్రాధు లైన - ఇ. 3. ప్రముఖ -
డ. ద. వ. ల.
894. 1. సాము - ఓ. డా. క. వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. దీ విప్పు డిట్టుల చెనటి - కొన్ని
ప్రతులు; దీ విష్ణు రణములో - ర.
895. 1. సందడింప - వ.
896. 1. లేద - కొన్ని ప్రతులు.

887. సీ. ఈలోక మెల్లఁ బాడిల్లును బోలె నై యున్నది ¹నీవు లేకునికిఁ జేసి
నీవు వేగమ ²గండు నెఱసి బంధులఁ బ్రీతిఁ బొంద జేయుట గలవోలె నయ్యె
జిష్టుని కొడుకవు కృష్ణునల్లుండ వీ వరులచేఁ బడట చోద్యంబు గాదె
చెలువంపుమేనును తెన్ను మొగంబు నై యెప్పుడు పొడోసూపె దింకఁ గుఱ్ఱ

తే. యకట యుత్తర యొప్పెడునది మనంబు
దీని కెంతయు మెత్తన యేను నిన్ను
వేడికొనియెద వచ్చి యివ్వెలఁదివంత
³దీవి దగుకొత్తుపలుకులఁ దేర్చ వన్న.

888. ఉ. అలఘుతవంబులం బ్రకటయాగమునన్ మునిచోదితవ్రతం
బుల మహనీయదానములఁ బుణ్యచరిత్రములన్ మహాత్ము లెం
తలు రమణీయవిశ్రుతపదంబుల కేఁగుదు రంతకంటె ను
జ్జ్వల మగునద్గతిం బడయు వానపాత్ర పవిత్రవర్తనా.

889. వ. అని బహుప్రకారంబులం బలవించు చున్న సమయంబునం కాంచాలి యే
తెంచి యిరు¹గేల నుత్తరాపథద్రలం బొదివి తానును వారును నడలూసి
పుడమిం బడి వివశతం బొంది వికలాక్రందనంబు సేయుచున్న నన్నారాయ
ణుండను శోకసంకాపితాంతఃకరణం దగుచు నుచితవచనంబుల నయ్యు
విదల శోకంబు దొలగఁ నెట్టికేలకు మూర్ఖు మగుడి పాండవులపాలికిం
జనుదెంచె నప్పుడు ధర్మసేనయుం డమృతధనంజయులను భీమసేనునిం
గనలను నితరపరిజనంబులను నిజనివాసంబులకుం బోవం బనిచి తాను నభ్యం
తరమందిరంబునకు సరిగె గృష్ణుండును జిష్టుతోన తదీయ²సదనంబునకుం
బని విమలజలంబులం గృతావమనుం డయి యొక్క విచిత్రప్రదేశంబున
ఽర్చోశయ్య గాంచి దాసి నతతగంధపుష్పంబుల నలంకరించి యాయు
ధంబు లర్పించి చుట్టు నిడి కన్నడి నం దుండు మని ³నియోగించి నీవు నిశా

887. 1. కొడుక మాకొకఁడవ గురుబంధులను - ద. ప. వ. శ. 2. గడు నెరసి - ప. హ.
3. చూపించిగొట్టు - ఆ; చూపుదొక - కొన్ని ప్రతులు. 4. గుండెడునది - జ. ట. బ.
5. దీర్చ - భాకూ. కొన్ని ప్రతులు.

889. 1. గెలంకుల - ఇ. ఉ. ఏ. ట. వ. 2. మందిరంబునకు - వీ. శ. ప. కొన్ని ప్రతులు.
3. శయనంబు - ద. ప. 4. నియమించి - పెక్కు ప్రతులు.

సమయంబునం జేయుచేసపూజ యింతకు మున్న ⁵చేయ వని తలంపించిన సతండును బావప్రణాళనంబు నుపపృర్భనంబును నాచరించి శాను నిత్యంబును నడపుత్ర్యంబక పూజనంబు తెఱంగున మాల్యానులేపనధూపదీపవై వేద్యంబు జనార్దననకు సమర్పించిన నమ్మహాత్ముండు ⁶సంభావించి యాపులగుదౌవారికజనంబుల శస్త్రహస్తులై ⁷కాచికొని యుండునట్లుగా సంఘటించి యాసవ్యసాచిం జూచి నీవు ముఖనిద్ర సేయు మేన నీకు కుళంబు గోరియుండెదఁ బోయి వచ్చెద నని పలికి దారుకుండు దోడ నరుగ నాత్మగేహంబునకుం బోయి.

340. ఆ నెఱ్ఱయందు మేను సేగ్ని యర్జునకౌర్య చింతఁ బలుక కుండి కొంతవడిఁ బవ్వలించెఁ గురున్యపాలక జలశాయి దారుకుండు గొలిచి యూర¹కుండ.

341. వ. ఆసమయంబున నవ్వీటివా రెల్లను దమయుల్లంబుల నెవ్వగలు నివ్వటిల్లం గన్నుమూయక విన్న నయి యుండి.

342. సీ. అఖిమన్యుఁ డీల్గిన నర్జునుఁ డధిక¹శోకావేశ మొంది సాహసికవృత్తి నతిదుర్బటం బైనప్రతిస²యిట్టులు వట్టునే కౌరవులు దీని నెట్టులైనఁ దప్పింపఁ జూతురు దర్పంబు వెరవును గలవారు వారి కగ్గలము గలరు కడుచెప్పరం బైనకార్యంబు వాటిల్ల నెమ్మొయి నిది నిర్వహించువాడొ

ఆ యకట ³డినములోన నానైంధవునిఁ జంప నబ్బ⁴కన్న నతిని కగ్ని సొరఁగ వలయు నాతఁ డన్యతవాదిగాఁ ⁵డిక్కార్య మెట్టు లగునో మనకు నేది గతియొ.

5. చేయు మని-అ. ఇ. శ. హ; చేయవై తి వని, చేయవలయు నని - అని పాఠములు.
6. సంతోషించి - ఉ. ఖ. త. వ. 7. కాచికొని - పెక్కు ప్రతులు; కొలిచి యుండు - హి.

340. 1. కుండె - కొన్ని ప్రతులు.

342. 1. రోషావేశ - ఐ. 2. బట్టినవాడు మానుగా కౌరవుల్ దీనినెల్ల - ఎ. 3. దివము లోన - శ. మ. పెక్కు ప్రతులు. 4. కుండెనేని యగ్ని - అ. 5. డిపని యెట్లు - పెక్కు ప్రతులు.

843. వ. అని వెండియు.

844. క. మనచేసినమక్కుతంబుల
 వినుతిఫలము తెల్ల నెల్లి వివ్వచ్చుడు సిం
 ధునరేందుఁ జంపునట్లుగ
 నొసరి యొదవవలయు నని దృఢోక్తిఁ బలుకుచున్.

845. ఆ. అగ్రపుస్తకంబు లెర్పించి చూచుచుఁ
 బరమనియతిమై నువ్వుతులకు
 బోవుచును శుభంబు లావహించుటఁ గాంచి
 చెలఁగి యొండొరులకుఁ జెప్పికొనుచు.

846. క. గురునట్టివారు పదివే
 వురు గాచిన నెల్లి నైంధవుని ¹బగలిటిలోఁ
 బొరిగొనునట్లుగ నరునకు
 వర ²మిండి వేల్పులార వారసికరుణన్.

847. వ. అని ప్రార్థించుచు దైవంబుల ¹కేటికోళ్లు నిరూపించుచు మఱియు బహు
 ప్రకారంబులం బలుకుచుండిరి రాత్రి సాలం జనిన మేలుకని రామోదరుండు
²దారకు నాలోకించి.

∴ శ్రీకృష్ణుండు దారుతతో నర్జునుప్రతిజ్ఞావిషయంబు లైనవాక్యంబులం
 గొన్ని నెప్పుట :-
 సం-7-66-27

843. చ. నరుఁ డిటు లాడునే నృపగణంబు వినంగ జయింపవచ్చునే
¹గురుకురుసేనలం దరణి గ్రుంకకమున్న శివలంపఁ జాలదు

844. 1. నొసరింపగ వలయునని దృఢోక్తి - కొన్ని ప్రతులు.

846. 1. మాపటిలో - ఊ. ఏ. 2. మొదగుడు - ఇ. ప. వ. శ. వ; మీరే - ఓ.
 3. కణకన్ - బ.

847. 1. కెదురుకోళ్ళు - ఆ. ఉ. ఊ. కొన్ని ప్రతులు; కేడుకోళ్ళు-యు. వ; వేడికోళ్ళు -
 వ; కెత్తికోళ్ళు - ఇ. ఓ. భాకూ. త. 2. దారకు - పెక్కు ప్రతులు.

848. 1. గురుకుగ నైంధవున్ దరణి - ద. వ. 2. జయింప - అ. ఉ; శిరంబుద్రుంప - హ.

స్తర మిది యాతః దీప్రతిన దప్పక యుండఁగఁ దీర్చునట్లుగాఁ
బొరయక యున్న దుర్దశలఁ బొందనె పాయనినిందఁ గుండనే.

849. క. కడుఁ గూర్తుఁ గవ్వడికి¹న
య్యొడలు గలుగ నేను బ్రదికి యుండుదుఁ గా తె
క్కడిబదుకు నాకు నాతం
డెడలిన నప్పార్థుఁ గాతు నెల్లవిధములన్.

850. క. వాలో సగ మర్జునుఁ డే
వాలమునం దతని కగుట¹యరుదే యెమ్మై
వ్రాలెదెనో రిపు లెట్టులు
గూలెదరో చూడు నాకుఁ గురుజల మెదురే.

851. తే. ఎల్లి¹సచరాచరము లగునెల్లభూత
ములును శీనాదగునేర్పును బలముఁ బాండు
శీతనయులకు నేను గూర్చుటయును నెఱుంగ
వలయు చారుక శీయేచెడఁ గలనిలోన.

852. క. ఇనుఁ డస్తమింప కుండఁగ
మును నైంధవుఁ¹జంపువాడ మునుకొని పరు లే
చినఁ శీత్రవధవిహారం
బున నప్పుడు రాద్రరసము పొడ శీవేర్పఱుతున్.

3. బొరలక యున్న - పెక్కు ప్రతులు.

849. 1. నే యొడలు - గ. జ. బ.

850. 1. యరిదియె - అ. ఈ. ర. ల. కొన్ని ప్రతులు.

851. 1. సమరాంగణఁబున - ఉ. త. హ. 2. జూడంగ గురుసైన్యముల గలంచి, యంధ
పతి సుతుల్ నివ్వెరగందుచుండ, చెలగి బొలుపువరి యిచ్చెద గలనిలోన - ఊ. ఏ;
జూడంగ గురు సైన్యముల గలంచి యంధపతి సుతుల్ నివ్వెరగందుచుండ, చెలగి బలు
పారి యేర్చెద కలనిలోన - ఐ. 3. యేర్పడ గలనిలోన - ద. శ. ప; యెంచెద
గలనిలోన - వ.

852. 1. దునుమువాడ - పెక్కు ప్రతులు. 2. శీవ్రవధ - ఇ. గ. జ. ది. 3. వేర్పడగన్ -
కొన్ని ప్రతులు.

353. ఉ. నైఋత్యుఁ డొక్కఁ డేల యనిఁ జావక¹పోవఁగ నేర్తు రెట్లు గ
రాజింధుఁడ గౌవేళ్యుఁడు నందఱు దమ్ములు నెల్ల²మిత్తులున్
బాధులఁ దోడు వచ్చిన నృపాలురుఁ బాండవ³క్తి సర్వది
క్సింధురదంతకాండములఁ జెందఁగఁ జేయుట కేను ⁴బూనఁగన్.

354. వ. అది క్రమంబునం జూచెద వెల్లి నీవు మనయరదంబు వన్ని ¹తైబ్యమగ్రివ
మేమపుష్పవలాహకంబులను గనకమడిమాలికాలంకృతంబులం జేసి పూన్చి
గరుడ²ధ్వజంబు సంఘటించి చక్రగదాశార్ఙ్గప్రముఖాస్త్రశస్త్రంబులు దగు
తెఱంగున నునిచికొని మైమఱుపు దొడిగి రమ్ము పాంచజన్య³శిరవం బాక
ర్జించినప్పుడ వేగంబు యెయిది⁴కొను మనిన విని ధారుకుండు.

355. చ. అలఘువిచార యట్ల¹తగు నప్పని సేనెద నంత సేయఁగా
వలయునె యెవ్వ రక్కడ నవార్థులు గ్రీడికి సారథిత్వముం
దలకొని నీ వమానశుభదం బగువర్తన మాచరింప నీ
²నిలువును బాధుచాలుటయు నేడు గదా భువనం ³జెఱంగెడున్.

356. వ. అని నవినయంబుగాఁ బలికి దనుజమర్దనుతమకంబు వారించె నంతఁ
జన్మరవాభిజ్ఞానంబు సవిశేషంబుగా నతనిచేత ¹వినికొని తత్కాలంబున
నాలంబులొనికి నరదంబు గొని వచ్చెద ననియె వెండియు వాసుదేవుండు
సూతునితోడ నముచితసల్లాపంబులు సేయుచుండె నంత నట వీభత్సుండు
ప్రతిజ్ఞ²తాహంబు నిర్వహించుతెఱంగు దలంచుచు దామోదరకృతస్థండిల
శయనంబున నుండి శోకనిద్రావివశుం డయ్యె నయ్యవసరంబునం గలలోనం
గృష్టుం డతనిపాలికిం బోయిన నాతండు భక్తిం బ్రత్యుక్తానంబు సేసి తన
యున్న సెజ్జ యిచ్చి తొలంగి నిలుచుండ నమ్మురారి యాసీనుం డై యుండి
యతని కిట్లనియె.

353. 1. నిర్వృగ - త. మ. 2. భృత్యులున్ - ఈ. వ 3. బూనినన్ - కొన్ని ప్రతులు.

354. 1. నైవ్య మగ్రివ - భాకూ. శ. ప. పెక్కు ప్రతులు. 2. ధ్వజంబెత్తి - కొన్ని
ప్రతులు. 3. నిరదం - పెక్కు ప్రతులు. 4. కొమ్మనిన - ఇ. ఊ. ఏ. ఐ.

355. 1. చక్ర - కొన్ని ప్రతులు; యగు - ల. 2. నిలువును - ఎ. ఐ. వ. శ. 2. జెరుం
గుటల్ - ఏ.

356. 1. చెరింగి - ఈ. ఏ.

857. క. వగవున కెడ యీకుము నె
వ్వగు గుండినమానవుండు వైరులచేతం
దెగుఁ గాని ¹తనదుకార్యముఁ
దగ నొనరింపంగ లేఁడు తగునే వగవన్.

858. వ. అనిన విని యతం డతని కిట్లనియె.

859. క. వగ పింక నెన్నఁటికి ¹దెగు
మిగిలి ప్రతిన పూరగింప మేకొని చనునా
²మగఁటిమి ³లావు మాన్పుట
⁴తగవే గురునకు నతండు ⁵దానికిఁ బూనన్.

860. క. ¹ఇనతనయసహిత మడ్డము
ననుదెంచుజనంబు పెల్లునైంధవుండు బలం
బున కెల్ల వెనుక మనికియు
మనము నఁ ²దలపోయ ³వగపు మానునె నాకున్.

-: కృష్ణార్జునులు స్వప్నమందుఁ గైలాసంబునకుఁ బోవుట :-

పం. 7-57-24

861. వ. అనిన నచ్యుతుం డది యట్టిద కాదె యని పలికి తదీయహితార్థి యై
¹యుపాయంబు విచారించి యుపస్పర్శనం బాచరించి తూర్పుమొగం బై
యుండి యవ్యైజయు వీక్షించి శూలపాణికిం బరమసాధనం బైన సాశుపతంబు
నీకుం ²బ్రహ్మటపక్షానం బయిననీవు జయద్రథవధం బవశ్యంబును ³జేయుదు

857. 1. కార్యకృత్యము - ఎ. బ. ఖ. చ. వ. శ.

859. 1. దనుమిగిలి - ల. శ. శర. ప. పెక్కు ప్రతులు; నగు మిగిలి - న. ప. వ. 2. మగ
తనము - ద. ప. వ. 3. నలవు - ఊ. ప. బ. ఖ. 4. తగదగ్గురునకు - ఊ. ఎ.
ప. త. 5. తలకొనునేలా - దానికపూనన్ - స. శ.

860. 1. ఇనుతేరి రయము నడ్డము - ప. పెక్కు ప్రతులు. 2. బెట్టంగ, బుట్టంగ, బట్టంగ-
అని పాఠములు. 3. వగలు - కొన్ని ప్రతులు.

861. 1. యుపాయంబు విచారించి - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 2. బరమమంత్ర పరిస్ఫుట
పరిజ్ఞానం బైన - డా. 3. జేయంజాలుదు నమ్మహాస్త్ర - కొన్ని ప్రతులు.

వమ్మహోస్త్రంబు కలిమి సమంత్రకముష్టికస్థానకవిజ్ఞానంబుగాఁ గ్రొత్త నేసి
కొనుట మేలు తదర్థంబుగా నద్దేవుఁ జిత్తంబున నిలిపి సభక్తికధ్యానంబు
సేయు మఃపుడుఁ గిరిటియుం గృతాచమనుండును భూసమాసీనుండును నై
వరమేశ్వరస్మరణతత్పరత్వంబున నుండి కృష్ణుండును దానును గగనంబున
కెగయుటయు నతండు దనవలచేయి వట్టికొని చనుదేరం 'దా రిరువురు
ను త్రరాభిముఖు లై పోవుటయుం గాంచె నవిధంబున వారలు చారణసిద్ధ
గంధర్వసేవోతం బైనవధంబున వివిధవిశేషంబు లాలోకించుచుం బోయి
కైలాసంబు గని యందు సరిత్సరోవరమందరంబును బుష్పలతా⁴భూషితం
బును రమ్యతరుసంతానకాంతంబును నయిన కుబేరవిహారస్థానంబు నూచు
చుం బని చని దాని కనతిదూరంబున మహానీయచుణిమయం బయి తేజరిల్లు
మహామందిరంబు సొచ్చి యచ్చటఁ బ్రమథగణపరివృతుండును శారవతీసహి
తుండును బ్రద్యోతనసహస్రప్రభావిశాసమానుండను దివ్యోత్తమసేవ్యమా
నుండును మహామునిప్రస్తాయమానుండును నవ్వసో⁵జనసంగీతమంగళ
మహితపురోభాగుండును నై పేరోలగంబున నుండి శోభిల్లు శంకరు దర్శించి
సప్రణవోచ్ఛారణంబుగా దండప్రణామంబు లాచరించి యున్న నన్నరసారా
యణులదెసం బ్రసాదమందస్మితమందరవిలోకనంబు లొలయ నయ్యుండు
ధరుండు మధురస్వరంబున ని ట్లనియె.

362. క. స్వాగత మేమీ యిద్దఱ
యాగమనంబునకు హేతు వగుకోర్కి¹యను
ద్వేగంబున నెఱిగింపుఁడు
వేగమ యొడఁగూర్తు నెల్లవిధముల దానిన్.

363. వ. అనినం బ్రిత¹చేకమ్మ లగుచు నుత్తితు లై లలాటంబుల నంజలిపుటంబులు
ఘటించి నిలిచి వాసుదేవార్థునులు దమచిత్తంబులు భక్తిరసంబున జొత్తిల్లు
చుండ.

4. దారిరువురు - ఇ. ఈ. గ. జ. ప. శ. మ. శ; వారిరువురు - వా. 5. తులై గగన
గమనంబున - గ. జ. బ. 6. శోభితంబును - ఎ. 7. గణ. - కొన్ని ప్రతులు.

362. 1. యునుద్వేగంబున (?) - కొన్ని ప్రతులు; యునుద్వేగంబున - ఎ. ఏ. చ. ద.
ర. హ.

363. 1. చేకమ్మలు వానందితు లై - ఈ. ఎ. ఏ.

364. చ. రవిశశివహ్నిలోచన ముగ్రహిరవిమర్ద¹నక్రమా
భువన²మయాశ్మకా భుజగభూషణ చోషితభక్త సంయమి
స్తవనకథా³వధానపర దర్శకదర్శహారా నిరస్తసం
భవమరణాదివైకృత యపాంగుణాగుణదోషవర్జితా.

365. క. జగములు గలిగిం¹పగ నవి
దగు²వర్ధన మొంద నిలుపఁ దజితో వానిం
దెగఁ జేయ నీవ నేర్పరి
వగుట శ్రుతులు నెప్పు నిర్మ³లాద్యుతమూర్తి.

366. క. ప్రకృతి యనఁ ¹బురుషుఁ డనఁగా
వికృతు లనం బరగుచున్న పీనికి నెల్లన్
సకలాత్మక నీవిభవమ
²యకృతమాధారభూత మై యుండు శివా.

367. క. అవ్యక్త మప్రమేయము
మవ్యక్త మనాది ¹భక్తిసుగమ మగమ్యం
బవ్యయము త్రిలోచన నీ
దివ్యమహిమ యాగమోపదేశము రుద్రా.

368. వ. అని మఱియు ననేకప్రకారంబుల నవాఙ్మనసగోచరుం డగునప్పరమేశ్వరుం
బ్రస్తుతించి రప్పు డచ్యుతుండు పార్థునిం బాశుపతం బర్థింపు మని కఠపిన
నతం డవ్వరంబు వేడుటకై విశ్వేశ్వరుం దవృక చూచి తాను మున్ను
ముకుందునందు సమర్పించిన నిశానమయపూజాద్రవ్యంబు లగుమాల్యామ

364. 1. విక్రమా - అ. ఇ. ఓ. క. మ య. వ. హ; విక్రమా - కొన్ని ప్రతులు; నక్రియా -
చ. ట ద. ర. 2. శివాత్మకా - వ. 3. విధాన - కొన్ని ప్రతులు.

365. 1. పమ - కొన్ని ప్రతులు. 2 వర్ధన - ఇ. ఉ. ఐ. క. వ కొన్ని ప్రతులు; వర్తన -
వా. 3. లావ్యయ - ఉ. ఎ. ఏ.

366. 1. బుధులనంగా - గ. జ. బ. 2. యకృతి సమాధార(న) - అ. ఆ. ఇ. ఈ. ఉ.
ఉ. ల. కొన్ని ప్రతులు.

367. 1. భక్త, బుద్ధి, వస్తు - అని పాఠములు.

లేవనంబు లద్దేవునిదివ్యదేహంబునం గొంచి యచ్చెరువంది యమ్మురహార
పురహరులయేకత్వంబు మనంబునం గొనియాడి దేవా భవదీయ¹దివ్యా
స్త్రంబు దయసేయు మని విన్నవించుటయు భక్తవత్సలుం డగు²శక్తి
నాథుండు గృష్ణు లిరువురను దరహాసంబుతో నవలోకించి.

869. తే. అమృతమయ మగు¹నల్లపద్మాకరమున
నాదుకాణాసనంబు కాణములు నున్న
యవి ²దృఢప్రతులార మీ రచటి కరిగి
వానిఁ దెం డిచ్చటికి నని యాన తిచ్చె.

870. వ. ¹అట్లనుగ్రహించినఁ జిత్తానువర్తనతత్పరు లగుతత్పరిసరవర్తులు గొందఱు
దోడ్కొనిపోవం బోయి పరమమును లగునన్నరనారాయణులు ²త్రిణయన
స్థిష్ఠం బై నయ ద్వివ్యసరస్సునందు.

871. క. నాలుకలు ¹గోయుచు విష
జ్వాలలు నిగుడంగ నుగ్రసర్పద్వయ మా
భీలాకృతి మండఁగ వి
ట్టలోకించి జనితాద్యుతాత్మకు లగుచున్.

872. వ. అవ్వధం బద్ధివ్యాస్త్రవిలాసంబుగా నెఱింగి పాదప్రజ్ఞాశనోపస్పర్శనంబు
లాచరించి యమ్మహోరగంబుల ¹కువస్థానంబు సేసి వేదవిదు లగునమ్మహో
త్ములు నియతాత్ము లై శతరుద్రీయంబు జపియించుచు నప్రమేయప్రభా
వుం డగుభవునిం దమభావంబులలో నిలిపికొని యుండం దదీయానుభావం
బునం జేసి యాదందళూకంబులు ముందటిచందంబు విడిచి ²ట్లును నమ్మును
నై యున్నం జూచి యానవ్యసాచియు శౌరియు సమ్మదంబునం బోదలి
వానిం బుచ్చుకొని వచ్చి శంభునన్నిధిం బెట్టుటయు.

868. 1. మహాస్త్రంబు - పెక్కు ప్రతులు. 2. భవానీనాథుండు - ఇ. ఎ. బ.

869. 1. నల్లపద్మాకరమున - ల. పి. శ. మ. శ. పెక్కు ప్రతులు. 2. దృఢత్వ మహితు
లార యచటి - ఉ. త.

870. 1. అట్లనుతిచ్చిన - ఇ. 2. త్రినయన - పి. కొన్ని ప్రతులు.

871. 1. గోయుచు - శ. మ. కొన్ని ప్రతులు.

872. 1. మహానంబు సేసి - గ. బ. బ.

373. తే. నీలలోహితవర్ణుండు కాలుఁ దొక్క

బ్రహ్మచారి¹ మహాబలభవ్యమూర్తి

హరునిపార్శ్వంబునం దుండి యలిగి యాశ

రాసనము పుచ్చికొని శర మరి నమర్చి.

374. వ. తెగ వాపుటయుం దదీయస్థానకంబును ముష్టిప్రకారంబును నేకాగ్రదృష్టిం
గనుంగొనుగాండివికి మన్మథమథనుండు మంత్రస్వరూపం బనుగ్రహించినం
బరిగ్రహించి.

375. క. పురహరుఁ డనుమతి సేయఁగ

శరము శరాసనము దివ్యసరసిన యిడి య

న్నరుఁడు సనుదెంచి యాశం

కరుముఖకమలంబు¹ తెలివి గాంచి ముదమునన్.

376. వ. తనకు నరణ్యంబున నయ్యాశానుం డిచ్చినవరంబును దత్కాలసందర్శన
ప్రకారంబునుం దలంపించిన నెఱింగి యిప్పుకుపతి యతనిపైఁ గరుణార్ద్రం
బగుకటాక్షవీక్షణం బొలయ నది యట్ల కాక దానికి నన్యథాత్వం¹ బు గలదే
యనియె నప్పుడప్పాశుపతాస్త్రంబుఁ బ్రస్ఫుటంబుగాఁ బడసినవాఁ డై
పార్థుండు పులకపటలవరికలితదేహుం డగుచుం దనయుత్సాహం బవ్రతి
హతం బయ్యె నని మనంబున నిశ్చయించె దదనంతరంబ.

377. తే. భవునిచే సాదరానుజ్ఞ వడసి¹ శారి

ఫలునులు వలుమాటుఁ దత్పదయుగంబు

²ఫాలములు సోకఁ బ్రణమిల్లి బహులరోమ

హర్ష³సంభృతగాత్రు లై యరుగుదెంచి.

373. 1. మహాబీలభవ్య - ల; మహాద్భుతభవ్య - జ. బ.

375. 1. తెరువు - మ.

376. 1. జేల యగు ననియె - న.

377. 1. శార్ఙ్గి - పెక్కు ప్రతులు. 2. భావమున సోక - వ. 3. సంక్రమ - ఎ. బ;
సంపద - మ.

878. వ. నిజశిఖిరంబు సొత్తెంచి రవ్విధంబున నద్దునుండు గల గాంచె గృష్ణుండు
దారుకుతోడం దగుమాట లాడుచుండఁ దెలతెల వేగె నది యాధనంజయ
స్వప్నాంతసమయం బై సంఘటించె నని యిట్లు సంజయుండు సవ్యసాచి
యంతర్వర్తనంబుతెలుంగు ధృతరాష్ట్రున కెఱింగించె ననుటయు.

879. క. మునినాథ దేవకీమతుఁ

డును సంక్రందనతనూజుఁడుం బూనినయా

పని యెమ్మొయి గడతేతెనా

వివలతుం డేటవటువవే పరిపాటిన్.

880. వ. అని యడుగుటయును.

881. చ. లలితచతుర్దశాధ్యకమలప్రసవప్రసరత్సరస్వతీ
విలసనసౌరభోద్గమోవిష్ట మహామహిమాభిరామకే
వలీసుఖతానుభూతిమయచై థవసార జగజ్జనిస్థితీ
ప్రళయవిధానకేళిపరిపాటివికస్వర నిత్యఖాన్వరా.

882. క. హృదయసరసిరుహామధుసా

స్పదవిహృతినికేష నిహతపాపాన్మేషా

వదనోసముత్థితవేదా

మదనదమరహరణకరణమంత్రవినోదా.

883. మాలిని. మునిసముదయహృద్యా మూలవిద్యానవద్యా
ఽనమదమృతస్పృష్టి విశ్వతోక్తైకదృష్టి
ఽమనసగుగమమూర్తీ మంత్రరూపప్రకీర్తి
జనిమృతిభిషగాత్మా శశ్వదాహ్లాదవర్తూ.

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకపిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధన
విరాజి తిక్కినసోమయాజిప్రణీతం బయిన శ్రీమహాభారతంబున
ద్రోణపర్వంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

881. 1. కాధ్య - ఇ. ఊ. క. ద. న. వ. 2. ప్రకర - పెత్తు ప్రతులు. 3. సితసౌర
భోద్గమ - ఆ. గ. ప. బ. య. వ. 4. సౌరభోద్గతి - మ. 5. వివేక - ఐ. ఔ.
ఐ. 6. సుఖతానుభూతి - వ. హ. 7. ధామ - ర. వ. స. శ. కొన్ని ప్రతులు.
8. పరిపక్వ - ల.

882. 1. మధురాస్పద - పెత్తు ప్రతులు. 2. సముద్గతి (మ) - కొన్ని ప్రతులు.

883. 1. ప్రవద్యా - ల. క. ప. కొన్ని ప్రతులు. 2. మనసజనితమూర్తీ - ఎ. ఐ. హ.
3. ప్రవర్తి - ఆ. ఇ. ఓ. మ. వ. 4. దానందమార్గా - ఈ; దానందవర్తూ - న. బ.

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతము

ద్రోణ పర్వము - తృతీయాశ్వాసము

1. క. శ్రీరమ్యతాద్రవరపు
శ్రీరమణీయత్వ మభగదివ్యవిలాసో
దార వనమాలికోరగ
హారపరిష్కారశీసార హరిహరనాథా.

—: అర్జునుడు నిజస్వప్నవృత్తాంతంబు ధర్మజ్ఞాదులతో జెప్పుట :-

సం. 7-88-1

2. వ. దేవా వై శంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె.
3. అ. పార్థుఁ డిట్లు ప్రతిన ¹వట్టిన నది నిర్వ
హించువనికిఁ గృష్ణుఁ డివ్యధమునఁ
బూని రాత్రి యిన్నిబోకలఁ బోవుట
విని విచిత్రవీర్యతనయుఁ డుఁకి.
4. క. ఇమ్మెయి వేగినఁ బాండవు
లెమ్మెయిఁ గార్యంబు నడపి రెఱిఁగింపుము చి

1. 1. శ్రీరమణీ నగవరపుశ్రీరమ-ట. బ. వ. 2. రమణీయ్యాంగ శుభగ-¹ట. ఎ. ఏ.
3. భరణ - ఉ. క.
3. 1. బలికిన - న. 2. బొదలి - వ? బొరలి - ద. 3. యిన్ని - పెక్కు ప్రశులు.

త్తమ్ము గలంగెడు సంజయ

¹నమ్మితి యగ్గురుడు గాచెనా ²మిమ్ము ననిన్

5. వ. అని యడిగిన నమ్మహిశ్వరునకు ¹సూతసూనుం డిట్లను నట్లు ప్రభాతం బగుటయు.

6. క. వందిజనుములముల యా

¹నందితమాగధమగీతనాదంబుల ప్ర

స్పందితపాతక²రవముల

క్రందన ధర్మజుడు మేలుకనియె నరేంద్రా.

7. వ. ¹ఇట్లు మేలుకని యగ్గుతెఱంగున మజ్జనశాలకుం జని మంత్రపూతంబు లగు జలంబులు సముచితపరి²చారి కాజనంబులు గనక³కలధౌత కలశంబులం దేరఁ గృతస్నానం డయి లఘుధౌతాం బిగవరిధానంబును బరిమళబహుళాంగ రాగామలేపనంబును సురభికుమ⁴మమాలికా భరణధారణంబును నాచరించి దేవార్చనంబు దీర్చి యగ్ని కార్యంబు నిర్వర్తించి కఙ్కాంతరంబు⁵నకు వెడలి విప్రనికరంబులకు ధేనుప్రకరంబులుఁ గాంచనసంచయంబులు వస్త్రవినరం బులు మణిభూషణపుంజంబులుం జిత్తం⁶బు రంజిల్ల నొసంగి తదాశీర్వా దంబులు గైకొనుచు నేనుంగుమొగసాల గడచి యాస్థానమండపంబునకు వచ్చి.

8. తే. ఉదయధరణిధరంబుపై నొప్పుదివన

నాథు నెనయుచు సింహాసనంబుమీదఁ

4. 1. నమ్మిన యగ్గు - ఓ. త. ర; నమ్మితిర(మ)గ్గురు - కొన్ని ప్రతులు. 2. మిము చాజిన్ - ఆ. జ. త. ర; మిము బోరన్ - ఇ.

5. 1. నాసూత - కొన్ని ప్రతులు; సూతనందనుం - కొన్ని ప్రతులు.

6. 1. నందన - కొన్ని ప్రతులు. 2. జనముల - కొన్ని ప్రతులు.

7. 1. మేలుకని - పెక్కు ప్రతులు. 2. చారకా - కొన్ని ప్రతులు. 3. కలధౌత - కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 4. మమాలికాచరణంబును - ష. స; మాభరణ ధారణంబును - కొన్ని ప్రతులు; మాభరణంబులు బరమాభరణధారణంబును - కొన్ని ప్రతులు. 5. లు గడచి - డ. వ. వీ శ. ష. స. 6. బులురంజి - కొన్ని ప్రతులు.

బొలిచె లీలావతీకర¹కలితచామ

రములు మోలయంగ నుచితజనములు గొలువ.

9. వ. కొలు వున్న సమయంబున దౌవారికుండు వచ్చి¹దామోదరుండు వచ్చె నని యెఱింగించిన నవ్విభుండు వేగంబు తత్ప్రదేశంబు నడపు మనిన వాఁ డట్లు చేయ నీనమ్మహాత్ముండు ప్రీతి నేతెంచుటయు నుచితాసనవిన్యాసంబున నత్కాదరముఖవికాసంబున నతనికి నత్కారంబు నేసి గారవించి తదాననం తాలోకించి యిట్లనియె.

10. క. ¹జ్ఞానములు దెలివొందం
గా నత్యంతంబు ముఖముగా నింద్రియసం
తానంబు ప్రసన్నముగా
నీ²నిశా³కుభవృత్తిఁ గడవితే మధు⁴మధనా.

11. క. అనుటయు ¹హరి ధర్మతనూ
జన కి ట్లనుఁ బ్రీతి నిన్నుఁ జూడఁగ నెపుడున్
జననత శోభనములు నా
²కనూనములు కాదె దీని నడగఁగ నేలా.

12. వ. అని లలిత నట్టియెట భీమనకలసహదేవులును సాత్యకిద్రౌపదేయఘటో త్కచులును తాంచాలమాస్మ్యకేకయులును మఱియుం దగువారుం జను దెంచి సముచితంబుగాఁ బ్రవేశించి యుధిష్ఠిరునకుం బొడసూపి యతండు నియోగింప నుచితాసనంబుల నుండిరి సాత్యకిం గృష్ణుండు నిజాసనంబున నునిచికొనియెం దదనంతరంబు ¹యెల్లవారలు వినుచుండ నన్నరపతి వారయఁబున కి ట్లనియె.

8. 1. కమల - ఉ. త.

9. 1. దేవా దామోదరుండు - బ. ఓ. డౌ. త. 2. నమ్ముకుందుండు-కొన్ని ప్రతులు.

10. 1. జ్ఞానములు దెలివి నొందంగా-పెక్కు ప్రతులు. 2. నిశి-పెక్కు ప్రతులు. 3. ముఖ వృత్తి - ఉ. ఊ. ఏ. ట. త. డ. ముఖనిద్ర - ఈ. డౌ. ద. 4. వైరీ - ఇ.

11. 1. ధర్మతనూజుని గనుగొనినను ప్రీతి జూడగల్గుట నెపుడున్-ట. బ. వ. 2. కనుకూ లము గాక - మ. య. ర; కనూనములు గాక దీని - పెక్కు ప్రతులు.

12. 1. యెల్లవారలు - వ; వారలు - హి.

13. ఉ. పంకజనాథ మాపడినపాటులు రాజ్యము గోలుపోకయుం
గింకకు మూలమై కడగి గెల్పు కిరీటికిఁ నీందలించి యీ
పంకకు ¹వ్రాలి భక్తజనవత్సలతఁ రథచోదకుండ వై
తింకిట మమ్ము ²గావు మని యేటికి ³శెప్పగ మాటిమాటికిన్.
14. వ. అర్జునుప్రసాద చిత్తంబున ¹నిలుపుము దుఃఖామర్ష మహార్ణవమగ్నుల మైన
²మమ్ముం ³దీరంబు సేరుపం దేవపు నీవ కావె యనిన విని యచ్యుతుం
డతని కిట్లనియె.
15. మ. విను నే డర్జునుఁ ¹డన్యనైన్యముల నుర్విం గూల్చుచుం బ్రేతభూ
తనికాయంబులు మాంసభక్షణము రక్త²నైవ్వరపానంబుఁ జే
సి నలిం గ్రాలఁగఁగి ³గ్రీడ సల్పు నిను మెచ్చించుం దుడిక నైంధవుం
డనువానిం దెగటార్చి పేర్పు రిపుడై ర్యజ్ఞేవణాటోపతన్.
16. వ. క్రోధకోక¹జ్వరవిముక్తుండ వై శాంతిం బొందు మనునవసరంబున ధనం
జయుండు వచ్చి ధర్మనందనునకు ²మ్రొక్కి నిలిచినం జూచి యతండు
సంతసంబున నిముత్థితుం డై కౌగిలించుకొని దీవించి ³దరస్మితరుచి
రాననుం డై.
17. క. గెల్పు ¹ద్రువము నీకును మెయిఁ
దలతల ²మనుచాయ దోచె దైత్యాంతకుండుం
18. 1. వచ్చి - ఉ. ఉ. ఏ. ఐ. త. 2. బ్రోవు మని - ఆ. జ. 3. శెప్పను - వ. ద. ర.
14. 1. నిలిపి దుఃఖా - ట. బ. వ. 2. మమ్ముం దర - ర. 3. భారంబు - ఖ. గ. డ. వ; దరి జేర్పు - ల. హ.
15. 1. డెల్ల - గ. జ. బ. ర. వ. 2. స్థిత - కొన్ని ప్రతులు; స్వేద - ర. వ. 3. గేలి - ఖ. వ. వీ. శ. ప; గ్రీడ సల్పు - పెక్కు ప్రతులు; గ్రీడ సల్పు - చా.
16. 1. జ్వర - కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 2. మ్రొక్కినం జూచి - ఖ. గ. వీ. 3. మంద స్మిత - ట. జ; అదరస్మిత - పు; సాదరస్మిత - వ; దరస్మిత వదనుండై - ఖ. గ. చ. ప. శ.
17. 1. దృఢ మగుచు నీమెయి - గ. జ. బ. వ; ద్రువము నీ(కి)కెమ్మెయి - మ. ల. వీ. కొన్ని ప్రతులు. 2. యను(ని) - కొన్ని ప్రతులు.

దెలివొంది యున్నవాఁడని
పలికిన నావిభునితోడఁ బాఠ్యుఁడు నెమ్మిన్.

18. క. దేవరకు నధికభద్రమ
యీవసుదేవమతుకరుణ ¹నేనత్యాశ్చ
ర్యావహముఁ గంటి నది వినఁ
గావలయును బంధుమిత్రగణసహితముగన్.

19: వ. అని పలికి ¹స్వప్నంబున ఫాలితోచను²వలనం బరమోత్కర్షం³బు వడసిన
తెఱుం గేర్పడం తెప్పిన నతండును గొలుపువారును విస్మయప్రమోదంబు
లతో వృషభధ్వజు నుద్దేశించి నమస్కరించిరి తదనంతరంబ యన్నరపతిచేత
ననుజ్ఞాతు లయి యాసకలయోధులుం బొంగి సంగరసన్నాహంబులు
మెఱుయ వెడలిరి కృష్ణార్జునసాత్యకులు నతనికి నభివాదనంబులు సేసి
సహర్షంబుగా వెలువడి యర్జునావాసంబున కరిగి రందుఁ గృష్ణుండు ⁴రథంబు
వన్ని జైత్రంబు లగుమంత్రంబులు ⁵ప్రయోగించి యుజ్జ్వలంబు సేసిన నది
బాలభానుండునుంబోలెఁ దేజోమయం బై వెలుంగుచుండ సమరస
న్నద్ధుం డై ధనుర్భాషాణి ⁶యై యర్జునుండు విప్రాశీ⁷ర్వాదంబులతో
నమ్మహానీయస్యందనంబునకుం బ్రదక్షిణంబును బ్రణామంబునుం జేసి
యారోహణం బాచరించి మేరుశిఖరంబునం బొలుచు భాస్కరుని భంగి
శోభిల్లెఁ గృష్ణసాత్యకులు నొగలను నతనిపిటుందను గూర్చున్న నాఫల్గునుం
డు బుధశుక్రసమేతుం డగు చంద్రుచందంబున ⁸నొప్పె నట్లాప్పి వారు
పుణ్యపాతకరవంబులును వందిమాగధధ్వనులును వినుచుం జని రప్పుడు
దమకు విజయప్రదంబులుఁ గౌరవులకు విపరీతంబులు నై నగంధవాహాది
¹⁰నానానిమిత్తంబు లనుసంధించి యాసవ్యసాచి ¹¹సాత్యకితో ని ట్లనియె.

18. 1. నిది యొక యాశ్చ - ఇ. జౌ. ణ.

19. 1. స్వప్నంబున - పెక్కు ప్రతులలో లేదు 2. కరుణవలన - కొన్ని ప్రతులు.
3. బగువ (శ)రంబు వడసిన - కొన్ని ప్రతులు. 4. స్వందనంబు - ణ. 5. పరియించి
యుజ్జ్వల - వ. 6. యగు నయ్యర్జు - పెక్కు ప్రతులు. 7. ర్యాదంబులతో - పెక్కు
ప్రతులు; ర్యాదనాదంబులతో - వా. 8. తో వచ్చి యమ్మహ - పెక్కు ప్రతులు.
9. నయ్యె నిట్లాప్పి పుణ్యపాతక - కొన్ని ప్రతులు; నొందె నట్లాప్పి - గ. బ. హ.
10. నానా శుభ - వ. హ. 11. కృష్ణానుజాలతో - న.

-: అర్జునుడు సాత్యకిని ధర్మరాజురక్షణంబునకు నియోగించుట :-

సం 7-60-27

20. క. మనకు నిమిత్తము లెంతయు

ననుకూలము లయ్యె గెలుతు మాహవమున ¹కే;

జనియెదఁ బ్రతిజ్ఞ దీర్పఁగ

ననఘా ²ధర్మమతురక్ష కరుగుము నీవున్.

21. క. విను సింధురాజవధయును

మనుజాధిపరక్షణంబు మనకు సరియ కా

వున నే నొకపని నీ వొక

పని ¹మేకొని ²చేయు టరయఁ బాడియ కాదే.

22. ఆ. ¹ఏను నిలిచినట్ల కా నూటడిల్లు నీ

పున్న నన్నరేళ్ళరోత్తముండు

³నిర్భయుండ వగుము నీవు నాదెస నాకు

హరి గలండు గలఁడె యచట నితఁడు.

23. వ. ఎల్లభంగుల ¹రాజరక్షణార్థంబుగా నీకుం బో నలయును విరాక్రమధుర్యుం
డగు నాచార్యువ్రతిన యెటుంగవే యనుటయు నట్లకాక యని యతండు
ధర్మనందను పాలికిం జనియె నజ్ఞననాథుండు సమరోశాహసముజ్జ్వలుం
డయి వచ్చి నిజ సైన్యంబు ²నలంకరించి చిహ్నంబులు ³మెఱయ నెఱయం
బొలిచి నిలిచె ననిన విని సంజయునకు ధృతరాష్ట్రం డిట్లనియె.

20. 1. నే - పెక్కు ప్రతులు. 2. ధర్మజుని - ఊ.

21. 1. చేకొని - వ; మైకొని - కొన్ని ప్రతులు. 2. చేయు డరయ - కొన్ని ప్రతులు.

22. 1. భీముడును గవలునుం గూడి పేర్కొనోడ హత్తుకొని నీవు నున్ననరోత్తముండు -
న. 2. నిర్భయుండ - కొన్ని ప్రతులు.

23. 1. చతురంగబలసమేతంబుగా నీవు - న. 2. నలంకరించుచు - న. ర. వ. పి.
3. మెరయం బొలిచి - కొన్ని ప్రతులు.

24. సీ. పుత్రశోకానలంబును గ్రోధపహ్నియు మనమున ముప్పిరి గొనఁగ మృత్యు
భంగి ¹నేతెంచు బీభత్సునిఁ గౌరవుల్ సెనకఁ జాలర యేమి చేటు మూఁడె
నో పురిలో నొక్కయుమ్మడి నింటింట నార్తనాదములు ²పెక్కియ్యె నెల్ల
రవముల మిగిలి నైంధపు నింటి దిక్కున నాక్రందనధ్వను లతిశయిల్లె

తే. నేను ⁴ద్రోణుండు భీష్ముండుఁ బూని చెప్ప
శౌరిమాటలు మీరాజు సరకుగొనఁడ
సంధి గానీక కర్ణుండు సౌబలుండు
దుస్ససేనుండు నందఱు ద్రుంచికొనిరి.

25. ఉ. ఎక్కటి ¹పోరె రుద్రునకు నేమిటఁ దక్కువ ఫలునుండు వాఁ
డొక్కఁడ ²యయ్యెనే జగము లొక్కట ³మ్రింగఁగఁ జాలు కేశవుం
డెక్కినవాఁడు వాచి నొగ లేల చలం బని యెంత సెప్పినం
⁴దక్కఁడు రాజ్యలోభము మదంబున నాకొడు కేమి ⁵సేయుదున్.

26. వ. అది యట్లుండె.

27. తే. క్రిడి యమ్మెయి వచ్చినఁ గూడఁ జాటి
¹యెడఁ గలఁగంగఁ గౌరవు లేమి సేసి
²రది యెలుఁగంగఁ జెప్పవే యనఘ నీతి
యయ్యె నేమి రా ³దుర్జయ మయ్యె నేమి.

28. వ. అనుటయు నాసూతనందనుం డంబికానందనున కిట్లనియె.

29. సీ. ¹అధిప ²చెప్పెద నీకు నంతయు నివ్వెలావము గతజలసేతుబంధనంబు
మాయజూదము మున్ను మాన్పవ పదపడి సంధి గావింపవ సకలజనులు

24. 1. దోతెంచు - ఝ. డ. వ. 2. జాలరె - కొన్ని ప్రతులు. 3. పెల్లియ్యె - గ. 4. విదురుండు - ఉ.

25. 1. వోలె - క. న. వ. శ. సూ. 2. యయ్యెనే - కొన్ని ప్రతులు. 3. గెల్వగ - ఊ. ప. న. బ. 4. దక్కెడు - సూ. 5. చెప్పుదున్ - న.

27. 1. యెడద - వ. స. 2. రట. - ఙ. స; రదియ వెరుగంగ - హ. 3. దుర్జీతి - యయ్యె - పెక్కు ప్రతులు.

29. 1. అనఘ - ఆ. త. 2. నే చెప్పెద నంతయు - ల; చెప్పెద విను మంతయు - కొన్ని ప్రతులు.

కినిను లుబ్ధుఁడు నధోర్మనిరతుండు నని దూలుదురు దూఱ కే
 లుండుదురు నరేంద్ర
 పాండఁ డవ్విధమునఁ జాలించె రాజ్యంబు పాండవు లెక్కుడు ప్రబ్ధి యశము

తే. లాభమును భరతాన్వయోల్లాస మెసఁగఁ
 దగ నొనర్చిరి వారలఁ దగునె వారి
 తండ్రిపాలై నసిరి వాపఁ దనయుమీఁద
 బెట్టె ధీమతీ నీదుర్నితి ముట్టవచ్చె.

80. ఉ. కారవు లేమి సేయుదురు గాండివభోషముఁ జాంచనస్యతీ
 ప్రారవమున్ సహింప డివిజావలికిన్ వశమే వియచ్చరుల్.
 పేరుకొనంగ నార్భుఁడవిధ్వజ మైనరథంబుతోడనుం
 బోఁచి పోరుభంగి విను భూవర శోకము దక్కి ధీరతన్.

81. వ. అని పలికి యిట్లనియె నారేపకడ గురుండు సంగరోత్సాహదీప్తుం డయి
 వెడలి శంఖంబు పూరించి సైన్యంబులోనం గలయ మెలంగు నప్పుడు మన
 యోధు లాయుధంబు లింకించుచు నొండొరులతోడ విరుదులు పలుకుచు
 నిది యేమి యర్థుచుండు పడనె గోవిందుండు దఱిమికొన రాఁడు భీమసే
 నుండు గడంగి పొడసూపం డనుచు సింహనాదశంఖరవజ్రాహూషంబులు
 సెలంగం బొంగుచున్న సమయంబున నా కంఠసంభవుండు సైంధవుం
 గనుంగొని నీవును భూరిశ్రవుండును గర్జుండును శల్యుండును నశ్వశ్చామయు
 వృషసేనుండును గృపాచార్యుండునుఁ గూడుకొని యుండుండు మన
 బలంబులలో మేలేటి పదునాలుగువే లేనుంగులను నలువదోవేలు రథంబు

3. నిన్ను లుబ్ధు డధర్మనిర - వెక్కు ప్రతులు. 4. ధర్మనీచవాదని - కొన్ని
 ప్రతులు; ధర్మనీచవాదు - ర; ధర్మనీచుడంచును ఓ; ధర్మనిరకాత్ము డని -
 ఆ. ఇ. గ. జ. బ. 5. ప్రజ్ఞ-హ. 6. నొనర్చిన - మా. 7. పాలిక నిరి వాప -
 వ. 8. వాపి - కొన్ని ప్రతులు. 9. దిట్లెల దుర్నితి - డా. య; దివుడెల-వ; దేటికి-
 ఆ. ట. బ. వ. 10. ముట్టె వచ్చి - ఖ. గ. వ.

80. 1. కేని వశంబె దేవతల్ - ఊ. ఎ. ఏ. 2. వారిభంగి - త. వ. హ.

81. 1. అమృత - ల. వ. 2. వీరంబులు - ఊ. ఏ. 3. నుం దడసి - హ. 4. యుండెడు
 బలంబులలో - హ; యుండుండు బలంబులలో - కొన్ని ప్రతులు. 5. వేల - కొన్ని
 ప్రతులు.

లను లక్షగుఱ్ఱంబులను బదిలెక్షలు పదాతులను గై⁶కొనుండు నా తీర్పు
మోహగంబు⁷నకు యోజనత్రయ మాత్ర ప్రదేశంబునం బిటించి దెస బలసి
నిలువుం⁸డై న నిన్ను దేవతలకుం దేటిచూడ రాదు పాండవు లెంతటివా
రినిన విని⁹యతడు పెద్దయు నూటడిల్లి యారథికవరులు పరివేష్టింప నరిగె
భారద్యాజుండను దావదశగివ్యూతిదీప్తంబును¹⁰ బంచగవ్యూతి¹¹విస్తృ
తంబును గా శకటవ్యూహంబు¹² సహకట్టి దానికి¹³ బశ్చిమార్థంబున గర్భ
వ్యూహంబుగాఁ బద్మవ్యూహంబు వన్నించి తన్మధ్యంబు మొదలుకొని
¹⁴యోలిన సేనాముఖంబు దెసకుం¹⁵ జాలి సిగుడుఁజ్ఱుగా సూచీవ్యూహంబు
గావించి సూచీముఖంబునం గృతవర్ణయు¹⁶ నట విటుందం గాంభోజ
రాజును మఱియు¹⁷ బిటుసన నాపు లైన శతసహస్రయోధుల మున్నిడి
కొని కురుగాజును సూచీమూలస్థానంబునఁ బూర్వోక్త వ్రకారంబున నాజ
యద్రుండును నిలుచునట్లుగా నొచ్చిన నమ్మహావ్యూహంబు వేడుకం
జూచి భేదరు¹⁸ మెచ్చి రట్టియెడ.

:- ద్రోణుని నాలవనాటి యుద్ధము :-

పం 7-63-28

82. క. మొనలోన నిలువ నొల్లక
తనచతురంగములతో నుదగ్రుం దై య
ర్జును నాగుదు నే¹నొకడన
యని దుర్మర్షుఁడు సనియె నార్పులు²నిగుడన్.
83. వ. చని యయ్యెడ్డనంబునకు¹వేయు నేనూలు విండ్లపెట్టువపున ముందటం
బన్నె దుశ్శాసనవికర్ణులు సింధురాజశీరక్షణకార్యార్థు లై నిజబలంబులతో
6. కొని యుండుండు - ఓ. ఔ. ణ. 7. నందు - కొన్ని ప్రతులు. 8. డని నియ
మించి యున్నె - ఆ. జ. ట. వ. 9. సైంధవుండు - ద. ప. వ. 10. వెనుకం
బంచ - కొన్ని ప్రతులు. 11. విస్తీర్ణంబు - ఊ. ప. హ. 12. సంఘటించి -
గ. జ. 13. బశ్చిమార్థంబున - పెక్కు ప్రతులు. 14. యోలిన - పెక్కు ప్రతులలో
లేదు. 15. జాలి - కొన్ని ప్రతులు. 16. నతని - కొన్ని ప్రతులు. 17. బరిం
దెస - అ. ఆ. ఇ; బిరుందు - కొన్ని ప్రతులు. 18. లగ్గించి రట్టి - గ. ప.
82. 1. నొకరుడ నని - హ; నొక్కడ నని దుర్మ-ఆ. వ. 2. సెలగన్ - కొన్ని ప్రతులు.
83. 1. వెయ్యిన్నేనూరు - కొన్ని ప్రతులు. 2. రక్షణ - పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

నమ్మెయి నచ్చేరువకుం బోయి నన్నద్దు లైరి ద్రోణాచార్యుం డభేద్యం బగు
నాశకటవ్యాహంబుముఖంబున నిలిచి ధవళివస్త్రంబులు శివోష్ణిమంబును
శ్వేతవర్మంబును నరుణాశ్వంబులును వేదికాధ్వజంబును వెలయ నుద్దండ
కోదండుం డై దండధరు కైవడిం బొలిచె శివట్లు కుంభసంభవసంరక్షితం
బయిన యా పైన్యంబు సాగరగిరిగహనసహితంబుగా మహియెల్ల
మ్రుంగ నప్పశించునట్లున్నం గనుంగొని కౌరవులును గురువతియును బ్రము
దిత హృదయు లై రాసమయంబున.

84. క. చూపులు మిటుమిట్లు గొనఁగ

నేపారిన వానరేంద్రు నెనకంబున ను

ద్దీపిత మగువడగ భయద

రూపంబునఁ గ్రాలఁగా శివరుండు దోతెంచెన్.

85. సీ. అమ్మహావీరున కనతిదూరంబున బిరుదుమూఁకల నడపించి ద్రువద

సూరియు నకులునిసుతుఁడు శతానీకుఁడును మొగ్గరం బమర్చిన మృదంగ

శంఖభేరిధ్వానసంగమమేదురసింహనాదంబులు సెలఁగ నొప్పె

శివస్పార్థుఁ డొడ్డరయం బెట్టుకొలది నబ్బలముముందటఁ దేరు నిలిపి యొత్తు

తే. దేవదత్తంబురవముతోఁ దీవ్రపాంచ

జన్యనినదంబు శిఖానిస్త్వనయుతముగ

నిగుడువానరరావంబు నింగిముట్టె

నపుడు మన సేన బెగ్గల మగ్గలించె.

3. వసనంబులు - చెక్కు ప్రతులు. 4. శ్వేతోష్ణి - వీ. శ. వ. 5. మెరయ -
చెక్కు ప్రతులు. 6. చినిలిచె నట్లు - కొన్ని ప్రతులు. 7. సాగరంబు మహియెల్ల
నప్పశించు - హ.

84. 1. మిట్టులు గొన నేపారిన - అ. ఖ. వ. 2. నరుండును దోచెన్ - న. వ. హ.

85. 1. పించు - కొన్ని ప్రతులు; పించె - ఈ. ఘ. వ. 2. నస్పార్థుడును గృష్ణునను
మతి తోడ నబ్బల - ట; నట్లు పార్థుండు రానంప వేటు కొలంది బలము - త; న
స్పార్థు డొండొండ నంప వేటు కొల్లంది బల - వ; నస్పార్థు డొడ్డనయమ్ముపెట్టు
కొలంది బల - హ. 3. భూ - కొన్ని ప్రతులు.

36. అ. మొరప వానపెల్లు గురిసె నుల్కాతతి
 1దొల్లె బడియె బిడుగులెల్ల 2కడల
 నస్మదీయబలమునందు బదంపడి
 యధిప తూర్యనినద మతిశయిల్లె.
37. వ. ఆయ్యవసరంబున నీయోధు లొండొరులం 1బిలిచికొని పురికొలిపికొనుచు
 సింహనాదంబులతోడం శైలంగి రంత.
38. క. చెలియలికట్ట సముద్రము
 నిలిపినక్రియ నేన పార్థు నిలిపెద ననుచుం
 దల 1మిగిలి వెడలె మొనకును
 బలువిడి దుర్మర్షణుండు పార్థివముఖ్యా.
39. క. కని విజయుఁ డలరి హరి కి
 ట్లను నేనికగముల తోడ నడచెడుఁ 1గడఁకన్
 మును దుర్మర్షణుఁ డిదె యిం
 దు నడపు 2మరదంబు వీడు దొలుముద్ద యగున్.
40. ఆ. అనిన నట్ల చేసె నతఁ డాధనంజయుఁ
 డగ్గ శేంద్రరాజి నస్త్రసమితిఁ
 బొదివె గారుమొగులు భూధరనికరంబు
 బహులవృష్టిఁ గప్పభంగిఁ దోవ.
41. క. ఒక్కఁ డని కడఁగి రథికులు
 పెక్కుండ్రు నిశాతవిశిఖిభీమాకృతిఁ బే
 1రుక్కునఁ బొదివిరి నరు నతఁ
 డెక్కుడ మద 2మొలయఁ జేతి యే దైత నూపెన్.

36. 1. దుల్లె - కొన్ని ప్రతులు. 2. యెడల - పెక్కు ప్రతులు.

37. 1. బిలిచి కొని - పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

38. 1. మిగిలెం దన మొన - కొన్ని ప్రతులు.

39. 1. జెలుచన్ - కొన్ని ప్రతులు. 2. మన రథము - అ. హ.

41. 1. రుక్కున నాతని బొదివిరి యెక్కుడు - హ. 2. మలర - అ. ఈ.

42. వ. 1 అప్పుడు.

43. క. 1 పలుతలలు ముఖి¹వికాసము
వొలియక పడి యున్న సమరభూభాగము పె
ల్లలైన తామరకొలనిం
దలఁపించెన్ గగనచరవిశతి⁴ పులకింపన్.

44. తే. తొడవు¹ లొప్పార నెత్తుటఁ దోఁగి పెక్కు
గజము² లొక్కయెడన పడి కరము వొలిచె
జంట మెఱుఁగులతో నెఱసంజకెంపు
గదురఁ జెలువొందు³ మొగికులగమియుఁ బోలే.

45. వ. ఇట్లు గనుపుకొట్టుకవ్వడికి నోహటింపక నీసైనికులు వైపయిం గ్రమ్మి
వివిధాస్త్రశస్త్రంబు లతనివైఁ గురియ నతండు హస్తహస్తంబుల నశ్వ
శరీరంబుల రథిసారథిరథావయవంబులఁ బదాతిగాత్రఖండంబులం బ్రథవ
భూమిం గప్పె నట్టియెడ మఱియును⁵.

46. క. 1 పార్థుడు వేడి² పొదువుడుఁ
పార్థుడ యెట వోయె దింకఁ పార్థుడ³ రావే
పార్థుడ యిక్కడ నెర్దుము
పార్థుని⁴ బట్టు డను⁵మలిపు⁷ బహుళం బయ్యెన్.

42. 1. అప్పుడు - కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

43. 1. పదు తలలు - ఈ. నా(లడ ప్రాసమైత్రి) 2. విలాసము - టా. చ. త. టి. ల్లడ
రిన - వ. 4 తిలకింపన్ - హ; పరికింపన్ - ఐ.

44. 1. లొప్పారి - కొన్ని ప్రతులు; లొప్పారె - కొన్ని ప్రతులు. 2. లొక్కెడ బడి
యున్న కరము - కొన్ని ప్రతులు; లొక్కొక్క యెడ బడి కరము - ల. మా.
3. మేఘసంఘములు వోలే - హ.

45. 1. తెంపుమై గ్రమ్మి - ఓ. ర. వీ. శ. మ. 2. శిరంబుల - అ. ఐ. చ. వ. వ. శ.
3. గ. ఐ. బ. ప్రతులలో ఈ వచనము తరువాత 47 వ వచనము కలదు.

46. 1. పార్థుడు వెండి పొదు - కొన్ని ప్రతులు; పార్థుడు వీడె - శ; పార్థుడు వాడె -
ఐ; పార్థుడితనిం - చ. 2. పొదువుడు - సం. 3. రారా - ఎ. ఏ. వ. వ.
4. పార్థుని నొక్కట దునిమెన - ఉ. త; పార్థుడ నిలువుము తునిమెన - ఖ. చ. వ.
వీ. శ. మ. వ; పార్థుడ యిక్కడ దునిమెన - ర. స. 5. బొదువు - కొన్ని ప్రతులు;
వే(వే)యుడను - కొన్ని ప్రతులు. 6. నెలుగు - కొన్ని ప్రతులు. 7. ప్రబలం - వ.

47. వ. ఇవ్విధంబున సంకు¹లనుమరంబుగాఁ బెక్కు లట్ట లాడ నమ్మోహరంబు ²వోక పెనంగిన.

48. పీ. అలిగినగాండీ¹యమ్ము లొక్కుమ్మడి ముందటిదెసను బిటించి²వలన వలపట దాపట సెలలు పెక్కువినతెఱుగునఁ గవిసిన విటుగు ³విల్లుఁ దునియు⁴భద్రంబును దొరఁగు⁵నెత్తురు మ్రొగు నేనుంగుఁ బడుకాలు
మానిసియును

దొల్లు గుఱ్ఱంబును ద్రెళ్లుతేరును గూలురధికుండు నొఱగుసారథియు నైన

తే. మరలె దుర్మర్షణుఁడు దోన తెరలె నేన
యపుడు నమ్మెటకోలల ⁶నంకుశములఁ
⁷జేటుకోలల⁸వేటుల నిఱతాఱ
యదలుపుల వాహనంబులు సెదరి పఱచె.

49. క. అనుటయు ధృతరాష్ట్రం డి
ట్లను సూతతనూజుతోడ నప్పుడు నరు మా
ర్కొన నెవ్వఁడేనిఁ గలిగెనొ
చనిరో యందఱును ద్రోణు¹జంటకు భీతిన్.

50. ఉ. నావుడు నాతఁ ¹డమ్మనుజునాథున కిట్లను నట్టిచోట దం
తావశరాజి మున్నుగ నుదాత్తగుణస్వనఘంటికామహా
రావము లుల్లసిల్లి సమరప్రియుఁ జాండవసింహుఁ దాడి య
స్త్రావళిఁ గప్పె డీస్తముఖుఁ డై యువరాజు మహాద్భుతంబుగన్.

47. 1. లంబుగా పెక్కు - కొన్ని ప్రతులు. 2. లొక్కుమొగిన వోక. ఎ. ఏ. ఐ.

48. 1. యలుగులొ - హ. 2. దెసను - ఐ. 3. విండ్లు - ఉ. జ. హ. 4. కాండంబు - బ. హ. 5. సిడంబును - వ. 6. యంకు - శ్రా. శర. సం. 7. నద లలుపు వాహనంబులు చెదరి పరచె చేరుకోలల పదఘాతచేష్టితముల - జ. బ; చేరు కోలల - సం. 8. పదఘాతచేష్టితముల - ట. వ; జల్లుల - ర; దిట్టుల - కొన్ని ప్రతులు; వ్రేటుల యీఱ తాఱ - శర.

49. 1. చట్టకు - ఎ; చాటుకు - ఖ. చ. జ. వ. శ; చక్కికి - ద. ర. హ; సరసకు - ఏ. ఝ.

50. 1. దాధరణి - ఈ. ఓ. ఐ. న.

51. వ. ఇట్లు దుశ్శాసనుండు దలవడినం గ్రోధావేశంబునం బెలుచ నవ్వి కవ్వడి దేవదత్తంబొత్తి గాండివజ్యానినాదంబు రోదసికుహారంబున మేదురంబుగాఁ జిత్రంబు లగురథయాతాయాతంబులనుం బటుకాణిపాతంబులను సగ్గజంబులు వెగడుపడి పంకనిమగ్నంబులం బోలె నిశ్చేష్టితంబులుగాఁదదా రోహకులతలలు డొల్లుచవ్వుట్లు మహావాతపతితంబు లగుతాళఫలంబుల రవంబు ననుకరింప మఱియును గరవాలగదాధనుస్సాయకసహితంబు లగు తావలపులు బహువిధమహానాగంబులభంగి రణకూమి సఖిరామఘోరంబుగా ననేకప్రకారకూరళరంబులు దాఁకి తునియురూపును దుధిరంబు దొరఁగురూపును నొఱురూపును కీద్రుల్లి కెడయురూపును దూఁగురూపును బడి పొరలురూపును నెత్తురు గ్రక్కురూపును జిక్కురూపును రూపునెడురూపును నై కరితురగనరనికరంబులు వికలంబులుగా విశ్చంభించిన నతినిసంరంభంబు నైనైరింపం జాలక సజలంబుగా నయ్యువరాజు వాటి న వెనుకొని యప్పాండవమధ్యముండు.

52. చ. నిలు నిలు మెందుఁ బోఁ గలవు నీ విటు వాటినఁ జావు దప్పనే
యలవుఁ జలంబుఁ బోవిడిచి యానభ నించుక శంక లేక నీ
పలికినోయన్నియుఁ మఱచి భంగపుఁ జిచ్చుట దెచ్చికొంటి పె
ద్దలు వగఁ బొంద నన్నకును దమ్ములకుం దలవంపుగా నిసీ.

53. వ. అని పలుకుచు నీకొడుకు పెడతలయు వెన్నును బదితూపుల నేపారి
యేసిన నతండు మరలియుం జూడక ద్రోణాచార్యుం జూచుచుం జాతె
బీభత్సుండును సైంధవునిదెనకు మనసు నిగుడ మనమొనఁపయి నడచి

51. వ్రాతం - అ. గ. ట. బ. 2. లగు గోవులుంబోలె - న. ర. 3. భీమంబు - ఎ.
4. నొరగు - కొన్ని ప్రతులు. 5. ద్రెల్లి - కొన్ని ప్రతులు. 6. జిక్కురూపును -
పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 7. నెడురూపు - కొన్ని ప్రతులు. 8. సహింప - కొన్ని
ప్రతులు.

52. 1. గలదు - కొన్ని ప్రతులు; గలవు నీ కిటు - కొన్ని ప్రతులు. 2. వన్నియున్ -
కొన్ని ప్రతులు. 3. జావిటు - ఇ. టా. వ.

53. 1. చుట - కొన్ని ప్రతులు. 2. యేయనతండు - కొన్ని ప్రతులు. 3. దున్న -
హ; దెనకు - పెక్కు ప్రతులు. 4. కై నడచి - పెక్కు ప్రతులు.

యగ్రథాగంబున నున్నయగ్గురుం గనుంగొని యనతిదూరంబున నిలిచి
నమస్కరించి కృష్ణుం డనుమతి సేయ జేతులు మొగిచి యిట్లనియె.

-: అర్జునుడు ద్రోణునిచే ననుజ్ఞాతుడై మొగ్గరంబు సొచ్చుట :-

సం. 7-88-1

54. ఉ. మేలు దలంపు శోభనము మేకొని ¹చేయుము నాకుఁ బాండుభూ
పాలుని ధర్మనందనుని పంకజనాభునియట్ల కావె మ
త్పాలనవృత్తి ²కిపు నినుఁ బ్రార్థన సేసి భవత్రసాదలి
లాలసి³తుండ నై మొన దలం⁴కఁగఁ జొచ్చెద భూసురోత్తమా

55. క. నను నశ్వత్థామను నీ
వనఘా సరకూర్మిఁ బెనిచి తట్లగుటను ద్రో
¹హిని నైంధవుఁ జంపఁగఁ బూ
నిన నాయుచితప్రతిజ్ఞ నెఱపుము ²కరుణన్.

56. తే. ¹అనుఁడు బిన్నవ వొలయఁగ నస్త్రుగురుఁడు
నరునివైఁ జూడ్కి ²నాటించి నన్ను గెలువ
కెట్లు నైంధవుఁ ³జేరె దం చేసె రథ్య
ములును ⁴హరియును నతఁడు నమ్ముల మునుంగ.

57. వ. ఇతైఃపింగున సేయుటయు నని సేయుటకై ¹యమ్మహాత్మునకు విజ్ఞాప
నంబు సేసి.

5. మొగిడ్చి - కొన్ని ప్రతులు.

54. 1. పల్కుము - కొన్ని ప్రతులు. 2. నీవు - కొన్ని ప్రతులు. 3. తో² నీమొన -
ణ. 4. కకచొచ్చెద - పెక్కు ప్రతులు.

55. 1. హుని - పెక్కు ప్రతులు. 2. కణకన్ - వ.

56. 1. అనిన చిరునవ్వు వొలయ - ణ. వ. 2. నిగుడించి - ణ. 3. జంపెదం - ణ.
4. రథియును - వ.

57. 1. కువై - కొన్ని ప్రతులు; కై నడచి యమ్మహా - ఓ.

58. క. అనుమతుఁ దై విజి¹యుం డా
తనిమీఁద నిశాతవిశిఖణతి వఱపి రయం
బున నవనారాచము లే
సి²న నదుమన నఱకె ³నతఁడు శీఘ్రత మెఱయన్.
59. తే. నఱి తోడన హరిమేను నరునియొడలు
¹నేయ గురువిల్లు ²విలుగంగ నేయఁ గలఁచె
నక్కిరీటి యాలోనన యతఁడొచ్చె
విక³ముగఁ ⁴జేసె నాధనుర్వేద⁵విదుఁడు.
60. క. రహితగుణచాపుఁ డగున
య్యహితాంతకుఁ బొదవెఁ గేశవాశ్వపతాకా
సహితంబుగ రుచిరస్మిత
మహా¹తుఁ డగుచు నగ్గురుండు మార్గణవితతిన్.
61. వ. ఇవ్విధంబునం గుంభసంభవుండు విజృంభించిన విష్వచ్చుం డలిగి సజ్యకరా
సనుం దై యా¹ధనురాచార్యుం బటు²బాణవిసర వేగంబున నతిక్రమించి
కెలంకుల బలంబుల వాక్రమించిన.
62. సీ. కులిశంబుతాఁకునఁ గూలినకులపర్వతంబుల¹కరడి మ త్తద్విషములు
బలుగాలిఁ దూలిన జలధరపంక్తులచాడ్చున నుదృటస్యందనములుఁ
గీలుకాఁ² కెడలింపఁ గెడసిన బొమ్మలకై వడిఁ ³బటుతురంగవ్రజంబు
⁴బెడితంపు⁵వట్టోడిఁ బడిన పేరడవిచందంబున బహులపదాతిచయము
58. 1. యుడు వాతని - పెక్కు ప్రతులు. 2. ననరికె నతండు గినిసి శీ - బ; ననునడుమ
నరకె - ల. 2. గురుడు - గ. వ.
59. 1. నేయు - కొన్ని ప్రతులు. 2. దునియంగ - పెక్కు ప్రతులు. 3. లగాజేసె -
కొన్ని ప్రతులు 4. వేసె - పెక్కు ప్రతులు. 5. గురుడు - ద.
60. 1. కుండగునగ్గు - కొన్ని ప్రతులు.
61. 1. శరాసనాచార్యుం - పెక్కు ప్రతులు. 2. నారాచపరంపరావేగం - వ.
62. 1. మాడ్కి - ఎ. ఏ. ఐ. 2. కాలెడలింప కెడ - న. వ. 3. వడు - పెక్కు
ప్రతులు. 4. బలితంపు - ఇ. 5. వట్టోడ్డి - వీ. ప. హ. ల; దవపహ్ని - న;
దావాన్ని - వ; గాలిచే - బా; వడతోడ - జ.

తే. వికీటముగఁ ద్రెల్లె నలుగడ విచ్చె నొక్క
పెట్ట వెన దొల్లె⁷నిలఁ జావకట్టు పడియెఁ
జండగాండివోనిర్ముక్తశాంతివిధ
కాండదారుణ¹⁰ప్రహతులఁ గౌరవేంద్ర.

63. అ. అడ్డపడి గురుండు దొడ్డనారసము వ
ఉంబు దూఱ నేయ నవ్యసాచి
యొల్లఁ బోయి తెలిసి పెల్లెసె నక్కుంభ
జన్ముమీద నిశిత²సాయకములు.

64. వ. ¹అతండును.

65. క. హరి ¹నైదువిశిఖముల న
న్నరు డెబ్బముఁట ²గేతనము మూటను న
త్వరుఁ దై ³యేయుచు శితశర
వరంవరలు తద్రథంబుపై ⁴బరగించెన్.

66. క. కరములు నిగుడఁగ నొప్పెడు
తరణిఁ బొదువునర్దంబుదముక్రియ నట్లా
ఘృతాస్త్రఁ బార్థ నత్వ
ధ్వరపాణసమగ్రుఁ దై నద్రోణుఁడు వొదిలెన్.

67. వ. పొదివిన¹యగ్గురుప్రాపున భవదీయసైనికులు గొంద తాకృష్ణులం జేరి
పరాక్రమించుట గుండ్లు చేలి జెండ్లు²మునింగిన ట్లయ్యె నిబ్బంగి నక్కిరీటి

6. అముగ - ద. ప. వ. 7. వడిజాప - ఖ. చ. వ. హ. 8. ముక్తనిశాత - ఊ.
ఎ. ప. 9. విశిఖ - ఊ. ప. ల. 10. ప్రతతు - ఈ. ఉ. ఔ. క. ణ. య. ల.

68. 1. నియుక్కున గురుమీద నిశితసాయకములు నినిచె నతడు - ఐ. 2. శరచయములు -
ఇ. ఎ. ఐ.

64. 1. ఈవచనము కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

65. 1. నేడు విశిఖ - ద. ప. వ. 2. హరుల నాల్గింటను - బ. య; హరుల నారింటను -
గ. జ. బ. 3. యేసి నిబిడశర - కొన్ని ప్రతులు; యేసి నిశిత - య. ర. ల.
4. దొరగించెన్ - పెక్కు ప్రతులు; గురియించెన్ - వ.

67. 1. నగ్గురు - పెక్కు ప్రతులు. 2. మునుంగునట్లయ్యె - కొన్ని ప్రతులు.

శకుమారుం డయ్యును వృద్ధుం డగు శకలశభవునిం గడవం జాలక శిచిక్కు
వడి యున్నం జూచి విచారించి యచ్యుతుం డతని కిట్లనియె.

68. క. రిత్త దడవు గా కుండఁగ
నిత్తటి నాచార్యుతోడి యీ మడిగి వెసం
జొత్తము శకటవ్యూహము
చిత్తంబున నొండుదలఁపు సేర్పకు మింకన్.

-: అద్భుతండు ద్రోణాచార్యుల నతిక్రమించి కరుసైన్యంబు సొచ్చుట :-

సం. 7-66-30

69. చ. అనవుడుఁ గ్రీడి నీదుహృదయంబున నెయ్యది దోచెఁ గృష్ణ దా
నిన తగఁ జేయువాఁడ నని నెమ్మిగఁ బల్కినఁ బ్రీతిఁ గుంభజ
న్మునకుఁ బ్రదక్షిణంబుగ సముద్ధతి నాతఁడు దేరు వోవని
చ్చిన శరణాలముల్ వరగఁ జేయుచుఁ బార్థుఁడు వోవుచుండఁగన్.

70. వ. కనుగొని నవ్వుచు భారద్యాజుండు.

71. క. కలవే యెందును నిట్టివి
బలసూదనతనయ శివగణఁ బరిమార్చక వి
చ్చలవిడిఁ బ్రతిష్ఠితుఁ డవుగఁ
దలఁచెదు పోలునొకొ యనుచుఁ దగిలెఁ బిలుందన్.

72. వ. ధనంజయుండును.

73. క. గురుఁడవు గాక పగతుఁడవె
దురమునఁ గుపితుఁ డగుని న్నెదుర్కొన నా కొ

3. కుమారుం - పెక్కు ప్రతులు; గుమారుం - వా. 4. నగ్గురుం - కొన్ని ప్రతులు.
5. మిగులం - కొన్ని ప్రతులు. 6. రిచ్చవడి - ఒ.

69. 1. ముంబరగ - పెక్కు ప్రతులు; ముల్ పరప - చ.

71. 1. నన్నుబరి - వ. 2. నమ్మెయి బోవం - న. 3. దరమెం బెలుచన్ - ఇ. ఓ. త. ర;
దగిలెం బెలుచన్ - మ. య.

క్కరునకు శక్యమే¹యాపుర
హరున కగుం గాక యనుచు నరుగుచునుండెన్.

74. వ. ఇష్టిధంబున పై న్యంబు సొచ్చు¹నానవ్యసాచిచక్రరక్షకు లగు పాంచాల
కుమారులు యుధామన్యుండును నుత్తమౌజుండును దోడన²వచ్చి చొచ్చి
రప్పుడు కృతవర్మయుం గాంభోజుండును శ్రుతాయువుఁ ధనుశము³యున్న
చోట్లన యుండి తల లెత్తి చూచి కపిధ్వజవేదికాకేతనంబులకతంబునఁ
గవ్వడివెనుకం గలశభపురాకయుం గఱి యుత్సాహంబు మిగిలి తగులు
వడ నడ్డపడుటకు నప్ప⁴ళించుచుండ నప్పు డప్పాండవపీరునిం గేకయ
ప్రభద్రోకనారాయణగోపాలప్రభృతులు వొదిలి రెవ్వ రెట్లు వొదిలినం
బ్రతిజ్ఞాతత్పరుం డగునన్నరుండు సామజంబు సరోవరంబు దఱియం జొచ్చు
తెఱంగున నబ్బిలప్రకరంబు బడలువడం జేయుచుం⁷బోవం బోవ.

75. క. కదిసి శరాసనగురుఁ డిరు
వదియేనుశరంబు¹లేయఁ బార్థుండు వానిం
గుదియించి విశా²లాస్య
ప్రద³రము లడరింపఁ గుంభభవుఁ డెడఁ ద్రుంచెన్.

76. క. విజయుం డను¹కైలము గల
శబధారాధరము గప్పె శరవృష్టి మహా²
ద్విజు నతఁ డేయక కడున
క్కజముగ నయ్యంప³సోన గ్రక్కున మాన్పెన్.

73. 1. మార్కొన హరున - కొన్ని ప్రతులు; యాపురహరునకు గాకనుచు నెలమి
నరుగుచు - కొన్ని ప్రతులు; యాపురహరునకు గాకనుచు నాత డరుగుచు - ఇ. ఎ.
బి. ఐ. ల

74. 1. నా - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 2. వచ్చి - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 3. యున్న -
కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 4. శింప నప్పాండవ - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 5. కప్రభృ
తులు - ర. హ. 6. యుతెఱంగు - పెక్కు ప్రతులు. 7. బొదవం బోవ - వ.

75. 1. లేయ వానిని వానిన్ - కొన్ని ప్రతులు. 2. లోగ్ర - వ. 3. రంబులు
వఱవ - క. ప.

76. 1. కొనుచు - ర. వ. 2. వాన - పెక్కు ప్రతులు.

77. ఆ. మఱియు నిరువదేను మార్గణంబుల నరు

దెబ్బింటఁ గృష్ణు నుబ్బి యేసి

గురుఁడు నారసములఁ గురియంగ నవి యాఁగ

నలవి గామి నతఁడు ¹నతఁడు నొచ్చి.

78. వ. అమ్రేటివిలుకాని వంచించి కృతవర్మనినై న్యంబు సొచ్చుటయు నగ్గురుండు ¹సేయునది తేక సేనాముఖరక్షణంబునకుం జనియె నప్పార్థ మార్కొని కృతవర్మ పదియమ్ము లేసిన నక్కరిటి యొక్కవాల మ్మొరమ్మున నాటించి మఱియును నారాచక్రయంబున ²నొప్పించె నాభోజపతి యన్నరనారా యణులం గనుంగొని నవ్వుచు నిరువదేసేసేతూపు లేపునం ³బరగించిన ధనం జయుం డతని⁴ధనువు దునిమి యేకవింశతివిశిఖంబుల నొప్పించిన నొండు కోడండంబు గొని హార్దిక్కుండు బాణపంచకయుగంబు విఘ్నచ్ఛవతుంబునఁ గ్రుచ్చె నవ్వీరుండును దదీయ స్తనాంతరంబునఁ దొమ్మిదియంబకంబులు దూర్చె నప్పు డానవ్యసాచిం జూచి యితండు ⁵దవులు వడియె నిది గా దని తలంచి ⁶దామోదరుండు.

79. క. తడ వయ్యె ¹నితఁడు మన కె

క్కడి బంధుం డెల కృప దెగం ²బాటుము నా

వుడుఁ గి లెడ³పినజంత్రము

వడువునఁ బడ నేనె నతని వాసవి యధిపా.

80. వ. ఇట్లు భోజపతిం గ్రూరనారాచంబుల మూర్ఛితుం జేసి.

81. తే. ¹కడచి కాంభోజనైన్యంబు ²గలఁగఁ జెలుచఁ

జొచ్చుచివ్వచ్చు వెనుకన చొరక యుండ

77. 1. హరియు - వీ. క. ప. కొన్ని ప్రతులు.

78. 1. నచటసేయు - వ. 2. నొంచె - కొన్ని ప్రతులు. 3. గేలించిన - జ. ట. వ. 4. మార్కొని ధనువు - ఊ. ఎ. ప. 5. దవులంబడియె - పెక్కు ప్రతులు. 6. నారా యణుండు - ఊ. ప.

79. 1. మవకు విత దెక్కడి - కొన్ని ప్రతులు. 2. జూడుము - ఊ. క. త. ణ. ల. కి. లిన- జ. య. వ.

81. 1. కడగి - ప. కొన్ని ప్రతులు. 2. గలచి వెలుచ - కొన్ని ప్రతులు.

మట్టి యాఁగె నాకృతవర్మ మూర్ఖు డేటి
వచ్చి రథచక్రరక్షకద్యయముఁ గడిమి.

82. వ. ఇష్టిధంబున నుత్తమాజుని యుధామన్యుం బోసిన భోజపతి శరచతుష్టయం
బును సాయక¹త్రయంబును దనువులం గీలించిన నయ్యిరువురుం బదేసిజాణం
బుల నతని సేసి తత్కొదండంబు²దుండంబులు సేసిన నతండు.

83. ఉ. వేటొకవిల్లు పుచ్చుకొని విండులు రెండును ద్రుంచి మేనులం
దూఱఁగ నేనె బెట్టివపుదూపుల వారును వాని¹యమ్ముల²
గీఱఁగ³ నొండువిండ్లు గొని కిన్న యెలర్పఁగ నేసి⁴ రెమ్మెయిం
⁵దీఱద⁶ గండి గాంచి నరు తేరిపథంబున⁷ బోవ వారికిన్.

-: అర్జునుఁడు శ్రుతాయుధప్రముఖమహారథిపలం జంపుట :-

సం. 7-67-86

84. వ. అట్లు¹ చొచ్చువివ్వచ్చుం జూచి శ్రుతాయు²ధుం డనురాజు రథసంబున
నెగిరి మార్గణత్రయంబున సేసి వాసుదేవునిచై సప్తప్రదరంబులు³ నిగి
డించి.

85. తే. వెడఁద¹తూపునఁ గేతు²వు ప్రేయఁ గ్రీడి
నవతివిశిఖంబు లేయ నన్నరవరుండు
డెబ్బదే³నమ్ము అడరింప నుల్బి విల్లు
ద్రుంచి యుర⁴ మేడుశరముల నొంచె⁵ నరుండు.

82. 1. త్రితయం - కొన్ని ప్రతులు. 2. ఖండంబులు - వ.

83. 1. యంగముల్ - ఈ. స; యెమ్ములన్ - ఆ. స. సూ. 2. రెండు - ట. ద. వ. వ.
3. రెమ్మె - పెక్కు ప్రతులు. 4. దీరమి - కొన్ని ప్రతులు; ధీరత - కొన్ని ప్రతులు.
5. సందు - ఆ. ట. 6. బోయి రేవునన్ - శర. కొన్ని ప్రతులు.

84. 1. సొచ్చిన - ఉ. త. 2. వుండను - కొన్ని ప్రతులు. 3. పరగించి - ఈ. ట.

85. 1. యమ్మున - ఖ. శ. మ. 2. వేయుదును - కొన్ని ప్రతులు. 3. డమ్ముల -
ఆ. క. త. వ. 4. మేను - హ. 5. నడదు - కొన్ని ప్రతులు.

86. క. ¹కోపించి యాతఁ డొండొక
చాపము గొని ²నవనిశాతసాయకములు జా
³హోపరితలముల నురమున
⁴నేపున నాటుటయుఁ ⁵బార్డుఁ డెలన వొ్వలయన్.
87. ఉ. సారథిఁ గూల్చి యశ్వములఁ జంపి తదంగములందు సప్తతి
క్రూరశిశీముఖులఁ బరిఘోరముగాఁ ¹దొరఁగింపఁ బ్రస్ఫుర
ద్యూరిగదాభిరామాఁ డయి దుర్దమలీల రథంబు డిగ్గి యా
ధీరగుణోత్తరుం డతనితేరి²దెసం గవినెన్ ³రయంబునన్.
88. వ. ఆరాజు పరుణచనయుం వనియు నగ్గద వరుణువరంబున వచ్చిన దనియును
వరుణుం డతనికి దాని నిచ్చునప్పుడు దీని ధరించినవాఁడు రిపుల కజయ్యుం
డగుఁ ¹బోఁబెక్కించుకొననివానిమీదం బ్రయోగించిన వానిన మరలి వధి
యించు నని చెప్పె ననియును బెద్దలవలన విందుము.
89. ఉ. కాలము ¹ప్రాప్త మైన మదిఁ గానఁడ యన్నియమంబు మేదిని
పాలకుఁ డప్పు డట్లగుటఁ జంకజనాభుని వైచె నాతఁ డా
ఖిలీగదం దోదంసమునఁ బెట్టిన నూతనపుష్పమాలయుం
బోలి వెలింగెఁ గాని యది భూవర నొంపద యించుకేనియున్.
90. వ. ఇట్లు గోవిందునకుఁ గుసుమాభరణం బై పొలిచి ¹యాశణంబు.
91. ఆ. అశనికరణి వచ్చి యాశ్రుతాయు¹ధునిపై
నమ్మహోజ్వలాయుధమ్ము ²వడినఁ
86. 1. కోపమున నాత - ఊ. ఏ. ణ. 2. వడినిశాత - ఐ; నవతిశాత - ఈ. ఊ. ఏ. వ.
3. హోపరిఘచయము నరువై నేపున - పెక్కు ప్రతులు; హోపరిఘముల నురంబున -
కొన్ని ప్రతులు. 4. నేవర - కొన్ని ప్రతులు. 5. గ్రీడి - ర.
87. 1. బరగింప - హ. 2. వయిం - కొన్ని ప్రతులు. 3. సముద్ధతిన్ - కొన్ని ప్రతులు.
88. 1. జోడె - హ.
89. 1. వక్ర - అ. వ. శ. 2. గతిం - కొన్ని ప్రతులు. 3. దంగమున - కొన్ని
ప్రతులు.
90. 1. తతణంబు - పెక్కు ప్రతులు.
91. 1. వునిపై - ఐ. క. వ. 2. వడియె - కొన్ని ప్రతులు.

బాధ్యుచేత మున్ను తాహులు దెగిపడ్డ
యతఁడు గొండ గూలినట్లు కూలె.

92. వ. ఇట్లు వరుణతనయుఁడు వడినం గనుంగొని.

93. క. అచ్చటిబల¹ములుఁ బ్రభువులు
నచ్చెరువును భయము మనములం దడరంగా
విచ్చిన నట చనియెడు వి
వ్వచ్చునిఁ గాంభోజ²విభుఁడు వడి మార్కొనియెన్.

94. వ. ¹ఇట్లు మార్కొనుటయును.

95. సీ. అర్జునుం డతని నేడమ్ముల నేసినఁ బదియే¹నుశరములఁ బార్థుఁ గృష్ణు
విశిఖత్రయమున నవ్విభుఁ డేయ నాతని విజయుఁ డస్త్రద్రవ్యయ
విహతుఁ ²జేయ
³బాణముల్ మూఁటను బటుశక్తిఁ గ్రీడి నొప్పించి కాంభోజుండు
పేర్చి యార్చె
నరుఁ డల్లి వెనఁ బదునాలుగుదూపుల సూతాశ్వకోదండకేతనములఁ

తే. ⁴గూల్చి దొడ్డనారసమున గుండెకాయ
వగుల బెట్టెయుటయు నతిప్రబలపవన
భూరిరయమునఁ ⁵గూలు మహీరుహంబు
తెఱుగు దోఁప సుదక్షిణుఁ ⁶దొరికి కెడసె.

96. వ. ఇట్లు కాంభోజపతి వడుటయు శూరసేనశివసాతిప్రముఖానేకదేశంబుల
బలంబు లబ్బులమర్దననందనుం జుట్టుముట్టిన వతండు దఱచు¹వాలంపగముల

93. 1. ములు శ్రమయుచు - వ. 2. రాజు - ఇ. డౌ. ణ.

94. 1. ఈవచనము పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

95. 1. డు - కొన్ని ప్రతులు. 2. జేసె - కొన్ని ప్రతులు. 3. బాణాశ్రయంబున -
ఇ. 4. నలి గూల్చి యొక దొడ్డనారసమున గుండె వగులచుటయు నతి ప్రబల
వదన - వ. 5. గూలెడు భూమిరుహము - ఓ. ర; గూలెడు భూధరంబు - త
6. దొరిగి - హ; దొరిగె నేల - ఊ. ఫ.

96. 1. వాలమ్ముల - కొన్ని ప్రతులు.

నాటువేలరథంబుల రూపుమాపినం గనుకనిం దెరలినం గని శ్రుతాయువు
 నయుతాయువును గాండివి రెండుగెలంకుల సాయకసహస్రంబులు నిగిడిం-
 చుచుం ²గవిసి రప్పుడు శ్రుతాయువు చేతితోమరంబున నొచ్చినవివ్వచ్చుం
 బిడుగు ³పడినవానిం గొఱవిఁ జూఁడినతెఱంగున నయుతాయువు ⁴నాలో-
 నన శూలంబు వైచి పోలం జేసిన విషాదంబున గరుడధ్వజుండు ⁵సోగయ
 నాకపిధ్వజుండు నిజధ్వజదండం బొక్కింత యూతగొన ⁶న నక్కురు
 నైన్యంబుల సింహ ⁷నాదంబులుం దూర్యనినదంబులుం తెలంగె ⁸నంత శౌరి
 ప్రబో ⁹ధింపం దేటి ధనంజయుం డైంద్రాస్త్రింబు ప్రయోగించుటయు నది
 వివిధాయు ¹⁰ధాకారంబు ¹¹నం గవిసి యయ్యిరువురహస్తమస్తకశకలం
 బులు ధరం దొరంగించి తదనుచరులం బంచ ¹²శతరథికవీరయోధుల వధి
 యించి చూపఱకు విస్మయం కాపాదంప నిలింపవతిసుతుండు దఱిమికొని
 పోవుతటి ¹³నయ్యిద్దఱకొడుకులు నియుతాయువు దీర్ఘాయువును ¹⁴కోక
 వేగంబున నరవాయి గొనక పయిం బడిన ¹⁵నుద్దవిడిఁ గవ్వడి వారలం
 దండ్రులం గూడ ¹⁶ననిచి మహార్ణవంబు గలంచుమందరంబుచందంబు ¹⁷న.
 నీబలంబులం దిరుగుడువడం జేయుచు నురవడించు ¹⁸నమయంబున.

97. ఆ. కురునరేశ్వరుండు పురికొల్పఁ బ్రాచ్యక

శింగదాక్షిణాత్య లంగబలము

మేచ్చ ¹తతియు ²బెరయ మెయికొని తాఁకిరి

గజఘటాసమృద్ధి గారు ³కొనుచు.

2. గదిసి - కొన్ని ప్రతులు. 3. పడ్డవానిం - కొన్ని ప్రతులు. 4. వాలోనన -
 కొన్ని ప్రతులు. 5. సోగయ - పెక్కు ప్రతులు. 6. నంగురునైన్యం - పెక్కు
 ప్రతులు. 7. నాదంబులు సెలంగె - పెక్కు ప్రతులు. 8. నంత - కొన్ని ప్రతు-
 లలో లేదు. నప్పుడు - ద. ప. మా. 9. ధించినం దేరి - పెక్కు ప్రతులు; ధించినం
 దెలిసి - ఊ. ప. 10. ధప్రకారంబుల - వ. మా. 11. లం - కొన్ని ప్రతులు.
 12. శతయోధుల - పెక్కు ప్రతులు; వింశతి రథికుల - జ. బ. వ. 13. వారిద్దఱి-
 కొన్ని ప్రతులు. 14. పితృమరణకోకవ్యాకులవేగం - పి. శ. ప. న. 15. విజ-
 యుండు వారల - పెక్కు ప్రతులు. 16. సూతరథరథ్యంబులతోడ ననిచి -
 పి. శ. ప. న. 17. నుంబోలె - పెక్కు ప్రతులు. 18. నవసరంబున - కొన్ని ప్రతులు.

97. 1. బలము - ల. 2. మెఱచు - కొన్ని ప్రతులు; గడిమి - ణ. 2. కొనగ - న.
 కొన్ని ప్రతులు.

యుండ నెత్తురు ³వెల్లు లొండొండ ⁴వెరిగె
నుల్ని భూతభేతాళంబు లోలలాడ.

104. వ. ఇమ్మెయి నద్భుతవిక్రమంబున ¹నతిక్రమించి కడంగుకవ్వడి నంబుపతి
యగుశ్రుతాయువు మార్కొని నొగ నొగం దాఁక నరదంబు వలుపుటయు.
105. చ. అతనిశరాసనంబును హయంబులఁ ద్రుంచిన నాశ్రుతాయువు
ద్యౌత¹గద నొప్పఁ బట్టి దనుజాంతకు ²ప్రేసె నరుండు దగ్గదా
హతి యొనరించె నొండుగద నాతఁడు వెండియు విక్రమించినకా.
శతమఖసూతి యాతనిభుజంబులు ³గంఠముఁ ద్రుంచె ప్రేల్పిడిన్.
106. వ. ఇత్తైఱంగున ద్రోణాచార్యుం గడచి కృతవర్ముని ¹బెట్టుపటిచి శ్రుతా
యుధునిం గూల్చి కాంభోజపతిం బడవైచి శ్రుతాయుఃప్రభృతుల నుల్లిపి
తటిమి ²భవదీయనై న్యంబు సొచ్చి బహువిధయోధప్రాణంబుల ³బాణ
వాళంబులం బీల్చికొనుచుం చెలుచ నడరుఫల్గునుం గనుంగొని నీకొడుకు
దేరు దోలుకొని ⁴యొంటిమై నక్కుంభసంభవుకడకుం జని కటకటం బడుచు
నతని కిట్లనియె.

-: దుర్యోధనుఁడు ద్రోణుని దూఱనాడుట :-

సం. 7-69-1

107. చ. నిను నవలీల దాఁటి ప్రజ నేలకుఁ గోలకుఁ దెచ్చుచున్నయ
ర్జునుఁ దలయెత్తి యైన నటు సూడవు పాండవపక్షపాతి నీ

3. లేలులొం - కొన్ని ప్రతులు; వెల్లువొండొం - కొన్ని ప్రతులు. 4. పరచె -
కొన్ని ప్రతులు.

104. 1. విక్రమించు - ర. వ.

105. 1. గతిగిట్టి యొప్పి - ర; గద యొప్ప గిట్టి - పెక్కు ప్రతులు; గద నొప్ప ద్రెప్పి -
ఊ. ఎ. ఏ. 2. వైచె - ఏ. 3. రెండును - ర.

106. 1. బెండు పటిచి - శ. వ; బెట్టు పఱపి - ణ. 2. భరతనై న్యం - పెక్కు ప్రతులు;
పరనై న్యంబు - వ; కురునై న్యంబు - ఈ; భవత్తై న్యంబు - ఐ. ఓ. ర. 3. బాణాన
లంబునం - ద. మా. 4. యొండుమై - వ.

మన మటు ¹గాన నెప్పుడును మాదెసఁ గప్ప యెలుంగుఁ తామ వై
యునికి యెటుంగ వచ్చె ²నటు లూటట గావర మిచ్చినాఁడవో.

108. క. నిను నమ్మి యొందువలనికిఁ
జనక జయద్రథుఁడు నిలిచి నై న్యముతో నా
తనిఁ జంపెడు తేనియవూ
సినకత్తివి గాక మానిశివె యూహింపన్.
109. వ. అని పలికి కార్య¹దాహంబునం జేసి తనరాజనం బడంచుకొని యతండు.
110. తే. నైంధవున కడ్డ మున్న చానజంబు
పార్థురాకకు ¹వెలువెలఁ తాటఁ జొచ్చె
నార్తిఁ బలుకు నా²మాటల కలుగ కకట
చావకుండంగ నాతనిఁ గావ వయ్య.
111. వ. అనిన విని యాచార్యుం డతని కి ట్లనియె.
112. క. నీమాటకు మాయశ్వ
క్థామవచన¹ములకు నేఁ బదరుదునె విను మా
దామోద²రుమతి ముంగలి
గా మారుతవేగఘోటకస్ఫురణ³మెయిన్.
113. క. చనునప్పు ¹డతని²యమ్ములు
³వెనుకఁ బ్రజం దాఁకుచుండు వివ్వచ్చుని నే
107. 1. గాక - కొన్ని ప్రతులు; గాననెప్పు - ఎ. శ. ష. సూ; గానయెప్పు - వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. నిటు - కొన్ని ప్రతులు; నెటు - స. కొన్ని ప్రతులు; నటు లూరడగా - ఘ. య. మ. వ. శ. హ.
109. 1. చాంబు - ప.
110. 1. వెలువెల - కొన్ని ప్రతులు. 2. మాటకు నలుగ - ఐ. త. శ. ష.
112. 1. నాచు - కొన్ని ప్రతులు. 2. రుండు ముంగలి - ర. 3. మునన్ - పెక్కు ప్రతులు.
113. 1. డేయు కిరములు - హ. 2. శరములు - పెక్కు ప్రతులు 3. వెనుకప్రజన్ - పెక్కు ప్రతులు

జన నీక యాఁగువాడనె

కని కని యిటు లేల పలుకఁ గౌరవనాథా.

114. వ. అది యట్లుండె నొక్కహితంబు నెప్పెద నాకర్ణింపుము సేనాముఖంబు
విడిచి యే నర్జునువెనుకం బోయినం బాండవబలంబు లరులం ¹దోతెంచు
మనయొడ్డు గలంగిన నైంధవుం గాచు టరిది యట్లుంగాక రాజమధ్యంబున
ధర్మరాజుం బట్టెద నని యాడిననాకు నప్పని యేమటం దగునే యతనిన
వేచి నిలిచెద విశేషించి వృద్ధ సగుటంజేసి శీఘ్రయానం ²బుళకల్గం బయి
యుండు గాండీవియు నీవును దుర్యోవయోవర్తనులరు శంక లేక వానితో
విరోధంబు గొన్నవాడవు తగుసహాయులం ³గూర్చికొని యడ్డపడుము
చయ్యనం జను మని పలికిన నతండు.

115. చ. నినుఁ గృతవర్మ ¹గెల్చి యవసీపవరప్రకరంబు ²సోర్చి పే
ర్చినవరు సేన కాదు మరసేనయు నింద్రుఁడు నై నఁ దాఁక నే
ర్చునె ⁴యది కార్యతంత్రముగఁ జూచిత యేని భవన్నియోగముఁ
గొనకొని చేసెదఁ యశము గోల్పడ ⁵కుండఁగఁ జూడు మెమ్మెయిన్.

116. వ. అనుటయు ¹నగ్గురుం ²డక్కురువశీః గనుంగొని ⁴సీవు నిక్కంబు పలికితి
కిరిటి యట్టివాడ ⁵నేఁ దొక్క యద్భుతంబు సూపెద నిక్కవచధారణంబు
చేత రక్షితుండ నై యతనిం దలపడుము ⁶కృష్ణుండును నమస్తజనంబులు
వెఱుగువడం దదీయశరంబులు నీతను⁷వు దాఁక కుండం గలయని యని
చెప్పి యొక్కపసిండి కత్తశంబునం దాశక్తి యావహించి యిచ్చినం బుచ్చు

114. 1. ద్రోచి యేతేర - పి. శ. మ. 2. బుళకల్గంబై యుండదు - కొన్ని ప్రతులు.
3. వంశ - కొన్ని ప్రతులు; వంశవయస్కులరు - ఇ. ఊ. ఏ. 4. గూడికొని -
చ. వ. ప.

115. 1. సేచిన యసేకవృప్రక - ఆ. గ. జ. బ. వ. స. సోర్చి - కొన్ని ప్రతులు. దొట్టి -
కొన్ని ప్రతులు. 2. రమణప్రక - కొన్ని ప్రతులు; వరముఖ్యుల నొంచి మించి -
ఐ. 3. లీల సోర్చిన - కొన్ని ప్రతులు. 4. యిది - కొన్ని ప్రతులు. 5. కుండుట
చూడు - కొన్ని ప్రతులు.

116. 1. గురుండు - పెక్కు ప్రతులు. 2. డుకురు - కొన్ని ప్రతులు 3. తితో సీవు -
కొన్ని ప్రతులు. 4. సీవు - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 5. సేనొక్క - కొన్ని ప్రతులు.
6. గృష్ణుండు - అ. ఊ. బ. ణ. 7. వునందాశ - ఊ. ఐ. ద.

కొని ప్రితుం డగుచు నియతాత్ముం డై దానిం దొడుగునప్పు డాచార్యుం
డిది దొల్లి దేవసంరక్షణార్థంబుగా నజుండు దేవేంద్రున కిచ్చె నది⁹ యతం
డంగిరమనకు నంగిరమండు బృహస్పతికి బృహస్పతి యగ్నివై శ్శునకు నగ్ని
వై శ్శుండు నాకను దీని నొసంగి¹⁰ రని¹¹ యెఱింగించి సమంత్రకంబుగాఁ
¹²దొడిగి నానావిధవాక్యంబుల దీవన లిచ్చి పొ మ్మని యనుజ్ఞ¹³ సేసిన
నమ్మహిపతి యుబ్బి యరదంబు నత్వరంబు సేసి యనేకరథకరితురగ¹⁴నరని
కరంబులు¹⁵దన్నుం బరివేష్టించ వివిధతూర్వనాదంబులు నింగి ముట్ట వివ్వచ్చు
వెనుకొనియె¹⁶నట్టియెడ¹⁷నిక్కడ.

117. చ. సురభసవృత్తిఁ బాండుమతనై న్యము లొక్కట నేచినం గడుం
దిర మయి¹నీబలంబులు నుదీర్ణత సూచిన జాహ్నువీసము
ద్ధరయమునా²భిషుట్టనముతో³నెన వచ్చె నరేంద్ర యుద్ధ సం
గర మతిఘోర మయ్యె నొకకాలము నట్టివి సూడ మెయ్యెడన్.

118. వ. ¹అయ్యవసరంబున.

119. ఆ. నడుమ భానుఁ డాచ్య నక్షముఁ గనుగొని
దాని మిగులు¹బుద్ధి ధరణి భాను
యుగముఁ దాల్చె ననగఁ నొప్పిరి తీవ్రతే
జమున గురుండు ద్రుపదసంభవుండు.

8. కిచ్చిననది-ఈ. ఖ. డ. 9. నతండ - కొన్ని ప్రతులు. 10. గెనని-ఇ. ఏ. జ. బ. ర. వ.
11. యెరుంగించి - గ. త. ర. ల. 12. దొడివి - స. పెక్కు ప్రతులు; దొడివి -
ఈ. చ. స; దొడివి(గించి) - అని పాఠములు. 13. చేసిన - పెక్కు ప్రతులు;
యిచ్చిన - ఓ. త. ర. 14. నరనికర - పెక్కు ప్రతులలో లేదు; పదాతులు - ర.
15. తనుంబ - ఓ. వ. 16. నట్టియెడ - పెక్కు ప్రతులలో లేదు; నంత నిక్కడ -
కొన్ని ప్రతులు. 17. నిక్కడ - కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

117. 1. మార్బలంబులు - పెక్కు ప్రతులు. 2. వి. - ఇ. ప. వ. హ. కి. సరి - డ. ప.
బ. స; నెనవచ్చి - కొన్ని ప్రతులు.

118. 1. ఈవచనము కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

119. 1. భంగి - ఓ. న. ల.

120. వ. ఇట్లు ద్రోణధృష్టద్యుమ్నులు మెఱసి పోరి ¹రప్పు డప్పాంచాలవరుండు
గురునిశరవర్షంబులు వారించుచు మిగిలి మనవాహినిపై నడరి నేల నెత్తు
టం ²దోచిన నతనికోల్తలకుం గాక యొడిగి యచ్చటిప్రజ మూఁడుగుంపు
లయ్యె ³నప్పుడు ద్రోణుండు గినిసినం పాంచాలకేకయప్రముఖబలంబులు
గలంగం బడిన ⁴మగుడ ⁵నస్మత్సైన్యంబు పురికొనుటయు ధర్మసూనుండు
సోగగానియోధా ⁶పీఠసహితంబుగా నురవడించినం గని విక్లగ్ధనిచింశఱిచిత్ర
సేనులు భీమసేనుని బాహ్లికుండు ద్రౌపదేయులను దుశ్శాసనుండు సాత్య
కిని శకుని నకులసహదేవులను సోమదత్తుండు శిఖండిని నలంబునుండు ఘటో
త్కచుని దలపడిరి శల్కుండు సింధురాజుకడ నుండియు నగ్గలిగ నమ్మొగ్గ
రంబు మొగంబునకుం జనుచు ⁷మరలుచునికేంజేసి తత్కాలస్సీ ⁸హితుం
డయిన యుధిష్ఠిరుం చాకె నివ్వధంబు ¹⁰నం చార్కొనిన ¹¹యద్ధారలు
నానావ్రకారదారుణవిచిత్రసంగరంబులు నేసి కల్లవితాళోకపుష్పితకింశు
¹²కవనంబులం బోలి పొలిచి రాసమయంబున దుస్ససేనుండు కై నేయుని
మూర్ఛితుం జేసిన నాలోనన తెలిసి యితండు ప్రచండభంగిం జెనంగె గవల
యమ్ముల కోహటించి గాంధారరాజు ద్రోణు దెనకుం బాతె నట్టియెడ.

121. క. మనమూఁక యొడిగి గుంపులు
గొని యెప్పటియట్ల యగుడు గురుఁ డతిరభసం
బున ధృష్టద్యుమ్నుని భీ
ముని ధర్మజుఁ బొదివి యుగ్రముగ నేసె నృపా.

122. వ. ¹అయ్యవపరంబున.

123. క. ఉభయబలంబులుఁ బురికొని
యిభతురంగస్థందనంబు లీలఁ బ్రోవులుగా

120. 1. రప్పాంచా - పెక్కు ప్రతులు. 2. జొత్తిల జేసిన - న. 3. మూకలయ్యె -
గ. జ. బ. వ. 4. నప్పుడు - కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 5. మగుడ - కొన్ని
ప్రతులలో లేదు. 6. మనవైన్యంబు - కొన్ని ప్రతులు; యుష్మత్సైన్యంబులు -
కొన్ని ప్రతులు. 7. పీరులతో నురవడించి - ల. 8. మగుడు - ఖ. చ. వ.
9. హితుండై యుధి - పెక్కు ప్రతులు. 10. నమార్కొ - ఏ. ద. 11. యొండొ
రులు - ఝ. డ. 12. కాకారంబులం బోలిచిరి - పెక్కు ప్రతులు

122. 1. ఈవచనపం ట. ఇ. ప్రతులలో లేదు.

సభయాశ్చర్యాత్మకు లై
నభశ్చరులు వొగడ నీమనం బోరాడెన్.

-: ధృష్టద్యుమ్నుద్రోణాచార్యులయుద్ధము :-

సం. 7-72-22

124. వ. అట్టిసంకులనమరంబున మస్తిరోత్సాహుం డై నిజవ్యూహం బభేద్యం బగునట్లుగా కుంభదవప్తంభంబునం బేర్చి కుంభసంభవుండు ధృష్టద్యుమ్ను ¹మిగిలి పాండవనై న్యంబు డై న్యంబు నొందించుచున్న ²నప్పాంచాలకులప్రదీప కుండు గోపోద్ధీప్తితుం డయి పారావతవర్ణంబు లగుతన⁴రథ్యంబుల నగ్గురు నరుణాశ్వంబులకా బెరయ నరదంబు వజిపించి ⁵పలకయు వాలునుం గొని సాహసికత్వంబున నతని తేరికడ ⁶నొగఁ ద్రొక్కి ⁷యెక్కి కాడివయిం జిత్ర గతులు మెఱసి తఱి చై తొరఁగు తదీయశరంబులు నిజశరీరంబుఁ ⁸జోక నీ కుండెడు⁹నాలోఁ జేయార్పు రాకుండియుఁ దమకంబునం గృపాణంబు వినరినం దద్రథతురంగంబులయంగఁబులు వెడచెడ చాఁచకొలది నయ్యాచార్యుండు రయంబున.

125. తే. అలుఁగు చెక్కలు¹గాఁ జేసి హతుల సూతుఁ దునివి నిడమును ²బలక్యుం డ్రుంచి వైచి మేను లఱించి కులిశంబుఁ బోనిదొడ్డ వారసం బేయ సాత్యకి నడుమ ³నఱికె.

123. 1. రథసాశ్చ - ల.

124. 1. నింగడచి - ఈ. 2. సమయంబున పాంచాల - వ. 3. తముఖుండై - కొన్ని ప్రతులు. 4. గుఱ్ఱంబుల - హ. 5. పలుక - పెక్కు ప్రతులు. 6. నొగలు - కొన్ని ప్రతులు. 7. యెక్కి - కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 8. శేర సేర - అని పాఠములు. 9. నట్లుగా ఐడియుచు నాలోగాలు చేయార్పు - ఒ. ద. ప. వ. వీ. క. ష. నా.

125. 1. గావించి - హ; గానేసి - న. ప. ర. వ. 2. బలక - కొన్ని ప్రతులు. 3. నఱికె - కొన్ని ప్రతులు.

126. వ. ఉట్లు శినిపుంగవుండు సింగంబు ¹వాదివిన²కురంగంబుఁ గాఁచుచందంబున
ధృష్టద్యుమ్ను రక్షించి తొలంగం గొనిపోయె ననిన విని యాంఖికేయుండు
సంజయున కిట్లనియె.

127. క. పులివాతికండఁ గొనుగతి
నలవునఁ బాంచాలపసయు ¹నయ్యెడరునకుం
దొలఁగించిన సాత్యకిపై
నలుక వొడమఱుండు ²నెట్లు లాచార్యునకున్.

128. వ. ¹అనుటయు నమ్మానవపతికి నూతనూనుం డిట్లను నట్లు సేసినం గినిసి గురుం²డు
తెక్కలు గల పెనుఁబాముకై వడి సాత్యకిపై ³గవియుటయు నతండు
నిజసారథి నాలోకించి యివ్వెప్రండు ధర్మతనయభయంకరుం డితని
మార్కొనవలయు నని పలికి తేరు నమ్ముఖంబు సేయిం⁴చె నితైఱుంగున.

129. క. తలవడి చావరుచులు మెఱుఁ
గులగములుగ గుణనితాంతఘోషంబులు గ
ర్జలుగా నారథికోత్తమ
జలదయుగము ¹మెఱసి సాంద్రశరవర్షము²లన్.

130. వ. అంతకంతకుం ¹గదిసి భల్లంబుల నేట్లాడం దొడంగిన.

131. చ. గొడుగులు గేతవంబులును గూ¹లఁ దనూర్ధతర క్తధార ²తొ
లెడుగజదానతోయముల లీల వహించె బలదృవయంబు న

126. 1. లలోని - త. 2. మాతంగంబు - ల. శ; కరింద్రంబు - ఇ.

127. 1. నట్టియెడరునం - కొన్ని ప్రతులు. 2. పెట్టునా - కొన్ని ప్రతులు.

128. 1. అనవుడు నూత నూను(నందను, నుతు) డమ్మానవపతి కిట్లను - అని పాఠములు;
అనిన విని - ర. 2. డెరకలు - ద. వ. వ. 3. నడరుటయు - కొన్ని ప్రతులు.
4. చిమహాస్త్రింబులు నిగుడించె - ఎ. బ.

129. 1. మెఱసె - పెక్కు ప్రతులు; పొదవె - ల. 2. నన్, గన్ - అని పాఠములు.

130. 1. గడ(ణ)గి - కొన్ని ప్రతులు; గవిసి - ల. వ.

131. 1. లగనుర్ధత (నుర్ధత) - కొన్ని ప్రతులు. 2. లెల్లడ - వ.

160. క. పెరికితి నలుగులు మేనులు
నెరిక బడ నెల్లెడలఁ గలయ ¹నిమిరితి హరు లి
త్తటి ²నీకులు ద్రావక తె
ప్పిట ³వెట్లొకొ శత్రునై న్య⁴భీకరమూర్తి.
161. క. వెన్న ¹మునుగఁ దివియఁగ లే
కున్నను ద్రావఁ దగునీకు లొదవిన హయముల్
నిన్ను గెలిపించు ననవుడుఁ
గన్నుల నగి యర్జునుండు ²గల వివె యనుచున్.

:- అర్జునుడు దివ్యాస్త్రముల ధరఁ బగిల్చి కొల నుత్పాదించుట :-

సం. 7-74-32

162. మ. ¹ధర దివ్యాస్త్రహతిం ²బిగిల్చి కొల నుత్పాదించి వే దానికి
న్మరజాలంబుల ³నిల్లు గట్ట మననై న్యంబుల్ వెఱుం ⁴బొందె న
చెరు వందె⁵ సురసంఘముల్ హరి నుతించెం బొంగి యప్పార్తు భూ
వర ము న్నిట్టివి సూడరు⁶ వినను నెవ్వారుం ద్రిలోకంబులన్.⁷
163. తే. హర్ష మందస్మితముతోడ నమ్మరారి
యపుడ హయముల మెయి ¹వెట్టునట్లు నేసి
²తడిమి నీకులు ద్రావించి తడవి మగుడఁ
దెచ్చె మనయోధు లెల్లను విచ్చలింప.

160. 1. నిమిరితి - కొన్ని ప్రతులు. 2. నీరులు - అ; నీళ్లు ద్రావకయ(యు) - కొన్ని ప్రతులు. 3. వెట్లొకొ - కొన్ని ప్రతులు. 4. భీషణ - కసం. శర. పెక్కు ప్రతులు.
161. 1. లుమును(నుం) గ దివియలే - కొన్ని ప్రతులు; మునుంగ గడులే - ఉ. ఐ. 2. గలవే యను - పెక్కు ప్రతులు.
162. 1. వరదివ్యాస్త్ర - వ. 2. బెకల్చి - ఆ. హ. 3. గట్టుగట్టి, గట్టగట్టి - వ. 4. గందె - ద. వ. హ. 5. ఈ పద్యము తరువాత అట్టి యెడ, - అను పదనము కొన్ని ప్రతులలో గలదు.
163. 1. వెట్టునట్లు - వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. తడిమి...కడిమి, మగుడ - కొన్ని ప్రతులు; తరిమి నీళ్లు ద్రావించి యంతటను - గ. ఐ. బ. వ; తవిలి మును నీళ్లు ద్రావించి తరిమి మగుడ - ప.

164. వ. ¹కట్టు నేద దేర్చి.

165. క. మును దివ్యాస్త్రజలంబున
జనియించిన¹నీరితోన సఁభూతం బై
యొనరిన²భాణము మేపెం
³దనిపునఁ దురగములకు ⁴దర్ప మెలర్పన్.

166. వ. మేపి కట్టాయితం ¹బయి మనమూ కలనడుమం బడంతులపిండులోనం
గ్రాలెడు ²విలాసియుం బోలె విలసిల్లుచు నమ్మహానీయరథ్యంబులం
బూన్పినఁ జాండవమధ్యముం ³దారథం బల్లిన యెక్కె నాతడవున దుర్యో
ధనుం ⁴డనతిదూరవర్తి యై వారలం గని వేగంబున వచ్చుచుండె వార
లక్కడ ⁵చూడ రయ్యనరంబున నచ్చటిభూకల్లు ⁶లెల్ల వెల్ల నైన
మొగంబుతోడ వెఱంగంది డెందంబులు గుండుచుండం దమలో నిట్లనిరి.

167. మ. చతురంగంబులు¹ నొక్కపెట్ట వివిధాస్త్రజ్వాలలం ²గవ్వగా
నతివేగంబున ³మింగెఁ గ్రోలె ఘనమాయఁ రూ పడంగించె నా
నితఁ డన్నింటిని రిత్త వుచ్చుచు మదం బేపార నిమ్మై రణ
ఊతయుం బీనుఁగుపెంటఁ జేసె ⁴జెనయం ⁵జిట్టాడఁగా శక్యమే.

168. సి. కురుసేనపైఁ బడ్డ సరకు సేయక మంచు విరియించుకానుని వెరవు మెఱసి
యిది నడ¹గల నని యించుక గొంకక తనఘోటకంబులఁ ²దడవఁ బనిచి

164. 1 ఈ వచనము కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

165. 1. నీటి - ఆ; నీరువలన - ద. వ; నీరిలోన - ర. 2. ఘాసము - అ. గ. వ. హా;
భవణము - వ. 3. దనిపుగనత్తురగ - స; దనిపుగ (దనివిగ, దనుపుగ), నత్తురగ -
అని పాఠములు; దనుపుల నత్తురగ - వ. 4. దర్పం బెనగన్ - పెక్కు ప్రతులు.

166. 1. బైనమన - కొన్ని ప్రతులు. 2. విలాసుడుం, విలాసినియుం - అని పాఠములు.
3. డు - కొన్ని ప్రతులు. 4. డతిదూర - ఒ. క. ర; డనతి దూరంబున వర్తిల్లు
వారలం - వ. 5. చూడక నైంధవుని వలనిక యడరి రయ్యవ - కొన్ని ప్రతులు.
6. లునెల్ల - కొన్ని ప్రతులు; లువెలువెలనై - వ.

167. 1. ల - కొన్ని ప్రతులు. 2. చెల్పితా - హా; గప్పితా - అ. 3. మ్రింగ గోరి -
స; మ్రింగబోలె - ఘ. డ. 4. నితనిం జిట్టాడ - పి. శ. ష. 5. జెండాడగా - చ.

168. 1. వలనని - వ. 2. దడుమ, దడుష - అని పాఠములు.

తే. 7. సురవడింపపు వీరల సరకు గొనక
 వీని శిసిప్పుడ యట్టులు విడిచి శతదపు
 10. మనుడు నతఁ డిది వోలున యనుడుఁ దేరు
 డిగ్గి సారించెఁ గ్రీడి గాండివగుణంబు.

152. చ. ఎడఁ గని యబ్బులంబు గడునేఁడైఁ గట్టి మహాస్త్ర¹శస్త్రము
 ల్గడువడిఁ గుప్పఁ ²గూరగఁ బలంబునఁ బైఁ దొరఁగింప నేచి క
 వ్వడి వివిధోజ్జ్వలాస్త్రముల వాని వెనక మగిడించి తాఁకుపె
 ల్లడరఁగఁ జేసె మింటికలయంతయుఁ ³జిట్టలు గట్టుమంటలన్.

153. వ. ఇతైఁజున.

154. క. లావును ¹వెరవును మెఱయఁగ
 నీవీరులు పాండుపుత్రునిం బొదివినచో
 నావీరునియక్కజ ²మగు
 లావు వెరవుఁ గరతలామలక మై వోఁచెన్.

155. వ. అట్టియెడఁ జతురం¹గంబులు.

156. క. నొచ్చినఁ జచ్చినఁ దెరలిన
 విచ్చిన నయ్యెడరు సూచి ¹విసువక వైవైఁ
 జొచ్చి²నఁ గడుఁ గ్రక్కిఁజిసిన
 నచ్చట మనసేనలోన నార్పులు ³వెడలెన్.

7. సురవడింపకు - చెక్కు ప్రతులు. 8. శిసిప్పుడట్టులు - శర. కొన్ని ప్రతులు.
 9. తడుము, తరుము - అని పాఠములు. 10. మనుడు నిది వోలు నని హరియని
 నదే - ద. వ.

152. 1. వర్షముల్ - ఈ. వ. 2. గూర తురగంబులవై - ఐ. ల; గూలగ బలంబులవై -
 బ. 3. జంటలు గట్ట, జిట్టలు గట్ట - న. కొన్ని ప్రతులు.

154. 1. వీరము మెర - ఓ. త. 2. ముజనావలికిం దోచె గర - ఐ.

155. 1. గ బలంబులు - కొన్ని ప్రతులు.

156. 1. విడువక - ఐ ర. 2. కడుంగ్రక్కి - క. ఐ. ర. హ. 3. నిగుడెన్ - అ.
 జ. వ. వ.

157. వ. ¹అభలునుండు పాదచారి యై ²యునికిం దేకువ సెడియును గెలుపున
కానపడియును నిట్లు గ్రమ్మిన కౌరవనై న్యంబు పొంగి³నసముద్రంబుపోలిక
యగుటకుం దగి⁴నతరంగంబులచందంబున నిగుడు శరవరంపరలవలనను
ఘోషంబు చాడ్చునం జెలంగు తూర్వనాదంబులవలనను వివిధసత్త్వంబుల
విధంబున సుల్లసిల్లు మాతంగతురంగమథటస్యందనసందోహంబులవలనను
జలియింపక చెలియలికట్టయుం బో⁵లె నని నిలువరించి ⁶యవ్యక్రమకు
తూహ⁷లి విజృంభిం⁸చిన.

158. సీ. పటుభల్లనికరంబు పర¹గినఁ బటియ లై యఱవఱ లయ్యెడు నరదములును
²నానార్దచంద్రకాణవాత మడరినఁ దునియ లై మేదినిఁ ³దొరఁగుకరులు
కాతనారాచ⁴పుంజం⁵బులు నిగిడినఁ గుదురు లై కూలెడు ఘోటకములు
వివిధాస్త్రతతులు పన్నినఁ ⁷గండ లై వండఁ దఱిగినట్లుండుపదా⁸తీచయము

తే. నగుచు ¹భీభత్సరాద్రమహోద్భుతములు

మూర్తిమంతంబులుగ మనమొనలు రక్త

మాంసమేదో²స్థిమన్తిష్కమయ¹⁰తఁ జూడ

ఘోరరూపంబు లై పరిక్షోభ మొందె.

159. వ. ఇవిధంబునఁ గురుసేనం గనుపు¹కొట్టి నవ్వుచున్నకవ్వడిం గనుంగొని కమల
నాభుండు.

157. 1. అట్టియెడ నాఫ - కొన్ని ప్రతులు. 2. యని తేకువ - పెక్కు ప్రతులు.
3. న - కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 4. న. - కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 5. యధికవిక్రమ -
ఉ. త. 6. లియై - కొన్ని ప్రతులు. 7. చె - ఉ. త.

158. 1. పిన - కొన్ని ప్రతులు. 2. నాగార్ద - చ. వ; నానాకరార్ద చంద్రవాత -
ఇ. త. 3. దొరుగు - పెక్కు ప్రతులు. 4. ప్రజం - వ; 5. బులచే గుప్పగుదు
పల్లె - వ. 6. గుదుపల్లె - ఘ. ఝ. డ. ర; గుదులునై, గుదిగొని - అని పాత
ములు. 7. గండలై - ర. 8. కులము - పెక్కు ప్రతులు; కులును - ఈ.
9. రాద్రభీభత్సమహా - పెక్కు ప్రతులు; రాద్రభీభత్సభయానకములు - ఉ. ఎ.
6. 10. తజాతఘోర - ల.

159. 1. కొట్టిన కవ్వడిం - శర. హ.

142. వ. ఇవ్యిధంబున రాద్రసంబు దళుకొత్త దర్పంబున నైంధపుం దున్నదిక్కున
కుం బోవంబోవ.

-: విందానువిందు లర్జునుచేత మృతి బొందుట :-

సం. 7-74-17

143. క. విందానువిందు లేక

న్యందనగతు లై కడంగి నై న్యంబులుఁ దా
రుం దెప్పచెరల నానం
శ్రందనందనునిమీడఁ గవిసిరి గడిమిన్.

144. వ. ఇట్లవంతీశ్వరు లిరువడించి.

145. చ. హరులపయి మురారిపయి నాతనిమేనను కాణిపర్వముల్
గురిసి రతండు వారి నతిఘోరశరంబుల నొంప ధీరతం
చెరలక వారుఁ దద్రథము దేల్చిరి తూపుల వెల్లి నల్లి య
య్యిరువుర విందులుం దునిమి యేపున మూఁకలపెల్లడంచుచున్.

146. క. తోడన కడువేగంబునఁ

గ్రీడి తురంగముల నూతుఁ గేతనమును దు
న్నాడుచు విందునితల యిల
వై దొల్లఁగ వేసెఁ దీవ్రభల్లప్రహతిన్.

143. 1. దెప్పచెరల - ర; దెప్పచేల - కొన్ని ప్రతులు. 2. గడగిరి, గణగిరి - అని పాత
ములు; గదిసిరి - డి. ఎ. ఏ.

144. 1. వంతి దేశాధీశ్వరు - ల. హ. 2. లురువడించి - పెక్కు ప్రతులు.

145. 1. మెయి - కొన్ని ప్రతులు. 2. మేనున - కొన్ని ప్రతులు; వైదగ - ట. వ.
3. జాలముల్ - వ. 4. నొంచి - కొన్ని ప్రతులు; ముంప నెంతయున్ - ర. వ.
5. విండ్లునుం దునిమి - పెక్కు ప్రతులు; విట్లునుం - ట. బ. 6. పేల్లడంచు - వ.

146. 2. గజేనె - కొన్ని ప్రతులు. 2. గ్రూరభల్ల - పెక్కు ప్రతులు; దీవ్రభల్ల - వ;
ఘోరభల్ల - బ.

147. వ. ఇట్లు దల¹దునుముటయు బలుగాలిం²గూగుతరువుపోలి³కం బడినయగ్రజు
నాలోకించి యనువిందుం డలుకయు నుమ్మలి⁴కంబు నుల్లంబునం బెనంగొన
గద గొని⁵సంరంభంబున.

148. చ. అరదము డిగ్గి తీవ్రగమనాతిశయంబునఁ గిట్టి బాహువి
స్ఫురణ దలిర్ప దానవనిషాదనుఫాలము వ్రేసి యార్వ ను
ద్వరరథసం బెలిర్ప గదఁ ద్రుంచి పదంబులు బహుకాఖలుకా
శిరమును¹ద్రెంచి వాని బలి సేసె ధనంజయుఁ²డాడిభూమికిన్.

149. ఆ. దొరలు వడిన సేన¹దూలక యవ్వీరుఁ
జుట్టుముట్టుటయును బెట్టు²గవియు
కాటుచిచ్చు దఱచుఁ³గానల నీటుగఁ
జేయుపగిదిఁ దోపఁ జేసె నతఁడు.

150. వ. ¹ఇన్విధంబున.

151. పి. అచ్చోటు¹గదలి విష్వచ్చుండు సనఁ జన నతని²మైవాడును హయవయంబు
³దప్పియు నతనికి నప్పుడు నైంధవుఁ డున్నెడ దూర మైయుండుటయును
గని సంతోసము⁴నొంది కారవయోధులు సింహనావంబులు సేసి తలుచు
నారథికోత్తముఁ డచ్చుతుఁ జూచి⁵రథ్యమ్ములు మేనుల నలుఁగు లుండ

147. 1. దున్నాడుటయు - గ. వ. 2. దూలు - స. కొన్ని ప్రతులు. 3. కిం గూలిన
యగ్ర - క. ఘ. ఝ. డ. ర. వ. 4. కయుంగదుర గద గొని - ద. వ. 5. రథ
సంబున - ఇ. త.

148. 1. ద్రుంచి - పెక్కు ప్రతులు. 2. దాహవంబునన్ - వ.

149. 1. దెరలక - కొన్ని ప్రతులు. 2. గిట్టి - కొన్ని ప్రతులు. 3. గాన నీటుగ (నిపు
రుగ)జేయుపగిది దోప జేసి నిగిడె నతడు - వ. స. పెక్కు ప్రతులు.

150. 1. ఈ వచనము ఓ. ఓ. ట. ప్రతులలో లేదు.

151. 1. గదచి - పెక్కు ప్రతులు; వాని - ఇ. ఓ. ద. వ. 2. వై - ఎ. ల. 3. దప్పియు-
శర - పెక్కు ప్రతులు; దర్దయు - ల. 4. సంబంది - ల. 5. బొంది - పెక్కు
ప్రతులు. 6. రథ్యంబుల - పెక్కు ప్రతులు

ప్పుడు వెఱఁ గంఁదె ⁴నచ్చెరువుఁ బొందె వియచ్చరకోటి⁵ యిట్లు పో
రెడునెడ ద్రోణువిల్లు వెస రెండుగ సాత్యకి ద్రుంచె ద్రుంచినన్.

182. క. గురుఁ డొండొకవి లైతి న

సరభసము¹గ నదియుఁ ²దునిమె సాత్యకి మఱియుం

ద్వరిమిగ నెక్కు వెట్టఁగ

శరాసనము లెన్ని³యేనిఁ జక్కడిచె వడిన్.

183. వ. అట్టియెడ నాచార్యుం డాత్మగతఁబున.

184. తే. రామునఁదును గార్తవీర్యక్షిపికు

నఁదు నరునందు భీష్మునియందు దక్కఁ

గలుగునే యెందు నీయస్త్రబలము పీని

¹యాశువిక్రమ మద్భుతం బయ్యెఁ జూడ.

185. వ. అని యగ్గించెఁ జారణసిద్ధసాధులు సఁకీర్తనంబులు సేసిరి ¹వెండియు
నొండుకోదండంబు గొని యగ్గురుండు ²దొరంగించినశరంబులు కై నే
యుండు ³దుత్తుమురు సేసిన.

186. క. పీరు¹న కై నను నిది

²భావారూఢంబు గానిపనియే యనుచుఁ

³మీవా రెల్లను ⁴బెలుచం

గై వారము సేసి రతనిఁ గౌరవనాథా.

3. దిచాచెను బ్రమోదము తోడను దేవకోటి పోరెడు - ర. 4. విస్మయము -
కొన్ని ప్రతులు. 5. టులంత - వ.

182. 1. న - కొన్ని ప్రతులు; నమరియు - వ. 2. ద్రుంచె - కొన్ని ప్రతులు. 3. యెన్ని -
ర. వ; యెన్ని - క. ఘ. ఝ.

184. 1. యమిత - ట. వ; యందు - ర.

185. 1. మరియు - కొన్ని ప్రతులు; వెండియు నొండొక కోదం - వా. 2. దొరంగించు -
ట. వ; దొడగిన - ఈ. 3. దుత్తునియలు - కొన్ని ప్రతులు; దుత్తుమురుగా జేసి -
కొన్ని ప్రతులు.

186. 1. లకై - కొన్ని ప్రతులు. 2. భావాంతర్గతము - ట. 3. నీవా రెల్లను - పెక్కు
ప్రతులు. 4. నాతని...రపుడు గౌరవ - ఇ. త. ల; నతని... రెలమి గౌరవ-వ.

187. వ. అప్పలుకులు ¹సహింపక.

188. కా. ఆగ్నేయాస్త్రము ద్రోణుఁ ¹దేసిన సముద్యజ్ఞాల్లికామాలికో
ద్విగ్నుం బయ్యె ²సఖంబు వారుఁగరావిర్భావముం జేసె ³గ్రో
ధాగ్నిస్ఫూర్త వెలుంగ నాశినివరుం డబ్బాణముల్ ద్రాసని
ర్మగ్నవ్యోమచరంబు ⁴తై తొడరి పోరం జొచ్చె నొండొంటితోన్.

189. క. ¹ఘోరంబు గాఁగ హాహా

కారము లెసంగంగ బలయుగంబును డయ్యెం

²బోరి పెడఁబాసి శాంతము

లై రెండును నిలిచె నమ్మహాస్త్రము లధిపా.

140. వ. ఆసమయంబున ధర్మజభీమనకులసహదేవులు శై నేయునకు బాసట యై
¹తఱిమిన ధృష్టద్యుమ్నప్రముఖరథివరులుం దలకడచి భారద్వాజుం
దాక్షటయు దుశ్శాసను మున్ని ²డికొని మనదిక్కు రాజకుమారవర్గంబు
వారలతోఁ దలపడిన నుభయబలంబులుం బురికొని యోహరిసాహరిం
బెనంగుచుండె ³సప్పు డక్కడ.

141. క. నరుఁడు దనతేరు వోయె ¹దు

తెరువున ²కై నంతసేనఁ ³డివ్రాస్త్రములకా

ధరఁ ⁴గూల్పంగ నయ్యెడ న

య్యరదముఁ గృష్ణుండు ⁵వఱపు టద్భుత మయ్యెన్.

187. విని సహిం - హ.

188. 1. దేసెను - ర. హ. 2. జనంబు - కొన్ని ప్రతులు; జగంబు - కొన్ని ప్రతులు.
3. గోపాగ్ని - చెక్కు ప్రతులు; రోహాగ్ని - వ. బ. వ. 4. వైదొడరి - వ; లై
కణి - ఊ. ఎ. ఏ.

189. 1. ఘోరములు గాగ - ద. వ; 2. బోరబెడ - ర.

140. 1. తరమిన - చెక్కు ప్రతులు. 2. దుకొని - కొన్ని ప్రతులు. 3. నంత నక్కడ -
కొన్ని ప్రతులు.

141. 1. డి - కొన్ని ప్రతులు. 2. మన్నంత - స. కొన్ని ప్రతులు. 3. దివ్యాస్త్ర -
కొన్ని ప్రతులు. 4. గూల్పగా నాశనియరదము - హ. 5. నడపు - ఖ. చ.

కొల నక్కజంబుగ నీ నలుగులమొన ఘటియించి యమ్ముల దాని కిట్లు గట్టి
సారథి లీల నశ్వముల⁸ కార్యము దీర్చునంతకు నీవపుచు⁹ నెపుల నిలిచి

- అ. గౌరవమునఁ దాను గానివాఁడును బోలె
నరద మెక్కె¹⁰నింక నడ్డపడఁగ
నలవియే పురారి కై నను వీనిచేఁ
జచ్చు¹¹వాఁడు గాక నై ంధవుండు.

169. వ. అనుచు నీయోధవీరు లందఱును బెండువడి యుండిరి గాని యందు
నొకండేనియు నక్కున మార్కొనువాఁడు లేఁ డయ్యె నట్లు గోపాలదే
వుండను గ్రీడియు బాలక్రీడవిధంబుగా విహరించి యనాయాసగమనవిలా
సంబు మెఱయం జని చని పొద్దు వాలుట గమంగొని పాంచజన్యదేవద
త్తంబు లొత్తి రయంబు గైకొని యరిగి రాచక్కటిం గొంధఱు నరపతు
లొండొరులం బురికొల్పి కొని యడ్డపడి తవులు వెట్టి పెట్టు పెనంగి నము
ద్రంబు సొచ్చినయేలులుం బోలె నడంగి రట్లు నై న్యంబు గడచి బలితంపు
వల ప్రచ్చి కొని వెలువడినమహామత్స్యంబును రాచుముఖంబు బెడలిన
చంద్రార్కులుం బోలె బొలిచి యట వోవుచుండ నయ్యెడ నై నికులు
సింధురాజుపని సాలించి తొలఁగి రిత్తెఱంగున దుస్తరంబులగు బహుళబలం
బుల నిస్తరించి యయ్యిరువురుం దల లెత్తి చూచి తమలో నిట్లనిరి.

8. నలుగుల ఘటియించి యమ్ముల దాని కిట్లమరగట్టి - కొన్ని ప్రతులు; నలుగుల
వెడ(నిగు)డించి యమ్ముల...గట్టి - ర. హ. 4. యమ్ముల...గట్టి - వ; యమ్ము
వుల...గట్టి - ఐ. ఓ. 5. దాహము - ఊ. త. 6. నరదంబు - అ. గ. జ. బ.
7. నవల - కొన్ని ప్రతులు. 8. గౌరవమున - కొన్ని ప్రతులు. 9. నితనికడ్డ -
ఇ. ఐ. 10. సరిదియే - చ. హ. 11. గాక నేడు నైంధ - ఊ. ఏ.

169. 1. నయ్యోధులు బెండు - కొన్ని ప్రతులు; నయ్యోధవరులు బెండు - కొన్ని ప్రతులు;
నయ్యోధముఖ్యులు బెండు - ఓ. హ; నీయోధులందఱు బెండు - ఐ. బ. ద. శ. మ.
2. యందొక్కండేని - కొన్ని ప్రతులు; యందొక్కరుండేని - కొన్ని ప్రతులు.
3. యుమార్కొను - కొన్ని ప్రతులు. 4. గోపాలుండును - కొన్ని ప్రతులు. 5. గిరీ
టియు - వ. వ. 6. నతి మనోహరంబుగా - ద. ప; బాలక్రీడావిధంబుగా - న.
7. తవులు వడి పెనంగి - న కొన్ని ప్రతులు; తడవు పెనంగి - ఎ. స; తవులు వెట్టి పెనంగి -
పెక్కు ప్రతులు. 8. లుంబోలె - కొన్ని ప్రతులు; విధంబున - ఊ. ఏ. 9. వెలువడిన -
కొన్ని ప్రతులు. 10. చంద్రాదిత్యులు - ఘ. ఝ. డ. వ; చంద్రసూర్యులు - ఊ. త.
11. బహుళబలంబుల - పెక్కు ప్రతులు; బహువ్యూహంబుల - ఇ. ఐ.

170. అ. వీడె నై ంధవుండు వీని¹చుట్టను గృహ
 శల్యగురుతనూజసౌమదత్తి
 కర్ణకర్ణసుతులు గావలియున్నారు
 పోటుమగలు గాన పూచి పట్టి.

171. వ. అని పలికి వార¹లో నాజయద్రథుం దప్పక చూచి వెండియు.

172. క. వీ రేమి గాచెదరు తా
 నేరూపున బ్రదుకు వీర ¹లేల మగలు జం
 భారియుఁ గాచినఁ దన్నును
 బారి²సమరి కాక నింగిఁ బడనిచ్చెదమే.

173. క. అనుపలుకులు నీయోధులుఁ
 దనయులు వినుచుండ ఘోరతరదుర్గము లె
 ల్లను గడచి ¹లాభదేశము
 సనఁ జొచ్చినవణిజు లట్ల సమ్మదలీలన్.

174. వ. ఒప్పినయప్పురుషసత్తములం గనుంగొని యారథికజనంబులు విస్మయంబునం
¹దమలో ని ట్లనిరి.

175. తే. పెక్కునదు లీది వెడలుట పేర్చుదావ
 శిఖలు గడచుట దారుణాశీవిషముల
 బారి దప్పట గాదె కుంభజముభోగ్ర
 కూరయోధుల మిగిలి వచ్చుట దలంప.

170. 1. చుట్టను - సూ. కొన్ని ప్రతులు.

171. 1. లా జయద్రథుం - కొన్ని ప్రతులు.

172. 1. లీల నాసురబృందారకులు - వ. 2. సమరువాడ రథము బలపుము వేగన్ -
 బ. వ. క.

173. 1. లోభ - వ.

174. 1. విస్మయంబున - పెక్కు ప్రతులు.

176. వ. అనుచు నా¹కృష్ణుల నుపలక్షించి.

177. క. గురుముఖజహురధికశరో

త్కరముఃచే నైనక్రొత్తగంట్లను మమనో
భరితనవకర్ణికార
స్ఫురితాచలయుగముభంగిఁ ¹బొలిచిరి చూడన్.

178. క. అని యగ్గించుచు సింధువి

భుని¹దెస విగతాశు లైరి భూవల్లభ య
వ్వనజాడు లెఱ్ఱిసెర లొ
ప్ప నతని పీఠించి ⁴యార్చి బరవస ⁵మలరన్.

-: కవచధారణంబున దుర్భేధముం డట్లునుతోఁ దలవడుట :-

సం 7-76-37

179. వ. ¹కడంగి రంతఁ గురుపతి గూడవచ్చి కుంభసంభవకృతం బగుకవచంబుకతం
బున భయంబు దక్కి బలంబునకుం దలకడచి తనరథంబు జయద్రో²థం
డున్నదిక్కున కడ్డంబు³గాఁ జొచ్చిన నతని మూరెల నున్న⁴పీఠలోకంబు
ముదంబున సింహనాదంబులు సేయ శంఖభేరిస్వనంబులు సెలంగం దమతేరికిం
గట్టెదు రై నిలిచి⁵నం గని కృష్ణుండు ⁶గ్రీడి కి ట్లనియె.

180. క. అపద ముట్టినయెడ ని

ప్లేపారంగ వలదె ¹రథికుఁ డీతఁడు శశ్వ

176. 1. కృష్ణాధునులమప - కొన్ని ప్రతులు; జిష్ణుల - ఓ.

177. 1. బోరి - వ.

178. 1. యెడలనిరాశు - ఊ. ఏ. 2. భుల - ఊ. ఏ. 3. కనులొప్ప - వ. 4. మిగుల -
వ. 5. మెనగన్, మొప్పన్ - వ.

179. 1. కనిమనంగి రివ్విధంబున గురు - ఊ. ఏ. 2. భు(ని)దిక్కున - కొన్ని ప్రతులు;
భుని రథంబున - ఐ. ఓ. ఇ. 3. గారానిచ్చి - అ. గ. వ; గాబోనిచ్చి - ఎ. ద. వ
గా నిలిపి - ఇ. ఓ. ఓ. వ. 4. శూరలోకం - కొన్ని ప్రతులు. 5. పొలిచినం గ?
కొన్ని ప్రతులు. 6. గిరిటి - పెక్కు ప్రతులు.

180. 1. ధీరుడే - వ.

తోక్తో²ద్దీప్తుఁడు శిమాదెసఁ
జాపకకావేది దర్పసంపన్నుండున్.

181. క. గోమునఁ జెరిగినవాఁడు మ
హా¹మానోదగ్రచిత్తుఁ డట్లగుటను సం
శ్రామంబున కలుకం డు
ద్దామభుజాపీర్వదుర్మదశిస్సుఁడున్.

182. క. మనకును నితనికి పైంధవుఁ
డనునొడ్డన నయ్యె జూద మధి¹కౌఠ్యత్యం
బున గెలుపుము చిరకాలము
శివమున రారాజు నలుక శిమండింపు తగన్.

183. ఉ. ఈశఁడు మీకు నావదల కెల్లను మూలము ధర్మపుత్రు¹డు
ద్వ్యాతమునం బరాభవము శివోందఁగ జేసినపాపనిశ్చయం
దాతరుణిలలామమున కమ్మెయి భంగ మొనర్చె వీఁడు నీ
చేతులలా వెలుంగఁడు విశిష్టకుభం విది నీకు ఫల్గునా.

184. క. ఎఱిగినఁ జేరఁడు చేరుట
యెఱు¹కువ మై మనకు దైవ మిచ్చినసిరి యి
ట్లఱిమిన శియాలో¹ గ్రక్కున
శివకు మిశఁడు దెగిన మనమనఃపీడ దెగున్.

2. ద్వితుండుమా - కొన్ని ప్రతులు. 3. మీదెస - పెక్కు ప్రతులు.

181. 1. మహిమోదగ్ర - కొన్ని ప్రతులు; మానగ్రస్తచిత్తు - ఉ. ఏ. బి. చ. లి. వ. శ. మ. స. 2. గ్రామమునకునలు, గ్రామమునకునులు, గ్రామమునకు భీకరు డుద్దామ- అని పాఠములు. 3. స్ఫూర్తితుడున్ - ఓ.

182. 1. కౌత్సక్యం - ఎ. బి. ఓ. త. 2. మనంబునను రాజు - కొన్ని ప్రతులు; మనమున మె రాజు - వ. 3. మండింపు - కొన్ని ప్రతులు; మర్డింపు - అ. ఇ. వ.

183. 1. నింద్యూత - అ. ఆ. వ. 2. దోర్లగ - హ.

184. 1. కమెయిన్ - బి. వ. పి. ప. సూ. 2. యీలోగ్ర - ద. పి. సూ. 3. నరుము మిశడు - వ.

185. మ. వెరవే సంపదఁ గోరి గాండివగుణావిరూపతపాణాలి కి
 1. ఘోర యై వచ్చుట యిమ్మహిపతి కితం 2. దేహిక్కా యత్యంతని
 మురకారోన్మతి నిన్నుఁ దాఁక దలఁపం జోద్యంబు వీ డగ్గ మై
 దొరకో లర్జున సీకుఁ దొంటి సుకృతస్తోమంబుకల్మిం జుమీ.
186. క. ఇతఁడు వడినఁ బ్రజ విచ్చును
 ధృతి నైంధవుఁ 1. డటిమెనేనిఁ దెగు నాతం డు
 ద్ధతి విడిచి 2. పాటిపోయినఁ
 3. బ్రతి న కదియ చాలుఁ గడఁగు పటుకార్యసిధి.
187. వ. అని పెక్కుభంగులం జెప్పిన 1. విని విష్వచ్చుం డచ్యుతు నాలోకించి.
188. ఉ. ద్రౌపది వడ్డబన్నము లుదగ్రత మేదినిఁ బెద్దకాల మి
 చ్ఛాపరతంత్రుఁ డై తనవశంబుగఁ జేసిన వీని 1. గర్వముం
 గోపము వెంపదే మనము గుండఁగఁ జేయదె యింత నెవ్వ నే
 లా పొరిగొందు నీతనిఁ జలంబు బలంబును నీవు మెచ్చఁగన్.
189. అ. ఒరులదిక్కు 1. సనకయరదంబు నీతని
 యున్న యెడకు నడపు మన్న నతఁడు
 నట్ల చేయఁ దనకు నఖిముఖు లై వచ్చు
 వారిఁ జూచి మనుజువల్లభుండు.
190. క. మనమునఁ గొంకక యెదురుగఁ
 జనియె నిజోద్ధతికి మెచ్చి జనపాలకు లె
185. 1. ట్లరవై - వ. 2. డిందొక్క డత్యంత - ర. 3. ద్ధతి - వ; న్నతి తోడ దాకె
 4. నీదు తొంటి - కొన్ని ప్రతులు.
186. 1. డడ్డ మైన - ద. వ; డడరె నేని - న. 2. దాగిపోయిన - స. కొన్ని ప్రతులు.
 3. బ్రతికినదియ - వ.
187. 1. విని - పెక్కు ప్రతులలో లేదు.
188. 1. దర్పముం - న.
189. 1. రథము నరుషక యవ్విభు డున్న యెడకు - ద. వ. 2. ముఖ మై - ద. వ

ల్లను బిచ్చలింప సేనా
నినదం బెసఁగఁగ ఘోర¹నిష్ఠురవృత్తిన్.

191. క. తముఁ బిలుచుచు నిన్విధమున
సమ¹దాటోపగతి నడరు జనపతిఁ గని చి
త్తము లిలర నార్పి నిజశం
ఖము లొత్తిరి శార్దూధరుఁడు గాండి²ధరుఁడున్.

192. చ. ఎలమిఁ జెలంగు కృష్ణుల యహీనసముద్దతిఁ జూచి ¹కోకవి
హ్వలు లయి మానవేంద్రుడెస నాసలు ²మాని మృగంబు భ్రాంతి ను
జ్జ్వలి³దనలంబులో నులుకుచందముగాఁ గొని నీదుయోధవీ
రు లకట చచ్చెఁ జచ్చె నని మ్రోయఁగ నాతఁడు వారి కిట్లనున్.

193. క. భయ మేటికి వినుఁడు ధనం
జయునిం గేశవుని నాదుశర¹కిలాసం
చయమున ²నేర్చెదఁ బేర్చెద
నయనానందంబు మీ కొనర్చెదఁ ³గడిమిన్.

194. వ. అని పలికి పార్థుం గనుంగొని యవష్టంభంబున.

:- దుర్యోధనుఁ డద్భుతం దలపడి యధిశేపించుట :-

సం. 7-77-35

195. చ. వినుము కిరీటీ దివ్యశరవేదివి నాఁ జను దేను లేనిచో
టను మును నెల్లె నీకు నిచటం జన నిత్తునె యిప్పు నీబలం

190. 1. నిచ్చయ వృత్తిన్ - పెక్కు ప్రతులు; నిచ్చయ భంగిన్ - ఓ. జ; నిచ్చయ బుద్ధిన్ - ద. ప.

191. 1. రాటోప - ల. హ; దాటోపమున - న. ప.

192. 1. కోపవి - ఈ; వారువి - వ. 2. మాలి - ప. వ. 3. దహనంబు - హ.

193. 1. లీలా - వ. 2. నెదిర్చి పేర్చెద - వ. హ; నేర్చెద జూడుడు - ఓ. కి. బ్రీతిన్ - వ.

బును హరినేర్పుఁ జూచుటకుఁ బోరికి వచ్చితి నీవు పాండురా
జునకు జనించి తేనిఁ ¹దెగి చూపుము శౌర్యము నస్త్రసీర్యమున్.

196. వ. అనుచుఁ గ్రూరంబు లగుమూఁడు¹నారాచంబుల నన్నరు నేసి శరచతుష్ట
యంబున హయంబులు నొప్పించి పదికాణంబులు పద్మనాభునురంబునం
గ్రుచ్చి ²మునిగోల యొక్కకోలం దునిమినం గినిసి క్రీడి యాతనిపైఁ జతు
ర్దశ³నిశితప్రదరంబులు వరగించిన నవి యమ్మహిపతిమైమఱువు చాఁకి
మిట్ట⁴పడుటయుం జూచి తొమ్మిదిదూపులతోడం బంచాశుగంబులు నిగిడిం
చినో నవియు నిప్పలంబు లగుటయు ⁵నిరువదెనిమిద⁷కాణంబు లడరించె
నవ్వాలమ్ములు నమ్మెయిన వ మ్రొన విషాదంబున వాసుదేవుండు వాసవి
కి ట్లనియె.

197. క. మున్నెన్నఁడు నివ్వధ మేఁ
¹గన్నది గా దమ్మ ²తెడలె గాండ్రివము లా
³పున్నీ భుజములక క్రియు
మిన్నక పోఁ జిత్ర మిది యమిత్రధ్వంసీ.

198. ఆ. నీకుఁ జూడ ముష్టి నెలపు నాకర్షణ
గాఢతయును శాణగతియుఁ దొంటి
యట్లా యొండుభంగి యై తోఁచెనో నాకు
నున్నరూపు ¹సెప్ప వన్న పార్థ.

195. 1. దగ జూపుము - వ.

196. 1. వారసం - కొన్ని ప్రతులు. 2. ములుకోల - కొన్ని ప్రతులు. 3. విశిఖంబులు
వర - వ. 4. పడంజూచి - కొన్ని ప్రతులు; పడుట చూచి - పెక్కు ప్రతులు.
5. యమ్మహిస్త్రంబు లవియు నిప్పలంబు - కొన్ని ప్రతులు. 6. నిరువై యెనిమిది -
కొన్ని ప్రతులు. 7. నిగుడించిన నవ్వాలమ్ములు వమ్మెన - కొన్ని ప్రతులు.

197. 1. గన్నారగ జూడ లేదుగాం - హ. 2. లడలె - వ; వెడలె - సూ. 3. పున్నిజ
భుజ - వ.

198. 1. చెప్ప మన్న - కొన్ని ప్రతులు.

199. చ. పిడుగుల యట్ల తాకి రిపుబృందములం దెగటార్చు నాటి నె
 వ్వుడు భవదీయ¹దివ్యశరపుంజము ²తొక్కుట నిప్తు ³పొల్లు వో
 యెడు నిది నీవు నిమ్మతివిహీనపుంజతువు ⁴నేమి నేట్లకుం
 జెడుటకు నొక్కొ విస్మయము నెందెడు దెంద మలంతః తొందెడున్.
200. వ. అని యిట్లు దన్ను నిదించుకొనుచు గోవిందుం డడిగిన బరందరనందనుం
 డతని కిట్లనియె నీది యొక్కకవచధార¹ణంబు మున్ను ద్రోణుఁ డొక్క
 రుండ యెటుంగుఁ డందపడి నాకు నెఱింగించె నిప్పుడు సుయోధనుండును
 నెటుంగు తెఱుగు ²గావించెం గావలయు నిమ్మెయి మైమఱుపు త్రిలోకం
 బల కభేద్యం బగుట³యు నీవు నెటుంగుదు వెఱింగియు న న్నడుగ నేల
 భువనత్రయంబునందును ⁴వస్తుప్రకారంబులు నీయెటుంగనియవియుం
 గలవే యది యట్లుండె నితండు దీని నగ్గురుకరుణం బడసినవాఁ డై.
201. క. విను మాటదివోలెం దన
 తనువున కడ్డంబు గాంగఁ దగిలిచికొన్నాఁ
 డనఘ యిటు లైన ¹నెట్లగు
 వని ²యెటుంగడు దీనివిధము లన్నియు చెలియన్.
202. క. నావంటి¹బలువుఁ జేతుల
 లావును జూడు మిదె నీతలం ²కుడుగఁగ నే
 నీవిభునిఁ గవచరక్షితుఁ
 డై ³విలసిల్లంగ నీక యలఁచెదఁ గృష్ణా.
199. 1. దీప్తశర - కొన్ని ప్రతులు. 2. లక్కుట యిపు-న. కొన్ని ప్రతులు. 3. పొల్లబో-
 కొన్ని ప్రతులు. 4. నేమిచేతకుం - వీ. న; నేడు నేట్లకుం - హ.
200. 1. ణంబున నై నది మున్ను - న. 2. చేసెం గావ - కొన్ని ప్రతులు. 3. యు -
 పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 4. వస్తుప్రకా - న. య.
201. 1. నీదగునని - వ; నిట్లగు - కొన్ని ప్రతులు. 2. తలపడు - వ; యెరుగుదు -
 వ. హ; యెరుగుదు మైన విధము - వ.
202. 1. బలిమి - వ; కొలది - ఊ. 2. కుడుగుము - కొన్ని ప్రతులు. 3. విలసిల నీక
 వీని నలచెద గృష్ణా - వ.

203. వ. అంగిరసుం డమరఃతికి నొక్కమహాస్త్రం బిచ్చె దాని నతండు నా కొనంగె
నది నిఖలకవచనిర్భేదనశీలం బై యుండు దాన నిమ్మైయిమటు ¹వటువుట్లు
²సేసెద.

204. క. అని వెన నాదివ్యశరం
బహునమంత్ర¹ప్రకాశ మగునట్టులుగా
గొనయమునఁ ²జేర్చి తిగించినఁ
గని యశ్వత్థామ బాహుగర్వం ³బలరన్.

205. తే. ¹అధిపసర్వాస్త్రఘాతీ యై యతిశయిల్లు
నస్త్రమునఁ జిత్రముగఁ ²దెగయంద తునిమె
నమ్మహాస్త్రంబు న ట్లది వమ్ము ³గాఁగ
నెఱిగి వెఱు గంది హరి కతఁ డిట్టు లనియె.

206. వ. ఆచార్యపుత్రు నస్త్రప్రభావంబున నవ్వీఖంబు వినిహతం బయ్యెఁ బునః
ప్రయోగంబు సేసిన నది యొప్పమి ¹సేయు నని వింటి ²నావింటి³బలిమిన
సాధించెదం జూడు మను ⁴నవసరంబున నయ్యిరువురను దుర్యోధనుండు.

207. క. తొమ్మిది తొమ్మిది ¹వాలిక
యమ్మల మున్నెసి పటుశరాసారము పైఁ
గ్రమ్మించిన మనదెనఁ దూ
ర్యమ్ములు²నుం గీర్తనములు నార్పులుఁ తెలఁగెన్.

208. 1. వరువుట్లు(?) - వ. 2. గావించెద - చెక్కు ప్రతులు.

204. 1. ప్రకారమగు - కొన్ని ప్రతులు. 2. జేర్చి - వ. య. ల. వీ. హ. ఓ. బెనగన్ - ఈ; బమరన్ - ర.

205. 1. అదియు సర్వాస్త్ర - య. 2. నెఱయంగ దునిమె - జ. బ. దెగనంత(దెగయంగ)దునిమె - వ. 3. గావుతెరిగి - ఈ. ఖ. మ. య. శర; గావుదెరిగి - మ; వోవుతెరిగి - కొన్ని ప్రతులు.

206. 1. యగునని - వ. 2. నావింటి - ర. ప్రతిలో లేదు. 3. బలువున - ద. ప. వ. 4. సమయంబున - చెక్కు ప్రతులు.

207. 1. వాలికె - కొన్ని ప్రతులు. 2. సంకిర్త - వ.

208. అ. అలిగి యవుడు గఱచి యన్నరుఁ డాన్వపు
తురగములను సూతుఁ ¹దునిమి వైచి
రథము నఱకి యధికరయమునఁ దఱచుగ
నాఁటెఁ గరతలముల నారసములు.

209. వ. ఇట్లు విరఘండును వికలహస్తుండును నై ¹విషణ్ణుం డగునన్నరవాఘండు
వెడం గగుటం గటకటం బడి యాకంకటంబు నిష్ఫలం బనుబుద్ధిం బుచ్చి
వైచి యొం²డొకవచంబు దొడిగె నయ్యెడరు గనుంగొని శ్రీమంబునం
దత్తైస్సనికోత్తములు ³చతురంగబహుబలంబులతోఁ ⁴గవిసి కవ్వడిం ⁵జుట్టి
ముట్టి యలుఁగుల⁶సోనలు గురిసిన నతండు సంరంభవిజృంభితుం డగుటయు.

210. చ. అఱిముఱిఁ ద్రెల్లెఁ దేరులు గజావళి ¹గూఱెఁ దురంగమాంగము
ల్గిఱిగొనియె² మహి³ భటులు లెక్కకు మిక్కిలి సేన ⁴పాడుగా
⁵సలు మయి రప్పు కృష్ణుఁడు నినాదము భూగగనాంతరంబునం
దఱచుగ నొత్తై నిర్మథిత⁶దానవనై న్యముఁ కాంచజన్యమున్.

211. తే. ¹అట్లు భీషణ మగునర్జునాక్రమంబు
ఘోర మైనమురారిశంఖారవంబు
నధికభయసంభ్రమంబుల నావహింప
వధివ నలుగడఁ ²బఱచె నై న్యంబు గలఁగి.

212. వ. ¹శత్రుఁడగున.

208. 1. ద్రుంచి - కొన్ని ప్రతులు.

209. 1. విషన్నుం - ల; విషర్ణుం - వ. 2. దుక(గ)వ - కొన్ని ప్రతులు. 3. తురగ
న్యందన బహుళంబులగు బలం - వ; చతురంగ బలం - కొన్ని ప్రతులు. 4. గడిసి -
డి. ఖ. హ. 5. జుట్టు ముట్టి - ల. 6. వానలు - కొన్ని ప్రతులు; వాన గురియ - వ.

210. 1. దూఱె - వ. 2. పెల్లుగా - డ. 3. నరికె నరుండుకృ - ద. వ; నరకిన యవ్వుకృ -
ల; నురుమయి రప్పు కృష్ణుడును నొక్కట భూగగ - హ. 4. శాత్రవ నై న్య - వ.

211. 1. అట్లు - పెక్కు ప్రతులు. 2. జారె - రల.

212. 1. ఈ వచనము కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

213. క. మును ¹సంకట²పడి మూకలు
గనకని ³విచ్చుటయుఁ బిదప ⁴గాండివి ⁵మొఱునెం
బొనుఁగుపడి యుండి తగుగా
ద్భున ⁶మండుమహానలంబుపోల్కి మహిళా.
214. వ. అయ్యవసరంబున సింధురాజరక్షకం బైనబలంబు సంతోభసహితం బగును
తానాంబునం బొద¹లి శంఖభేరివణవాద²కృణానమేదురసింహనాదభరితరోద
సీతుహరం బయ్యె నచ్చిడిముడి³పడుట యవలోకించి.
215. క. మందస్త్రితమందరవద
నేందు లగుచు హరియు నరుడు నేడైఱఁ బ్రియముల్
డెందము¹లం బొంద భవ
న్నందనుపై నురవడించినం గని ²కడకన్.

-: వృషసేనుఁడు లోనగు నెనమండ్రురథికు లొక్కపెట్టి యద్భునుపైఁ గవియుట :-

సం. 7-79-1

216. క. వారలఁ బొదువ నడరుబులు
తేరులమొత్తముల ¹మిగిలి దీప్తవటు²రథో
దారు లగుచు నెన³మండ్రురు
వీరులు దఱిమిరి నితాంతవేగోజ్జ్వలు లై .

217. వ. ¹వారెవ్వ రెవ్వ రంచేని.

213. 1. సందడి పడి - ఇ; సనకట పడి - వ; సంకుల పడి - న. ప. 2. పడు మూకలు - ర. ల. 3. బరచుటయు - శ. 4. గాండివి వెసన్ - హ. 5. వొలిచెన్ - వ. 6. బొదలు మహానగంబు - వ.
214. 1. వి - ఘ. చ. బ. 2. రణన - బ. న. ల. హ. 3. పాటవలో - న.
215. 1. లొంద(రం) గ(ను) భవన్నందనుపై - కొన్ని ప్రతులు. 2. కినుకన్ - ట.
216. 1. మించి - జ. బ. 2. రవో - కొన్ని ప్రతులు; రయో - న. 3. మండురు - వ. సం. హ.
217. 1. వారెవ్వరం చేని - పెక్కు ప్రతులు; వారెవ్వరనిన - ర.

218. క. దండిమగ లైన వృషసే

నుండు ¹శలుఁడు నైంధపుండునుం గృపుఁడును గ
ర్జుండు గురువందనుఁడు శ
ల్కుండును భూరి²శ్రపుండు నుర్వీనాథా.

219. వ. ¹అందలు నొక్కమొగ లై.

220. క. తనదైన ప్రతివ నెఱువుట

కును ముఖ్యోపాయ మది యగుట నట్లు మయో
ధనుఁ బరిమార్చు గడఁగుప
ల్గునుఁ దలపడి ¹రాత్మశంఖసూ²షంబులతోన్.

221. క. అట్టియెడ దేవదత్తము

¹బిట్టాత్తె వరుండు పెక్కువిడుగులమోతక
²బెట్టు వఱచుతన్నినదము
పుట్టించెను దిగులు సిదుపుత్రకుసేనన్.

222. తే. చెవులు బీటలు వాఱంగఁ జెలఁగునమ్మ

హారవమ్మున ¹కులుకక యతనిమీఁద
విభుఁడుఁ గర్ణాదులును శరవృష్టి గురిసి
²రడరి నైంధపుదిక్కున కడ్డపడుచు.

223. వ. ఆనమయంబున నశ్వత్థామ ¹యుబ్బి డెబ్బదిమూఁడుమార్గణంబుల ముర
వైరిని ²భల్లీత్రయంబునం బాధుని నైదుశరంబులం దురంగంబు³లం గేతువు

218. 1. గురుడు - ర. 2. శ్రవసు డుర్వీనాథా - వ.

219. 1. ఇట్లందరు - వ.

220. 1. రందరును నకుంతిత బలులై - ట. వ.

221. 1. బెట్టాత్తె - వ. 2. బిట్టువరపు, పట్టువరచు - వ.

222. 1. కలుకక - ల. 2. రధివ - కొన్ని ప్రతులు.

223. 1. యు డెబ్బది మూడు - జ. వ. 2. బాణాశ్రయం - య. 3. లగేతనంబు
నొక్క విశిఖంబున నేవిన - వ.

నేనిన నవ్యాసవి యతని⁴ నూటయాటింటను గర్జుని⁵ బదింటను వృషసేనుని⁶
 ిమూటను నొప్పించి యొక్కకత్తి⁷ వాతీయమ్మున శల్యు⁸ చావంబు
 ముప్పికిం ద్రుంచిన.

224. సి. వేగంబ వేటొక్కవిలు గొని మద్రేకుఁ డతనిపై దొమ్మిదియమ్ము¹ లేయ
 ముప్పదిరెంటును మూట నేనిండిను బదియింట² నలువదిపాణములను
 గర్జభూరిశ్రవఃకర్ణనందనకృపగురుపుత్రు లేసి రన్నరుని మఱియు
 నాతనిమీఁద³ దివ్యాస్త్రంబు లైదు గోవిందు⁴ మై సప్తవిశిఖములును

తే. ద్రోణి¹ నిగిడించె నట్టిసందడి జయద్ర
 థుండు వారలమలుపున నుండి పఱపె
 సరభ² సముగఁ ద్రిసప్తతిసాయకంబు
 లమ్మహా³ బాహుదేసఁ గౌరవాధినాథ.

225. వ. ఇట్లు పెక్కం ద్రొక్కపెట్ట పె లేసివం గినుక¹ నూనిన² నవ్యు రౌద్ర
 రసం³ బు నలంకరింప.

226. క. వడి రాధేయుని నాతని
 కొడుకును బండ్రెంట¹ మూఁటఁ గుదియించుచుఁ గ
 వ్యడి యొకబలుతూపున నె
 క్కుడురయమునఁ² దునిమె శల్యుకోదండంబున్.

227. అ. తునిమి¹ తోన యతనిఁ దొమ్మిదియమ్ముల
 ప్రక్కఁ జేసి మూట సోమదత్త

4. నోలి యారింట - వ; నూటరువదింట - న. బదియేనింటను - ఓ. 6. బద
 మూటను - ద. వ; బదమూడింటను - వ. 7. వాలమ్మున - వ. 8. చావంబు
 ద్రుంచిన - ద. ప.

224. 1. లేనె - పెక్కు ప్రతులు. 2. నిరువది - జ. 3. దీవ్యాస్త్రంబు - వ. 4. వై -
 ఐ. బ. ల. 5. నిగుడించె - కొన్ని ప్రతులు. 6. సంబుగ సప్తతిసా - వ.

225. 1. బూనిన - కొన్ని ప్రతులు. 2. రౌద్రంబు నలువందనలం - అ. 3. బు వదనంబు
 నలం - మ. ర. వ.

226. 1. రెంట - బ. వ. 2. ద్రుంచె - ఓ.

227. 1. కినుక నతని - అ. జ. బ.

తనయు నెనిమిదింట ద్రౌణిని నిరువదే
నింటఁ గృపుని నొంచి నిలువరించె.

228. వ. మఱియు నిరువది మెఱుంగువాలమ్ము¹లశ్వత్థామ²యంగంబునం గ్రుచ్చె ని
ట్లందఱతోడను గ్రందుకయ్యంబు సేయ³సమయంబున నొక్కొక్కమరి
వారిపిఱుం⁴ద⁵నోర వాఱం దోచుజయద్రథు సేయం⁶దీఱకున్నం దమ
కంబున నెడనెడ నఱిముఱిందద్రథంబుదెస⁷కు నతఁడు వాఱ విడిచిన
విశిఖంబులు నూలుగల వప్పుడు భూరిశ్రవుండు వాసుదేవుని⁸చేఱిమునికోల
¹⁰నొకకోలం దునిమి కదసి క్రిడిమేనం¹¹దైన ప్రతిశరంబులు వరగించెం
దక్కటివా¹²రును నొక్కమొగిం గ్రూరనారా¹³చంబులు గుప్పించి
నొప్పించిన.

229. కా. కోపాటోప¹మహోగ్రమూర్తి యగుచుం గోదండటంకారలీ
లాపూర్ణం²బుగ భూనభోంతర మతం డయ్యోధుల³ తాదజా
లాపాతంబునఁ దూల⁴నేసి చటులవ్యాపారఘోరానిలా
తేనెతోభితవారివాహచయభంగిం జూపె నేపారఁగన్.

230. వ. అట్లు విచ్చియుం ¹గూడికొని ²మూఁకలం ³గూర్చికొని యెండోరులం
బురి⁴కొల్చికొని.

228. 1. నశ్వత్థామ యంగంబున నిరువది(మెరుంగు)వాఱమ్ములు గ్రుచ్చె - ప. వ; నిరువది
నాలుగు వా - ఘ. ఝ. డ. 2. యురంబునం - కొన్ని ప్రతులు; యరదంబునం -
ల; గలయం గ్రుచ్చె - ఊ. ప. 3. నవసరంబున - ద. ప. ర. వ; నెడ - ఎ. 4. దన
నిల్చి ఘోరనారాచంబు లేయ జయద్రథు - ట. ప. 5. నరవాఱం దోచు - స; నొర
పారం దోచు - వ; దోతెంచు జయద్రథు - ఆ. గ; జారి పారం దోచు - ఆ. ద. ప;
సగ పాటు దోచు - ల; వార బోరం దోచు - ర; నరవరగా దోచు - బ.
6. దేటపడకున్నం - ద. ప. 7. కుబాఱ - ల. శ. ప. 8. వుండు పట్టిన ముని -
టౌ. ణ; పు మునికోల - పెక్కు ప్రతులు. 9. మును(లు) - కొన్ని ప్రతులు.
10. నొక కోలం - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 11. ద్రి - కొన్ని ప్రతులలో లేదు.
12. ర లొక్కువృడి - ఇ. ట. వ. 13. చ నిచయంబులు - ఖ. చ. వ;
చ జాలంబులు - గ. ఘ. బ.

229. 1. సమగ్ర - ఇ. 2. బగు - ఎ. వ. 3. శేసి - కొన్ని ప్రతులు.

230. 1. గూడుకొని - పెక్కు ప్రతులు. 2. మరల మూక - కొన్ని ప్రతులు. 3. గూర్చు
కొని - పెక్కు ప్రతులు. 4. కొల్చుకొని - పెక్కు ప్రతులు.

231. క. ఆరథి¹కు లొక్కమొగి న

వీరునిపైఁ గవియుటయును విస్ఫురితశరా

సార మతఁడు² నిగిడించిన

వారిబలము రెల్లర క్తవారిం దేలెన్.

232. వ. ఇతైఱంగునం దెరలచుం¹ బొదువుచు భవదీయనై నికలోకంబు వోక
పెనంగె ననిన విని² యప్పు డేమేమి యడియాలంబులతో నెవ్వరెవ్వరి
సిడంబులు మెఱసియుండె నని యాంబికేయుం డడిగిన సంజయుం డి
ట్లనియె.

233. సీ. ప్రస్ఫురద్వానరపతియును సింహలాంగూలంబు నుజ్జ్వలగోవుషంబు
వారణకణ్డయు భూరిమయూరంబు¹ సితయుఁ గాంచనసింధురంబు
రత్నయాపంబును రజతవరాహంబు నుద్దీప్యమానమహోరగంబుఁ
గేతనంబుల నొప్పుఁ గ్రీడికి నాచార్యసుతునకుఁ గృపునకు సూతజునకు

తే. నతనినందనునకును మద్రావనీశ్వ
రునకు శలునకు భూరిశ్రవునకు² సైంధ
వునకు రా రాజునకు నిట్లు దనరి³ మెఱయుఁ
బడిసిడంబులు నభమునఁ⁴ బ్రభలు నిగూడ.

234. క. మనతోమ్మిడిసిడములకం

తెను నుజ్జ్వల మగుచు¹ నొక్కటియ పెక్కై యెం

231. 1. కోత్తము లొగి నప్పురు ముపై గవియుటయును స్ఫురిత ఘన శరా -వ; కోత్తము
లొగి వవీరు - కొన్ని ప్రతులు. 2. బొదువుటయును - కొన్ని ప్రతులు. 3. నిగుడిం
చిన - పెక్కు ప్రతులు; గురిసెను నీ వారి - ఊ. ఏ.

232. 1. బొదులుచు - హ. 2. యాలంబులో నెవ్వరెవ్వరి - వ.

233. 1. శిఖయును - కొన్ని ప్రతులు; సిత కదళియు పేమసింధు - హ; మద్రరాజస్వ
శల్యస్య...సీతా మప్రతిమాం శుభాం - పి. పి. ఎస్. ద్రోణ. 92-18 2. రత్నమ
యాఖంబు - కొన్ని ప్రతులు; సౌమదత్తే పునర్యూపో - పి. పి. ఎస్. ద్రోణ 92-22
3. సింధుపతికి నీ యగ్రసుతునకు బరగి¹ సిడములుజ్జ్వలంబుగ వర్తించె నుగ్రభంగి -
ట. వ. 4. వెలుగు, వెలుగె, మెఱయ, మెరసె - అని పాఠములు. 5. బ్రస్ఫుట
ముగ - ఊ. ఏ.

234. 1. నెక్కటి య - ర.

దును ²దాన తోచు నయ్య
ద్దునుసిడము మహాగ్రతం గురుక్షితినాథా.

285. తే. అనుడు నమ్మేదిసికుఁ డి ట్లనియె నట్లు
క్రిడివిస్మ¹యావహరణక్రిడ నలువ
గురునిదర్పంబుచే నాఁక ²గొనినధర్మ
మానునై న్యంబు లె ట్లయ్యె సూతతనయ.

286. వ. అనుటయు సంజయుం డతని కి ట్లనియె.

287. క. ¹అయ్యెడ భేవరులకు వెఱు
గయ్యెడుచందమున నట్టియవసరమున బి
ల్కయ్యము గురుబలముతో
²నయ్యె యుధిష్ఠిరబలోచ్చయంబున కధిపా.

288. వ. ¹అసంకులనమరంబున బృహత్పత్రుని కేమధూర్తియు ధృష్టకేతుని వీర
ధన్వంతును నకులుని వికర్ణుండును సహదేవుని దుర్ముఖుండును సాత్యకిని
వ్యావ్రదత్తుండును ²దలవడిరి శల్యుండు ³సేనాముఖంబునకు వచ్చుచుం
తోపు⁴చున్నవాఁ డగుట నుచితంబుమెయి ⁵నచ్చటియనికిఁ జొచ్చి ద్రౌప
దేయులం దాఁకె భీమసేనుని నలంబుమండును ధర్మనందను నాచార్యుం
డును ⁶మార్కొని రప్పు డయ్యుధిష్ఠిరుండు.

2. దానె - కొన్ని ప్రతులు.

285. 1. యమగురణ - వ. 2. గొనక - కొన్ని ప్రతులు.

287. 1. అయ్యెడ నభిశ్చరుల వెఱు - ప. వెక్కు ప్రతులు; అయ్యెడ నభిశ్చరులకు - కొన్ని ప్రతులు. 2. నయ్యమనందము బలోచ్చయము - హ.

288. 1. అట్టి పంకుల - కొన్ని ప్రతులు. 2. మార్కొని రప్పుడ య్యుధిష్ఠిరుండు - వ; శల్యుండు ద్రౌపదేయులను భీమ - హ. 3. సింధురాజు కడనుండి యగ్గలిక మొగ్గరంబు మొగంబు వకువచ్చు - ఓ. త. 4. చుం(నుం)డువాడు - వెక్కు ప్రతులు. 5. నచ్చట యునికిం జేసి ద్రౌప - ? ఈ. ఉ. 6. దలవడి - కొన్ని ప్రతులు.

-: ధర్మరాజు ద్రోణునితో యుద్ధము సేసి యోడిపోవుట :-

సం. 7-81-18

239. క. గురు¹మెయిఁ ²దొంబదిసునిశిత

శరముల నినుచుటయు నతఁడు సక్రోధుం డై
యిరువదియేనిట నాతని

. యురశిష్టము నొంచి పొదివె నుగ్రాస్త్రములన్.

240. క. రథమును ¹నశ్వముల సా

²రథిఁ దన్నును గవ్వశరవరంవర లెల్లఁ

వృథ సేసెం గర⁴లఘుతా

ప్రథితుం డగు ధర్మసుతుఁడు ⁴తాణాఘములన్.

241. చ. అలిగి గురుండు ధర్మజశరాసన మే డైఱఁ ద్రుంచి ¹పెక్కుల

మ్ముల సతురంగసూతముగ ముంచె రథం బదియెల్లఁ జూచి సే

²స లతఁడు పేర్చె నిమ్మనుజనాథుఁడు సచ్చునో ³యోడి పాటునో

బలిమిఁ ⁴దొఱంగి పట్టువడి పాడఱిపోవునో యంచు నున్నెడన్.

242. క. ఒండొకవిలు గొని ధర్మమ

తుం డా¹నిబిడాస్త్రసంతతులు రయముమెయిఁ

ఖండించి తీవరక్కుల

మండెడుఘనశక్తి వైచె మార్తురు దలఁకన్.

239. 1. పై - కొన్ని ప్రతులు. 2. తొంబది, తొమ్మిది - అని పాఠములు; నవత్యానత
పర్వణాం - పి. పి. ఎస్. ద్రో 98-18. 3. మున్ బగిలించి పొదివె - ఎ.

240. 1. రథంబుల - హ. 2. రథిని దనుగవ్వ - ర. త; రథిని దనుంగవ్వ -
క. డ. 3. లాఘవ ప్రథి - చ. 4. శార్థివ ముఖ్యా - ఆ.

241. 1. పెక్కు టమ్ము - చ. వ. 2. నలుగురు డేచె(ర్చె)నిమ్మనుజ - కొన్ని ప్రతులు.
3. పారిపోవునో - హ. 4. దలంకి - పెక్కు ప్రతులు.

242. 1. వివిధాస్త్ర సంత - బ. జ. వ.

243. సీ. శక్తి¹యాచార్యునిశక్తి మాయించుఁ బొమ్మని చూపజెల్లను నట్టు రెత్తి
రక్కుంభసంభవుడవుడు బ్రహ్మాస్త్రప్రయోగంబు సేసిన నుగ్రభంగి
నయ్యున్న మాశక్తి నదృశంబుగ నేలఁ గలిపి యుద్ధిష్ఠిరు³వలను నిగుడ
నమ్మహివిభుడు బ్రహ్మాస్త్రంబునన యదియడఁగు నట్లుగఁ జేసి
యతనిమేవ

తే. నైదుదూపులు⁴ నాటి శరాసనంబు
దునుమ గద గొని వైచె నుద్ధరత నతఁడు
పతియు గద వైవఁ దత్సన్నిపాతి⁵జాత
చటులపావకజ్వాళలు చదల⁶సిగుడ.

244. వ. ద్రోణుండు కోపించి.

245. తే. ధర్మతనయరథ్యంబుల ధరణిఁ గూల్చి
ధనువుఁ¹ గేతువుఁ దునుమాడి తనువు నొంప
నాతఁ డరదంబు డిగ్గి నిరాయుధుండు
నూర్వజావళుండు నై యూరకుండె నధివ.

246. క. కనుఁగొని గురుఁ డవ్విభు నే
యను¹ బొడువను జేతు లాడ²కట పార్శ్వములం
దనచూడ్కిఁ³ బడినహయరథ
మనుజుడవిప⁴ముదయముల మడి⁵యించె వెనన్.

243. 1. నాచార్యుని - ల. 2. గలిపి - అ. ద. బ. 3. వలన - పెక్కు ప్రతులు.
4. నినిచి - ఓ; నించి - ఓ. 5. భయద - వ. హ. 6. నిగుడ - కొన్ని ప్రతులు.

245. 1. గేతనమును ద్రుంచి - ఐ.

246. 1. బొడువను - పెక్కు ప్రతులు; శుట్టను - ఇ. ఈ; బొడువంబుట్ట జేతులాడక కెలనం-
- ఓ. ఓ. ర; బొడువను దవుల జేతులాడక పార్శ్వంబున జూడ్కి - వ. 2. కాశ్యప
ముగా - కొన్ని ప్రతులు; కపార్శ్వములం - కొన్ని ప్రతులు. 3. బడ్డ - కొన్ని
ప్రతులు; బడిన హరిరథ - వ. 4. నిచయములను - వ. 5. యగ జేసెన్ - పెక్కు
ప్రతులు

247. క. ¹పోనీడు పొదువుఁ గుంతీ
సూనుని గురుఁ డనుచు నుండఁ జూపఱగము ల
మ్మానవపతి ²యతిరయమునఁ
దా నెక్కిం ³బాటి పిన్నతమ్మునిరథమున్.
248. వ. ఇట్లు పాండవాగ్రజుండు సహదేవుని¹రథం బెక్కి తొలంగం దోలుకొని
పోయె నట్టియెడ.
249. తే. తేమధూర్తి బృహత్తత్తుశితకరముల
నొంచి విలు ద్రుంప ¹నొండుధనువు ²రయంబు
³వఱలఁ గొని ⁴హయసారథిధ్వజయుతముగ
నతనిమస్తక మిలఁ గూల్చి యార్చె వతఁడు.
250. చ. కడువడి వీరధన్యుఁడు ద్రిగర్తులు ¹వొంగఁగ ²ధృష్టకేతువిత్
నడిమికిఁ ద్రుంకిననా మొగమునం దళు కొత్తెడు ³కెంపుసొంపుతోఁ
బిడిముడిపాటు లేక యతిశీఘ్రముననా ఘనశక్తి నాతఁ డె
క్కుడు ⁴మద మొప్ప నానృపతిఁ గూలంగ వైచె సురల్ నుతింపఁగన్.
251. వ. సహదేవుండు¹ను మగిడివచ్చి దుర్ముఖునిం దలపడి దోడ్వీలొనంబు ²మేఱయం
బోరి పోరి.
247. 1. పోనీక - కొన్ని ప్రతులు. 2. యను - ఇ. ఐ. 3. బోయి - కొన్ని ప్రతులు.
248. 1. యరదంబెక్కి - కొన్ని ప్రతులు.
249. 1. రయమున నొండు ధనువు - కొన్ని ప్రతులు; నాతండు నొండువిలు - ఏ; వాతండు నొండు ధనువు - క. 2. రయమున - స. కొన్ని ప్రతులు. 3. గొనుచు హయ రథ సూతకేతన యుతముగ - స. 4. పోయి - ఓ.
250. 1. వోరగ - ఓ. ర. వ. 2. వీరకేతు - వ. 3. చుడున్ - పెక్కు ప్రతులు. 4. నేపు - కొన్ని ప్రతులు. 5. లేక యుండ నీతి - వ. 6. మదమొప్ప - పెక్కు ప్రతులు. ముదమొప్ప - వా.
251. 1. ను - పెక్కు ప్రతులలో లేదు; మగుడి - పెక్కు ప్రతులు. 2. సం బోరి పోరి యంత నిలువక - ల.

252. ఉ. కేతువుఁ ¹గూల్చి రథ్యముల గీటడఁగించి శరాసనంబుతో
సూతునికంతముం దునిమి ²ప్రక్కఁగ నంగము బాణపంచక
సూతము నేయ నీదుతనయుం డరిగెన్ నిరమిత్రుడేరివై
కాతత³సంభ్రముం డయి రయంబునఁ బాండవసైన్య ముబ్బుగన్.

253. వ. ¹అంత నిలువక.

254. తే. ¹తటిమి సహదేవుఁ డాత్రిగర్త²క్షితిశ
తనయుఁ డగు నిరమిత్రుని దునిమి యొప్పె
ఖరునితలఁ ³ద్రెవ్వ నేసి రాఘవుఁడు మెఱయు
తెఱుగు ⁴దోప నీసేనకు వెఱపు గదుర.

255. క. నకులునిఁ దాఁకి వికర్ణుం
దొక¹పరి యైనను బెనంగ ²నోపక ³తిరిగెన్
నకలబలముఁ జూడఁగ తా
తికి బైకొని యడరి తగరు ⁴చెరలిన మాడ్కిన్.

256. తే. వ్యాఘ్రదత్తుండు పాత్యకి నస్త్రవృష్టి
¹ముంచె ముంచిన నతఁడు ²కోపించి సూతుఁ
³జిడిపి హయములఁ ⁴బొరిగొని చటులస్పృఙ్గి
జంపె నమ్మగధక్షిత్విశ్రుకుమారు.

252. 1. ద్రుంచి - పెక్కు ప్రతులు. 2. ప్రక్కక యంగ - కొన్ని ప్రతులు. 3. లజ్జ తోడు తరయం - ట. వ.

253. 1. ఈ వచనము కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

254. 1. తరమి - పెక్కు ప్రతులు. 2. క్షితిశు తన - కొన్ని ప్రతులు. 3. దెగనేసి - ణ. 4. దోపంగ నేనకు - కొన్ని ప్రతులు.

255. 1. మరి, వడి - అని పాఠములు. 2. నోర్యక - కొన్ని ప్రతులు. 3. నరిగెన్ - వ. న. 4. తిరిగిన మా - కొన్ని ప్రతులు; చెరలని - తి.

256. 1. ముంచుటయును నతఁడు - న. కొన్ని ప్రతులు. 2. విల్లించి - ఉ. త. 3. జంపి - పెక్కు ప్రతులు. 4. బోనిక చటుల - ద. వ.

257. వ. ¹శల్మండును ద్రౌపదీపుత్రుల నేవుర నైదైదుబాణంబుల నేసి మఱి
యును ³మార్గణికరంబులు ⁴సిగిడింపం జలింపక ⁵వారాసౌమదత్తి నొక్కు
మ్మడిం జుట్టముట్టిన నతం డందఱు కన్నిరూపులై యేపునం ⁶జెనంగుచుండ.

258. చ. హరిమతసూతి ¹మాపుల బకాంతకసూనుడు చాపముఁ యుధి
ప్రితనయుండు గేతువుఁ గడిదిమగంటిమీఁ ద్రుంప సూతునిం
బొరిగొని ²యొక వెనక నకలపుత్రకుఁ డిమ్మెయిఁ ³జిక్కు వడ్డఁ జె
చ్చెర సహదేవనందనుడు సేసె శిరంబును ⁴మేను ⁵వేటుగన్.

259. సీ. వెన మారుతియు నలంబునుడును బోరుచో నద్దానవేంద్రుని
యంపఁ ¹బలుపు

చేత నతండు మూగ్నిల్లి యాలోనన తెలిసి ²కాటుకకొండ ⁴పాలుపు గెలుచు
నాతనిమేను ⁵పెల్లరిన మోదుపు తెఱగుగా జేసిన నుఱక వాడు
మాయావిలాసోగ్రకాయంబు గైకొని యఖరిదిక్కుల దోచి ⁷నిఖరిబలము

తే. ⁸నుటిపి నెత్తురులేటులు వఱపి భీమ
సేన మాయన్న బకుని ⁹నాలేని చోట
నట్లు సేసితి గాక నీయలవుఁ ¹⁰జలము
నింక మెఱయంగ ¹¹వచ్చునె యేచు గలుగ.

260. తే. అనిన విని కెంపు గనుఁగవ నడరఁ గినిసి
యుజ్జ్వోత్వష్టృబాణప్రయోగమునఁ బ్ర

257. 1. శల్మండు ద్రౌ - కొన్ని ప్రతులు; శల్మండు - వా. 2. ను-పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 3. ను-పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 4. పరగింపం జలిం - క. ఘ. డ. త. 5. వారాతని నొక్కు - వా. 6. జెలంగు చుండ - వ.

258. 1. వాజుల - ఎ. 2. యొప్పె నన్న కుల - కొన్ని ప్రతులు. 3. జిక్కు పెట్టి చె - వ. 4. నట్ట - వ. 5. రెండు గాన్ - ర. వ.

259. 1. బలుపు - డా. వ. 2. కాటిక - ఆ. చ. ర. వ. 3. ప్రోవు - పెక్కు ప్రతులు. 4. చెలువు (గెలుచు) దెగదు - కొన్ని ప్రతులు. 5. పెల్లడరిన - కొన్ని ప్రతులు. 6. గు - కొన్ని ప్రతులు. 7. యతని - కొన్ని ప్రతులు. 8. నుటిపి - కొన్ని ప్రతులు. 9. సే - కొన్ని ప్రతులు. 10. జలము - వ. హ. 11. నిత్తునె - ఖ. చ. వ.

భంజనాత్మజః డమ్మాయ ¹వాయః జేసి

²తటిమి ³యేసి యారక్కమః బిఱపె నధిప.

261. వ. ఇన్విధంబున మనదిక్కునఁ జేయఁ గఁదొరలచావును ¹నోటమియుం జూచి
మూఁకలు గలంగినఁ గుంభసంభవుండు రోషసంర క్తలోచనుం డయి తల
కడచి సాత్త్వికప్రముఖి²పాండవపక్షవీరు³లఁ గ్రూరనారాచనిచయంబుల
నిలువరించి ⁴నెఱయఁబొలిచి ⁵నిలిచి మెఱయటయును.

262. చ. ¹తటిమి ఘటోత్కచుండు బలదర్శిము లేర్పడ ద్రోణమీద నే
దైఱ ²నడతేరఁ గాంచి చను³దెంచి యలంబుమఁ డమ్మ⁴హామరుం
⁵గుఱియుఁగఁ ⁶జేసె ⁷శాతకరణోటికి నడ్డము సొచ్చుసాత్త్వికిం
బిఱిదికి ద్రోచి యద్దనుజ భీమతనూజుఁడు ⁸నొంచె నమ్ములన్.

:- అలంబునుండు ఘటోత్కచునితో యద్ధంబు సేసె చచ్చుట :-

సం. 7-84-1

263. తే. ¹భూరిచక్రంబు వెన నలంబునుండు వైవఁ
దెలుచ గద వైచి పొడి సేసె భీమసుతుండు
కడుఁడుదులు ²గవిసి కఱచుకరణి యయ్యె
మూఁక నత్తునియలు ³వెసఁ దాఁకునపుడు.

260. 1. మాయ - న. 2. బల్లిదుండగు రక్కసు - డా. ఇ. స. 3. యా రక్కసుని
తార బరపె - హ.

261. 1. నొప్పియు నోటమియుం - ఓ. ల. 2. ప్రతిపక్షవీ - ద. వ. వ; పాండవ వీరుల -
వ. వ. 3. లు నిగుడించి - బ; ల నొప్పించె మరియు - గ. 4. నొప్పించి మరియు
ను - జ. బ. 5. నిలిచి - పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

262. 1. తరమి - పెక్కు ప్రతులు. 2. మెలర్పగ - బ. వ. 3. నడరంగ - కొన్ని
ప్రతులు. 4. దెంచె నలం - తి. 5. హస్త్రమల్ - కొన్ని ప్రతులు. 6. గురియగ -
వా. కొన్ని ప్రతులు; గురియగ - శర. వ. నూ. 7. జేసి - తి. కొన్ని ప్రతులు;
జేయ - కొన్ని ప్రతులు. 8. నాత్మ - పెక్కు ప్రతులు. 9. నొంచె - పెక్కు
ప్రతులు; ముంచె - వా.

263. 1. అనమ చక్రంబు - వ. 2. రోగి కరచిన కరణి - హ. 3. వడి - పెక్కు ప్రతులు.

264. క. అ¹చక్రం బిట్లయిన ని

శాచరవతి వివిధశక్తిజాలము ²వఱపం

జూచి ఘటోత్కచుఁ డది ³వ

మై చెడ నరేందుశరచయం బడరించెన్.

265. వ. ఇట్లు ¹దొడంగి యయ్యిరువురు దానవేశ్వరులును.

266. మ. బహుహేతిప్రకరంబులక బహువిధోపాయంబులక విష్ణుర

దృహుమాయాకృతరూపజాలముల శుంభద్వీరసఁ ¹రూఢిమై

మహి యల్లాడఁగఁ బోరఁ బాండుతనయుల్ మాతృర్యధుర్యాత్ము లై

సహితోద్యోగత నయ్యలంబును ²శరచ్చ³న్నాంగుని జేసినన్.

267. సి. అతఁడు మాయాబలోద్ధతి నాశరావతి మొఱుగి దావానల ముక్త మైన

¹ఃరివిధంబున మ్రోగి యిరువదేనమ్ముల ననిలజ ధర్మనందనుని మూట

సహదేవు ద్రౌపదీసంభవులను హిడింబామతు నై దైదుశాణములను

నకులు డెబ్బదిమూటఁ బ్రకటవిక్రమ మొప్ప నేసి యార్చిన నల్లి

యింతవట్టు

తే. రథికవరులును గిట్టి మార్గణచయంబు

¹లొక్కమొగి దొరఁగింప వాఁ ²డుఱక యేటు

లాడఁ గదిసి ఘటోత్కచుఁ డతనిసూతుఁ

ద్రుంచి యగదంబు ³రూ పడఁగించె నధిప.

264. 1. చక్రము వచ్చెన నిశా - కొన్ని ప్రతులు; చక్రమట్టులైన నిశా - వ. వ.

2. వరపెం - కొన్ని ప్రతులు. 3. నారాచ పరంపరల చేత రయమున ద్రుంచెన్ - ఇ.

265. 1. దొడరి - కొన్ని ప్రతులు; గడంగి - ద. ల. వ.

266. 1. రంభులై - ఇ. బ. న. 2. శరా స్ఫారంబు బోనార్పుచున్ - వ. 3. న్నాత్ము - ఖ. చ. వ.

267. 1. హరి - న. య. హ. 2. మొగి దొరంగింపగా వాడు మొగసియేటు - వ. 3. దుగ్ర గ్రవిభి వితతి నేయ ఘటోత్కచు డతని - ఈ. 4. రూపర ద్రుంచె పెక్కు ప్రతులు.

288. వ. ఇట్లు విరథుం డయి యలంబునుం డిలకు లంఘించి ¹మాయ గైకొని సాయ²కాసారంబు ఘోరంబుగాఁ గురిసిన నమ్మారుతిమతుండును దేరు డిగ్గి యగ్గలం బగు మాయాకృతమార్గణజాలంబున ³నది దూలించి గడ వైచిన నక్కిమ్మిరానుజుండు ⁴పిడితుం డయి ఖడ్గంబు గొని ⁵గగనతలంబున కెగయుటయు హిడింబకొడుకును గృపాణపాణి యై తోడన యెగనె నయ్యిరువురును సుడిగాడ్పునం దొడరి తిరుగుడువడు ⁶మొగిళ్లచాడ్పున నొప్పి యెరకుఁ బెనంగు⁷డేగల చందంబునఁ జిత్రగతులం బోరిపోరి భూతల ⁸గతు లై యుబ్బునం దలవడినబెబ్బులులకరణి నొండొరులమేనులు నెత్తుట జొత్తిల్లం జేసి ⁹పాసి యొక క్లొక క్లకంతంబులు లక్ష్యం¹⁰బుగాఁ గరవా లంబులు ¹¹వై వ నవి యొండొంటిం దాకిఁ మండుచు మహిం బడిన మల్లయుద్ధసన్నద్ధు లై కిట్టుచుం బట్టుచుఁ జాయుచు వ్రేయుచు ¹²నొడుచు చుం ¹³బొడుచుచు మఱియు ననేక ప్రకారంబుల ¹⁴ధీరత్వంబును విశారద త్వంబును సేనలకు వెఱఁగు పుట్టంపం ¹⁵బోరాడి రట్టియెడఁ బకా¹⁶వరజుండు డస్సినం బనమానపాత్రుండు పడవై చి తాను మీఁదై జానుకూర్పరముష్టి భూతంబులు నిర్భూతపాతంబులుం బోలెఁ బ్రయోగించి నొప్పించి యతని ¹⁷తొడలు నెమ్ములు నొక్కుమ్మడిం ¹⁸బొడిపొడి సేసి ¹⁹సుటివిడికిం జొచ్చిన ప్రజలవారికునిలీల నేలం బెట్టి కాలం ²⁰జమరి చంపి ²¹పొంపిరి వోపుమగంటమిం ²²బేర్చి యార్చినం బాండ²³బలంబుల సింహనాదంబులుం దూర్యనినదంబులుం తెలంగె నవ్వు డాఘటోత్కచుండు ధర్మనందనున కఖి

288. 1. వై కొని సాయ - వ. 2. కళతంబులు(కంబులు) - న. వ. య. 3. నది దూవు మావ - బొ. ణ. 4. విరథుండయి - కొన్ని ప్రతులు; మహి తల గతుండై ఖడ్గ - కొన్ని ప్రతులు. 5. వియత్తలం - కొన్ని ప్రతులు; ఖతలం - కొన్ని ప్రతులు; గగనంబున - కొన్ని ప్రతులు. 6. మొగుళ్లు - పెక్కు ప్రతులు. 7. బలుడేగ - కొన్ని ప్రతులు. 8. పతితులై - వ. 9. పాసి - కొన్ని ప్రతులతో లేదు. 10. బులుగా - పెక్కు ప్రతులు. 11. వైచిన నవి - కొన్ని ప్రతులు. 12. కుదుముచు, పుడుకుచు, కదియుచు - అని పాఠములు. 13. బొడుపుచు - కొన్ని ప్రతులు. 14. ధీర - కొన్ని ప్రతులు. 15. బోరిరట్టి - కొన్ని ప్రతులు. 16. సురానుజుండు - కొన్ని ప్రతులు. 17. తొడవినమైమరువును నెమ్ములు - కొన్ని ప్రతులు. 18. బొడిసేసి - కొన్ని ప్రతులు. 19. నూర్చిడికిం జొచ్చిన - కొన్ని ప్రతులు; సుటివిడి - ద. ల. 20. జమిరి - కొన్ని ప్రతులు. 21. పొలివోవని మగం - వా. 22. బేర్చినం బాండవ - కొన్ని ప్రతులు. 23. వైన్యంబున - పెక్కు ప్రతులు.

పందనంబు సేసిన నతండు సంతృప్తాంతరంగుం డై యాలింగనంబు¹ను
మూర్ధాఘ్రాణంబును జేసి యగ్గించె ననెన విని యాంబికేయుండు సంజ
యన కి ట్లనియె.

269. ఉ. అంత¹కుమున్ ఘటోత్కచున కడ్డము సాత్యకి² సాచ్యె నంటి వాఁ
దంతకనన్ని భుండు గురుఁ డదృఢవిక్రముఁ డదైవ³ సము
ద్ధాంతతఁ జేర్చి⁴ వార లటు దార్కొని మిన్నక పోవ⁵ నేర్తురే
కొంతయిన⁶ రణంబు⁷ గలుగుం గలభంగి యెఱుంగఁ జెప్పమా.
270. వ. అనవుడు నాసూతనందనుం¹ డతని కి ట్లను సాత్యకి² దఱిమి మనమొన
నఱుము సేయం³ దొడంగిన ద్రోణుండు మార్కొని యిరువదేను⁴కుప్పె
కోలల నతనిచేత⁵ నేటలు పడి మూఁడు⁶ వారసంబుల నతని నొప్పిం⁷చె
నయ్యావ⁸ పీరుండు పంచాశద్భాణంబుల⁹ నొంచిన¹⁰ ధనుర్గురుండు దొమ్మి
దియమ్మై తెమ్ములం గీలించి.
271. క. మఱియును శర¹శతకము² మెయిఁ
గిఱిగొలిపిన వృష్టినరుండు గినియఁగ లే³ కే
పఱియున్న⁴ జూచి యార్చుచు
మెఱసిరి నీతనయు లుబ్బు మిగిలి నరేంద్రా.
272. వ. అప్పుడు వినియును గనియును ధర్మతనయుండు ధృష్టద్యుమ్నాది¹యోధ
వరుల నాలోకించి.

24. మమూర్ధాఘ్రాణంబును - పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

269. 1. క - పెక్కు ప్రతులు. 2. వచ్చె - కొన్ని ప్రతులు. 3. రట్లు గడు - ఖ. చ.
బ. వ. 4. నిత్తురే - ప. వ. 5. గల ఘోరపు భంగి - వ.

270. 1. డిట్లను సాత్య - కొన్ని ప్రతులు 2. గడంగిన - ఉ. త. వ. 3. కుప్పి -
కొన్ని ప్రతులు. 4. నేట్లం బడి - కొన్ని ప్రతులు. 5. నారాచంబుల - కొన్ని
ప్రతులు; 6. చిననయ్యా - కొన్ని ప్రతులు; చెనయ్యోధవరుండు - కొన్ని
ప్రతులు. 7. సింహుండు - టా. ర. 8. నొప్పించిన - పెక్కు ప్రతులు. 9. వద్దను
గురుం-కొన్ని ప్రతులు.

271. 1. నికరముపై - గ. బ. బ. 2. మేగిఱి - ఖ. వ. శ. 3. మఱియున్న - కొన్ని
ప్రతులు.

272. 1. రధికవరుల - పెక్కు ప్రతులు; పీఠరధికుల - ల.

273. అ. పులుగుఁ బ్రదాటఁ ¹గట్టి యలయించి యాడెడు
 బాలునట్ల పోలె బాణగురుఁడు
 గడఁగి కృష్ణుననుజుఁ గారించు²చున్నవాఁ డతనిఁ
 బొదువు డితని కడ్డపడుఁడు.
274. వ. భీమసేనపురస్సరు లై కవియుం డనుచుం దానును దలుముటయు ¹నానై
 నికోత్తములు సాత్యకిం ²గడచి యాచార్యుం ³గడిసిన.
275. క. విందులఁ ¹గనిన ట్లాతఁడు
 మందస్మితుఁ డై యెదిర్చి మార్గణ²జాల
 స్పందితులఁ ³జేసె వారల
 నందఱ ⁴కవ్యధము రోమహర్షణ మయ్యెన్.
276. వ. అట్టయెడ.
277. క. ఇరుపది¹యేవురుపాంచా
 లురు నూర్వురు కేకయులు²ను లూనాంగకు లై
 ధరఁ దొరఁగిరి పెఱమొత్తము
 కరినికరము లొంపి ⁴బడినగతి నుండె నృపా.
278. వ. ఇట్లు ద్రోణుండు బరవసంబు సేసినం బాండవయోధులు పై బెట్టం జాలక
¹సాలసియున్న సమయంబునం బాంచజన్యధ్వని విని యుధిష్ఠిగుం డక్కడ
 నాలించి గాండివగుణఘోషంబు గర్జగోచరంబు గామికి మనంబు గలంగ
 వెలుంగు గుత్తుకం దగుల సాత్యకితో ని ట్లనియె.
273. 1. గట్టి యల - ఘ. వ; బడ్డనల - హ. 2. చున్నాడు నతని - వ. హ
274. 1. ను వారివైని - క. ర. 2. దలగడచి - కొన్ని ప్రతులు. 3. గవిసిన - కొన్ని ప్రతులు; పొదివిన - ఐ.
275. 1. గన్నట్లాతడు - వ. 2. జాలా స్పంది - కొన్ని ప్రతులు. 3. జేసె వారల కందర - వ; జేసె యార్చిన నందర - గ. జ. ట. బ. 4. నవ్యధము - కొన్ని ప్రతులు.
277. 1. వేవురు - పెక్కు ప్రతులు. 2. విలూనాం - ఈ. ట. హ. 3. గిన పెను - వ. 4. బడ్డగతి - కొన్ని ప్రతులు.
278. 1. పోలి, పొగసి, నిలిచి, బడిసి - అని పాఠములు.

∴ ధర్మరాజు సాత్త్వికే నర్జనునకుఁ దోడ్పడఁ జొమ్మని ప్రార్థించుట :-

సం. 7-85-41

279. చ. ఒక్కడ చన్నవాఁడు విజయుండు మహీరజ మెక్కు డయ్యె¹న
ద్దిక్కున కాంచజన్యము యుదీర్ణత మోయఁ దొడంగె నక్కటా
చిక్కెనొ కౌరవాధముల²చే నతఁ డియ్యెడ నీవ యొక్కఁడుం
దక్క నొరుండు³ దీర్పగ నుదగ్రుండు బంధుఁడు⁴ లేమి వేఁడెదన్.

280. క. త్వరిత¹ముగఁ జనుము సఖుండు
స్థురుండుఁ గదా నీకు నర్జునుం డుపకృతిత
త్పరు లై నెగడెడు నుత్తమ
పురుషులు వేచుతటి వచ్చె భువీర్యనిధీ.

281. చ. దురమున బంధుమిత్రులకుఁ దోడ్పడుతెంపును ధాత్రియెల్ల భూ
సురులకు¹ నర్థి నిచ్చుటయు సూరిజనుల్ సుకృతంబు లెన్నుచో
సరియుఁగఁ జేసి చెప్పుదురు శాశ్వతకీర్తియు² నీనిన్ను నొందు నా
హరి³ నను నాసుహృజ్ఞుల నందఱు గాంచుటఁ గ్రీడిఁ గావవే.

282. క. గురుపుత్రకర్ణమద్రే¹
శ్వరకృపభూరి² శ్రవణులు శత్రుజనభయం
కరులు జయద్రథునకు నై
వరుఁ బొదివిన నతఁడు³ నొచ్చె నాకుం జూడన్.

279. 1. నల్దిక్కున - చ. 2. చేత నతం డిట నీవొ - క. సం. వీ. 3. డే యెడరి వొకం
డునుం - కొన్ని ప్రతులు; డియ్యెడం నీ వొకండవుం-కొన్ని ప్రతులు; డే తరి నొక్క
రుండవుం - కొన్ని ప్రతులు; డే తరి నీవొకండవే తక్క - చా. 4. దీర్పగల దడుడు-
బ. 5. లేడు - కొన్ని ప్రతులు.

280. 1. గతి జనుము - గ. న. య. ల. హ. 2. నుడుగృతమతితత్వరు - కొన్ని ప్రతులు;
నుడుప్రకృతిసుహృత్వరు - హ; నుడుప్రతికృతితత్వరు - కొన్ని ప్రతులు. 3. కౌర్య-
తి, కొన్ని ప్రతులు.

281. 1. పెంపును - ఎ. ఓ. వ. 2. భక్తి - త. 3. నొందు నిన్ను - పెక్కు ప్రతులు.
4. క్రియ - ఔ. ణ; యును - కొన్ని ప్రతులు.

282. 1. శ్రవులును - ద. వ. 2. నొచ్చు - పెక్కు ప్రతులు.

283. క. ఆమోము నాభుజంబులు

నామేనుం గలదె కేశవానుజ యెచ్చో

నేమగలకు నమ్మూర్తికి

నేమి దలంచునొక్కొ దైవ మెచ్చుది యిదియో.

284. ఉ. ద్వైతవచనంబునందు ¹గుణ²ధన్యుడు గాండివి నాకుఁ జెప్పె ని
ర్మాతవిరోధి సత్యకనుతుడు సహాయుడుగా జయింతుఁ బ్ర
భాతిగ ధార్తరాష్ట్ర బలమంతయు నే నని ³దానికిం దగం
ప్రీతి యొనర్పవే నరవర్యై రయంబునఁ బోయి వానికిన్.

285. క. హరి యొక్కడు వీ వొకం¹డవుఁ

బరమాస్త్రులు ²గలిమి ³నరుడు భారపుఁబనికిం

జొర ⁴నలుకఁడు నీకూరిమి

పొరపొచ్చెము ⁵గాక యుండఁ బోవఁగ వలదే.

286. ఆ. పరమకరుణ నైన బంధుభావంబున

నైన ¹భుజబలంబునతిశయమున

నైన నెల్లభంగి నరుడు రక్షింపఁ

²బోవఁ దగు మహానుభావ నీకు.

287. క. ¹అతఁ డొకటి యైన నే నేగతిఁ

²బోదుం జెపుమ యెల్లకార్యంబులలో

283. 1. వె - కొన్ని ప్రతులు. 2. యచ్చో - కొన్ని ప్రతులు. 3. నేమిదలంచునొక్కొ
దైవ - వీ. క. మ. స. కొన్ని ప్రతులు. 4. గతియో - న; మదియో - ర. వ.

284. 1. గురువర్యుడు - య. 2. ధైర్యుడు, వర్యుడు, వంధ్యుడు - అనిపాఠములు.
3. నంతకుం దగన్ - క. ర.

285. 1. దును - ఖ. వ. 2. గలుగ - కొన్ని ప్రతులు. 3. నతడు - అ. ట. వ.
4. నలుకడు - కొన్ని ప్రతులు. 5. లేకయుండ - ఐ. ప. వ. 6. వలయున్ -
ఉ. బ. ద. ప. ల. సూ. హ.

286. 1. మకృతమునకునైన భక్తి నైన - ఆ.

287. 1. అతని కొకటయిననేనే - ఈ. 2. బోవుదు జెపుమ - కొన్ని ప్రతులు; బొందుదు
జెపుమ - ర.

నతః¹నికిఁ దోడ్పడఁ బోవుట
యతిముఖ్యము దానిఁ జేయు ⁴మనఘవిచారా.

288. క. అలఘుబలుడు కై నేయుఁడు
గలుగఁగఁ బాండవుల గెలువఁగా ¹వచ్చునె వా
రల కతఁడు గోట ²యంద్రు ³రి
పులు దానికిఁ దగఁగ నెఱపు భుజ⁴గర్వంబున్.

289. క. హరి గురుఁడు నీకుఁ గ్రీడియు
గురుఁ డిరువుర యెడరు దీర్చఁ గోరి గురు¹లకున్
గురుఁడ నగు ²నేన చేసెదఁ
³బరమప్రార్థనము దీనిఁ ⁴బాటం⁵పు తగన్.

290. క. కరుణము సొచ్చి నీదగు
శరములదర్పంబు సూపి చయ్యనఁ జని య
న్నరు గైకొని నాయుల్లము
పరితా¹పము ²దీర్చవే నృపాలురు మెచ్చన్.

291. వ. అనిన విని సాత్యకి ధర్మనందనున కిట్లను నీవచనంబు ¹లుచితంబు లేను
నప్పార్థునకు రణంబునం బ్రాణంబులు ²దాచ విశే³షించి నీ ⁴వంత ప్రార్థించి
⁵పనుప నూర⁶కుండుదునే యతండు నైంధవవధార్థంబుగా నట ననుచుండి
కృష్ణుఁడు వినుచుండ నాతోఁ జెప్పిన్⁷ తెఱంగు ⁸విన్నవించెద నవధరింపుము.

3. నింగా వగ - ఓ. శ. మ. 4. మమల విచారా - కొన్ని ప్రతులు.

288. 1. వశమేవా - జ. ల. 2. యందురు పాలుపుగ దగ నెరపు నీదుభుజ - ణ.
3. నృపు - ఐ. 4. వీర్వంబున్ - ద. ప.

289. 1. నకున్ - పెక్కు ప్రతులు. 2. నేనుజే - పెక్కు ప్రతులు. 3. బరమంబగు
ప్రార్థనంబు పా - గ. జ. బ. 4. భావింపు - ఐ; బాలింపు - ఓ. 5. పదగున్ -
కొన్ని ప్రతులు.

290. 1. పం బుడుపవే - పెక్కు ప్రతులు. 2. దేర్చవే - ల; మాన్పవే - న.

291. 1. ల యట్ల యేను పార్థ - ఓ; లుచితంబు ల యేనును నప్పార్థు - కొన్ని ప్రతులు
2. దాచ - కొన్ని ప్రతులు. 3. షించియు - కొన్ని ప్రతులు. 4. వంత ప్రార్థు
పార్థించి - వ. 5. పలుక నూర - కొన్ని ప్రతులు. 6. కుండ నగునే - కొన్ని
ప్రతులు. 7. విధంబు - కొన్ని ప్రతులు. 8. వినుపించెద - కొన్ని ప్రతులు.

292. క. మనకు నిమిత్తము లెంతయు
నుకూలము లయ్యె గెలుతు మాహవమున¹నే
జనియెదఁ బ్రతిజ్ఞ దీర్చుగ
ననఘా ధర్మసుతురక్ష కరుగుము నీవున్.
293. క. విను సింధురాజువధ¹మును
మనుజాధిపరక్షణంబు మనకు సరియ కా
వున నే నొకపని నీ వొక
పని మేకొని చేయు పిరయఁ బాడియ గాదే.
294. ఆ. ఘన నిలిచినట్ల కా నూఱడిల్లు నీ
వున్న నన్న రేశ్వరోత్తముండు
నిర్భయిండు వగుము నీవు నాదెస నాకు
హరి గలండు గలఁడె యచట పీఠితుడు.
295. వ. ఎల్లభంగుల రాజరక్షణార్థంబుగా నీకుం బోవలయుఁ బరాక్రమధుర్యుం
డగునాచార్యుప్రతి న యెఱుంగవె యని¹ చెప్పిన నట్ల కాక యని²ని న్నత
నిచే నిశ్చేపంబుగాఁ గైకొని యేను సీకడకుం జనుదెంచితి గురుండు ప్రతి న
వెఱిపునేని విజయుండు జయద్రథుం జంపుట 'యప్రయోజనంబ కాదే
యది యట్లుండనిమ్మ నీచిత్తమ్మన వలవనివెఱపు గట్టుకొనియెదవు
కృష్ణసారథికం బగుజిష్ణురథం బప్రతిహతమనోరథం బగుట యెఱుంగ³వల
వదే యనుటయు నమ్మహిపతి యతని కిట్లనియె.
292. 1. కేజియెడు - స. కొన్ని ప్రతులు.
293. 1. యను - పెక్కు ప్రతులు. 2. పనిగైకొని - ట. వ; పనిజేకొని - ప. 3. డరయ -
కొన్ని ప్రతులు.
294. 1. డిల్లి హత్తుకొని మున్న నీవు నరోత్తముండు - న. 2. యుండ - కొన్ని ప్రతులు.
3. నిచట - కొన్ని ప్రతులు.
295. 1. చెప్పె చెప్పిన - కొన్ని ప్రతులు. 2. యతనికి సేమంబుగా - క; నిశ్చే
పంబుగా - ఝ. వ. పీ. శ. ష. 3. వెనేనియ - కొన్ని ప్రతులు. 4. యునప్ర -
కొన్ని ప్రతులు. 5. వలవని - కొన్ని ప్రతులు. 6. బై నయాజిష్ణు - కొన్ని
ప్రతులు. 7. వలదే యను - కొన్ని ప్రతులు.

296. క. అది ¹యగు నై ననుఁ బెం

పొదవఁగఁ ²గాచికొని యిచట నుండుటకంఁబె

³మది నధికం బై తోచిన

యది నీ వర్జునునిపాలి కరుగుట నాకున్.

297. క. కడువడి ¹నీ వరుగఁగ వడ

ముడియును నీవెనుక శ్రీమ్రమున నెయిదుం గ

వ్వడి కుశలి యైన విజయం

బొడఁగూడును ⁴మనకు దీని కొడఁబడు మనఘా.

298. చ. ద్రువదవిరాటకేకయులు దోర్బలధుర్యులు ద్రౌపదేయు లు

గ్రపులిరుదుల్ ఘటోత్కచుఁ డరాతివిచారి శిఖండి ¹దై ర్యసా

ర²పరుషమూర్తి సంగరధురంధరు ³లిద్దెనఁ దక్కుఁ గల్గువా

రపరిమితుల్ గొనండు ద్రుపదాత్మజుఁ డగ్గురుఁ బోరఁ జీరికిన్.

299. క. విను మాధృప్తద్యుమ్నం

డనలంబునఁ గుంభ¹భవవధార్థముగాఁ బు

ట్టినవాఁడు గాఁడె నాదెస

²ననుమానం బేల యొర్పు నాతం డతనిన్.

296. 1. యట్లగునై నను - కొన్ని ప్రతులు; యున్నగు నై నను - ఊ. ప. 2. గాచికొని - కొన్ని ప్రతులు. 3. దుదినధి - క. ర.

297. 1. నీవును నరుగగ వడముడి నీ వెనుక వేగ వచ్చు దగంగ - బ. 2. గుమువడ - ట. వ. 3. ముగ - శర. కొన్ని ప్రతులు; మునవచ్చును - ఆ. ట; ముగనేయుడు గవ్వడి - త. ర. హ. 4. నీవు దీని - గ. జ. బ. వ.

298. 1. శౌర్య - ఊ. ప. 2. పరుష - కొన్ని ప్రతులు; పుషున - ణ. 3. లిద్దర దక్కు - అ; విట్టిరతక్కు - కొన్ని ప్రతులు లుద్దతి దక్కు - ట. వ; లేకవలిట్లు దక్కువా - ఊ. ప; లిందరు - వ. హ

299. 1. జనివధార్థము - ఊ. ప. యు ల; సంభవార్థము - బ. ద. 2. కనుమానం - కొన్ని ప్రతులు.

800. వ. అనవుడు శినిపుంగవుం దొక్కింత ¹చింతించి పార్థుషజ్జంబోవుట ²బంటుకనం
బున ³కూనంబుగా దితండనుం బెద్దయుం ⁴దఱిమి ⁵పలికెడుఁ బోదువ కాళ
యని మనంబున నిశ్చయించి యధిపతియాననం బాలోకించి.

-: సాత్యకి ధర్మరాజు వేడినచొప్పున నద్దనుకడకుఁ బోవ నమ్మతించుట :-

సం. 7-88-1

801. క. భవదీయరక్ష ¹యిమ్మెయి
మనిహిత మగునేని ²మేలు సొచ్చెద భేరి
రవబృంహత³హేష⁴భై
రవకారవసేనఁ గలఁగి క్రందుకొనంగన్.

802. కా. వైరం బాత్మల నిండి ¹యుండ భుజగర్వంబుల్ దలిర్పంగ దు
ర్వారోత్సాహులు వీరె కొందఱు²నృపుల్ రా³రాజకార్యంబు ⁴వి
స్తారోదగ్రము సేయఁ బూని విలసత్సంరంభు లై పన్నియు
న్నా రిదట్టపుమూఁక లెట్టు లగునో నాకోల్తలం బాదుమి.

803. క. ఈసేన¹లు భేదించి భు
జానంపద వెలయఁ బార్థసాహాయ్యం బేఁ
జేసెద నీవం పనియెడు
భామరదీపమున కన్యజితము మెదురే.

800. 1. విచారించి - వ. 2. బంటుకనంబు - కొన్ని ప్రతులు. 3. కనుకూలంబుగా -
ఘ. ద. వ. 4. దరమి - కొన్ని ప్రతులు. 5. పల్కెడు బోదు - ఉ. ఎ. ఓ. వీ.

801. 1. కిమ్మెయి - కొన్ని ప్రతులు. 2. వేగ - ఉ. ఏ; మెలమి - ర. 3. ఘోషా -
ఘ. య. ప; భై రవ కారవసేన గలంగి యవని క్రందుకొనంగన్ - ఉ.

802. 1. యుండి - ద. త. ల. 2. రిపుల్ - వ. 3. రాజకార్యంబు - వా; రాజ
కార్యంబు - పెక్కు ప్రతులు. 4. నిస్తారో - ఉ. మ. య. వ.

803. 1. ల - కొన్ని ప్రతులు; యు - కొన్ని ప్రతులు.

804. క. దవ్యని చూడ¹కు మార్తుర

²క్రొ వ్యడఁచెద సింధు³విభునిఁ గూల్పుఁ గడఁగునా

వివ్వచ్చు మెచ్చుతెఱుగునఁ

నవ్యుచుఁ ⁴గవినెద మరుద్గణంబులు వొగడన్.

805. వ. రథ్యంబుల ¹దగ యుడుపను సారథి దప్పియుం ²దీర్చును రథంబు సవిశేష
సన్నాహంబు సేయను వలయు ననినం ³బ్రీతి నొంది యప్పాండవాగ్ర
జుండు వనుపం దజ్ఞు లై న పరిచారకు లత్తురంగంబుల నీరికిం దిగిచి ⁴భాణం
బెత్తి ⁵తడవి దారుకానుజుం డగు నా⁶సూతు నుపయుక్తాహారం జేయు
టయు వాఁడును విశిష్టాయుధసమేతంబుగా నయ్యరదంబు ⁷మకల్పితంబు
సేసి సింహధ్వజంబు గ్రాలం దెచ్చె నంతకు మున్ను సాత్యకియుఁ గృతస్నానం
దై యాప్యాయనమధు⁸పానంబున నెలమిం 'బొంది యమ్మహిపతి పాదం
బులకుం బ్రణతుం దై నం గొంగిలిం చి కొని యతండు దీవించినం ¹⁰బెండ్లికి
బోవులీలం దే రెక్కి యెక్కిడినవిల్లును మెచ్చువచ్చునమ్ములను దొడలవైఁ
బెట్టికొని కద¹¹లి చనునమయంబున భీమసేనుండును నగ్రజనకుం బ్రణా
మంబు వేసి తనతోడన రాఁ ¹²గదలినం గని యాశినిపుంగవుం డతని కి
ట్టనియె.

806. క. అక్క¹ట రావలవదు నా

²కెక్కటి యీసేన ³దటిసి యేగుట భరమే

804. 1. క - కొన్ని ప్రతులు. 2. క్రొవ్యడగగ - కొన్ని ప్రతులు. 3. రాజుగూల్పు -
పెక్కు ప్రతులు. 4. గవినెద - కొన్ని ప్రతులు; గడచెద - ఊ. ఏ.

805. 1. వగరువును సారథి - ట. వ; దగయును సారథి - పెక్కు ప్రతులు. 2. దీర్చు -
కొన్ని ప్రతులు. 3. బ్రీతుండై - ల; దెలివినొంది - ణ. 4. పూసంబుమేసి - ఉ; భాణం
బులు మేసి - కొన్ని ప్రతులు. 5. తడిమి - కొన్ని ప్రతులు; తరమి - కొన్ని ప్రతులు.
6. సూతుండు విశిష్టాయుధ - వ. 7. సవిశేషకల్పితంబు - ర. న., 8. క మున్న -
కొన్ని ప్రతులు. 9. ద్రవ్యాన్నపానాదుల - ఎ. త; దధ్యన్నపానం - ఊ. ఏ.
10. బెండ్లికి - కొన్ని ప్రతులు; 11. లు సమయ - కొన్ని ప్రతులు; లు చున్ననమ - ఊ.
ఎ. ఏ. 12. గడంగినం గని - కొన్ని ప్రతులు.

806. 1. డ - కొన్ని ప్రతులు. 2. కెక్కడి, కెక్కడనీ - వ. కొన్ని ప్రతులు. 3. దరమి -
ద. వ.

యిక్కడన⁴ నిలువు ద్రోణుని

యుక్కునఁ బతి కెడరు పుట్టకుండఁగ వలయున్.

807. వ. అనవుడు నతం డట్లకాక యేను రాజరక్ష¹ణంబునకు నిలిచెద నీ వప్రమ
త్తుండ²వయి యరుగు మనిన వదనంబు వికసింప నీయట్టి³పెనుఁద్రాపు
గలుగ⁴నా కెను రెవ్వరు నవ్యసాచి నైంధవుం చెగటాకినం⁵ బేర్చిన
కౌతుకంబున⁶వచ్చి నిన్నును మీయన్ననుం⁷ గాఁగిలించుకొనియెద నని
వలికి యవ్వీరుని నిలిపి లేళ్లగమిఁ గనుం⁸గొను⁹ బెబ్బలియుం బోలె నీసేనం
జూచుచు¹⁰నడచె నని యిట్లు సంజయుండు సాత్యకి¹¹సంరంభంబు ధృతరా
ష్ట్రునకుం జెప్పె నని చెప్పిన వేడ్క యుల్లంబున నివ్వటిల్లఁ బదంపడి
చెల్లినభండనంబు¹²విధంబు¹³వినిపింపు మనుటయు.

808. ఉ. నిర్మలచిత్తభృంగ¹రమణీయవికస్వరపుండరీక²తా
ధర్మనిరూఢ³సంస్మరణతాపనిరాకరణ⁴ప్రగాఢన
త్కర్మఫలాకృతీ భువన⁵తావిభవప్రకృతీ⁶తపఃక్రియా
కర్మతసంయమీశ్వర⁷సఖా⁸సమతా⁹సమవేతచిత్తుఖా.

4. నిలువుము ద్రోణుని - కొన్ని ప్రతులు; నిలువుము ద్రోణుని - అ. టా. వ.

807. 1. చార్థంబుగా - ఉ. వ. 2. వై యరుగు - పెక్కు ప్రతులు. 3. పెనుద్రాపు -
కొన్ని ప్రతులు. 4. నా కెవ్వ రడ్డంబు - న. 5. వచ్చినం గౌతు - అ; 6. వచ్చి
మరికదా నిన్నును - హ; వచ్చిన నిన్నును - క. ర. వ. 7. గాగ - కొన్ని
ప్రతులు. 8. గొని యుబ్బు బెబ్బలి - అ; గొని పొంగు బెబ్బలి - ఐ. 9. కోలు
పులి - కొన్ని ప్రతులు; క్రోలు పులి - మ. య. 10. జాయవడ నడచె - వ.
11. రథసంబు - వ. 12. విధంబు - కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 13. వివరింపు -
టా. వ; వినుపింపు - కొన్ని ప్రతులు.

808. 1. మహనీయ - ఓ. ఘ. వ; మహనీయ కవీశ్వర పుండ - ఓ. 2. సంస్మరణ - కొన్ని
ప్రతులు. 3. ప్రవీణ - కొన్ని ప్రతులు. 4. తావిభవత్ప్రకృతీ - స. కొన్ని
ప్రతులు; తావిభవప్రకృతీ - కొన్ని ప్రతులు; కారితవత్ప్రకృతీ - క. ర. 5. స్తవ
క్రియా - ఉ. ఐ. డ. వ. 6. సుఖా - కొన్ని ప్రతులు; నికాయసుతా - వ.
7. తనుతా, గురుతా, సురతా, మరతా - అని పాఠములు. 8. సముపేత -
ఐ. హ; వనవేదచిత్తుఖా (తా) - ఖ. గ. వ; పసభేద - ల.

809. క. పరిధానప్రాసర¹ణీ
²కరణా³దృతపితవన⁴గజచర్మ సము
 ధ్వరవాహనీకృతోజ్జ్వలి
 గరుడవృషభ⁵పరమమోక్షకర దురితహరారా.

810. మాలిని. నిరుపమగుణరాశీ నిర్గుణత్వప్రకాశీ
 భరితభువనకార్యా భవ్యనైష్కర్మ్యదుర్యా
¹విరత²నిరతిభావ్యా విశ్వలోకైకసేవ్యా
 మృరితబహుళరీరా శుద్ధ³నైరూప్యసాలా.

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొవ్వనామాత్యపుత్ర ముధారాధవరాజి
 తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతం బయిన ¹శ్రీమహాభారతంబున
 ద్రోణపర్వంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

809. 1. చా - కొన్ని ప్రతులు. 2. కరుణా - కొన్ని ప్రతులు. 3. కృత - కొన్ని ప్రతులు; వృత - ఉ. త; హృత - ఐ. 4. కరి - ఐ. ఘ. వ. 5. పరమ ధర్మ మోక్ష - పెక్కు ప్రతులు.

810. 1. విరతి - ద. మ. య. వ. 2. శయన - ఉ. బ; నిరగ - ఐ. గ. హ. 3. పంబుట్టి - ఆ. వ. య.

811. 1. శ్రీ మహాభారతంబున - పెక్కు ప్రతులలో లేదు

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

ద్రోణపర్వము - చతుర్థశ్వాసము

—o—o—o—

1. క. శ్రీమత్త్వాయుష్మత్త్వసు
ధీమత్త్వప్రదకటాక్ష¹దీపితభక్త
స్తోమారామవసంతా
వ్యామోహప్రళమకరణ హరిహరనాథా.

—: సాత్యకి మొగ్గరంబు సొరందోడంగుట :-

సం. 7-33-38

2. వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె.
3. తే. ధర్మపుత్రుండు వసుప సాత్యకి గడంగి
తనబలము దెస నడచుట వినినయాంచి
కేయుఁ డర్జునుఁ గలయ కై నేయుఁ బోవ
విడిచిరే మనవా రని యడుగుటయును.
4. వ. సుజయుం డతని కిట్లను నట్లు మఱుదొం ¹బనిచి యుధిష్ఠిరుం డాచార్యు
వల నవలోకించి యాశినివరుపిఱుందన తఱిమె నప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుం
డవిష్టంభంబున నెలుం గెత్తి పురికొల్పఁ బాండవనై నికులు గవిసిన మనవా
రును మార్కొనిరి తడనంతరంబు.

1. దీప్తా - అ. ఆ. ట; దృఢతర - ఉ. ఏ. డౌ. ఖ. చ. య. శ. వ. శ.

4. 1. బుచ్చి - క. డ.

5. క. తలలను గరముల వఱ

స్థలముల జనునములఁ దొడలఁ జరణంబుల న

య్యలఁ గప్పెడు సాత్యకికో

ల్లల కోర్వక నీ¹బలము గలంగం బడియెన్.

6. క. విచ్చినమూఁకల కడ్డము

సొచ్చిన నేడ్వరున్పపాలశూరోత్తములం

బుచ్చె జముం గొలువఁగ వి

వ్యచ్చుమఱఁది పెఱన్పపాలవర్గము దెరలన్.

7. సీ. అసమయంబున నతని మార్కొని కుంభభవుఁ¹దేడుతూపులు వఱపె మేన

నతఁ డద్రుప్త ప్రకహతుఁ జేసె నాతని నగ్గురుఁ డాటంట నశ్వములను

నూతు నాతని నొంచె నాతఁ డయ్యాచార్యు నేపుమైఁ బదియును నేడునాటు

నెనిమిదియును బదునెనిమిదియును శాతశరముల నొప్పించి తురగవయము

అ. నాల్గుసాయకముల²నడికించి సారథి

నొక్కమార్గణమున ను బృడంచి

యార్జుటయును ద్రోణుఁ డలిగి

వాలమ్మలఁ బొదివెఁ దద్రథంబు మద మెలర్ప.

8. వ. ఇట్లు కాణజాలంబులం గప్పి గురుండు సాత్యకి నుపలక్షించి.

9. క. నాచేతి¹బలుపు గని నీ

యాచార్యుం డోడి తొలఁగి యరిగెను నీవే

త్రోచి యట వోవువాడవు

సూచెదు గా కెట్లు నిన్న ప్రసక్కించెవనో.

5. 1. బలంబు తరలం బడియెన్ - ఊ. వ. య; బలంబు తల్లడ బడియెన్ - న; బలము తలంగం బడియెన్ - శ.

7. 1. దైదు తూపులు - వెక్కు ప్రతులు. 2. నాటించి - ఇ. ఈ. ఉ. ఖ. చ.

9. 1. బరువు - కొన్ని ప్రతులు; బలువు - వ.

10. క. ¹అనవుడు ధర్మాత్మజువను
పున నే గాండివికడకుఁ బోయెద నన్నిం
తన నేటికిఁ దడ వయ్యెడు
ననుగ్రహము సేయు మర్హ మది పెద్దలకున్.
11. క. అని పలికి తొలఁగిపోవుట
మనమున నూహించి దైత్యమర్దనుతమ్ముం
డను సూతుతోడ ద్రోణుఁడు
మనలం బోనీక పెనఁగు మాత్సర్యమునన్.
12. వ. తడసినఁ గర్జంబు దప్పు నితనికి నోసరించి పోవవలయు విను మిదియె
శాష్టికబలం బదె యఁగనై న్యం బల్లదె దాక్షిణాత్యసేన వీనియం దొక్క
నందున వెడలుద మివి గడంగి యడ్డపడిన నొప్పించి చిక్కువఱచి పోర
మనిన నట్ల కాక యని యద్దారుకానుజుండు ద్రోణునకుం దొలంగించి తేరు
దోలం దీవ్రశాణంబులు గురియుచు నగ్గురుండు వెనుతపుల నయ్యాదవసిం
హుండు సింహవిక్రమంబున నంగచమూ¹చ్చేదనంబు సేసి చనునెడఁ గృత
వర్మ యాతనిఁ దాకి.
13. క. అఱిమ్ము లతనిమేనం
దూఱంగా నేసి వాల్మీకురగాంగములకా.
¹గీతించినఁ గని ద్రోణుం
దూఱడి ధర్మజునిదెనకు నుమ్మఱుఁ దయ్యెన్.
14. వ. అక్కడ మొగ మయ్య నిక్కడ నేమఱక యుండె నప్పుడు.
15. క. కృతవర్మయొడల సాత్యకి
శితసాయకములు పదాఱు ¹నెరివినఁ గోపా
10. 1. అమటయు - ట. వ.
12. ¹. భేదంబు నేసి - ల. వ. వీ. శ. మ. ప.
13. 1. తారించిన - ప; గీతించిన - కొన్ని ప్రతులు. (ప్రాసభంగము)
15. 1. జేర్చిన - కొన్ని ప్రతులు.

దృతి మెఱయంగ బలుదూపుల

నతఁ డాతని నుచ్చి పోవునట్లుగ నేనెన్.

16. వ. వెండియు.

17. చ. విలు దునుమాడి ¹పక్షమున వే పదియమ్ములు నాట నాతఁ డు
జ్వలఘనశక్తి వై చి కృతవర్మునిబాహువు నొంచి ధైర్యని
శ్చలమతి నొండవిల్లు గొని సారథిఁ జంపిన సూతశీకృత్యముకా
వలనుగఁ బూని యారథికవర్ముఁడు నిల్చె నిశాంతధీరతన్.

18. వ. నిలిచియు సాత్యకిదెసం దఱుమక భీమసేనపురస్సరం బైనబలంబున కడ్డపడ
నరిగె నవ్విధంబున నతని బెట్టు పఱచి యాతై నేయుం డవటు గడచి చనియె
ననిన విని ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కి ట్లనియె.

19. చ. గురుకృతవర్మముఖ్యు లతిఘోరపరాక్రమశీలు రట్టినా
దొరలను నై న్యోసాగరము దోర్బలసంపద గాని సేనె న
న్నరుఁ డది గాక క్రమ్రుఱ విసం గడు విస్మయ మి ట్లజియ్యుఁ డై
వెరవున లావునం బరిభవించుచు సాత్యకి యేపు సూపెనే.

20. మ. హరియుం బార్థుఁడు నట్లు నేర్పు గలబాహోశక్తిమై జొచ్చుచో
దొరలుకా సేనలుఁ బెల్లు గూలుటకు నాదుర్బోధనుం డెంతయా
తురతం బొందెనొ దంతిఘోటకపదాతుల్ సాత్యకిస్సారదో
ష్పురణకా మ్రగ్గుట కెట్లు దాను ననుజుల్ ¹శోకించెనో యక్కటా.

21. వ. అనవుడు సూతసూనుం డమ్మానవపతి కి ట్లనియె.

22. క. నీయవినయంబు పెంపున
నీయావద సంభవించె ¹నింక వగచినం
బాయునె యితరులక్రియ శో
కాయత్తుఁడ వగుట నీకు నర్హ మె యధిసా.

17. 1. పక్షమున - ల. 2. వృత్తిమై - పెక్కు ప్రతులు.

19. 1. నాథులను - గ. జ. 2. జేయుడై - కొన్ని ప్రతులు.

20. 1. శోకించెనో - వీ. శ. వ. కొన్ని ప్రతులు.

22. 1. నింకిటవగువం - అ. ఆ. బ. వ.

23. వ. ముస్తిరుండ వై సమరప్రకారంబు వినుము సాత్యకి యత్రైఱుంగునం జని
కాంభోజినేనఁ జొచ్చిన నందలి మేటిమగలు దలపడి రట్టియెడం గుంభనం
భవుండు.
24. క. కని కృతవర్మకు సారథి
నొనర్చి తనకృత్యమునకు నునిచి కడఁగి యా
శినివరు వెనుకొన ధర్మసు
తుని¹దొర లయ్యున్మ్రగుదునిఁ దొడర నడరినన్.
25. క. వారిఁ గృతవర్మ మార్కొని
దారుణశరశిఖల నేర్చి తల్లడవఱువం
గా రయము గుండి నిలిచిరి
వా రొండొరుఁ జూచుచును వివర్ణాకృతు లై .
26. వ. ఇట్లు హార్దిక్కుబలువిడి కోహటించినరథికులం బురికొలిపికొని వృకోదరుండు
సోదరపుత్రమిత్రసహితంబుగా నతనిపైఁ గవిసె నట్టి¹సమయంబున నయ్య
నిలజుండును ధృష్టద్యుమ్నుండును శరత్రయంబులను ధర్మనందనద్రుపదులు
బాణవంచకంబులను హైదింబుం డేదమ్ములను మత్స్యపతి పదియేనింటను
సహదేవుం డిరువదేనింటను శిఖండి యిరువదింటను ద్రౌపదేయులు డెబ్బది
తూపులను నకులుండు సాయకశతంబునను నొక్కుమ్మడి నమ్మేటివిలుకానిం
బొదివిన నతండు.
27. నీ. ఐదైదుశరముల నందఱు ప్రుక్కించి భీముని నేడింట ¹దెట్టు వఱచి
ధనువుఁ గేతనమును దునిమి డెబ్బదితూపు లతిరయంబున నురమాడ నేయ
సోలిన యమ్మరుత్సుతుఁ జూచి యందఱు నాకృతవర్మపై నడరి రంభఁ
డెలిసి వృకోదరుం డలఘుదారుణసముజ్జ్వలశక్తి నాతని వై నఱఁడు
- తే. ముత్తునియఁ జేయ ²దొడ్డని ల్లెత్తి యతని
యొడలు నెత్తురు వఱు నేయుటయు నాన
24. ¹ 1. బల మాయస్త్మగురుని - ఇ. ప. ఓ. త.
26. 1. యవసరంబున - ఝ. వ. వీ. శ. ష.
27. 1. బెండువరచి - ఇ. జ. ద. బ. వ. 2. యొండు విల్లెత్తి - వ.

మీరనందనుఁ దక్కటివారి నొంచె
మూఁడుమూఁడమ్ము లేసి యవ్వాడిమగఁడు.

28. తే. అందఱును జుట్టిముట్టి శీవ్రాస్త్రజా¹ల
కములఁ గృతవర్మ నొంప శిఖండి గదిసి
యాక్రమించిన విలు ద్రుంచె నాతఁ డప్పు
డతనిచాపంబు దునిమె నుగ్రాసి వైచి.

29. క. ఆలోనన భోజవతి²
వాలమ్ములఁ బొదివి రెల్లవారలు దానం
దూల కతఁడు బలువిలు గొని
క్రాలుచు నాభీమముఖ్యరథికుల నొంచెన్.

30. వ. అప్పుడు.

31. ఉ. ఒండొకచాప మెత్తికొని¹ యుగ్రత శాంతనవాంతకుండు వే
దండము వోలెఁ గిట్టిన నుదగ్రత సింహనా²భోవమస్సుర
త్కాండములం దదంగము రథంబుపయిం బడ నేనె భోజనా
థం డది యాజికిం దొలఁగఁ దోలె రయంబున సూతుఁ డార్చుఁ డై.

32. వ. ఇట్లు శిఖండి గం డడంగి పోయినం గని మత్స్యచేదికేకయాది³నైన్యంబులు
బరవసంబు నేసి యురవడించిన నాకృతవర్మ మర్మ⁴భేదనస్పారనారాచవరం
పరావ్రవాహంబున వాని నెల్లం⁵ గలంచెఁ దత్కలకలం⁶ బాలించి సాత్యకి
యట్లబ్బలంబులు వికలంబు లగుట యాలోకించి విజయునకుం దోడ్పడం
బదంపడి⁷ పోదగు రాజువల నారయవలయు నని యూహించి తనకు నడ్డ
పడిన భారద్వాజునితోడి సమరంబు సాలించి మరలి యరదంబు దోలుకొని
యరుగుదెంచి కృతవర్మనిం దాకి యేసిన నతండునుం బొగలేని మంటచం
దంబున నుద్దీపించి సాయకోజ్వాళులు నిగిడించిన నవి మగిడించి యాశై
నేయుండు.

28. 1. సప్తపదాల - ఈ ఒ ఓ. డౌ. క. మ. య ర. స. శ₁; శస్త్రకముల - వ.

31. 1. యుద్ధి (న) - పెక్కు ప్రతులు 2. ఫొలివిస్సు - క. ర. హ.

32. 1. భేదనస్ప - కొన్ని ప్రతులు 2. గప్పె - ఊ. ఏ. 3. బాకర్ణించి - వీ. శ. ప.
4. పోదగు - కొన్ని ప్రతులు. 5. యురవణించి - ద. వ. 6. జాలంబులు -
కొన్ని ప్రతులు.

83. శా. భల్లం బొక్కట విల్లు ద్రుంచి రయ మొప్పు నాగ్గిటన్ వాజులం
దెళ్లన్ బెట్టుగ నేసి మాతుతల సందీప్తైకబాదాహతిన్
దొల్లం జేసి యదల్పి యిట్టతనియాటోపంబు మాన్పించి యు
త్పల్లాశ్వుం డయి పోవ నడ్డపడినం ద్రుంచెన్ ¹ద్రిగర్తావళిన్.

84. వ. ఇట్లు కృతవర్మ విరథుం ¹దైన రయంబునం బురికొని యురవడించిన పాండ
వనైన్యంబులం గని కుంభసంభవుం డాశినివరువిక్రమవిహారంబున కడ్డపడం
గడంగక యానైన్యంబుల సంరంభంబు దనవిజృంభణంబున వారించి నిలిచె
నితైఱంగునం ద్రిగర్తసేనఁ జిక్కు వఱచి తఱిమి చనునయ్యాదవరత్నంబు
ప్రయత్నంబునకు భంగంబు నేయ నుత్తుంగమాతంగం²బును గొలిపి జలసం
ధుండు మదాంధుం డయి మార్కొనుటయు.

:- జలసంధుం డనురాజు సాత్యకితో యుద్ధంబు నేసి చచ్చుట :-

సం 7-81-84

85. క. ప్రదరప్రవాహమున న
మృదవద్విరదంబు వటుగమన ముడిపి ముదం
బొదవిన సాత్యకి విలు బె
ట్టు దునిమె నమ్మగధనాథుండు మహోగ్రుం దై.

86. తే. తునిమి నవ్వుచు నేఱవితూపు లురము
నందు నాటిన శైవేయుఁ డలిగి బెట్టి
దంపువిలు గొని యాతనిధనువు నఱకి
యుఱక ¹యలువదియమ్ములు వఱపె మేన.

87. వ. దానికిం జలింపక జలసంధుండు.

83. ¹ ద్రిగర్తావళిన్ - కొన్ని ప్రతులు.

84. 1. దైన పురికొని - కొన్ని ప్రతులు. 2. బును డిగొలిపి - పి. శ. మ.

86. 1. యురువడి - కొన్ని ప్రతులు.

38. చ. పటుగతి నాశినిప్రవరుణాహువు దోమర¹క్రితంబు సే
యుట²యును గాక త్రుంచె ధను పుగ్రకృపాణము వైచి యాతఁ డు
త్కట మగునల్క నొండువిలు గైకొని³వాని నికృత్తహస్తునిం
ద్రుటితశిరస్కునిం బ్రదరధూతమదావళుఁ జేసి యార్పినన్.
39. క. పెలుకుటి యచ్చటిమూఁకలు
గలఁగినఁ ¹గని తనముఖంబు కయ్యంబునకుఁ
బలియురఁ గృతవర్మాదుల
నిలిపి గురుఁడు వచ్చి యాశినిప్రభుఁ డాఁకెన్.
40. వ. ఇవ్విధంబునం గడంగిన కుంభసంభవుం జూచి యతనిప్రాపున దుర్మర్షణ
దుస్సహవికర్ణదుర్ముఖ దుశ్శాసనచిత్రసేనప్రముఖు లగు కురుకుమారు
లొక్కపెట్టి కవిసి మిక్కుటం బగుతూర్వరవంబులతోఁ బెక్కిమ్ముల సాత్య
కిం బొందువ నత్తుములంబునకు దుర్యోధనుం డేతెంచి తమ్ములం గలసినం
గనుంగొని గురుండు వార లతని కోపుదు రనుబుద్ధిఁ జాండవ¹సేనాముఖం
బునకుం జనుచెంచిన నయ్యచ్చ్యతానుజుం డారథికు లందఱు కన్నిరూపు
లయి వారలశరాసారంబులు నివారించుచు వారి నొకనినొకని ననేకపాణ
జాలంబుల నొప్పించుచుండ నక్కరవేళ్వరుం డుద్దామగతిని గవిసి వాలమ్ము
లాతనితనువునం జొనిపిన నతండు.
41. క. నగచు విలు దునిమి తీవ్రా
శుగముల నొంచుటయు నీదుసుతు లెల్లను నా
మృగపతిప్రకమువైఁ దఱ
చుగ నిగిడించిరి ప్రదీప్తసునిశితశరముల్.
42. క. చిక్కు వడక సాత్యకి యొ
క్కొక్కరు నయిదయిదు దృఢచుహోగ్రాస్త్రములఁ
33. 1. పీడితంబు - పం 2. మునుగాగ - ఆ. ప. వ. కొన్ని ప్రతులు. 3. యవ్విభు
కృత్తహస్తునిన్ - గ. ల. నా కొన్ని ప్రతులు; యవ్విభు పితహస్తునిన్ - ఇ. డౌ.
ణ; మూర్ఖుని పితహస్తునిన్ - డౌ.
39. 1. పేటచెంబులు - వ
40. 1. పేటచెంబులు - వ కొన్ని ప్రతులు.

ప్రస్కించి యెనిమిదిటఁ జే
రుక్కున నక్కురు నృపాలు నొడలం గ్రుచ్చెన్.

43. ఉ. అంతటఁ బోక రత్నమయ మైనభుజంగవతాక గూల్చి య
త్యంతరయంబుమై ధనువు నశ్వచయంబును సూతుమేను నిం
తినలు వ్రయ్య లై పడఁగ నేసిన బెగ్గిలి తేరు డిగ్గి భూ
కాంతుఁడు వాఱ నేన కలఁగంబడి మ్రోయ నతండు నవ్వఁగన్.
44. వ. ఇట్లు వాటి చిత్రసేనునరదం బెక్కె నక్కోలాహలం బాలించి కృతవర్మ దన
రథంబు రయంబున నద్దెసకుం బటపం బనిచి యురవడి నరుగుదెంచి నం గని
శినిపుంగవుండును నిజస్యందనంబు సమ్మఖంబు సేయించె నయ్యిరువురు
గొఱవి గొఱవిం దాఁకిన తెఱంగునం దలపడి యుండొరులవైఁ బ్రచండ
బాణంబులు వరగించుచుం బోరునెడ జనార్దనానుజుండు హోర్దిక్కు నతిక్ర
మించి.
45. తే. హయములను సూతు నొంచి శరాసనంబుఁ
ద్రుంచి మెఱుంగులు ¹వెరిగిన దొడ్డనార
నంబు మే నుచ్చిపో నేయఁ జచ్చినట్ల
మూర్ఖ వోయి మోఁకాకులు ²మోవఁ బడియె.
46. వ. ఇతైఱంగునం దేరిపయిఁ గూలినకృతవర్మం ¹దెగియెనకాఁ దలంచి ధనం
జయుం గలయం దమకించి సాత్యకి యక్కడఁ బోవ నాభోజపతి దెప్పిటి
సన్నద్ధం దై మరలి చని యెప్పటి నెలవున నిలిచి యనిలతనయప్రముఖుల
కడ్డపడినం జూచి యాచార్యుం డచ్చోటి కతనిం జూలించి శౌర్యధుర్యుం
డగు నాశినివరుం డట సనుట నై రింపం జాలక రయంబున.
47. క. ¹మగుడఁ జని యాఁగి నిశితము
లగునారాచములు మూఁట నవనినుదుట బె

45. 1. గిటికొను దొడ్డ - ఐ. పి. వ్ల. స. శ. 1; బెరసిన - ల. కొన్ని ప్రతులు. 2. మ్రొగ్గ
బడియె, మోపి పడియె - అని పాఠములు.

46. 1. దెగిన వానిగా దలంచి - ల. వ. శ. మ. స.

47. 1. ఎగువఁజని - అ. ఆ. ఇ. ఈ. ల. స. హ.

ట్టుగ నాటినఁ ద్రిశిఖరయుత
నగముక్రియం బొలిచె నతఁడు నరవరముఖ్యా.

48. వ. ఆరథికవరుండును గురునిపైఁ గ్రూరవారాచంబులు నిగిడించె నిట్లు దొడంగి
యయ్యిరువురు నొండొరుకరజాలంబులు వారించుచుఁ దురంగంబులయంగం
బుల రుధిరంబులు పూరించుచు సారథుల నొప్పించుచు మేనుల వాలమ్ములు
గుప్పించుచు ననదృశంబు లగు¹కరలాఘవంబులు సదృశంబులుగాఁ బోరు
నప్పుడు.

49. మ. ధనురాచార్యుఁడు కేశవానుజుధనుర్దండంబు ద్రుంచెన్ గదం
గొని వై చెన్ వడి నాతఁ డగ్గురుఁ డెడం గ్రూరంపుభల్లంబునం
దునుమం గ్రక్కున ¹నొండువిల్లు గొని యాదోర్ధ్వదుర్ధాంతు మై
ఘనతాణంబుల నొంచె నించె నతఁ డాకాశంబు గర్జాధ్వనిన్.

50. ఆ. అలిగి గురుఁడు శక్తి నడరింప నది విధి
ప్రేరణమునఁ జేసి తేరు దాఁకె
గాని యతనిఁ దాఁకఁ ¹గానద యతఁడు త
ద్బాహుశాఖ నొంచెఁ బటుశరమున.

51. వ. ¹నొంచినం గోపించి.

52. క. చాపాచార్యుఁడు సాత్యకి
చాపము దునుమాడి సూతుసమ్మూర్భితుగా
నేపారి యేయ రథ్య
వ్యాపారము ¹దాన నడపి యతఁ డని సేసెన్.

43. 1. శరలాఘవంబులు - కొన్ని ప్రతులు.

49. 1. దొడ్డవిల్లు - కొన్ని ప్రతులు.

50. 1. గానేర దతఁడు - పి; గానదు తద్బాహు, శాఖ నొంచె తీవ్రశరచయమున
గ. జ. వ. బ. శ. 2. రయమున - కొన్ని ప్రతులు.

51. 1. సొప్పించిన - ఎ. ద. బ.

52. 1. దాన గడిపె - న.

53. వ. ఆలోస నతనిరథచోదకుండు చెరిసిన నెలమిం బొంది.

54. క. బలువిడి బహుభంగుల ను
జ్వలశరములఁ బోరి పోరి కై నేయుఁడు బె
ట్టిలఁ బడ సారథి నేసినఁ
దొలఁగంగాఁ ¹బఱచె ద్రోణుతురగములు వెసన్.

55. ఆ. అచటిరాజలోక మగ్గురునరదంబు
సనినదిక్కు సనుచు సంభ్రమమున
నాఁగికొనుఁడు పట్టుఁ డదలుపుఁ డేయుఁ డ
శ్వముల ననఁగఁ దెరలె నై న్యసమితి.

56. వ. ఇవ్విధంబున నిజరథంబు ¹విఫలమనోరథం బై పోయిన నదియ పోకగాఁ
బోయి సన్నద్ధం బై ²సముద్ధతం బై నపాంచాలబలంబుచేతం గలంగుతన
మూఁకలం బురి కొలిపికొని కుంభసంభవుం డవప్తంభవిష్ణుభణంబున సేనా
ముఖంబునం బొలిచి నిలిచె ని తైఱంగున ద్రోణకృతవర్మదుర్యోధనాదు లగు
తెట్టికోదుల ³తెట్టువఱచి చిటున వ్యోలయ సాత్యకి సారథితో ని ట్లనియె.

57. క. ఇక్కడఁ గృష్ణులతేజము
నక్కడఁ బవమాననందనాదిజనులపే
రుక్కును గెలిపించె మనలఁ
జిక్కక వెడలితిమి శత్రుసేనలచేతన్.

58. వ. అని పలికి యర్జునుం డున్న దిక్కునకు రథంబు ¹రయంబునం ²బఱవం బంచిన
నాఁడును నట్ల చేయ విమలాశ్వవేగంబునం జారుభీషణం బగునత్తేరు నీవా
రికి దుర్నిరీక్ష్యం బై నభంబున భాను³రథంబు సనుచందంబున.

54. 1. నీచ్చె - బ. య. త.

56. 1. వికలంబై పోయిన - ఊ. 1. వి మనోరథంబై పోయిన - పెక్కు ప్రతులు.
2. సముద్ధతతరం బై న - కొన్ని ప్రతులు. 3. బెండువరచి - బ.

58. 1. బోవంబనిచిన - ఈ. 2. బరపు మ్మనన - కొన్ని ప్రతులు. 3. మండలంబు సను
చందంబున - ఊ. ఎ. ఏ. య.

-: సుదర్శనుఁ డనురాజు సాత్యకితో యుద్ధంబు సేసి చచ్చుట :-

సం. 7-84-8

59. క. అరుగఁగ మదర్శనుండను
ధరణిపతి యడ్డపడి¹యె దర్ప మలర న
య్యిరువురుఁ బెనంగుటయు న
చైరువుం గావించె నచటి సేనలకెల్లన్.
60. వ. అట్టియెడ నన్ముహి²నాథుండు.
61. క. పలుతునియలు సేయుచుఁ దూ
పులు దనదెసఁ ¹జేరనిక పోర శినివరుం
డలిగి తురగముల సారథి
నిలఁ గూల్చి తదుత్తమాంగ మే ²డైట నఱకెన్.
62. వ. నఱకి నిజసారథిం జూచి.
63. క. గురుఁ డనుజలనిధిఁ గడచితి
నొరు¹లు దలంపంగ నాకు ²నులిగాలువ లీ
నరపతుల సరకుగొన నీ
వరదము సననిమ్ము నేటి యని కలయకుమీ.
64. వ. అనవుడు వాఁడు నగుచు నీవిక్రమంబునకు నావెరపు ¹సంగడంబు గాదె
సంగరంబున నేమి సేయుదు నెవ్వనిపైఁ దేరు నడపుదు ననిన విని శినివ
రుండు వివ్వచ్చుచేతం జచ్చినకరితురగనరనికాయంబులతిట్టలు సూపి యజ్ఞా
డం దేరు ²వఱపు మదె గాండివగుణచండనాదంబు వీతెంచుచున్న యది
నేఁడు పాండవమధ్యముం డిచ్చిన ధనుర్విద్యావిలాసంబు మెఱయను బాండు
59. 1. యదలైఁ బెలుచన - ఖ. చ. వీ. శ. మ. స.
61. 1. బెరయ నీక - ఐ. వ. స.
63. 1. లికదలంపంగ నాకు - వ. 2. నురి కాలు వలీ - అ. ఐ. ఘ. ఝ. వ; నురుగాలు
వలీ - కొన్ని ప్రతులు.
64. 1. సంగతంబు - కొన్ని ప్రతులు. 2. నడపుమదె - కొన్ని ప్రతులు.

సూనుల కేను జేయుభక్తిన్నేహంబులు నెఱవను వలయు నాకడంక గని
కురువిభుం డిరువురుఫలును లనుబుద్ధి గలంగునట్లు సేసెద నని పలుకునవన
రంబున నద్దెసం గాంభోజయవననై న్యంబు లతనికడ్డపడం గడంగిన నప్పీ
రుండు గుణంబు సారించి యబ్బలంబువలనికిఁ దేర్చు వఱపించి.

65. క. నానాస్త్రింబులు ¹ముందట

వే నిగుడక బడలు వడిన వీరభటులనై

నేనుంగుల గుఱ్ఱంబుల

పీనుంగులమీఁదఁ దేరు పెలుచం బఱపెన్.

66. ప. ఇవిధంబున వెండియుం గిరాతకకబర్పరపారదయవనప్రముఖమైచ్చసేనల
రూపడంచి నీమూఁకలు గలంగం ¹దఱసి చిత్రవర్మంబు మైచాయగా నారా
చంబులు నఖంబులు²ను విల్లు బలుమొగుంబును నై తెబ్బులివోలెం బోవం
బోవ దుర్బోధనదుశ్శాసన చిత్రసేనవివింశతి శకునిదుస్సహదుర్దణాశ్రీక్రథ
ప్రభృతిరథికనికరంబు రథసంబునం బోకుపోకు మనునెలుంగులతోఁ బిఱింది
దెసం దఱిమినం దత్కలకలంబు విని యతండు సూతు నాలోకించి.

67. క. మందగతిఁ జనుము నావెను

కందగిలెడునై న్యజలధి గ్రక్కునకోపిం

పం ¹దీప్రకారార్పుల నం

దంద వడిం బఱపి నగుచు నరుగుద మనినన్.

68. క. అతఁ డట్లచేయ నబ్బల

మతిరయమున నెయిది పొదువ ¹నలిగి కరిచఱు

శృతియు హయశిశతియు వసు

మతిఁ గూల్చెను శినివరుండు మద మెలరారన్.

65. 1. ముందట - కొన్ని ప్రతులు.

66. 1. దెరలి - క 2. చర్రాక్రమంబు బలు - కొన్ని ప్రతులు. 3. శ్రోధన - కొన్ని ప్రతులు; ద్రో - కొన్ని ప్రతులు

67. 1. దీప్ర - దీప్రకారం/సంకరవడి - ల స హ.

68. 1. నలిగి - కొన్ని ప్రతులు

69. వ. అంత నిలువక చలంబున నానేగ కై నే¹యుపై బెట్టు గిట్టె నట్టియెడ.

70. క. నరతురగ్స్వరణధో
 స్కరణులలో నతనిశరము దాకనిరూపుం
 బరికించియుఁ గానం ద
 త్త్వరితత్వంబునకు ¹వేట వర్ణన యేచు.

71. క. నరు¹బాహుస్ఫురణంబునకు
 సరి యగు పెక్కు డగుఁ గాని సాత్యకిభుజిని
 స్ఫురణం బిల్పము గా దని
 మర²నికురుంబంబు పొగడుచుం జూచె నృపా.

72. మ. కరుముఖ్యుండును దోడినై నికులు పెక్కుల్ దూపు లొక్కుమ్మడిం
 గురియం ¹బిన్నటినవ్వుతో నతడు తత్కృపండసూతాశ్వకే
 తురథంబుల్ వికలత్వముం బొరయఁగా దోర్దర్శ²దుర్దాంతుఁ డై
 వెంపుం జేవయు లావునుం దెలిపె సుర్యినాథ యాసేనకున్.

73. వ. అప్పుడు

74. క. కదిసి నరేంద్రుఁడు సూతుని
 మదమఁను దురగములయుబ్బు ¹మానిచి నిశిత
 ప్రదరముల నతనియంగము
 పొదివె శకని దోడువడఁగ భుజబల మలరన్.

75. వ. పొదివిన నొదవిన¹కోపంబు నాటోపంబున.

69. 1. యుం జుట్టు ముట్టిన - కొన్ని ప్రతులు.

70. 1. చెప్ప - వ.

71. 1. బాహుస్ఫురణంబు - బౌ. గ. త. ణ; బాణస్ఫురణంబు - ట. ల. 2. నికరం
 బుల్బి - గ. బ. వ. శ. మ.

72. 1. విన్నని నవ్వు - హ; చెన్నగు నవ్వు - ఓ; జిన్నెల నవ్వు - ఆ. ట. బ. వ.
 2. దుర్వారుడై - పెక్కు ప్రతులు.

74. 1. మాన్చి నిశిత ప్రదర - ల. హ పెక్కు ప్రతులు.

75. 1. కో పాటంబున - వ. వీ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు

76. మ. ధరణీనాథ మురాంతకానుజుడు గాంధా¹రేశుచాపంబునుం
గురువంశాగ్రణిసూతుకంతము నతిక్రూ²రాస్త్రపాతంబునం
గర మాశ్చర్యము గాగఁ ద్రుంచినఁ దురంగస్తోమ మామేదిసి
శ్వరుతే రచ్చటు వాయ నీడ్చికొని పెల్పం బాట దుర్వార మై.

77. వ. ఇతైః అంగునం బాటిన

78. క. తమ్ములు దొరలును ¹నేవఱి
యమ్మనుజాధిపుని²పజ్జ కరుగుటయును నై
న్యమ్మ వెఱచఱచి విచ్చిన
నెమ్మదిఁ దనయరుగుదెన శినివ్రభుఁడరిగెన్.

79. వ. అనిన విని యాంబికేయుండు సంజయున కి ట్టనియె.

80. క. పులికిఁ బసులు వాటిసక్రియ
నలవుఁ జలము సిగ్గు విడిచి యట్లాక్కనికో
ల్లల కోర్వక విటిగినపు
త్తుల నే మని విందు ¹నేను రోయక యింకన్.

81. క. అనుఁడు నతఁ డవ్విభుని కి
ట్లను నీవును నగ్రసుతుఁడు నవినయములు నే
సినఁ బాటిల్లినయాపద
వినకుండఁగ వశమే మీఁదు విను¹తెలియఁగన్.

82. వ. అట్లు గాసి యై¹కోపించి నీకొడుకు పురికొల్ప నంబవ్వుఁడెంకణపారదప్రముఖ
దేశంబులబలంబులు దుశ్శాసనపురస్సరంబుగా రయంబునం జని సాత్త్వికం

76. 1. రేయు చాపంబు - ఈ. ఎ. ద. మ. వ. హ. 2. రంపుభల్లంబునన్ - కొన్ని ప్రతులు.

78. 1. నొప్పరి - ల. 2. వలని కరుగుటయు - ఆ ఇ. ఉ. ల. కొన్ని ప్రతులు.

80. 1. నకట రోయక - ఈ. ఏ. క. హ.

81. 1. మేర్పడగాన్ - య. ర. హ. పెక్కు ప్రతులు.

82. 1. రోపించి - ఇ.

జట్టుముట్టిన నాజెట్టి¹మగండు నిజభుజవిక్రమాటోపంబునకుం బాటవంబు²దలకొల్పిన.

83. మ. విఠిగెం బెక్కురథంబు లొక్క మొగి నుర్విం గూలె శుండాలముల్
చఱి చై రాలె దురంగ¹మావయవసంతానంబు లింతింత లై
కుటుకుల్ గట్టె భటాంగకంబులు రణక్షోభిం బ్రవాహంబు లై
పఱచెన్ నెత్తురు భూతకోటి విహరింపం బ్రస్తుతింపన్ సురల్.

-: దుశ్శాసనుడు సాత్యకితో యుద్ధంబు సేసి పాటిపోవుట :-

సం. 7-47-29

84. క. రోషమున దుస్ససేనుడు
పాపాణ¹ప్రథననిపుణపార్వతికతతిన్
భీషణముగఁ గవియింప జి
గీషం బొదువుటయుఁ జూడ్కిఁ గెం పారంగన్.

85. క. శినివరుఁ డాతా లెల్లను
దునియలుగా నేయ మగిడి తొరఁగుచు నవి వై
చినవారిని నొప్పింపఁగ
¹గనుకని నమ్మాక విచ్చెఁ గౌరవనాథా.

86. తే. విచ్చటయు నంటఁ ¹దాకి యప్పీరుఁ డంప
వెల్లిఁ దేల్చిన వెగడఁది పెల్లిగిల్లి
యధిప దుశ్శాసనుడు మొదలై నయోధ
గణములెల్లను ద్రోణునిఁడకుఁ బఱచె.

2. బిరుదు - ద. వ. 3. సమ కొల్పిన - ఊ. ఏ.

83. 1. బృందఘనసంతానంబు - వ.

84. 1. ప్రథన - ఆ. డా. క. చ. త. డ. ణ. వ; ప్రదర - వా. కొన్ని ప్రతులు.

85. 1. గనుగొని యమ్మాక విచ్చె - ద. వ. బ.

86. 1. దరమి - ఎ. డా. ఝ. 2. తాతె, జనియె - అని పాఠములు.

87. వ. ఇవ్విధంబునఁ దనచేరుకొను జనినయాదుశ్శాసనునిం గనుంగొని మున్ను
శై నేయు నన్న దెసం బుట్టిన¹యక్కోలాహలం బాకర్ణింతుచున్న యగ్గురు
డి ట్లనియె.
88. క. ఏమి యువరాజవిభునకు
సేమమె నైంధవుని నేమి సేసె నరుడు నీ
వేమిటి కి ట్లేరథిక
స్తోమముతో విటిగి తెందుఁ జొచ్చెద వింకన్.
89. క. అడుకులు దిన్నట్లగునే
కడుపునఁ గుట్టెత్తినపుడు గడుఁ బఱచితి నాఁ
దొడ లెఱుంగక పాండుమతుల
నుడిగి ¹మడుంగ వలసె నిప్పు దొకసాత్యకిచేన్.
90. వ. భీమార్జునులచారిం బడి యేమి గాఁ గలవాఁడ వని పలికి యలుక వొడిమిన
నంత నిలువక.
91. చ. మఱచితె యాసభకా భువనమాన్యగుణోత్తర యాజ్ఞ సేని నీ
పఱచినపాటుఁ బాండవులఁ బల్కినవల్కులు నాటి క్రొవ్వు నే
త్తెఱయును నెందుఁ బోయె రణధీరుల వారల నల్లజేసి నీ
గ్గటి తుది ¹నిట్టు లైతి తగు నక్కట కియ్యన గావె ప్రాణముల్.
92. ఆ. బ్రదుకఁ దలఁచి తేనిఁ బాండునందనులకు
నింక నై నఁ బుడమి యిచ్చు నట్లు
గాఁగ నన్నతోడఁ గార్యంబుఁ జెప్పు మ
వ్వెడఁగు భీష్ముబుద్ధి వినక చెడియె.
93. వ. ఇట్లు సేయఁ జాల వై జేని.
87. 1. యాకులారావంబు - య. ర. లి. హ. కొన్ని ప్రతులు.
89. 1. మడగ - గు వ. పి. శ. ప. కొన్ని ప్రతులు.
91. 1. నేడు పాటు టది కర్ణమె తియ్యన - ఈ. శ. లి. వ. శ. ప.

94. క. ఎట వోవవచ్చు నిను ముం
దట నిడుకొని పోర నున్నతగు¹రాజుల నె
క్కట దోలెడి సాత్యకి నీ
వట దలుముదు గాక ²యొదుగ నగునే నీకున్.
95. క. అనుటయు నతండు వినియును
విననిచెవులు సేసి మగుడ విక్రమమునకున్
గొనకొని యేమియుఁ బలుకక
చనియె శినిప్రవరు¹పజ్జ సమరంబునకున్.
96. వ. తదనంతరంబ యాచార్యుం డవ్యదోర్విర్యుంబు మెరయం దఱిమి మెఱుంగు
వాలమ్ముల వేడిమి సూపిన.
97. కా. పాండుజ్ఞావరసూనునై న్యములు దర్పం ¹జేదుడు² వీరకే
తుం డుగ్రంబునఁ దాడి యగ్గురుని సూతు³ నొంచి యేనమ్ము లు
ద్దండుం డై తను ²వాడ నేయుటయు నాతం డల్లి డీప్తోజ్జ్వల
చ్చండాస్త్రంబునఁ గూల్చె నాద్రుపదసంజాతున్ మహోదగ్రతన్.
98. వ. ఇట్లు వీరకేతుండు వడినం గినిసి యతని యన్నలుం ¹దమ్ములు నగు చిత్ర
కేతుండును మధమ్వుండును జిత్రవర్మయుఁ జిత్రరథుండును ద్రోణరథంబు
బాణమయంబు సేసిన నతండు.
99. క. వారలరథంబులఁ ద
త్రారథులం బొడవడంచి ధరఁ దొరఁగించె
వారిశిరంబులు పువ్వుల
వారణమెయి డుల్కుగంధవహుండుం బోలెన్.
94. 1. సేనల అ. ఆ. ఇ. ఈ. కొన్ని ప్రతులు; సేనల నీ, వెట పోయెదు - జ. బ. వ.
2. యిట్లు లగునే వగవన్ - వ.
95. 1. దెనక నై న్యయుతుండై - టా. హ. శ; దెనకు సౌజలయుతుడై - ఇ. ఈ.
ఉ. య. ర. ల. వ; దెనకు స్వబలయుతముగాన్ - కొన్ని ప్రతులు.
97. 1. జేర్పడన్ - కొన్ని ప్రతులు. 2. గాఢ, వాట - అని పాఠములు.
98. 1. దమ్ములుం దల మిగిలి - ఎ. ఖ. చ. ఝ. మ. వ. వీ. శ. ష. స. శ.

100. వ. అప్పు డాలోకించి ధృష్టద్యుమ్నుండు గెంజాయ రంజిల్లుకన్నులం గన్నీ
 'రోలుకిం గపిసి కుంభసంభవు నురంబునం గ్రూరనారాసంబులు సొనివిన
 మనమూఁకలు హోహోకారంబు తెనఁగ నశండు మూర్ఛిల్లిన నప్పాంచాల
 వరుండ.

101. తే. పలకయును వాలునుం గొని యలఘుజవము
 మెఱయ నేలకు లఁఘించి మెఱుంగు మెఱచి
 నట్లు సని తల గోయుట కప్పశించి
 'యెగిరె నగ్గురుతేరిపై కేపు మెఱయ.

102. వ. అంతటం దెకిసి యాచార్యుండు ధైర్యధురంధరుం డై యెదురు గదియం
 బడి నప్పటికి సాధనంబు లగుతేనకొలందితూపుల నతని నొప్పించినం గడుఁ
 దురులు గఱచిన వెగడుపడునట్లు మొగతిరిగి యాద్రువదనందనుండు నిజ
 స్వందనంబునకు వచ్చి విల్లు గొని పెల్లెసిన.

103. క. గురుఁ డతనిసూతుఁ దునుముడుఁ
 దురగములు రథంబు ననికి దొలఁగఁ దిగువ వా
 ధరణీమరోత్తముఁడు బం
 ధురపాండవనై న్యసమితిఁ డోలం బెలుచన్.

104. క. కలశజుని తెంపుఁ బెంపును
 బలిమియునుం జూచి యవుడు పాండున్యవతనూ
 జలదెస¹ నై నికు లెవ్వరు
 నలపు మెఱసి కడఁగఁ జాల రైరి నరేంద్రా.

105. వ. అట్టియెడ.

106. ఆ. అవ్వధమునఁ బల్కి యాచార్యుఁ డటపుచ్చ
 నరిగి దుస్ససేనుఁ డాకినిప్ర

100. 1. రు దొరుగం - కొన్ని ప్రతులు.

101. 1. యేగె - కొన్ని ప్రతులు.

104. 1. నై నికులం దెవ్వరు - వ. ౪.

వీరుఁ డాకుటయును గౌరవపతి ¹ద్రగ
రునిబలంబుఁ బనిచెఁ దోడు వడఁగ.

107. వ. అసంశయములలో దండిమగలు మూఁడువేరథంబులవారు ¹బెట్టు గిట్టిన నావృష్టివీరుండు పంచశతముఖ్యరథికులం బంచత్వంబు నొందించి పెఱచతు రంగబలంబుల నెత్తుట జొత్తిల్లం జేసిన నాత్రిగర్తనైవ్యంబు దైవ్యంబు నొంది ద్రోణుడెనకుం బఱచెం బఱచినం బోవక యువరాజుకై నేయుతోడ నానానిశితశరంబుల దురంబు సేయ నతండు.

-: దుశ్శాసనుఁడు సాత్యకితో యుద్ధంబు సేసి యొడుట :-

సం. 7-99-28

108. క. ధనువు దునిమి ¹నవ్విస నీ
తనయుఁడు పటుశక్తి వైచెఁ దలఁకక యది²ప
ల్తునియలుగఁ జేసె సాత్యకి
విను మాతం డతని నొండు విలుగొని నొంచెన్.

109. ఆ అలిగి కృష్ణుతమ్ముఁ డతనిచాపంబును
సూతుఁ దురగములను గేతనంబు
దునిమి సొగయ సేసియును భీమసేనువ్ర
త్తిజ్ఞు దలఁచి ¹చంపక దెగక చనియె.

110. వ. అట ధర్మజభీమనకులసహదేవులు సాత్యకిసేనం దఱియం జొచ్చుట యెఱింగి
నైవ్యంబులం బురికొల్పికొని ధృష్టద్యుమ్నాదియోధుల మున్నిడికొని
తఱిమిన మనవారును మార్కొని పెనంగి రాకై నేయుండును నీసేన బడలు
వడఁజేయుచు మున్నీటం బెనుఁజోఱ దఱిసి పోవు తెఱంగునం బోవు

106. 1. త్రికర్తుల బలంబు బనిచె చలవడంగ - కొన్ని ప్రతులు.

107. 1. బెట్టిదంబుగా గిట్టిన - కొన్ని ప్రతులు.

108. 1. నిలిపిన - ల. 2. ముత్తునియలు - క. ద. న. ప. వ. హ; తుత్తునియలు - య.

109. 1. చంపరాక - అ. ఆ. బ. వ. స. శ.

చుండె నంత నక్కడఁ గవ్వకియును యు¹గాంతకారుడ్రనికై వడి రాత్ర
 రసమయమూర్తి యై తనమునుచు మొసల బారిసమరుచుండె మోహరంబు
 మొగంబున గురుండను గౌంశేయబలుఁబలులం బొరిగొనుచుండె నివ్వధంబున
 నమ్మువ్వరచేతను బ్రజాక్షయం బగుచుండం గురువతి భారద్యాజ్ఞ నాజీ
 యరసి పోవవచ్చి యచ్చటం బాండవనై నికులసంరంభంబుఁ జూచి యేచి
 యొక్కరుండును దలకడచి యమ్మున వనజవనంబు సొచ్చువారణంబును
 బోలెఁ దఱియం జూచి భీమసేనుం బడిబాణంబులను నకులసహదేవద్రుపద
 విరాటద్రౌపదేయుల సాయకత్రయంబులను గేకయు లేవురను శరద్వయం
 బులను భృష్టద్యమ్నుని నిరువదింటను శిఖండిని మూటను ధర్మనందనుని
 నైడుదూపులను నేసి మఱియు ననేకనరతురగద్విరదరథనికరంబులం బటు
 ప్రదరశతంబుల నొప్పించె నప్పడు.

111. తే. అతనిచాపంబుఁ గుంతీసుతాగ్రజుండు

నఱకఁ బెఱవారు వొదిలిన నుఱక వారి

నెల్లఁ గుంభజుఁ డమ్ములవెల్లఁ దేల్చి

¹యురవడించి యానై న్యంబు ను బృడంచె.

112. వ. కౌరవవతియు మగిడి యానైంధవుకడకుం జనియెఁ దదనంతరంబ కేకయ
 మహీనాథుండు మార్కొని.

118. క. గురుఁ డెన్నిశరము లేసిన

వెరపున నన్నింటి నన్నివిశిఖంబులఁ దా

మరలిచి బ్రహ్మస్త్రపరి

స్ఫురణము సూపినఁ డదస్త్రమున¹న యడంచెన్.

114. క. మఱియు నజనిమెయిబాణము

లఱువది ¹గిఱిగొలుప నాబృహత్క్షత్రుం డే

110. 1. గాంత్య - కొన్ని ప్రతులు.

111. 1. యురము నొంచి యా నై న్యంబు - వ.

118. 1. నశం డడచెన్ - కొన్ని ప్రతులు; నమరల్పెన్ - వ.

114. 1. గీర్కొలుప - కొన్ని ప్రతులు.

దైత్య మాతు నొంప నాతం

డటిముటి నారాచతతుల నవ్విభుఁ ఁబొదివెన్.

115. తే. చిక్కువడఁ జేసి చనుమఱి యొక్కదొడ్డ
నారసమ్మున బిట్టేయ నరవరుండు
ద్రెల్లె శిశుపాలతనయుండు ధృష్టకేతుఁ
డమ్మహావీరుపై వీర నడరి యపుడు.
116. క. పెనుమంట నులుకు శలభం
బునుబోలెం ¹గవిసి కోలుపులిఁ గోలన్ వ్రే
సినమాడ్కి నేనె నలువది
మనిశితతాణముల నశ్వసూతయుతముగన్.
117. తే. తాణఘట్టనఁ గటకటఁ బడి గురుండు
విల్లు ద్రుంచిన నొండొకవింట నొంచె
నాతఁ డక్కుంభనంభవుఁ డతని విరభుఁ
జేసి యావిలు ¹దునిమినఁ జేవ నెడక.
118. క. గద ¹వై చిన నది ద్రోణుని
ప్రదరంబుల నడఁగఁ దోమరము శక్తియు బె
ట్టిదముగ నతఁ డడరించిన
మదమున నయ్యోధవరుండు మడియించె నెడన్.
119. వ. ఇట్లు ¹విగతసాధనం జేసి.

2. గప్పెన్ - ఉ. ఊ. ఎ. ఏ. మ; నొంచెన్ - త. ర.

116. 1. గదిసి - కొన్ని ప్రతులు.

117. 1. ద్రుంచిన - చ. య. వ.

118. 1. వైచె నదియు - ల. కొన్ని ప్రతులు; సాచి మరియు ద్రోణుని - వ.

119. 1. విగత - శ. ప. కొన్ని ప్రతులు; వికల - చా.

120. క. అలోచన మెఱుంగారెడు
నాళికనారసము చేదవరుహృదయమునం
గీలించినఁ ¹బొడ వెగయుచు
నేలం బడి తన్నికొని చనియె జముశికడకున్.
121. క. కని యాతని¹కొడుకు కడలుం
గనలుం విరికొనఁగఁ దన్నుఁ గవిసినఁ బొదివెన్
ధనురాచార్యుఁడు శీఘ్రం
ఋషి బెబ్బలికొదమ ¹లేడిఁ బొదివిన²మాడ్కిన్.
122. తే. పొదివి యవలీల నాతనిఁ బొలియఁ జేయఁ
సమదగతి మాటుకొని జరాసంధతనయుఁ
డస్త్రగురు నొంచుటయు నతఁ డల్గి యతని
గూల్చెఁ దత్సైనికులు గమంగొనుచు నుండ.
123. వ. అట్టియెడ వడముడి ధృష్టద్యుమ్నుండు విన నవ్వివ్రవరుం డప్రతిహత¹కవ
స్సిద్ధుండు గాకేమి చూపులన దహించునట్ల తూపులవేడిమిం బగఱరూప
డంచుచున్నవాఁ డనిన వాద్రువదనందనుం డతని మార్కొనం గడంగునెడ
నాతనిం దలకడచి.
124. ఆ. కత్తవర్మ గురునిచాపంబు ద్రుంచిన
వేఱ యొక్కదొడ్డవిల్లు రయము
మెఱయఁ గొని యతండు మెఱుంగులు గిఱికొను
నారసమున వానినామ మడఁచె.
-
120. 1. బోడిమి నెడి - ట. వ. వీ. శ. మ. స. శ; పొడవుకె (నె)గని - ల. కొన్ని ప్రతులు. 2. పురికొన్ - ఘ. ణ. వ.
121. 1. కొడుకు గమల గనలుం విరికొన - వ; కొడు కనలము గమగవ విరికొన - ఉ. త; కొడుకు కలక గనలుం - ణ. 2. లేటి బొదివిన - కొన్ని ప్రతులు. 3. భంగిన్ - పెక్కు ప్రతులు.
123. 1. తపస్విద్ధుండు - ర. ల. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు; తపస్సింధుండు - ఇ. బ. త. వీ; తపస్వీవ్రదు - వా.

125. ఉ. అప్పుడు చేకితానుఁడు ¹శతాశుగముల్ గురుమేనఁ గ్రుచ్చి తే
రొప్పుట నూతు నొంచి తురగోద్ధతి మాన్ప నతండు గన్నులన్
నిప్పులు రాలఁ దద్భుజము నిష్ఠురవాణహతంబు సేసి వే
కప్పె శరాశి నూతుఁడు దెగన్ హరు లోటటి గ్రేళ్లు వాఱఁగన్.
126. వ. ఇట్లు విరథుం దై చేకితానుం డోటమి కోర్చి యమ్మెయిన తొలంగె
నితైఱంగున.
127. క. వెక్కండుదొరలు దనపే
రుక్కున రూ¹పఱఁగ ద్రోణుఁ డుద్ధతిఁ దోడ్తో
వెక్కఁగ నితఁడు కుమారుం
దొక్కొ యనఁగ ముదుకఁ డయ్యు ²నుగ్రత ³మెఱసెన్.
128. వ. అనమయంబునం కాంచాలవతి యీశ్రాహ్వాణుండు వృషభంబు¹లుంబోని
భూపాలుర నెల్లను సృగాలంబుల కాహారంబు సేయుచున్నవాఁడు వారింప
వలదే యని కడంగి మొనలం బురికొలిపికొనుచు నక్కజం బగుకయ్యంబు
సేయుచుండం కాండవాగ్రజుం డాత్మగతంబున.

-: ధర్మరాజు భీముని నర్జునునకుఁ దోడ్పడఁ బుచ్చుట :-

సం. 7-102-4

129. ఉ. అర్జునుఁ డొంటి వోయె నని ¹యక్కడఁ బుచ్చితి శాహుసారవి
స్ఫూర్జిత సాత్యకిం బెలుచఁ బోవుటయుం గనుఁగొంటి నిర్దఱున్
దుర్జయశత్రుసైన్యముల దొందడి నేమయిరొక్కొ విక్రమా
వర్జితవైరి భీముఁడును వానికి ²దోడుగ నేగు చెట్టాకో.
125. 1. దశాశుగముల్ - పెక్కు ప్రతులు. 2. డడగన్ దురగంబులు గ్రేళ్ళు -
ఖ. గ. శ. ప.
127. 1. పణగ - ఎ. య. ల. 2. మరువడి - పెక్కు ప్రతులు; మర్దతి - గ. వ.
3. గవిసెన్ - త. ర.
128. 1. 'లు వోని - కొన్ని ప్రతులు.
129. 1. యక్కట - వ. 2. దోడ్పడ - కొన్ని ప్రతులు.

180. క. తమ్మునిఁ దలంచి కృష్ణుని

తమ్ముఁ బనిచె నాతనిం బదంబడి తనచి

త్తమ్మునఁ దలఁపఁడ ధర్మజుఁ

డెమ్మెయివాఁ డొక్కొ¹నారె యాయున్నజనుల్.

181. తే. పెక్కుచోటుల నెఱిగిన యుక్కులావుఁ

గలుగునీతనిఁ బనుచుట¹ కలుక నేల

యితఁడు గలయ వయ్యిరువుర కెలమివచ్చుఁ

బనుతు² నేనటు శోకంబు వాయవలయు.

182. వ. అని బహువిధంబుల విచారించి నిశ్చయించి.

183. ఆ. భీముఁ జేర నరిగి బీభత్సు నీ¹తమ్ము

నని యెలుంగు గళమునందుఁ దగుల

వక్రకు లొలుక మాట యట నెప్పలేఁ డతఁ

ర్త² సూచి యిట్టు లనియె నతఁడు.

184. క. ఏము గలంగినయప్పుడు

నీమహిమయ మమ్ముఁ దేర్పు నీకును గలఁగన్

భూమీశ తగునె యివ్విధ

మేమిటఁ కాటిల్లెఁ బనుపు మేవని కై నన్.

185. చ. అనవుడు నాతఁ¹ డిట్లనియె నక్కడ నప్పుడు కాంచజన్యని

స్వస్వము వివంగ నై న నట సాత్యుఁ బుచ్చిత నేమి పుట్టెనో

యను²వెత నిప్పు డదైవ భయంబు దిగంబడ నీవు వోయి పా

ర్థునిఁ గని నింహనాదమున రోదసి నింపుము మాకు నింపుగన్.

180. 1. యనరె - ల. వీ. శ. వ. కొన్ని ప్రతులు.

181. 1. కులుక నేల - ఐ. జ. బ. వ. 2. నెట్లు నా శోకంబు - పెక్కు ప్రతులు.

183. 1. తమ్ముడని - కొన్ని ప్రతులు. 2. సూచి యన్న కాత డనియె - ట.

185. 1. డిట్టు లను - కొన్ని ప్రతులు. 2. వెర - పెక్కు ప్రతులు. 3. బుడిపింపగ -
ల. స. శ; బుడుగం బడ - వ.

136. క. నీతమ్ముఁగుట్టు రూపసి
నీతివిదుఁడు నకలసుగుణనిధి మద్భక్తుం
డాతని కెడ రగునో యను
చేతోగతి పల్లటెల్లఁ జేయదె తాల్మిన్.
137. ఆ. అనిన భీముఁ డిట్టు లనియెఁ దద్రథము ర
ధ్యముల సారథిని శరాసనంబు
నెఱుఁగు దతనికొలఁది యెఱిఁగిన¹యదియ నీ
కేల వగవ నిపుడ యేను బోదు.
138. వ. దేవరయాజ్ఞఁ దల ¹నిడికొని చని యాశ్మష్టులఁ గృష్ణానుజునిం గలసి
యిక్కడ కెఱుక సేయుదు నని పలికి పాంచాలనందనుం గనుంగొని కుంభ
సంభవు బలిమియు నతనిప్రతిజ్ఞ తెఱంగును నెఱుంగుదు వేమఱ కుండుము
నాకుం ²బోక గర్జంబు గాదు గా కున్న నేలినచానియానతి నడవవలయు
ననవుడు నతండు.
139. క. వినుము భవత్సేనాపతి
తనువునఁ బ్రాణములు గలుగ ధర్మజు¹దెనకుం
జనుదెంచువాఁడె ద్రోణుం
డనుమానము దక్కి యరుగు మద్భునుకడకున్.
140. వ. అనిన ధృష్టద్యుమ్నుపలుకుల కూఱడిల్లి యనిలతనయుం డన్న చరణంబులకుం
బ్రణతుం డై యాలింగనంబును నాశీర్వాదంబునుం బడసియున్నయప్పుడు
తారీ¹శంఖవిరావంబు వీతెంచిన నవ్విభుం డవ్వీరున కి ట్లనియె.
141. క. విను పాంచజన్యపటుని
స్వన మదె ¹యిది మఱుది యెడరునై రింపక కృ
137. 1. యధిప - అ.
138. 1. మోచికొని - ద. వ. 2. బోవుట - కొన్ని ప్రతులు.
139. 1. గడకున్ - త. ద. ర.
140. 1. శంఖారావంబు - ద. వ. బ.
141. 1. యట, తన(మఱది) - అని పాఠములు.

ష్ఠునిరణము సేయురథసం

బని తలఁచెద ¹నెయ్యు మెయ్యు మధికరయమునన్.

142. ప. అనవుడు నవిశేషకల్పితం బగురథంబు రవంబును దూర్యనినదంబును దన
సింహనాదంబునుం తెలంగ విశోకునిసారథ్యసామర్థ్యంబున రథ్యంబులు
నెఱయ మెఱయం గదలి గొనయంబు సారించి కురుబలంబు నవతోకించుచు
నడరు నవ్వడముడిం దలవడి నీకొడులు దుశ్శులిచిత్ర సేనకుండభేదివింశతి
దుర్ముఖ¹దుస్సహులును వికర్ణశలవిందానువింద సుముఖదీర్ఘశాహుసుదర్శ
బృందారకులును మహాస్తమపేణదీర్ఘలోచనాభయరౌద్రకర్మసుశర్మదుర్వి
మోచనులును వివిధవిశిఖంబులు వరగించుటయు లేళ్లగమిం జూచి పొంగు
సింగంబుచందంబునం తెలంగి యాశరంబులు వారించుచు వారిం గదిసి
బృందారకుం దెగఁ జూచి యభయరౌద్రకర్మదుర్విమోచను అనుమువ్యుర
మూఁడువెడంద²దూపులం దునిమిన.

143. క. చలమునఁ బోవక ¹పెనఁగిన

నల వేర్పడ నతఁడు విందు ననువిందసుశ

ద్విలఁ జంపి పుదర్శను బె

ట్టిలపైఁ బడి యవుడు సాన నేసె నరేంద్రా.

144. క. పెఱవారు వెఱచి నలుగడఁ

బఱచిన వాయుపతుఁ డార్చి పఱపె రథం బా

తెఱపిన యరుగుట గని గురుఁ

డుఱక యతనిఁ దాఁకి కప్పె నుగ్రాస్త్రములన్.

145. ప. ఇట్లు నిలువరించి నిటలంబున నారాచంబు నాఁటించి యక్కుంభసంభవుండు
దనమనంబున పీఁడు వివ్వచ్చునట్లు ¹న న్ననుసరింపఁ గలవాఁ డని తలంచి
యప్పవనతనయు నుద్దేశించి.

2. యేగు మేగు మధిక - ర.

142. 1. దుస్సహులును - పెక్కు వ్రతులు. 2. వాతయమ్ములం - త.

143. 1. పొదివిన - ఐ. ఓ. ణ. ద. ర. వ.

145. 1. నన్ను (తన్ను) నోసరింప - గ. బ.

146. క. నను గెలిచి కాక నీ కి

మొన పొరఁగా నెట్లువచ్చు మును నీతమ్ముం
డనుమతుఁడై కాదే చొరఁ
గనియె ననుడు నతఁడు గన్నఁగవఁ గెంపారన్.

147. క. నరుఁ డొకరథికుని యనుమతిఁ

జొరఁ దలఁచునె మనుజుసేన పురబలమైనం
దెలిచికొని విచ్చలవిడి
నరుగుం దన¹వలయునెడకు నది యట్లుండెన్.

148. చ. ప్రియములు వల్కి ని న్ననుసరింపఁగఁ జార్చుడు గాఁడు సుమ్ముడు
ర్షయభుజశక్తి నిర్మథితశత్రుఁడు భీముఁడు గాని నీవు దం
డ్రీయు గురుఁడుం బ్రియుండు నని ప్రీతి¹యొనర్చెదఁ బూని వైరికిన్
జయ మొనరింతు గాక యని నైఁతునె దర్పము సూప కుందునే.

149. వ. అని పలికి.

150. మ. గద సారించి చెలంగి వైచిన భుజాగర్వంబు సాలించి య
మ్ముదకం డుర్వికి దాటి పోయె నది రశ్మత్ మింటఁ బర్వంగ బె
ట్టిద మై మ్రోయుచు వచ్చి బల్బిడుగు మాడ్కిం దాఁకుడున్ గుఱ్ఱముత్
నదిసెన్ సారథి మ్రగ్గెఁ దేరు వొలిసెన్ నైన్యంబు¹భీతిల్లగన్.

151. వ. అప్పు డమ్మేటిమగండు.

152. క. మనమూఁక దఱిసి యుద్ధతిఁ
జనఁ జన నీనందనులు వెనం దాఁకియు ను
త్పినయతనివీక కోర్వక
కనుకని సిగ్గు నెడి పాఱఁగా గురుఁ¹డంతన్.

147. 1. వలచి నెడకు - దా; వలసి నెడకు - అ. జౌ. ల; వలయు - వెక్కు ప్రతులు.

148. 1. యొనర్చినఁ బూని - ప. బ. పి. శ. ప.

150. 1. దైన్యంబుగాన్ - జౌ. య. య. హ.

152. 1. డలుకన్ - జ. బ.

153. క. ఒండొకతే రెక్కి సము

ద్దండతఁ జని భీమసేనుఁ డాకి శరము లొం

దొండ నిగిడించి నొంచిన

గం డడఁగక యతఁడు కనలు గదిరినమదితోన్.

154. చ. అరదము డిగ్గి యప్పటుశరావళి కోర్చి మొగంబు వాంచి స

త్వరుఁ డయి వాన వైఁ గురియ వంచినమత్తక మొప్పఁ బోవుసుం

దరవృషభంబు ¹లిలఁ జని దర్ప మెలర్పఁగ నొక్కచే నొగల్

వెరవునఁ బట్టి తేరు ప్రజ విస్మయ మందఁగ ²పిచి వైచినన్.

-: భీముఁడు ద్రోణాదిరథికుల నతిక్రమించి యద్భుతఁ జేరబోవుట :-

సం. 7-102-88

155. ఆ. నుగ్గునూచ మైన నగ్గురుఁ డొండొక

యరద మెక్కి యల్ల నరిగె సేన

మొగమునకు రయంబు మిగుల విశోకుఁడు

దేర భీముఁ డెక్కిఁ దేరు ప్రీతి.

156. వ. ఇవిధంబున ధనురాచార్యు ¹బెట్టు వఱచి బిట్టు ననునాశెట్టిబిరుదున ²కెదు
ర్పం జాలక భోజబలంబును గాంభోజానీకంబును యవనాదిష్టేచ్ఛనైన్యం
బులునుం బమలు పులికిం బాటు తెఱంగునం గలంగి వఱచె నట్లప్రతిహత
గతిం బోయి సాత్యకిసమరోల్లాసంబు గనుంగొనుచు నట కడచి యవ్వడ
ముడి దివ్యరథంబు మెఱయఁ గౌరవ్య యోధులతోడం ³జెనంగునవ్యసాచిం
⁴జూచి సింహనాదంబు నేసిన నతనిం గనుంగొని ప్రియంబున నయ్యర్జునుం
డును హరియును గర్జారవంబుల గగనంబు నినిచి రమ్మహారవంబు లాక
ర్ణించి యుధిష్ఠిరుఁడు భీముఁడంజ్ఞాపనంబునకు సంతుష్టాంతరంగుం డై తన
లోనన యతని నగ్గించి యన్నరనారాయణుల యెలుంగులు వినం గనుట

154. 1. చాడ్చునను - వ. 2. త్రిప్పివైచినన్ - ట. వ.

156. 1. బెండు వరచి - ద. 2. కెదురం జాలక - పెక్కు ప్రతులు. 3. బోరు - బా. పి.
శ. ష. కొన్ని ప్రతులు. 4. జూచి వ్రేల్చిడి సింహ - వ.

కుం బొంగుచు నప్పార్థుండు దనోప్రతిజ్ఞ నెఱపి వచ్చి తన్నుం గొగిలించి
కొనుటం గోరుోచుం గౌరవపతి యిమ్మెయిం దమ్ములు బంధులుం దెగం
బొలియుట దెలిసి యటునను వీరునకుం జొచ్చి యున్నవారి నైనం గాంచి
కొనునొకో యని యూహించుచుఁ గయ్యంబు సేయుచుండె ననిన విని
ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కిట్లనియె.

157. అ. ఇట్లు సింహనాద మిచ్చిన భీముని

మార్కొనంగ మగఁడు ¹మనబలమునఁ

గలిగెనేని మదాత్మజులఁ ²గూల్చు బుట్టిన

చిచ్చు వాఁడు వానిఁ జెనయు టరిది.

158. చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లు లను నమ్మునుజేంద్రున కష్ట కర్ణుఁ డ

య్యనిలతనూజ మార్కొని రయంబున వింశతిసాయకంబు లే

సిన నతఁ డేడుతొమ్మిదులు చెచ్చెర నేసి ¹సిడం బొకంట నే

పునఁ గుదియించె నారథికపుంగవు లట్లు దొడంగి యుద్ధతిన్.

159. ష. చెనంగునెడ భీమసేనుండు.

160. క. సూతమతువిల్లు ద్రుంచిన

నాతఁడు బలుపింట గొంచె నతని వెన మరు

త్సూతి యదియుఁ ద్రుంచుచుఁ ద

త్సూతునిఁ దురగములఁ ద్రుంచె దుర్జమలీలన్.

161. అ. విరథుఁ డై యతఁడు వృషసేనురథ ¹మెక్క

బాటుటయును గలఁగఁ బాతె నేన

5. ప్రతివ - కొన్ని ప్రతులు. 6. చుండె - క. కొన్ని ప్రతులు. 7. దీనతకుం
జొచ్చి - ఔ; తెరంగునకు - ట. బ.

157. 1. మనల యందు - ఇ. 2. గూల్చు - వ.

158. 1. శరం బొకంట నేవున నిగుడించి - క. ష. హ. కొన్ని ప్రతులు; ననంప చెల్లి
యేవున - ఆ. గ.

161. 1. మెక్కి పారుటయును - ఉ. వ. క. ష.

లట్టమొడ నృపాలుఁ డాచార్యుపాలికిఁ
జనియెఁ దేకు దోలికొని రయమున.

-: దుర్యోధనుఁడు ద్రోణుని దూఱినాడుట :-

పం. 7-166-1

162. వ. చని యడిచిపాటు గదుర నతనితో ని ట్లనియె.

163. క. నరుఁడును సాత్యకియు వృకో
దరుఁడును మనసేనఁ గలఁచెదరు నైంధవుఁ శే
రి నీకుఁ దగునె నరునిం
జొరనిచ్చితయేని వారిఁ జొర నీ ననఘా.

164. క. సమరంబున నీ వోడుట
నముద్ర మింకుట జయించె సాత్యకి గురుఁ గ
య్యమున నని యెసఁగుజనవా
దమ మేలుగఁ దలఁచితొక్కొ ధనురాచార్యా.

165. క. ఈభంగి నీ వడంగుట
మాఖాగ్యము గాక యింక మాటలు వల దీ
జోభం జెట్టు లుడుగుఁ జెపు
మా భవదీయబలశౌర్యమతులకుఁ దగఁగన్.

166. చ. అనవుడు వాతఁ డిట్లు లను నక్కడ నిక్కడ నొక్కరూపునకా
మనమొన కై నయీయెడరు మాన్వఁగ నోపినయంత మానైద
న్నిను¹ము విశిష్టకార్య మవనీవర నైంధవుఁ గాచికొల య
ర్జునునకు నీకునుం గలిగె జూదము ²నే³ డధికంపుటొడ్డుగన్.

168. 1 డిట్లనియె - కొన్ని ప్రతులు. 2. మహిష్టకార్య - అ. చ. భాకూ. 3. నేడధి
కంపు టొడ్డుగాన్ - మ. ర. వ. హ. కొన్ని ప్రతులు. వా డధికంపుటొడ్డుగాన్ -
అ. చ. ఝ. య. వ. శ. ప; వాడధికంపు - వా. ప.

167. క. మును శకుని బుద్ధిమై గెలి
చినయది యస్థిరపు గెలుపు ¹నెడ కిజాదం
బున నెడలఁ కాటు సూచే
మనవెరపును లావుకలిమి మనుజాధీశా.
168. వ. కావున నీవు మస్థిరోత్పాహుండ వై సాహాయ్యంబునకు నద్దెన నున్న
కర్ణాదులం గొని కవ్వడి మొదలగు నమ్మువ్వురకుం జాలి సింధు¹రాజరక్షణంబు
నిర్వహింపు మేను ²సేనాముఖంబున నిలిచి తక్కినయందఱు నిలువరించుట
మేలు నీతో వచ్చుట కర్థంబు గాదు పొ మ్మనుటయు నతండు మరలి
తన్నుం - న పురికొలిపికొనుచు నట ననియె నప్పుడు మునుమన్యుండు
నుత్తమోజుండును మున్ను కృతవర్మచేత నివారితు లై నరునితోడి
నటుమం జనక కెలని కుటికి యటిముటి మనమొన దెరల్చికొని బయలికి
వెడలి కపిధ్వజగాండీవగుణరావంబులకతంబున నతనియున్న యెడ యువల
ఁజించి తిరిగివచ్చి బలువున మనబలంబు వాయఁ కాపి కొని చొచ్చి వివ్వచ్చుం
జేరవచ్చుచున్నం గని యక్కురువిభుండు వారల వారింపం గడంగిన.
169. క. అయిదుపురతో నజ్జన
నాయకునకు నయ్యె చారుణం బగురణ మం
¹చాయతనృపచాపము రో
పాయ తత నుత్తమోజుఁ దార్పుచుఁ ²దునిమెన్.
170. తే. తునిమి తోడన యుర మాడ మనిశితాస్త్ర
చయము నిగిడింప రా జొండు చాప మెత్తి
యతనిహయముల సారథి నవనిఁ గూల్చె
నాతఁ డరిగె యుధామన్యునరదమునకు.
167. 1. నెడమికి జూదంబు - ర; సింధుజు జూదంబు - ఖ. చ. త. వ. వ; (సమానము చింత్యము) సింధుజు జూదం - క.
168. 1. రాజు ప్రాణంబులు - ఖ. ఘ. మ. వ. వీ. శ. మ. స. శ. 2. సేన మొగంబున - ఈ. ఉ. ప. వీ. శ. మ. 3. తోడ నకుగం బడక - వెక్కు ప్రేతులు.
169. 1. చాయెడ నృపుచాపము - అ. ఆ. ఉ. ఊ. కొన్ని ప్రతులు; చాయత నృపు చాపము - కొన్ని ప్రతులు. (పాతమంత పరసముగా లేదు). 2. దునిచెన్ - ఓ. ట. వ.

171. క. అరిగి తురగముల సూతుం
తొరిగొన విరథుఁ డయి నృపతి పొలి వోవక యు
ద్ధరగతి గద గొని చని త
త్తురగంబుల సారథిని జిదుర్పలు సేసెన్.
172. తే. రథము డిగ్గి తొలంగి రారథికు లమ్మ
హీనుఁ డేతెంచి యెక్కె మద్రేకు¹తేరు
వారు నీయోధు లిరువుర జారినమరి
యారథము లెక్కి యర్జునుఁ జేరఁ జనిరి.
173. వ. అనుటయు నాంబికేయుండు సంజయున కిట్లును మనవా రెల్లం గర్జుండు
గొంతేయుల గెలుచు నని యాసపడుదు రాధర్మతనయుండాతనియాటో
పంబు¹దలంచి రేలెల్లను గన్ను²మూయండు.
174. ఆ. అట్టిజెట్టి యనిబువట్టిచే విరథుఁ డై
పోయి పోయి¹నట్లు పోయెఁ గాని
మరలి కయ్యమునకుఁ జొరఁ జెట్టు లాతని
తెఱుగు సెప్పు నాకుఁ దేటపడఁగ.
175. చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లు లను నన్నరసాధున కట్లు సూతనం
దనుఁ బొరిపుచ్చి భీముండు¹మదంబున నర్జునుదిక్కు వోవఁగా
గని యతఁ డాయితం బయి తగం దనపే రెలుఁగెత్తి విల్పె నా
²ధ్వని విని యావృకోదరుఁ డుదగ్రగతి³ మరలె³ మహిశ్వరా.
176. వ. అట్లు¹చార్కొని యర్కప్రతాపు లగునయ్యిరువురు నొండొరువుల శరం
బులు దూలించుచుఁ దురంగంబులయంగంబులం దూపులఁ గీలించుచు సార
172. 1. రథము - కొన్ని ప్రతులు.
173. 1. దలంచి పగలును రేలును - ఇ. ఉ. ఒ. ఘ. డ. వ. 2. మూయకుండు - కొన్ని ప్రతులు.
174. 1. నట్లపోయె - కొన్ని ప్రతులు.
175. 1. ముదంబున - అ. ఆ. ఇ ఈ. ల. వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. తనివిని - అ. ఆ. ఇ. ఉ. కొన్ని ప్రతులు.
176. 1. చార్కొని - ఒ. వ.

భుల బెట్టు వలుచుచుఁ జాపంబులు విలుచుచు మైనులును లలుపుళ్లు
సేయుచు మేనులు నెత్తుట జొత్తిల్లఁ జేయుచు నొందొరులకు వేడిమి
నూపి యేవునం బెనంగునెడ నయ్యనిలతనయుండు.

177. క. విలు దుమురు సేసి గుఱ్ఱం

బుల నూతునిఁ బిలుకుమార్చి భుజగనిభశరం
బులఁ 1జేడ్చఱచిన సిగ్గఱ
కలఁగి పఱచి యెండురథముఁ గర్ణం దెక్కెన్.

178. క. అన విని ధతరాష్ట్రం డి

ట్లను నమ్మినబంటు పిఱికి యై యిటు పఱనం
గని మందబుద్ధి దుర్యో
ధనుఁ దేమని తలఁచె నొక్కొ తన¹చి త్తమునన్.

179. వ. అది యట్లందె నాకర్ణునిబింకంబు 1విదప నెట్లయ్యె ననవుడు సంజయుం
డతని కిట్లనియె.

180. తే. అననంబునఁ గ్రోధమహానలంబు

భీషణముగ రాధేయుండు భీముడెనకు
మరలి 1యురవడిఁ గవియ నయ్యురువురకు మ
మహాద్యుతం బగునంగ్రామ మయ్యెనధిప.

181. క. బలుడెగలకై వడి బె

బ్బులుల¹పగిది మత్తకరులపాలిక దర్శి
జ్వలసింహంబులచాడ్చున
నలవుఁ జలము మెఱయఁ బెనఁగి రారథివరుల్.

177. 1. గీడ్చరచిన - ఇ.

178. 1. యుల్లములొన్ - త.

179. 1. వడంపడి - ఐ.

180. 1. యురువడి - పెక్కు ప్రతులు.

181. 1. గతిన్, కరణి - అని పాఠములు.

182. క. పెనఁగునెడం గట్టునిది

క్రుశ్ణఁ జతురంగములు బెట్టుగోల్లల వాటి
మునిమీఁదఁ గవిసి మంత్రం
చినయట్టులు గూతె నకనిచేతి¹బలుపునన్.

183. వ. అనపుడు నాంబికేయుండు.

184. క. తొడరెడుకొలఁదియె వానికి

వడముడిభుజవిక్రమం¹బు వారల మన మె
ప్పుడు చినమొ కట్టు వినమో
యడివీరపుఁ దులువ గెలుచునటే పాండవులన్.

185. ఉ. సూతమతుండు పాండునృపసూనులఁ తోర జయించు నంచు గ
ర్వాతిశయంబునన్ ¹మనమదాంధుఁడు కృష్ణుఁ ధృటికరించి సం
ప్రీతిగ సంది సేయఁడ యపేతకళంకులు వారు వారి కే
లా తగ వేది దైవము దలంచు రణంబునఁ జేటు సంజయా.

186. వ. తానును తమ్ములుం జెడుదు రింతియ కాక గుండు గలదే యది య
ట్లుండె భండనంబుతెలుగు నెప్పు మనిన నమ్మనుజువతికి వాసూతసంభవుం
డి ట్లనియె.

187. చ. పమనినసేనఁ తాచి రభసంబునఁ గట్టుఁడు భీముఁ గిట్టి ద
ర్పము నిగురొత్త ముప్పదిశరంబుల నొంచినఁ గెంపుసొంపు వ
క్రమునకు ¹నొప్పు సేయఁగ నతండు వెసన్ విలు ద్రుంచి సూతుప్రా
ణముఁ గొనినం జలం ²బెడఁ బెనంగొన వాహనచోదకుండు నై.

188. వ. ¹కర్ణుండు కక్తి ²వైచిన.

182. 1. బలుపునన్ - పి. కొన్ని ప్రతులు.

184. 1. బహర్భుజము వేర్పడ - ఎ. జ. ట. బ.

185. 1. ఘనమదాంధుడు - అ. గ. ద.

187. 1. జెమ్మ సేయగ - ఇ. 2. బెడ - వ. కొన్ని ప్రతులు.

188. 1. కర్ణుండు - ఉ. ప. త; అతండు - వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. యడరించిన - త.

189. క. ఎనిమిదితునియలుగా నది
దునిమి మరున్నందనుండు తొమ్మిదిశరముల్
తను నడ నేయ బలువిలు
గొని యన్నియ కర్ణుఁ డేసెఁ గ్రూరాశ్రయముల్.
190. క. వాని నెడ నటికి యవ్వన
మానకనూభవుఁడు నిశితమార్గణములు పై
పై నిగిడింపఁగ రా
సూనుండును సాయకముల సోనలు గురిసెన్.
191. క. చెలెఁగుపటుసింహనాదం
బలు అంకెలు గాఁగ వారు పోలిచిరి వృషభం
బలక్రియ నొండొరులకు మా
ర్మలయుచుఁ దాకుచు నురాత్తరభస్మిజ్జ్వలు లె.
192. ఉ. అత్తటిఁ గర్ణునిల్లును హయంబులు నుగ్గుగఁ జేసి నెత్తుటన్
జొత్తిల మేన కాణములు పొన్ని మరుత్సుకుఁ దాచె నార్పినం
జిత్తము దల్లిడిల్లిఁ గుదుసింహుఁడు దుర్జయుఁ బన్న నాథఁ డ
త్యుత్తమసాహసప్రకటితోద్ధతి నాజగజెట్టిఁ దాఱినన్.
193. తే. బలము లచ్చెరు వంద నట్లలపు మెఱయ
నీమతుఁ డనిలమతుఁ దాఱి నిశితసాయ
కముల నొప్పించి రథతురంగముల నొంచి
సూతు సోనేయఁ గ్రోధవిస్ఫూర్తి నతఁడు.
194. క. తురగములతలలు సూతుని
శిరము నతనిమస్తకంబు శితశరపట్కు

190. 1. సోనగ గురిసెన్ - వ. స. శ.

191. 1. చెలెగి - పెక్కు ప్రతులు. 2. మహిమోజ్జ్వలు లె - వ.

192. 1. బన్నె, బుచ్చె - అని పాఠములు.

193. 1. నేయుడు - ఐ.

194. 1. వర్ష - ఓ. ణ.

మృరణమున ధరణీమీదం

దొరగించెం గర్జుఁ డేడ్పుతోఁ గనుఁగొనఁగన్.

195. వ. అలోనన నూతనూనుండు రథంబు సన్నద్ధంబు సేసికొనినవాఁ డగుట
నప్పాండుతనయుం దలవడియె నమ్మేటిమగలు కోపంబులు నాటోపంబులు
బలంబులుఁ జలంబులు కౌర్యంబులు ధైర్యంబులు మెఱయు తెఱంగునం
తెనంగి రట్టియెడ.

196. మ. ఖరనారాచము భీమువతుమున నాకర్ణుండు కావోబలా
భరణుం డై నిగిడింప నుచ్చి చని భూభాగంబు నాటంగ నా
తురతం బొంద కతండు నిష్ఠురగదం ద్రుంచెం దురంగంబులన్.
ధరణిం గూల్చె ధనుర్విలాస¹ ములరం దక్షాతునిం గేతువున్.

197. మ. విరథుం డయ్యును రాధనందనుఁడు¹ దోర్వీర్యం బవార్యంబుగా
శరజాలంబుల భీముఁ గప్పట మహాశ్చర్యంబు గావించె భూ
వరుఁ డంతం దనతమ్ము నారథికుఁ గావం బంచె నాదుర్ముఖుం
డు రయం తారఁగఁ దాఁకె² భీమునకు నాటోపంబు దీపింపఁగన్.

198. క. ఆయ్యంగరాజుతోడం

గయ్యము సేయించును దుర్ముఖప్రాణంబుల్

సయ్యనఁ దొమ్మిదియమ్ములఁ

³గ్రయ్యక డయ్యక యతండు గొనియె నరేంద్రా.

199. వ. ఇట్లు భవదాత్మజుండు వడుటయు.

200. ఉ. అతనిఁ జూచి కన్నఁగవ నశ్రులు గ్రమ్మఁగ నూతనూతి శో
కాతురుఁ డై తదీయరథ మల్లన యెక్కఁగ భీమసేనుఁ డు

195. 1. న ప్పాండవ సింహుం - ఇ. బ. వ. వీ. శ. ప.

196. 1. మడరన్, మమరన్ - అని పాఠములు.

197. 1. దోర్వీరత్వ మేపార - ఎ. 2. భీముడును - ఉ. త.

198. 1. ఖ - కొన్ని ప్రతులు. 2. గుయ్యక - డా. క. ద. వీ. శ. ప.

ద్వోత్తి పేమభూషితచతుర్దశమార్గణవిద్దుఁ జేయుఁడు
స్వాతశరంబు లన్ని వెన నాఁటె నతండును ¹దద్భుజంబులన్.

201. వ. దానం గనలి యనిలతనయుండు

202. ఆ. వాఁడినారసములు మూఁడు కర్ణునితోమ్ము
గాఁడ నేయ ¹నాన గడచి నొప్పు
భయముఁ గదురఁ జేయ రయమున నరదంబు
దోలికొని యతఁడు దొలఁగఁ జాతె.

203. వ. అనిన విని ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కి ట్లనియె.

204. క. విను పౌరుషము నిరర్థక
మనుమానము లేదు దైవ ¹మధికంబు మరు
త్తనయునిచే నారాధా
తనయుం డి ట్లగుట నెవ్విధంబునఁ దలఁపన్.

205. క. అట్టన నేల మహాబలు
పట్టికి సురభిచరదనుజపన్నగులును మా
¹రెప్పట్ట రనినఁ గర్ణాదుల
కెట్టు నిలువవచ్చు వాని యెదురం దిర మై.

206. క. పాండవుల ¹గెలుచునాతి ని
తం డని యగ్గించు సూతతనయుని మత్పు
త్రుం డతఁడు భీము ²సేపున
గం డడఁగినఁ జూచి మనసు గందక యున్నే.

200. 1. నద్భుతంబుగన్ - ఇ.

202. 1. లజ్జ - ఆ. జ. ట. బ. వ. శ; దాన గలుగు నొప్పు - ఊ. ష. ఐ.

204. 1. మగ్గలము - ఎ. కౌ. ఖ. చ. జ. ద. బ. వ.

205. 1. రెప్పట్ట రనిన - కొన్ని ప్రతులు.

206. 1. గెల్పు నని నీతం డని - ద. వ. '2. నెపమున - జ. యు. న.

207. క. ¹విన్నడె జరాసంధాదులఁ
దునుముట మనదుర్జయుండు దుర్ముఖుఁడును ²
మునితోడఁ బెనఁగువా రే
మని కర్ణునిఁ గావఁ బనిచె న న్నలకులన్.
208. క. పవనజుఁ డొక్కఁడె పెఱపాం
డవులును సాత్యకియు హరియు డాతురె యుగ్రా
హవమునఁ ¹బ్రాణము లావున
నవిజయులు వారిఁ ²దొడర నగునే తనకున్.
209. చ. అని పలుమాట లాడుటయు నమ్మనుజేంద్రునితోడ నాతఁ డి
ట్లను విష మెత్తి క్రోలి యడి యంగము నారటపెట్టి నన్యులం
గినిసినయట్ల మీఁడు పరికింపక యమ్మెయి నీవు పాండునం
దనులకుఁ జెట్ట వై హృదయతాపము వచ్చి¹నఁ బల్కె దొండులన్.
210. వ. ఊరక బవరంబుతెఱంగు వినుము నీతనయులు దుర్మర్షుండును ¹దుర్మ
దుండును దుష్ప్రహుండును విజయుండును విచిత్రుండును గర్జునోటమి
సయిరింపం జాలక వడముడిం దొడరి తూపు లడరించినం జూచి యాసూత
నూనుండు దానును నతనిపయిం గవిసి యేసినఁ దద్విఘ్నంబుల వారించుచు
మారుతనందనుండు.
211. ఆ. ఏచి కురుకుమారు లేవురఁ దురగసా
రథులతోడఁ గూడ రయము మెఱయ
వమధఁ గూల్చె మెఱుంగు వాలారు తూపు¹లా
తాఱు నిగుడఁ జేసి యద్భుతముగ.
207. 1. విసమె - ఆ.
208. 1. బ్రాణంబులు విను మవిజేయులు - అ. వీ. శ. ష. స. శ₁. 2. తోడ నగునే -
వీ. శ. ష.
209. 1. ననొడ్ల(ర్ల) బల్కుడే - చ. వీ. శ. ష. స. శ₁; న బల్కె దొడ్డులన్ - కొన్ని
ప్రతులు.
210. 1. దుష్ప్రహుండును - కొన్ని ప్రతులు.
211. 1. అ నారు దొరుగ జేసి - ఏ.

212. క. అనిఁ బడినరాచకొడుకులఁ
గని కర్ణుం డేటిబ్రదుకుగా బ్రదికెద నే
నని యింక నెన్నఁటికి లా
వని భీముని నొంపవలదె యని ¹తెం పెసఁగన్.
218. ఆ. కదిసి డెబ్బదేనుకాండంబు లాతని
మేనఁ బఱపి యుబ్బు మిగిలి నవ్వ
నతఁడు నూటయేను శతవిశిఖంబుల
నతని నేసి చాపయష్ట్రు ద్రుంచె.
214. మ. రయమారక బలువిల్లు ¹పుచ్చుకొని యారాధానుతుం డేయ దు
ర్జయుఁ డమ్మారుతి వొంగి సూతుని వెసం జానేసి విత్ ద్రుంచుచుకా.
హయసందోహముఁ గూల్చి ²హాస్యమునకుఁ హాసంబు సేయక గద
నృయదాకారత వైచె నాతఁ డది భగ్నం బయ్యె నాభీముచేన్.
215. వ. ఇట్లు గద ద్రుంచి పైపై నేయు పావని ¹బరవసంబునకుం ²దెరలక
యొండుకోదండంబు గొని కర్ణుం డతనితనుత్రాణంబు దునియలు సేసి పెల్లె
సిన నతండును దదీయకంకటంబును భుజంబును భేదించె నివ్వరుమనఁ తాద
చారి యై పెనఁగు నయ్యోధవరుం జూచి భూవరుండు నత్వరుం డై పను
పం జిత్రవిచిత్రచిత్రాక్షచారుచిత్రులును ³జిత్రధ్వజచిత్రాయుధచిత్రకర్ము
⁴లును శరాసారంబులు బరగించుచు ధర్మపుత్రానుజం దాకిన నతండు
మహావాతపతిత భూరుహప్రతతిభంగి దోఁప నక్కుమారసప్తకంబును ⁵రథ
సప్తసారథిసహితంబుగాఁ ⁶జూడ వడంగంజేసె నానందునఁ గల్పితస్యందనుం
డై యానూతనందనుం డప్పాండునందనునిపై నురవడించిన.
212. 1. తెం పొలయన్ - ద. ప.
214. 1. పుచ్చికొని - క. మ. 2. యాస్యమునకున్ హాస్యంబు - వీ. మ. స. శ. ;
హాసమునకున్ హాస్యంబు - క. పెక్కు ప్రతులు.
215. 1. రథసంబునకు - ఆ. బ. బ. శ. మ; బవరంబునకు - ఇ. క. ద. వ. వ. ²దలంకక-
గ. ³జి. చిత్రశరాసన - కొన్ని ప్రతులు. 4. లును శరాసారంబులుబరగించుచు ధర్మ-
జి. ఏ. ఇ; లును ధర్మ - చా. ⁵ర. రథాశ్వ - వీ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు.
6. బడలు వడంజేసె - వ. కొన్ని ప్రతులు.

216. క. అటముటి నిరువురశరములు

తటుచుగ నొండొరుల బెట్టు దాడిన నయ్యి

ద్దటు నెత్తుటఁ దోంగి కడుక

¹వఱిరి కల్పాంశనవడి వాకరులక్రియన్.

217. క. అరదములు చిత్రగతులం

జరియింపఁగ దైర్యములును శౌర్యములు ను

ద్వరజావోపీర్యములు

సరి యై మెఱయంగ నధిక¹సంరంభము¹లన్.

218. ఉ. ఒండొరుమీఁద సాయకము లొక్క మొగిం బరగింతు రేపు మై

నొండొరుజాణముల్ నఱి యుర్వివయిక నెఱయింతు రుగ్రులై

యొండొరుమేనులక శరము లుచ్చి చనక నిగిడింతు రిట్టులు

ద్దండతఁ బోరి రాఱనిమదంబుల నొండొరు మీఱునానలన్.

219. క. మరుదాత్మజుఁ డేచిన న

న్నరుఁడు హరియు సంతసంబునం బొదలుదు రు

ద్వరతం గర్జుఁడు మిగిలినఁ

గర ముబ్బు విఘండు దమ్ముగమియుం దానున్.

220. తే. సూతనందనునకు నెడ సొచ్చి చొచ్చి

సమరుఁ డగుభీమసేనుచే జచ్చి చచ్చి

జలము లఱుగ నాకర్ణుండు దొలంగిపోవఁ

¹జూచుఁ దెగిపోఁడు వడిన నీమతులఁ జూచి.

221. వ. శోకంబునం గోపంబునం ¹గర్జునిక్రమాటోపంబు దీపించిన.

216. 1. మెరసిరి కల్పాంతకముల మిత్రుల మాడ్కిన్ - ఓ.

217. 1. సంభ్రమమునన్ - వ. 2. నన్ - కొన్ని ప్రతులు.

220. 1. జూచి తెగి పొనుగు వడిన - ల. శ. వ; జూచి తెగి మ్రోడు వడిన - వీ. స. శ.

221. 1. కర్ణుడు క్రమా - ల. వీ.

222. క. గొడుగునను వింటికొమ్ముల
నిడమున నరదంబునందు నెల లనిసి కడున్
వడి నిగిడెడు చాడ్పున న
వృడముడి దెస నమ్ము లడరె వసుధాధీశా.

223. క. దానికి మనమున నించుక
యైనను దలఁకక నమీరణాత్మజుఁ డవి నై
రాసీక నిలిపి యతనిం
దా నిరువదివారసములఁ ¹దరఁగఁ జేసెన్.

224. వ. అప్పడు.

225. క. మనవారు వారివారలు
ననిలతనయు విక్రమంబు నగ్గింప మయో
ధనుఁడు దనయొద్దియోధుల
ననుజులనుం గర్జుఁ గావుఁ డని పనుచుటయున్.

:- భీమసేనుచేత శత్రుంజయోదికురుకుమారులు చచ్చుట :-

సం. 7-112-30

226. వ. అప్పడు శత్రుంజయుండును శత్రుసహుండును సుదేహుండును ¹మదనుం
డును ద్రుముండును జిత్రతాహుండును వికర్ణుండును గర్జరక్షణపరు లై
కడిమి²వెఱయఁ దలకడచి యొక్కట భీమసేనుం దాకి ధరాధరంబు నంబు
ధారలం గప్ప జలధరంబులచందంబున నతని నతినిబిడకరవరంవరల బొడ
వినం జెరిగిన దర్పంబునం బొడలి యతండు దృఢై కముష్టి నిర్ముక్తమార్గణ
సప్తకంబున వారిం బిలుకుమార్చి యార్చిన నాసింహనాదంబు విని ధర్మ
తనయుం డది విషయాగ్రజుండు నిజవిజయం జెఱింగించునట్లుగా నెఱింగి
మనంబునం బొంగి ద్రోణుడెగుఁ దఱిమి కయ్యంబు శేసె నట్లు పలువురు
దమ్ములు వొలిసిన దుర్యోధనుండు³ దనమనంబున జూదంబునప్పుడు విదు

228. 1. దరఁగఁ జేసెన్ - ఝ. ల. వీ. శ.

228. 1. నంచుండును - ఖ. గ. బ. 2. మెఱయ - వ. వీ. శ. ష. కొన్ని ప్రతులు.

రుండు నెప్పినట్ల యగుచున్న దని విషాదంబు నొంది యాసభ నమ్మెయిఁ
బాండవులం బఱచిన పాపఫలం బనుభవించె ననవుడు వైచిత్రపీఠ్యుండు.

227. క. గతవృత్తములకు వగవం

గత మేమి యతండు వెట్టికార్యము నాదు
ర్మతిఁ దప్పె నోర్చి కొడుకుల
కత వినియెడఁ జెప్పు చెప్పఁ గలయది యెల్లన్.

228. వ. అనిన నతనికి సంజయుం డిట్లును నట్లనిలఁజుం డాద్వినం జేర్చి కర్ణుం డతని
వయిం గవిసి ఘోరసంగ్రామంబు సేయుచుండ నీసేన భీమసేనుఁ జుట్టు
ముట్టిన నతండు బెట్టదంబు లగు భల్లప్రముఖపాణంబులఁ గేతుచ్చత్రచామ
రంబులు సూతరధరధ్యరథికావయవంబులుఁ దురంగమాతంగసుభటాంగం
బులుఁ దునియ లై తొరఁగి పెరుగు నెత్తురుఁజేటుల వెంబడిం బాఱుం
జేయుటయుఁ బతితశేషం బగునబ్బలం బిరుగెలంకులం దొలంగి యంప
పెట్టునేల కవుల నని చూచుచుండె వెండియు రాధేయుండు రయంబున
నతనిం దాఁకి పోఁచె నట్టియెడ నమ్మారుతనందనుండు.

229. క. ఆఖిలతఁ గర్ణునిక

ర్ణాభరణము చుక్కవడినయట్లు వడఁగ సం
శోభితశరమున నేని మ
హాభల్ల మురస్థలమ్ము నాడగ నేసెన్.

230. క. ఆలోచన యారథికుని

ఫాల¹స్థలి నోలి నెనయఁ బదినారసముల్
గీలించిన నని యచ్చట
నీలోత్పలమాల వోలె నెఱుయం బొలిచెన్.

౩. లయెడం జేసిన పాప - పెక్కు ప్రతులు.

228. 1. హత శేషం - పెక్కు ప్రతులు. 2. పెట్టు కొలది కవుల - జ. య. వ. స. శ. కొన్ని ప్రతులు.

230. 1. స్థలి నొవ్వనేయ - ద. ప; స్థల మొలినేయ - వ; స్థలి నొప్పి నొలయ - ల.

281. తే. అలిగి ¹బాణశతంబున నాతఁ డతని
నొంచె నవ్వీరుచాపంబు ద్రుంచె నతఁడు
పఱచె బలువింటఁ గర్ణుండు పటుశరములఁ
బట్ట పవలింటిసూర్యుని ²ప్రభలు వొలయ.
282. వ. ఇట్లేయు నాసూతనందనువిల్లు ¹విదుర్పు దోచక గుడుసువడుటఁ జక్రా
కృతిం బొలుచు నవలశిఖలచెలుపు చాల్చె నట్టిరయంబునకు భయంబు గొనక
భీముండు నిగిడించు పేమలిప్త²నారాచధారలు గగనలక్ష్మికవకాభరణం
బులచెన్ను చేకొనియె నప్పుడు కోపంబు రూపంబు గైకొన్నకై వడి
నుదీర్ణుం డై యక్కర్ణుండు.
283. చ. పవనజాపమున హరులపగ్గములం దునుమాడి కాడితో
నవి ¹వెనఁగాడఁగా వెడఁదయమ్మునఁ గేతువు గూర్చి సూతుమే
నవియఁగ నేసినం బఱచె నాతఁడు ఫల్గునుచక్ర²రతుతే
రివెనుక కుగ్రశక్తి యడరించెఁ జలింపక భీము ³డత్తజిత్.
284. క. అది సూతనందనుఁడు దొ
మ్మిదిశరములఁ దునుముటయు సమీరమతుఁడు తె
ట్టిదముగ వాలుఁ బలుకయు
నృదమునఁ గొన నతఁడు పలక ¹నఱకె నఱకినన్.
285. మ. కరవాలంబున వైచి యారథికువిల్ ఖండింప నొందొక్కని
మృరచాపం బతఁ డెత్తునంతకు జవాటోపంబుఁ గోపంబు మ
చ్చరముం దేటవడక వియచ్చరులు మెచ్చక భీముఁ డాహూతనూ
తిరథం బల్లల నాడ ధానివయికిం దెం పొప్ప లంఘించినన్.
281. 1. బాణాష్టకంబున - ద. ప. 2. పగిది నిగుడ - వ; ప్రభలు బొదల - ఆ. బా;
ప్రభల బోల - కొన్ని ప్రతులు.
282. 1. నిడువు - ఉ. ఎ. స. శ; నిలువు - స. శ; విడువు - వ. 2. నారాచంబులు -
కొన్ని ప్రతులు.
283. 1. వెనగూల - బ. 2. రతు - ఓ. ద. న. వ. బ. మ. ర. ల. వీ. శ. ఖ. శ. హ;
దతు - వా. కొన్ని ప్రతులు. 3. దుద్ధతిన్ - ఝ. న.
284. 1. మడియించె వెనన్ - ఆ. జ. న. ఖ. వ.

286. వ. అతండు కేతనఁబునకుం గుదురుగాఁ జెను పొనరం గావించినపీఠంబు
 1 నడుగున 2 నొందిగినం దేరియి నతనిం గానక భీమసేమండు నలుదిక్కులుం
 బరికించి యతని పాటుటయు లేకున్న నయ్యరదంబు క్రిందఁ 3 దూతె నను
 తలంపున నతని బట్టికొనువాఁడై డిగ్గ నులుకుటయుం దోడన తోచి
 రాధేయుండు రథచిత్రగతులు మెఱయ రయంతారఁ బెక్కునారాచంబు
 లొక్కమొగిం దనువునఁ జొనువుచు నేచిన నయ్యనిలతనయుండు సాధన
 వైకల్యంబున 4 వెడంగుపడియును వెన్నీక మున్ను విష్వచ్చుచేతం జచ్చిన
 సామంతులహయంబులఁ బుచ్చికొని డాచేత నొడ్డుకొమచు వలచేత
 వైచుచుఁ జెనంగె నవియును వివిధవిభింబులఁ దునియలు సేయుచు నెఱు
 కులు నోసేయుచుఁ గర్ణుండు గదిసి తఱుమఁ దదీయస్యందనంబునకు దుర్గ
 మం బగు నని యతం డర్జునాస్త్రప్రవతితంబు లైన చతురంగంబులతిట్టల
 యోలంబు సొచ్చిన.

287. తే. మొనలతోడను దనతోడ మున్ను పెనఁగి
 శ్రమము 1 వొందియు న ట్లరదమున 2 కెరిగి
 వెండియును బోరి కడు డస్సి బెండు వడిన
 యన్నిరాయుధుఁ జూచి సూతాత్మజుండు.

288. క. మనమునఁ గుంతీవాక్యం
 బును నొలసిన నేయు టుడిగిపోయి కదిసి న
 వున్న మో మొప్ప నతని కి
 ట్లను వింటఁ గడుపు లీల నల్లఁ బొడుచుచున్.

286. 1. వొదుకు(గు)న - కొన్ని ప్రతులు; మరుగు(వు)న - ఐ. ఝ. య. 2. నడికిన -
 న. 3. సొచ్చె - ఆ. జ ట. వ. బ. వ. 4. వెగడు - ఝ. న.

287. 1. బొందిపదాతి యై రథము కెరగి - ఊ; వొందియు విరథుడై రథము కెరగి -
 ఝ య. 2. కెరగి - ర. ల. వ. హ. కొన్ని ప్రతులు; కెరగి - చ. వ. శ. ష;
 కేగి - ఎ. ద. బ.

-: కర్ణుడు భీమసేను నవమానించి నీచోత్తులు పలుకుట :-

సం. 7-114-69

239. అ. తిండిపోత నీకు భండనం జేటికి

గడవఁ జేరి మనసు కాంక్ష దీట

నోపు కొలఁది మ్రొంగి యూరక నీ వింటి

కడన యుండు మింక నడచిపడక.

240. వ. అని మఱియును.

241. క. పనమున ఫలమూలంబులు

దిని ముని వై ¹యుండు గాక ధీరోద్ధతి మై

నని సేయ నీకు వచ్చునె

చను మచటికి శినుడిగి మడగి శాంతుఁడపోలెన్.

242. వ. అట్లు నీయొడ లుండదేని.

243. క. చేయల¹తిం గని సమరము

సేయుము ననుఁ బోఁటితోడఁ జెనయకు నరనా

రాయణులు వారె యచటికి

బోయెదవేబోయి బ్రదుకు పొంక ముడుగుమి.

244. క. అని పలికె నట్టియెడఁ గృ

ష్టనిపనుపున నద్దునుండు సునిశితనారా

చనితాంతపాతముల నా

తనిబిటుననఁ జేసి భీముడై న్యము వాపెన్.

245. క. మందెడుబలునారసముల

వెండియు నారజ్జు లాని వివ్వచ్చుం డు

239. 1. కడవ - సూ

241. 1. యుండ - వా; యుండు - ద. ప. 2. నడగి మడగి - న. వ. పి.

243. 1. తి సూచి కయ్యము - ఝ. య. తియైన సమరము - ఇ. ల.

ద్వండత నేసినయెడ నవి

ఖండించెను గురుమతుండు గర్వం బలరన్.

246. వ. ఆవృ డశ్వత్థామ యఱువదినాల్గునారసంబుల నొప్పించిన నన్నరుండు నిలు నిలు మని యదలించినం దెరలి యతండు కరులగమిఁ జొచ్చె నాలోనన యమ్మారుతిసారథి యగు విశోకుండు తే రాయితంబు సేసి తెచ్చిన నెక్కి యాతండు విన్ననిమొగంబతోడఁ గవ్వడికడకుఁ జనియె నప్పుడు సాత్య కియు నద్దిక్కునకు నగర్వగమనంబునం బోయె ననిన విని వై చివ్రవీర్యుండు సంజయునితో నిట్లనియె.

247. క. బలియురతోఁ బగ గొనినం
గలుగునె మే లెల్లభంగిఁ గౌంతేయులకుం
గల పాలిఁ దగుఁ దోడ్తోఁ
గలిమియుఁ గీర్తియును బొలియఁగా విన వశమే.

248. క. విను మడుగులపైఁ బడి యై
నను నెంగిలి గుడిచి యైన నరులకుఁ బగ లోఁ
గొని యరుల¹కిను వడచి బ్రదు
కనవలయు నిహమ్ముఁ బరముఁ గలుగునె చెడినన్.

249. క. తా నెఱుంగఁ దొరులు నెప్పిన
వై నను విన నేరఁ డట్టియతిజాలికు నిం
కే నే మందుఁ గొడుకు దు
ర్మాని గనునె బ్రదుకుపోకరాకలు దెలియన్.

250. వ. అది యట్లుండె.

251. అ. గరునిఁ గడచి నరుండు కురునేన పొచ్చిన
యపుడ¹తెగియెఁ గార్వ మదియుఁ గాక

248. 1. చెను వడచి - వ. వీ. క. ప. స. క. కిను మడచి - భాకూ. వ; నే వడచి - ఉ. ల.

251. 1. తెలియ - ఉ. బ. వ.

కలసి చట్టబల్లిదులు భీమసాత్యకు
లకట నై ంధవుండు హతుడ కాడె.

252. వ. సమరవిశేషంబు తెఱుం గెఱింగింపు మనిన నమ్మహిపతి కతం డిట్లను నట్లు
శై నేయుండు గౌంతేయులఁ గూడఁబోవ నలంబుమం డనురాజు బలంబు
మెఱియ నతని మార్కొనిన నయ్యిరువురకుఁ బరస్పరతాణఢంజనంబును
వర్మవిదారణంబును మర్మభేదనంబును ధనుర్దళనంబును భూచరభేచరవిస్త్ర
యకరంబును నగు సంగరం బయ్యె నొక్కింత సేపునకు నాశినిపుంగవుండు.

253. క. శతరగములఁ జంపి సారథి
శిరము దునిమి కుండలములఁ జెలు వారెడున
న్నరపతితల యిలఁ బడ ను
ద్వరభంగి వెడందవాతితూపుల నేసెన్.

254. క. ఏని యెలమి నరుగఁగ దు
శ్శాసనుండు మొగంబుగా వెసన్ నీకొడుకుల్.
దాసిన నప్పీరుఁ డనా
యాసంబున దుస్ససేనుహయములఁ జంపెన్.

255. వ. చంపి యతనిరథంబునకు గవియుడుఁ ద్రిగర్తు లనేకు లడ్డంబు సొచ్చిన
నతండు సేయం గలవారిం బంచశతరథికులం బంచత్వంబు నొందించి బలం
బుల బడలు వడంజేయఁ జెఱవారు విఱిగిన నానత్యకమతుండును మెఱసి
చన శూరిసేననై నికులు దొడరుటయు దోర్బలాసంబు నెఱపి వఱపి కళిం
గులు గవిసివన్ గం డడంచి కడచి గాండివిం గనుంగొని జలాశయంబు
వెలువడి సింధురంబు ముష్ఠలంబు సేరిన ట్లాశ్వాసించుచున్న నచ్చ్యుతుం
డయ్యోధవరు నాలోకించి నరు నుద్దేశించి.

252. 1. మర్మవిదారణంబును - బి. ర. వ. చా.

253. 1. వూరుల బడ నేసి - జ. ట. బి. వ. స. శ.

255. 1. నందు సేయంగల వారి - ఝ. ట. త. బి. 2. నట్లు విశ్రాంతంబగు సంతరంగంబు
నం బొడలు - ఝ. స. 3. శ్వాసించుచున్న - వీ. స. శ.

256. మ. కృతవర్మాదులఁ జెప్ప నేల గురునక్షిణ¹ప్రభావంబు ము
న్నితఁ డెబ్బంగి నడంచె నొక్కొ యొకరుం డి ట్లేపుమై రాకకుం
గత మాధర్మజువంపు నీదెస సమగ్రన్నేహముం జూపెఁ జూ
చిత నీశిష్యుని సాత్యకిం బటుభుజశ్రీగర్వనిర్వాహకున్.
257. వ. మన కింత ప్రియం బగునే యనిన నతనికి నయ్యుండ్రనందనుం డి ట్లను నితని
రాక నా కప్రియం బై తోచె నెట్లంటేని ధర్మరాజరక్షణంబున కితనిం
జాలించి వచ్చితి మీరథికుం డచ్చట లేమి నతం డే మగునో యెటుంగ
మాభూపతియును భారద్వాజుబారి నున్నవాఁడు నైంధవుండును నేలకు
వ్రాలండు ప్రొద్దునుం బెద్దయు వ్రాలె నది య ట్లుండె బలసారోదారు
లైన¹ గురుకృతవర్మాదు లగుననేకశాసనధీరులతోడం బోరి రథ్యసారథి
సహితంబుగా నిప్పురు²పార్థవరుండు డప్పిం బడి తేప్పిటం గాననియాలో
నన కయ్యంబున డయ్యనివాఁడును సహాయసంపన్నుండును నగుభూరోశ్ర
వుం డదె తలపడఁ గడంగెడు నక్కురునింహుండు శక్తి³చాతుర్యశౌర్య
దైర్యాస్త్రవీర్యసమగ్రుండునుం గావున నిది సాత్యకిఁ జాల డెప్పురం
లైన తెఱంగు వాటిల్లెఁ బాండవాగ్రజుం డీయన నిక్కడ కేల పుత్తెంచె
గురుం డామిషంబునకు వేచుడేగచందంబునఁ దనకు వేచుట దలంప వలవడే
యనుచున్నసమయంబున నాసోమదత్తనూనుండు శైవేయున కడ్డంబు
వచ్చి నిలు నిలు మని యదల్చి వెండియు.

∴ భూరోశ్రవుండు సాత్యకితో యుద్ధంబు చేసి మడియుట ∴

సం. 7-117-1

258. వీ. తేకువ లేక పుత్తెంచిన¹యప్పాండవజ్యేష్ఠునకుఁ దలవంపు గాఁగ
వచ్చుచో మార్కొని చచ్చినవారల బంధులోకమునకుఁ బ్రమద మెనఁగ

256. 1. ప్రభావంబు - ద. బ.

257. 1. గురుకృతవర్మాదులకు - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 2. పార్థవరుండు - వీ. మ.
కొన్ని ప్రతులు; పార్థవరుండు - హ. కొన్ని ప్రతులు. 3. తేప్పిటం గానని -
వీ. 4. శ్రవసుండు - కొన్ని ప్రతులు. 5. చాతుర్య - పెక్కు ప్రతులలో లేదు.
6. చెప్పురంబైన - కొన్ని ప్రతులు.

258. 1. పాండవాగ్రజునకు గడు తలవ్రామ్మ(పు)గాగ - ఇ. క. ఘ. త.

నంతంతః జనుదేర ²నాదటఁ గనుఁగొనుఁ శౌరికిఁ ³త్రాణంబు ⁴జల్లనంగఁ
బెనఁగించి గెలిపింతు నని యాస నేయుకిరీటికి నాలావు డేట పడఁగ

తే. నాయుధంబులఁ దునిమి రథ్యములఁ గూల్చి
సూతుఁ దెగటార్చి తనువున శోణితంబు
వఱిపి వఱువుదు నిలిచిన నుఱకవట్టి
వ్రచ్చి పడవై తు నెందుఁ బోవచ్చు నీకు.

259. క. అనిన విని నవ్వి నాతో
నని నేతకుఁ దెంపు నేని యడరెడురథికుం
గనుట యది నాకుఁ బండువు
వినవే మీకెల్ల వేరువి త్తని నన్నున్.

260. వ. అని పలికి సాత్యకి మఱియును.

261. ఆ. ఎదుర నుండ వెఱచి మద మఱి దవ్వుగా
వచ్చి యొడిగి తేల పెచ్చు వెఱిగి
ప్రేతె దివుడ పట్టి నాలుక గోనెద
మాను మాను రిత్తమాట లేల.

262. వ. అనియె నట్లయ్యిరువురు నొండొరులఁ ¹బరుషంబులు వలుకుచుఁ దలపడి వలు
దెఱంగుల మెఱుంగుటమ్ము లొండొరుల²పై నిగిడించుచు నొకళ్లొకళ్ల
మార్గణంబులు మగిడించుచు వర్మంబులు వ్రయ్య నేయుచుఁ దనువులు
నెత్తుట జొత్తిల్లం జేయుచుఁ దమ్ము³సేన లేనిక పోరు సూచనట్లు
సూడం బోరిపోరి పరస్పరతురంగవిచారణంబును ⁴మిథస్సూతహరణంబును
నన్యోన్యధ్వజపాతనంబును నితరేతరోధనుశ్చేదనంబును జేసి యీమనం
గరవారింబులుఁ బలకలుం గొని పాదచారు లై చేరి వివిధచిత్రగతులం

2. నారట - వ. 3. దైర్యంబు - వ. 4. యుల్లనంగ - వెక్కు వ్రతులు.

262. 1. బరుషంబులు, పౌరుషంబులే - అని స్పృశములు. 2. నొంచుచు - ఓ. ఇ. త; మేనుల
గీలించుచు - గ. 3. పై నికులేనిక - మ. 4. రథ సూత మారణంబును - ఇ. ఘ.
డ. చ; మిథస్సూతహరణంబును - ఊ. ఏ. ర. వ. హ; మిథస్సూతహననంబును -
టా. 5. ధనుశ్చేదనంబును - ఇ. ఈ. ఉ. ఐ. ఘ. ల. వీ. శ. ష. హ; ధనుశ్శాత
నమును - చా. ధనుర్దశనంబు, ధనుఃఖండనంబు - అని పాతములు.

జెనంగి పాసి యించుక నేపు డప్పి⁹ దీర్చికొని క్రమ్మటం గదిసి పలకలు పటి
యలు గావించి యలుగుల నొడ్డనంబుల నంగవంచన⁷బులను వ్రేటు
పోటుల⁸ నవదరింప కుండం గాచికొనునోజ మెఱయుచుండి విన్నాణంబు
తగులున మేనులు జెరసిన మల్లయుద్ధప్రకారం బగు పెనకువకుఁ జొచ్చి
రప్పు డాభూరిశ్రవుండు మేలుచే¹⁰ యయి బోరుట గనుంగొని కృష్ణుండు
జిష్టున కిట్లనియె.

283. చ. పెనుమొనతోడ ముక పెనంగి పెద్దయు డయ్యుటఁ జేసి సోమద
త్తునిసుకుచేతఁ ¹జిక్కి కడుదుర్దళఁ బొందె శినిప్రవీరుఁ డీ
తనిఁ దగుఁ గావ నీకయి కదా యిట రాక మృగేంద్రుఁడారిఁ జొ
చ్చినకదివోలె నయ్యె వెనఁ జేకొని ²కావుము పాండవోత్తమా.

284. క. అమనెడ భూరిశ్రవముం
డనూనబల మొప్ప దానవాంతకు ననుజ
న్మునిఁ బట్టి పుడమి¹వై వై
చినఁ గ్రిం దై యోపినంత సేయుచు నుండెన్.

285. వ. అమ్మరహారుండు ¹మఱియుం దఱిమి ధనంజయుతో నీకుం దోడ్పడ వచ్చి
నీశిష్యుం డొరులచేత దురవస్థం బొంద నూరకునికి యుచితం బగునే యనిన
వతం డతని కిట్లనియె.

286. తే. ఓండుదెనఁ ¹జిక్కి జూడరాకుండునట్లు
గాఁగ రథములు పయివయిఁ గ్రమ్మె వార

6. దీర్చికొని - పెక్కు తాళవ్రత ప్రతులు. 7. బున - పెక్కు ప్రతులు. 8. నడరింప
కుండంగాచికొను - అ. ఉ. ఊ. ఏ. త; నడలింప కుండం దమ్ము గాచికొను - య;
కోసరించి తాక కుండం గాచికొని యోజ - వీ. 9. బగు గతుల - ధు. 10 చేయి
గై కొని కదియం బోరుట - అ. ధు. య. వ. శ. న. శ.

283. 1. జిక్కువడ్డి - ఈ. 2. నిల్పుము - ద.

284. 1. బడవైచి - అ. వ. కొన్ని ప్రతులు.

285. 1. వెండియుం - కొన్ని ప్రతులు

286. 1. చేరిచూడ - ట. బ. వ. వ.

లెక్కఁజెక్కటి పోరెద శివుడు నాకు
నేయఁగా శిదగ దీరెండు నిట్టు లుండ.

287. వ. నెచ్చెలి ¹చావుచుం జూడం జాల నీరథికులను వారిం చెద నయ్యోధవరునిం
గాచెద ననియె నప్పుడు సాత్యకి చాల డస్సిన సోమదత్తి యతిక్రమించి
యెగసి పడవైచి వానివలచేయు నురంబును నిరుగాలం ద్రొక్కి యెక్కుడు
మదంబున మణికంకణకిరణస్ఫురణసుందరం బగుకరంబు మెఱయం గృపాణం
బెత్తి ²గళంబు దునియ వేయువాఁ డై పూచిన నాభుజం బింద్రధ్వజం
బునుంబోలె శబ్దాలిచి నీనై నికుల చూడ్కులకు వేడ్కలు నేయ వాసు
దేవుండు ³వేగిరపడి యేయు మేయు మని లికినఁ బార్థుం డక్కారవో
త్తముం జిత్తంబున నగ్గించుచు వెడందోవాతియమ్ము గ్రక్కునం దొడగి
గాఢాకర్షణంబును దీప్రతేజంబును రయంబును ⁴బరగం జేసి యేసినం
దునిసిపడి యబ్బాహువు మహాభుజంగంబుచందంబున శోభిల్లె నిచ్చటిసేన
తెల్ల ⁵దురపిల్లె నాభూరిశ్రవుండు దన్ను ⁶సఫలితప్రయత్నం జేసిన వాఁడు
గాండివి యగు తెఱింగి యాటనికోపంబున గర్హించు మనంబుతో నతని
దిక్కు నూచి తగునెలుంగున నిట్లనియె.

288. ఉ. నీదెనఁ జూడ నొండొకరినిం దగ మార్కొని పోరుచుండఁ బెం
¹వేది పనిచకర్మమున కియ్యకొనం దగునే భవాదృశుం
డిదురుపాయ మగ్గురుఁడొ యింద్రుఁడొ రుద్రుఁడొ నీకుఁ శైవ్యే ధా
మోదరుఁ డింతపాపమున శికోర్వఁగఁ జేయునె నిన్ను నర్జునా.

289. వ. అనిన విని యతం డబ్బాస్థితపాత్రు నాలోకించి.

2. చెడవునాగు - అ. ఆ. ఏ. క. చ. జ. ర. వ. 3. దీర దది - ఇ. ఈ. య. డ.

287. 1. చావం(వుం)జూడజాల - ఇ. ఈ. ఉ. ఊ. కొన్ని ప్రతులు. 2. కంఠంబు - డా.
ఖ. వ. వీ. శ. మ. 3. బొలిచె - కొన్ని ప్రతులు. 4. వెరగుపడి - పెక్కు ప్రతులు.
5. వాడియమ్ము - ల. 6. మేరయం - కొన్ని ప్రతులు. 7. దురటిల్లె - శ. మ. -
కొన్ని ప్రతులు. 8. విఫలప్రయత్నం - వీ; విఫలికృత, విఫలిత - అని పాఠములు.

288. 1. వేదితినిచ - ఆ. ఇ. ఖ. చ. జ. ల; వేదిననిచ - వీ. మ; వేదిటునిచ - ఓ. గ.
ఘ. జ. ట. ర. మా. 2. శైవ్య - అ. 3. కొప్పగ - ఉ. ఊ. ఏ. ర.

270. చ. నృపతులు సొచ్చి పోరునెడ నెయ్యరు బంధులు దోడుపాటు నీ
చప్పుఁబనియే నినుం బగలు సంపగఁ గావగ లేని మీబలా
ధిపతులు దూఱు సాత్యకి యతిశ్రమ మొందినచోటఁ దాఁకి క
ష్టపఱచి చంపె డీ వతఁడు సచ్చునె ¹యాటడి యేను గల్గఁగన్.
271. వ. మీరందఱు నట్ల ¹కాడే యధర్మపరు లయి యభిమన్యు ననుచితంపుఁ జంపు
చంపితి రని నిరుత్తరుం జేసి యప్పుడు దన్ను నీకొడుకులుం గొందఱు
రాజులును నిందించిన నత్తెఱంగునన పలికి వారలపలుకుల నుడిపి యాసౌ
మదత్తి నుపలక్షించి శోకించి యతనికుందు మాన్యం దలంచి.
272. తే. ఉత్తధర్మంబు¹కిడునఁ గటకటా మ
హాత్మ నియట్టివాని కిట్లధికపీడ
సేయ వలనె నాప్రతి న చర్చింపు మెల్ల
పనులకును మూల మాసుయోధనుఁడ ²సూపె.
273. వ. అన్నరపతి నరకం¹బునం బడంగలవాఁడు నీవు నద్గతిం బొందు మనవుడు
నతండు శ్రేణేయు విడిచి ³యపనవ్యకరంబున శరంబులు వఱుచుకొని
ప్రాచ్యోపవేశనమతినుండి ప్రాణాయామ⁴పరాయణుం డై యోగయు
క్తుం డయ్యె నంత నొడలి కుత్సాహంబు వచ్చి లేచి సాత్యకి గరవాలం
బమర్చికొని మాధవధనంజయభీమాశ్వత్థామకృపకర్ణులు వలదు వల దని
యెలుంగెత్తి వారింపఁ గ్రోధోన్మాదంబున శిరశ్చేదనంబు సేసిన భూరిశ్ర
వుండు సిద్ధచారణ గ⁵ణాభినందితుం డగుచుఁ బుణ్యలోకంబున కరిగె నాశిని
వరుండు దన్ను వారింపిన వారల నుద్దేశించి యభిమన్యువధప్రకారం బుపన్య
శించె నప్పుడు మననై నికు లిట్లు దగువే యనువారును గోపం జేమిసే
270. 1. యూరక - వ.
271. 1. కాడే ధర్మపరు లయి యభిమన్యు నుచి తంపు చంపు చంపిరే యని - పెక్కు
తాళవక్రప్రతులు.
272. 1. కతమున - ట. ల. శ. 2. సువ్యై, సుమ్ము - అనిపాఠములు.
273. 1. బున మండగలవాడు - వ. శ. ప; బున కరుగం గలవాడు - పి. త. ర. 2. యప -
పెక్కు తాళవక్రప్రతులందు లేదు. శి. వరుండై - వ. న. వ. 4. ఇవందితు డగుచు - ల.

యింప దనువారును నతనిచేతఁ బడినవాఁ డుడుగునే యనువారును నిది విధివశంబు పొమ్మనువారును నై రనిన విని ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కి ట్లనియె.

274. క. గురుకృతవర్మాదిరథిక
వరులకు న¹విజయ్యుఁ డైనవాఁడు శినివరుం
డరయఁగ మహాద్భుతం బ
క్కురు²పరుచే నాతఁ డి ట్లగుట సూతమతా.

-: సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు సాత్వకివరాభవకారణంబు చెప్పుట :-

సం. 7-118-1

275. వ. అనవుడు నతఁ డమ్మహిపతి కి ట్లను దీనికిం గారణంబు గల దాకర్ణింపుము సోమవంశ¹వరుం డగుయయాతినందనుం డయినయదునికులంబున జనియిం చిన దేవమీధునకుఁ బుట్టినకూరునికొడుకు వసుదేవుండు రూపగుణంబులం బ్రసిద్ధుం డై పెరుఁగుచుండ దేవకుం డనుభూవల్లభుండు దనపుత్రికి దేవకీ దేవికి స్వయంవరమహోత్సవం జాచరించిన నవ్వసుదేవునకై యయ్యాద వాన్వయజాతుం డగుశిని యవ్వనితఁ బరాక్రమంబునఁ దేరఁగూడిన రాజ లోకంబుఁ దొడరి పోరంజాలక²నిలిచిన సోమదత్తుం డొక్కరుండును బోక పెనంగె నయ్యిరువురు నొండొరులచేత విరళు లై కృపాణంబులు గొని ధరణికి లంఘించి పోరునెడ నయ్యదువీరుం డాక్రమించి కాష్ఠాక తనయుం గొప్ప వట్టి యొలుగం దిగిచి యనుకంపపెంపునం జంప నొల్లక తన్ని విడిచినం బోయి సిగ్గుపెంపునఁ దల యెత్తి తిరుగ జేడక వనంబున కరిగి హరు నుద్దేశించి పెద్దకాలంబు దవంబు పేసిన నప్పరమేశ్వరుండు ప్రత్యక్షుం బై వరంబు వేడు మనినఁ దత్కాలంబునకు శినియును దదీయసు తుండును గడచనుటం జేసి శినిమనుమని ననిం బడ వైచి తన్నం జాలు

274. 1. విజేయు డైన - ల. వ. శ. మ. పెక్కు ప్రతులు. 2. వీరుని చేత నిట్లగుట - ఇ. ఉ. ఉ. ప. ఇ. ర. హ.

275. 1. కరుం డయిన - కొన్ని ప్రతులు. 2. వంబు గావించిన - కొన్ని ప్రతులు. 3. దెరలి చాలక నిలిచిన - ర; దొడరం జాలక - కొన్ని ప్రతులు. 4. విచ్చిన-వ.

తనయు సీవలయు నని యడిగిన నద్దేవుం డట్ల యగుం గాక యని యాన
తిచ్చి యంతర్హితుం డయ్యెఁ దద్వరప్రభావంబున భూరిశ్రవుండు సాత్యకి
నిట్లు సేసె నని చెప్పిన నాంబికేయుండు గయ్యం బటమీద నెట్లు నెల్లె
ననుటయు సంజయుం డతని కిట్లనియె.

276. ఆ. సౌమదత్తి యిట్లు నచ్చిన దదనంత
రంబు రథము సింధురాజు¹దెసకు
నరుండు సీదపఁ బంచె నారాయణు నపుడు
గురుసుతాదిరథికవరులు సీన్యపుండు.

277. వ. ¹బరవసంబు సేసి యడ్డపడి రట్టియెడఁ గర్ణసాత్యకులకుఁ గయ్యం బయ్యె
నతైఱుగు వివరించెద విమము కృష్ణుండు త్రికాలవేది యగుటఁ దనతమ్ము
నికి భూరి²శ్రవునివలనం బుట్టునెడరుతెఱుం గెఱింగి తొలునాఁటిరాత్రి నిజ
సారథి యగుదారుకునితోడఁ ³బార్థునిప్రతిన నెరపం బూని పలుకునెపంబున
మనయరదం బాయితఁబు ⁴సేసికొని యెల్లి గయ్యంబునకుం గొని రమ్మని
చెప్పె నప్పు డెట్టియడియాలంబులతోఁ బాంచజన్యంబు పూరింపం గలవాఁ
డై పలికె నాచందంబున నంతకుమున్న యాసూతునకు నేతేరవలయు
తడవు గనుంగొని శంఖంబు పూరించిన వాఁడును ⁵కైబ్యసుగ్రీవమేఘ
పుష్పవలాహకంబు లనువాహంబులవేగంబు నెఱయ మెఱయం బొలుచు
గరుడకేతనంబు గ్రాలఁ దేరు తత్కాలంబున కొదవ నాలంబులోనికిం
దెచ్చిన నయ్యచ్యుతుండు మెచ్చుచు నాకై నేయున కిచ్చినం జూచి కాంతే
యుం డచ్చెరు వందిన నతనికి నవ్విధంబు గొంత సూచించె నిట్లు సాత్యకి
నన్నద్దం డై.

278. తే. ఏచి నరువకు సాహాయ్య మాచరించు
కౌతుకంబున నేతేరఁ గర్ణుఁ డతని

5. గృహ సేయవలయు నని - కొన్ని ప్రతులు.

276. 1. కడకు - ఆ. ఐ. 2. బనువ బొచ్చె - అ. ట. చ. ద. 3. కూడి - ఊ. ఏ.

277. 1. బరవంబు - అ. ఇ. 2. శ్రవసుని - కొన్ని ప్రతులు. 3. బార్థుని (డు) పట్టిన
ప్రతిన - కొన్ని ప్రతులు. 4. సేసుకొని - పెక్కు తాళపత్రప్రతులు. 5. పైన్య
సుగ్రీవ - శ. వ. కొన్ని ప్రతులు.

నధికసంరంభమునఁ దాఁకె నక్కిరిటి
కని జనార్దనుతోడ నిట్లనియె నగుచు.

279. క. భూరిశ్రవుండు సచ్చుట
నై రింపక సూతమతుండు సాత్యకితోడం
తోరం దొడంగె మనము వి
చారింపక యెయవలయు సరిగొనకుండన్.

280. ఆ అనుఁడు నతడు సాలు నతనికి నాచక్ర
రతుకులు గడంగి రయము మెఱయఁ
గదిసి తోడుపడిరి కావున నక్కడి
చింత వలన దని మురాంతకుండు.

281. వ. తేరు నైంధవుని దెనకుం దఱిమె నప్పుడు కై నేయరాధేయులపో రెల్లి
వారును వెఱుగుపడి చూచుచుండి రతైఱంగు సంగరంబు మరాసుర
గంధర్వులయందునుం గలుగదు విను మట్లు పోరిపోరి యన్నారాయణామ
జుండు.

∴ కర్ణుండు సాత్యకితో యుద్ధంబు నేసి యొడిపోవుట :-

సం. 7-120.

282. చ. నిరుపమశక్తిఁ గర్ణమెయి నెత్తురు వట్టుగఁ జేసి సూతునిం
దురగములన్ సిడఁబు వెనఁ ద్రుంచి రథంబును నాతపత్రముం
దర మిడి నుగ్గు నేనె వసుధావర తమ్ములు రాజుఁ జూడ న
ప్పరుషత సూచి చేయఁ గలపార్థివు లాతనిఁ జుట్టుముట్టినన్.

279. 1. యేయ వలయు, యెగువ వలయు - అని పాఠములు.

280. 1. నతడ సాలు - కొన్ని ప్రతులు. 2. మాను మనె మురాంతకుండు - జ. బ.

281. 1. దీక్కునకు - పెక్కు ప్రతులు. 2. వెగడుపడి - చ. 3. రతైరంగున సంగ
రంబు - ఏ. ఘ. ర. న. వ.

233. క. శరవేగము రథ¹గమన

స్ఫురణవిచిత్రతయు మెఱయఁ బోరి యతం డ
య్యరదములగములు సుడివడఁ
దెరల మరలఁ బఱవఁ జేసి దీపెంచె నృపా.

234. క. అనుటయు ధృతరాష్ట్రుఁడు గృ

ష్ణనిరథమును రథ్యములును సూతుఁడు నగుటఁ
శినివరునకు మత్సాహం
బనూన మయి చూపె యంత యధి¹కుం డయ్యెన్.

235. వ. అనిన విని సంజయుం డతని కిట్లను నట్టియెడ మున్ను చాఱకుండు దేరు
దెచ్చనంఁగంబు సూచి యది కృష్ణనిపను పని యెఱుంగనివాఁ డగుటఁ
గయ్యంబు గణిజిగాఁ దలంచుచు వానిపిన్నతమ్ముండు మేలిమిరథంబునం
దగు తులంగంబులం బూన్చికొని వివిధాయుధంబు లమర్చికొని కేతనోద్ద్యోతి
తంబు నేసి యారథంబు వచ్చినజాడ నేతెంచి సన్నిహితుం డగుటయు
సాత్యకి సముచితం¹బుగా నయ్యరదం బెక్కి విక్రమాటోపంబు సూపు
²చుండ రథాంగ³ధరుని సారథిరథసహితంబుగా నతనికడకుం జనియె నీకొడు
కులు కర్ణుం గల్పితరథోదీర్ణుం గావించి రనవుడు నాంబికేయుం డట్లు
కిరీటం గలసి భీముం డేమి సేసె నని యడిగిన.

236. తే. ఆతనికి సంజయుం డిట్లు లనియెఁ గర్ణు

చేత నవమానితుం డయి చిన్నఁ బోయి
పార్థపాలికి నరిగియుఁ బలుక కుండెఁ
గినుక ¹నెరియుమనంబుతో మనుజునాథ.

233. 1. వేగ - ఊ. ప. బ.

234. 1. కంబయ్యెన్ - కొన్ని ప్రతులు.

235. 1. బగునయ్యరదం - కొన్ని ప్రతులు. 2. చుండె - కొన్ని ప్రతులు. 3. పాడి - కొన్ని ప్రతులు.

236. 1. గదిరివమమముతో - డా. చ. ప. పీ. శ. ప.

287. వ. పదంపడి తన్నానూతపుత్రుండు పలికినపలుకు లాఫల్గునుతో నుగ్గడించి వానిం
దొడరి యే నెల్లభంగులం బరిమార్తు ననిన నాతం డవి నాచెవి ¹సోక
నాడుట నన్నుఁ బలుకుట గాక నీకుం బని యేమి నీ వటుండు మని పలికి
రాధేయురథంబున కభిముఖుం డై .

288. ఉ. ఏమిర కర్ణ భీము నటు లేటికిఁ దిట్టి తతండు దోల ని
గ్గేమియు లేక పాటునెడ నెవ్వరు దిట్టిరి నిన్ను ¹గెల్పు సం
గ్రామములోనఁ దప్పిదము గల్గిన యంతన యింతగర్వ మే
లా మును ని న్నెఱుంగమె చలంబున సాత్యకి యిట్లు కెల్వోడే.

289. క. గెలుపును నోటమి¹యును ననిఁ
గలుగవె ²యెడపెట్టి యెట్టిపునులకు నిమ్మైఁ
బలుకుదురే తగువారిం
దులువా నీకులము గుణముఁ దోచెం బ్రజకున్.

290. వ. ఇంతవట్టును వెలారింతు నీమాటలు మఱవకుండు మిదియునుం గాక
నాయనన్నిధి వధర్మంబున నభిమన్యువిల్లు దునిమితివి దానికి నీవు
గనుంగొనుచుండ ధర్మ¹ప్రకారంబున వృషసేనుతల దునుముదు మఱియు
నీతోడం గూడ నప్ప డప్పాపం జాచరించినవారిని నిన్నును నెట్లు సేనెడనో
యటు చూడు మని పలికి తఱిమిన మననై న్యంబు లఱిముఱి నతనిపైఁ
గవిసినఁ దత్సమరవిహారంబు దారుణప్రకారం బయ్యె మిహిరుండును
మందరశ్రీ యగుచు వచ్చె నాసమయంబున సుయోధనుండు రాధేయున
కి ట్టనియె.

291. నీ. కై నేయుండును భీమసేనుండు నిరుదెస రా వట్టునుండు సింధురాజుదెసకు
నేడై యిదఱిమెడు నింక నొక్కించుక ప్రాధ్దాఁగి పెనఁగినఁ బ్రొద్దు దాను

287. 1. సోకంబల్కుట - ఉ. ఏ.

288. 1. గెల్పు - ల. వ. 2. జెట్టిదము - ఓ; దప్పిదరి - సం.

289. 1. యిమ్మైయి - జ. బ. వ; యనిలో-ఆ. గ. యు. 2. సూరీలకు నిట్టి కటు(ణ)కవ
చనముల్ - ఆ. ఊ. గ. వ. 3. కొలదిగుణము - ఓ. ద. ప. వ.

290. 1. క్రమంబున - ద. ప. వ.

నస్తమించెడును నీయట్టికోడునకు శల్భుండను గురునందనుండు గృహుండు
దుశ్శాసనుండు నేను దోడ్పడ నతనికిఁ జేయార్హవచ్చునె చేటుకాల

- ఆ. మైనఁ బ్రతి నవలై ¹నంతియ తనతోడి
వారసోదరులును వీరు పనిన
నేల యెల్ల మనమ యేలుద మిత్తటి
నలుపుఁ జీజఁముఁ జూపవలయు నీవు.

292. వ. అనిన సూతనందనుం డమ్మానవవతి నాలోకించి.

293. చ. అనిలతనూజాబాణముల నంగము లెల్లను జాల నొచ్చె నై
నను నను మీఱ వచ్చునె రణంబునఁ గ్రీడికి మేదినిశుమ
న్నన గల¹మేటిబంటు ప్రథనంబున ²సింతలు సేయ కున్న నొ
ప్పునె యనిఁ జేర్చువాఁడ నట భూవర ³దై వమ నేర్చు నావుడున్.

294. వ. అతండు ప్రీతుం డయ్యె నయ్యునసరంబున భీమసాత్యకినహోయుం
డగునానవ్యసాచి గాడ్పు ¹తోడు గల యగ్నిదేవుండునుం బోలె దేజరిల్లి
భల్లాదిబాణంబులు నీజలంబులపై నిగిడింపఁ జతురంగంబులయవయవంబులుఁ
జామరచ్చత్ర కేతుశకలంబులుఁ గోదండగదాదండాదిపాతిఖండంబులుం
గీడ్చెరసి పాటునెత్తురుచేటులఁ బెట్టువలు గట్టె నట్టియెడ దుర్యోధన
కర్ణవృషసేనశల్భకృపాశ్వత్థామలు గడంగి తమతోడన తటుముజయద్రథుం
బిఱిందీకిఁ ద్రోచికొని ప్రాద్దు లావునం జేవ యెక్కి యక్కిరిటిం దాఁజీ
తీవ్రశరంబులు వరగించిన నవి యతం డొక్కొక్కటిం బెక్కుతునియలు
సేయం దఱిమి యందఱు నొక్కుమ్మడి నొక్కొక్కరుండు పెక్కుమ్ము
లమ్మధుమాదనధనంజయులతనువులం బఱిపిన నన్నరుం డఱుక యొక్కొ
క్కరినిం బెక్కునారావంబుల ²ప్రసక్కించి.

291. 1. నంత నతనితోడి - శ. ప. కొన్ని ప్రతులు. 2. బలము - కొన్ని ప్రతులు.

293. 1. బంటు నన్ను - వ. 2. వింతలు - బ. ప. స. శ. 3. చూచెద గాక - బ. బ.

294. 1. తోడ్పడం గల - కొన్ని ప్రతులు. 2. నొప్పించి - ల. పెక్కు ప్రతులు.

∴ కర్ణాద్వైతము ద్వంద్వయుద్ధము :-

సం. 7-120

295. క. సింధుపతిదెసకు మదన
 శింధురగతిఁ గవియఁ జూచి ధీరోద్ధతిఁ గో
 పాంధవమతి నడ్డవడియె వ
 మంధర గ్రక్కదల సూతసూనుం డధిపా.
296. వ. అప్పుడు.
297. ఆ. పదియు నేనునిశితకాణంబు లర్జునుఁ
 డనిలనందనుండు శినివసుండు
 మూఁడుమూఁడు మెఱుఁగువాఁడితూపులు మేను
 గాఁడ నేయ నొచ్చి కర్ణుఁడలిగి.
298. క. ఆఱువదియఱువదియమ్ముల
 నెఱుఁకులు నోనాడ నేసి నిలిపి తనరయం
 బెఱిఁగించె ముప్పురకు న
 తైఱఁ గద్భుతరసము వెల్లిఁ చేల్చి జనములన్.
- ~~299. ఆ. నరుఁడు నూఱుతీవ్రశరముల నయ్యోధ
 వరునితనువు రక్తశాఢి దోవ
 నాతఁ డట్టినూఱు లై దడరించె న
 వ్యేగమునకు రోషవివశుఁ డగుచు.~~
300. క. జవిజయఁడు గర్జనివిలు
 వారిఁ దునుమాడి విపులవక్షము నవకా
 ణాన్విదము నేసి యతని
 జీవము గొనునట్టిఘననిశిఖ మేనె వడిన్.
295. 1. గతి - బ. ట. ఐ. ర.
299. 1. దివ్య - ఇ.
300. 1. విద్యు జేసి యాతని - కొన్ని ప్రతులు.

801. వ. అది యర్థచంద్రసాయకంబున నశ్వత్థామ త్రుంచె నంతం గాంచనభాసితం
బగుకరాననంబు గొని రాధేయుండు రయంబునఁ దీవ్రశరంబులు ¹వరగింప
నర్జునుండు నిలునిలు కర్ణ యర్జును నెటుంగవే యనుచు ననేకచండకాండం
బులం గప్పినఁ గర్ణుండు నిలునిలు మర్జున కర్ణు నెటుంగవే యనుచు నతని
²బహుపటుప్రదరంబులం బొదిచె నట్లయ్యిరువురు నొండొరుల కదృశ్య
మూర్తులై మర లగ్గింపం బోరుచుండం గౌరవపతి తనవారి నెలుంగెత్తి
కర్ణునకు దోడ్పడుం డని వనిచె నక్కొలందికిం గిరిటి గోపాటోపంబున.

802. మ. తురగవాతముఁ ¹గూల్చి సూతు²తనువుం దున్నాడి విద్యేషి భీ .
కరవారాచపరంపరానిహతి ³సంగం బార్తి నొందింప నా
తురుఁ డై కర్ణుఁడు దర్పహీనుఁ డగుడున్ ద్రోణాత్మజుం డెయి యా
త్మరథస్థుండుగఁ జేసి యేసె విజయుఁ మద్రేకుఁడుం దోడ్పడన్.

803. తే. కృపుఁడు వృషసేనుఁడును వారిగెడన కూడి
పార్థుతనువునఁ దూపులు పఱపి రట్లు
పొదువునలుపురపిఱుదను ¹బొంచి సింధు
వరుఁడు నిగిడించె నమ్ములు నరునిమీద.

804. క. గురుతనయప్రముఖరథిక
వరులభుజావిక్రమంబు వారించుచు ని
ర్భరరోషమునం బార్థుఁడు
శరంబు లఱిముఱి నిగిడ్చె నైంధవుమీదన్.

805. వ. అనమయంబున మయోధనుండు సేనలకుం జేయి వీచిన నొక్కుమ్మడిం
గవ్వడిఁ గదిసి వివిధహేతివ్రాతంబులు మేన నించి నొంచినిఁ గలంక లేక
కడంగి.

801. 1. దొరవఁగ - పెక్కు ప్రతులు 2. బహువిధ ప్రదరంబుల - పెక్కు ప్రతులు.

802. 1. ద్రుంచి - ఉ. త. 2. తలయుం - ల. 3. మగ్రవ్యాప్తి నొందింప - అ. గ. వ;
వాకంబు నొందింప - ల.

803. 1. బొదిచి, పొంగి - అవి పాతములు.

806. శా. గాండివంబు గుణంబు ఘోరరవ మాకాశంబునం బర్వ వే
దండస్యందన ఘోటకంబులు మహాస్త్రికూరపాతంబుల
స్థండిభూతములు విదారితములు స్ఫగ్నంబులుం గా సము
ద్ధండుం దై యడరం గలంగి పఱచెం దత్తైస్యసంతానముల్.
807. వ. ఇట్లు ప్రచండమూర్తి యై మధ్యందినమార్తాండుండునుం బోలె వెలింగి
వివ్వచ్చుండు వియచ్చరుల¹ కచ్చెరు వందించె వెండియు దొరలందఱు
నొక్కటఁ దఱుమ నతం డదల్చి యమ్ములవెల్లిం దేల్చి తెరల్చి దీప్తబాణ
పాతపూర్వకంబుగా జయద్రథునకుం గవిసిన నమ్మహారథుండు.
808. క. పోవక హయకేతనగాం
డివములం బార్థమైఁ గడిందివడిన్ నై
న్యావళియు దేవతలు నా
నావిధములఁ బొగడ నాఁడె నారాచంబుల్.
809. క. విజయుం డతనివరాహ
ధ్వజమును సారథిశిరంబు ధర నొక్కట న
క్కుజముగఁ బడ నేసిన నీ
ప్రజ తామరపాకునీటిభంగిం దలఁకెన్.
810. క. ప్రాణములు గలుగునంతకుఁ
ద్రాణపరాయణత నీదురధికోత్తము ల
ఘోరాజమునఁ బ్రసారిత
బాణు లగుచు నతని కడ్డపడిరి వరేంద్రా.
811. వ. ఇవిధంబునఁ¹ గృపాశ్శక్తామశల్యవృషసేనులు దెంపు సేసి నైంధపున కడ్డం
బైనం జూచి యానవ్యసాచి యతనిఁ దెగఁజూడ నెడ గానక యవుడు
గఱచుచుఁ బ్రొద్దుదిక్కు గమంగొనినఁ గేశవుం డిట్లనియె.

807. 1. నచ్చెరు వందించె - ఈ. డ. బ. దీ. ప. ల. వ.

810. 1. అవంబున ప్రచలిత - ట. వ.

811. 1. గర్హాశ్శక్తామ - ఉ. త. 2. జూడ గానక - ఉ. బె. ఘ. త. డ. వ.

812. అ. ¹చక్కఁ ²జలము పెనఁగఁ జన దింక నినుఁడు ప

శ్చిమధరాధరంబు నేర బోయె

దీని కొకయుపాయ ³మేను గల్పించెద

దానఁ జేసి కాని ⁴దాయ వడఁడు.

813. వ. అది యెయ్యది యంచేని.

814. క. ఇనమండలంబు మఱువడ

నొనరించెదఁ దమము పాండవోత్తమ యది గ్రుం

కినచంద మైన సైంధవుఁ

డును గౌరవయోధులుం గ¹డుం బ్రమదమునన్.

815. వ. ప్రతిజ్ఞాభంగం బయ్యె నని కయ్యంబు కడంక దక్కి విచ్చలవిడి ¹నొండొరుల
మెచ్చుచుఁ బొంగి చెలంగుదు రప్పుడు నీపూన్ని దీర్చికొమ్మని పలికినం
బరాక్రమంబు సవ్యాజం బయ్యె నని మనోవ్యథం తెందు సవ్యసాచిం గనుం
గొనుచు నమ్మాధవుండు మాయాతిమిరంబునఁ దిమిరవైరిం గప్పిన.

816. క. అది రవి ¹గ్రుంకుటగాఁ గొని

మద మెనకం బెనఁగ నార్చి మనసై న్యంబుల్

వొదలఁ దల యెత్తి హర్షా

స్పదమతి సింధువతి యపుడు పడమర సూచెన్.

817. వ. ¹తదవసరంబున.

812. 1. చలము పట్టి పెనగ - బ. వ. 2. జాగి-బౌ. న. శ₁; చెలగి - ట. బ. వ. జాల-వ.
3. మే నొనరించెద - అ. ట. త. ద; మేను గావించెద - డ. వ. 4. దాయప(బ)డడు -
ట. ప. న. వ.

814. 1. డున్ ముద మొదవన్ - ఊ. ప; డున్ శ్రియమలరన్ - గ. ద. న.

815. 1. నొండొరువుల - కొన్ని ప్రతులు.

816. 1. గ్రుంకిన చందమై - బౌ.

817. 1. తదనంతరంబున - కొన్ని ప్రతులు.

318. ఆ. ¹ఎలమిఁ దేరిమీఁద నిలుచుండి పడమర
తైత్తి చూచుచున్న యిద్దురాత్ము
మస్తకంబు దునుము మసలక యని యర్జు
నునకుఁ జూపె సైంధవుని మురారి.

:- అర్జునుఁడు సైంధవుని తల దునుముట :-

సం. 7-121-31

319. క. అతఁడు గని గంధమాల్యా
ర్చిత మై దొన మెఱయుచున్న శితశర ముగ్రో
ద్ధతి నేయ దేగ పులుఁగును
గతిఁ గొనుక్రియ నది హరించె గ్రక్కున శిరమున్.

320. వ. అప్పుడు సత్వరుం డై.

321. ఆ. శౌరి పార్థపార్థసైంధవుతల యిలఁ
బడిన నొప్ప దది సభంబునంద
నిలువఁ జేయు మేను నీ కెఱింగించెద
నతైఱంగు దెలియ ¹ననిన నతఁడు.

322. క. పటుశరముల మీఁదికి డా
పటికిన్ వలపటికి నపరశాగమునకు ముం
దటికిఁ జదల నడపె ¹నము
త్కటరయమున శిరముఁ గందుకక్రిడగతిన్.

323. వ. అట్టియెడ.

324. క. మాయపుఁజీకటి విరియుడుఁ
దోయజమిత్త్రుండు మగుడఁ దోఁచెఁ బ్రజకుఁ గో

318. 1. ఎలమి దేరు మీద - కొన్ని ప్రతులు; బలిమి తేరి మీద - వ.

321. 1. ననుడు నతడు - కొన్ని ప్రతులు.

322. 1. ననుత్కటరయమున - ఈ. బ. ప్రి. జౌ. క. ఘ. న. య. ల. స. శ.

పాయత్తులై ¹బలఁబులఁ

జేయంగలవారు గడఁగి ²శితఖాణములన్.

825. క. నరుఁ బొదివి రతఁడు వారల

యురవడి వివిధాస్త్రశతుల నుడుపుచు నింగిం

¹దిరుగ మును నడుపుచుండెడు

శిరమును నేమరక యుండెఁ జిత్రస్ఫురణన్.

826. వ. ఇ ట్లత్యాశ్చర్యకరణ పరిణతతాహుపీఠ్యం దై విక్రమవిహారంబు నలుపు
చుండి.

827. ఆ. దనుజువైరి యెంతదడ ¹వింక నిలుపంగ

వలయు సింధురాజుతల నభమున

నెచట వైచువాడ నేమిటి కివ్విధ

మాచరింపవలసె ననిన నతఁడు.

828. వ. వినుము వృద్ధక్షత్రుం డనుసింధుదేశాధీశుఁడు సంతాన¹కరతపోవిశేషంబున
నీజయద్రథం బడసె నితండు కుమారుండై వర్తిల్లునమయంబున నొక్కనాఁ
డశరీరవాణి వీఁడు సంగ్రామంబున నేమిటి తల దునుమం బడు నని ²యాదే
శించిన నతం డెల్లవారును విన వీనిమస్తకంబు మహింబడ నెవ్వఁ డేసె
వానిశిరంబు శిశులకతం బయ్యెడు మని తనతపంబు బలిమిం బలికి యశనో
బట్టంబు గట్టి వనంబునకు నియతుం డై యరిగె నట్లు గావున.

829. క. ఈతల పుడిమిం బడసి

కాతనితొడ మీఁద వైచునది యాపని వి

824. 1. చలంబున - వ. వీ. మ. స. శ. 2. చేవాడి వెనన్ - ఝ; చేపారి వెనన్ -
కొన్ని ప్రతులు; శితవిశిఖములన్ - ఆ. ఆ. వ.

825. 1. దిరముగను నిలుచు నట్లుగ - ఊ. ప.

827. 1. మోక్కా - ఇ. డ.

828. 1. కరతపో - పెక్కు ప్రతులు; కరణతపో - వా. వీ. శ. మ. 2. యానతిచ్చిన -
ట. పి. నూరువ్రయ్య అయ్యెడు మని ఁ ఝ. న.

ఖ్యాతం బగుపాశుపతము

చేతన యగుఁ గాక యొంటఁ జెల్లునె మనకున్.

880. వ. ఆవృద్ధశత్రుండు శమంతవంచకసమీపంబున నుండునీ¹వమ్మహానీ
.యాస్త్రంబు నాశ్రయింపు మనవుడు నర్జునుం డట్లు కాక యని భక్తియుక్తం
బుగా నియతమశిం దత్ప్రయోగం బాచరించిన నద్దివ్యసాధనంబు సాయక
పరంపరాకారం బయి యాశిరం బట గొని చని తదాశ్రమద్వారంబు
సీసాచ్ఛునప్పు డజ్ఞనపతి జపయుక్తుం డై యుండ నమ్మహాస్త్రంబు సీమాహా
త్మ్యంబున నమ్మస్త్రకం బితనితోడమీఁదఁ బడిననతండు తదీయస్వర్ణంబున
నెఱింగి దిగ్గన లేచుచుం ద్రోచిన నది భూతలపతితం బగుటయు.

881. తే. పగిలి యాతనితల నూలు¹పఱియ లయ్యె
కౌరి విజయుని నగ్గించె నకలభూత
ములు మహాద్భుతరసమున ము²నిఁగె నపుడు
సంహరించె నయ్యస్త్ర మాసవ్యసాచి.

882. క. ఇవిధమున సైంధవుతలఁ
గవ్వడి యట నడపుశక్తి గనుఁగొని సేనల్
నివ్వెఱుఁ గంచె మనంబుల
క్రొవ్వడఁగెను దొరల కెల్లఁ గురువంశనిధి.

883. సీ. సైంధవుఘోరకబంధంబుదల యిలఁ బడునంతకును చేరిపై న నిలచి
మఱి కూలుటయును విస్మయము గావించెఁ జూపఱ కట్లు పార్థుండు ప్రతిస
నెఱపె
నీతమాభవులు గన్నీళ్లులు దొరఁగ నత్యంతశోకముఁ బొంది రచ్చుతుండు
నన్నరుండును బరమానందకందశితాత్ములై రత్తఱి ననిలసుతుండు

880. 1. వమ్మహీయాస్త్రంబు - వ. 2. సొనువు నప్పుడు - కొన్ని ప్రతులు. 3. మహాత్మ్యంబున - ఆ. ద.

881. 1. ప్రయ్య లయ్యె - వ. ఔ. త. త. బ. వ. స. శ. బ్రద్ధ లయ్యె - కొన్ని ప్రతులు. 2. మగగ మవసంహరించె - ఆ. ఇ.

ఆ. నలిఁ జెలంగి సింహనాదంబు నేసిన
 విని యుధిష్ఠిరుండు విజయుపూన్కి
 నెఱయు టెఱింగి హర్షనిర్భరాకృతి యయ్యె
 నుల్లసిల్లి రతనియోధు లెల్ల.

334 వ. అచ్చట నార్పులుఁ దూర్యనినదంబులుఁ జెలంగెఁ దద్బలంబులుఁ బరమ
 ప్రమోదంబునం బొందె నని సంజయుండు నైంధవవధప్రకారంబు ధృత
 రాష్ట్రున కెఱింగించె నని చెప్పినఁ జిత్తంబు గౌతుకాయ త్తం బగుచుండ
 నటమీదివృత్తాంతం బెఱింగింపు మనుటయు.

335. ఉ. విందు¹చిదాత్మనాదమయపీతచతుష్కలసద్విహారని
 న్యుందిసుధాకృతీ పరమసౌఖ్యవిధా²యకచిత్స్వరూప ని
 వృందనిరంజనాస్థలితశాశ్వతనిర్మలవైభవా మహా
 నందరనైక³తాత్మలయనక్రమనిష్కల బోధపుష్కలా.

336. క. ఆ న్నికచేతస్సహితా
 కాస్తభరత్నాస్థిమాలికా¹శబలితవ
 త్కస్తల సుమహితనిగమ
 ప్రస్తవనీయప్రకార²పరమోదారా.

337. మాలిని. శ్రుతిఫలరసభావస్తుత్యమూర్తీ నతార్తి
 ప్రతిహసననితాంతప్రాధవేలావినోదా

338. 1. నెరుపు టెరిగి - ఉ. ఉజ. ఐ. ఓ. ఘ. వ. హ.

339. 1. తంబు వివరింపు మని - కొన్ని ప్రతులు.

340. 1. చిదాత్మనాద - భాకూ. శ. కొన్ని ప్రతులు. 2. ర్దళ సద్విహార - ఉ. ఏ. బ. ఘ. ట. క. డ. ఇ. డి. యితవస్వరూప - ఈ. ర్. న. శ. 4. తాంతలయన - ఇ. క. ఘ. క. డ. త. మ. ర. ల. న. హ. శ. కాంతి - ఝ. న.

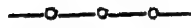
341. 1. సలిత - ఐ. ఇ; శుభతర - త. 2. పరమోదారా - చ. భాకూ. శ; పరమామోదా - ట.

యితభువన వితానాహీన ¹నిర్వాహమోహ
వ్యతికరతిమిరప్రధ్వంస²నాదీపరూపా.

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర
• బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతం బయిన శ్రీ
మహాభారతంబున ద్రోణపర్వంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

ద్రోణపర్వము - పంచమాశ్వాసము

1. క. శ్రీధామలసదపాంగ
వ్యాధూతప్రణతదురితవర్గ¹నిరోహ
ద్రోణాత్మక²దేహ³ జగ
దాధారవిహారనిష్ఠణ హరిహరనాథా.

-: కృష్ణార్జునులు నల్లవంజు లొనరించుచు ధర్మజుకడ కరుగుచుండుట :-

సం. 7-122-1

2. వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నట్లదృష్¹తోదారం
బగు నర²నారాయణుల విక్రమవిహారంబు విని వెఱుగంగది యాంబికే
యుండు సజయుడిక్కు మొగం బై.

3. క. ఇవ్విధమున నైంధవుఁ డా
కవ్వడి¹చేఁ బడిన పిదపఁ గౌరవు శీలై
శిరస్వార్త నెప్పు మనుషుడు
నవ్విభునకు నాతఁ డిట్టు లనియె నరేంద్రా.

1. 1. నిరోహ - స; నిరోహ - వ; నిరోహ - అ. ద. స; నిరాహ - ఈ. క. ణ. స.
2. దేహ - వ.
2. 1. తోతాహూలగు - ణ. 2. నారాయణుల విహారంబు - పెక్కు ప్రతులు.
3. విని యాంబికేయుండు - మ.
3. 1. చేజన్న - వ. 2. లేమై - ఇ. 3. శిరస్వార్తలు నెప్పు మనుషుడు - కొన్ని ప్రతులు.

4. వ. అట్లు పాండవబలంబులు పొంగి కడంగి కుంభసంభవుమీదం గవిసి కయ్యంబు
¹సేసె నాసమయంబున నిక్కడ.
5. చ. కృపుఁడును ద్రౌణియుం ¹గడంగి క్రిడివయి శరవర్షముల్ మహా
 గ్రపురభసంబునం గురియఁగా నవి మాన్చి యతండు వారలం
 గుపితుఁడు గాక²యు విశిఖకోటుల నల్లన ³కప్పు⁴పెల్లనం
 గృపునిశరీర మొయ్య నొఱగె⁵ రుధి⁶చ్యుతి మూర్ఖ వచ్చినన్.
6. వ. ఇట్లు కృపాచార్యుండు రథంబుమీదం బడినఁ దత్సారథి ¹దేరు దొలంగం
 దోలుకొని పోయె నశ్వశ్శామయు నోహటిచి ²తొలంగె ³దక్కటిరథికులు
 'వైఁబెట్టం జాలక యంతంత నిలిచి ⁴రట్లు శారద్యతుండు దనయమ్మల
 మూర్ఖిల్లుట సూచి నవ్యసాచి వగచె నప్పు డన్నరునిఁ గొంగిలించుకొని
 నారాయణుం డిట్లనియె.
7. క. కురుబలముఁ ¹దొడరి ²గెలువఁగ
 సుర³గణముల కైన 'నరిది కూరోత్తమ నీ
⁴పురవడి గెలిచితి ఖాగ్య
 స్ఫురణంబును బాహుబలముఁ ⁵బొగడం దగదే.
8. క. ఆవృద్ధక్షత్రు¹తపము
 వావిరి నోర్వంగ నీకు వచ్చినటుల ²దు

4. 1. సేసిరా - జ. వ; సేయుచుండ - ఊ. త.
5. 1. దరమి, దరిమి - కొన్ని ప్రతులు. 2. యవ్విశిఖ - గ. 3. దొప్పు - వ; రొప్పు - చ. 4. పెంపునం - గ. 4. 5. స్రుతి - త. య. వ; చ్చవి - ఊ.
6. 1. యతేరు - కొన్ని ప్రతులు. 2. తలంగె - ఊ. త. 3. దక్కిన - కొన్ని ప్రతులు. 4. వైపెట్టక - ర. న. ప. ల. 5. రంత - వా; రట్లు - పెక్కు ప్రతులు.
7. 1. తోడ - త; దొడవి - వ. 2. యెదువగ - ఖ. బ. వ. 3. బలమున కైన - కొన్ని ప్రతులు. 4. నలవె - త. 5. పురువడి - ర. ల. వ. వా. కొన్ని ప్రతులు. 6. తుదార - వ. 7. బొగడగ వలదే - ఆ. జ. వ; బొగడగ దరమే - ఐ. గ. ల; బొగడొందెగదే - చ. ఇ; బొగడగ వశమే - న.
8. 1. తపశ్శావిరి - వ 2. దుర్భావుడగు - ఝ. న; "పవమేవ హతే కర్ణే సానుబంధే దుర్భాష్టాని" పి. పి ఎస్. 7-127-37, వీరావహునిఁ గర్ణు - వా. పెక్కు ప్రతులు.

ర్భావుఁ డగు కర్ణు నోర్వం

గా వచ్చినఁ గాదె నాకుఁ గడుఁ బ్రీతి యగున్.

9. చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లను మహాత్మ భవత్కరుణం బ్రతిజ్ఞ యే
 1ను నెఱవఁ గంటఁ 2శాండవమనోరథసిద్ధి భవద్దయాసమ్మ
 ద్ధి నగుట వింతయే భవదధీనులకున్ విజయంబు బ్రాతె నీ
 పను బొనరించువార మట భారము నీయది 3గాదె 4యెప్పుడున్.
10. తే. అనుడు నుద్గతమం దస్మితామృత డగుచు
 దనుజమర్దనుఁ డతనితో 1ధర్మతనయుఁ
 గానఁ బోవంగ వలయు భాస్కరుఁడు గ్రుంకు
 చున్నవాఁ డని పలికిన నన్నరుండు.
11. వ. అట్లు కాక యనుటయుఁ 1గదిలి భీమసేనుండును సాత్యకియును యుధా
 మన్యుండును 2ను త్తమౌజుండును సముచిత సల్లాపంబులు 3సేయుచుఁ దో
 నేతేర సాంద్రకోటితపూర3సేకంబున ఘోరం బై నసంగ్రామతలంబునం జని
 చని కారి నవ్యసాచి నాలోకించి.
12. చ. కరులు రథంబు లశ్వములు గాలుబలంబు చమూపతుల్ మహీ
 శ్వరు లఖిలాస్త్ర1శస్త్రములు చామరముల్ గొడుగుల్ సిడంబు లా
 భరణము 2లితైఠంగునను తార్థ కడుం తెలువొందెఁ 3జూడ సం
 గర4మహాచిత్రవస్త్రమునఁ గప్పినచందముఁ దోఁపఁ జేయుచున్.
9. 1. నొనరుప - ప; నొనరగ - ఏ. ల. 2. శాంధన - ర. 3. యెందునె - కొన్ని ప్రతులు. 4. యెయ్యెడన్ - స.
10. 1. మనము ధర్మ, తనయుఁ గానఁ బోవల వదె యినుండు గ్రుంకు - ర. ల. స. కొన్ని ప్రతులు..
11. 1. గదిసి - వ. 2. సేయ సాంద్రకోటిత - వ. స. కొన్ని ప్రతులు. 3. ప్రకరంబున - ణ; సిక్తంబున - ద.
12. 1. విత్తములు - ఐ. 2. లున్న యితైరగు - పెక్కు ప్రతులు. 3. జూడు - ఘ. బ. ర. వ. హ. 4. మహా చిత్ర - ద. న. వ. ల; మహా, జిత్ర - వా.

13. వ. భవదీయ¹శాహావిహారంబు నుదారత్వం ²బిట్లుండునే యని యగ్గించుచు నరిగి సమయోచితం బగుట³యును బ్రతియోధులు టిచ్చవడి యునికిం జేసియు సమరంబు సాలించి తమరాక ⁴కెదురుచూచుచుం గూడికొని యున్నయుధిష్ఠిరాదుల సమీపం బగుటయుం ⁵శాంచజన్యంబు పూరించినం • శాండవాగ్రజుండు.

:- సైంధవుని సంహరించి కృష్ణార్జునులు వచ్చి ధర్మజానకు నమస్కరించుట :-

సం. 7-124-1

14. తే. రథము డిగ్గి హర్షాశ్రులు గ్రమ్ముచేర
నెదురు¹కొనుటయు సంభ్రమ మెనకమెనకఁ
బార్థుండును గేశవుండును బాదచారు
లై రయంబునఁ జని మ్రొక్కి రవ్వెఘనకు.
15. వ. ఇట్లు ¹ప్రణమిల్లిన.
16. క. నరపతి యానందాశ్రులు
¹గరసరసిరుహముల నొత్తి కను దనియఁగ న
య్యిరువురఁ జూచుచు మేనులు
గరు పాఱఁగ గ్రుచ్చి ²యొక్క కౌగిటఁ జేర్చెన్.

13. 1. శాహావీర్యవిహారంబును - ర; శాహువీర్యవిలాసంబును - ఇ; శాహు వీర్యంబును - ఏ. ఐ. త; శాహువీర్యోదార్యంబు - న; శాహాసంరంభంబును - బ; శాహారంభంబును - వ. శాహావిభవంబునుదార - ద. వ; శాహు విహారంబును - ల. 2. బును నిట్లుండునే - ఓ. ద; బు నిట్లుండునే - వ. వ. 3. నుం బ్రతి - అ. ల. 4. కెదుళ్లు - కొన్ని ప్రతులు. 5. శాంచజన్యదేవదత్తంబులు పూరించిన నప్పాండవాగ్రజుండు - కొన్ని ప్రతులు.

14. 1. కొనినను - గ.

15. 1. ప్రణతిసే (చే)సిన - కొన్ని ప్రతులు.

16. 1. గరసరసిజముల నొత్తి - వ; గరసరసిజములను నొత్తి - ట. త. 2. యొత్తి - ఈ. ఐ. ఓ. గ. ఘ. డ. ద. న; యొకట గొగిట - ల.

17. వ. ఇవ్యిధంబున నాలింగనంబు సేసి యర్జునుతో ¹నిట్లనియె.
18. క. చేనెత్తురు గాకుండం
గా నానైంధపువీఁ జంపి క్రమ్మఱ మీరల్
రా నోచితి నాభాగ్యం
జేన పొగడునట్టి దయ్యె ¹నితని²కరుణన్.
19. క. అని తామదేవుఁ ¹జూపిన
విని యాతఁడు నీదు²కోపవేగంబున దు
ర్జనుఁ ³డాజయద్రథుఁడు ⁴వొలి
సిన వెవ్వరి కెట్లు సేయఁ జెల్లదె యనినన్.
20. వ. అమ్మహివతి ¹యమ్మహాత్ము నుద్దేశించి.
21. క. దేవాసుర¹సంఘంబులు
నీ పలిగిన రూ పడంగు నీకూరిమి సౌ
భ్యావహా ²మఖిల³జగములకు
దేవ భవద్భక్తు లరులఁ దీర్చుట యరుదే.
22. వ. అని ¹మఱియు ²ననేకప్రకారంబులం బ్రస్తుతించి భీష్మాదు లతని³కతన
మడియుట యుగ్గడించి నీవు ⁴కోపించినట్లు ⁵పర్తించుటఁ గౌరవులు ⁶నెడిర
17. 1. నతం డిట్లనియె - వా; అతండు - వెక్కు ప్రతులలో లేదు.
18. 1. నితని కతమునన్ - కొన్ని ప్రతులు. 2. కతనన్ - కొన్ని ప్రతులు
19. 1. జూచిత - ర. వ. 2. రోపవేగంబున - ఇ. 3. డగు జయద్రథుడు - వ.
4. వొలిసెను - కొన్ని ప్రతులు. 5. కిట్లు - కొన్ని ప్రతులు; నెట్లు - ఏ.
20. 1. వెండియు నమ్మహాత్ము - ఊ ఎ. ర.
21. 1. సంఘములును - వెక్కు ప్రతులు 2. ము నఖిలజనులకు - వ. 3. జనులకును -
ఇ. జనములకు - శ.
22. 1. యనేక ప్రకారంబులం - వ. 2. నానాప్రకారంబులం - ఊ. 3. కతంబున -
వెక్కు ప్రతులు. 4. కోపించునట్లు - వెక్కు ప్రతులు. 5. పర్తిలుటం జేసి,
పర్తించుటం జేసి - కొన్ని ప్రతులు. 6. నెడుట కాదలంచెద - బ. ర. వ; చెడిన
వారలు కాదలంచెద - ఊ. ఓ; మడినెదరు కాదలంచెద - ర.

కా⁷దలంచెద ననుటయు నచ్యుతుం డాభూపాలు నాలోకించి ధర్మో
త్కృష్టుండ వగునీకు ⁸నరిష్టం ⁹బాచరించినవారికిఁ జెడకుండ వచ్చునే
యనునెడ ననిలసుతుండును సాత్యకియును దనువు¹⁰ల¹¹గ్రొత్తగంట్లు
¹²గొమరార నద్దరణివతిచరణంబులకుఁ ¹³బ్రణతు లైన నతం డెత్తి ¹⁴కాఁగ
లిం¹⁵చుకొని వారలు కుంభసంభవకృతవర్మాదులసంరంభంబు ¹⁶మర్దించుట
పేర్కొని యభినందిం¹⁷చె యుధామన్యుండును నుత్తమోజుండును దగిన
తెఱంగునం గాంచిన¹⁸వారి నుచితవచనంబుల సంభావించెఁ దదీయపై న్నం
బెల్లను బ్రమోద¹⁹భరితం బై కయ్యంబునకుం గాలుద్రవ్యవహుడె నాసమ
యంబున ²⁰శోకవిస్మయవివళుం డగుచు దుర్యోధనుం డంతర్గతంబున.

23. ఉ. ద్రోణుడు గర్జుండుం గృపుండు ద్రోణ¹మతుండును నేల వాని గీ
ర్యాణులకై ననుం జెనయవచ్చునె యెవ్వరు నాజిఁ గౌరవ
త్రాణపరాయణత్వ²మున దర్పము నూపఁగ లేమి చెల్ల మ
క్షీణపరాక్రముం డయిన క్రిడికి నిక్కపుటల్కు వచ్చినన్.
24. వ. అనుచు నుత్సాహరహితం బైన¹బిత్తల బుత్తలవడఁ గుంభసంభవుపాలికిం
బోయి పెరిలజాయంబును దమ¹వారు సమయుటయు నుగ్గడించి
మఱియును.
25. సీ. బల్లిదుఁ డగుభీష్ముఁ బడ వైచి సోదరవర్గంబుఁ దాను ననర్గళముగఁ
గ్రాలెడు నేచి శిఖిండి యింతకు మున్న పొలిసె నే ¹డక్షాహిణులు గిరిటి

7. దలంచుచున్నవాడ - 'ల'. 8. ననిష్టం బాచరించిన - కొన్ని ప్రతులు. 9. బొన
రించిన - క. 10. న(ం)గ్రొత్త - కొన్ని ప్రతులు. 11. గ్రొగ్గంట్లు - కొన్ని ప్రతులు.
12. దనరార - కొన్ని ప్రతులు. 13. బ్రణమిల్లిన - వ. 14. కవుంగిలించికొని - వ.
15. చివీరలు - పెక్కు ప్రతులు. 16. వారించుట - ద. వ. 17. చి-పెక్కు ప్రతులు.
18. వారలను - అ. ల. 19. భరితులై - న. వ. 20. శోకవివళుం డగుచు - వ.

23. 1. తనూజుడు నేల - ప. 2. ఘనదర్పము - ల.
24. 1. వారి పాటును నుగ్గడించి - వ. 2. మడియుటయు - ఈ. బొలియుటయు -
ఈ; పెక్కుండ్రు సమయుట యుగ్గడించి - హ.
25. 1. డక్షోహిణులు - ద. న. ప.

చేత నైంధవు²పాటు నెప్ప³జిట్టలు నాకుఁ బూని యేతెంచి కాంభోజవిభుఁడు
జలసంధుఁడును సుదర్శనుఁడును లోనుగాఁ గలుగు భూపతులు
పెక్కండ్రు నేడు

తే. గలనఁ గూలిరి ⁴పీరిలోకంబ ⁵యైన
నొండె ⁶బాంచాల⁷బలమును బాండవులను
⁸దండినై తెగఁ జూచిన నొండె గాక
⁹యెట్లు ¹⁰వాయు ¹¹నాకిందఱుముణము నెపుమ

26. క. నరుఁ ¹డనుఁగు²బంటు గావునఁ
³బొరిగొనఁ జొర పీవు సూతపుత్రుఁ డొకఁడ మా
ర్తుర మార్కొనియెడు నతనికి
⁴వెరవును ⁵గఱతలును లేవు పీరుండగుటన్.

27. వ. అతఁడునుం బోరి పోరి చేడ్చడి నైంధవుం గోలుపోయె ననవుడుఁ గటగటం
బడి యాచార్యుం డతని కిట్లనియె.

28. చ. నను మది ¹దూఁటు వోవువచనంబుల నేటికి ²నిట్లు నొంప న
ర్జునునిజయింపరామి పలుచోటులఁ జెప్పనె దేవకోట్లకై

2. చావు - ల. 3. జెట్టలు - త. ద. ప. న; జుట్టలు - న. వ. 4. యధిక
శోకంబ యైన నొండె - వ. 5. యయ్యెనొండె - మా. 6. బాంచాలురను బాండ
వులనుగూడ - బ. వ. 7. కులమును - కొన్ని ప్రతులు. 8. దండినై - ణ. ద.
బ. వ. శ. 9. వినుము పాయునె యందఱు బుణము నాకు - వ; తగులునే నాకు
నేడు నిందఱి బుణంబు - వ. 10. దీరు - గ. 11. నా కిందరి యాబుణంబు -
అ. జ. య. వ; నె నాకెందు నీ బుణంబు - ఐ..

28. 1. దు గడుజెట్టి గావున - వ. 2. జుట్ట - ద. ప. మా; దిట్ట - బ. "భవా ను
చేజ్ఞా మ్మరుతే శిష్యత్వా దర్శనస్య వై" పి. పి. ఎస్. ద్రోణ - 128-28. దీనిని బట్టి
'అనుఁగుజుట్టు' అను పాఠము సరియైనట్లు తోచును. 3. బొరిమార్పపు నీవు సూత-
మా; బొరిమార్పపు నీవు సూత ౪ క; బొరి గొనుట్టు జొరపు సూత - వ. 4. వెర
వును గరుదులను - క. వ. ర. వ. 5. మరపులును - ద. శ; గరదలును(?) -
న. ల. వ.

28. 1. దూలపోవు - ఉ. ప. ర. 2. నీవు - ల.

నను శివవిజయ్యు భీష్ముఁ బ్రథనంబున నాతఁడు ⁴సంపఁ గౌరవుల్
మన రని తోచె ⁵నాకు నభిమానముఁ గాచుటకై పెనంగెదన్.

29. ఆ. శకునిచేతి యడ్డసాళ్లు¹లు నేడు గాం
డివము క్తబహుపటిష్ఠతాణ
మూర్తిఁ ²గవిసి నీకు నార్తి యొనర్పంగ
నాఁక గొనఁగ నెట్టు లగుఁ గుమార.

30. క. భూరమణ విదురుఁ డమ్మెయి
వారింపఁగ నతులపుణ్యవతిఁ గృష్ణను మీ
పారెల్లఁ జూడఁ ¹బఱచిన
²క్రూరపుఁ ³బాపంబు ⁴ఫలంబు గుడుపక యున్నె.

31. క. ఆసభ నీవును ¹మీదు
శ్వాసనుండును గడ్డుఁడును ²బ్రశస్తచరిత్రో
ద్యాసితు లగు పాండవులకుఁ
జేసిన ³కిడెల్ల⁴భంగిఁ జెఱుపదె మిమ్మున్.

32. ఉ. అన్నివిధంబులం బఱచి యైనను నక్కటికంబు లేక వా
రి న్నెఱి ¹మాలి కానలఁ జరింపఁగఁ బంచినఁ బోయి వచ్చి య

• 3. నవిజేయు - పెక్కు ప్రతులు. 4. గూల్పు గౌరవుల్ - కొన్ని ప్రతులు.
5. నాదు - ల.

29. 1. నుగావు - కొన్ని ప్రతులు. 2. గదిసి మీకు - ఉ. ఐ. న. 3. మాన్పు నెట్టు లగుఁ
గుమార నాకు - పి. స; నాకు గెలువ నెట్టులగు - ఐ; నాక గొలువ నెట్టు లగు -
మ. ల. స.

30. 1. బనిచిన - బ. వ; బరచిన - ఉ. ద. వ. 2. క్రూర పుపాటిట్టి ఫలము - హ;
క్రూర పురాకృత ఫలంబు - ఒ; క్రూరపుపాటి ఫలంబు - వ. 3. బాటుల - ర;
పాపంబు ఫలము - ఇ. ల; బావపు ఫలంబు - వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. ఫలము
బొందక యున్నె - ర్భ.

31. 1. నీ - వ. 2. బ్రసిద్ధచరిత్రో - వ. 3. పారెల్ల - బ. వ. 4. మిమ్ము జెర
పక యున్నె - బ.

32. 1. మాలి - ర. హ.

య్యన్నయుఁ దమ్ములుం దమకు నయ్య సగం ²బిరి వేడి కాన ³కి
ట్లున్నను వారి ⁴మార్కొనుట కోర్కెతి నే నొక బ్రాహ్మణుండనే.

83. క. నీవును నచ్చటఁ బిన్నిన
నీవారును సైంధవుని ననిం బడకుండం
గావఁగ ¹జాలర యేనును
నీవాడన కానె యేల నిండింపంగన్.

84. వ. అని ¹పీడనాడి వెండియు.

85. క. పాంచాలురుఁ బాండవులు ను
దంచితగర్వమున ¹ననికిఁ దఱిమి యొడలు ²మం
డించుచు నుండఁగ నిట్లుడి
కించెద వొకవలన నీవుఁ గీడుపలుకులన్.

—: ద్రోణుఁడు పాంచాలురఁ జంపక కవచంబు విడువ నని ప్రతిజ్ఞ సేయుట :-

సం. 7-128-32

86. వ. అని పగతురయుశ్శాహం బుభన్యసించి.

87. క. పలుకులఁ బనిలే ¹దీరే
తలపెట్టక పోరు²వా రుదగ్రత సేనుం
³జలము ⁴మెఱయఁ బాంచాలురఁ
⁵బొలియింపక కత్తళంబు పుచ్చ నరేంద్రా.

2. బటు(ట) - బ. వ; బినువేడి - వ. 3. రిట్లున్నను - క. వా. 4. మార్కొనగ
కోర్కెతి - ల.

88. 1. జాలిరె - ద. వ వా.

89. 1. విడియ నాడి - ల.

90. 1. నంట దఱిమి - ల. ప; నంటదాకి - వ. 2. ధుండించు - వ.

91. 1. దింకన్ దళి - ఖ. ర. వా. 2. నీవుదగ్రత - వా; మత్తుదగ్రత - వ. 3. జలి
యించక పాంచాలుర - వ; జలముమెయిం పాంచాలుర - ప. 4. నెఱయ - క.
డ. ద. బ. వా. 5. బొలిపుచ్చక - ఆ.

38. క. క్షాపున మనసై న్యంబులు
 1. సేవ చెడక సంగరంబు సేయునటులుగా
 నీ వుత్సహించి ²నిజజా
 హావిభవము సూపు శక్తి కనురూపముగన్.
39. వ. అని తెంపు సేసి.
40. క. భూసురభక్తియు వృద్ధో
 పాసనముం గలిగి ధర్మవధవర్తనని
 త్యాగక్షుడ వగు ¹మనఘా
 నాసుతు బోధింపు వగవునకుఁ జొరకుండన్.
41. వ. ¹నాచేతఁ ²దెగనిపాంచాలురు ³గలిగి చేనియు వారిం బోనీక పొదివి తెగఁ
 జూచునది యని చెప్పుము.
42. క. అని పలికి గాఢనిశ్చయ
 మున వదనం బెలమిఁ బొంద మును ¹కలఁగిననీ
 మొన లెల్ల నొక్క ²మొగముగ
 నొనరించి తలకొలిపె భూసురోత్తముఁ డనికీన్.
43. వ. అట్లాచార్మ్యండు ¹పురికొల్పినం గౌరవవతి సమరసముత్సాహ ²సహితం బగు
 మనంబుతో సూతనందనుఁ ³జేర నరిగి యిట్లనియె.
38. 1. చేవ చెడక - మెక్కు ప్రతులు. 2. నీ జాహా - కొన్ని ప్రతులు; యని జాహా -
 బ. ల.
40. 1. మనుమీ నాసుతు - కొన్ని ప్రతులు; మనుచును నాసుతు - వ.
41. 1. అని మరియు నాచేత - వ; మరియు నాచేత - కొన్ని ప్రతులు. 2. దెగిన -
 బ. 3. మిగిలిరేని - బ; గలిగిరేని - వ.
42. 1. కలఁగి కలంగని మొన తొక్కమొగముగా - స; కలఁచి కలింగిన మొన తొక్క
 మొగంబుగ - వ. బ. వ. 2. మొనగా నొనరించి - హ.
43. 1. దలకొల్పినం - అ. ప. బ. వ. 2. సహితంబగు - ఝ. డ. ప. ర. ల. వ. హ.
 3. జూచి - ఈ.

44. క. అరుల¹కభేద్యం బగు²న
 వృరుమన బలుమోహరంబు వన్నించి³తుదిం
⁴జొర విడిచె గాని గురుడ
 న్నరు నాగడ యతడు గీడు నాకుం జూడన్.
45. క. ఒకఁ డట్లు సొచ్చి భూప
 ప్రకరఁబులఁ¹గూల్చి సింధురాజుఁ దునిమె నె
 ట్లొకొ యతనికడిమి కుంభజ
 నికి వారింపంగ రామి²నిక్కం బరయన్.
46. క. తనమాట నమ్మి నైంధవు
 మొనకుం దెచ్చితిమి¹గాక ము న్నెఱిగిన నా
 తని నింటఁ బెట్టి వత్తుము
 మనసేనయు²నివ్విధమున మడియక³యుండున్.
47. క. మన మెంత¹సెట్టలమొ ఘ
 ల్గునుపై నాతనికి నంత గూర్చి²గలిగె నే
 మనఁగల దింక నతనిఁగొని
 యని సేయుద మనుట కార్యమగునే మనకున్.
48. చ. ¹అన విని కర్ణుఁ డిట్లనియె నగ్గురు దూఱఁగ నేల యాతఁ డో
²పినటుల పోరుఁ గాక నరుభీరము లావును నెక్కు డైన వా
 ని³నుడువవచ్చునే విధియ నేర్చు⁴విషం బిడి యిల్లు గాల్చి కా
⁵ననమున కేగఁ జేసి యొకనాళముఁ గంటిమె గొంతినంతతిన్.
44. 1. కభేద్యంబుగ - వ. 2. నవ్వరుసన - వ 3. మదిం - వ. 4. జొరనిచ్చె - వ. వ.
45. 1. గూల్చె - వ. 2. నిక్కమె(మ) యరయన్ - ఊ. వ.
46. 1. గాని - వ. 2. నింతవట్టు - మ 3. యుండన్ - వ.
47. 1. చెట్టలమొ - జ. ద. ల; చెనటలమొ - ప. 2. మిగిలె - వ. 3. సేయుట - ప; సేయగ నుచితకార్య - ఐ.
48. 1. అనవుడు - ల. 2. పినగతి - వ. 3. పి. శ; పినయటు - ట. వ. బ ల. 3. నడవ - ల 4. నెవం బిడి - మా. 5. ననముల నుండ జేసి - ఏ.

49. క. కావున మన¹నైంధవునిఁ
దైవము తెగటార్చె²వంతఁ దలరి³మనమునం
జేప నెడ నేల పోరం
గా విధి⁴ పంచినటు లయ్యె⁵ గడగన వలయున్.
50. క. అనునెడఁ జాండవసేనలు
మొనసి¹కదియ నడచె నీదుమొనలుం దగ మా
ర్కొనియె నిటు లుభయబలములు
ననిమిషులకు వేడ్క²పుట్టనట్లుగఁ దాఁకెన్.
51. క. తురగము తురగముఁ గరి కరి
నరుఁడు నరుఁడు చేరు తేరు నలిఁ దాఁకినయ
ప్పరునఁదన మేమి సెప్పుదుఁ
బొరి మిడుఁగులు³తెగని కైదుపులపొడి రాలెన్.
52. వ. అట్టియెడ నీకొడుకు నైంధవుని¹చావునకు దుఃఖముం డగుటఁ బ్రాణంబుల
దెస నిరపేతుం డయి కడంగినం గని ద్రోణకృపకర్ణులు²వారింపం ద్రోచి
తలకడచి దర్పప్రచండగతిం³జాండవనై న్యంబు సొచ్చి నిశితవిధివిధివిధిపరం
పరలు పరగించినఁ జతురంగంబులయఁగంబులు ధరం దొరఁగి చిక్కువడి
మదకలమాతంగంబు గలంచినకమలాకరంబుచందం బయ్యె నప్పు డందుఁ
జేయంగలబలుమగ తెల్ల నొక్కమొగిం గవిసి యమ్మహిపతిం బొదివిన
నతండు భీమసేనుఁ బదిప్రాణంబులను నకులనహదేవద్రువదవిరాటద్రావదే
యుల మూఁడుమూఁడుమార్గణంబులను శిఖండిని నూటను ధృష్టద్యుమ్ను
దెబ్బదింటను ధర్మపుత్రసాత్యకుల నై దైదమ్ములను ఘటోత్కచు నలువది
49. 1. నైంధవు నని - అ. 2. నింత - ఊ. ణ. ద. ప. వ. 3. మనములం - ఐ. వ.
4. గావిధి యెటువంచె నట్లు కడగన వలయున్ - స; గావిధి కృత మైన యట్లు గాక
నరేంద్రా - ఎ. ఐ. 5. గతి దప్ప దనికి గడగనవలయున్ - ల; 6. గడవగ వశమే -
అ. ఆ. గ. బ వ; 7. కడగన దగునే - ఖ. వ. వీ. శ. మ.
50. 1. కదిసి - వ. 2. సేయు - బ. వ.
51. 1. నరు నరుడును - ర; నీరుని నర్కుడ - వ. 2. తెగనె - ఈ. యు. బ. వ
తెనగ - డ.
52. 1. చావున దుఃఖముం - బ. ర. 2. వారింప దలఁడచి - కొన్ని ప్రతులు. 3. జాండవ
బలంబు మీద - యు. న.

నాలుగింటను నొప్పించి కేకయచేదిప్రముఖయోధా⁴వరుల . ననేకసాయ
కంబుల⁵ బెట్టు వఱచి సింహనాదంబు సేసిన.

53. క. ఆధర్మనందనుఁడు స

క్రోధాత్ముఁ డగుచు నేనెఁ గోదండము ను

గై ధరఁ దొరఁగఁగ ¹నాతఁ డ

బోధంబునఁ దేరిమీఁదఁ బొలుపఱి వ్రాలెన్.

54. తే. ఇట్లు ¹మూర్ఖిల్లుటయుఁ ²గౌరవేశ్వరుండు

సచ్చె ననియెడు నెలుఁగులు శంఖకాహ

³శారవంబులు నెలఁగఁ బ్రియంబు నొందె

వారిబలములు ద్రోణుఁ డేపారి కదిసె.

55. వ. అంత.

56. క. తెలివొంది ¹యుధిష్ఠిర నిలు

నిలు మని రథసము²నఁ దాఁకు నీమతుఁ గని యా

బల మేచిన నీబలముం

తెలుచ ³నిగుడ నపుడు ⁴రణము భీషణ మయ్యెన్.

57. వ. అనిన విని ధృతరాష్ట్రుం డట్టియెడ నాచార్యుం డెవ్విధంబున సరివధంబు

¹నేనె నిందలియందలి చేయంగల నై నికోత్తము ²తెత్తెఱంగునం ³బెనంగిరి

⁴చెప్ప మనవుడు సంజయుం డిట్లను నట్లుభయబలంబులుఁ బురికొని

⁵పోరుచు నుద్దండరయంబు మెఱసి యుధిష్ఠిరప్రముఖపాండవులును కై నే

4. వీరుల - వ. 5. బెండువరిచి - ద. వ; బిట్టు పరిచి - ల.

53. 1. నత డంభోధరమన - ద. వ. బ.

54. 1. మూర్ఖిల్లుటకు - ర. 2. గౌరవేంద్రు డవుడు - వ. 3. శాదిరవములు -
ల. వ.

56. 1. యుధిష్ఠిరు - ల, హ. 2. నదూకు - వ. 3. నిగుడు నపుడు - వ. 4. వోరు - ణ.

57. 1. బొనరించె - ఇ. 2. తెవ్విధంబునం - వ. 3. గడంగిరి - హ. 4. వివరింపు
మనవుడు - ఊ. ప. 5. పోరుచుండ - ల.

యాదియాదవులును ద్రుపద⁶ ప్రభృతిపాంచాలురును విరాటపురస్సరమా
త్స్యలును⁷ గుమారవర్గంబును మఱియు ననేకదండనాయకులును సాయ
కాసారంబు పరగించుచు భారద్వాజు⁸ వై నడరిన నతం డత్యుదీర్ఘం డయి
కర్ణుండు మొదలుగాఁ గలబలుమగ లిరుగెలంకుల సంరంభంబునం దటుమ
'విజృంభించె నయ్యవసరంబున నెగసినధరణీపరాగంబు జనంబులచూడ్కులు
నిగుడ నీక యుండె నాలోనన శుండాలసుభట⁹ ఘోటకంబులయంగంబులం
గ్రమ్ముదెంచురుధిరం బది యడంచిన నమ్మొనలకడంక రెట్టించె నప్పడు
కౌరవులదిక్కున ఘూకస్యగాలరవంబులు నెలంగ వా రది సరకు¹⁰ సేయక
¹¹సమరోన్మత్తు లై నెత్తురుటేలులు వాఱఁ గేలి నలిపి రాసమయంబునఁ
గేకయరథికులను ధృష్టద్యుమ్న తనయులును లోనగువారిం బెక్కండ్ర
నక్కుంభసంభవుం¹²డు నుఱిపియు మఱియుఁ బలువురఁ బఱిపియుఁ గడిమి
¹³నెఱవం బ్రతాపశీలుం డగుశిఖి సాహసరసికుం డై.

58. క. ¹ఉరవడిఁ దాఁకుటయును బది
శరము లతనిమేనఁ గ్రుచ్చె సాయకగురుఁ డ
²చెరు వగుమగఁటిమి నతఁ డు
ద్ధురుఁ డై తత్సాతు³శిరము ద్రుంచెం బెలుచన్.

59. తే. త్రుంచి తోడన ముప్పదితూపు లతని
• ¹యొడల నాటుడు హయములమెడలు నూతు
గళము నజ్ఞనవతికుత్తుకయును దునిమె
ఘోరభల్లపట్కమ్మునఁ గుంభభవుఁడు.

60. ప. ¹అప్పడు.

6. ప్రముఖ - వ. 7. గురువర్గంబును - వ. 8. పయింబడిన - ల. 9. ఘోటక
శరీరంబుల - ఇ. 10. గొనక - గ. జ. వ. 11. సమరోత్సాహోన్మత్తు లై - ర.
12. డుడిపియు - వ. 13. నెరపిన - వ.

58. 1. ఉరువడి - ద. న. ప. బ. ర. వ. 2. చెరువుగ - ర. 3. రథము - వ.

59. 1. తోడల - వ.

60. 1. వైవచనము కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

61. తే. భాసుమంతునిఁ జంపినవగ మనమునఁ
బెట్టికొని యుండి యాతని పట్టి భీమ
సేనుపై ¹వడిఁ గాళింగసేనఁతోడ
గవిసి నారాచధారలఁ గప్పి యొప్పె.
62. క. కినిసి బకమర్దనుఁడు వెనఁ
దన¹యరదము వానితేరు చాఁక బఱిపి యా
తనిమీఁద నుటికి ²క్రమ్మెం
గనుకని నెంపపొడి నెదరఁ గాలిం ³గేలన్.

-: భీమసేనుఁడు దుర్మదదుష్కర్తులం జంపుట :-

సం 7-130-22

63. వ. అమ్మహోగ్రసముద్దతిం జూచి పాంచాలనై నికులు సింహనాదంబులు సేసిన
సహంపక సూతసుతుండును దత్తోదరులును నవ్వీరుం బొదివిన ¹నతం
డద్భుతంబుగా ²ద్రువునరదంబుమీఁదికి లంఘించి ³వానిఁ బిడికిటపోటునఁ
జూపం బొడిచి ⁴జయరాతునిపైఁ గవిసి యాతని నతనిసూతునిఁ గాళ్లు
లిటుగేలం బట్టి ⁵బెట్టిలవై వ్రేసి గతాసులం జేసిన నలిగి కర్ణుండు శక్తి
వైవ మలింగి వెరవున నొడిసికొని దానిన యవ్వడముడి యతని⁷పై
వైచినం గని గాంధారమహీవల్లభుండు భల్లంబున నడుమన నటకె నంత
గురుకుమారు లమ్మారుతిం జుట్టుముట్టి ⁸విశిఖంబులు నిగిడించిన గోపించి
⁹దుర్మదునితేరి కురవడించి తురంగంబులం బొరిపుచ్చి సారథిం జదిపిన

61. 1. వెర - వ; బడి - ర. న.

62. 1. తేరును వానితేరు - ప. బ. ర. ల. హ. 2. క్రమ్మెం - వ. శ. 3. చేతన్ -
ఆ. త. ద. బ. ల.

63 1. నంమద్రువు - కొన్ని ప్రతులు. 2. దృమునర - ప. వెక్కు ప్రతులు. 3. మతండు
వాని - కొన్ని ప్రతులు. 4. తోడన చూపం - కొన్ని ప్రతులు. 5. జయంతుని -
న. య. ర. 6. బెట్టిలతోసేసి, బెట్టిలవ్రేసి - ప; బెట్టిలతోవ్రేసి - కొన్ని ప్రతులు.
7. వైచినం - ద. న. హ. 8. విశిఖ శిఖలం గోపించి, గుప్పినవిశిఖంబులు గుదియిం
చినఁ గోపించి-ప; విశిఖశిఖలం గుండించినం - కొన్ని ప్రతులు; విశిఖశిఖలం గప్పినం -
ఐ. జె; విశిఖంబు లడరించిన - మ; విశిఖశిఖ లడరించిన - యు. న. 9. దుష్ప్రహుని -
కొన్ని ప్రతులు.

నాతండు దుష్కర్మస్థుడనన బెక్కి నయ్యిరువురు నప్పాండుతనయు
తనువున మెఱుంగుటమ్ములు గిఱి¹⁰గొలుపం గిట్టి యారథంబు గూల నవ
లీలం దన్ని దురోధనద్రోణి కృపకృతవర్మకర్ణశల్యబాహ్నికులు సూచుచుండ
నక్కుమారుల నిద్దఱం గాల నొక్కనిం గేల నొక్కనింగా నమయించె
• నివ్విధంబునం జిత్రవధవిహారంబున విజృంభించు నాభీమసేనుం జూచి
రుద్రుండు రథసోద్రేకంబునం బాండవేయులకుఁ దోడ్పడం జనుదెంచె
¹¹గాక మానవు లిట్టివారునుం గలరే యనుచు నీవారెల్లను ¹²వెఱచఱచి
యిద్దఱ తొక్కతెరువునం బోకవఱచి రక్కుమారకంఠీరవుం డుక్కునం
దమసేనదిక్కు సూచి యెఱ్ఱవిరిదామరలం దెగడుకన్నులం గొంతేయా
గ్రజు నుపలక్షించి కేలుమొగిచి ఫాలంబునం జేర్చునప్పుడు తన్నూర్తినతం
డును నకులసహదేవద్రుపదవిరాటులును దేఱిచూడశంకించి మాఱుమొగంబు
లతో నగ్గించి రాసమయంబున.

64. క. కడువడి గరుఁ డనిలజ్ఞుఁ
నడరినరాధాతనూభవాదులు దో డై
కడఁగుటయుఁ గనుంగొని నీ
కొడుకుగమియుఁ ¹ గదిసె నుదితకోశస్ఫురణన్.

65. తే. వారిఁ దలవడి పోరిరి దారుణముగ
ధర్మసుతుఁడును గవలు నుద్దండవృత్తిఁ
దఱుమ ద్రుపదవిరాటసాత్యకులు మఱియుఁ
జేయఁ గలయట్టి మేదిసీనాయకులును.

66. వ. అయ్యవనరంబున సోమదత్తుండు దనకు సాత్యకి సన్నిహితుం డగుటయు
నతనితో నిట్లనుఁ బ్రాచ్యోపవిష్టుం డగు భూరి¹శ్రవుం జంపి తది బోయ
చంపిదంబు గాక ²రాజధర్మం బగునే యీరేయి నీవు నాచేత బ్రదికిపోవువాఁ

10. కొలుపం - బ. వ. వీ. హ. 11. గావలయు మానవు - వ. 12. వెరచి వరచి
రక్కుమార - వ.

64. 1. గవిసె - కొన్ని ప్రతులు.

66. 1. శ్రవసుం - కొన్ని ప్రతులు. 2. దం బగుగాక - ఈ. 3. రాచధర్మం బగునే -
శ. వ. పెక్కు ప్రతులు.

డవే యని పలికి సింహనాదంబు సేసి శంఖంబు పూరించిన నాకై నేయుండు భూరిశ్రోవుండు సచ్చుట యొప్పదేని⁴ని నొప్పెడఁనట్లు సంపెద నిట్లు రమ్ము⁵ శలుని⁶చా వొప్పు నొప్ప దని యుగ్గడింప⁷వది యేమి నీ⁸ 10కెట్లయినం గాని కా దని భంగించె నితైఱంగున నొండొరుల నో నాడి యేటు లాడం దొడంగి రప్పడు నీకొడుకు ఘోటకస్యందనసందోహసమేతం బుగా నక్కరవునకుం డోడ్పడియె శకునియుఁ దనబలంబునుం దానును నాతనిం గూడుకొనియె¹¹నవ్విధంబునం బలువు రొక్కనివైఁ గవిననం గని భృష్టద్యుమ్నుండు భూరినై న్యసమేతుం దై వారల నెదుర్కొ¹²నం బోరు ఘోరం బయ్యె నట్టియెడ.

67. తే. సోమదత్తుండు తొమ్మిది పునిశితాస్త్ర
ముల శినివ్రభు నేసిన సలిగి¹యతఁడు
నతని²నన్నియమ్ములన మూర్ఛితునిఁ జేయ
రథము దొలఁగంగఁ దోలె సారథి³గలంగి.

68. మ. కని ద్రోణాత్మజఁ డేచి సాత్యకిభూజాగర్వంబు¹మాన్పింతుఁ బొ
మ్మని²పోఁ బో నడుమన్ ఘటోత్కచుండు ఘోరాకారదైత్యవ్రజం
బును దానుం బటుభంగిఁ దాఁకుటయు నీపుత్రుండుఁ గట్టుండుఁ ద
క్కినవారు³వెఱ వానితోడియనికిం⁴గ్రీడించి రుర్విశ్వరా.

4. బొత్తిన - పెక్కు ప్రతులు. 5. వుని జంపుట - ఐ క. ణ. బ. 6. నొప్పెడు నట్లు - కొన్ని ప్రతులు 7. సౌభద్రుని - ఉ ట త. వ. ఇచ్చట మూలమున శలుడనియే యున్నది. "హతో భూరిశ్రవా వీర స్తవపుత్రో మహారథః | శల కైచివ మహారాజ | భ్రాతృవ్యసనకర్మితః - 7-158-16. చిత్రకాలావ్రతి. చావొప్పదని - కొన్ని ప్రతులు. 8. విది - కొన్ని ప్రతులు. 10. కట్లయి - కొన్ని ప్రతులు. 11. నివ్వి- కొన్ని ప్రతులు. 12. నిసంబోరు - పెక్కు ప్రతులు.

67. 1. యాత డతని - పెక్కు ప్రతులు. 2. బదిసాయకముల మూర్ఛి - స. పెక్కు ప్రతులు 3. గడం (ఁ) గి - కొన్ని ప్రతులు.

68. 1. మానింతు - అ. ఆ. క. ఝ డ; మాయ్ంతు - ఏ. గ. న. వ. 2. పోగా - డి. గ: పోబో గని యాఘటో - వ; పోపో నడుమన్ - న. శ. ప. 3. బెఱవారి తోడి - స; దగ వాని తోడి - ర; వెరగంది కుంది - న. 4. గ్రీడించి - పెక్కు ప్రతులు

69. వ. అట్లు సంధ్యాసమయసంవర్తితబలుం డగు నహ్వార్యగీర్వాణునికోల్లల
కోర్వక మేటిమగ తెల్లం దొలంగిన.
70. క. గురుసుతుఁ డొక్కరుఁడును మ
స్థిరుఁ డై తద్బాణ¹నిహతిఁ దెరలక యతిని
• మృర²నారాచంబులు ³పది
యురమున ⁴నాటింప దానవోత్తముఁ డలుకన్.
71. క. వడిఁ జక్రంబున వైచిన
నడుమన గురు¹నందనుండు నఱకెం బుణ్యం
బెడలిన నరుసంకల్పము
వడువున నది వమ్ము గాఁగ ²వసుధాధీశా.

-: అంజనపర్వం దశ్వత్థామతో యుద్ధంబు సేసి చచ్చుట :-

సం. 7-131-44

72. వ. అప్పు డద్దనుజునితనయుం డంజనపర్వం దశ్వత్థామం దలవడి బలుతూపులం
బొదివిన ¹బెదరక యతం డయ్యమర²పీరునివిల్లు ద్రుంచి విరళుం జేయు
టయు వాఁడు కరవాలంబు ³గొనినం దునిమె గద వైచిన దుమురు సేసె
నింగి కెగసి ⁴మ్రోగుచుం బాపాణవర్షంబు ⁵గురియ నదియును వారించి
యమ్మాయావిమేన మేఘంబున గిఱికొను తరణికిరణంబులం గ్రేణిసేయు
• పట్టుకాణంబుల నిగిడించె ⁶మగిడి యొండురథంబున ⁷నరుదెంచి⁸నఁ దల
ద్రెంచె నిట్లు గురుపుత్రుండు వానిం బరిమార్చిపేర్చి పాండవ¹⁰బలంబులఁ
69. 1. గలంగిన - ఏ. ఖ. . .
70. 1. హతికిదెర - ఇ. యు; వితతిదెర - ద. వ. 2. తరబాణంబులు - ఈ. వి. వడి-
కొన్ని ప్రతులు. 4. నాటుటయు దాన - యు.
71. 1. సుతుడు దాని నరకె - ఈ. 2. వసుధం గూలెన్ - మ.
72. 1. బదరి - పెక్కు ప్రతులు. 2. వరుని - పెక్కు ప్రతులు; వల్లభు - కొన్ని ప్రతులు.
3. వైచినం - ల. 4. పొంగుచుం - ఓ. 5. గురిసిన్ - పెక్కు ప్రతులు; గురి
యించి సైన్యంబు సమయింపం దొడంగిన నమ్మాయావి - ఏ. 6. మగిడి - పెక్కు
ప్రతులు. 7. కరుదెంచి - పెక్కు ప్రతులు. 8. న వాని తల - బ. 9. డయ్య
మర కుమారుం - ట. ప. 10. సైన్యంబు సమయింపదొడం - పెక్కు ప్రతులు.

బరిమార్చు దొడంగినం ¹¹గని కడంగి హిడింబానందనుండు నిలు నిలు
నానారిం బడి ¹²యెందుఁబో వచ్చు ననవుడు నారథికుం డతని ¹³నవలోకించి.

73. ఆ. వలదు ¹రన్న పిన్నవాఁడవు దండ్రి నే
నకట నిన్ను జూచి ²యలుగ రాదు
పెనఁగు మొరులతోడ ననవుడుఁ బుత్రతో
కాభివృద్ధిఁ దైన యతఁడు ³గనలి.

74. క. ఎక్కడి తండ్రివి ¹నీ వే
నక్కొంతేయులకుఁ గొడుక నై పగతురపే
రుక్కు సహింతునె తనయుం
గ్రక్కించెద నిపుడ పట్టి కండలు దిందున్.

75. క. అని ¹పలికి యిరుమలంశలు
సునిసితతాణమ్ము లేయుచుం దఱిమిన ద్రో
ణునికొడుకు వాని నన్నిటఁ
దునుమ నసురమాయఁ బెరిగి ²దుర్దాంతగతిన్.

76. క. గిరి యై పఱిశేర నళిని
శరమును మేఘత్వ మొంది సాయకవృష్టిం
గురిపినఁ బవనాస్త్రంబును
బరువడి నిగిడించి ¹గురునిపట్టి డెరల్పెన్.

11. గని - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. గని కడంగి - కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

12. తెందు - కొన్ని ప్రతులు. 13. నాలోకించి - పెక్కు ప్రతులు.

73. 1. రోరి - న. య; వలదు - ఇ. ఓ. 2. యలుక రాదు - ర. ల. స. హ. పెక్కు ప్రతులు. 3. శోకాగ్ని - ద. వ. 4. నలిగి - కొన్ని ప్రతులు.

74. 1. వినువే - వ.

75. 1. పలుకుచు దానవపతి - వీ. స. దుర్వారగతిన్ - ఔ; దుర్వారుం డై - న.

76. 1. ద్రోణుపట్టి - కొన్ని ప్రతులు.

77. సీ. హేడింబుఁ డల్గి యుగ్రాకృతిఁ గవినన దనుజగణంబు మాతంగతురగ
రథనివహంబుతో రారాజుమొన లెల్ల ¹నొక్కెత్తుగాఁ బ్రేల్పి యురవడింప
నన్నరనాథుండు ²విన్నఁబోయిన గురుతనయుండు నీకు నీయనికి నేమి
పని నీవు ³సంభమింపకుము దానవుల నక్కడిమానవులను వ్రేల్చిడి నోడంతు

ఆ. వనిన సంతసిల్లి యతఁడు సౌబలుఁ జూచి

వీరె ద్రోణిపాణదారితాంగు

లైరి పాండుసుతులు దేరిగములతోడ

సత్వరముగ ⁴నరగి జయము గొనుము.

78. వ. అని యన్వలను సూపి కృపకృతవర్మకర్ణవృషనేనులను దుశ్శాసనప్రముఖు
లై నకొందలు దమ్ములను నిరూపించి వీరును నీవును గూడుకొని కవియుం
డని పనిచిన నతండును బింకంబుతోడం బోయె నశ్వత్థామభీమనందనుల
¹సంగ్రామంబు భీమం బయ్యె నట్టియెడ నాఘటోత్కచుండు.

79. మ. పటుపాణాహతి ద్రోణియంగము చలింపం జేసి తచ్చాపము
త్కటవేగంబునఁ ¹ద్రుంచినం గినిసి యాతం డొండువి లైత్తి యు
దృఢపాహాబలశౌర్యముల్ నెఱపె నాదైత్యుండు సైన్యంబు నొ
చ్చటయుం జచ్చటయున్ మహిపతికి మెచ్చుం బ్రీతియుం జేయఁగన్.

80. వ. ఇట్లమరబలంబు నశ్వత్థామ సించి చెండాడం పాండవ ¹బలంబులు దర్పం
జేది మార్పెట్ట లేక చూచుచుండ నుద్దండపరాక్రమం డగు నాఘటో
త్కచుండు ²దర్పంబున నెక్కలెక్కటి తలపడి పరిఘంబున వైచినం
బట్టుకొని యతండు. ³దానిన యద్దానపు వై వైచుటయు వాడు

77. 1. నువ్వెత్తుగా - ఆ. ట. వ. బ. వీ. స. 2. బేర్చి - అ. ఆ. ఇ. ఈ. ఉ. పెక్కు
ప్రతులు. 3. చిన్నబోయిన - పెక్కు ప్రతులు. 4. సంభయింపకుము - ప. వ.
5. ద్రుంతు - కొన్ని ప్రతులు 6. నడిరి - పెక్కు ప్రతులు.

78. 1. పరాక్రమంబు - ఆ. ఆ. డి. వ. బ.

79. 1. దున్మిరన్ - ద. వ. వ.

80. 1. సై నికులు - పెక్కు ప్రతులు. 2. దర్పంబున - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 3. దాన
నద్దానపుని - పెక్కు ప్రతులు.

దొలంగ నుటికి ద్రుపపదనందనస్యందనంబునకుం బోయె నయ్యుగ్రసాధనం
బతనితురంగసోరధిరథంబుల రూపడంచిన.

81. ఆ. ఒక్కతేరిమీద నుండి ధృష్టద్యుమ్న
భీమసేనపతులు పెనఁగి రస్త్ర
గురుతనూజవీరకఁ దెరలక యంత ను
ద్దామసేనతోడ భీముఁ డడరె
82. వ. అప్పు డశ్వత్థామ నవ్వుచు నమ్మువ్వురం గ్రావ్వట నేసి ¹భానమాన మార్గ
ణంబులు నిగిడించిన.
83. మ. భటగాత్రంబుల ఘోటకాంగముల శుంభత్కుంభికాయంబులం
జటులన్యందన ఖండనంచయములకా సంగ్రామరంగంబు గ
ప్పట చూడక వెలుగయ్యె నబ్బలములుం బో¹కేచి క్రమ్మంగ నె
త్తుటఁ దేల్చెం బొరికిమార్చె నాతఁ ²డడరం ద్రుంచెన్ ³మథించెం గడున్.
84. వ. ఇల్లైకాఁజాహిణిబలతయం బాపాదించి యాతపత్ర ¹శతపత్రంబును జామ
రమరాళంబును గేశకైచాలంబును వాయుధమీనంబును మాంసమేదో
మస్తిష్కపంకంబును రక్తజతోద్రిక్తంబును నగునదీప్రవాహంబు నుత్పా
దించె నబ్బడు దర్పంబున సురభుండును శత్రుంజయుండును బలానీకుండును
²బృహద్రుండును జయానీకుండును జయుఁడును జంద్రసేనుండును జండ
రయంబున గదిసి బాణంబులు వరగించిన నప్పాంచాలకుమారుల నమానుష
విక్రమంబున సమయించినం గోపించి కుంతిభోజితనూజ లొక్కపెట్ట పదు
మువ్వు ³రతనిం బొదివిన బదుమూడు మేటితూపులం గీటడంచి కెరలి జము
చందంబున గర్జిల్లి ఘటోత్కచుం గాలదండంబుఁ బోని కోలం దేరివైఁ ద్రెల్లి
-
4. రథంబులనుచితంబుగా రథంబు రూపణంచిన - అ. జౌ. ట.
52. 1. భానుమానమార్గణవర్గంబులు - మా.
53. 1. కేచినన్ బేర్చి నెత్తుట - స. 2. మార్చె - కొన్ని ప్రతులు. 3. డదయన్ -
పెక్కుప్రతులు. 4. గడున్నగుడై - ఉ. త.
54. 1. పుండరీకంబులును - ఇ. ద. 2. బృధుండును - శ. మ. పెక్కు ప్రతులు. మూలము
నందు వృషధ్రుఁ డనియేయున్నది. “జఘానస వృషధ్రంచ చంద్రసేనం చ మారిష”
7-15-16. చిత్రకాలావ్రతి. 3. రుద్రున్న బొదివిన - పెక్కు ప్రతులు.

మూర్ఖులైన నోసరిల నయ్యరదంబు దోడన ధృష్టద్యుమ్నుండు గొని
పోవుటయుఁ బొంగి సింగంబుచాడ్చున గర్జిల్లిన నిర్జరు లగ్గురునందను
నగించి రంతయుం గనుంగొని.

85. ఆ. పాండవాగ్రజుండు పవనాత్మజునిఁ గూడి
తటిమి సాత్యకియును దాను ¹గవిసె
నంత మూర్ఖుడేటి హైడింబుఁ దొక్కతే
రనువుగాఁగఁ జేసికొని కడంగె.

86. వ. తోడన ధృష్టద్యుమ్నుండును బరవసంబు సేసినం దత్తైస్యంబు లొక్క
మొగిన ¹మొనయుటయును మనమూకలును సోమదత్తశాష్టికపురస్స
రంబుగా నురవడించిన సందడికయ్యం బయ్యె నందు ²సంజచీకటి చూపు
నకుఁ జొరవ యీకున్నను నై నికనికరవివిధాభరణమణికిరణకలాపంబులుఁ
జర్మవరాకృతపత్ర³కేతుకీలితరత్న రశ్మిజాలంబులు నాలోకనంబు నాపాదించె
నట్టిరువాఁగును గలయ బెరసి పోరు నప్పుడు.

∴ భీమసేనునిచేత బాహ్లికుండు నచ్చుట :-

సం. 7-132-8

87. క. శినివరుండు సోమదత్తుండు
బెనఁగఁగ దోడ్పడియె వచ్చి భీముండు గడఁకం
దనమటుదికి నక్కొరవుఁ
డెన¹యే యని ²బిరుదులాడి యే దైట నొంచెన్.

88. వ. అట్టియెడ.

85. 1. గవిసి రంత - పెక్కు తాళపత్రప్రతులు.

86. 1. గవియుటయు, దరుముటయు, నడరుటయు - అని పాఠములు. 2. సంజచీకటి -
ఉ. ఏ. త; సర్వధృచీకటి - రి. ల. హ. కొన్ని ప్రతులు. 3. కేతుకీలిత - ఊ.
ఏ; కేయూరకీలిత - బ.

87. 1. బిరుదులతోడి యనికి నే దైట నోచ్చెన్ - శ. ప. పెక్కు ప్రతులు. 2. బిరుదులాడి -
ఓ. స; బిరుదువాడి - వా.

89. క. అనలఖిని వోనినారస
మున సాత్యకి ¹యేయునెడను ముద్గరమున ²భీ
మునికొడుకు వైచె రెంటం
దనువున నొవ్వడరి సోమదత్తుడు సోలన్.
90. చ. తనయుడు మూర్ఖువోయిన నుదగ్రత బాహ్లికుఁ డచ్యుతానుజ
¹న్మిని దలపడ్డ నాతనికి మించి వృకోదరుఁ డన్నరేంద్రు నే
సిన నతఁ డుగ్రశక్తి ³వయిచే ⁴మెయి నాటుడు సోలి యంతలో
నన తెలివొంది ముద్గరమునం బవనాత్మజుఁ డేచి వైచినన్.
91. క. తా¹వ్రయ్య లైన నిష్ఠుర
కుశిశహతిం బగిలి కూలుకులపర్వతముం
దలపించుచుఁ గురువృద్ధుం
డిలఁ గూలెం బ్రతిబలంబు లే పారంగన్.
92. వ. అయ్యవసరంబున ¹దశరథమతసన్నిభం బగుభవత్కుమారదశకం బా కిమ్మీ
రవైరిం బొదువుటయు దశనిశితబాణంబులం బ్రాణంబులు గొనియె
గర్జానుజుం డగు²వృకరథుండు గడంగి వచ్చినం బొరిపుచ్చె సౌబలసోదరులు
పన్నిరువురు బరవసంబుసేసినం బడ నేనె నిట్లు పటుపరాక్రమంబునం బేర్చిన
భీమసేనుమీద కూరసేనవసాతి మాళవత్రిగర్త³బాహ్లికప్రముఖంబు లగు
దేశంబులబలంబులు బలువిడిం గవిసినం గని కాంతేయాగ్రజుండు పైన్యసం
89. 1. యేయునపుడు - కొన్ని ప్రతులు 2. సోమదత్తునిమీద పరిభు ప్రయోగించిన
వాడు భీమసేనుఁ డని మూలము.
90. 1. న్మిని దలపడ్డ.....ముంచినవృకో - ర. శ. ష. స. కొన్ని ప్రతులు. అనుజన్మి యను
రూపము క్రొత్తగా తోచుచున్నది. గుడి, ధని - మున్నగు రూపముల వంటిదిగా
నున్నది 2. మెయి చేకొని - అ. ఆ. ఓ. జ. స. కొన్ని ప్రతులు.
91. 1. వ్రయ్య లయ్యె - ఈ. ట. ద; వ్రక్క లైన - వ 2. కాహతి బగిలి కూలు - వ;
శనిహతి బగిలి - కొన్ని ప్రతులు.
92. 1. దశవసన్ (ముఖ) సన్నిభం బగు - ఊ. ఏ. ఝ. 2. వృషరథుడు. వృషధరుడు
వృషసేనుడు - అని పాఠములు. ఇచ్చట మూలమునందు వృకరథుండు అనియే కలదు.
“తతో వృకరథో నామ బ్రాహ్మణ కర్ణస్య విశ్రుతః” 7-157-21 చిత్రకాలావ్రతి.
3. బ్రాహ్మణ - కొన్ని ప్రతులలో లేదు 4. లురవడిం గవిసిన - కొన్ని ప్రతులు.

తాననమేతంబుగా మరవడించి భుజాటోపంబు సూపిన నవి మడిసియుఁ జడి
సియు జిక్కువడియు నుక్కుమడిగియు వెఱంగువడి చూచుచుండ నాచార్యుని
దుర్యోధనుండు పురికొల్పిన నతం డుత్సాహాదీప్తుం డై యాధర్మతనయుఁ
దాడి వాయవ్యయామ్య వారుణాగ్నేయత్యాప్త సావిత్రంబు లగు సాయ
కంబులు వరుస నేయ నయ్యైయన్త్రంబుల నవ్విభుండు ప్రత్యన్త్రంబుల
వారించిన నతం డైంద్రాన్త్రంబున నిజప్రతిజ్ఞ నెఱపం జూచిన నదియు నట్ల
యడంగుటయుం గోపించి సకలభూతభయంకరం బగు బ్రహ్మాన్త్రంబు
ప్రయోగించిన నమ్మహిమతియు నమ్మహానీయాన్త్రంబునన నమయించె
నంత ధృష్టద్యుమ్నుం డతని కడ్డపడిన నారథికుతోడి యనికిం గ్రీడించి కుంభ
సంభవుండు.

93. చ. ద్రువమి నేన పై నడరి తోలినఁ జూచి వృకోదరుండు దే
వవతిమతుండుఁ దాడి యనివారణ నగ్గు నొంప నేచి యు
గ్రపువడి మాత్యకేకయముఖం బగు పాండవనై న్య మొక్కపె
ట్ట పరగి నీబలంబులకడంక యడంచి మదించి పేర్చినన్.

94. వ. కనుంగొని కౌరవేశ్వరుండు కర్ణుని కిట్లనియె.

95. క. పాండవపాంచాలాదులు
గండుమిగిలి బెట్టు దఱుమఁ గౌరవబల మొం
డొండ కలంగెడు నీదగు
దండితనము సూపి కావదగుతటి వచ్చెన్.

96. వ. అనవుడు.

97. కా. చంపం జాలుదు నేనొకండన భుజాశక్తి నరుక వెండి మ
ర్రింపం జుల్కన భీమముఖ్యుల భవతైజంబు రాజ్యంబుఁ బా

5. ప్రత్యన్త్రంబుల-పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 6. మాన్చె, వారించె - అని పాఠములు.

7. పోరికి - కొన్ని ప్రతులు.

98. 1. పై కడరి - వ. 2. త్రోచిన - ఘ. డ. వ. 3. గతి మాత్య - శ. ష. కొన్ని ప్రతులు.

95. 1. నదె నీదండితనము - ఖ. చ. వ. శ. మ. నూ.

లింపం బూనిన యేను గల్గెగ రిపు ల్బంధింతురే చూడు నా .
తెంపుంబెంపు¹ను నంచు గర్జుడు మహోద్ధిరాకృతిం బొల్పినన్.

-: కృపాచార్యుండు గర్జు నుపాలంబించుట :-

సం 7-118-12

98. వ. కనుంగొని గృపాచార్యుం డలంతినవ్వుతో నతని కిట్లనియె.
99. చ. అగు నగు మేలుమేలు మనుజాధిపుడు² మహి యేలుమాటల
న్మగటిమి యిమ్మెయి³ నెఱపినం తెడు⁴ శాండుతనూజకోటియుం
దగు మును ఘోషయాత్రను బదంపడి గోగ్రహణులు నందు⁵ జే
రు గొనిన నీకు నిట్లనుట¹ క్రొవ్వులు దక్కుము సాలు నిన్నియున్.
100. వ. అని వెండియు.
101. క. నిన్నును శాండుతనూజల
నెన్నందును బోరఁ జూచి యెఱుంగని వారిం
గన్నట్లు¹ వలుక నేటికి
నిన్ని నెనఁటిరజ్జు లనికి నివి దోడ్పడునే.
102. క. క్రీడికి మును మన మందఱు
నోడు తెఱుంగు దన్నలును ఘటోత్కచుడు² దగం
దోడువడ బంధురృపతులు³
గూడి నడవ మనకు గెలుపుగొన నెట్టు లగున్.
103. చ. అనవుడు గర్జు⁴ క్రీడ్తులను నాడినయంతయు⁵ జేయఁ జాలుబం
టున కెటులన్న నేమగు⁶ గడుం బెలుచ⁷ మును మ్రోసి కాదె దృ
97. 1. నటంచు - కొన్ని ప్రతులు.
98. 1. క్రొవ్వివ ఫలుకులు సాలు - వీ; క్రొవ్వులు పల్కకు¹ సాలు - కొన్ని ప్రతులు.
101. 1. వలుకు దేటికి - కొన్ని ప్రతులు. 2. నెన్నగ నీరజ్జు లనికి - వ. వీ. స.
103. 1. క్రీడ్తు లను - ఆ. ఐ. జ. ద; క్రీడ్తునియె - వా. కొన్ని ప్రతులు.

ప్తి నిగుడఁజేయు నంబుదము సెల్లదు నీపలు కింతవట్టు నైఁ
పన తగునింక నేమనినఁ జాటుఁడ నాలుక గోయుదుం జుమి.

104. వ. అని పనికి మఱియును.

105. క. నరు వద్దెసఁ గలివారిని
గురుబల ముబ్బు నెడఁబొగడి కొఱకొఱగాఁగఁ
గురుని గురునయ ముద్రే
శ్వరునను నేమిటికిఁ గానివారిం జేయన్.

106. క. అని మామఁ బలుకుపలుకులు
విని యశ్వత్థామ క్రోధవిఃకుం డయి గ్ర
క్కున వాలు వెఱికికొని క
ర్జుని¹దెసకుం గవియ భూవరుం డెడసొచ్చెన్.

107. ఆ. నృపతితోడఁ గూడి కృపుడును నెడసొచ్చె
వార లతనిఁ బట్టి వలదు రోష
ముడుగవలయు ననిన నుగ్రత నాతఁడు
పెనఁగఁ గర్ణుఁ డిట్టు లనియెఁ గనలి.

108. క. ¹విడు విడు మాతం డిమ్మెయి
నడిచిపడఁగ నేల పల్లె దవనీశ్వర నీ
పుడి పెడుతెఱుగున ²నాబిరు
దుడుగునె నాచేయిదాఁకి యుడిగినభంగిన్.

109. క. అనుడుఁ గృపాచార్యుం డి
జ్జనపతికిం గాఁగ నేను నైరి¹చిన నే

105. 1. బొగడ గోరె దెప్పుడుతా - కొన్ని ప్రతులు; బొగడి గొనకొని యిచ్చటన్ - 2;
బొగ(డు)కొనె నిప్పుడు - 3. కొన్ని ప్రతులు. 2. జేసెన్ - 3. మ. పెక్కు ప్రతులు.

106. 1. మీదం గవియ - కొన్ని ప్రతులు.

108. 1. విడుపు విడుపు వాడిమ్మెయి - వ. 2. నాతం దుడుగునె - ల.

109. 1. చితి నేమని - 2. ఉ. డి. ఐ. ర. ల. హ.

మని పలికితేని నీకుం

²జనియెం బొమ్మింక వలదు సంభ్రమ మనియెన్.

110. వ. అప్పు డక్కురుపతి గురుపుత్రు నుద్దేశించి.

111. క. గురుఁడును నీవును మద్రే

శ్వరుఁడును గర్జుండుఁ గృపుఁడు సౌఖ్యుఁడు ననుక

ధర యేలింపఁగ నున్నా

రరు మీకుం దగునె ¹సంగరములోఁ గలఁగన్.

112. క. ఉమియింపు మనుడు నతఁ ¹దురు

శమ మొందిన గర్జుండుం బ్రకాంతుం డై వి

క్రమకేలి నలువఁ బ్రతినై

న్యము దెస మొగ మయ్యెఁ బటుగుణధ్వని నెలఁగన్.

113. వ. ఇట్లు గడంగినం బ్రత్యర్థి పార్థివు లయ్యోధవరు నాలోకించి పాండవులకుఁ
తాటిల్లిన యనర్థంబుల కెల్లను మూలంబు వీడ కాఁడే వీనిం బొదువుఁడు
¹పోనీకుఁడు పడవై వుం డనుచుఁ దలపడిన నానూతనూనుఁడు నిజనామాం
కితంబు లగునారాచంబుల నన్నరసతులఁ గరుల నరులఁ దురంగంబుల నర
దంబుల రూపుమాపి యేపునఁ దదీయాంగంబులు రుధిరంబున మునుంగునట్లు
నేసినం జూచి సవ్యసాచి సాయకజాలంబులు ²నిగిడించుచుం గవినిన నత్తుడు
మూఁడుమార్గణంబులు దన తనువునఁ జొనుపుటయుం గినిసి యక్కరిట్టి
ముప్పదిశరంబుల నొప్పించి భుజిభిరంబున బలునారసంబులు నాఁటించినం
జేతివిల్లు వడియెం బడుటకుఁ దలంకక యక్కర్తుం డాక్షణంబ విల్లువుచ్చు
కొని వివ్యచ్చుండు ⁴వెడంగుపడు నట్టి వేగంబున వివిధవిభింబులు
నిగిడించిన.

2. జనియెం బొమ్మెరిత్త జగడము మనకున్ - న. య.

111. 1. సంభ్రమంబున - ఉ. త.

112. 1. దుపశపు మొంది - ఇ. ఓ. ఘ. శ. వ.

113. 1. పోనీక పడవై వుడు - వీ. శ. ప; పొదివి పడవై వుడు - ర. 2. గవియించుచు -
పెక్కు ప్రతులు. 3. లతనితనువున - పెక్కు ప్రతులు. 4. వెరగుపడునట్టి - కొన్ని
ప్రతులు.

114. మ. కడక నైఋణిచెల్వుఁ డాల్పు నతఁ డుగ్రస్ఫూర్తి విత్ ద్రుంచి యె
క్కుడువేగంబున సూతుమస్తకముతోఁ గూడం దురంగంగముల్
గడి¹కండంబులు సేసి యారథికు మై గాఁడంగ బెక్కుమ్ము లే
యుడు నొవ్వారినిఁ బాటి యెక్కెఁ గృపుతే రుర్విశ నిర్లజ్జఁ డై.
115. వ. ఇవ్విధంబున రాధేయుం డోడి పాటిన ¹సీడంబోవు మననై నికులం గనుం
గొని కురువిభుండు.
116. క. నిలువుఁడు వెఱ పేటికి నేఁ
గలుగఁగ గాండివిఁ దక్కుఁగలపాండవులఁ
గెలిచెద నిదె చూడుఁడు నా
యలవుఁ జలము ననుచు ¹నడచె నన్నరుమీదన్.
117. వ. అప్పుడు కృపాచార్యుం డాచార్యనందనున కిట్లనియె.
118. చ. శలభము వహ్నిమీడఁ జనుచందము గాదె వృపాలుఁ డద్భుతం
దలవడఁ బోక యాతని శితప్రదరంబులఱారి కగ్గ మై
¹యెలసినఁ గావఁగా వశమె యీతని నీవును నేను నుండి మొ
క్కలమునఁ బోవసీఁ దగదు ²గ్రక్కున నెద్దుము నిల్పు మవ్విభున్.
119. క. అనుటయు గురునందనుఁ డ
మృనుజాధిపు నెయిది యేను మాన్వెద బీభ
త్సుని¹కడఁక యేమి మూఁడినఁ
జనియెదు తలకడిచి సాహసక్రియ ననుడున్.

114. 1. ఖండంబులు - శ. ప. పెక్కు ప్రతులు.

115. 1. తలగ - ఉ. త. హ.

116. 1. నడచె నన్నరు మీదన్ - కొన్ని ప్రతులు

118. 1. యెలసిన .... యాతని - ఆ ఇ. ఉ. ఊ. ల. కొన్ని ప్రతులు. 2. గ్రక్కున - కొన్ని ప్రతులు.

119. 1. కడిమి - ఔ. 2. క్రియ కనుడున్ - పెక్కు ప్రతులు.

120. ఆ. గురుఁడు పాండవులకుఁ గూర్పు నీవును దాని
 నెఱిగి బవరమున నుపేక్ష నేయు
 ఓది మదీయభాగ్యహీనత గాక నీ
 వేచితేని నెవ్వ రెదురు సెపుమ.
121. క. పలుపురుబంధులు నాకై
 పొఁసిరి మీ రింకఁ బాండుపుత్రుల దెన రా
 వలనదు పాంచాలాదుల
 వలన నిలిచి గెలుపుఁ డేను వారల దీర్తున్.
122. వ. అవిన విని యశ్వత్థామ భూమిశ్వరున కిట్లనియె.
123. క. గురునకు నాకును పాండవు
 లరయఁగఁ గూరిమికిఁ ¹తాత్ర మగుదుర యైనఁ
 దురమునఁ జుట్టరికం బను
 గరు సిడికొను తేల కలుగుఁ గౌరవనాథా.
124. ఉ. పెక్కురణఁబులం గనియుఁ బెద్దయు నమ్మపు నన్ను ¹మద్గురు
 దక్కినవారు మేము విను దావఁగు ప్రాణము లోపినట్లు పే
 రుక్కునఁ బోర దైవగతి యున్నటు లుండెడఁగొక పాండవుల్
 మిక్కిలి వారు నీతిలఁపు మే గెలువ వశమే మహిశ్వరా.
125. వ. మా కిదుపురకుం దోడు కృపకర్ణకృతవర్మమద్రవతులు గల రెట్లును పాం
 డవనై న్యంబు సమయింతు మూఱడు మని వెండియు.
126. తే. మమ్ము కాదు నీ వెవ్వరి నమ్మ వెట్లు
 నమ్మకున్నను నే మగు నరవరేణ్య
 ప్రతిబలంబులలోనికీ బసులనడుము
 సొచ్చుపులివోలె జొచ్చెరఁ జూడు నన్ను.
120. 1. ఓది మదీయ - పెక్కు ప్రతులు.
123. 1. తాత్ర లగుదుర - కొన్ని ప్రతులు.
124. 1. నద్గురుం - కొన్ని ప్రతులు.

127. వ. సీచెప్పినపాంచాలురం బటపెదఁ దక్కినబలంబులం గలంచెదం గాంతే
యులు ¹దార్కొనినను మార్కొని నిలువరించెద నని పలికి తలకడచి నడచె
నప్పుడు గడంగిన ²కన్వడికి మించి పాంచాలకేకయప్రభృతినేన లొక్క
పెట్ట కవియుటయు నాజెట్టిబిరుదు వివిధవిశిఖవరంపరలు వరగించినన్ బడలు
వడియును బలుదెసలం బాటియు నబ్బలంబులు వికలంబు లైన బదుండు
రాజులు నిలునిలు మనుచు బరవనంబు సేసిన ³వారల జమునివశంబు సేసి
యేచినయయ్యార్యశుశుం జూచి ⁴రోషావిష్టుం దై ధృష్టద్యుమ్నుండు
దాకి నీవు గొందఱ నిర్జించితి నని దుర్జయత్వం జెక్కించుకొనకు మేను
జమ్ము వచ్చినవాడ ననుటయు నతండు నిన్న కాదె వెదకెద మద్యాణం
బులకుఁ బ్రాణంబు లిత్తుగా కనవుడు నప్పాంచలవరుం డతని నుపలక్షించి.

128. క. మీతండ్రికి నే మృత్యువ
నై తోచినవాడ నగుట యట్లుండె నినుం
జాత మట ¹సనక డగ్గఱు
మా తలఁకక వలదు రిత్తమాటలు మనకున్.

129. వ. అని మె న ట్లయ్యిరువురు నొండొరులం బరుసంబులు వలుకుచుం బలుదెఱం
గుల మెఱుంగుటమ్ముల నే ట్లా¹డి రట్టియెడ.

130. మ. ధనువు గేతువుఁ ద్రుంచి సారథిని రథ్యవ్రాతముం గూల్చి యే
పునఁ బాంచాలతనూజువెల్గొడుగు సొంపున్¹వమ్ము గావించి యా
తనిపార్శ్వంబుల యోధవీరశతముం దస్మాన్యులన్ మువ్వరం
దునిమెన్ ద్రోణశుక్తుండు రాజు వొగడన్ దోర్గవ్యమర్వాసుఁ దై .

127. 1. మార్కొనిన నే నెమర్కొని నిలువ - వ. 2. వడముడికి మించి - ఇ. ఇ. త.
3. నగ్గురుశుశుంబు వారిం బడచేసి - ఇ. 4. రోషాద్దీప్తిశుం డఱు - ఓ.

129. 1. యట్లు డగ్గరుమా - కొన్ని ప్రతులు.

129. 1. దుచున్నట్టి సమయంబున - ఉ. త.

130. 1. వమ్ముగావించి - వీ. స; జింపి - చా. కొన్ని ప్రతులు; బెంపు (జింపి) మాయించి -
ఇ. ఇ. ప.

181. వ. ఇవిధంబున వైరివధం బాపాదించి సింహనాదంబు సేసిన యశ్వత్థామకట్టె
దుర నిలువ లేక పాండవపాంచాలనై నికులు సెల్లాచెద రై నం ¹గని ధర్మజు
సమీరసూనులు ససై న్యంబుగా నతనిం బొదివినం గురుపతియును గురు
సమేతుం డయి సేనలతోడ నడరినన్ బలుకయ్యం బయ్యె నప్పుడు విజ
యుండును మనప్రజమీందఁ గవిసె నానమయంబున నంబుప్రళిపంగాది దేశం
బులబలంబులు భీమసేనుచేత మ్రగ్గె నానమయంబున మగధమద్రవంగాంబ
ప్రాదిదేశంబులబలంబుల సవ్యసాచి సమయించినం గని కినిసి ద్రోణుండు
వాయవ్యకాణంబునఁ గాంతేయుల¹ మొనలఁ జొక్కాకులచందంబునం
దూలం జేసిన.

-: సోమదత్తుండు సాత్యకితో యుద్ధంబు సేసి చచ్చుట :-

సం. 7-180-12

182. క. అలిగి నరుండు భీముండు నిరు
గెలఁకుల నయ్యుత్త్రగురునిఁ గిట్టి శరౌఘం
బులఁ దేల్చిన మగుడ ననికి
దలకొని వడి నురవడించె దత్తైస్యంబుల్.

183. తే. అధిపతియు నస్త్రగురుండు బేరగ్గలికలఁ
దలుమఁ జతురంగములుఁ బేర్చి యుజ్జ్వల వారి
మొనలతోఁ దాకి గాండివము క్తవిశిఖ
శిఖల వేడిమి ¹కోటటి చెదరి పఱచె.

184. వ. అట్టియెడ సోమదత్తుండు సమరోల్లాసంబునం బాండవసై నికుల నిలునిలు
మని యదల్పుచు ¹నిల్చినం గనుంగొని సాత్యకి యతనితోడం దలపడినం
దత్సంగ్రామంబు భీమం బయ్యె నందు.

181. 1. దరమి - చెక్కు ప్రతులు. 2. ప్రముఖానీకంబులు - కొన్ని ప్రతులు. 3. బలంబులఁ -
భీ. శ. మ. స. కొన్ని ప్రతులు.

183. 1. కోర్వక - ఓ. ఘ. వ; కోటరి - బ. శ. మ. స.

184. 1. నడరం గని - పి.

185. సీ సాత్యకిని ల్లర్థచంద్రఖాణంబున నఱికి యాఖాష్టికనందనుండు
ముప్పదేనమ్ముల నొప్పింప నతఁ డొండువిలు గొని యాతని నలుఁగుటమ్ము
లైందింట నేసి మహారజతధ్వంజం బిలఁ గూల్చి ధనువు నెక్కలుగఁ జేసెఁ
జిట్టునవ్వుతో ¹నాతఁ డుఱక వేటొకవింట నే ట్లాడఁగా భీముఁ డేనె
నపుడు

తే. దాఁకి మీతండ్రివై ఘటోత్కచుఁడు వైచెఁ
బరిఘమును నది దునిమె నక్కురువరేణ్యుఁ
డపుడు హయసారథులఁ జంపి యతని²యుసులు
గొనియె బలునారసమున నాళినివరుండు.

186. క. మారుతి యిమ్మెయి నక్కురు
వీరునిఁ జంపించి మోము వికసిల్లఁగఁ దాఁ
బోరెడు నెప్పటిమునుము మ
హీరమణులమీదఁ దఱిమె నిభపురనాథా.

187. ఉ. చచ్చినసోమదత్తుఁ గని సాత్యకివై మనవారు గ్రమ్మినం
తెచ్చెర ధర్మజుం డతనిఁ జేకొని వారలఁ దూలఁ దోలుడుక
వచ్చి గురుండు విల్ నఱికి వైచి సిడంబును డొల్లఁ జేసి మే
నుచ్చి చనంగ నేయ నతఁ డుద్భటరోషమహోగ్ర¹మూర్తి యై.

188. క. వేటొకవిలు గొని యెమ్ముల
¹గీట మెఱుఁగునారసములు గిఱికొలిపిన నో
టాటి మెయిం గ్రొన్నెత్తురు
వాఱ నతఁడు దేరి మీదఁ బడి మూర్ఛిల్లెన్.

189. వ. కొండొకసేపునకు నేడ దేటి యక్కుంభసంభవుండు వింభించి వాయు
దైవత్యం బగుశరం జేయుటయు నాభూవిభుండు ద వాకాకం బగుసా
యకంబున శమియింపం జేసి పెల్లెసీనం గని కృష్ణం ని కి ట్లనియె.

185. 1. నేయ నుర(ఱ)క - పెక్కు ప్రతులు. 2. నెడవుదాకి - ఆ. ఇ. ఓ. జ. డ. త.
బదిట - ఇ. 3. యసువు గొనియె - చే. జ. త. ద.

187. 1. చ్చిత్తుడై - గ.

188. 1. గీరి - కొన్ని ప్రతులు.

140. క. నినుఁ బట్టఁ గుంభజుండు ప్ర
తినసేయు టెఱుంగు దతనిఁ దేకువ నెడి మా
ర్కొనఁ దగదు నీకు భీముం
డని సేయు¹ మొగమునఁ బొదువు మక్కురుసేనన్.
141. తే. ఇతని వధియించుటకు జనియించె నెవ్వఁ
డతఁడ యీతనితోడఁ బోరాడుఁ గాక
యనుడు నొక్కింత యూహించి యాన్యపాలుఁ
డరిగె ద్రోణుండు ద్రుపదునై న్యమున కడరె.
142. వ. ఇట్లు నని యుధిష్ఠిరుండు దనశమ్మునకుఁ బెను¹ బ్రా పయ్యె నయ్యనిలమ
తుండును సాత్యకియు ధృష్టద్యుమ్నండును బరవసంబు సేసినఁ గృపకర్ణ
కలశభవులు గడఁగి రయ్యుభయనై నికోత్తములు సంరంభంబునం బేర్చిన
నై న్యద్యయంబును రయంబునం గలయకా బెరసినం ²బెందూళి యెగసి
తటితోఁ గవియుదెంచు³తమఁ బునకుం దోడునడి చూడ్కులు నిగుడనీకున్నను
దమకంబునం దమతమపేళ్లు బిరుదులు నుగ్గడించుచు నగ్గలికసొంపునను
నన్నల న ద్దేశంబుల నద్దెసనిద్దెస పీరులు వోరుచుండ నంధకారం బితిసాంద్రం
బై చిక్కువఱచె నట్టియెడ ⁴బిట్టడరి పాండవు లుద్దండకాహాసంపదలు
సూపిన నేపరి కౌరవంబులు గలఁగి చీకాకుపడి చీకటికతంబునం గూడు
కొనం గానక పలుదెసలఁ దొలంగి పాలువఱిన నయ్యాచార్యుండు రై ర్యంబు
మెఱయ దుర్యోధనుం గూర్చుకొని యుద్దామసామర్థ్యంబున నకలచతురం
గంబులం ⁵బూచున ట్లొనర్చి యొక్క మోహరంబుగా నమర్చి యందగ్ర
భాగంబునం దాను నిలిచి యిరుగెలంకుల నశ్వత్థామసౌబలుల ⁶నునిచి నడు
కొన శల్యు నిలిపి యన్న రేండుడు వెన్నుదన్ని నిలుచునట్లు సేసె నను
టయు ధృతరాష్ట్రుండు సంజయునితో నిత్రెఱుంగునం బిన్ని బహులతిమి
రంబున పమరం బెట్లు సేసి రని యడిగిన నతం డతని కిట్లను నానమయం
బున నక్కురుభూపాలుండు దమకాలుబలంబుల వెల్లి నాయుధంబులు వెట్టి
దివియలు పట్ట ⁷నియోగించిన.

140. 1. ముఖమున - పెక్కు ప్రతులు.

142. 1. బ్రాపయించె - కొన్ని ప్రతులు. 2. బెందూళి - పెక్కు తాళపత్రప్రతులు.
3. సంతమసంబు - కొన్ని ప్రతులు. 4. బిట్టడరి - కొన్ని ప్రతులు. 5. గూడు
న ట్లొనర్చి - క. ప. పెక్కు ప్రతులు. 6. నిలిపి - కొన్ని ప్రతులు. 7. నియమించిన -
ఓ. బె.

143. క. మున్నాపని మానుసు¹లం

గ్రన్నన పతి సంఘటింపఁగాఁ బనిచిన సం

పన్నంబుగ నొడఁ గూర్చిన

నున్నతకరదీపనికర ముజ్జ్వలితముగన్ .

144. వ. చేసికొని యవృదాతివర్గంబులు దివియలు దెచ్చిన న¹ద్ధరణివరుండు రథంబున ²కైదును గరికి మూఁడును దురంగంబున కొండును నియతంబుగాఁ బట్టించి మఱియు వానికెలంకులను గేతనంబులకును దగం బట్టునట్లు సేసి వెండియు మోహరంబు ముందటను శార్ఙ్గంబులను బిలుందను బ్రభలు నిగుడం బొడవుగా నెత్తి వట్టం బనిచిన నవ్వెలుంగు నింగికి నేలకుం జాలి పొలిచె నట్టియెడ మణిభూషణంబులను రత్న కేతనంబులను వివిధాయుధంబులను బ్రతివ్రభలు వ్రజ్వరిల్ల శోభిల్లి నీనైన్యం బొప్పె నప్పుడు పాండవ బలంబునను రీరథంబునకుం బదియును గరి కేడును దురంగంబునకు రెండును గాఁ ద్రప్తకారంబునం గరగదీపికా³లోకం బాలోకనీయం బయ్యె నయ్య వసరంబున నయ్యుత్త్రగురుండు మధ్యందినమార్తాండుపగిదిం బ్రదిప్త మూర్తి యై వెలుంగ నమ్మనుజువతి యనుజన్ములతో నిట్లనియె.

145. తే. శల్వకృతవర్ణముఖయోధసమితిఁ గూర్చి

కొని మహోద్యోగమున మీరు కుంభజన్ము

చెంత కాద్రువదాత్మజుఁ జేరకుండ

నాఁగుఁ డొరు లెల్లవారల నతఁడు గెలుచు.

143. 1. లదగన్నరవతి - కొన్ని ప్రతులు.

144. 1. ద్ధరణివరుండు - వీ. శ. వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. పదియు - శ. వ. పెక్కు ప్రతులు. ఇచ్చట వాచిళ్ళ పాఠమే మూలానుసారముగా నున్నది “రథేరథే పంచవిదీపకాస్తు. ప్రదీపకా స్తత్రగతే త్రయ శ్చ” ప్రత్యక్ష మేక శ్చ మహాప్రదీపః । కృతాస్తుతైః పాండవైః కారవేయైః 7-183-16, 17 చిత్రకాలాప్రతి. భండార్కరు ప్రతియందీ శ్లోకములు పాదస్థాచియ్య దీయ నై నవి. 3. పాండవు లెత్తించిన కరదీపికలసంఖ్య అన్ని యాక ప్రప్రతులయందును శ.వ. ప్రతులందును విడువబడినది. భండార్కరు ప్రతియందీ ది చెప్పబడినది. “గతేగతే సప్తకృతాః ప్రదీపా । రథేరథే చైవ దశ ప్రదీపాః ద్వావశ్యప్యప్రేషరివార్ష్యతో² న్యేధ్యకేషు చాన్యే, ఋషేషు చాన్యే - 7-188-25. 4. నికరంబా లోక - కొన్ని ప్రతులు.

∴ పాండవ కౌరవ వీరుల ద్వంద్వయుద్ధము :-

సం. 7-139-22

146. వ. పదంపడి యాధృష్టద్యుమ్నం బరిమార్చుఁ గిరీటిం కర్ణుండును భీమసేనుని సేనును గెలుతు మని పనికి బలంబులకుఁ జేయి వీచి కడంగిన నెదిరిసేనయు నురవడింప నెన్నుండును జూడ వినంబడనియట్టి బవరం బయ్యెఁ బాండవాగ్ర జుండుఁ దనదొరల ద్రోణమీదం గవియుం డని వనిచి తానును దఱిమిన వమ్మనుజపతిం గృతవర్మయు సాత్యకిని భూరియు సహదేవు రాధేయుం డును వాయుసూను సుయోధనుండును నకులుని శకునియు శిఖండిఁ గృపాచార్యుండును బ్రతివింధ్యుని దుశ్శాసనుండును ఘటోత్కచుని గురు పుత్రుండును పాంచాలవిభుని వృషసేనుండును మత్స్యరాజును మద్రేశ్వ రుండును శతానీకునిఁ జిత్రసేనుండును నష్టుచుని ¹యలంబసుండునుం దలపడి రిట్లు గురుని ²సొంపను రక్షింపను బూని మఱియు ననేకు లనేకులఁ దార్కొనిరి నోమః నైన్యంబు నమయించు నక్కుంభసంభవుని ధృష్టద్యు మ్నుండు మార్కొనియె నట్టియెడ.

147. పీ. పాండవాగ్రజునిచావము ద్రుంచె గృతవర్మయతఁ డొందువిలు గొని
యతని నొంచె

ధనువును దునిమి హస్తం బుచ్చిపో శక్తి యడరింప వేఱకరాసనంబు
గొని హయసూతులఁ గోడండమును బొడి సేసి హార్దిక్కుండు నెలఁగి ¹యేసె
సరనాయకుడుఁ గృపాణము గొన్న నఱకెఁ దోమరముఁ ²బూనిన
రూపుమాపి మఱువుఁ

146. 1. ఇచ్చట యర్జునునితో తలపడినవాఁడు అలంబసుం డని మూలము. 'వీ' ప్రతియం దును నిశ్లే యున్నది. "అర్జునం చ యుధాం శ్రేష్ఠమ్ । ప్రావ్రవంతం మహారథమ్ అలంబ సో మహారాజ । రాక్షసేంద్రోన్యవారయత్" 7-165-16. చిత్రశాలాప్రతి. 7-140-16. భండార్కరుప్రతి. 'భం' ప్రతిపాదసూచియందు మాత్రము అలాయుధుఁ డని పాఠమున్నది. సోరెస్సన్ మహాభారతనామామృతముఁజియందు 'అలాయుధుని' ప్రశంస కలదు (పుట. 29) హలాయుధుండు - పా. శ. ష. పెక్కు ప్రతులు. 2. నొప్పింపను - కొన్ని ప్రతులు.

147. 1. యార్చె - కొన్ని ప్రతులు. 2. బూనిన = కొన్ని ప్రతులు.

తే. బటియలుగఁ జేసి తనువునఁ బఱచె నార
సంబు లిట్లమ్మహాబలు చటులవిక్ర
మంబు దుస్సహ మగుడు నమ్మానవేంద్రుఁ
డనికీఁ దొలంగిన గురుబల మలరె నధిప.

148. క. భూరియు శినివరుఁడు శరా
సారము లొండొరులమీఁద సరిఁ బఱపి వడిం
బోరునెడ భల్లమున నా
కౌరవువిలు ద్రుంచె నత్యకసుతుం డధిపా.

149. ఆ. ప్రతుంచి మేను గాఁడఁ దూపులు నిగిడింప
నాతఁ డొందువింట నతని నొంచి
ధనువు దునుమిఁ గోప మినుమడి యై శక్తిఁ
ద్రెళ్ల వైచె శినివరేణ్యుఁ డతని.

150. ప. ఇట్లు సాశ్వతీచేతం జచ్చిపభూరిం జూచి భారద్వాజపుత్రుం డతనివయ్యిం గవి
యుటయు ఘటోత్కచుండు నిలునిలు మని యెలుంగునూపి దొడ్డతూపు
లడరించిన నతం డవి మగిడించి పెల్లెసిన నేదు వెటిగి నట్లయ్యమరవరుండు
దశవిశిఖంబులు రయంబున మరంబున గ్రుచ్చిన మూర్ఖ వచ్చి యమ్మేటి
తోదు కేతుదండం బవలంబించి.

151. క. ఆలోసన తెలిసి మెఱుంగు
చాలికనారసము డై త్యవతమున వెనం
గీలించిన వరదమ్ముపై
సోల్లి పడుదుఁ డెద్దు దొంగగ నూతుఁడు తోతెన్.

152. క. భీముఁడుఁ గురుసత్తియు శర
స్త్రామము లొండొరుల మీఁదఁ దొరంగించుచు ను

149. 1. డతని - పెక్కు ప్రభులు; డధిప - నా.

150. 1. చుదల్చి - ఐ.

151. 1. డైదు వతమున - ప. వీ. శ. మ. తొన్ని ప్రభులు. 2. న దక్షతము దొంగ - గ. ఐ.

ద్వామాంభోదపహితరవి

సోములచందమున నొప్పుచుం బోరునెడన్.

153. చ. ధనువు సిడంబుఁ ద్రుంచి సముదగ్రత భీముఁడు మేను నొంప న
మృనుజవిభుండు వేటొకసమగ్రజలం బగుచాప మెత్తి యా
యనమెయిఁ గాఁడ విల్ విలుగునట్లుగ ¹జేసిన నొండువింట న
య్యనిలజుఁ డేడునారసము లానృపుగాత్రమునందుఁ గ్రుచ్చుచున్.
154. చ. విలు దునుమాడి వెండియును ¹విందులు నాల్గతఁ డెత్త నెత్త ను
త్తలముగఁ ద్రుంచి వైచె గదఁ దత్తురగంబుల సూతుఁ ²జావ న
గ్గల మగుభీతి రాజు దొలఁగఁ వెన ³దాటుడుఁ గాన కాతడుం
బొలిసెనకాఁ దలంచి మదిఁ బొంగి వృకోదరుఁ డార్చె నార్చినన్.
155. వ. మనమూఁకలు నట్లకాఁ దలంచి హాహాకారంబులతో నాకులతం బొందె
నందలిజనంబులు ప్రమదంబునం తెలంగి రక్కాసేంద్రుండు వేటొక్కతే
రెక్కి తోఁచినం గని యెల్లవారును డిందుపడిరి కర్ణనహదేవులు సముదీర్ణ
విక్రమంబు వెలయం బెనంగునప్పడు.
156. క. అమ్మాద్రీసుతుఁ డేవునఁ
దొమ్మిదివాలమ్ము లొడలఁ దూర్చిన నతిరో
షమ్మునఁ గర్ణుండు దదం
గమ్ములు నొప్పించెఁ దీవకాండశతమునన్.
157. వ. ఇట్లు సహదేవుం బొదివి రాధేయుండు.
158. చ. రయమున విల్లు ద్రుంచినఁ బరాక్రమమ మెండొకవింటఁ జేయఁగా
హయముల మాతుఁ జంపుటయు నాతఁడు భిక్షము భేటకంబు ని
ర్భయముగఁ బుచ్చుకొన్న బహుశాణములం దునుమాడె నన్యదు
ర్జయ మగులావునం గడువెఁక గద వై వ నడంచె నవ్వచున్.
159. 1. జేసిన - కొన్ని ప్రతులు.
154. 1. విందును - కొన్ని ప్రతులు. 2. జంప - కొన్ని ప్రతులు. 3. దాటుట గాన
దాతడున్ - కొన్ని ప్రతులు.
156. 1. కోపమ్మున - కొన్ని ప్రతులు.

159. వ. దానం బెండుపడక యప్పాండునందనుండు.

∴ కర్ణుడు సహదేవుని వింటికోపునం బొడుచుచు నవమానించుట :-

సం. 7-141-12

160. ఆ. శక్తి వైవ నిశితచక్రంబు నిగిడింప

వరుస నదియు నిదియు వ్రయ్య లయ్యుఁ
 1దునియ లయ్యు నేల దొరగంగఁ జేసి పె
 లేసి తెరలుటయును నెయ్యె నతఁడు.

161. వ. ఇతైఱంగునఁ గర్ణుండు గదిసి నిశ్చేష్టితమం డగుసహదేవు నాలోకించి కుంతి
 మాటలు దలంచి యొండు సేయ నొల్లక యల్లన వింటికోపునం గడుపు
 వొడిచి నవ్వుచు నెక్కు దై నపగఱ నుక్కునం దలపడకు మల్లవాఁడె
 నరుండు గురుసేనతోడ బిరు దై పెనంగెడు నతనికడకుం బొమ్మని వలికి
 పోయె నక్కుమారుండును నట్లు గర్ణునేటులను మాటలను గడు నొచ్చి
 తనబ్రదుకునకు రోయుచుం బోయి వేటొక్కరథం బెక్కి మత్స్యమద్రేక్ష్య
 రులు జంభవాసపుల చందంబున సమరంబు సేయుసమయంబున నాశల్యుండు.

162. క. హరులను సూతునిఁ జంపిన

విరటుఁడు పొలివోక వివిధవిభిచయంబుల్
 గురియ శతానీకుఁడు శ
 ల్యురథం బ్రస్తుములఁ బొదివె 1సుద్ధతథంగిన్.

163. వ. ఇట్లు మత్స్యనుజుండు దాఁకిన.

164. తే. అతనిఁ గూల్చె మద్రేక్షుఁ డయ్యరద మెక్కి
 విరటుఁ 1డడలును గినుకయుఁ బిరి గొవంగ

160. 1. దునకలయ్య - ఇ. ఈ. ఉ. ఊ. హ. కొన్ని ప్రతులు.

161. 1. కొప్పు, కొమ్ము - అని పాఠములు. 2. బోయి బ్రతుకు మనియె - ఇ. కి. డే(నే)
 టులను మాటల నొప్పించిన మనంబున - వీ. శ. ప.

162. 1. సుద్ధురథంగిన్ - పెక్కు ప్రతులు.

164. 1. డలుకయు గడ(ణ)కయు - ఇ. ఉ. ఊ. ఏ.

ముట్టె నాతని నాతండు మూర్ఖ వోవ
¹నేయ సారథి దొలగంగ నెగచె రథము.

165. వ. ఇవ్విధంబున విరటుండు వికలుం డగుటయు నాచక్కటి నై న్యంబులు శల్యు
 మరవడికిం గాక ¹తెరలినం దఱిమి ధనంజయుండు నిలువరించిన జలాధ్యుం
 డగు ²నలంబుమం డతనిమేన మార్గణంబులు గ్రుచ్చి పేర్చిన నస్పాండన
 మధ్యముండు.

166. ఉ. చావముఁ గేతువుం దునిమి సారథి వశ్యములన్ వధిం¹ప ను
 తో²వవికారుఁ డై యమర క్రూరకృపాణము గొన్న నేనె ను³
 గై పృథివీస్థలిం దొరఁగున ట్లయించి ⁴చతుశ్శక్తిన్ సమా
 తో⁵పము నూప నాతఁడు గడుఁ వెనఁ తాతె భయార్తమూర్తి యై.

167. ఓ. నకులనందనుండు నీనందనుతోఁ తోరునెడ నాశతానీకుఁ డేచి యతని
 కంకట మంగంబు గ్రక్కునఁ తాసి పోఁబడ నేసి విల్లును సిడముఁ ద్రుంప
 దలఁకక యొందుకోదండంబు గొని నీధుపుత్తుండు నొంప నా చిత్రనేను
 శరముల కోర్చి తత్తురగంబులను నూతు ధరఁ గూల్చె వెన
 భవత్పత్తుఁ డపుడు.

తే. ¹గలఁక లేక యతండు శీఘ్రమున నిరువ
 డేనుదూపుల నొంచిన నెనక మెనఁగఁ
²గనుక నాతఁ డాధనువును దునుదు నక్కు
 మారుఁ డేగె హార్తిక్కుని తేరిపైఁకి.

2. నేనె = కొన్ని ప్రతులు.

165. 1. చెదరిన - య. 2. మాత్రు త్రోఁచ - 5-148 పాదసూచి.

166. 1. తివక్, తోవవికారు డై - పి. శ. వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. చతుశ్శక్తిముఖాటో
 పము - వ. కొన్ని ప్రతులు; కనకచ్చరాసనాటోపము - శ. కొన్ని ప్రతులు.

167. 1. గలగ కడదును నవవిని శీఘ్రమున - న. 2. తోరురంబును గొని ధన్యు దునుమ -
 డి. పి; ధన్యురూపము క్రుతిహితముగా లేదు.

168. క. ద్రుపదుడు వృషసేనుండును
నువమా¹నాతీతఘోరయుద్ధంబున కా
ణవరీతకోణితప్లుత
వపురుజ్జ్వలు లైరి కౌరవక్షతినాథా.
169. వ. అట్టియెడ నాకర్ణపట్టిచేయి బెట్టిదం బయి వచ్చినం కాంచాలబలంబు నిజ
పతికిం దలకడచి యతనిం బొడవి యానైనికోత్తము నంపసోన కోటఱి
పఱచినం¹ బ్రదీప్తుం దై యతండు మెఱసె దుశ్శాసనుండు ధర్మనందన
నందనుండును బోరునెడ నప్పాండుపౌత్రుం డతనిఫాలంబున వారికనార
సంబులు మూడు నాటించినం ద్రిశిఖరయుతకైలంబులీల నయ్యువరా
జొప్పి యప్పీరుం గూరకరంబులం గప్పి కేతుసారథిరథంబులఁ దిలప్రమాణక
కలంబులు సేసిన.
170. క. వింధ్యాద్రివోలె నావ్రతి
వింధ్యఁ డచలితోగ్రమూర్తి వెలయ నిలిచి¹ద
ర్పాంధ్యమతి నడరి దీప్తా
వంధ్యాశ్రుము లక్కుమారవరుపైఁ బఱపెన్.
171. ఆ. ఆడిగి వెడఁదపాతియమ్మున నాతని
ధనువుఁ దునియ సేసి తనవునందు
నిశితవిశిఖచయము నిగిడించె నీకొడు
కంతఁ దత్సహోదరాశి¹గదిసి.
172. వ. కయ్యంబు సేయ నందు భీమసేననందనుం డగుశ్రుతసోము నరదం బయ్యు
ధిష్ఠిరతనయుం. డెక్కి యొక్కసముద్దండం బగుకోదండంబు వుచ్చికొని
భండనంబు సేసె మనవాడు నయ్యువరాజున కడ్డకబు సొచ్చి పెనంగిరి నకు

168. 1. తీతాతిఘోర - పెక్కు ప్రతులు. 2. తాప్లుత - కొన్ని ప్రతులు.

169. 1. ప్రదీప్తమూర్తియై - వీ. శ. ప.

170. 1. ంగర్పాంధ్యమ రథముగ - పెక్కు ప్రతులు.

171. 1. గవిసె - పెక్కు ప్రతులు.

లుండును శకునియు ¹సమానవిక్రమంబుల సమరంబు సేయునెడ నా సౌబలుండు.

173. చ. ఒకబలు¹తూ పురంబు గొని యుచ్చి చనం గర మల్లి యేయుడు²
నకులుండు మూర్ఖ వోపుటయు నాదము రోదసి నిండ నార్చె న్నం
తకుఁ దెలి వొంది చాపముఁ బతాకయుఁ ద్రుంచి యతండు సీమఱు
దికి నరసా వొనర్చె ఘనతీవ్రసముజ్జ్వలమార్గణంబులన్.

174. ప. ఇట్లు గాంధారపతి పడుటయుఁ దత్సారథి దేరు దొలంగఁ దోలుకొని
పోయెఁ గృపాచార్యుతోడ రణక్రిడఁ జలుపుచుండ శిఖండికోదండంబు
బిసకాండంబుగా ఖండించి యతండు శక్తి వైవ నదియును దునిమిన ఘనం
బగుభనువు గొని తోరంపునారసంబున నతనిం దేరిపై సొగయ నేసి యగ్గా
తముండు గోవంబునం ¹జంపఁ దలం పెత్తి వెండియు నేయ నిగుడునంతకు
వదైనయోధులు పలువు రొక్కట నుక్కున నురువడించిన మనదిక్కునైనై
కులు శారద్యతుం గడచి కడిమి నెఱయఁ బోరిరి మఱియు ననేకద్యంధ్య
యర్థంబులు నెల్లుచుండ సంకులసమరం బయ్యె నయ్యవపరంబున.

175. సీ. ఏచి భృష్టద్యుమ్నుఁ డాచార్యునరమున వెన నాఁచె నై దునారసము లాతఁ
డాతని నిరువదేనమ్ముల నొంచి విత్ దునిమిన నొందువిత్ గొని యతండు
మంటలు గ్రమ్మెడు మహితాస్త్ర మేయుడుఁ గాలంబు ¹గా కిది కలశజున్నకు
ననుచు సీవారు భయం బంద నేకాద శాస్త్రంబు లొకముష్టి నలవరించి

తే. యేసి కర్ణుండు దునియలు సేసె నడుమ
వంశఁ గురురాజు యువరాజు వడర గురుమ
తుండు శకునియు శల్యుండుఁ దోడుపడిరి
చార ²లేడ్వరతాఁకు నవ్వీరుఁ డోర్చె.

172. 1. సమాన విక్రమంబుల - ల. వీ. శ. ప. కొన్ని ప్రతులు.

173. 1. నారసంబు - ఊ. ప; తోమరంబు - డ త.

174. 1. జంపుతలం పెత్తి - కొన్ని ప్రతులు.

175. 1. పమకూరె - ఊ. ప. 2. లేపుర, లార్పుర - అని పాఠములు.

176. క. ద్రుమసేనుఁ డడరి పటుతా
 ణము యద్దతిఁ బటపె నూతనంబనుపైఁ గో
 పము గదిరి యతఁడు వానిశి
 రము గుండలదీప్తమై ధరం బడ నేసెన్.
177. ప. ఇట్లు ద్రుమసేనుండు సచ్చినం బేర్చిన¹కోపంబునం గర్జుకోడండంబు దునిమి
 ధృష్టద్యుమ్నుండు² నతిమిన నొండుబలునింటం బెనంగునతనిం గూడుకొని
 కురురాజు మొదలగు నేగుచరధికులు పెలుచ నేసి రాసమయంబున సాత్యకి
 సమదగతిం గవిసి నెలు నిలు మని యవత్పి రాధేయుం దలవడియె నయ్యు
 రువుర యుక్కును నొక్కరూపున నక్కజం బై యుండె నట్టియెడ వృష
 సేనుండు వచ్చి కై నేయు నేయుటయు నతండు వాలమ్ములు నిగిడించి
 వానిం దేరివయిం ద్రెల్లి మూర్ఖిల్లం జేసినం బుత్రకోకపీడితుం డగుసూత
 పుత్రుఁ డచ్యుతానుజు నానావ్రుపీడితుం గొవించె నంతకుం దెలిసి తనయుం
 డునుం దోడుపడియె నట్లడరునయ్యుద్ధట వాళినివరుండు గినుక యెక్కిన
 యేదైఱుం జిక్కు వఱచె నప్పుడు గాండీపగుణ దేవదత్తమహారానంబును
 మహాకారంబున వీతించిన నయ్యంగరాజు రారాజున కిట్లనియె.

∴ కర్ణదుర్యోధనులు దురాలోచన నేసి సాత్యకిం దలవడుట :-

పం. 7-145-55

178. క. అదె పార్థుఁడు దనమునుమున
 కొదవినసేనలఁ గలంచునులి వతఁ డితనిం
 గదియఁగ రాకుండగ మును
 పొదువుదమే సాత్యకిం బ్రభూతబలముతోన్.
179. ప. అట్లయిన వీఁ డభిమన్యుపోయినపోకం బోవునది నీకు విజయంబునకుఁ గార
 ణం బగు వీనిం బలువురు మట్టుముట్టుట యెఱింగేనేని వివ్వచ్చుండు వచ్చు
 నతం దెఱుంగక్కండ నక్కడ నిలవరించి పోరం జూలుజల్లిదుల నట పుచ్చ

176. 1. ధరం దొరగించెన్ - ఘ. త.

177. 1. కోపంబునం - కొన్ని ప్రతులు. • 2. దరమిన - పెక్కు ప్రతులు.

వలయు ననుటయు నమ్మనుజవిభుం డిది తెస్సకర్ణం బని శాంధారపతిం
గనుంగొని నీవు పదివేలేనుంగులు నన్నియరదంబులం గొని దుశ్శాసన
మహాహు¹దుష్ప్రధర్షణదుర్విషహులు దోడుగాఁ గ్రీడివై నడచి కయ్యంబు
సేయు మద్దిక్కునం దక్కిన పాండవులు నున్నవా రయ్యన్నదమ్ములం
బొదివి గెలుపు మనిన నతం డమ్మెయికిం జనియెఁ దదనంతరంబ్.

150. క. చేయ గలరథికులును రా

ధేయుఁడు బలయుతము గాఁగఁ దెప్పదెరల కై
సేయువయిఁ గవిసి బహువిధ
సాయకములు గురిసి రథికసంరంభమునన్.

181. వ. అతండును గోపాటోపంబున.

182. క. కరులకరంబులు హయంబుల

శిరములు రథసంచయంబు చెక్కులును సమి
ర్థరఁ గప్పి క్రమ్మఱుగ నె
త్తురుచేటులు వఱపి వానిఁ దొలఁగం ద్రోచెన్.

183. క. శినివరునద్భుతవిక్రమ

మున ¹కోర్వక కలఁగఁబడిన మొనఁ గనుఁగొని నీ
తనయుఁడు దనయరదము నా
తనియరదముమీఁద నత్యుదగ్రతఁ బఱచెన్.

184. వ. అయ్యిరువురు నక్కజం బగుకయ్యంబు సేయునెడ నాకై సేయుండు.

185. క. తురగముల సూతుఁ జంపినఁ

గురువతి పొలివోక యతని ¹గురుమన సేయం
గర మలిగి ధనువు దునుముడు
బరవస మఱి యెరుని తేరుపైకిం బోయెన్.

179. -1. దుష్ప్రహ దుర్మర్షణ - కొన్ని ప్రతులు.

183. 1. కోర్వమి - కొన్ని ప్రతులు. 2. దోలెన్ - ద. వ.

185. 1. గురుసర - కొన్ని ప్రతులు.

186. వ. ఇవ్యిధంబున.
187. తే. పతి¹గలంగ కై నేయుఁ డబ్బలము కాణ
విహతిఁ దూలించె నక్కడ నీమఱిది
• యడరి యర్జునుతో విస్మయావహముగ
నాహవము సేసెఁ దగు²సహాయంబు శిశులిమి.
188. చ. అతనినుతుం దులూకుఁడు నుదగ్రతఁ గృష్ణునిమేనఁ బార్థుపై
శితశరకోటి నించి విలసిల్లఁగ సౌబలుసూతుఁ జంపి యు
ర్ధతిఁ దురగంబులం దునిమి తద్వనచావము ద్రుంచె నన్నరుం
డతఁడు దనూజుతేరిపయి¹ కాత్మ²చలింపఁగఁ బోయి వెండియున్.
189. తే. వాఁడుఁ దోడ్పడఁ గడగి విష్వచ్చు నేనె
నతఁడు వారలు¹ నేడ్పడునట్లు గాఁగ
గడఁక గలయోధవీరులు బడలు వడఁగ
బలము నెడి పాఱఁ దనవింటి² బలుపు సూపె.
190. వ ఇట్లు విష్వచ్చుండు పేర్చినయాసమయంబున ధష్టద్యుమ్నుండు
191. క. తఱిమి గురువెంటిగొనయం
• బఱిముఱిఁ దునియంగ నేయ నతఁ డాతని నే
డైఱ నొండువింట నేసిన
నుఱక తునిమె నాతఁ డమ్మహోగ్రశరంబుల్.
192. వ. వెండియు నాచార్యుం డేయుసాయకంబులు ద్రుంచుచు నంగంబులు
నొంచుచు మిగిలి మార్గణజాలంబుల పై న్యంబు దై న్యంబు నొందించె
నట్లు సాశ్రుకి నవ్యసాచిధృష్టద్యుమ్నులచేతం గలయం గలంగి కారవా¹సి
187. 1. గలంచి - స. 2. సహాయత కలిమి - వీ. 3. కలిగి - కొన్ని ప్రతులు.
188. 1. కాత్మజనింపగ - వ. 2. చలింపకపోయె - కొన్ని ప్రతులు.
189. 1. నొచ్చెడునటు - మ. 2. బలము - కొన్ని ప్రతులు.
192. 1. నీకంబులు కాందిశీకంబు లగుటయు - కొన్ని ప్రతులు.

కంబు గాందిశికం బగుటయుఁ బాంచజన్య దేవదత్తాదిశంఖరవంబులు సెలంగం
బాండవబలంబులు గూడికొని ²వెన్నడిం గవిననం గని భీషణరోమాతిరేక
విధేయుం డయి రాధేయుండు.

193. మ. తలలుం శేతులుఁ గాళ్లునుం దనువులున్ ధాత్రిస్థలిం బెక్కుతి
ట్టలు గావించి రథప్రశానములు ఘోటశ్రేణులున్ వారణా
వలులుం ¹శేడ్వడ పైవయిం దటిమి దుర్వారై కదరోద్ధతిం
జలముం శేవయుఁ జూపి నుద్భటభుజానంరంభరాద్రంబుగన్.

194. వ. ఇవ్విధంబున విజృంభించి నొంచినం బటిపటి యై పఱచునవ్వాహనుల వెను
కొను నాసూతనందనుం జూచి తలంకి ధర్మతనయుం డర్జునునితో ని
ట్లనియె.

195. క. నడురేయి తీవ్రభానుఁడు
పుడమి వెలసె ననుతలంపు పుట్టించుచు ¹ను
గ్గడు వగు తేజంబున వెలిఁ
గెడుఁ గర్ణుఁడు బాణదుములు గిటికొన దెసలన్.

196. ఆ. ఇట్లు దటిమెనేని యిప్పుడ యీతఁ డి
ద్దిక్కువారి నెల్ల నొక్కయెత్తు
గాఁగ విలుకుమార్పుఁ గావున నెమ్మెయి
నై నఁ బ్రతివిధాన మాచరింపు.

197. వ. అనిన విని యతం డచ్యుతు నాతోకించి రాధేయురథసంబున కిమ్మోహరం
బోహటించిన భూపతి భీతుం డయ్యె భారద్వాజుండును బై కొని యొక్క
వలన మొనలఁ దెరల్పెడి నే నదల్పి యిక్కర్థును క్కడించి యక్కుంభసంభ
వుసంరంభంబు జూరించెనఁ దేరు నడపు మనుటయు నద్దనుజమర్దనుం డతని కి
ట్లనియె.

2. వెన్నాడి - ఈ. ఊ. ఐ. ఇ. త న.

193. 1. శేడ్వడ పైవయిం దటిమి - పీ. ఈ. మ. పెక్కు ప్రతులు; గీర్భర నైవడం
దటిమి - వా.

195. 1. మన్ గడువగు తేజంబున - కొన్ని ప్రతులు.

198. క. వినుము నిశాసనుయంబున
దనుజులకుం బేర్పు జాహుదర్పము శౌర్యం
బును గావున ప్రాడింబుం
డనిఁ గర్ణుని నోర్పుఁ బనుత మతని శీతనికిన్.
199. వ. అని వెండియు.
200. క. మన మంతకు వేటొకది
క్కున నడతము భీమసుతునకును మాయలుఁ బెం
పొసరినదివ్యావృంబులు
సేనేకములు గలవు వలన దనుమానింపన్.
201. వ. అని చెప్పి ఘటోత్కచుం బిలిచిన నతండు సన్నాహసంరంభమూర్తిస్ఫూర్తి
మెఱయం జనుదెంచి పని యేమి యనుటయు.
202. ఉ. పాండవనైవ్యముల్ సెదరి పాతెడుఁ గర్ణునిచేత నొచ్చి యు
ద్ధండత నీదుశౌర్యమును దర్పము నేర్పడ నిల్వరింపు మీ
తం డని రాత్రి నీకుఁ గడుఁ దక్కువ దండ్రులకుఁ జయంబు పు
త్రుం డొసఁగంగఁ గాన్పు మహి రూఢిఁ నెక్కడె గెల్వ మితనిన్.

∴ అలంబనుండు ఘటోత్కచునిచేతఁ జచ్చుట ∴

పం. 7-149-15

203. వ. అనియె ధనంజయుండును దదనురూపంబు లైనయాతాపంబుల ననుమతి
సేసినం గడంగి ఘటోత్కచుండు గర్ణుడెనకుం గవినె నట్టియెడ జటామర
సుతుం డగునలంబుమం దేతెంచి కురువతిం గాంచి నాకు బాండవులదెసం
బూర్వవైరంబు గలదు నీకును బ్రయంబుగా వారిని వారివారిని పథియించెద

193. 1. బనుపు మతని - కొన్ని ప్రతులు. 2. నచటికిన్ - కొన్ని ప్రతులు.

201. 1. దును సంగరంబు నేతకు ననురూపంబైన ఘనమూర్తిస్ఫూర్తి - ఈ.

202. 1. గలగి - ఇ. ట. త.

203. 1. భండార్కరు ప్రతియందు 'అలంబుండ' వికలదు. 7-149-15.

నని పలికి యతండు ప్రీతుం దై యభినందింప నానూతనందనుం గలిసి తల
కడచి హిడింబానందనుం దాఁకిన దారుణరణం బయ్యె నయ్యిరువురును వివిధ
విశిఖమ్పరణంబుల నొండొరులఁ దెరల్పం జాలక రథికు లగుట యుడిగి
మాయలకుం జొచ్చి మహోరగగరుడాకారంబులను హిరణ్యకంఠీరవ
రూపంబులను రవిసైంహికేయాకృతులను మేఘమారుతమూర్తులను
మఱియు బహువిధవికారాకారంబులను జూపుచుం బోరి యేపునం గదిసి
హాహాహాహిం బెనంగునపుడు మేనులు బెరసిన నాభీమనందనుండు.

204. క. పట్టి బలువుగ జటాసురు

పట్టిం బడవైచి యురము పారమున గడుక

బిట్టుగఁ ద్రొక్కి యతనితల

యట్టుకుఁ జాయంగఁ జేసి యార్చెం బెలుచన్.

205. ఆ. ఆర్చి నెత్తురుట్ట నమ్మస్తకము వట్టి

కొని యతం డుదాత్తహోరభంగి

బ్రమరి వాటి కురున్యపాలకునరదంబు

నందు వైచి యిట్టు లనియె వధివ.

206. క. కొను మిదె నీమిత్రునితల

విను మిట్టుల మాటులేని విక్రమమునఁ గ

ర్జునిఁ ద్రుంచెద వరుసం బొరి

గొనియెద విను భీమసేనుకొడుక నెఱుంగవే.

207. వ. అని పలికి యసురవరుం డరుణం బగుతనయరదం బెక్కి గృధ్రకేతనంబు
గ్రాల నీలోన్నతం బయినతనరూపంబున కనురూపం బై నదంష్ట్రాయుగళం
బును బింగళోద్బద్ధజటాకేశకలాపంబును భీషణంబులుగాఁ గనకభూషణం
బుల కతంబునఁ దటిల్లకావీకటం బగునంబుదంబుకై వడిఁ గర్ణుపయిం గవిసి

2. మరల్పంజాలక - ౩. డౌ. 3. దారుణ - కొన్ని ప్రతులు. 4. విధాకారంబుల -
కొన్ని ప్రతులు. 5. ఖడాఖడ్గం - కొన్ని ప్రతులు.

204. 1. తలమునన్ - ౨. ఖ. చ. య. శ. ష.

207. 1. డురూక్షం బగు - ట బ. 2. శోదత్యేశ (జటా) కల్యా - పి. స; శోద్వృత్త
నయన - న. 3. సహితం బగు - జ. వ; రాజితం బగు - ట.

ఘనశరంబు లేయ నతండును జండభంగి నెదుర్కొని నిశితనారాచంబులఁ గప్పె నిప్పురుసునం దలపడి యమ్మనుజుడనుజులు మహాద్యుతకరం బగు సంగరంబు సేయునెడ వివిధాయుధవ్యాపారఘోరవిచేష్టితవిగళితర క్తసి క్తంబు లగునంగంబులయచలత్వంబున గై రికిగిరిద్వయంబుచందంబున నొప్పిర క్లేక్కువతక్కువలు లేక పోరిపోరి రాధేయుండొక్కదివ్యాస్త్రంబు ప్రయోగించిన నది భైమసేని ప్రత్యస్త్రంబున నడంచి మాయానైన్యం బడ రించిన నమ్మాయానైన్యంబు సాయకశూలముగ్ధరాది హేతివ్రాతంబులును బలవర్షంబులును గురియం గురువాహిని గలంగి పాటిన నానూతనూనం దొక్కరుండును నవప్టంభవిజృంభణంబు మెఱయ నిలిచి మహానీయాస్త్ర బలంబున నమ్మాయ మాయించుటయు హైడింబుండు చక్రంబు వైచినం జక్కడిచె గద నిగిడించిన మగిడించె గగనంబున కిరిగి తరుపాపాణవటలం బులు వరగించినం దునిమి ధరం దొరగించె మఱియు రథికత్వంబునం గడం గిన నయ్యోధవరుండు తురగసారథిసహితంబుగా రథంబు శకలంబులు సేసి యతనితను వేరు వెఱిగినతెఱంగుగా మెఱుంగుటమ్ములు గిఱిగొల్పినం గెరలి యన్నిశాచరనాథుండు.

208. సీ. మాయా¹ముఖంబున మార్గణజాలంబు ద్రావఁ గట్టం డది న్రయ్య సేసి చెలఁగినఁ గడుబెక్కుశిరములతోడి మహాకృతి గైకొన నదియుఁ దునుమ జచ్చె పీఁ డని మననైన్యంబు లుబ్బంగఁ బడియుండి వివిధరూపములు చాల్చి భంగించె నవియును ²ద్రుంగఁగ నేసిన కైం మై తద్వజ్రసాయకమున

తే. సమసి రథికుఁ డై తనచుట్టుఁ జాశురంగ
మైనబల మేచి ³శఙ్ఖముంగ నడరి దీప్త
భూరిశరముల వానూతపుత్రు నొంచి
యెక్కు డై త్రుంచె వతనివి ల్లక్కజముగ.

209. ప. ఆసమయంబున జకునితోడంబుట్టు వగు¹నలాయుధుం డనుననురేంద్రుండు

4. డాశుభంగి - ట్. ప. 5. నువలవర్షంబును - స. పెక్కు ప్రతులు. 6. కెగసి - కొన్ని ప్రతులు.

208. 1. బలంబున - బ. ట. 2. భగ్నంబు - ఖ. చ. 3. నడువంగ - స. ప.

209. 1. నలాయుధుండను - శ. ప. పెక్కు ప్రతులు.

వడముడివలనివైరంబు పెద్దకాలం జేనియు మనం జెరియింపం దటి వేచి
కొని యుండి యన్ని శాసంగ్రామంబునకు నసైన్యంబుగాఁ జనుదెంచి
దుర్యోధనుం గని తన్నెఱిగించుకొని యతనితో నిట్లనియె.

:- అలాయుధానురుండు ఘటోత్కచునితో యుద్ధంబు సేసి వచ్చుట :-

సం. 7-161-1

210. క. భీమునిఁ దత్సోదరులను

భూమిశ్వర యిపుడ వట్టి పొడిపుచ్చెద ను

ద్దామత మ్మింగెదఁ గృష్ణుని

తో మిత్తగణంబుతో సుతులతోఁ గూడన్.

211. వ. నీకును నీవారికిం గయ్యంపుటలజడి గాకుండునట్లుగా నరిసేన సమయించెద
ననియె నప్పుడు ద్రోణద్రోణి కృపకృతవర్మమద్రవతిప్రముఖయోధవీరులు
వెఱుగుపడి చూచుచుండం జేర్చి వ్రాడింబుండు గవిసినం గర్జుదెన వఖిల
జనంబులును నిరాశు లైరి సుయోధనుం డలాయుధు నాలోకించి.

212. తే. భీమతనయుండు మాయపుఁజెనఁకువలను

గర్జు నొప్పించుచున్నాఁడు గడఁగి వానిఁ

దాడి గెలుపు నీ వనవుడు దైత్యవిభుఁ డు

దగ్రగతిఁ జని తాఁకె వాదైత్య¹విభుని.

213. క. ¹అరదము మొదలైన సకల

పరికరములు రూపునేపుఁ బ్రాచయంబును న

య్యిరువురు దనుజాధిపులకు

సరి యై యొప్పారెఁ జూడ జిగతీనాథా.

214. వ. ఇ క్లేపుమెఱుఁచు నిరువురుం దలవడి పోరువారలం జూచి సూతసూనుండు
మరుత్పూనువయిం గవిసిన నతండు దనసుతుం డలాయుధుచేత నొచ్చునో
యనుతలంపునఁ గర్జునిం గ్రేడించి యప్పేటిరక్కమనిమీద నాటోపంబున.

212. 1. వరుని - కొన్ని ప్రతులు.

213. 1. అరదమ్ము మొదలుగాఁ గల పరి - పీ. 2. సంగరభూమిన్ - ఇ.

నడరుటయుఁ దదనుచకు లగునిశాచరు లనేకు లొక్కమొగి నతనిం బొది
విన నొదవిన కనుక నమ్ములగములు ¹వఱపి యప్పీరుండు వారిం బఱపిన.

215. తే. పోక నిలిచి యమ్మారుతపుత్రుఁ డేయు

సాయకంబులఁ గొన్నింటిఁ జంచదన్త్ర

కుంతితంబులఁ గానించి కొన్ని యురము

నందు డిందంగ మెఱసె నయ్యసురవరుఁడు.

216. క. భీముఁడు గద వైచిన ను

ద్దామగదాప్రహతి నది య¹తండు ²నదిపి యు

గ్రామేయవిభిధవిభి

స్తోమంబుల నతని నొంచె దుర్జయశీలన్.

217. వ. నిజబలంబులం బురికొల్పిన పవి పాంచాలనై న్యంబుల బడలువఱచె నప్పుడు
శౌరి సవ్యసాచిం జూచి రాత్రియుద్ధంబున రాక్షసులు వేర్పిరి వీరి మరల్ప
నకులనహదేవసాత్యకిప్రభృతుల నియోగింపుము కర్ణుదెనకు శిఖండిధృష్టద్యు
మ్నవ్రముఖులం బనుపుము గురునిప్రాపున సురవడించునరవతుల నీవు నిలు
వరింపు మనునెడ నలాయుధుం డనిలతనయుధనువు ¹దునిమి యతండు
వేటొక్కవి లై త్తికొను నందున సారథిరథ్యంబుల సోల నేసినం బొలివోవక
యబ్బిలుమగండు గదాహస్తుం డయి ²గొదకొన వాఁడును గద గొని
మార్కొని ఘోరంబుగాఁ బోర గదలు దుము రగుటయు రథావయవం
బులుఁ గరిదంతంబులు తోనుగా దొరకొన్నవియ సాధనంబులుగా నొందో
రుల నొప్పింపం దొడంగిన.

218. క. కని మారి గర్జనితోడం

బెనఁగుఘటోత్కచునిఁ ¹బిలిచి భీముఁడు వలది

214. 1. పరగించి - కొన్ని ప్రతులు.

216. 1. తడు : దివిమహా భీమంబు లై నవిభి - పి. మ. న. బి. నిలిపి - పెక్కు ప్రతులు.

217. 1. ద్రంచిన నతండు - కొన్ని ప్రతులు. 2. గొద గొనిన - కొన్ని ప్రతులు.

218. 1. బనిచె - పెక్కు ప్రతులు.

ద్వమణి మర్దింపుము నీ
వన నాతం డతని విడిచి యీయతనికిఁ గవినెన్.

219. క. నకులాదులు నాదై త్య
ప్రకరంబుఁ దెరల్చి రేచి రాధేయుఁడు నే
లకుఁ గోలకుఁ దెచ్చెను సో
మకుల శిఖి¹ద్యాదిరథికమర్దనుఁ డగుచున్.

220. వ. ఆవిక్రమంబు వీడించి సన్నద్ధుం డయి సమీరనందనుం డానూతనందసుం
దలవడినం దోడ్పడి నకులాదులు నానాస్త్రంబులు గురిసిరి కిరీటి పాంచా
లురం గూర్చికొని కుంభసంభవనై న్యంబుఁ బొదివి సమయించుచుండె నలా
యుధుండు ఘటోత్కచునిం బరిఘ¹పాతనంబున సోలంజేసిన నాలోనన
తెలిసి యతండు.

221. క. గద ద్రిప్పి బెట్టు వైచిన
నది రథ్యంబులను సూతునరదము సిడముం
టిదురువలు సేయఁ నతఁ డం
బుద మై గర్జిల్లె నభము బూరటిలంగన్.

222. వ. ఇట్లు మాయ గైకొని నెత్తురుసోనతోఁ బిడుగులు వడంజేయ వాయు
తనయతనయుండును దివి కెగసి తనమాయ నమ్మాయ మాయించినఁ
గ్రమ్మితి బకత్రాత భూచారి యయినఁ దోడన హైండింబుండును డిగ్గిన
నయ్యిరువురకుం దరువులఁ కాపాణంబుల భీషణం బగురణంబు వాలిసుగ్రీ
¹వసమరసమం బై చెల్లె మగుడ వివిధాయుధంబుల నాయోధు లాయోధ
నంబు నేసి రట్టియెడఁ గర¹వాలంబు గొని నుదంబునఁ గవిననచో ఘటో
త్కచుం డలాయుధుం దల వట్టి బలువిడి నిల్పబడఁ దిగిచి మెడ దెగవేసి

2. యాతనిఁ చాకెన్ - వీ. మ.

219. 1. డి ముఖరథికమర్దను - పెక్కు ప్రతులు.

220. 1. తాడనంబున - వీ; పాతంబున - కొన్ని ప్రతులు.

222. 1. పులచందమై చెల్లె, పుల సమరంబై చెల్లె - అన్ని పాఠములు. 2. చాలుగొని -
కొన్ని ప్రతులు.

యార్చినం జేర్చినపాండవబలంబులఁ దూర్యనినదంబులు సింహనాదంబులుం
తెలింగె నప్పుడు.

223. క. పట్టుగతిఁ జని కురువతిముం

దట వైచెఁ జేతనున్నతల రౌద్రంబు

దృటముగ ఘటోత్కచుండు

త్కటకోకము వొంది రతఁడుఁ దత్తైస్సనికులున్.

224. క. మును బకుననుజునివలనం

దనతమ్ములు దాను బ్రదుకఁ దలఁచి యతఁడు న

చ్చిన విభుఁడు భీమసేనుఁడ్ర

తిన పారం బెయు నని మదిం దలఁచె నృపా.

225. వ. అట్టియెడఁ గర్తుండు కాంతేయనై న్యసంతానంబు నానాస్త్రిఘట్టనంబుల
విఘటితంబు సేయుచున్న నచ్చాయునందననందనుండు నిజస్యందవం బెక్కి
యుక్కుమెఱయం దలపడియె నయ్యిద్దఱుం బెద్దసేపు శరపరంపరల సరి కై
పంగరంబు సేసిరి పదంపడి రాధేయుండు రథ్యంబులం జంపిన రథసమేతంబు
గా నాఘటోత్కచుం డదృశ్యుం డై న నీనై నికులు దల్లిడిల్లి యెక్కడ వచ్చి
యెవ్వరి సేమి సేయునో యనుచు మేములు వడంక నలుగడలుం గనుం
గొనుచుండిరి హైదీంబుండును మహాంబుదంబుచందంబునఁ జదలం దోచి
మెఱుముచు నుఱుముచు తాణకృపాణముసలముద్గరకుంతఱురికాదిపాతి
వ్రాతంబులుం బరుషోపలపటలంబులుం దొరఁగింపం దోడిదానవులు మొగి
ళ్లయి యొక్కమొగి నేట్ల చేయ నాసూతమతునకుం బ్రతివిధానం తాచరింప
నలవిగామిఁ గౌరవబలంబున రథంబులు గజంబులుఁ దురగంబులుఁ ద్రెళ్లను
గూఁను డొల్లను దొడంగె నొండుగడకుం గడంగుతలంపులు దక్కి తలలు

224. 1. చెనతడు-కొన్ని ప్రతులు; చె విభుడుభీమునికొడుకె వాని జంపగ. తను భీముప్రతిజ్ఞ
మదిని దలచెనృపా - వ. 2. సెల్లె నటంచు తనమదిం - ఇ. ఓ దలచి కలిగి తన
మదిం దలకె నృపా - ఘ. డ. వ; పారం బేదు నని - కొన్ని ప్రతులు.

225. 1. మెరచుచును - కొన్ని ప్రతులు. 2. లుం బరుషోపల - వ. శ. మ. హ. కొన్ని
ప్రతులు; లు వర్షోపల - వా. పి.

¹గుట్టుకొని యుండి యోధులు భగ్నావరభాగులై పడం జొచ్చి రప్పు డిద్దెనచా రెల్ల నాఖండలప్రముఖబృందారకులు పాండునందనులకుం దోడ్పడి యిట్లు ⁴సేనెద రనునగ వెగడంది కలంగంబడి రయ్యవసరంబున.

226. కా. ధీరత్వం ¹బొక్కడు ²సహాయముగ రాధేయుండు దివ్యాస్త్రసం చారోల్లాసము సూపెఁ జూపుటయు రక్షస్సంచయానేకమా యారూపావలి భాస్కరాంకుల నదృశ్యాకార మై పోవునీ హారంబుం దలఁపించుచు ³విరిసె ⁴సే నాశ్చర్యముం బొందితిన్.

227. చ. మగుడఁగ ¹దానవప్రవరుమాయ ²సమంచితదివ్య బాణశ క్తిగుదియఁ జేసి తొంటితనతీవ్రత గై కొని నీదునై న్యముల్ జెగడువడన్ మదించి యతిభీమసముద్ధతి నింక నెమ్మొయిం దెగఁ డనుభీతి యోధులమదిన్ జనియింపఁగ నాక్రమించినన్.

228. వ. నార లందఱు సూతనందనుం జూచి యాతండు గలంగమికి నచ్చెరువందుచు నగ్గించి యతని నుద్దేశించి యిన్నిశాచరుం డిందఱ సమయింపకుండం గాచి కొనుము నీవును బ్రదుకు మాఖండలుండు గవచకుండలంబులు గొను నప్పుడు నీకు నొసంగిన మహాశక్తి యింక నెన్నఁటికి భీమాద్భుతులు ని న్నేమి సేనెద రిప్పుడు బ్రదికిన మఱి చూచికొంద మప్పురమసాధనంబు వీని మీదం బ్రయోగింపు మనునెడ నారక్కమం డామేటిమగని గీటడం చువాఁడై యాటోపంబునం గదిసి తదీయరథ్యంబులఁ బటుగదాపాతం బునం బొలియించె నట్లవ్వీరుండు విరథుం డగుటయుం దఱిమి యద్దను జుండు గదాంతరపాతాభిశాడితుం జేసిన ¹నోసరిలి యతం డానై నికుల యాలాపంబుల నాలించి తనకుఁ జూపు దప్పించుకొన నది దప్ప నొండుపా యంబు లేమిం జేసి.

శి. గప్పికొని - శ. ప; - (గుట్టుకొని) కొన్ని ప్రతులు; పంచికొని - త. మ. 4. సేనె దరుగాక మానవు లిట్టి వారునుం గలరే యనువగ - ఐ.

226. 1. బు కడున్ సహాయముగ - వ. హ. 2. సహాయుడుగ - ప; సహాయుడగు రాధే యుండు - చ. వ. శ. 3. నశాశ్చర్యముం బొందగాన్ - వ. ప. హ. కొన్ని ప్రతులు.

227. 1. దానవాధిపుని - ఉ. ఉ. ఘ. త. ల. కొన్ని ప్రతులు. 2. యడంచి తదీయ బాణ - వ.

228. 1. నొచ్చి - ఐ. ర. వీ. శ. ప.

-: కర్ణుఁ డింద్రదత్తం బైనశక్తిచేత ఘటోత్కచునిం జంపుట :-

సం. 7-15-5

229. ఉ. వైరివినాశనక్రియకు వాసవుఁ డిచ్చిన ¹దాచి యున్నయా
 . ఘోరపుశక్తి నాలుకలు గ్రోయ మెఱుంగులు ప్రజ్వరిల్ల ఘం
 టారవ ముద్రవిధి నిగుడం దగఁ గేల నమర్చి పేర్చి య
 వైవిరికి ²బూచినం దలఁకి వాడు ³మహాన్నతఘూర్ణితాకృతిన్.

230. తే. తెరలి పాఱఁగఁ దలచుచో దృష్టితోడఁ
 . ¹గూడికొను ముష్టి మృత్యువు తోడఁబుట్టు
 వనఁగఁ జాలునద్దివ్యసాధనము వైచె
 గగన²తలమున భూతసంఘములు మ్రోయ.

231. వ. ఇన్విధంబున రాధేయుండు మహా³గ్రంబుగా వైచిన.

232. క. మును మాయ మ్రింగి దనుశేం
 ద్రునియురము వగిల్చికొనుచు దుర్భరగతి పీఁ
 పున వెడలి శక్తి యెగనెను
 వినుపీ¹థికి నుడుగఁబు ²వెలుకం బాఱన్.

233. వ. అప్పుడు.

234. క. ¹రోలుచు బోరగిలం బడి
 నాలుక వెడలంగఁ బెట్టి నడుము గఱచుచున్

229. 1. దాచి (దాచి) యున్న - మ. య. శ. ప. సూ. హ. పెక్కు ప్రతులు; నుంచి
 యున్న - వా. 2. బూన్చినన్ - ఇ. ఈ. ఐ. బ. ల. కొన్ని ప్రతులు. 3. మహా³
 . గ్రత - ర. హ.

230. 1. గూడికొన (న్చి) ముష్టికొన్ని ప్రతులు. 2. భూతలభూత - ఊ. ఏ. క. ర. హ.

232. 1. థిని నుడు గుణంబు - ర. స; థి మరుద్గణంబు - వ. పి; థి నమర్చగణంబు - స.
 హ. 2. వెలువెల బారన్ - ఈ. ఊ. ఏ. స. హ.

234. 1. రోలుచు - ఇ. ఈ. ఉ. య. ర. ల.

లాలలు గ్రమ్మగ రక్షః

పాలుఁడు వికృతాస్మృః డగుచుఁ బ్రాణము విడిచెన్.

285. వ. ఇట్లు ఘటోత్కచుండు వడిన మననై న్యంబున శంఖభేరిస్వనసహితంబు లగు
సింహనాదంబు సెలంగె నీపుత్రుండు బంధుమిత్రసమేతంబుగాఁ ¹బ్రహ్మాదంబు
నొంది సూతనందనుం గోగిలించి తనయరదం బెక్కించికొని యుల్లసెల్లె ననిన
విని ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కిట్లనియె.

286. క. బలు¹మాయాబలకాహా

బలములు గలవాఁడు భీముపట్టి వడిన న

గ్గల మగుశోకముం గోపము

²నలఁచుం కాండపుల నెట్టు లై రొకొ వారల్.

287. వ. అని యడిగిన నమ్మహిపతికి నతం డిట్లను నట్లు మృతం దైన హిడింతా
మతుం జూచి కాంతేయు లత్యంతదీనమానసు లై కన్నీరు గడలుకొన
వడలునఁ గుందిరి గోవిందుండు ప్రహ్లాదంబు నొంది సింహనాదంబు నేసి
శంఖంబు పూరించి వగ్గంబుల నొగల ముడిచి మందమారుకాందోళితం బగు
మందారంబుచఁడంబు దోప నర్తించుచు నరదంబునడిమి కరిగి కిరీటం గోగి
లించికొని వీఁ పప్పుళించి వెండియు నార్చిన నాతం డయ్యుపేంద్రు
నువలక్షించి.

288. ఉ. చచ్చె ఘటోత్కచుండు మననై న్యము లేల్లఁ గలంగి నల్గడ
న్వొచ్చుటఁ జూచి యేము వగ నెక్కిన వందెడఁ మిప్పు డెమ్మెయి
వచ్చెఁ బ్రహ్లాద మెట్లు గరువంపుఁ జిత్తము దక్కి లాఘవం
బచ్చునడం జెలంగెడు మహాపురుషా యిది యేమి నెప్పువే.

285. 1. శుబ్బునఁ భోగించు - వా.

286. 1. కాశ్యోద్ధతి మాయా - అ. గ. 2. నలఁవగఁ కాండుమతు నెట్టు - ఖ. ఝ. వీ.
క. ప. స.

-: కృష్ణుండు ఘటోత్కచుండు వడఁ దాను సంతసించుటకు నిమిత్తం
బద్ధునుతోఁ జెప్పట :-

సం. 7-165-11

289. వ. అనుటయు నయ్యుచ్యుతుం డతని కిట్లను నిండుండు గుండలంబులు కౌను
చుండి కర్ణుని కిచ్చినక క్తి యతనికడ నున్నంతకాలంబును నిన్ను బ్రదికించుట
దుష్కరం బని తలంచుచుండుదు నేఁడు హిడింబానందను మీఁద నది
వోయినం బ్రమోదంబు నొందితి నాసూతనందనుం డదిసేత నుండెనేనిఁ
జక్రగాండివధరులమై మన మిరువురముం గవిసితి మేనియు జయించు
నతండు దేవనన్నిభుండు దివిజవతి వేడినఁ గవచకుండలంబులు వికృతం
బులు సేసి యిచ్చుట వైకర్తనుం డనం బరగె నీకై మీతండ్రి యిట్లు
సేయఁ డయ్యె నేని వాని కెదు రెవ్వరు కవచకుండలవిహీనుం డై మానవ
సామాన్యంబు నొందుటను శక్రదత్తసాధనంబు లేమిం జేసియు నింక నీకు
గెలువ వచ్చు నిట్ల యేకలవ్యశిశుపాలజరాసంధాదుల నీక కానొక్కొక్క
తెఱంగునం బిలుకుమార్పితి నిత్రటి వార లున్నఁ గౌరవవతి వారలం
దెచ్చుకొను నమ్మువ్వరుఁ గూడిన నెవ్వరికి నోర్వరాకుండు ఘటోత్క
చుండును గిమ్మిరబకహిడింబులతోడివాఁడ ధర్మద్వేషంబును రోషంబును
గలిమిం జేసి యొక్కప్పు డొప్పుమి వచ్చుం గావున నద్దానపులయట్లు వీని
పొలిసిపోకయు నాకభిమతంబు వీఁడు రావణునినట్టివాఁ డగుట నిపుడు
సావకుండెనేనిఁ బదంపడి నాకుం జంపవలయు నిది సంతోషకాలంబు గాని
శోకసమయంబు గాదు మనమొనలు గలంగెఁ గురుబలంబు వైకొనియెడు
నీవుఁ దెలిసి యుత్సాహంబు వాటింపు మనియె నని చెప్పిన విని ధృత
రాష్ట్రుండు సంజయుడిక్కు మొగం బై.

289. 1. గొనునప్పుడు - వీ. 2. నేని చక్ర - ట. 3. ఐ. డ. న. ప. బ. ఇట్లు కొన్ని
తాళవక్రప్రతులలో 'నని' శబ్దము కళగా కన్పించుచున్నది. • 3. గెలుచు - కొన్ని
ప్రతులు. 4. వికర్తనంబులు - రీ. వీ 5. దీర్చితి - ఆ. ఈ. ఐ. ట. య. ల.
కొన్ని ప్రతులు; గడచేర్చిరి - డ. ప; నిర్జించితి - ర. 6. సంతవా డగుట నిప్పుడు
తెరలకుండెనేని - బ.

240. చ. ¹ఒకనిని జంపి యిట్లు సనునుజ్జ్వలశక్తి నెఱింగి కర్ణుఁ డే
టికి నరుమీఁద దాని నిగిడింపక యిన్నిదినంబు లప్రయో
జకముగఁ జేసెఁ గయ్యము భుజాబలకాలి నరుండు వడ్డఁ బో
రికి మఱి యుత్సహింపఁ గలరే పెరివారలు సూతనందనా.
241. క. పిలిచికొని యైనఁ బాఠ్యం
బొలియింపఁడ శక్తి నతఁడు పోరికి నెవ్వ
రలు రమ్మన్నను ¹ప్రత మయి
తలకొని చనుఁ గర్ణుఁ డేల ²తప్పంజేసెన్.
242. వ. అని వెండియు.
243. తే. నాతనూజులు దుర్బుద్ధు లీతెఱుగు
నీవుఁ దలఁపవ యాశక్తి నీరజాకుఁ
డొడిచికొనియెనె ¹మొఱకుచే నున్నతియ్య
పండు వెన నాచికొనిన నేర్పరియుఁ బోత.
244. వ. అనిన నమ్మహిపతికి సంజయం డిట్లనియె.
245. తే. రాత్రు లీపని కర్ణుతో రాజు ననుజ
సమితియును నేనుఁ దగఁ జెప్పదుము నరేంద్ర
యతఁడు లెస్సగ విని యెల్లి యక్కిరీటి
సచ్చుఁ బటుశక్తి నని బాస యిచ్చు మాకు.
246. వ. ఏము వెండియు నాకర్ణునితో నిట్లందుఘ్న వివ్వచ్చుండు నచ్చినం దక్కటి
పాండవులం ¹దొక్కనిఁ బద్మనాభుండు పట్టంబు గట్టుం గావున ననర్థ
మూలం బగు నమ్మాధవుండు దెగిన జగతీరాజ్యంబు మనకు దక్కు నింద్ర
దత్తం బయినశక్తి నతని సమయించుట గార్యంబు.

240. 1. ఒకరుని - ర. వ.

241. 1. శూరత తలకొని - య. 2. తప్పెం జెపుమా - కొన్ని ప్రతులు.

243. 1. శిశువుచే నున్న - అ. బ. వ. స; మూడుచేనున్న - ఈ. ద. ల. హ.

246. 1. దొక్కరుని - కొన్ని ప్రతులు

247. క. ఇని చెప్పినయమ్మాటలు
విని యెల్లవిధముల గృష్టవిజయులలో నొ
క్కనిఁ బొరిపుచ్చెదఁ జూడుం
డనుచుఁ జనుకా సూతసుతుఁ డహంకారముతోన్.
248. తే. వినుము వేగిన సంగ్రామమునకుఁ బోయి
నప్పు డక్కర్లునకు మాకు నందఱకును
దోష దాబుద్ధి వెండియుఁ దోచి మగిడి
వచ్చి శిబిరంబు సొరఁగ దై వంబుకతన.
249. వ. దైవం బన వేటొకండు గలదె కృష్ణుండ యది యెట్లనిన నట్లర్జును
బోధించునప్పుడు సాత్యకి శౌరితో నాసూతసుతుం డీశక్తి యిన్నిదినంబులు
ధనంజయుమీఁదఁ బ్రయోగింపమికిఁ గారణం జేమి యని యడిగిన నతండు.
250. తే. వానివా రెల్ల నీవసీవాని కెపుడుఁ
గఱపుదురు వాడుఁ బూన్కిమైఁ గడఁగి వచ్చు
దాఁకుదల నేను వారలందఱును మఱచు
నట్లు సేయుదు నరునకునై కుమార.
251. వ. అని పలికి ధృష్టద్యుమ్నాదులం జేర్కొని యాతనిం గలిపికొని సాత్యకి
నుద్దేశించి.
252. క. మీరును వ్రాణములు ద్రితో
కిరాజ్యము నాదుబుద్ధికిం శార్థుక్రియం
గూరిమికిం శాత్రంబులె
యీరేయి గదా సుఖించి యే నిద్రింతున్.
253. వ. అని చెప్పె నట్లు గావున మనకుఁ బశ్చాత్తాపంబు వలన దనుటయు ధృత
రాష్ట్రుండు మీరు దైవోపహతుల రమ్యహాశక్తి దృఢీభూతుం డగుఘటో
త్కంచనకుగా వ మృయ్యై నింక మీవా రెవ్వరు నెవ్వరుమన బ్రతికెదరు
చేయునది లే దట మీఁదిపశ్చాత్తాపంబు నెప్పు మనవుడు నజ్ఞనపతికి సంజయుం
డి ట్లనియ్యె.
249. 1. భు వేరొకండు లేడు - ఏ. ఐ. ఒ. ఓ. బి. య. ర. ల. కొన్ని ప్రతులు.
253. 1. మన మనంబుం బశ్చాత్తాపంబు - ల. వ.

254. తే. భీమనందనుచావునఁ బ్రేముడించి
ధర్మతనయుండు బాహ్మంబుధార¹లడర
మేను డిల్లంబుగాఁ దేరిమీఁద వివకుఁ
డగుచుఁ జదికిలఁ బడుటయు నచ్యుతుండు.
255. వ. రయంబునం జని కరంబులం బొదివి యతని నాలోకించి.
256. క. ప్రకృతిజనునట్టు లిమ్మెయి
వికృతిం బొందంగఁ దగునె విను మిట్లయినం
జకితం బగు నీపై న్యము
సకలము లె మ్ముత్తప్సహింపు సమరంబునకున్.
257. వ. నీవు వహించుగురు¹భారంబు దలంపక యింతయలంత నొందిన జయంబు
సేకులునే యనిన నతండు గన్నీరు కరతలంబున నొత్తికొని మెత్తనిమాటల
ఘటోత్కచగుణంబులు గణుతించి కామ్యకవనంబునను గంధమాదన
యాత్రను దమకుఁ జేసినసాహాయ్యం బుగ్గడించె వాఁడు నాకు భక్తుం
డేనును సహదేవుకంటెను వానికిం గూర్తు నట్టిపట్టి లే కున్న నాకు
శోకంబు గాకుండునే యని తత్ప్రతినిరునిదెనకు నెలసిన యంతరంగంబు
రోహికాక్రంతం బగుటయు నిక్కుమారు నిట్లు సేసిన యీదుష్టాతుండ
కాఁడె మున్ను నభిమన్యువిల్లు నటికి చిక్కునఱచి యత్నాలునిం బలు²పుర
చేతఁ జంపించె నవ్వుడు దవ్వుల మన్ననై ంధపుని సవ్యసాచి నమయించె నది
దానికి మాటుగా దీరెండుక్రూరకర్మంబులకుఁ గర్ణునిఁ గడికండలు సేయక
కాంతిం బొంద నేర్తునే యని బిగువుతెలుంగునం బలికి దిగ్గన లేచి
³యాద్రోహికి నిన్నయు నేడును దోడ్పడినద్రోణుం దెగటార్పవలయు
నప్పనికిఁ బావని⁴వోవునే సూతమానుం డున్నెడకుం బోయెద నని శంఖం
బొత్తి చావంబు పుచ్చికొని రథంబు నడప నూతు నియమించి చనుచుండె
నవ్వు డచ్యుతుండు దమ తేరిపైకి వచ్చి వివ్వచ్చు నీక్షించి.

254. 1. లోలుక - బ. డ. క.

257. 1. భారకార్యంబు - హ. 2. పురం బనిచి (బంచి) చంపించె - ఆ. డ. క. ఘ. డ.
బ. య. ర. ల. వ. హ. 3. ద్రోహునకు - శ. మ. పెక్కు ప్రతులు. 4. యోవునే -
ఉ. బ. బ.

258. క. తనచేతన సూతమతుం

దునుముదుఁ గా కనుచు నలుకతోడ రయమునం

జనియెడు ధర్మమతుం డీ

తని నూరక చూచుచునికి దగునే ¹మనకున్.

259. ఆ. అని రథంబు పెలుచఁ జన నిచ్చె నట్లు క్రో

ధాంధవృత్తి నరుగునవ్విభునకు

నమ్ముఖంబు గాఁగ సత్యవతీమతు

డరుగుదెంచి కరుణ నాదరించి.

260. వ. అతండు ప్రణతుం దైన దీవించి యిట్లనియె.

261. సీ. అనిమిషనాథుఁ డిచ్చినశక్తి యర్జును సమయింపఁ గర్ణుండు సంగ్రహించె
నది యున్న దాన నయ్యాపద వాటిల్లె నేని నయ్యలత సహింప వశమె
యీశుటోత్కచునకు నింతియ కాల మై యావెపంబునఁ దెగటాఁతఁ జూపె
యిట్లు మే లిది దైవ మిచ్చినదురితనిస్తారంబు ¹నీకింత దలంచి నీవు

ఆ. సంత్రమంబు దక్కి నైవ్యంబు దోడ్పడ

మనుజుపతులఁ దమ్ములను సుహృజ్ఞ

నములఁ గూర్చికొని రణంబు సేయుము కురు

ప్రతతితోడ నీదుబలము ²మెఱయ.

262. క. కలఁక యుడిపి చిత్తము ని

ర్మలధర్మోదాత్తముగ నమర్చి నెగడు మె

వ్వలనఁ గలుగు ధర్మం బ

వ్వలనికి ¹జయమంగళము లవశ్యముఁ గలుగున్.

258. 1. నీకున్ - మ.

259. 1. సరవి నైధురు గాఁగ - మా

261. 1. వాక్కింత దలంచి - వ; మీ కింత దలంచి - ల. స; మీ దింత దీలించి - న. 2. వెలయ -
కొన్ని ప్రతులు.

262. 1. జయ మగ్గలం బవశ్యము - న.

263. వ. అని హితోపదేశంబు సేసి.

264. క. విను మేనగుదివసంబున

నినుఁ బొందు ¹ననూనమేదిసిరాజ్యశ్రీ

యనుమాన మేమియును లే

దని గ్రక్కున నమ్మునీంద్రుఁ డరిగె నరేంద్రా.

265. వ. ఇ ట్లమ్మహోముని సనుటయు సావధానుం డై పాండవాగ్రజుండు ధృష్ట ద్యుమ్నుం గనుంగొని గురునిపురోభాగంబునఁ గౌరవసేన భీమసేనుండు దాఁకి తెరల్పుచున్నవాఁడు నీ వక్కుంథసంభవుసంరంభంబు మాన్పుము తద్వివాళం జూచరించుట కయి యనలంబున జనియించినవాఁడవు శిఖిండి ప్రముఖపాంచాలకుమారులం గొసె యరవాయి గొనక యడరు మని పలికి కెల్లకుల నున్న నకులనహదేవద్రువదవిరాటద్రౌపదేయకై నేయకేకయుల నాలోకించి మీరుచు ఫలునపురస్కరంబుగా ద్రోణవధంబునకుం గడంగుఁ డనుటయు.

266. క. వారలు దమతమబలములుఁ

దారును గవియుటయు నత్యుదగ్రత గురుఁ డ

వీరరాసికము మార్కొని

పోరికిఁ దననై న్యసమితిఁ బరికొల్పి తగన్.

267. వ. బరవసంబు వాటించెఁ గురువిభుండును గోల్లల సేసె నప్పు డిరుదెఱంగుల నాహినులును దగ యెత్తి తూలంజొచ్చె నీసై నికులు డప్పియు నిదురయుం గదిరి మేను లలయం గొందలంపడి రెల్లవారికి నాత్రియామ సహస్రయామ యయి తోచె నత్తైవను నిజధర్మంబు ప్రతిపా¹లింప నడరి పెనంగుచుండిరి నిద్రాపరవశత్వంబున దివియలవారును హివప్రయత్ను లై న్న ధమంబు గవియం దొడంగె నట్టియెడం ²గునికి కునికి యాయుధంబులు వడ ³విడుచు

264. 1. ను సకలమేదిసి - బ.

267. 1. లించు పెనంకువం పెనంగుచుండిరి - వ. శ. స. హ. కొన్ని ప్రతులు.

2. గూరికి యాయుధంబులు - పెక్కు ప్రతులు. 3. వైచువారును - బౌ. గ. ప.

- వారును వాహనంబులు వోయినట్ల పోవం దేరలువారును జొక్కునం దమవారిం దామ యెదిరి పొడుచువారును మఱియు ననేకప్రకారంబు లగువికలసంచారంబుల గాసి యగువారును నగుటయుం గని గాండివి యిరువారును నుద్దేశించి యెలుంగెత్తి.

263. క. అడరెడునిద్రాభరమునఁ

గడు డస్సితి రెల్లవారుఁ గలనను జాడ్యం

బెడలఁగ జొక్కుమడుపుఁ డి

ప్పుడ చంద్రుఁడు వొడుచు వెండి పోరుట యొప్పున్.

269. వ. అనిన విని మనవారలందఱు నట్ల మే లని కర్ణదుశ్శాసనుల యనుమతి వడసి విశ్రమించిరి పాండవసైన్యంబును విశ్రామంబు నొందె గగనంబున దేవగణంబు ధనంజయు ధర్మజ్ఞత్వంబు ప్రస్తుతించె నయ్యవనరంబున.

270. ఆ. కరుణ గలవు మమ్ము గారవంబున సుఖా

న్వితులఁ జేసి తనఘ నీకు మరలు

వరము లెపుడు నిచ్చువాడు గావుత మనో

రథముఁ బొందు మమరరాజతనయ.

271. క. అని యక్కొరవసైన్యము

జనములు సంప్రీతి సవ్యసాచికిఁ బలుదీ

వన లిచ్చుచు నాతనిఁ గి

ర్తన సేయుచు నిద్ర వొందె ధరణీనాథా.

272. వ. ఆనమయంబున నుభయజలంబులయందును.

273. క. తరుణులకుచములపై రతి

పరవకు లై యొలుగుపతులపగిది సమరసం

4. నిదుర జోవువారును - ఆ. ఉ. శశి వ. కొన్ని ప్రతులు. • 5. రోలుచు - ఉ. త; రొప్పుచు - క. ర; రొచ్చుచు - అ. ఆ. ఇ. ల. కొన్ని ప్రతులు. శ. ర. లో యిట్టి ఛాతువు కనబడలేదు.

268. 1. వశమున - ఊ. ఏ. ఓ. క. య. ల. హ; వేశము - ఇ. ఈ. ఉ. త. డ. ర. వ.

భరితశ్రమమున నిద్రిం

చిరి కరికుంభములఁ ¹జెంది చెన్నుగ జోదుల్ .

274. క. తురగంబులవై నాశ్వికు

లరదంబులమీఁద రథికు లప్పుడు నిద్రం

వొరసిరి ¹కొందలు భూస్థలి

నిరవుగ నుఖనిద్ర సేసి రి ట్లున్నంతవ్ .

275. నీ. నలువ చెందోవలజేకులకు ¹నన్నువు వెట్టఁ గోరి కావించినగుళిక యనఁగ

నఖిలద్విజశ్రేష్ఠ మగుచకోరచయంబు తపము²సముల్లసత్ఫల మనంగఁ

తిగురుజొంపము నునుజిగి ³యొప్పు నుదయాద్రిఁ బొలుపారు

నవకల్పభూజ మనఁగఁ

బూర్వపయోరాశి పొంతఁ గెంజాయచె న్నొదవిన పవడంపుఁ ⁴బొద

యనంగ

తే. నరుణరుచిఁ దనమండల మతిశయిల్లఁ

వొడిచి దివిఁ త్రాఁకి దీధికు లడరఁ జేసి

యంతకంతకు నెక్కుచు సంతమనముఁ

⁵గాలుకొన నీక చంద్రుఁడు గ్రాలె నధిప.

276. వ. ఇట్లు ప్రౌఢుం దై కామినీగండపాండుచ్చవిం దొట్టి కుముదంబులకు జగ

న్నేత్రంబులకు నానందం బాపాదించుచుఁ జంద్రుఁడు మహేంద్రప్రముఖ

దిబ్బుఖంబు లలంకరింపఁ గౌరవబాండవబలంబులు మేలుకని యాలంబునకుఁ

దొడఁగె నప్పుడు కురురాజు గురునికడకుం జని యతనియస్త్రవీర్య

273. 1. మీద - కొన్ని ప్రతులు.

274. 1. భటులును - హ.

275. 1. నన్నీయ్య - ఇ. గ. స. హ; పన్నువ - పెక్కు ప్రతులు. అర్థము విచార్యము.
2. సంపుల్ల సత్ఫల - న. 3. యొప్పు, సొంపు - అని పాఠములు. 4. బోదె
యనగ - ఊ. ఐ. ట. ద. స. 5. గడలు కొననీక చంద్రుఁడు ప్రొడిచె నధిప - కొన్ని
ప్రతులు.

కార్యము లగ్గించి యిట్టివాడవు నీకు సరిగానివారిం బాండవులఁ బెద్ద సేసికొని శిష్యత్వము వాటించి పోటునకుం జొరక తిరుగుట నాభాగ్యము చందము గాక నే నేమి సేయవచ్చు ననవుడు నతండు గనలి యర్జునుండు శిష్యుం డని మన్నించెను కాదె భాండవం బాఖండలుండు గోలుపోయె ఘోషయాత్రఁ జిత్రసేనాదిగంధర్వులు నిన్ను విడిచి వలియం బాటిరి నివాతకవచకాలకేయాదులు వొలిసి రిది యేల వలసనిదురుక్తు లనుటయు నమ్మనుజపతి గోపించి సంరంభంబుగా నక్కుంభసంభవుతో నీవు సవ్యసాచికఁ జాలవేసిం జాలవ కాక నిలుపుము కొంతనై యంబు గొని నీయోషినవారి తోడం బెనంగు మేనును దుశ్శాసనశకునిక లు నాకవ్యడిం గూల్చెద మనిన నవ్వి యవ్వీరుం డట్ల చేయుం డిది గ ం బత్తెఱంగునన గెలుతురు గాని పొం డని పలికి వెండియు.

277. క. కుడిచితి కట్టితి ¹పెట్టితి
పుడమి నమస్తంబు ²నఖలభోగంబుల నె
క్కుడుపేర్చి ననుభవించితి
తొడరుము వెఱ పుడిగి పార్థుతోడఁ గుమారా.

278. వ. అని యప్పాంచాలబలంబు¹దిక్కు ²పేరుక్కున నడచెఁ గౌరవపతి
యును బాండవులవలసకి నురవడించె నిట్లు ³వేకువజామున సంగ్రామంబు
నెల్లఁ బదంపడి తూర్పెట్టు నగుచు వచ్చె నప్పు డచ్యుతం డర్జును నాలోకించి
⁴రెండుమైల గండు మిగిలి వచ్చి ⁵పోరెడు నిర్ముకల నన్నింటిని డాపట
నిడి తఱుమవలయు నని యతం డొడంబడ నమ్మెయి నరదంబు ⁶నడపె
భీముండును ⁷బిరవసంపుమాటల బీభత్సునిం బురికొలిపె నివ్వెధంబున గడం
గినగాడివిం బొదివి దుర్యోధనదుశ్శాసనశకునికర్ణులు పెల్లెనన నయ్యోధ
వరుం డందఱు కన్నిరూపు లై యెట్లాడ నిరువాగును బెరసి శతలు వట్టి
కొని పోట్లాడెఁ దదనంతరంబ.

276. 1. లుగ్గడించి - కొన్ని ప్రతులు. 2. విడిచి విరియంతారిరి, విడిచి వినువీధి
జీవంబుతో పారిరి - అని పాఠములు. 3. రివి యెల్లను వలవని - కొన్ని ప్రతులు.

277. 1. పెరిగితి - హ. 2. సకల - వీ. శ. మ; నిఖల - బ. గ. బ. హ.

278. 1. దెసటెం - బ., 2. పేరుక్కున నడపె - శ. మ. 3. వేకువజామున - కొన్ని
ప్రతులు. 4. ద్రోణప్రాపున గండుమిగిలి - బ. ట. వ. 5. మెయిల - పెక్కు
ప్రతులు. 6. పోరెడ రిర్ముకల - ఊ. ప. డా. య. 7. వరవి - కొన్ని ప్రతులు.
8. బిరవంపు మాటల - పెక్కు ప్రతులు; బీరంపు - ద. వ. 9. యని తలం దలకొని - వీ. స.

279. క. మొనలో నిలువక యుత్తర
మునకై చని యేకతంబు మొనసినగురునిం
గని పాండసైన్యము పులిఁ
గనిన¹హరిణకులమునట్లు కంపము నొందెన్.
280. వ. ఇతైఱంగున¹నెఱి గలిగి యద్దెసవారిం బిలిచిన నాసై నికు లచ్చెరువదు
వారును గోపించువారును గడంకలు²దెచ్చుకొనువారును నివ్వెఱఁ గందు
వారును నయి రందు విరాటద్రుపదులును ద్రుపదు³మనుమలతోన ముచ్చి
రును గేకయసతులును సబలంబుగా బలువిడిం గవిసి యక్కుంభసంభవుం
జుట్టుముట్టిన నతండు.
281. మ. ప్రజ నెల్లం దునుమాడి యుగ్రముఖుఁ డై పాంచాలపౌత్రత్రయం
బు జముం జేరఁగఁ బుచ్చి కేకయుల కేపుం జేవయుం జూపియం
బుజముల్ గోసినకై వడిం దలలు సంపుల్లాన్యభల్లంబు ల
క్కజ మైయుండ నిగిడ్చి త్రుంచెఁ బటుదోర్గర్వం బఖర్వంబుగన్.
282. వ. వెండియు.

-: విరాటద్రుపదులు ద్రోణునిచేతఁ జచ్చుట :-

సం. 7-161-34

253. శా. చంచద్వాణపరంపరాప్రహతులన్ సైన్యంబుఁ గ్రూరోద్ధతిం
జించెం జించిన నింక నెన్నటికి నిస్సీ భూరిభావోబలం
బంచుం గూడి కడంగి నొంపఁ గుపితుం డై మత్స్యభూవల్లభుం
బాంచాలక్షితివాఘునిం దునిమె దర్శన్సుర్తి శోభిల్లఁగన్.

279. 1. హరిణచయము - వెక్కు ప్రతులు.

250. 1. నరిగి, యేగి, దరిమి, యెడగలిగి - అని పాఠములు. 2. దేర్చుకొను వారును -
ఆ. ఉ. ౯ వ. ౩. కొడుకలతోన - శ. ప. స. వెక్కు ప్రతులు. ఇచ్చట
ములమునందు పౌత్రులనియే కలదు 'తథాచరం తంసంగ్రామే భృశంసమరదుర్జ
యమ్, ద్రుపదస్యతతః ప్రౌతాస్త్రయ ఏవ విశాంపతే' చిత్రకాలాప్రతి ద్రోణ -
186 - 32.

284. వ. ఇష్టోభంబున విరాటద్రుపదులు వడినం. జూచి ధృష్టద్యుమ్నుండు ద్రోణుం
జంప నయితినేనిం గులా¹చారధర్మంబులకుఁ దప్పినవాఁడ నగుదు నని పలు
వురు విన టాస యిచ్చి పాంచాలసేనాసమన్వితుం డై యతనిపయిం గవసినం
గీరుపతి గర్జాదులుం దానును నడ్డపడి పెనంగెఁ జెనంగినం దవులంబడిన
యాద్రుపదనందనుం గనుంగొని యనిలతనయుం డదల్చి నన్నుఁ జూడు
మనుచు నడరిన నప్పార్వతుండును గూడికొనిన నక్కొరవేళ్ళరుండును
బరవసంబు సేయుటయు నుభయబలంబులుం బురికొని తలవడిన సంకుల
సమరం బియ్యె నంత.

285. క. విరియించి ¹తామరలతో

నరు²ణాంశులు సొచ్చి సుభగ మగు సౌందర్య

మృగము నొందఁగఁ దోచెం

దరణి యదయశిఖరిమీద ధరణీనాథా.

286. వ. అప్పుడు రెండురెఱంగులజనంబులుం గాలోచితకృత్యంబులు నలిపి క్రమ్యుఁ
గయ్యంబు సేయం దొడంగిరి ప్రొద్దెక్కిన నెండతాకును రేయింటియలఱ
డియు నప్పటియాఁకలియు నొడఱ్ఱ డిల్లవడం జేసినను మొగంబులు వెడంగు
పఱవినను బొలివోనిపారుపంబుల నయ్యరువాఁగునుం గడంగి కలయక
జెరసి పెనంగు నారభసంబునం ²బెల్లెనఁగుధూళికతంబునం బోయినరాత్రి
మగుడ వచ్చె ననుబుద్ధి యెల్లపారికిం బుట్టె నట్టియెడ ద్రోణధనంజయులు
మిసిమింతులు గాక సేనలం జీకాకువడ నీక పొదివి పోరించిరి బెట్టిదంబు లగు
వివిధాస్త్రశస్త్రపాతంబులం గరితురగపదాతివాతంబుల శరీరంబులం దొరం
గురుధిరం బారేణువు నడంచిన కొలది నిలువక బహులప్రవాహంబుల
నుత్పాదించె సార్పులు బొబ్బలుం ³బోట్లనొఱులు చప్పుళ్లును జిందంబుల
మ్రోతయు జెరసి కరిగి నలుదిక్కులుం బిక్కుటిల్లె నాసమయంబున.

284. 1. చారంబునకుం భప్పినే - కొన్ని ప్రతులు.

285. 1. తామరలతో - వా (1985) ఊ. మ. య. వ. 2. ఇచ్చి వి కొచ్చి - బ. వ.

286. 1. డిరుదెరంగుల - ఊ. ఏ. 2. బెల్లెగయు, బిట్టెగయు - అని పాఠములు.
3. భేరిధ్వనులును - గ. జ.

287. తే. పతియు యువరాజుఁ గవలను బార్థ గురుఁడు
భీముఁ గర్ణుండుఁ దాకి రుద్దామశీల
వారి రథబహుగతులు దుర్వారవిశిఖ
విసరణంబులు నద్భుతవిధము లయ్యె.

288. క. నకులుఁడు నృపతి¹యు నొక్కం
దొకనిం జుట్టుకొని వచ్చు²నొప్పును బలుపుం
బ్రకటికృత శార్యమ్మును
సకలజనముఁ బ్రస్తుతించె జగతీనాథా.

289. క. విను సహదేవుఁడు దుశ్శాసనుసూతునిఁ
దునుమ నతఁడు సారథికృత్యం
బును బలుపుచు నేయుచుఁ ¹గవి
సిన నాతఁడు నొంపఁ బటచెఁ జెడి తురగంబుల్.

290. ఉ. భీముఁడుఁ గర్ణుండుం గదిసి భీమ¹సముద్ధతి నేటు లాడి రు
ద్దామగదాని²పాతనవిధంబులు నప్పుడు గల్గె నయ్యెడఁ
భీమునివాఙులఁ రయముపెంపునఁ గర్ణుండు గూల్చె మార్గణ
స్తోమమునం గురువ్రతతి చూడ్కులకుం బ్రమదం బొనర్చుచున్.

-: ద్రోణాద్భుతుల ద్వంద్వయుద్ధము :-

సం. 7-163-20

291. వ. పవననందనుండు నకులస్థందనం బెక్కి గురుండును గిరీటియు వివిధ¹బాణా
సారంబుల నంబరంబు గవ్వచు సమరవిహారంబు నలిపి రట్టయెడ.

287. 1. విస్ఫులింగంబు లద్భుత - గ. ట. బ. వ; విస్తరంబులు నద్భుత - వ.

288. 1. యును నొకళ్ళొకళ్ళ జుట్టుకొని - పెక్కు ప్రతులు. 2. నొరపును - బె.
3. బ్రకటిత శార్యము గనుగొని - ఓ. న.

289. 1. నిలిచిన, అనిన - అని పాఠములు.

290. 1. బలంబులు - బె. వ. 2. పాతముల దల్పులుఁ జప్పుడుఁ గల్గె - న.

291. 1. బాణ ప్రసారంబుల, బాణ ప్రహరణంబుల - అని పాఠములు.

292. క. గురుఁ డేయ నరుఁడు ద్రుంపఁగ
నరుఁ డేయఁగ గురుఁడు ద్రుంప నానావిశిఖ
స్ఫురణ¹ పరిహరణముల క
చ్చేరు వందుచు నుండి రుభయనేనలజనముల్.
293. చ. దొరకొని దివ్యతాణములు ద్రోణుఁడు బల్బిడి నైంద్ర మాదిగా
నరువయి నేయ నాతఁడు మనంబునఁ గొంకక తత్తదస్రము
త్వైరవున నేసి ¹యేసి ²యఫలికరణం బొనరించి పేర్పుఁ ద
ద్వరకరజాలముక గురునిచారిత మై ³యడఁగుం బొరింబొరిన్.
294. వ. ఇట్లు సదృశంబు లగుశస్త్రబలశాహువీర్యశార్యంబు లసదృశంబుగాఁ బోరు
నగ్గురుశిష్యుల మపలక్షించి మరఖచరవిద్యాధరులు దమలోన.
295. క. హరుఁడు వినోదా¹ర్థముగా
నిరుమే నయి రణ మొనర్చె నింతియ కా కి
ప్పరుసున నక్కజ మగుసం
గర మొనరింపంగ ²నొరులఁ గంటిమె యెందున్.
296. వ. అనుచుండి రప్పుడు.
297. మ. ఊతియుం బర్వతకోటియున్ వడఁకె నగ్నిచ్చాయ లయ్యెన్ దిశ
ల్పతురంభోనిధులుం గలంగె భయలోలం బయ్యె దేవప్రజం
బతిసంక్షోభము నొందె నొక్క మొగి నై న్యద్వంద్వముక ద్రోణుఁ డు
ద్ధతి బ్రహ్మాస్త్రము హౌర్వితో నియతమంత్రస్ఫూర్తి సంధించినన్.
298. వ. ఇట్లు ¹మవిహితసంధానుం డై యతం డమ్మహాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించిన.
292. 1. కరణ పరిణతి కచ్చేరువు - ఖ. చ. ఝ. వ. శ. ష.
293. 1. యగ్గలిక పీరణంబొ - ఆ. గ; యగ్గలిక వేచి రణం బొ - ఊ. ఏ. ఝ.
2. యతివిస్ఫురణం బొన - ఆ. ఖ. చ. వ. 3. యడరంగ బోరిలోన్ - బ. ట.
బ. వ.
295. 1. ర్థంబుగ - వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. నరుల గంటిమె - వ.
298. 1. నియతసంధానుం డై - స; సన్నిహిత - ర. ల.

299. తే. అంతరంగంబునం దొక యింతయేని

¹యలుకు లేక తనర్చి బ్రహ్మాస్త్రమునన

వేడుకకు ²మరలించినవిధము దోష

నద్భుతంబుగ వారిం చె నర్జునుండు.

300. ప. ఇతైఃతేషాం గుణైః కైః పోటమియు లేక యయ్యిరువురుఁ బోరుటయు నత్తటిం
గెరలిన సందడికయ్యంబుకతంబున మాని యగ్గురుపార్థులు పాంచాలకౌరవ
బలంబులవై దటిమి రాసంకులనమరంబున దుశ్శాసనుండు ధృష్టద్యుమ్నుని
దాడి యోర్వలేక తొలంగె నతండు ద్రోణమీదం గవిసిన గవలును
దోడ్పడం గృతవర్మ యడ్డపడి పెనంగె మయోధనుండును సాత్యకియుఁ
దార్కొని తమకై శవక్రిడలు ³దలంచి యుగ్గడించి రాజధర్మం బిట్టిద కాక
యని తలంచి పోరంజొచ్చి రట్టియెడ నాశినివరుండు భూవరువిల్లు ద్రుంచి
మేను ⁴సొంచిన నోహటించి యోసరించి డప్పి దీర్చికొని మగుడ నమ్మాధ
వానుజుం దలపడి యెప్పటియట్లు ⁵పెనంగం జొచ్చినం జూచి రాధేయుఁ
డయ్యోధవరుడెనకు నడరినం గని వడముడి యతని మార్కొని తూపులు
నిగిడించిన నవి నిలువరించి నవ్వుచు నాతం డప్పీరు సారథి సొగయను
శరాసంబు దునియ లై తోరుగను జేసిన నాబల్లిదుండు బలుగద ద్రిప్పి
బిట్టు వై చిన సూతుండును రథంబును బొడి యైననుం దెరలక సూతసుతుండు
శరవ్రాతంబు ⁶నిగిడించె నపు డనేకచతురంగంబు రెడసొచ్చె ధర్మకన
యుండు మాత్యూదిబలంబులం బురికొల్పుకొని కుంభసంభవుదిక్కున కురవ
డించె నంత మధ్యాహ్నం బగుచు వచ్చె నానమయంబున నకులనహదేవ
సమీరనందను లర్జును సుద్రేకించి యెలుంగెత్తి.

301. తే. కోలుమనఁగి గురుండు పాంచాలసేన

నేలకును గోలకును దెచ్చె నీవు గడఁగి

299. 1. నలుక లేక - కొన్ని ప్రతులు. 2. విశ్రమించిన - కొన్ని ప్రతులు; విశ్ర
మించిన - క.

300. 1. పోటములు - డా. ఖ. గ. వీ. శ. మ. 2. పలికి - కొన్ని ప్రతులు. 3. నొప్పిం
చిన - ఆ. ఇ. త. బ. 4. కలంగం జొచ్చి - వా; పెనంగం జొచ్చి - ఖ. గ. చ.
ర్పు. వ. వీ. శ. మ. 5. తోరుగను - కొన్ని ప్రతులు. 6. వరగించె - కొన్ని
ప్రతులు.

శౌరవులఁ జాయవఱపు మేకతమ యైన
నతనిఁ బరిమార్చు ¹బైకొని యబ్బలంబు.

302. వ. అనుచు నయ్యాచార్యువైఁ గవిసి రిట్లు పెక్కుబలంబులు గ్రమ్మినఁ బటు
ప్రదరజాలంబులు వఱపి పొడిసేయు నమృతోత్ము నాలోకించి ధర్మతనయ
భీమసేనమాద్రీతనయులు గూడికొని తమలోన.

303. మ. కరులం ¹గూల్చుచుఁ దేరులఁ నఱకుచుఁ గర్జిల్లి హోటమ్ములఁ
నరులఁ నెత్తుటఁ దేల్చుచుఁ దొరల నానారూపఖండంబు లై
తొరఁగం జేయుచుఁ గుంభజుండు విలసద్దోర్దండచండాకృతిం
²దేరలం బైఁ జనుదెంచు నేపు మనలం దీర్పంగ నోపుం దుదిన్.

304. వ. ఎవ్వరికిని నిలువరింప నలవి గాదు నరుండును ధర్మవరుం డై యూరకున్న
వాడు దెగువకుఁ జొరం డనుచుఁ దలంకిరి వారి తెఱంగు గనుంగొని
కమలనాభుండు దమతేరు వారలకడకుం గొనిపోయి కిరీటితో ని ట్లనియె.

305. చ. అనిమొన దేవదానవులకై నను గెల్వ నశక్య మిమ్ముహా
త్ముని నొకమందు నెప్పెద ¹మతుఁ హతుఁ డయ్యె ననంగ విన్నయం
తన యితఁ డాయుధంబు దిగఁ ద్రావి యచేష్టతఁ బొందు నప్పు డీ
తనిఁ బరిమార్చ వచ్చు నిది తప్ప నుపాయము గల్గ ²దెమ్మెయిన్.

306. వ. కావున నశ్వత్థామ సచ్చె నని యొక్కరుం డతనికిఁ జెప్పటయ కర్ణం బనిన
విని యచ్చటియందఱు నిదియ మే లని రద్దునుండు దాని కొడంబడక
యుండెఁ బాండవాగ్రజుండు విషాదంబుతో విచారించెఁ దదనంతరంబి.

307. క. భీమునిచే నని నశ్వ
త్థామ యనం బరగుభద్రదంతి వడిన ను

301. 1. బైకొని - పెక్కు ప్రతులు; జేకొని - వా.

303. 1. గూర్చి ర్థంబులన్ - డ. 2. ద్దోర్దర్శచండాకృతిన్ - బ. వ. 3. తిర మై
వే జనుదెంచునేపు - బ. వ.

305. 1. మతుండు మృతుండ (హతుండ) యనంగ విన్న - త. వ. స. 2. దేమియన్ -
కొన్ని ప్రతులు.

ద్వామగతి¹నన్నెవమ్ముగ

నామాతుకపుత్రుఁ డేగి యగ్గురుతోడన్.

308. వ. అశ్వత్థామ సచ్చె నని చెప్పటయుఁ జిత్తంబు జల్లని చెదర బెదరియు నతండు దనకొడుకు నస్త్ర¹విద్యాదిగుణంబులు గణుతించి యబ్బలుకులు పెడచెవులం బెట్టి కలంక లేక ధృష్టద్యుమ్నువైఁ గవిసి పెల్లెసి యతని కడ్డ పడిన పాంచాలరథికుల నిరువదివేవుర వధియించి మాత్స్యజలంబున కుటికి యేనూరురథంబులఁ బదివేలుమాతంగంబుల నన్నియతురంగంబులం బోరి గొని తేజరిల్లి రాజులగములకు నాదిగొనునప్పుడు విశ్వామిత్ర జమదగ్ని భరద్వాజగౌతమ కశ్యపపసిష్ఠాత్రిప్రభృతిమునివరప్రకరం బాతని పాలి కేతెంచి భారద్వాజా నీవు బ్రాహ్మణుండవు² వేదవేదాంగవిదుండవు నీకు సంగ్రామంబు సేయ ధర్మం బగునే యింతకు మున్ను చేసితేనియుఁ జేసితి గాని కాలంబు పూర్ణం బయ్యెఁ గాన నింక సమరంబు నుడుగుట మేలు మామాటలు పట్టి యాయుధంబులు వెట్టి శాంతిఁ బొందు మని చెప్పి యంతర్ధానంబు సేసిన నవ్విప్రవరుండు వారలవలకు³ లూహించి భీమసేను వచనంబులం దలంచి యగ్రభాగంబునకు వచ్చియున్న ధృష్టద్యుమ్నుం గనుంగొని వికలచిత్తుండును శోకాయత్తుండును నగుచు నిజపుత్రుండు నచ్చుట బ్రదుకుట యజాతశత్రువలన నున్నరూపు తెలియువాఁడై యతని నడిగె నయ్యవసరంబున వాచుదేవుం డవ్వసుమతీవతి కిట్లనియె.

309. తే. అడరి యాదివనము నప¹రాహ్ణమునను

ద్రోణుఁ డని సేసిన ట్టైవఁ ద్రుంగిపోక

యుండ నేర్తురె యిక్కడి యోధు లెన్న

రైన² విను³ నుతి గాదు సత్యమ్ము సుమ్ము.

307. 1. నదివెవమ్ముగ - పి. శ. మ.

308. 1. విద్యాదిగుణంబులు - కొన్ని ప్రతులు. 2. కు గొదగొను నప్పుడు, కురుకు నప్పుడు - అని పాఠములు. 3. పకలామాన్యవేదివి - ట. డి. వ. 4. లు హితంబుగాదలంచి - ఇ.

309. 1. రాంశమున - స. కొన్ని ప్రతులు. 2. సన్నుతి కాదు - ఖ. శ. మ. 3. మిధ్య గాదు - అ. పి; మృష గాదు - ర.

810. క. నుము నీతని కొప్పించక
 నముచితముగఁ గాచికొను మనత్యవచనదో
 పము లేదు ప్రాణరక్షణ
 నమయంబున నతనికొడుకు నచ్చెన యనుమీ.
811. ప. అని ¹పనిచె నట్టియెడ నయ్యుధిష్ఠిరుతో భీమసేనుం డే నప్పుడు కృష్ణుండు
 సెప్ప నయ్యోధవరు వధియించునుపాయంబు విని యదియ మనంబున
 నుండ మాళవేంద్రుం డగునింద్రవర్మవారణం బశ్వత్థామ యనుపేరిటిది
 నాచేతఁ జచ్చె నది నెవంబుగ నతనికి నశ్వత్థామ సచ్చె నని చెప్పితిఁ జెప్పిన
 నొక్కింత విచారించి యమ్మాటదెస ననాదరంబు సేసె నీకు విజయంబు
 గోరి హితం బుపదేశించు నీగోవిందునివాక్యం బుల్లంఘింపక నీవు నట్ల
 చెప్పుము నీవచనమ్ము నమ్ము నమ్మి యతండు గయ్యంబు సేయఁ
 జేయాడక చెడు నని యొత్తి చెప్పుటయు.

-: ధర్మజుండు ద్రోణునితో నశ్వత్థామ సచ్చె నని యేనుఁగు నెవంబునఁ జెప్పుట :-

సం. 7-184-105

812. క. మది నయ్యిరువురమాటలుఁ
 బదిలంబుగఁ బట్టికొనుటఁ బట్టియు నెట్లుం
 దుది నది యట్టులి కాఁగలి
 యది యై యుండుటను దాని కతఁ డొడఁబడియెన్.

813. ప. ఇట్లు నమ్మితిఁచి

814. క. అన్యతభయము వాణి జయముఁ
 గొనియెడు తమకంటుపెంపు గుదియింపఁగఁ కాం
 డునరేంద్రునగ్రతనయుం
 డనుమానము వాయఁ జెట్టి యస్త్రగురునితోన్.

815. తే. వలయుకొలది నెలుం ీగెత్తి వడ్డసమితి
 యచ్చుపడఁగ నశ్వత్థామ సచ్చె ననియె

811. 1. పలికె - కొన్ని ప్రతులు.

నని పదంపడి యల్లన యతనిచెవికి

¹వినుగ రాకుండఁ గుంజర మనియె నధిప.

816. వ. ఇవ్విధంబునం బలుకుటయు.

817. క. నేలకు నల్లెఁడు పొడువునఁ

గ్రాలుచు మును మెఱయు గురునిరథ¹చక్రము ల

క్కాలంబున సమరజయ

శ్రీలోపము దెలియ ²నంటనిలఁ బడియె నృపా.

818. వ. అప్పుడు.

819. క. తనుఁ జాండుతనయులకు ద్రో

హునిఁగా నక్కుంభజన్ముఁ డూహించుచు న

మ్మును లట్టు నెప్పి రటు గా

వునఁ గాకేమి యిది దగ వవుం బొమ్మనుచున్.

820. కా. భృష్టద్యుమ్నునిఁ జూచుచుఁ రణసముద్రేకంబు శాహాబలా

వష్టంభంబును శౌర్యనిర్వహణగర్వస్ఫూర్తియుం దొంటియు

తృప్తవృత్తింబును దక్కి ¹ప్రక్తి వగ బుద్ధిం బీఁకువీఁ కాడఁగాఁ

జేష్ఠాహీనతఁ బొంది యగ్గురుఁడు సంక్షిప్తాంగుఁ డై యున్నెడన్.

821. వ. అతని¹పధంబునకై పాంచాలవిభుని వేలిమిం బుట్టినవాఁ డగుట నస్పార్ష

తుండు దత్సమయజునితోఁశ్శాహారోషవిశేషాయత్త చిత్తుం డగుచు నమ్ము

హీమరవరుమీదం గవిసి యేసిన ననికి నొల్లని²యుల్లంబును బరుని³యుల్లా

సంబు నహింపలేనిశేజంబును బురికొనిన యతండు వోరం దొడంగిన

దివ్యాస్త్రంబులు ప్రతిభాసింపక యుండె నట్లయినను మనముబలిమికలిమిం

815. 1. తెలియకుండ కుంజర మని పలికె నధిప - ర. కొన్ని ప్రతులు.

817. 1. సత్తమను - కొన్ని ప్రతులు. 2. నట నిఁబడియె - కొన్ని ప్రతులు.

820. 1. ప్రక్తి - కొన్ని ప్రతులు.

821. 1. పధియించుటకై - ఐ. 2. యుల్లం బయ్యను బరని - ప. భ. వ. శ. మ.

3. యశ్శాహంబు - ఐ. త. న.

• బక్రతిబాణంబుల నాతనిబాణబాణాననరథరథ్యసూతకేతనంబులు వొడిసేసె
నాధృష్టద్యమ్ముండు గద గొనినం దునియలు గావించె బలకయు వాలు
నుం గొని వచ్చి యవ్వీరుండు సారథితురంగంబులయంగంబుల వ్రయ్య
నేయఁ దత్కరవాలభేటపాటనంబు సేసి తనువునం జండకాండంబులు నించె
నట్లు నించి నొంచినం గని శినివరుండు గృవకర్ణకృతవర్మలతోడం బెనంగు
చుండియుఁ గ్రూరనారాచదశకం బయ్యాచార్మ్యమేన నిగిడించె నంత
నత్యంతరయంబునం జనుదెంచి యనిలనందనుండు ద్రుపదనందనుఁ గుంభనం
భవుంబారికిం దప్పించుకొని పోయినం బో పొమ్మని పలికి డెదం బెప్పటి
చందం బగుటయు నిశ్చలభావం బొందె నివ్విధంబున నాలుగుదివసంబులు
నొక్కరాత్రియు నేనగుదివసంబులోని రుదగిడియలు నిరుదయొక్కవే లట్ట
తాడ భండనంబు సేసి పాండవబలంబుల నుటుమాడి పేరడవి గొని కాల్చి
పొనుంగువడిన కార్చిచ్చుకై వడిం గుదిసి యమ్మహాత్ముండు.

822. సీ. సంగరంబునఁ దన్వి సని శాంతిఁ బొందిన చిత్తంబుతోఁ దమసేనదిక్కు
గనుఁగొని శివెలుచ నోకర్ణ యోక్యప యోసుయోధన హార

న న్నొత్తి యెపుడుఁ

తెప్పదు రేను నాచే నయినంతయుఁ జేసితి నింక నిశ్చింతవృత్తి
సుగతికిఁ జనఁ గోరి తగ నుజ్జగించెద బాణాసనంబును బాణములును

తే. దెలివి గలిగి మనుం డని పలికి శరశ

రాసనము లీలాడ్చి తేరినై ననఘమూర్తి

యొప్పఁ గూర్చుండి సంభృతయోగనిష్ఠ

నొంది తేజోమయాత్ముఁడై యుండె నధిప.

823. వ. అట్టియెడ దృష్టద్యమ్ముండు గృపాణపాణియుఁ బాదచారియు నై భార
ద్యాజుదెసకుం గవియుటయు నుభయనై వ్యంబుల హాహాకారంబు లెసఁగె

4. నట్లు నొచ్చినం గని - కొన్ని ప్రతులు. 5. దొలంగ గొని పోయినం - కొన్ని
ప్రతులు. 6. దరితోని కాల్చి - బ. శ. ద. న. ల. 7. గల్గి - ఇ.

822. 1. తనసేన, మనసేన - అని పాఠములు. 2. పిలిచి యొక్కర్ణ - బ. ల. వ.
3. వినుడు మీ కొక్క హితము (వు) - టా. చ. య. వ. వీ. శ. ప. 4. నెప్పెడ
నేను - వ. వీ. ప. 5. లిడి తేరినై - పెక్కు ప్రతులు.

నంతం దనువు విడిచి యప్పుణ్యపురుషుండు ప్రకటజ్యోతిరూపంబున నెగసి పరమస్థానంబునకుం జనియెఁ దత్తేజోమూర్తి యేను గంటిఁ గృష్ణార్జున ధర్మనందనకృపాచార్యులునుం గనిరి దక్కటిమానవులు గానకు మరలు సూచి సంతసంబునం బొదలి రట్లడరిన యాద్రువదనందనుండు.

-: భృష్టదృష్టుండు మృతుం డైనద్రోణునికంతంబు దునుముట :-

సం. 7-185-17

824. చ. అరదముపైకి దాఁటి కుపితాత్మత ద్రోణుశవంబు కేశముల్ గరమున బెట్టమర్చికొని ఖడ్గహతికా మెడ ద్రుంచి వైచె న త్వరముగ మాను మాను మనువాక్యముతో నరుఁ డేగఁ దప్పు ముమ్మర యని ధర్మజుండు దివి ముట్టునెలుంగున బిట్టదల్చిగన్.
825. వ. ఇతైఱుంగునం దునిమి యతం డయ్యట్టయుం దలయును ధరణీతలగతంబు సేసె నిట్లు శతవృద్ధుం డగునయ్యస్త్రగురుండు నీదుర్మంత్రంబునఁ ద్రుంగి పోయినం బొంగి పాండవానీకంబు పైకొని తఱిమిన మనమొనలు వెఱచఱచి కనుకనిం బఱచెం బఱచిన మనంబు గలంగి యప్పుడు నీకొడుకు లేటమొగంబులు వడదొరలతోడం గూడఁ దిరిగె నట్టియెడ దుర్యోధన దుశ్శాసనకృపకర్ణకృతవర్మమద్రేశ్వరులు మాతంగంబులం దురంగంబుల ముందఱ వెట్టికొని కటకటా యనుచు నింత వుట్టునే యనుచు నింక నేమి గల దనుచు నెట్లు సేయం గలవార మనుచు నేది దుది యనుచు మరలి మరలి చూచుచుం జనుచుండఁ దక్కినయలంతిమాన్యుమ రెల్లీను దలచీర వాటించు తలంపు లేక యొండొరుల నిలునిలు మని పలుకుచుం గాలు నిలువక పలు
823. 1. నంతకుమున్న - పెక్కు ప్రతులు. 2. పరంజ్యోతి రూపంబున; ప్రకటజ్యోతి స్వరూపంబున - అని పాఠములు.
824. 1. కుటిలాత్మత - ఇ. బ. ద. ల. 2. ద్రుంచెవచ్చిన, త్వరముగ - కొన్ని ప్రతులు. 3. చల్లనుమ్మర - చ. వీ. శ. మ. న. కొన్ని ప్రతులు
825. 1. నిట్లతివృద్ధుం డగు - కొన్ని ప్రతులు. 2. లేదమొగంబులు, వెడమొగంబులు - అని పాఠములు. 3. ను వెర చరచి తలచీర వాటించు - ఇ.

• 4. దిక్కులకుం బాటి రత్తటి నశ్వత్థామ ము న్నొక్కకెలనం గయ్యంబు
సేయుచుండి నీసేన య ట్లగుట గనుంగొని యక్కురువతికడకుం జని
యతని కి ట్లనియె.

826. తే. బలము లిది యేమి నలుగడఁ బాఱఁ జొచ్చె
గర్జకృపముఖ్యు లేటికిఁ గలంగి లేట
మొగము వడి రేల నీవును మున్ను వోరె
నిలువరింపంగ దగియెడు ¹నిలుపిపు లేవ.

827. వ. అని యడిగిన నతం డతనిమొగంబు సూచి యాచార్యులెగుట నెప్పం
బోయి డగ్గతికవడి యూరకుండె శారద్యకుండు వెలువెలం బాటుచు నెట్ట
కేలకు నెలుంగు చెచ్చికొని.

828. సీ. పాంచాలపాండవప్రముఖునైన న్యంబుల ద్రోణుండు బలువిడిఁ
నుక్కటి పాండవు లొక్కచోటికి వచ్చి నిలువరింపంగ లేక ¹తలఁకుటయును
వాయుతనూజఁ డశ్వత్థామ నచ్చెఁ జూ మ్మని కుంభజునితోడ
నాడుటయును
నమ్మాట గొనక ధర్మాత్మజు నవ్వార్త యాచార్యుఁ డేర్పడ
నడుగుటయును

తే. భీముచేత నశ్వత్థామనామగణము
మున్ను ²చచ్చటకతమున నన్నరాధి
పతియు నది నెసముగ నట్ల పలుకఁ జాల
నడలి యతఁ డాయుధంబులు విడుచుటయును.

4. దెనలకుం, దెరంగులం - అని పాఠములు. 5. గలంగుట గనుంగొని - బ. భ.
చ. న. బి. శ. ప. . . . .

826. 1. నేర్పులేవ - ఊ. ఏ. ద. వ. 2. వ వేల, పు లేక - ఇని పాఠములు.

828. 1. ద్రుంచుటయును - నెక్కు ప్రతులు; ద్రుంచుచుండ - వా. 2. కలగుట
యును - కొన్ని ప్రతులు. 3. చచ్చిన కతమున - బ.

389. వ. అప్పుడు

390. క. గురుఁ డమలయోగనిష్ఠం

దిర మై యుండంగ వచ్చి భృష్టద్యుమ్నం

డరదము మీది కెగసి త

చ్చిరోజములు వీటికొని యనిం దునుముటయున్.

391. వ. చెప్పి యప్పుడు భర్మనందనధనంజయులు వారింప నతం డుడుగక యట్లు
సేసె ననియు నెఱింగించి యిట్లు భారద్వాజుండు పడిన బలంబులు విఱిగె
నేమును నిరుత్సాహుల మయితి మేనుంగుపేరినెపంబుగా నట్టిమాట
వుట్టుట కృష్ణకృతం బయినకపటోపాయంబు గానోపు నని యంతయు
నేర్పడం బలికె ననుటయు భృతరాష్ట్రుండు సంజయుదిక్కు మొగం బై.

392. మ. వరదివ్యాస్త్రవిదుండు శాహు¹నుఁ డశ్వత్థామ శ్రీరాముతో
నడిసేయం దగువాఁడు దండ్రీతల పాంచాలాత్మజుం డట్లు ని
ష్ఠురుఁ డై పట్టె ననంగఁ ద్రుంచె నన వింతు² వారితోఁ గూడ నా
తురుఁ డై పోయెనొ పోక నిల్చి వీయలుక³ దోర్దర్పముం జూపెనో.

393. క. తను నాభృష్టద్యుమ్నం
దునుముటకై కోరి కనియె ద్రోణుండు పరమా
స్త్రనిరూఢిఁ బరశురాముఁ డ
తని కిచ్చినయంతవట్టు దన కతఁ డిచ్చెన్.

394. వ. అట్టిజనకు నాద్రుపదనందనుం డట్లు సేసిన నక్కొడు కెట్లు సేసెనో విన
వలెను తెప్పు మనవుడు నమ్మహి⁴తి కతఁ డిట్లనియె.

390. 1. కెగరి, కెగసి, కుటికి - అని పాఠములు; కరిగి - వా. 2. వట్టిదల యనిం దును
ముటయున్ - ఇ. న. ర. ల.

391. 1. యెల్ల నేర్పడం - కొన్ని ప్రతులు.

392. 1. బలు డశ్వత్థామ - కొన్ని ప్రతులు. 2. విలసద్దోర్దర్పముం జూపెనో - ఈ. ఏ.

393. 1. కొనియె - బా. ల.

385. తే. శృవునిపలుకులు విని¹ దట్టకెంపు గదురు
గన్నుగవ నశ్రుజలములు గ్రమ్ముచేరఁ
తాణితలమున నొత్తి యాద్రోణతనయుఁ
డిట్టు లనుఁ దగఁ గౌరవాధీశుతోడ.
386. ఉ. చావులు లేవె యెందు ననిఁ జచ్చుట యొప్పుదె యిట్లు లోకసం
భావిత నమ్మహాత్ముఁ దల వట్టె నొకం డను¹వాఁడిమాట య
మ్రై వడిఁ దాఁకి చిత్తమున కార్తి యొనర్ప సహింసరాదు గా
శిశికి విస నున్ని వాఁ డెఱుఁగఁడే నను నిమ్మెయి భంగపెట్టునే.
387. క. నాదివ్యాస్త్రంబులు తా
హాదర్పము¹నింకఁ గాల్చునా గురుఁ డాణిం
దా దిక్కుమాలి పగతుని
చే దైన్యముఁ బొందె నలె యిసీ యేమందున్.
388. క. దీనికి మూలము ధర్మజుఁ
డానిక్కము గల్గురాజు నని దండితుఁగా
నే నెట్లు నేసి పుత్తునొ
కో నా¹చిత్తము కలంకయును నెవ్వగయన్.
389. ఆ. పుత్రుఁ గమట యెల్ల శత్రునిచేఁ దల
వట్టి తాను దునుమఁ బడుట కయ్యె
నస్త్రగురువ కింక నన నేమి గలదు వా
యిచ్చుతాన కౌరవేంద్ర వినుము.

385. 1. దొడ్డకెంపు - అ.

386. 1. రెవేడిమాట - ఊ, పూద, ర. వ. హ. 2. శిశికి విధి నోర్పువాడ నను నిమ్మెయి
దైవము - వీ.

387. 1. గాల్చు టొప్పు - కొన్ని ప్రతులు; కాల్చు కాల్చు - స. కొన్ని ప్రతులు.

388. 1. చిత్తంబు నలుకయును - కొన్ని ప్రతులు.

840. మ. హరియుం బాండవులుఁ మదియపటుకాహః¹ క్తిదివ్యాస్త్రని
 ర్భరసంతాపపరితు లై యొదుఁగ ఘోరస్ఫారసంక్రీడఁ ద
 త్తురగన్యందవ వారణప్రకరముల్ ద్రుంగఁ విజృంభించెద
 స్సరసంఘంబులు వచ్చి యడ్డుపడిన స్వర్వారదర్శోద్ధతిన్.

841. క. తనుఁ దాన చెప్పికో నుటొ
 వ్పనిపని యగు నై నఁ దండ్రిపరిభవము
 గనలు గదిరి యిట్లంటిని
 విను మే నే మనిన¹ నేమి వృథా² దధిపా.

-: అశ్వత్థామపూన్కివలనఁ గౌరవయోధులు మరల ననికిఁ గడంగుట :-

సం. 7-188-48

842. వ. అని పలికి మఱియు నిట్లను మాతండ్రి నారాయణు నారాధించి
¹యొక్కమహాస్త్రంబు వడనె నది నాకు నిచ్చె నద్దివ్యసాధనంబు వధ్యు
 లవధ్యు లను² విభాగంబు లేక విరోధివిధ్వంసనంబు సేయుఁ దత్ప్రయోగం
 బున జయంబు సేకొనియెదం జూడు మనుటయు నమ్మహిమతియు ననుజాల
 సేనాపతులును శంఖంబులు పూరించి సింహనాదంబులు సేసి మరలిన
 భేరిమృదంగాది తూర్యధ్వనులు నింగిముట్టఁ దురంగరింఖారభనేమిగజపద
 ఘట్టనంబుల నేల గ్రక్కదల మననైన్యంబులు మరలి యురవడించె ననీన
 విని భృతరాష్ట్రండు.

843. ఆ. అట్లు గడఁగుకౌరవాసీకములఁ గని
 పాండుపుత్రు లేమిభంగివార
 లై రెటుంగఁ జెప్ప మనవుడు నమ్మహి
 శ్వరున కిట్లు అనియె సంజయుండు.

840. 1. ముక్త - కొన్ని ప్రతులు.

841. 1. యంత్ర - బ. చ. 2. గా దధిపా - అ. ఆ. న. బ.

842. 1. నారాయణాస్త్రంబు - ఊ. ఏ. ఖ. వ. 2. విభేదంబు, విచారంబు - అని
 పాఠములు.

844. ప. ఇతైః గుణైః గురుబలంబులు పురికొనం గౌంతేయులుం గూడుకొని
నైన్యంబు ¹మనంగతంబు నేసికొని సంగరక్రిడ కమరి రప్పుడు గ్రీడి
నాలోకించి ధర్మతనయుండు.

845. క. గురుడు వడిన నవ్విధమునఁ
బరమభయాకులతఁ బొంది పఱచియు నట వే
తిరిగి కురుబలము పోరికిఁ
గర ముద్ధతి ¹నగ్గలింపఁ గత మెయ్యదియో.

846. క. ఇలయును నింగియు నద్రువం
జలఁగె ¹మహారసము వారిసేవల గురుచా
వలుక నొనర్చిన నక్కడ
బలివుఁ డేతెంచి ²తోడుపడి నడచెనొకో.

847. ప. అనిన విని యమ్మునుజవడికి నతం డిట్లనియె.

848. ఆ. న్యస్తశస్త్రుఁ డైనయాచార్యుఁ జంపిన
నెవ్వ రొక్కొ వారి కివ్విధంబు
బలిమి గలుగఁ జేసి రలుక మై ననుచు నం
దియము పడఁగ నేల తెలియ వినుము.

849. చ. జనకు నధర్మవృత్తి మెయిఁ జంపుటకై తల వట్టె నొక్కరుం
డన విని రిత్త వోవునె మహాద్భుతశౌర్యము నస్త్రవీర్యముక
¹మనము జగంబుఁ గన్నయతిచూనుషవిక్రమశాలి వీని నె
వ్వని ²కెదురంగ రా దనఁగ వ్రాలిన ద్రోణసుతుండు భూవరా.

844. 1. బురికొల్పుకొని - ట. బ.

845. 1. సంఘటింప - అ. ఆ. ట. బ; గవయు తెరంగు - గ.

846. 1. మహాహవము - గు. 2. తోడుపడ నడచె - కొన్ని ప్రతులు.

849. 1. మనము బలంబునుం గల యమానుష - ర. స. హా; మనము చలంబును గలయ
మానుష - కొన్ని ప్రతులు; మనమున నమ్మియుండినయమానుష - చ. 2. కి జయింప
రా దనగ - ద. ప. చ.

850. తే. జన్మవేశన యాతఁ డుచ్చైశ్శ్రవంబు
భంగి ¹హేషించె బృథివి గంపంబు నొంద
నప్పు డతని కశ్వత్థామ యని యొనర్చె
జేరు జనములు విన వశరీరవాణి.
851. వ. అతఁడు సూనె కౌరవనై న్యంబు నిప్పటిసంరంభంబునకుం గారణం బని
చెప్పి పెండియు.
852. ఆ. అనఘ నిన్ను శిష్యుఁడును ధార్మికుండు న
త్య¹వ్రతుండు నని మహాదరమున
నడిగె నీవు ధర్మహానికి నోర్చిన
గురుఁడు నిశ్చయించె గొడుకుచావు.
853. క. చలము గొని యిట్లు వడయఁగ
వలయునె ¹రాజ్యంబు దీన వచ్చినకలిమిం
గలుగునె పెంపుం జేరును
వెలి యైతిమి లోకమునకు వేయును నేలా.
854. వ. అదియునుం గాక.
855. మ. వల దిట్లే లని యేను బేరెలుఁగునక వారించుచుం బాఱఁగాఁ
దల యిట్లేటికె బట్టి తెవ్వ నడిచెక ధర్మ¹ప్రణాళం బెదం
దలఁపం డాగ్రహవృత్తిఁ బార్వతుఁడు దదై న్యంబునం గ్రోధవి
వ్యాలుఁ డై యీతనిపై వడిం బడక యశ్వత్థామ నై రించునే.
856. క. మనసేనల నొక్కెత్తునఁ
గొనఁ దలఁచి కడంగి వచ్చుగురుపుత్రుని మా
850. 1. హేషించె - పెక్కు ప్రతులు.
852. 1. వ్రతుండ వని య. ఘ. త. న.
853. 1. విజయంబు - ర.
855. 1. భుకారం బెదం - ఉ. ఐ. త.

కొన ధృష్టద్యుమ్నునిఁ గా
వను శత్రుమై నీకు నిఘటివారికి నధిపా.

857. వ. అనినం గోపించి యనిలనందనుం డాసంక్రందననందనున కి ట్లనియె.

858. చ. అడవుల నుండుతాపమలయట్టులు వలెగడు రాజనీతి యి
ట్టాడఁబడి చేయ వచ్చి వథ కొల్లమి యొప్పునె ధర్మనిష్ఠ యె
క్కడఁ గల దానభజా ద్రువదకన్యకపాటున కిట్టి వెన్నియుం
గడుకొని చేసినకా మనలఁ గల్గిష మొందఁగ నేర దర్శనా.

859. తే. అరులు మనమీద నురవడి వరుగుదేర
నేము సిడిముడిపడుచుండ నిట్టు లనుట
యొప్పు దురిసినపుండుల మప్పు వెట్టె
దరయ దీనికి నిన్ను నే మందుఁ గార్త.

860. క. కురువీరు లెఱుఁగుదురు వనుఁ
కురువీరులతెఱుఁగు నేనుఁ గొంత యెఱుఁగుదుకా
శర! పరిఘప్రహరణములఁ
బొరిగొనియెదఁ గాక వారిఁ బోనిచ్చెదనే.

861. వ. అని పలికె నప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుండు బీభత్సన కి ట్లనియె.

862. చ. వెరవును లావు లేనిప్రజ వేయువిధంబుల దివ్యశాసని
స్ఫురణము సూపించి పొరిపుచ్చె మహాగ్రత ధార్మికుండె య
గ్గురుఁ డది గాక యే నతనిఁ గూల్చిన పుట్టివవాఁడ నింతవ
ట్టరయక నన్ను నిట్లు నెడనాడుట పాడియె నీకు వాసవీ.

863. క. విశ్వసఖుఁ డగుభగదత్తునిఁ
బితామహుం డైనవృద్ధు భీష్ముని నీ వు
ద్ధతిఁ జరిపుట పుణ్యంబే
ప్రతిపీరునిఁ జంపు లేల పాపం బయ్యెన్.

860. 1. పరికర పరిఘంబుల - వ.

884. క. భూనాథుడు బొంకడు విను

మేనును ధర్మంబు దప్ప నిది యేటికి మి

థ్యానింద శిష్యవంశకుఁ

డైన గురుఁడు నచ్చె గెలుపు మరినై న్యంబున్.

885. ఆ. అనియె ననుడు సంజయున కాంక్షి కేయుఁ డి

ట్లను మునీంద్రజాతుఁ డైన ద్రోణు

నట్లు సేసి యద్దురాత్ముఁ డమైయిఁ శిల్ప

వినుచు నచటివారు గనల రెట్లు.

—: ద్రోణువరిభవంబునకుఁ గోపించి సాత్యకి ధృష్టద్యుమ్ను నాజేపించుట :-

సం. 7-189-8

886. సీ. అనుటయు నాసూతతనయుఁ డన్విభునకు ని ట్లను నతని రూక్షేక్షణముల

నరుఁ డువలక్షించి తొరఁగుకన్నీరితో నిట్టూర్పు నిగిడించి యిట్టి రోఁత

మాట లేటికి నన మాటు వల్కక హరి ధర్మపుత్రాదులు దలలు శివంప

నలిగి సాత్యకి ద్రుపదాత్మజుఁ గనుఁగొని నీజిహ్వా దునియదు నీశిరంబు

తే. వగుల దమైయి గురునకుఁ బరిభవంబు

సేసి యిమ్మైయిఁ బలుకంగఁ జేయునదియుఁ

గలదె యీరాజునన్నిధిఁ గాన బ్రదికి

తింకఁ బలికిన వోరు వ్రేయింతుఁ జమ్ము.

887. క. తనమాతే యని గంగా

తనయు శిఖండియ వధించెఁ దత్కార్యం బా

తనికిఁ బ్రియ మైనఁ బనిచెం

దన మనుమనిఁ బనుపునేత దగదె నరునకున్.

884. 1. శిష్యవత్సరు డైన - చ.

885. 1. బలుకంగ నచటి వారలు గనలరెట్లు - కొన్ని ప్రతులు.

886. 1. కన్నీటితో - ఓ. ఇ. వ; కన్నీళ్ళతో - న. 2. చాల్ప - ర.

868. వ. ఆశిఖండియు నీవు నుద్భవించి పాంచాలకులంబు గీర్తికిం బుణ్యలోకంబునకుం
తాపితి రనిన ధృష్టద్యుమ్నుండు నవ్వుచు నతని నవలోకించి.

869. క. నైరించిన నెఱుంగవు నీ
చారిత్రము దలఁప నన్యశరకృతకరుణ
భూరిశ్రవుఁ జంపి తదియు
వీరస్వవహారమే వివేకవిహీనా.

870. తే. అతఁడు నీటొమ్ము ద్రోక్కిన యపు దొకండుఁ
శేయఁ జాలన యగ్గురుసాయకములఁ
తాండవానీకములు విచ్చి పాట నెన్ని
యెడల మార్కొంటి వాతని నెఱుంగ వెట్లు.

871. క. వలవని ప్రేరిమాటల
నలిగింపకు నన్ను నేమి యాడిన వింకం
దల ద్రెవ్వ నేయుదుం గురు
బల మదె పురణించె బడలుపటుతము రమ్మా.

872. వ. అని పలికిన శినివరుండు రోషారుణితలోచనం దై కోదండంబు రథంబున
నిడి గద వుచ్చికొని మాటల నలిగె దేని వ్రేటున శిఠించెద ననుచు ధరణికి
లంఘించి కవిసిన గని కేశవుండు పనుపం బవనతనయుండు రథంబు డిగ్గి
రయంబునం జని పట్టి యాటడుగులకొలఁది నిలువరించె నట్టియెడ నహ
దేవుం డాకై నేయు నుద్దేశించి మిమ్మును తాంచాలురం గడచినబంధువులు
మాకును మమ్మును మిమ్మును మిగిలినతాంధవు లాపాంచాలురకును
వారలకంటె మాకంటె నెక్కుడు సుహృజ్జనులు మీకును లే కునికి దెల్లం
బిట్టిమీతో మీశరవువడం దగునే యలుక దిక్కు మనునెడ నాధృష్టద్యు
మ్నుండు వడముడితో నతనిం బట్టక విడువుము నాచేశంగాని నీచేశ నిలు

869. 1. వన్యశర కృత - కొన్ని ప్రతులు. 2. వ్యాపారమెయిది విక్రమహీనా-ద. వ.

871. 1. పురుడించె - ఔ. ల.

872. 1. రోషలోహితశేత్రుం దై - పెక్కు ప్రతులు. 2. రేవసదుట - వ. 3. మా
డ(ను)నునెడ - ఉ. ఊ. ఏ. త.

వండు నేనొక్కచేతి భూరిశ్రవుండనే యేల యడిచిపడియెడు నవపుడు
నాభిమనేను బాహువులలోనం దిరుగుడువడుచు నురగంబుచందంబున సాత్యకి
రోజు చున్నం గృష్ణయుధిష్ఠిరు లయ్యిరుపురం బ్రయత్నంబున వారించిరి
తదనంతరంబ.

873. క. భేరిమృదంగశంఖము

హోరవములు నెలంగ బాండవానీకంబుం
గౌరవనై న్యముఁ దాకెను
వారిధి లొండొంటిఁ దాఁకువడు ²పమరంగన్.

874. క. మునుద్రోణునిఁ ¹బొలియించితి

మని పాండవబలము ²బలియు నశ్వత్థామం
గొని కురుసేనయు నత్తటి
నమావగర్వమున నుదృఢాటాటోపమునన్.

875. వ. పెనంగం దొడంగె నప్పుడు ద్రౌణి దుర్యోధనుం గనుంగొని.

876. క. అన్యతంబు పలికి బ్రదికెద

మని చూచినరాజుమూఁక లన్నియు నెత్తై
యనిఁ బడియెడునొ యెమ్మెయి
గనుకనిఁ ¹బఱచెడునొ చూడు కన్నారంగన్.

877. వ. అని పలికి నియతుం డయి యతండు నారాయణాస్త్రంబు ప్రయోగించిన.

878. మ. ధరణీచక్రము దిర్ఘరం దిరిగె మార్తాండుండు గుంతీభవ

త్కిరణుం డయ్యె దిశావితానము వడంకెకా మిన్నదిరృక్ మహి

879. 1. రావము నెలంగ - కొన్ని ప్రతులు. 2. వున గడిమిన్, వున మరలన్ - అని పాఠములు.

874. 1. వధిలుంచెతిమి, బొరియించితిమి - అని పాఠములు. 2. శైల నశ్వత్థామం - వ. పి. శ. ప. కొన్ని ప్రతులు.

876. 1. పోరెడినొ - పెక్కు ప్రతులు.

ధరసంతానము లోలి గ్రక్కదలె నుద్భాంతంబు లై యంబుడు
లొవ్వరలెం గట్టులమీఁద బిట్టపిడుగు శ్రోత్రానైక మహోదగ్రతన్.

879. వ. ఇట్లు భీకరప్రాదుర్భావం బైన యద్దివ్యసాధనంబు మండలార్థవంద్రభల్ల
సారాచతురప్రముఖంబులు ననలమయంబులు నగుననేకదేదీప్యమానమార్గ
ణమూర్తులు గైకొని కౌంతేయనైన న్యసంతానం బంతయు నొక్కసా
యగాఁ గవిసినం గని తెంపుపెంపునం దత్సైనికనికరంబులు వివిధవిశిఖం
బులఁ బరపుచు నయ్యయిముఖంబుల మగిడించుచు బలువునం గడంగినం
బొంగుచు నింగిని నేలను నడుమను నాభీలజ్వాలాచ్ఛటాజటిలంబుగాఁ
బై పయి నడది యమ్మహోస్త్రంబు చతురంగంబులం ద్రుంగించుచు నెదు
రెంతెంత పెనంగె నంతంతియ పేర్చి యేర్పుచుం బఱవం దొడంగిన వమ్మొ
నలు పఱవందొడంగె నప్పుడు నరుం డూరకునికి సూచి నారాయణుండును
నతండును వినుచుండ ధర్మసూనుండు సాత్యకిధృష్టద్యుమ్నుల నాలోకించి
యిట్లనియె.

880. నీ. ఆనభఁ బాంచాలి గాసిసేయఁగ నువేక్షకుఁ డయి చూచె
కొని బాలు నభిమన్యుఁ గూర్చె నించుకవడి యాఁగిన నర్జునుఁ
డగ్నిఁ జొచ్చు
ననువగ మనల నాతనికిఁ దోడ్పడఁ బోవనీ కాఁగె నమ్మొయి నిట్టిధర్మ
పరుఁ డై నకలశసంభవుతోడ సరివచ్చు టుచితంబె యీవచ్చుచుజ్జ్వలాగ్ని

తే. వలని కరిగెద మీరు మీ వాహనులును
బాటిపాం డెక్కడేని నప్పార్థుకోర్కి
యంత సఫలతఁ బొందెడు నచ్యుతుండు
నెట్లు దనకు రుచించెఁ దా నట్లుసేయు.

878. 1. గ్రక్కునం గదలె - పెక్కు ప్రతులు. 2. శ్రోత్రానై న్నమోఘోగ్రతన్ - చ. వ.
(ద్రుతద్విత్వ సంధిగా చూడవలెను;) శ్రోత్రానై న్నితాంతధ్వనిన్ - వీర 3. విమే
ఘోగ్రతన్ - ర; విమోఘోగ్రతన్ - కొన్ని ప్రతులు.

879. 1. భీకరప్రాదుర్భావం బైన యద్దివ్య-పెక్కు ప్రతులు; భీకరాకారంబై దుర్వారం
బయిన యద్దివ్య - వా. 2. బలువునం గడంగిన - కొన్ని ప్రతులు.

880. 1. దనకును రుచియించునట్లు సేయు - పెక్కు ప్రతులు.

881. వ. అనిన విని జనార్దనుండు సత్యుడు దై పెద్దయెలుంగున నెల్లవారును విన
నై నికులారా సామజహయరథంబులు డిగ్గి యాయుధంబులు వెట్టి నిలు
వుండు భూమిగను లగునిరాయుధుల నిమృహాస్త్రం జేమియుం జేయ దది
యెట్లనిన నిట్లగుట దీక్షిక బ్రతివిధానంబుగా దీని నొసంగినమహాత్ముండు
విధియించె ననుటయు సకలజనంబులు నమ్మాట కియ్యకొని యట్లు నేయం
జూచినసమయంబున సమీరనందనుండు.

882. చ. డిగ్గుండు వాహనంబులు గడిందిమగంటిమి గోలుపోవ మీ
రు గడఁక దక్కి పెట్టుకుండు రూపతి నాయుధముల్ మహాస్త్రక
క్తి గెలుతు 'గోత్రభిక్కులికత్తివ్రశరంబులవై భనంబు భూ
రిగదవిహారభంగియు నరిప్రకరంబులు పిచ్చలింపఁగన్.

883. వ. 'అని బరవనంబు సేసి శంఖం బొత్తి మల్ల చటిచి సింహనాదంబు నెరింగ
నశ్యక్తామీకు మార్కొనుటయు నీనవ్వీరుం డదల్పుతో నన్నారయణా
స్త్రంబు నిగుడం జేసిన.

884. క. అనలిఖానదృశము లగు
ననేకతాణములు భీమునరదము వొడువం
గని యమ్మొనయోధులు వా
హనములు వెన డిగ్గిపెట్టి 'రాయుధపా లిలన్.

885. వ. పదాఽజనంబులుం గై దువులు 'వెట్టి రప్పు డద్దివ్యసాధనం వెవ్వరికి కాధ
కంబు గాక యాభీమనేనుచెసకు మొగం బగుటయు.

886. క. వరుండు గని సత్వరంబుగ
వరుణాస్త్రం జేయుటయును వావిరి నది త

882. 1. సంపతక్కులికత్తివ్ర - చ. తి; నేన మత్కులికత్తివ్ర - ఊ. ప. ఖ. చ. శ. మ.
2. ధీరబుద్ధిభూరిగను విహార - తి.

883. 1. ర. ప్రతిలో ఈ వచనము లేదు 2. ను - కొన్ని ప్రతులు. 3. నవ్వీ యశం డ
దల్పుతో - శ. మ. పెక్కు ప్రతులు.

884. 1. రాయుధచయముల్ - కొన్ని ప్రతులు.

885. 1. వైచిర, విడిచిర - అని పాఠములు 2. కమోఘం బగుటయు - ఈ. ఓ. డ. త.

• త్వరుషత మానెడ నట్లుగఁ
బరగిన గురుమకుడు పెద్దప్రబలం జేసెన్.

∴ నారాయణాస్త్రవీడితం డగుభీముఁ గృష్ణార్జునులు రథంబు డిగ్గఁ జేయుట :-

సం. 7-171-12

387. వ . ఇన్విధంబున, నశ్వశ్తామ యమ్మహాస్త్రంబు దీపింపం జేసిన నది పేర్చి
కార్చిచ్చు వొదవుచందంబున నమీరనందనుం జుట్టుముట్టె నట్లు నమరవిముఖు
లై యేమియుం గాకున్న ధర్మనందనాదులను బలిమి వదలనిచలంబున
ననలంబుచేతం బొదువంబడిరవృకోదరునిం గని కృష్ణార్జునులు దేరు డిగ్గి
రిత్తచేతులం బాటి వారుణాస్త్రంబుకతంబునం బెద్ద గాలక యున్నయా
భీముని రథంబు డిగ్గఁ ద్రోవ డిగక విగినన నచ్యుతం డతని కిట్లనియె.

388. తే. ఇమ్మహాస్త్రంబుఁ గడిమిమైఁ గ్రమ్మఱింప
వెవ్వరికి రామిఁ జేసి కా కేము శక్య
మైన నూరక యుండుదు మయ్య వలన
దుడుగు నాబుద్ధి విని డిగమలుకు తేరు.

389. వ. అనుచు నతని నిరాయుధుం జేసి యర్జునుండును దోడ్పడ నరదంబు డిగ్గఁ
ద్రోచె నితైఱుంగునఁ బాండవనై న్యం బంతయు దై న్యంబు నొందుటయు
నారాయణాస్త్రంబు ప్రశాంతిం బొందెఁ దదనంతరంబ.

390. క. హరి వనువ వారిబలములు
పురికొని వాహన విశాసములు శస్త్రాస్త్ర
ద్వరభంగి నొప్పే నడరెం
గురుసేనలమీఁదఁ దూర్యహోషము సెలఁగన్.

387. 1. వదలని ననలంబుచేతంబు - ల. శ. ష. - పెక్కు ప్రతులు. 2. చేతులు మొగిచి రయంబునం బారె - డ.

389. 1. కాంతం బయ్యె, కాంతత నొందె - అని పాఠములు.

390. 1. విలాసములు - కొన్ని ప్రతులు. 2. లెనగన్ - శ. ష. కొన్ని ప్రతులు.

891. వ. ఆసంరంభంబు సూచి సుయోధనుం డశ్వత్థామతో నింకను నమ్మహోస్త్రంబు
ప్రయోగింపు మనుటయు నతం డది పునఃప్రయోగంబున కర్హంబు గా
దట్లయినం బ్రయోగించినవారిని పధియించు నిట్లగుట గురునకు వర
దానకాలంబునం గేశవుం ¹దానతిచ్చెఁ జావోటములు రెండును నొక్కరూప
కావున నమ్మహానీయాస్త్రంబు పగతుర నోడించి యంతటితోడఁ దెగియెఁ
గృష్ణుఁ డీయుపాయంబున నప్పరమసాధనంబు గడపిపుచ్చె మన మేమి నే
యుద మనుచు నిట్కూర్పు నిగిడించె ననవుడు నాంబికేయుండు సంజయుఁ
కి ట్లనియె.

892. క. వారాయణాస్త్ర మిమ్మెయి
వైరిచమూనంచయంబు వధియింపక పో
రారాజును ద్రోణియుఁ దా
రేరూపున సంచరించి రెఱిగింపు తగన్.

893. వ. అని యడిగిన నమ్మనుజువతికి సూతనూనుం డి ట్లనియె.

894. క. ఆమనుజువతికి నశ్వ
త్థామ యటులు నెప్పటయు నతం డన్యాస్త్ర
స్తోమంబునఁ బాండవసే
నామర్దన మాచరింపు నావుడుఁ గడిమిన్.

895. తే. ద్రోణి గౌతేయసేనమై వాణవితతిఁ
బరగఁ జేయుచు నాచార్యమరణ మంత
రంగసంతాప మొనరింప నక్కజముగఁ
దటిమి పాంచాల¹తనయునిఁ దాఁకె నధిప.

896. తే. తాకి యిరువదేనమ్ము లుదగ్రవృత్తిఁ
వేతనితనువునఁ బిఱిపి రయంబు మెఱుఱు
మఱియు నిరువదిమూఁ డుగ్రమార్గణములు
నిగుడఁ జేసిన నాతండు వెగడునడక.

891. 1. దాదిమూర్తి యైన వారాయణుడు - ట. బ. వ.

895. 1. తనయుతో - కొన్ని ప్రతులు; బలిష్ఠుతో - ఊ. ఏ.

897. వ. నిశితనారాచంబుల నొప్పించినం గోప్పించి.

898. మ. గురువుత్తుండు గడంగి సూతాహగలం గోచండముం గేతువుక
ధరణిం గూల్చినఁ జూచి సాత్యకి సుదౌర్దవ్యంబునం దాఁచుడుకా
శర మొక్కంటన మూర్ఖు వుచ్చి వెస భృష్టద్యుమ్ను ఫాలంబు ని
ఘ్నరనారాచహళంబు సేయుటయు వాడుం దేరివై సోలినన్.

899. వ. కనుంగొని రోమ పాదంబులు మనంబునం బెసంగొన గిరిటియు భీమసేనుం
డునుగ గవినినకా తానట యై శిశుపాలపౌత్రుం డగుయువరాజును మాళవుం
డగు సుదర్శనుండును ¹బౌరవుం డగు వృద్ధతత్తుండునుం గూడుకొని
యయ్యేవురు నయిదరుదుసాయకంబు లేయ నక్కుంభసంభవసంభవుండు
వానిం బంచవింశతికాండంబుల ఖండించె నట్లు దొడంగి యందఱకు నన్ని
రూపు లై యేపునం బోరుచుండ ప్రచండభల్లత్రయంబున భుజంబులు
శిరంబునుం దునిమి సుదర్శనుఁ గృతాంతదర్శనంబున కనిచి పౌరవుతేరునుం
దలయును నటికి విశిఖశిఖలం జేదికుమారు ²మ్రుందించి మదంబున సింహ
నాదంబు సేసి శంఖం బొత్తినం జిత్తంబులు గలింగి పాంచాళురుం తాండవ
బలంబులుం జలం బెడలి పాటినం బోక నిలిచి భీమాద్వును లమ్మైన మరల్చి
రప్పడు పాకకాననతనయుఁ డతని నిలు నిలు మని యదల్చి సంరంభవిభ్యం
భికుం డై.

400. క. గురుసత నీదుభుజావి
స్ఫురణము దివ్యాస్త్రపీఠ్యమును గురుధరణి
వరుదెస కూర్మయుఁ ¹జూపితి
²దెరలకమీ యనుడు నతఁడు దీప్తాకృతి యై.

401. మ. నియతిం కావకతాణ మేయుడు మహాగ్ని జ్వాలికామాలిక
ల్పాయనందోహరథప్రజ్వలితదమాలాసదృశత్రేడికా

898. 1. తలయుం - డ. త. 2. ముచేతనేయుడును - ద. వ. ఏ.

899. 1. పౌండ్రకుం డగు - డ. ఏ. 2. సాయకంబుల - కొన్ని ప్రతులు. 3. మర్దించి-
కొన్ని ప్రతులు. 4. లురుం బవమానసూనుండు ల్లోనుగ్గాగ్ల పాణ్డవబలంబులుం-
క. మ. పెక్కు ప్రతులు.

400. 1. జూచెద - పెక్కు ప్రతులు. 2. తిరుగకుమీ - డ. త.

జయముం జేయుచు సర్వభూతభయదాకారంబునం జేర్చి¹య,
త్యయకాలజ్వలనోద్ధతిం గవిసి యేకాతాహిణిం ద్రుంపఁగన్.

402 క. కురుసేన యుబ్ధి యార్చుచు

హరియు నరుఁడు మడియుదురు శరానలశిఖలక

సరి గలరే త్రిభువనముల

గురుమతునకు ననఁగఁ దూర్యహోమము¹లెనఁగెన్.

403. తే. ఎల్లదివ్యబాణంబులు¹బొల్లవోవఁ

జేయునట్లుగ బ్రహ్మ సృజించినట్టి

కీర్తనీయమహాస్త్రంబు గ్రీడి మంత్ర

నిష్ఠ యొప్పఁ బ్రయోగించె నృపవరేణ్య.

404. వ. ఆబ్రహ్మస్త్రంబుచేత నద్భుతం బగునశ్వత్థామయాగ్నేయాస్త్రంబు సంహిద
బగుటయుఁ గైటఖాంతకుండును గిరిటియుం కాంచజన్యదేవదత్తంబు¹ల
పూరించినఁ కాండవనైన్యంబున సింహనాదశంఖభేరిమహారావంబుల
పెరింగఁ గౌరవసేన²లేటమొగంబు వడియె నప్పు డగ్గురునందనుండు.

405. ఆ. తెల్ల మయ్యె నాకు దివ్యాస్త్రబలము లే

కునికి¹ సిగ్గుమాలి యనికి నింకఁ

గడఁగ నేల దీని మడిగెడఁ గా కని

యుల్లమునఁ దలంచి విల్లు వైచి.

406. వ. ఆరదంబు డిగ్గి తొలంగి పోవంబోవ.

401. 1. యంత్యయ - ల. కొన్ని ప్రతులు.

402. 1. లడరెన్ - కొన్ని ప్రతులు.

403. 1. బొల్లవోవు - కొన్ని ప్రతులు.

404. 1. లోత్తిన - కొన్ని ప్రతులు. 2. పెడమొగంబు - కొన్ని ప్రతులు.

405. 1. దిక్కుమాలి - ర.

407. క. జిగి ¹దొలఁకాడఁగ నేలకు

మొగి లోతొకో డిగ్గె నవఁగ ముందటఁ దోచెన్

విగతదుఃఖితత్వభాసుం

డగువేదవ్యాసుఁ డమ్మహాపురుషునకున్.

:- అశ్వత్థామత వ్యాసుఁడు గృష్టాద్ధనులమహిమ సెప్పుట :-

సం. 7-174-18.

408. ప. తోచిన వినయసంక్రమంబులతోడ వినతుం దై గద్గదకంతుం డగుచు
మునీంద్రా మదీయం బగునాగ్నేయాస్త్రంబు ¹వృథ మయ్యె నిది యేమి
మాయయో యెటుంగ సురాసురగంధర్వాదిజాతులకును దుస్సహం
బయినయద్దివ్యసాధనంబు మనుష్యు లగు కృష్ణార్జునుల దహింపఁ జాల
దయ్యె ననవుడు నాతపోధనవర్ధుండు వినుము నీసంశయంబు వాపెద వని
యతని కి ట్లనియె.

409. ఆ. ఆదిదేవుఁ దైన యవిష్టుఁ డఖిలలో

కాఖిరక్షణార్థ ¹మై జనించి

మహితతపము నేసె మైనాకకైలంబు

నందుఁ బెద్దకాల మభవుగుటిచి.

410. సీ. పవనాశనుఁడు మూర్ధ్వతాపంబు నగుచు నన్నారాయణుం డతిఘోరనిష్ఠఁ
జలుపునాతపమున సంతృప్తుఁ దై తాలశశిరేఖ ¹నొప్పారుడముడియును
కూలపినాకాదిసుమేహదాయుధముల వెలిగెడుచేతులు విలసదురగ
యజ్ఞోపవీతసమంచితవతుంబు శోభిల్లఁగాఁ బొడనూపె శంఖుఁ

407. 1. దళుకొత్తగ - ఇ. ట. 2. లకొ యొరగ - పెక్కు ప్రతులు. 3. తనిర్భాసుం
డగు వేద - అ. ఊ. క. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు.

408. 1. నిరర్థక మయ్యె, మిథ్య యయ్యె - అని పాఠములు.

409. 1. మరుగుచెంచి - ఊ. ఏ.

410. 1. నొప్పిన - కొన్ని ప్రతులు. 2. మహితాయుధ - గ. జ. య. వీ. మనిశిత - ఉ. మ.

తే. దప్పుడు పద్మాక్షుఁ డవ్వెరూపాక్షునకు ధ
రాతలము జానుపాడికిరఁబు లొంద
మ్రొక్కి నిలుచుండి నుదుటివై మోడ్చుఁగేలు
భక్తిఁ గదియించి యిట్లని ప్రస్తుతించె.

411. క. స్థావరములు జంగమములు
నీవలనం గలిగెఁ దద్వినిర్మలరజా
ప్రావీణ్యము దగఁ బ్రభువుల
కేవల కై న శీవ యిత్తు మహేశా.

412. క. పురలాదిగఁ గలజీవులు
పురుషార్థచతుష్టయంబుఁ బొంది మఖిత్వ
స్మరణము నొందుట నీదగు
కరుణాతిశయంబు వడసి కాదె కవర్ధి.

413. క. వేదములు ధర్మవాచక
వాదంబులుఁ దద్విలాసవంతం బగుధా
త్రీదేవోత్కరము భవ
త్రాదుర్భావములు గావె శాశ్వతేంద్రధరా.

414. క. వినుఁ దనుఁగా నతినిర్మల
మనస్సమాధిప్రకర్ష మగ్నతవలనం
గనుఁగొని తద్రూపభజన
మొనరించు మహాత్ముఁ డమృత మొందుఁ బశుపతి.

415. వ. అని మఱియు ననేకభంగులం బ్రస్తుతించి దేవా నిన్ను భక్తి భజించు
వాకు ననన్యమిభప్రభావం బొసంగు మని యభ్యర్థించుటయు దేవముఖ్యుం
డగువిష్ణుదేవుం బ్రసన్నభృష్టి నాలోకించి యవ్వరమేష్వరుండు నీవు నర

411. 1. కేవిధమున కై న - బ. వ. 2. పరము లిచ్చి - త. బ.

413. 1. వాక్పయే - స; పాలక వాదంబులు - వ. 2. పార్వతినాథా - త.

414. 1. బినాకి - డి. ఏ.

• 'మరగంధర్వకిన్నరగరుడోరగాదిభూతంబుల నవలీల గెలిచి పరమతేజో
విరాజమానుండు వై వర్తింపుము నీకు వస్త్రంబులకస్త్రంబుల నగ్నిజలంబుల
నశనినార్ద్రంబునను శుష్కంబునను స్థావరంబునను జంగమంబునను జూపు
నోప్పులు లేకుండంగలయవి దొడరిన నన్నైనజయింపు మని వరం విచ్చెం
గావున నన్నారయణుం డవీజయ్యుం డై నెగడె నతనియంద జనియించిన
నరుండును నట్టివాఁ డై కూడి సంచరించునరసఖుం డగునద్దేవుండు నిజ
మాయావిశేషంబుల జగన్మోహనుం డై విహరించు నమ్మహాత్ము లిరువు
రును దానవుల వధియించుటకును ధర్మసంస్థాపనంబు సేయుటకు నై వలసిన
యప్పుడెల్లను జననాదికృత్యంబులు గైకొని వినివోదెంతురు వారలు గదా
యీశ్వష్టార్జును లని చెప్పి కృష్ణదైవపాయనుండు వెండియు నిట్లనియె.

416. క. నీవుఁ దవస్తేజోవి

ద్యావిభవసమగ్రమూర్తి వగు దైవమ నీ

కే వినిపించెదఁ దెలియం

గా విను వారలకు నీకుఁ గలయంతరముల్.

417. తే. శుభ్ర మగు సుర్విమృత్తిక మరుచిరంపుఁ

బ్రతిమ గావించికొని యందుఁ బరము నావ

హించి పూజావిశేషంబు లెల్లఁ జేసి

నీవు దొలుమేనఁ గొలిచితి నిష్ఠతోడ.

418. క. వారలు లింగాధిష్ఠా •

నారూఢుగా నొనర్చి యర్పించిరి భ

వ్యారాధనపరు లై మును

• గౌరీపతి నతులనియమకల్పన ¹వెలయన్.

415. 1. సురాసురగంధర్వ - ల. వ. వీ. శీ. ష. హ. - కొన్ని ప్రతులు. 2. గెలుపు మని-
ల. వ. 3. విజేయుం డై - క. ష. పెక్కు ప్రతులు. 4. విహరింతురు- ల.

418. 1. వేళన్ - కొన్ని ప్రతులు.

419. వ. ఎ తెఱంగునం జేసినను బరమేశ్వరారాధనంబు సర్వార్థసాధనం బగు నందును లింగంబునందుఁ బూజించుట ¹యర్హయం దాధానించుటకంటె ననేక గుణంబు లెక్కుడు గావున లింగార్చనపరు లగువారల ²సర్వారాధకుండ వగు నీకు నెట్లు జయింప వచ్చు మీమీపూర్వజన్మంబులయర్హనంబుల ఫలంబులు దారతమ్యంబులతో ననుభవించవలసదే యని తెలియం బలుకుటయు నశ్వత్థామ పులికాంగుండును సమాహితాంతరంగుండు నై రుద్రునిం దలంచి నమస్కరించి గేశవుం గొనియాడి పరాశరనందనున కభివందనంబు సేసిన నమ్మహాముని యంతర్ధానంబు సేయఁ దానును మరలి వచ్చి నిజ రథారూఢుం డై యరుణగభస్తి యస్తగిరిసమీపంబున కరుగుటఁ గనుం గొనుచుఁ గురువతిపాలికిం జని యతనికిం గాలోచితం బెఱింగించినవాఁ డై బలంబులఁ దివియ నియమించె నట్లు తిరిగి దీనంబు లగు నాననంబులతోడం గౌరవులు విడిదలకుం బోయిరి పాండవులు బహుతూర్వనినదంబులు సింహ నాదంబులుం తెలంగం బొంగారినసముద్రంబుచందంబున నుల్లసిల్లునై న్యంబు మగిడించికొని నిశ్చింతంబు లగువంతఃకరణంబులతోఁ గృష్ణోపలాలికు లగుచు నిజశిఖిరంబులకుం జనిరి తదనంతరంబ ధనంజయుండు.

:- వేదవ్యాసమునీంద్రుఁ డద్భుతనకుఁ బరమేశ్వరుమహిమ నెప్పుట :-

పం. 7-178-2

420. మ. మహనీయాకృతి సయమివ్రవదు ధర్మస్ఫూర్తిసంక్తిర్తనీ
యు హుతాగ్నిప్రతిమానతేజః గరుణాయుక్తుం ¹బ్రహ్మపాన్వయో
ద్యహు నాశ్వర్యకరప్రబోధనిధి వేదవ్యాసుఁ బుణ్యుఁ జయా
వహుఁ డై వచ్చినవాని నాగమమథావాసానాంభోరుహున్.

419. 1. వ్యక్తియందు, ప్రతిమయందు - అని పాఠములు. యవయవసమేతుం డైన యభవు నారాధించుటకంటె ననేక గుణంబు - ట. బ. వ; యెల్లిపూజనంబులకు కారణంబు లెక్కు డగు - యు. న. 2. ప్రతిష్ఠారాధకుం డగు - కొన్ని ప్రతులు. 3. కడకుం - గ. జ.

420. 1. బ్రహ్మపాన్వయోద్యహు - శ. ప. - వెక్కు ప్రతులు; బ్రహ్మపాన్వయోద్యహు - వా. పీ.

421. వ. అంతంతం గనుంగొని యత్వంతవినయసంభ్రమంబులతో దండప్రణామంబు
నేసి యాసనార్హ్యపాద్యాదిపూజనంబుల నారాధించి సమీపభూమిం
గూర్చుండి కృతాంజలి యై సుప్రసన్నం బగునమ్మహామునివదనంబు వీక్షించి.

422. తే. అవధరింపు మహాత్మ కయ్యమున నేను
శాత్రుల నేయఁ బూనుచో సరభసముగ
నడరి ముందట నొకరుఁడు పుడమి నడుగు
లిడక పావకనిభమూర్తి యెనక మెనఁగ.

423. చ. కిరణము లుల్లిసిల్లఁ దనకేల నుదగ్రపుశూల ముండఁగా
బొరిఁబొరి నందు ఘోరముగఁ బుట్టిన శూలవరంపరల్ గరం
బరుదుగ వారి నెల్లఁ దెగటార్చఁగ నే వెనుకఁ శరంబులం
గురియుచుఁ జంపినాడ ననికొందు జయంబు నముద్యుటంబుగన్.

424. క. అప్పురుషుఁ డెవ్వఁడో యని
యెప్పుడు మదిఁ దలఁతు నతని నేర్పడ నాకుం
తెప్ప వలయు నని యడిగిన
సప్సార్థున కిట్లు లనియె నమ్ముని ప్రీతిన్.

425. వ. నీయడిగినయతండు.

426. ఉ. అది¹కి నాది లోకముల కన్నిటికిం బ్రభుఁ డివ్యయుండు వే
దాదివచిత్రవాచక²సహస్రపరిష్కృట³వాచ్యరూపుఁ డం

422. 1. జూచుచో - వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. దినకరప్రతిమూర్తి - ఉ. క. మ. హ.
పావకప్రభమూర్తి - కొన్ని ప్రతులు.

423. 1. జంపె నాగ గయి¹కొందు జయంబు - మ; జంపినాడ నయి²కొందు జయంబు-
అ. ఇ. ఏ. క. కొన్ని ప్రతులు.

424. 1. వలె నన్న పార్థున కప్పుడు మది సంతసిల్లి యమ్ముని ప్రీతిన్ - ఉ. త. 2. మీరన
పుడు - థ.

426. 1. వినాకి - చ. 2. వ్యయుండు - కొన్ని ప్రతులు. 3. సమగ్రపరిష్కృట
గోచరుండు - స. 4. వాచ్యరూపు - అ. బ. ఓ. ట. క. గ; వాచ్యమాను,
కిర్తనీయు, గోచరుడునంహో⁴ - అని పాఠములు; వాక్యరూపు - వా.

హోదశనప్రకారకశుభోదంబకారకదివ్యనామం డం
కాదయితుండు దృఙ్మహితఫాలుడు తోడు భక్తియుక్తికిన్.

427. క. యోగీంద్రుచిత్తకమలా

భోగనాదుమభుండు ప్రోకిపురుషాత్ముడు ని
రోగిగర్వరూపుఁ డవ్య
క్తాగోచరుఁ డధికమలభుఁ డమలాత్ములగున్.

428. ఉ. నీలగళుండు శంకరుండు నిత్యుండు సత్యమరూపుఁ డజ్ఞుని

త్కాలమహానలప్రళమకప్రచురామృతవృష్టివిస్ఫుర
ద్బాలమృగాంకశేఖరుండు దైత్యకుశీప్రసారాక్షియా
లోలవరశ్యకుండు శీశకుండు డమలుండు ప్రియుండు శాంతికిన్.

429. వ. అని ప్రశంసించి కవ్యడి గనినవాడు రుద్రుం డగుటఁ దేటవఱచి దక్షమఖ
మథనత్రిపురమర్దనాదు లగు నద్దేవునిదివ్యలీల లుపన్యసించి మహాదేవకువతి
శివప్రముఖులు లగు తదీయభవ్యనామంబులకుం బ్రవృత్తినిమిత్తంబు లగు
నర్థంబులు దెలియ నీనిర్వచనంబు నేని యట్టిపరమేశ్వరుండు నీకు వరదుం
డయి సన్నిధి నేనె నతనిం గని పెన్నిధిఁ గన్న పేదవోలెం గృతార్థుండ
వై తయ్యంధకామరభంజనుకతంబున గడిందివగ అడంగుదు రయ్యాదిష్ట
ధానుర్దరుం డివిధంబున వైరితంబు కాపాడింప నీకు గెలుపు గొనుట
మకరంబయ్యె నీతపంబుపెంపునం దొల్లి సన్నిహితుం డై నీకుం బ్రియంబుగా
దివ్యాస్త్రంబు లొసంగె నంతటం దనివి సనక యిత్రులుగన భక్తపరాధీన
త్వంబు ప్రకటించె నీవు పుణ్యాత్ముండ వర్షరమాత్ము నాత్మ నిలిపి నమస్క
రింపు మాసర్వలోకశరణ్య శరణంబు సొరు మక్కరుణాకరుండు శరణా

428. 1. దృష్టి - కొన్ని ప్రతులు. 2. ప్రశయ్యాంతకక్రియా - ల. 3. కుశలుండు
గలం డ్భుతావశాంతిన్ - స; డచలుం డమలుండు - ల.

429. 1. కవ్యడిని గనినవాడు రుద్రుం డని తేటవఱచి - వ. వీ. శ. మ. 2. వృత్తవన్నం
బులు నేని - కొన్ని ప్రతులు. 3. మహావీరుండు - కొన్ని ప్రతులు. 4. మహాభా
గుండ - ఇ.

గతులకు నాయురారోగ్యైశ్వర్యాదినకలాభిమతంబులు నిత్యంబులుగాఁ బ్రసాదించు నని నిర్దేశించిన సయ్యర్జునుండు దండప్రణామపూర్వకంబుగా ఖత్తిరసాయత్తం బగుచిత్తంబునం¹ జంద్రధరు వెలకొలిపి సాంద్రానందం బనుభవించి సాత్యవతేయచరణంబుల కెఱంగిన సమ్మనీంద్రుం డయ్యింద్ర నందను నభినందించి ముఖవి గమ్మని దీవించి విజయంచేసె నని యిట్లు సంజ యుండు ధృతరాష్ట్రున కెఱింగించె నని జనమేజయునకు వై శంపాయనుండు సెప్పటయు.

480. క. మునివగ శ్రోణుని¹వృత్తము
 విని శత్రుష్టుండ నైతి విను వేడుక నా
 మనమునఁ దోడ్తో నొడవెడు
 వినిపింపు దగంగ మీఁదివృత్తాంతంబున్.

481. వ. అని యడుగుటయు.

482. చ. అమరకిరీటకోటి¹కలితారుణరత్నమరీచివీచికా
 సముదయభేరి²నోల్లసనచారుపదాంబుజకాంతిపూర దు
 ర్దమ³దనుసూనుసంచయవిదారణ చిత్తవిహార⁴బోధనా
 గమహితనాదనిర్వహణకౌతుక⁵విశ్రుత రక్షితాశ్రితా.

483. క. ¹జనవినుత తాదరాయణ
 మునీంద్ర వాగమృతనిధిసముద్భూతాహ్లా
 దనకీర్తిసుధాకిరణా
 వినతాఖిలభద్రకరణ విశ్రుత²చరణా.

5. నిందుధరు - కొన్ని ప్రతులు.

480. 1 వర్తన - కొన్ని ప్రతులు.

482. 1. ఘటితారుణ - బ. వ. 2. నోల్లసిత - వ. శ. మ. కొన్ని ప్రతులు. 3. దమ జానుకాసన విధానత విత్తవిహార - స. 4. విశ్రుత - అ. ఆ. ఇ. ఈ, కొన్ని ప్రతులు; మిశ్రిత 2 వా.

483. 1. వినుతిపర - క. ఘ. హ; వినుతపర - కొన్ని ప్రతులు. 2. కరుణా - కొన్ని ప్రతులు.

434. మాలిని అమృతమయవిలాసా యాగ¹భాస్వద్విలాసా
విమలహృదయరమ్యా పీతరాగాదిగమ్యా
కమలభవనమస్యా గౌరవాధిక్యశీస్యా
శమదమపరివర్తీ శాశ్వతానందమూర్తి.

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్య
పుత్ర బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతం
బయిన శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతంబున
ద్రోణపర్వంబునందు సర్వంబును
బంచమాశ్వాసము.

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము నందలి ద్రోణపర్వము సంపూర్ణము

434. 1. భాస్వద్విలాసా - వ; భోగోద్విలాసా - వా. 2. విశ్రుతజ్ఞాన రమ్యా - ఏ. ర.
వేదసారానుగమ్యా - వ. 3. సేవ్యా - కొన్ని ప్రతులు.

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతము

భీష్మ పర్వము

గద్య పద్య ప్రథమ పాదసూచి

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
అ		అంబు పవమానసూర్య	42
		అంహోమర్దనుఁ డాజనార్దనుఁడు	94
అంచితతాలకేతు కిరణాళి	11	అకట తండ్రి సచ్చినంత	204
అంత	129	అకట నితాంతలోభమున	87
అంత	176	అక్కట తండ్రిలేని మము	208
అంత	221	అక్కట పూజార్హులగు	88
అంతఁ దెప్పిటి నీకొడుకనికి	86	అక్కడ నడచినం గౌతేయా	214
అంతఁ బోవకసూతు	109	అక్కడి బంధులఁ జంపుచు	87
అంతక విక్రముండు	51	అక్కుమారుండును దుర్ముఖుని	189
అంతకుమున్న భృష్టద్యుమ్ను	188	అగ్గలిక దూది దరికొను	96
అంతకు సేదదేటి	109	అచలనిభుండగు నలంబునఁ	49
అంత నంకుమంతుండు	226	అజాతకత్తున కిట్లనియె	203
అంత నపరాహ్ణాంబయ్యె	58	అ యెడ	16
అంత నపరాహ్ణాంబయ్యె	92	అ యెడ	48
అంత నరుణకిరణుం డన్వర్తాళి	140	అ యెడ	65
అంత నొండొక సారథి	188	అ యెడ	89
అంతయుం గనుంగొని	78	అ యెడ	128
అంత వియత్తలంబుదాత	165	అ యెడ	168
అంత విరాటుండు లయ	123	అ యెడ	197
అందఱమేనుల గంగ్గ	55	అ యెడ	208
అందు నడుమ నరనాథుం	146	అ యెడం గేనుంగొని	50
అంబకై పూసేచచ్చి	11	అ యెడం గురుపితా	159
అంబరము వగులసార్పి	107	అ యెడం గౌరవపై న్యంబు	154

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
అ యెడఁ గృష్ణార్జునులు	28	అతఁ డొండొక విల్లెత్తిన	195
అ యెడ జయద్రథుండు	141	అతనింగాంచి యధిక	208
అ యెడ ధర్మతనయుం	198	అతని కప్పడెదుర	219
అ యెడ ధృష్టద్యుమ్నుండు	76	అతని జయించునంచు	60
అ యెడ నకులనందనుండు	142	అతనితో నిట్టనియె	25
అ యెడ నర్జునుండు	211	అతని మునుమటు	215
అ యెడ నీకొడుకు	68	అతని యరదంబు	78
అ యెడ నీకొడుకు	118	అతని రథరక్షకులు	155
అ యెడ భీష్ముండు	18	అతిగుహ్యంబిది	40
అ యెడ శిఖండి	220	అతి దృఢంబగు పాతు	5
అ యెడ సౌబలుండు	150	అతిరయమున గురుండు	97
అ సంకులనమరంబున	151	అతులిత రథప్రతానో	21
అ సంకులనమరంబున	185	అత్తటి నీతనయుం	186
అ సమయంబున	149	అత్తటి సురభచరాదుల	29
అట్లు దనహరు మేలుచే	59	అత్తెఱంగాచరింపనుం	229
అట్లు దాఁకుటయు బికాంతకు	160	అదలిచిద్రోణుండు భీష్ముండు	85
అట్లు దాఁకుటయు వారల	187	అది యట్లుండెనప్పుడు	161
అట్లువచ్చునా గదఁగని	156	అది యట్లుండె నమానుష	26
అట్లు శ్రుతాయువు మూర్ఛిల్లినం	75	అది యాకాడములెల్ల	147
అడరి కురుసేనచై	215	అదియునుంగాక	215
అడరిన దానవుండు	165	అదియునుంగాక	234
అడరెఁ గాళింగనాయకుం	72	అదియునుంగాక విను	4
అడవి దరికొనిన	106	అది శిక్షగాని రోషంబు	238
అడిదముఁ బలుకయునుం	156	అధిప నానాప్రకార	4
అడుగుటయు నతండతని	145	అధిప నీతనయుండు	28
అతఁడు దానికొక దలఁతక	185	అధిప నీవు సెప్పినట్టిద	13
అతఁడు దివ్యాస్త్రజాలంబు	221	అధిప పాండునుతుల	7
అతఁడు ధన్వీయగుట	163	అధిప భీమసేనుఁ డడరిన	132
అతఁడు నొచ్చిన తఱి	12	అధిప ధౌగీశ్వరేశ్వరుండైన	45
అతఁడు నొచ్చియు నొంటంచె	213	అనఘ నీకెదిర్చియని	31
అతఁడు మఱియును	43	అనయము ముగ్రంబగు	15
అతఁడెంత సాటిచెప్పిన	182	అనల జ్వాలలు వర్షు	42

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
అన విని గాంగేయుడక్కట	81	అనిన విని చిటునవ్వ	87
అన విని నవ్వి పాండవుల	171	అనిన విని దేవకి	88
అన విని నవ్వి యొక్కడు	127	అనిన విని ధృతరాష్ట్రం	27
అన విని భీష్ముఁ దిట్టులను	285	అనిన విని ధృతరాష్ట్రం	45
అన విని యూబిడి నిద్రా	146	అనిన విని ధృతరాష్ట్రండు	102
అనవుడు	178	అనిన విని నదీనూనుండు	161
తీనవుడు	202	అనిన విని నవ్వి యతఁడె	146
అనవుడు ధర్మతనయుండు	61	అనిన విని సీపుత్రుండు	84
అనవుడు నతండు	218	అనిన విని పరాశర	8
అనవుడు నతండు దుర్దమ	188	అనిన విని యచ్యుతుం	40
అనవుడు నవ్వర మేళ్ళరుం	42	అనిన విని యతండ్లట్ల	63
అనవుడు నవ్వులుకులకు	83	అనిన విని యతండ్లట్ల	81
అనవుడు నయ్యిరువురు	191	అనిన విని యతండ్లట్ల	182
అనవుడు నవ్వికవ్వడికిం	206	అనిన విని యతండు	223
అనవుడు నాంబికేయ	186	అనిన విని యనిమిష	68
అనవుడు నేఁదెనఁగఁగ	204	అనిన విని యమ్మనుజ	7
అని తలంచి కుంభసంభవాది	180	అనిన విని యరునుం	91
అని తలంచి తొలంగి	217	అనిన విని యాంబికేయుండు	9
అనితల సీపు పాండు	114	అనిన విని యాంబికేయుండు	25
అని తెలివొందిన మొగంబుతో	208	అనిన విని యా భూపాల	148
అని తెలివొంది పలికిన	285	అనిన విని యోధపీరులం	186
అని దేవానురకోటి	224	అనిన విని వారలందఱు	19
అనినం గోపించి శిఖండియు	209	అనిన విని విష్ణుఁడాజిష్ణుని	66
అనినం బ్రాగ్జ్యోతిషపతి	172	అనిన విని వైచిత్రవీర్యుండు	6
అనినఁ బ్రియమంది నగరికి	180	అనిన విని సంజయుం	4
అనిన గుడాకేళు పలుకు	86	అనిన విని సంజయుం	13
అనిన నట్లకాక యని	114	అనిన విని సంజయుం	34
అనిన నట్లకాక యని	280	అనిన విని సంజయుం	88
అనిన నాంబికేయుండు	18	అనిన విని సంజయుం	151
అనిన నాతని పలుకులు	212	అనిన విన్నప్పుండు	194
అనిన నా సూతనందనుం	186	అనిన విగోకుండు	185
అనిన విని కుంభసంభవుండు	119	అనిన సన్మసాచినమయ	96
అనిన విని కృష్ణం	206		

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
అని నియమించి కొలువు	15	అని యగ్గించిరంత	70
అని నియోగించిన నతం	181	అని యగ్గించె నంత	77
అని పలికి గాంగేయుం	87	అని యతనికి దివ్యదృష్టి	41
అని పలికి గొనయంబు	47	అని యవ్వల నెఱింగించిన	135
అని పలికి దీనమానసుండగు	231	అని యాడుతులువ మాటలు	180
అని పలికినం బిద్ధనాభుండు	175	అని యాతనివలనను	164
అని పలికిన విని	177	అని యిట్లయ్యిరువురు	232
అని పలికిన విని	207	అని యిట్లు నాలవనాడు	114
అని పలికిన కాంతనవునకుం	204	అనియె నని చెప్పిన	161
అని పలికి పారాశర్యం	14	అనియె నప్పుడు గాంగేయుండు	210
అని పలికి పార్థునిం	39	అని యెఱింగించి బ్రహ్మ	117
అని పలికి యచ్యుతుండుచిత	67	అని రట్టియెడ	124
అని పలికి యప్పరమ	45	అనిలజ భీష్ములు దమతమ	121
అని పలికి యలుకవొడమి	178	అనిల తనూజు దొక్కరుండు	159
అని పలికి యూరకుండెం	231	అని వారలవలను సూప	154
అని పలికి సంజయు కరంబు	13	అని వెండియు	28
అని పలికి సంరంభంబున	88	అని వెండియు బుండరీకాక్షుండు	44
అని పలికి సమరప్రకారం	218	అని వెండియు వివిధ	40
అని పలికి సుదర్శనంబుం	94	అని వేడికొని వినతుండయి	116
అని పలుకునంత	197	అని సంజయుండు పలవించు	10
అని పలుమాటలాడి	12	అని సంజయుండు భీష్మా	57
అని పురికొల్పికొని	110	అని సంప్రార్థనంబు సేసి	43
అని ప్రార్థించినం	198	అని సకాతుకంబుగా	143
అని బహుప్రకారంబులం	12	అని సమయంబుసేసి	29
అని మఱియు ననేక	116	అనుచు బిటుశక్తి నప్పార్థుని	225
అని మఱియు నీదృశంబు	40	అనుచు నేచి యెదిరిన	93
అని మఱియును	88	అనుచు మఱియు నయిదమ్ము	210
అని మఱియును	179	అనుచు మొనగడచి	119
అనిమిషులప్పు సూచి	227	అనుచు హగచు పలుకు	189
అనిమొన దేవదానవుల	178	అనుజుండు వడ్డ శంఖుండు	55
అనిమొన నోర్తుభీష్ము	208	అనుటయుఁ గౌరవులును	230
అని యగ్గించినం బొంగి	62	అనుటయుఁ గ్రీడియిట్లు	206

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
అనుటయు నట్లకాక	91	అప్పుడు ద్రౌపదీయులు	183
అనుటయు నతఁడిట్లను	232	అప్పుడు ధర్మజ భీమ నకుల	212
అనుటయు సర్జనుండు	194	అప్పుడు వెక్కండ్రు రథికుల	184
అనుటయు నాతం డిట్లను	114	అప్పు డుఖి దుర్యోధనుఁడతి	111
అనుటయు నా సూతనందనుం	207	అప్పు డుభయనై న్యంబుల	188
అనుటయు నిట్లను గంగా	204	అప్పుడు భీష్ముఁ డెంతయు	95
అనుటయు వై శంపాయను	1	అప్పుడు మధ్యందినమున	187
అనుటయు సంజయుండతని	45	అప్పుడు మన బలంబుల	188
అనుటయు సంజయుండది	25	అప్పుడు రెండునై న్యములు	29
అనుడు దయార్ద్రచిత్తు	43	అప్పుడు శల్యనందనుండు	100
అనుడు నతండు ఘోరముగ	2	అభిమన్యు ద్రుపదసుత	105
అనుడు నతఁడు పాండవా	192	అమరతటినితనూజువై	33
అను నట్టియెడ నర్జునుండు	95	అమరతరంగిణి తనయు	54
అనునెడ శిఖండి చాపము	225	అమరు తొడవుల వజ్రాంకు	18
అనురూపములగు మాతౌడ్డనముల్	65	అమ్మాట మనమునకు	178
అపరాహ్లాసంగతుండగు	129	అమ్ముల నేనుఁగు కొమ్ముల	112
అపరాహ్లాసమయమున	139	అమ్మెయిఁ గౌరవులును	120
అపుడు నేరి భీముఁడతనికి	174	అయిదు నారసముల	75
అప్పలుకు లాకర్ణించి	223	అయిన నీతో నప్పటప్పటి	194
అప్పుడనూపభూపాలుండును	170	అయ్యవసరంబున	111
అప్పు డపరాహ్లాంబయ్యె	110	అయ్యవసరంబున గాంగేయుండు	19
అప్పు డర్జునుండు కేశ	97	అయ్యవసరంబున దుర్యోధనుండు	64
అప్పుడా కళింగవతి	73	అయ్యదవసింహుండు	153
అప్పు డింద్రనందనుండు	147	అయ్యరావతుం డొక్కరుండును	165
అప్పు డిరావంతుండు	163	అయ్యెడ్డుతో నిట్లని	10
అప్పుడు	195	అరదంబు రవము నెలఁగఁగ	107
అప్పుడు	223	అరదంబులు పొడిపొడియై	184
అప్పుడు కృష్ణార్జునులు	35	అరదములు దీవులున్నత	27
అప్పుడు క్రోధముఞ్గను	215	అరదములు రథివరులును	82
అప్పుడు గయ్యంబు సాలించి	57	అరదములు సవర్ణభుతో	1
అప్పుడు గాంగేయుండు నేయు	187	అరిబలంబువై నొక్క దివ్యాస్త్ర	2
అప్పుడు దేవవ్రతుండు	225	అరుణములును సితంబులు	

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
ఇట్టి వానిఁగ నన్ను మీరెఱిఁగి	204	ఇట్లు నిలువరించి	212
ఇట్లు లగుటఁ జేసి యెవ్వరి	89	ఇట్లు నీ కొడుకులు	133
ఇట్లులాడి విదవ నేమియు	210	ఇట్లు నొచ్చిన వికర్ణం	142
ఇట్లతిరథ మహారథులం	169	ఇట్లు వనిచినం బార్థం	229
ఇట్లా భీలంబుగా భగదత్తు	112	ఇట్లు పలువురు ధరణీకులరవ	157
ఇట్లు కర్ణ సౌఖ్యుల	177	ఇట్లు పాండవవ్యూహంబు	169
ఇట్లుక్కు మిగిలి యెక్కిన	163	ఇట్లు పాండవ సైన్యంబు	57
ఇట్లు క్రూర నారాచంబు	148	ఇట్లు విశామహునెత్తి	19
ఇట్లు క్రేడించి గాంగేయు	68	ఇట్లు పుత్రశోకానల	175
ఇట్లు గలయన్ బెరసి	192	ఇట్లు పెక్కుండ్రతోడం	99
ఇట్లు గవిసి	56	ఇట్లు పెద్దయుంబ్రొద్దు	217
ఇట్లు గవిసి	101	ఇట్లు పేర్చి కురుబలంబు	125
ఇట్లు గవిసి	182	ఇట్లు ప్రతిభతురంగ	46
ఇట్లు గాంగేయుఁడేయు	92	ఇట్లు ప్రళయ కాల తాండవం	53
ఇట్లు చిత్ర నేనుండు	157	ఇట్లు బలంబుల నిలిపి	86
ఇట్లు తృప్తి బొంది మందాకినీ	231	ఇట్లు బిల్లిదుండయి	193
ఇట్లు దండనొచ్చినఁ బాండు	169	ఇట్లుభయసైన్యంబులుం	172
ఇట్లు దన్ను బెట్టుగిట్టిన	166	ఇట్లు భానుమంతునంతకు	74
ఇట్లు దటిమి గాంగేయు	216	ఇట్లు భీమసేనుఁ జేరం	135
ఇట్లు దాఁకి తోమరప్రాస	98	ఇట్లు భూచారియయన	164
ఇట్లు దాఁకి విరటు తమ్ముండు	223	ఇట్లు మాటులేక తఱుము	182
ఇట్లు దుశ్శాసనుండు సోలి	213	ఇట్లు మూర్ఖుతుండయిన	152
ఇట్లు దేవప్రతుండు	220	ఇట్లు మెఱుసిన	48
ఇట్లు దొడంగి యుద్ధట	99	ఇట్లు లంఘించి	196
ఇట్లు ద్రుంచి	190	ఇట్లు వడినకొడుకులం	128
ఇట్లు ద్రోణుండు ద్రుపదుం	136	ఇట్లు వఱపిన నతని	131
ఇట్లు ధర్మ తనయుండు	199	ఇట్లు విరథుండునువిభి	150
ఇట్లు ధృతరాష్ట్రునకుం	2	ఇట్లు వెడిలిమకరవ్యూహం	118
ఇట్లు ధృష్టద్యుమ్నుండు	138	ఇట్లు శ్రుతాయువు నేఱువీచిన	74
ఇట్లు ధృష్టద్యుమ్నుండు	100	ఇట్లు సన్నద్ధుండయి	180
ఇట్లు నడచి కురుక్షేత్రంబు	24	ఇట్లు సారథివడుటయు	76
ఇట్లు నిలిపి యార్చి	106	ఇట్లు సునాభుండువడుట	160

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
ఇట్లు ముస్థిరుండై	67	ఇవ్విధంబునం బెప్పిన	40
ఇట్లు సేన మొగ తిరిగినం	122	ఇవ్విధంబునం బెక్కు	217
ఇట్లు సేసిన విని	167	ఇవ్విధంబునంబోరు	174
ఇట్లు సొచ్చి వృకోదరుండు	72	ఇవ్విధంబునం గ్రండు	83
ఇట్లై దిర్ఘినం జూచి	107	ఇవ్విధంబునం బార్థున	44
ఇట్లైసి యార్చి వెండియు	173	ఇవ్విధంబున గజంబులు	168
ఇట్లొప్పి సేనాపతి యగు	24	ఇవ్విధంబున ధర్మనందన	132
ఇతఁడు పాంచాలురాదిగ	180	ఇవ్విధంబునం దాఁకి	107
ఇతని తలంపే నెఱింగితి	30	ఇవ్విధంబున నద్భుత	73
ఇతరేతర శరకృత	184	ఇవ్విధంబున నాచార్యుం	158
ఇత్తటి మనుష్యభువనం	116	ఇవ్విధంబున నాచార్యు	136
ఇత్తెఱంగునం దలపడి	108	ఇవ్విధంబున బ్రతి	22
ఇత్తెఱంగున నిజ పుత్రుఁ	102	ఇవ్విధంబున భూమధ్యంబున	5
ఇత్తెఱంగున నెక్కువ	69	ఇవ్విధంబున విషమం	90
ఇది కృష్ణదైవపాయనుండు	233	ఇవ్విధంబున వృకోదరు	46
ఇది మున్న యెనుద్రోణుండు	161	ఇవ్విధంబున వెండియు	51
ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర	58	ఇవ్విధంబున శతాశీకుం	222
ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర	144	ఇవ్విధంబున శోక	37
ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర	236	ఇవ్విధంబున హిడింబాసూనుండు	170
ఇది యేనుఁ గూడవచ్చితి	135	ఇవ్విధమున నాయితమై	45
ఇదైన సుఖల తనూజుండు	153		
ఇనుమును రాగియుండగరం	8		
ఇప్పుర మోపాయంబు	44	ఈయనతో రణమిప్పుడు	113
ఇప్పుడే నూరకున్నం	93	ఈమనఁ దానుఁ దమ్ములు	108
ఇమ్మెయిఁ గిట్టి వాయుసుతు	161		
ఇరువదేనమ్ముల	67		
ఇరు పురఁ గృష్ణుల	212	ఉక్కటి యెండొకనిరథం	158
ఇలఁగ్రీడగఁ బుట్టిన	117	ఉక్కున మూఁడు లోకములు	87
ఇలఁబడిన సహచరుల	155	ఉక్కు మిగిలి జగతీకులు	154
ఇల భూతి యెగసిన	24	ఉగ్ర గ్రహములు లయకాల	133
ఇవ్విధంబున	101	ఉత్తమ ఉత్రియులనెల్ల	217
ఇవ్విధంబున	114	ఉత్తర సముద్రంబు	8

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
ఉద్యతులై కవలును	48	ఏ నాయుధవ్యాపారంబువలన	204
ఉద్యద్విక్రములైన	81	ఏనిక మదమున	20
ఉన్నచోటన కదలక	86	ఏనుంగు వడిన నచ్చటి	187
ఉపప్లావ్యంబున నితండు	201	ఏనుంగు నెత్తుట గదయుం	106
ఉభయ బలిదీప్త కేతు	27	ఏనుంగుల మదము కావియు	24
ఉభయసేనలుఁ దమ	7	ఏనును నాదళిమున	179
ఉరమునఁ గటిమైఁ దొడల్గిం	107	ఏపున హిడింబసుతుఁడును	170
ఉరవటించు సమయంబున	48	ఏమటి రక్షసాలని	15
ఉఱక నరుఁడట్లు	123	ఏమెల్ల నుండ నీవిట్లుంటి	30
ఉఱక విరాటుబలముపై	56	ఏయుఁడు పొడవుం	226
ఉరి		ఏయుమొక సేర్పుమై	209
		ఏవురు ద్రావదేయులును	142
ఉర్జిత కాత్రవసేనా	86	ఏని గాండివి కురువేన	226
ఎ		ఏని తురంగంబుల	123
		ఏని యా రెంటిఁ దునియులు	225
ఎండిన యడవిన్ దరికొని	58	ఇ	
ఎడఁజొచ్చి చిత్రసేనుఁడు	158		
ఎడనెడఁ బఱవై యొప్పెడి	9	ఇనను గ్రాంచవ్యూహ	64
ఎన్నఁడును మున్నవారల	119	ఇనను నాచేతి బలుపు	211
ఎన్ని శిరముల నభిమన్యు	125	ఇనను నోవిన భంగిని	68
ఏరగలి చిచ్చుగాఱడవి	80	ఓ	
ఎలమి నమస్కరించుచు	199		
ఎలసి పయివారి దంతి	28	ఓంటిమైఁ గళింగు మరవడి	77
ఎల్లభంగుల గురు	39	ఓండొక చాపమెత్తి	71
ఎల్లభువనములను	37	ఓండొరు చండవిక్రమము	69
ఎల్లవారిఁ గాచు	15	ఓండొరుల గెలుచు తలఁపున	1
ఎవ్వతసేని రాక	209	ఓకడొకఁడు పాండువుత్తుల	64
ఎవ్వరికిఁగాఁగ ధరణియు	36	ఓకని నొకని నైదెదు	183
ఏ		ఓక్క విల్లెక్కువెట్టంగ	224
		ఓక్క కరంబు మలంచి	233
ఏచి దుర్యోధనుండును	65	ఓక్కటఁ గడ్డంగి శల్మస్థిని	192
ఏచి దృష్టద్యుమ్నుఁడై దైఱ	49	ఓ	
ఏ నవహఃటిరాత్రి ననుటయు	130		
		ఓర్వరాక దానవోత్తము	169

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
క		కరిఘంటా నిచయస్వనంబులు	47
కంటె గాంగేయు నతని	181	కరిఘంటలు మీద భీముడు	182
కడగి నడచి మాయగావించ	165	కరుల నందడి నొప్పు	22
కడగి సుయోధనప్రభృతి	89	కలయగఁ గరముల	188
కడుఁ బెద్దకాలంబు గాఁగించి	140	కల్పిత దృఢ చతురంగా	17
కడువడిఁ జని యంతంతం	135	కవలుద్దామ పరాక్రమ	208
కడువడితోడ నప్పుడు	120	కవిసి బలముఁ జంపగ	111
కడువెనఁ గవినన	129	కవిసి యుగాంతదండధరు	134
కనక భూషణజాలంబు	16	కవిసి ప్రేసిన గ్రక్కున	102
కన్నాకు మనకు భీష్ముం	15	కాంచనమయవేదికా	16
కనికడు నలిగి సుభద్రా	109	కాంభోజరాజగు సుదక్షిణం	18
కనికృప బాహ్నికాది	170	కారుకొని మేఘమాలా	98
కని కారవపతి దుశ్శాసనుతో	190	కార్పిచ్చు గవిసి మృగతటి	199
కని తమ కించిబలంబులు	82	కాలంబగుటయు నృపులకు	2
కని తే రుప్పరవీడి దోలుకొని	78	కాలుకాలు పెనఁగి కాలు	208
కని యశఁడు చెలిసి నీచే	175	కాల్పఁడే మహనీయభాండవం	178
కని యభిమన్యు ముఖ్యు లవికంపిత	110	కావున	
కని యల్లన నవ్వచు	99	కావునఁ గౌరవపాండవు	9
కనుంగొను జనంబులు	124	కావున నీ యుద్భటరథి	15
కనుగొని కురువతి	120	కిమక వొడవిగంగా	33
కనుగొని కోపంబున	69	కిమ్మిరమర్దనునిచే	143
కనుగొని పార్వతుండపుడు	137	కిరణంబు లడఁగి యంతకు	129
కనుగొని భీష్ముఁడుల్లము	197	కిడొనరించిన వారికి	13
కనుగొని శిఖండి వెన	209	కుంతిసూనుఁడు సింహనాదమున	74
కనుగొని సాత్యకియేనుం	122	కురుపతికిఁ జిత్రసేనుఁడు	124
కనుగొని సైన్యముల్ విటిగి	171	కురుపతియు ననుజవర్గము	221
కప్పారు రేణువు గమలాస్త	47	కురుపతి యొక నారాచంబు	138
కయ్యము సేయక తగు	201	కురు పాండవ సైన్యంబుల	47
కయ్యము సేయ సేసి	197	కురురాజు యోధవీరుల	126
కరదంత కర్ణమస్తక	166	కురువిభుఁడు నగరు పొచ్చియు	176
కరమున నున్న శూలమున	166	కురుసేనఁజూచి యప్పుడు	48
కరికర శీకర తురగో	47	కులగురువృద్ధు నిర్మలచిత్తు	12

[illegible]

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
ఘనమయి తోచుచున్న యది	25	జనియించినంతమండియు	218
ఘనశక్తివై నది	76	జలరుహంబులు పాండవ	57

చ

చండభుజాబలంబు	23
చండవిరోధి తిమిరమార్తాండ	124
చంద్రార్కులు లోచనంబులుగా	42
చలదుర్విధరలీల గ్రాలు	17
చలముకొని యెరుల	19
చాపమువేడ్క బుచ్చికొని	75
చాపవక్త్రుండు భల్లదంష్ట్ర	10
చావును నోపున మన	102
చిచ్చు కన్నుమూసికొని	204
చిత్రసేనుండు సౌభద్రు	159
చిన్నఁబోయి నీకొడుకులు	114
చుట్టరికంబులన్ మనసు సొచ్చి	82
చూడు మాచార్య నీదు	85
చెంగట నభిమన్యుడుపిళ్ళంగ	182
చెప్పిన నతండు వారిం	176
చేకితానుండు గృపునిపై	153
చేదిపతియగు దృష్టకేతుండు	153
చేయంగల పని యెయ్యది	81
చేయదొడంగిన గాంధారేయులు	82
చొచ్చి చతురంగ విఠతులు	140
చొచ్చి ఫితామహులని	118

జి

జంబూనది యచంబరగిన	5
జగములకు నాదికారణమగు	41
జగమెటుగంగ డ్రోణునవు	62
జననాథులపై బెల్లెసిన	147
జననీపంశంబున గల	185

డ

డొల్లెడు తలయును	53
-----------------	----

త

తగని పనియని తలంపక	17
తగునె యర్జున యీ పెంటితనము	38
తడఁబడె దివ్యబాణముల	
తదనంతరంబ	47
తదనంతరంబ	124
తదనంతరంబ యుద్ధిష్ఠిరుండు	62
తదనంతరంబ శస్త్ర	86
తదనంతరంబ సాత్యకియు	
తదవసరంబు నంబతి	84
తదవసరంబున బొదివి	189
తదవసరంబున	78
తదవసరంబున	137
తదవసరంబున నంబర	223
తదవసరంబున నితని	84
తదవసరంబున నుభయ	29
తదవసరంబున వృకోదరుం	172
తదవసరంబున శిఖండి	155
తదవసరంబున సరభసంబున	29
తదవసరంబున సాత్యకి	78
తదవసరంబున సాత్యకితో	21
తదవసరంబున సూక్ష్మజల	224
తనకుఁ జ్రోదల యని	223
తనతన శంఖంబును	85
తనతోఁ గాలువారు సాల	17
తనదు నొప్పున కలుకక	91

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
తన భుజసార మేర్పడంగ	88	తునిసిన వాహా మస్తక	89
తన ముండ్లటియోధులు	131	తురగనికరంబు తోడం	163
తన యర్థరంబు విశోకుడు	138	తూర్పు తలగాంగ నీ సుతు	228
తనయుడు నొచ్చిన	78	(తూలె) నట్లు దూరిన	230
తన విక్రమంబు సేనలు	55	తెరలక లక్ష్మణుండు	126
తనువుధరఁ బొందకుండగఁ	226	తోమ్మిది ఖండములై	8
తన్నుం దాన యువశమీచుకొని	181	తోల్లి గురుండు రానవులతోడి	63
తమకుం దమ యోధవరులకు	224	తోడంబుట్టువుపాటు సూచి	166
తమతమ దేశంబులకై	7	త్రిగ్రహతి మొదలయిన	148
తమ్ములఁ దోలిన నతిరాద్ర	149	త్రుంచి నవ్వుచు	163
తమ్ముల నొంచిన నగ్రజ	157		
తమ్ములు వీగినం బతి	108	ద	
తఱికింకొచ్చి కడంగి	100	దనుజఖండితుండయి పడి	174
తఱిమి వికర్ణదపుడు	142	దనుజవతి యేచి దుర్యో	112
తఱిమి సాత్యకి గృతవర్మ	48	దనుజుండు మాయాధికుఁ డద్భుత	184
తఱిమి సుశర్ముండు రాఁకి	190	దనుజు లొనరించు మాయలు	172
తలఁకెడువాఁడు గాఁడు	118	దనుజేంద్రు నిలుచుట	151
తలకడచి నడచు ద్రోణుని	131	దనుజేశ్వరుండు మాయం	184
తలకొని నీకుం బ్రాణంబులు	178	దాని కతండు చలించక	132
తలవడి నానాస్రముల	123	దాని కయ్యధిష్ఠిరుండు	2
తలవడి యంత్యకాలశిఖ	127	దానికిం గినిసి శినిసుమందు	185
తలవడి యగురు నందను	170	దానికిఁ జల మెడలక	167
తల వ్రయ్యలైనఁ బ్రాణంబులును	102	దానికి ద్రోణకృతవర్మలు	80
రాఁకి యుజ్జ్వలప్రాణతతి	119	దారుణరోషం బడరంగ	196
రాటి సిడము విటిగి	54	దిక్కులఁ దన ప్రాణంబులు	56
రాతల మామలన్ సుతుల	37	దివ్యరథస్ఫార దీప్తిజాలంబులు	21
రాన స్తశిఖరి మఱువడ	198	దుర్యోధను దుర్జయంబున	102
శిమిరము గవిసినఁ బాండవ	176	దుర్యోధను మాటకు భుజ	88
తిరిగిన పందల నేట్టికి	93	దుష్మానన వికర్ణ చిత్రస్థేనులతో	153
తుంగమడువున నాడు మాతంగ	107	దుష్మానన వికర్ణ వింధాను	65
తుండంబులు గావించి	149	దూరాంతిక దుర్గము విస్తార	57
తునిమి తోడన క్రొవ్వార్పడి	169	దైవాధీనము సర్వమున్	234

పద్యము.	పుట	పద్యము	పుట
నీకు మాదెస ననుగ్రహంబు	200	వనుచుటయు నతండు	104
నీకు హృద్ధయవ్యథఁబొంద	48	పరగి తోఁతెంచు పాండవ	172
నీకొడుకు లందఱును	104	పరమ మనులాదిపురుషులు	117
నీతనూభవుండు నెఱిగుఱి	132	పరమేష్ఠి నీవుగడు	117
నీతలంపు తెన్నునీవు	202	పరాక్రమ క్రిడలుసలువు	189
నీదెసఁ గోపింతునె	233	పరి ధానంబును దేరు	16
నీమాట మెయిన చేయుదు	61	పలుపి రథికులను సూతుల	68
నీయడిగిన భంగిన గాంగేయు	115	పలక పఱియలుగాఁజేసి	149
నీయుదయము దైవిక	233	పలకయవాలును గొని	101
నీవు తనూజుల దుర్విన	160	పలు చాయల నొప్పిన	29
నీవు దన్నడిగిన నిజవధోపాయం	202	పలుచోటులఁ బలుభంగుల	98
నీవును ద్రోణుండు గలుగంగా	171	పవనజుండు మూఁడు శరముల	54
నీవు భీష్మున కలికిన	211	పవనసుతుం గళింగ	78
నీవొకరుండు దక్కంగ	207	పాంచాల బర్హర వత్స	9
నెట్టన యాపగాసుతుండు	18	పాండవబలముల యత్యుద్ధండ	216
నెవ్వగ యింత యేలవిను	62	పాండవబలములు దలపడి	221
నేఁటి భంగిసూడ నృపవర	211	పాండవ నైన్యముల్ దలఁగి	92
నేఁడెమ్మెయి నెనను	210	పాండవనైన్య సంఘపరిపాలన	62
నొచ్చియుఁ బెనఁగిన	124	పాండవుల జయింప	146
నొచ్చియు భీష్మునిచై	92	పాండవేయ మాతస్య పాంచాల	211
నోనేసి సూతుహయసంతానము	101	పాండవేయులు మాతస్య	227
		పాండున్యపాలనందనులు	46
		పాండుసుతులేమి భంగి	207
		పాండ్యపతియును గేకయ	23
		పాడియు సత్యముం గలుగు	167
		పాడియు సత్యముం గలరు	115
		పాయవడఁ జొచ్చు గుంపులు	53
		పారాశర్య ప్రముఖోదార	143
		పార్షతుండు శక్తిఁ బరగింప	70
		పలుచుటయ్య నతఁడు	229
		పుండరీకంబు లుద్ధండ	64
		పుణ్యక్షేత్రోత్తంబయిన	1

ప

పండ్రెంటఁ బండ్రెంట	192	పాండ్యపతియును గేకయ	23
పటుదుశ్శాసన బాణపంక్తి	214	పాడియు సత్యముం గలుగు	167
పట్టి పాలార్చెదరు వీరు	119	పాడియు సత్యముం గలరు	115
పతి పురికొలిపిన	106	పాయవడఁ జొచ్చు గుంపులు	53
పత్తియును ద్రోణుండు	99	పారాశర్య ప్రముఖోదార	143
పదంపడి నిటూర్పున్దిగిడించి	173	పార్షతుండు శక్తిఁ బరగింప	70
పదపడి దుర్బోధనుడు	47	పలుచుటయ్య నతఁడు	229
పదిటన్ ధృష్ట్యమ్ముని	101	పుండరీకంబు లుద్ధండ	64
పది వేపురాజులు దన	10	పుణ్యక్షేత్రోత్తంబయిన	1

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
భూరి రయంబున నద్దె	134	మన్యు సముజ్జ్వలుండు	50
భూరి శరాసారంబున	88	మమ్ము నెమ్మి మ్రోగలయ	84
భూరిశ్రవసుడయొక్కటి	127	మరలువుండు పట్టు డిట	128
భూరిశ్రవుండుదొమ్మిది	108	మర్దిత తాప సంకలన	285
భేరి శంఖాదిరవ స్ఫారత	191	మఱియుఁ బెక్కులు లోక	98
		మఱియు నందు నిందును	48
		మఱియు ననేకదుర్ని	219
మందరము మహాంభోనిధి	178	మఱియు నహ్మారుత	28
మకరవ్యూహం బనియెడు	118	మఱియు నొక విల్లుగొను	54
మగఁడు లేనిమగువ	18	మఱియు నొక కంధరము	150
మగధ మహేశుండెచి	105	మలయ మనఁగ శక్తి	74
మణి గణోజ్జ్వలమైన	115	మాకెమ్మెయి సామాజ్యము	88
మదమునఁ గొనలేండు	48	మాటలు పెక్కులాడి	208
మదమున శ్రుతాయువోక్కట	78	మాతస్యకై కేయాది మను	284
మదము మిగిలి కేతుమంతుఁడు	72	మాతస్యకై కేయాది మను	218
మద్రేకుండంత నిలువక	55	మానుగ ధర్మక్షేత్రంబైన	84
మద్రేకున్ వెగడొందనేసె	54	మానుషమేటికి దైవాధీనము	102
మనకుఁ బాండురాజతనయ	14	మిగిలి పవమానసుతుపై	110
మన కుమారులలోన నయ్యనితి	161	మితండ్రి ద్రోణునకుఁ దోడై	182
మన బలంబునందు మంచి	182	మితండ్రి భవత్సుతులకు	48
మనమున భీష్ముడిట్లని	228	మితండ్రి సింహనాదస్థిత	159
మనమున విషాదమడరంగ	199	మీరు నా హితంబు గోరుదురేని	218
మనము పూచిపట్టి	148	మీ పీటకెల్ల మేటివి	154
మన మెల్లఁ బితామహు	181	ముందటి పదుండ్రునానృపు	216
మన మొనఁ గని ధృష్టద్యుమ్నునా	81	మునివరుడైన నారదుఁడు	26
మన మోహరములుసెడి	222	మునుపదివేపురఁ జంపుదు	211
మన యోధప్రకరము	220	మునుపోటులఁ బడినొచ్చట	164
మన యోధులందఱును	212	మును మత్స్య నాథు నగరం	194
మన వారెవ్వరునోర్వె	200	మున్నును నేఁ గారణముగ	200
మన సేనంగలంగ	66	మెఱసి మంజలచారిమై	182
మన సేన పేర్చిపెల్లార్చిన	111	మొగుకులు లేకయు నులుములు	9
మను శేంద్రవినుము	58	మొనల వినోదంబునకుం	89

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
మొనలెల్ల విఱుగ	222	వ	
మొనసి మృగేంద్రు మృగేంద్రుడు	219	వంగాధిపతియు శార్యో	168
మొనసి శిఖండిని మున్నీడి	212	వగవును గోపముం గదుర	128
మోహతమంబు వానె	44	వగవగ నేటికిఁ బార్థుడు	201
		వగవగ నేమియుం దగని	88
య		వచ్చి యిట్లనియె	171
యాదవ కేకయ పాంచాలాదులు	98	వాయువేగంబులైన	76
యుధిష్ఠిరు మొగంబునం	216	వారలండలు నొండొరు	133
		వారల శర నిచయము	99
ర		వారల శర వర్షంబులు	54
రంగత్రుఢన స్తుత్యతురంగ	125	వారికి బాసటయై పాంచాల	103
రక్కసుఁడు విఱిగినం	184	వారి నననేల తొల్లియు	7
రక్తనదులలోన రథయాన	140	వారిరువురుఁ జలమున	84
రథము మీడికిఁ జనుదెంచి	84	వారును ముందటి యార్దురు	98
రథములను సామజముల	188	వారు మహాబలుల్ హరియు	234
రథములు దఱచై చెలువగు	17	వారెవ్వరంచేని వినుము	17
రథస ఊభితమేదిసీ	22	వాహనముఁ దాన నడపుచు	131
రవిఁ గొల్చి యుత్తరాయణ	229	విందానువిందులు గ్రందుగ	51
రాజులు మంత్రులు ననియెడు	13	విందుని సారథినొక	151
రెండు బలంబుల వారలు	27	వికలరథుఁడగు నావృష్టి	123
రెండు వీళ్ల జనంబులు	130	విక్రమ విహారంబున కుం	104
రేపకడ రథసమున	80	విచలద్దండ ధరోపమాశ్రయ	23
		విధిదలక్కుఁ బోయెనపుడు	158
అ		విడువక దావట వలవట	108
ఱిచ్చవడి యుభయబల	47	విధిక్రృతం చెవ్వరో మదుప	132
ఱెక్కలు సించి కంఠమున	66	వినితి గలిగి రక్షించుచు	9
		విని గాంగేయుం డడరిన	75
ల		విని నదియును నెయ్యెడ	14
లలిత పీఠాంబరము	196	విని పాణ్డనుదనులు	83
లస్తకంబున కొలఁదికి	77	విని ఘరాంతకుఁ డితఁడు	202
లోకోత్పత్తి స్థితి విల	1.6	వినుడనున్య లెవ్వరను	15
		వినుఁడు శరతల్పగతుఁడనై	239

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
వినుత ప్రజ్ఞాకాణంబున	138	వేదవ్యాసమునీశ్వరు	18
విను మలుక వోడమి	79	వేటొక విల్లు పుచ్చికోను	141
విను మానుష చతుర్గతి	41	వైరమున నులిచి	40
వినుము	188		
విరథుడై పాలివోని	71	శకుని ప్రతివిందుడైన	50
విరథుడై యభీమన్యు	138	శక్తిద్రుంచి తీవ్రసాయక	128
విరథుడయి మాత్యపుత్రుడు	58	శరముల వేగంబున	108
విఱిగి భవభృతు	139	శరములు కురువతి	149
విఱుగుట నొచ్చుట	150	శరములు మూటం గృపు	100
విల్లుంగేతువుఁ ద్రుంచి	222	శరవేదన సర్వాంగము	230
విల్లును నమ్ములు విడుచుచు	149	శల శల్య చిత్రసేనులు	155
వివిధ సన్నాహాయతముగా	75	శల్యుఁ డుగ్ర కోపంబున	55
వివిధోద్దామ హయావశీ	22	శల్యునారాచ పంచకము	53
వివ్వచ్చు నొప్పు నెంతయు	196	శల్యమీదఁ గవలు	152
విశేషించియుం గౌరవ	8	శాంతనవుం డనేకబల	193
వీకమై నకులునిఁదాడి	48	శాంతనవుండును సముల్లా	224
వీనియందు వివిధమణి	8	శాంతనవుండు దేహో	57
వీర రసాంబు పూరమును	11	శిఖండియు సాత్యకిరథం	149
వీరస్వర్గము ధనముగ	161	శినిమనుమండు నర్దమణి	107
వృద్ధులు గతాయువులు	87	శూలంబున ప్రాడింబుడు	173
వెండియు ధనార్జనంబులు	8	శోణితము వెల్లిగవిన	89
వెండియు నేడు కాణములు	152	శ్రాంతంబయ్యెను వాహన	180
వెక్కినమందుచుఁ గురువతి	164	శ్రీ నిర్మాణ విచక్షణ	59
వెనుకొని విఱిగిన	85	శ్రీ విలసనశ్వగురు	145
వెరవున భృష్టద్యుమ్నుని	101	శ్రీ సంపాది పదాంబుజ	1
వెరవు లావుఁగలుగు	9		
వెఱచఱచి వెగడువడి	107	సంభ్రమమున నవుడు	85
వెఱిగిరి బలములు	98	సకల బంధుజనుల	194
వెలివిడివచ్చు	191	సఖుండు సంబంధి శిష్యుండు	201
వేగ మెయిది వృష్టివీరు	128	సగము నచ్చిన యుడిబలు	89
వేగిన గౌరవాసేనలు	117	సత్యపరాక్రముడగు నీ	61
వేగుటయు సత్వరంబుగ	87	సత్యప్రతిజ్ఞుడవు	200

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
సత్యవతీ వివాహం బొనర్చు	227	సాత్యకి మిరాటుండు	35
సత్యవ్రతుండగు నిమ్మవో	15	సారథి యరదము భీష్ముని	213
సప్తమదివస రజనీ	158	సింహనాదంబుతో భీమసేను	54
సఖయమయి శకునిసైన్యం	85	సురనదీమతుండు పరలోక	205
సమరం బిప్పుడు దనుజులు	208	సురలకు నజయ్యుడగు	232
సమరంబురాజులకు	40	సూతునొక్క వాలమ్మన	70
సమరకౌతుకియైన	30	సేనల నిమ్మై యి భీష్ముడు	222
సమరక్రీడన లీలం	130	సేనాసమేతుడగు నరుపై	148
సమరక్రీడనలిపి	175	పై రింపక యేడ్చె ఊగురు	129
సమరక్రీడా సన్నాహము	17	సోమకమాత్యస్య ప్రముఖోద్ధామ	221
సమరాంగణంబుగడు	121	సోమాస్వయ ప్రదీపకు	57
సరభసముగ సారథి	189		
సరభసుడై యుధిష్ఠిరుడు	49		
సరసిజనాళ్ల బంధుజన	36	హరిదాసు నొచ్చి నొచ్చిన	92
సహోదరులకు సహాయత్వంబు	142	హస్తలాఘవమున నశుల	99
సాత్యకి యప్పడెచి	127	హితమును ధర్మముం దలచి	3
సాత్యకియేచి ధృష్టద్యుమ్నుడును	157	హుంకారములు నదల్పులు	89

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

ద్రోణపర్వము

గద్య పద్య ప్రథమ పాదసూచి

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
అంగద నాథు మ్రింగిన	242	అక్కట పుత్ర నిన్నుగని	397
అంగిరసుం డమరవతికి	457	అక్కట మంద భాగ్యునకు	378
అంత	584	అక్కట రావలవదు	481
అంతంతంగనుంగొని	647	అక్కడ మొగమయ్యు నిక్కడ	488
అంతం బతంగుండు	320	అక్కుమారుండును	365
అంతకంతకుం గదిసి	440	అగణిత దుఃఖాత్మక	362
అంతకు భీమసేనుడు	276	అగునగు మేలుమేలు	576
అంతకు మున్ ఘటోత్కచు	473	అగ్రపుస్తకంబు లర్పించి	406
అంతకు మును భగదత్తుని	308	అచటి రాజులో కమగ్గురు	494
అంతటం దెలిసి యాచార్యుండు	502	అచటు వాసి రయంబున	380
అంతటఁ బోక రత్నమయ	492	అచ్చట నార్కులుఁ దూర్య	550
అంత నవరాష్ట్రాంబయ్యె	278	అచ్చట నై న్యమంతయు	340
అంత నవరాష్ట్రాంబయ్యె	345	అచ్చటి బలములుఁ బ్రభువులు	431
అంత నిలువక	468	అచ్చోటు గదలి వివ్వచుండు	444
అంత నిలువక చలంబున	497	అట ధర్మజ భీమ నకుల	503
అంతరంగంబు నందొక	620	అట్టన నేల మహాబలు	521
అందఱకు నన్నిరూపులై	301	అట్టిజనకు నా ద్రుపద	628
అందఱును జుట్టిముట్టి	489	అట్టి జెట్టి యనిలు	516
అందఱు నొక్క మొగంబై	460	అ నాచార్యుం డసమాన	288
అందు వలపట సిద్ధి	284	అ యెడ	241
అంబపై విదేహ పౌండ్రాది	248	అ యెడ	248
అకట యజాతకత్రుఁడను	260	అ యెడ	274
అక్కట తప్పఁ దలంచిత	379	అ యెడ	276

పద్యము	పుట.	పద్యము	పుట
అట్టియెడ	318	అట్లు చోచ్చు వివర్తనం	429
అ యెడ	348	అట్లు దమలోనఁదగు	394
అ యెడ	349	అట్లు చార్కొని యర్క ప్రకాశు	516
అ యెడ	474	అట్లు నీయొడలుండదేని	529
అ యెడ	502	అట్లు పాండవబలంబులు	553
అ యెడ	547	అట్లు బెట్టెసిన వాసవి	330
అ యెడ	573	అట్లు భీష్మమగు నర్జున	458
అట్టియెడఁ గర్ణుండు	603	అట్లు మర్రించి మగుడు	374
అట్టియెడఁ గేకయ	281	అట్లు విచ్చియుం గూడుకొని	462
అ యెడఁ జతురంగంబులు	445	అట్లు సంధ్యాసమయ	589
అ యెడ గాంధీపముక్త	433	అట్లు సేనాధిపత్యంబు	259
అ యెడ దేవదత్తము	460	అడరి నరేంద్ర కోటి	330
అ యెడ భృష్టద్యుమ్నుండు	625	అడరి యా దివసము	622
అ యెడ నమ్మహానాథుండు	495	అడరెడు నిద్రాభరమున	613
అ యెడ నాకర్ణపట్టి	591	అడవుల దవళిళ	253
అ యెడ నాచార్యుం ధాత్య	441	అడవుల నుండు తాపసుల	633
అ యెడ నీ కొడుకు	563	అడుకులు దిన్నట్లగునే	500
అ యెడ వడముడి	506	అడ్డవడి గురుండు	425
అ యెడ సుఖాహుండు	269	అతండందఱ కన్నిరూపులై	317
అ యెడ సోమదత్తుండు	582	అతండు కేతనంబునకుం	528
అ సంకుల నమరంబున	439	అతండును	425
అ సమయంబున	296	అతండును గోపాటోపంబున	594
అట్లకాక యనుటయు	554	అతండు ప్రణతుండైన	611
అట్లుమగ్రహించిన	406	అతండు మాయావి యగుట	314
అట్లయిన వీడభిమన్యు	593	అతండు రుద్రవరాసే భావంబునం	384
అట్లా చార్యుండు పురికొల్పినం	561	అతండు సూర్యకౌరవ	632
అట్లుంగాక	395	అతండందఱ మార్గణములు	328
అట్లు కురురాజు నొచ్చిన	304	అతండందఱ విశిఖంబులు	343
అట్లు గడంగి	328	అతండట్లచేయే స్పృహమతి	496
అట్లు గడంగు కౌరహాసీకముల్	630	అతడతని వోడ	365
అట్లు గసిమనంగి కిరీటి	293	అతడుగని గంధమాలోర్చిత	547
అట్లు గాసియై కోపించి	498	అతడు నీతోమ్ము ద్రోక్షిం	635

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
అతడునుం బోరి పోరి	658	అధిక తపంబున నగ్ని	970
అతడు మాయాబలోద్ధతి	471	అధిప చెప్పెద నీకు	415
అతడొకటియైన నే నే గతి	476	అధిపతియు నస్త్రిగురుడు	582
అతనిఁ గూల్చె మద్రేకు	589	అధిప నీయోధులయందు	250
అతని కడ నుండి యమ్మహి	957	అధిప సర్వాస్త్రిభూతియై	457
అతని చాపంబుఁగుంతి	504	అనఘ నిన్ను శిష్యుఁడును	632
అతనితో ధృతరాష్ట్రు	974	అనఘవిచార నీవరయు	358
అతని దిక్కును జూడక	945	అనఘ సంశయకహననంబు	383
అతని వధంబునకై పాంచాల	624	అనఘ సరిత్పుతుండు	243
అతని శరాసనంబును	434	అనఘ నిధర్మనందనుని	333
అతని సుతుండులూకుడు	595	అనల శిఖవోని నారసమున	574
అతి కోలాహల వికల	297	అనల శిఖా సదృశములగు	638
అతి తీవ్రమైననీదగు	387	అనవిని కర్ణుఁడిట్లనియె	565
అతిలోక పరాక్రమనిధి	255	అనవిని ధృతరాష్ట్రుఁడిట్లను	51
అత్తఁగ గర్జించెల్లను	519	అనవిని మేను వెంచి	28
అదలిచి లక్ష్మణుండు	342	అనవిని యాంబికేయుండు	331
అది క్రమంబునం జూచెద	402	అనవిని నూతనూనుండు	341
అది యగునైనను	479	అనవుడు	321
అది యట్లుండె	415	అనవుడు	575
అది యట్లుండె	530	అనవుడుఁగర్ణుఁడిట్టులను	576
అది యట్లుండె నాకర్ణుని	517	అనవుడుఁగ్రీడి నీదు	426
అది యట్లుండె నొక్కహితంబు	458	అనవుడు ధర్మాత్మజు	486
అది యట్లుండె మహితాత్ము	314	అనవుడు నతండట్ల కాక	482
అది యర్థచంద్రసాయకంబున	544	అనవుడు నతడమ్మహిపతి	537
అదియునుం గాక	632	అనవుడు నమ్మనుజుపతికి	243
అది యెట్లంటేని	508	అనవుడు నల్లనవ్వె	326
అది యెయ్యదియంటేని	546	అనవుడు నాంబికేయుం	307
అది రవి గ్రుంకుటగా	546	అనవుడు నాంబికేయుండు	518
అది నూతనందనుఁడు	527	అనవుడు నాతఁడిట్లున్న	304
అదె పట్టుపడియె	282	అనవుడు నాతఁడిట్లులను	513
అదె పార్థుండు దనమునుమున	593	అనవుడు నాతఁడిట్లులను	514
అదేపు మద్రేకించి	361	అనవుడు నాతఁడిట్లులను	516

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
అనవుడు నాశఁడిట్లనియె	508	అనిన భీముఁడిట్టులనియె	509
అనవుడు నాశఁడిట్లను	554	అనినవిని కర్ణుండతని	302
అనవుడు నాసూతనందనుం	473	అనినవిని కుటిలంబగు	261
అనవుడు భీముఁడిట్టులను	325	అనినవిని కెంపు	460
అనవుడు వాఁడునగుచు	494	అనినవిని గురుం	320
అనవుడు శినిపుంగవుం	490	అనినవిని జనార్దనుండు	638
అనవుడు సంజయుం	338	అనినవిని ధర్మనందనుం	325
అనవుడు నవిశేష కల్పితం	510	అననవిని ధర్మసూనుండు	328
అనవుడు సూతసూనుం	487	అనినవిని ధృతరాష్ట్రుం	310
అనిఁబడిన రాచకొడుకుల	523	అనినవిని ధృతరాష్ట్రుం	564
అనికోరుటయు	260	అనినవిని ధృతరాష్ట్రుండు	521
అనికొరవులను దక్కిటి	243	అనినవిని నవ్వి నాతో	533
అని చుట్లనున్న రాజుల	389	అనినవిని మనవారలందరు	613
అనిచెప్పి ఘోషాత్కచం	597	అనినవిని మునీశ్వరుం	355
అని చెప్పిన	373	అనినవిని మృత్యుదేవత	359
అని చెప్పిన యమ్మాటబు	609	అనినవిని యతండచ్యుతు	596
అనిచెప్పి సంజయుండు	307	అనినవిని యతండతని	403
అని చెప్పెనట్లుగావున	609	అనినవిని యతండబ్బాహ్నిక	535
అని తెంపునేసి	561	అనినవిని యతండు	280
అని దూఱినం కృష్ణుండు	313	అనినవిని యతండు	29
అనినం గోపించి	633	అనినవిని యత్తపోధనుండు	373
అనినం బ్రీతి చేతస్కులగుచు	404	అనినవిని యుభయమన్యుం	325
అనిన గాంగేయుండు	248	అనినవిని యమ్మనుజవతి	167
అనిన దృష్టదృగ్మున్న పలుకుల	509	అనినవిని యమ్మనుజవతి	631
అనిన చ్యుతుండది	403	అనినవిని యమ్మహాత్ముండు	357
అనిన నట్లుకాకయని	308	అనినవిని యశ్వద్ధామ	580
అనిన నట్లుచేసె	419	అనినవిని యహంబికేయుండు	254
అన నతఁడిట్లను	249	అనినవిని యాఁబికేయుండు	498
అనిన నతనికి సంజయం	426	అనినవిని యాచార్యుం	435
అనిన నమ్మనుజునల్లిభువకు	341	అనినవిని వారలందఱు	332
అనిననమ్మహిపతికి	609	అనినవిని సంజయుం	540
అనిన వొడఁబడి	287		

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
అనిన విని సాత్యకి	477	అని పలికి యమరవరుం	593
అనిన విని శుశర్మ	284	అని పలికి యార్జి	388
అనిన విని సూతసుతు	241	అని పలికి యిట్లనియె	416
అనిన విని సూతసుతు	374	అని పలికి యిరుసులంతలు	570
అనిన విని సూతసూను	388	అని పలికి వాని యాలాపంబు	328
అనిన వెలుకఁ జూటి	382	అని పలికి వారలతో	450
అనిన సంజయుఁడిట్లను	259	అని పలికి వాలుటమ్ములు	314
అనిన సాత్యవతేయునకుం	356	అని పలికి సాత్యకి	533
అనిన సూతనందను	542	అని పలికి స్వప్నంబున	413
అని నారదుండు	372	అని పలికె దదనంశరంబు	375
అని పగతుర యుత్సాహంబు	560	అని పలికె నట్టియెడ	411
అని పనవి వనట	257	అని పలికె నట్టియెడ	529
అని పనిచె నట్టియెడ	623	అని పలికె నప్పుడు	633
అని పలికి	511	అని పలుకుచు నీకొడుకు	422
అని పలికి కార్యదాహంబునం	435	అని పలుకు నంతకుం	302
అని పలికి గాఢ నిశ్చయమున	561	అని పలుమాటలాడి	255
అని పలికి తన సారథిం	245	అని పలుమాటలాడుటయు	522
అని పలికి తొలగిఁ పోవుట	436	అని పాంచాలవరుండగు	286
అని పలికి ధృష్టద్యుమ్నాదులం	609	అని పెక్కు భంగులంతెప్పిన	453
అని పలికినం	252	అని పెక్కు మాటలాడిన	247
అని పలికిన విని	263	అని వెలుచం బలికి	386
అని పలికిన శినిపదుండు	635	అని ప్రశంసించి కవ్వడి	648
అని పలికి నిట్టూర్పు నిగిడితి	379	అని ప్రార్థించుచు దై వంబుల	400
అని పలికి నియతుండయి	636	అని బరవసంబు పేసి	290
అని పలికి పలికి	345	అని బరవసంబు పేసి	638
అని పలికి పారావత	288	అని బహుప్రకారంబులం	398
అని పలికి పార్థం	454	అని బహువిధంబుల	506
అని పలికి బరవసంబు	352	అని భంగించి యూర్పులు	381
అని పలికి మఱియు	381	అని మఱియు ననేక	35
అని పలికి మఱియు	630	అని మఱియు ననేక	3
అని పలికి మఱియును	577	అని మఱియు ననేక	4
అని పలికి యర్జునుండున్న	424	అని మఱియు ననేక	1

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
అని మఱియు ననేక	644	అనియె ధనంజయుండును	597
అని మఱియును	288	అనియె నట్లయ్యిరువురు	533
అని మఱియును	382	అనియె నట్లయ్యిరువురు	581
అని మఱియును	529	అనియె ననుడు సంజయున	634
అని మామఁ బలుకు పలుకులు	577	అని రథంబు పెలుచఁ జన	611
అనిమిషఁడై త్య కింపురుషు	386	అని రాధేయుఁడు పాండు	265
అనిమిష నదీతనూజుఁడు	240	అనిలతనూజు బాణముల	542
అనిమిషనాథుఁడిచ్చిన	611	అనిలతనూజు లావు	397
అనిమిషాసుర యుద్ధమున	389	అనిలసుతుండు సాత్యకి	338
అని మొనదేవ దానవుల	621	అనిలాస్త్రంబు ప్రయోగించిన	293
అని యంత కంత కగ్గరించుచు	382	అని వాసుదేవుఁ జూపిన	553
అని యక్కారవ నై న్యము	613	అని వితర్కించి వివ్వచ్చుండు	309
అని యగ్గించుచు సింధు	451	అని వీడనాడి వెండియు	580
అని యగ్గించె జారణ	441	అని వెండియు	251
అని యగ్గించె నానమయం	387	అని వెండియు	388
అని యడలాని పొగిలి	254	అని వెండియు	400
అని యడిగిన జనమేజయు	239	అని వెండియు	576
అని యడిగిన నతండు	627	అని వెండియు	597
అని యడిగిన నమ్మనూజ	640	అని వెండియు	608
అని యడిగిన నమ్మపే	606	అని వెచ్చనూర్చి యూరకుండి	259
అని యడిగిన నమ్మపేశ్వరు	410	అని వెన నాదివ్య శరం	457
అని యడిగిన నానూత	394	అని వేడికొనిన నయ్యందలు	252
అని యడుగుటయు	5-481	అని సంశ్లాపంబులు పలికి	285
అని యడుగుటయును	408	అని సవినయంబుగా	402
అని యేతని జుత్రుదేశంబున	333	అని సొంపు వినియు	275
అని యనేక ప్రకారంబులం	393	అని హితోపదేశంబు నేసి	612
అని యప్పాంచాల బలంబు	615	అనుచుం గొలుపు గలయం	338
అని యవ్వలను సూపి	571	అనుచుం జేరనడచి	288
అని యిట్లు దన్ను నింశించు	456	అనుచుండి రిప్పుడు	619
అని యిద్విధంబున సల్లాపం	394	అనుచుఁ గ్రూరంబులగు	455
అని యుబ్బుచుండి రిద్విధం	265	అనుచుఁ జదికిలంబడి	378
అని యూబడిల్లఁ బలికిన	390	అనుచుఁ దనయరదం	323

పద్యము.

పుట

పద్యము

పుట

అనుచు నచట నున్న
అనుచు నశీని నిరాయుధుం
అనుచు నయ్యాచార్యులై
అనుచు నాకృష్ణుల
అనుచు నీయోధా వీరులందఱు
అనుచు నుత్సాహరహితంబైన
అనుచు మురారిఁ జూచుట
అనుచు వినోకుండగుటయు
అనుచు సంక్రమాకుల
అనుటయు నర్జునుం
అనుటయుం గురురాజు
అనుటయు గురునందను
అనుటయు ధృతరాష్ట్రుం
అనుటయు ధృతరాష్ట్రుఁడు
అనుటయు నగ్గురుం
అనుటయు నతండు
అనుటయు నమ్మానవపతికి
అనుటయు నమ్మానవపతికి
అనుటయు నమ్మునిప్రవరు
అనుటయు నయ్యచ్యుతుం
అనుటయు నయ్యధిష్ఠిరుండు
అనుటయు నాంబికేయుండు
అనుటయునా సూతనయ్యు
అనుటయు నా సూతనందనుం
అనుటయుఁ బారాశర్యుండు
అనుటయు సంజయుం
అనుటయు సంజయు
అనుటయు హరి ధర్మతనూజున
అనుడుఁ గృపాచార్యుం
అనుడు నతఁడవ్వీభునికి
అనుడు నతఁడు నవ్యుచు

251
639
621
451
449
557
309
363
232
263
250
579
421
540
413
501
323
440
365
607
286
516
634
415
356
464
331
411
577
498
287

అనుడు నతడు పాలు
అనుడు నమ్మేదిసికు
అనుడు నుద్గత మందస్మితా
అనుడు పాలికులైన
అనుడు బిన్ననవ్వలయఁగ
అను నెడఁ జాండవసేనలు
అను నెడ భూరిశ్రవసుం
అను నెలుంగులు నింగిముట్ట
అనువమ హితవిద్యా
అను పలుకులు నీయోధులు
అనుమతుడై విజయుం
అస్సౌతంబు వలికి బ్రదికెద
అన్యత భయము నాజి
అన్నగుమోమును నత్తెలి
అన్నరపతి నరకంబునం
అన్ని విధంబులంబటిచి
అన్య చాపహస్తుడై
అపుడు నీ యగ్రనందను
అప్పలుకులు సహింపక
అప్పు డక్కురుపతి
అప్పు డద్దనుజునితనయుం
అప్పుడమ్మేటి మగండు
అప్పు డశ్వత్థామ నవ్యుచు
అప్పు డశ్వత్థామ యఱువడి
అప్పు డాలోకించి
అప్పు డాలోకించి ధృష్టద్యుమ్నుం
అప్పుడు
అప్పుడు
అప్పుడు
అప్పుడు
అప్పుడు
అప్పుడు
అప్పుడు
అప్పుడు
అప్పుడు
అప్పుడు

539
464
554
281
423
563
534
316
322
450
424
636
623
377
536
559
293
249
442
578
569
511
572
530
305
502
286
289
339
420
489
497

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
అప్పుడు	525	అమృహోగ సముద్ధతిం	588
అప్పుడు	543	అమృహోత్పాతములకు	285
అప్పుడు	585	అమ్మాద్రీసుతుడేవున	588
అప్పుడు	605	అమ్ముకుందుండు గ్రొత్తయై	395
అప్పుడు	624	అమ్మురహరుండు మణియుం	584
అప్పుడు	628	అమ్మెయి సూతుఁడిల్లుటయు	276
అప్పుడు కృపాచార్యుం	579	అమ్మేటి విలుకాని వంచించి	428
అప్పుడు చేకితానుఁడు	507	అమ్మైన సొచ్చుచొప్పు	378
అప్పుడు దన్నుందాన	244	అయ్యంగరాజు తోడం గయ్యము	520
అప్పుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు	270	అయ్యవసరంబున	272
అప్పుడు పాండవయోధు	281	అయ్యవసరంబున	275
అప్పుడు భీష్మలేమి	241	అయ్యవసరంబున	277
అప్పుడు రెండు దెలుంగుల	617	అయ్యవసరంబున	282
అప్పుడు వినియును	473	అయ్యవసరంబున	437
అప్పుడు వేగుల వారలు	387	అయ్యవసరంబున	438
అప్పుడు శత్రుంజయుండును	525	అయ్యవసరంబున	459
అప్పుడు కౌరి పార్థునకు	312	అయ్యవసరంబున	419
అప్పుడు సంక త్తకులు	316	అయ్యవసరంబున	574
అప్పుడు సత్వరుండై	547	అయ్యవసరంబున	587
అప్పురుమఁడెవ్వఁడోయని	647	అయ్యరువురు నక్కజంబగు	594
అబ్బాలుండు	350	అయ్యెడ భేచరులకు	484
అభవుఁడిట్లు అనియె	358	అరదంబుడిగి తొలంగి	642
అభిమన్యుండును భండనంబున	363	అరదంబులు మొదలగు	292
అభిమన్యుడిల్లిన నర్జును	399	అరదము డిగి శీవగమనా	444
అభిముఖ సంవృత్తములకు	388	అరధము డిగి యప్పటు	512
అమర కిరీట కోటి	5-432	అరదము పైకి దాటి	626
అమరనదీతనూజు	240	అరదము మొదలైన	600
అమృతమయమగు నుల్ల	406	అరదములు చిత్రగతులం	524
అమృతమయ విలాసాయాగ	5-434	అరయ్యంగ బంధు కోటులకు	248
అమృతుజవిభుల బిహు	341	అరగి తురగముల	516
అమృహాపీరున కనతి	418	అరుగఁగ సుదర్శనుండను	495
అమృహీవతి యమృహాత్మ	558		

పద్యము

పుట

పద్యము

పుట

అరుణాశ్వములు రుచిర
అరుల కభేద్యంబగు
అరులు మనమీడ నురవడి
అర్జునుండతని నేడమ్మల
అర్జునుండను పర్జన్య
అర్జునుఁ జంపుడు మతని
అర్జునుఁడొంటి వోయెనని
అర్జును ప్రతిస చిత్తంబున
అర్థి విశ్వావసుం డాదిగా
అఱి ముఱిఁద్రెక్కెదేరులు
అఱిముఱి నిరువుర
అఱిముఱి నొండరు ప్రేసిన
అఱిముఱి ప్రేసినఁ బలకం
అఱువది యఱువది యుమ్మల
అలఘు తపంబులం
అలఘుబలుడు కై నేయుండు
అలఘువిచార యట్ల
అలరు మొగము తోడ
అలవి యెఱుంగ కిమ్మొయి
అలవుఁ జలంబు శార్దూమను
అలిగి కృష్ణ తమ్ముడతని
అలిగి గురుండు ధర్మజు
అలిగి గురుండు శక్తి
అలిగి దశార్ణభూరమణు
అలిగిన గాండీవి యము
అలిగి నరుండు భీముండు
అలిగి భాణశతంబున
అలిగి యవుడు గజచి
అలిగి వెడఁదవాతియమ్మున
అలుఁగు చెక్కలుగార జేసి
అలుఁగు టమ్ములదాఁకిన
అలు కొందు మనముతో

249
582
833
431
433
285
507
412
388
458
524
277
274
543
398
477
402
375
263
382
503
465
493
305
421
582
527
458
591
489
311
305

అవధరింపు మహాశ్మ
అవధానాయ త్తంబగు
అవుడుగజచి యెఱుంగు
అవ్వలి పై నికులడలఁగ
అవ్విధం బిద్ధివ్యాత్రు
అవ్విధమునఁ బల్కి
అవ్యక్త మప్రమేయము
అశని కరణి వచ్చి
అశ్వశ్తామ సచ్చెనని
అశ్వ సుభట తపల
అస్తమయమునకు మును
అస్త్రశస్త్రంబుల నధికుండు

647
386
385
393
406
502
405
430
622
296
390
254

ఆగ్నే యాస్త్రము ద్రోణుడేసిన
ఆచక్రం బిట్లయిన
ఆచార్యపుత్రు సస్త్రప్రభావం
ఆతండు ప్రీతుండయ్యె
ఆతఁడట్ల చేయ నరవాయి
ఆతఁడు వాఱినందెరులు
ఆతనిఁ జూచి కన్నుఁగవ
ఆతనికి సంజయుం
ఆతని పడుట గనుంగొవి
ఆతని వెనుకొన నాచార్యు
ఆదికి నాదితోకముల
ఆదిదేవుడైన యవ్విష్ణు
ఆధర్మనందనుండు
ఆధర్మసూనుఁ గయ్యంబున
ఆనంబునఁ గ్రోధ
ఆననముల్లు వెల్లువెల్లిం
ఆనరుఁ డెప్పుడు మము
ఆనరు నేనొకండన

443
471
457
542
309
314
520
540
306
299
647
643
564
281
517
376
284
247

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
ఇట్లు సురబలంబు	571	ఇట్లు పురంబు వెడలి	244
ఇట్లు వంశీశర్మరు లురవడించి	443	ఇట్లు పూర్వవైరంబునలంచి	344
ఇట్లుండ్రపాత్రుడు గోసలేంద్రుని	344	ఇట్లు పెక్కండొక్క పెట్ట	461
ఇట్లు కాంభోజపతివడుట	431	ఇట్లు పెద్దయుండ్రొద్దు	277
ఇట్లు కృతవర్ధవిరథుండైన	490	ఇట్లు ప్రచండమూర్తియై	545
ఇట్లు కృపాచార్యుండు	553	ఇట్లు ప్రణమిల్లిన	555
ఇట్లు గడంగినంబ్రత్యర్థి	578	ఇట్లు ప్రళయ సమయ	335
ఇట్లు గదాద్రుంచిపై పై	523	ఇట్లు ప్రాధుండై కామినీ	614
ఇట్లు గనుపుకొట్టు	420	ఇట్లు జాణజాలంబులం	485
ఇట్లు గాంధారపతివడుట	592	ఇట్లు భయభ్రాంతులైన	290
ఇట్లు గెలిచి వచ్చియు	357	ఇట్లు భవదాత్మంజుండు	520
ఇట్లు గోవిందునకుఁ గునుమా	430	ఇట్లు భీకరప్రాదుర్భావంబైన	637
ఇట్లు ఘటోత్కచుండు వడిన	608	ఇట్లు భీమసేనుసేపు	307
ఇట్లు చతుర్దశ సహస్ర	308	ఇట్లు భోజపతింగ్రూర	423
ఇట్లు దంఢిని భగదత్తుని	313	ఇట్లు మండలప్రచార	290
ఇట్లు దఱిమెనేని యిప్పుడ	596	ఇట్లు మనసై న్యంబు	305
ఇట్లు దల దునుముటయు	444	ఇట్లు మశ్యానుజుండుదాఁకిన	589
ఇట్లు దలవడి శల్యసమీర	276	ఇట్లు మాయగైకొని	602
ఇట్లు దాడియతనిపై	318	ఇట్లు మార్కొనుటయును	431
ఇట్లు దుశ్శాసనుండు దలవడి	422	ఇట్లు మూఁకలంగలంచి	334
ఇట్లు దెలివొంది యొండొరు	289	ఇట్లు మూర్ఖిల్లిన దుశ్శాసను	333
ఇట్లు దొడంగియయ్యిరువురు	471	ఇట్లు మూర్ఖిల్లుటయు	564
ఇట్లు ద్రుమసేనుండు సచ్చిసం	593	ఇట్లు మేలుకని తగుతెలుగు	410
ఇట్లు ద్రోణధృష్టద్యుముఖులు	438	ఇట్లు వరుణతనయుండు	431
ఇట్లు ద్రోణుండు బరవసంఘ	474	ఇట్లు వాటి చిత్రసేను	492
ఇట్లు ధర్మజుని యొద్దవాని	237	ఇట్లు విగతసాధనంజెసి	505
ఇట్లుద్దళుండై యగ్గురుండు	230	ఇట్లు వికలసాధనండై	338
ఇట్లు నారాయణమారుత	433	ఇట్లు విరథుండయి	472
ఇట్లు నిల్వవరించినిటలంబున	510	ఇట్లు విరథుండును	453
ఇట్లు పరవసుండైన	335	ఇట్లు విరథుండైవేణానుం	507
ఇట్లు పాండవ బలంబులు	303	ఇట్లు వివ్వచ్చుండుపేర్చిన	595
ఇట్లు పాండవాగ్రజుండు	467	ఇట్లు వీరకేతుండువడినం	501

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
ఇట్లు వృషసేను సరదంబు	339	ఇతైఱంగునం దునిమి	628
ఇట్లు శిఖండి గండ డంగి	489	ఇతైఱంగునం దెరలచుం	483
ఇట్లు శినిపుంగవుండు	440	ఇతైఱంగునం దేరివయి	492
ఇట్లు శిఖిరంబునను	282	ఇతైఱంగునం బాటిన	498
ఇట్లు శిఖిరంబున నుండి	240	ఇతైఱంగునం గర్జుండు	589
ఇట్లు శార్దూపారసంపాదిత	351	ఇతైఱంగున గెలుపోటమి	620
ఇట్లు సదృశంబులగు	619	ఇతైఱంగున ద్రోణాచార్యుం	484
ఇట్లు సని యుధిష్ఠిరుండు	584	ఇతైఱంగున నెఱిగలిగి	616
ఇట్లు సన్నద్దులై వెడలి	241	ఇతైఱంగున సేయుటయు	423
ఇట్లు సమ్మతించి	628	ఇతైఱంగున సింధురాజు	338
ఇట్లు సహదేవుం బొదివి	588	ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర	322
ఇట్లు సాత్యకి చేతంజచ్చిన	587	ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర	408
ఇట్లు సింహనాదమిచ్చిన	513	ఇది శ్రీమదు భయకవిమిత్ర	483
ఇట్లు సువిహిత సంధానుండై	619	ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర	331
ఇట్లు సేదచేర్చి	448	ఇదె యొక పిన్నవాఁ డడరి	325
ఇట్లు సేయఁ జాలవై తేని	500	ఇన తనయ సహిత	403
ఇట్లు సేయ నైతివేని	386	ఇన మండలంబు మఱవడ	546
ఇట్లు సౌభద్రుఁ జెనయం	327	ఇనుఁ డస్తమింపకుండఁగ	401
ఇట్లు హార్తిక్యు బలువిడి	488	ఇను గబిఁచు రాహుక్రియ	333
ఇట్లేకాఁజెప్పిడి బలవయం	572	ఇబ్బంగి మథయనై నికులుమ	294
ఇట్లేవు మెఱయ నిరువురుం	600	ఇమ్మహాస్త్రంబుఁ గడిమమై	639
ఇట్లేయు నా సూతనందను	527	ఇమ్మొయిఁ గృతార్థంబయిన	291
ఇతఁడున్నయంతసేపును	286	ఇమ్మొయిఁడమ్మొనిం దునుము	334
ఇతఁడువడినప్రజవిచ్చును	453	ఇమ్మొయి న్నదృశవిక్రమంబున	484
ఇతనికి నితండ యితనికి	276	ఇమ్మొయి బాలుఁ డొక్కరుఁడ	341
ఇతని వధియించుటకు	584	ఇమ్మొయి వేగినఁ బాండవు	409
ఇతైఱంగున	349	ఇరువది యేవురు పాంచాలురు	474
ఇతైఱంగున	445	ఇరువది యేవురున్నవర్ణిత	370
ఇతైఱంగున	453	ఇరువాఁగును చార్కొని	294
ఇతైఱంగునం గురుబలయి	631	ఇరువే యుద్భటరథముల	289
ఇతైఱంగునం జేయిగా	293	ఇలయును నింగియు నద్రువం	631
ఇతైఱంగునం దునిమి	310		

పద్యము

పుట

పద్యము

పుట

ఇవ్విధంబున	444
ఇవ్విధంబున	595
ఇవ్విధంబునం గడంగిన	491
ఇవ్విధంబునం గుంభ	424
ఇవ్విధంబునం గృహశ్వత్థామ	545
ఇవ్విధంబునం ద్విదంగి	267
ఇవ్విధంబునం బలుకుటయు	624
ఇవ్విధంబునం బాండవాగ్రజం	800
ఇవ్విధంబునం గడిసి	349
ఇవ్విధంబునం గురుసేనం	446
ఇవ్విధంబునం దనచేరువకుం	500
ఇవ్విధంబున ధనురాచార్యు	512
ఇవ్విధంబున నడ్డపడి	337
ఇవ్విధంబున నత్తపస్వి	378
ఇవ్విధంబున నయ్యోధ	328
ఇవ్విధంబున నరిగి	376
ఇవ్విధంబున నశ్వకుండు	329
ఇవ్విధంబున నశ్వత్థామ	639
ఇవ్విధంబున నసమసమర	294
ఇవ్విధంబున నాలింగనంబు	556
ఇవ్విధంబున నిజరథంబు	494
ఇవ్విధంబున నుత్తమోజాని	429
ఇవ్విధంబున ముఱుమాడ	483
ఇవ్విధంబున మన దిక్కున	470
ఇవ్విధంబున రాధేయుండు	605
ఇవ్విధంబున రాధేయుం	579
ఇవ్విధంబున రౌద్రరసంబు	443
ఇవ్విధంబున విజృంభించి	291
ఇవ్విధంబున విజృంభించి	596
ఇవ్విధంబున విరటాండు	590
ఇవ్విధంబున విరాటద్రుపదులు	617
ఇవ్విధంబున వెండియుం	496

ఇవ్విధంబున వైరివధం	582
ఇవ్విధంబున సంకులసమరంబు	421
ఇవ్విధంబున నైన్యంబు	385
ఇవ్విధంబున నైన్యంబు	427
ఇవ్విధమున నైంధవు	552
ఇవ్విధమున నైంధవుతల	549
ర	
ఈతఁడు మీకు నావదల	452
ఈ తల పుడమిం బడనీక	548
ఈ ప్రతిని యెట్టి తెఱఁగున	393
ఈ భంగి నీవడంగుట	514
ఈ మేలు ప్రజ కొనర్చిన	375
ఈ యధర్మంబునకు వెఱుగు	360
ఈ యితిహాసం బాయువు	363
ఈ యొడ్డు భేదింప నేమెవ్వరము	324
ఈలోక మెల్లఁ బాడిల్లును	398
ఈగును రోసముఁ గలదు	358
ఈ సేనలు భేదించి భుజా	480

ఉ

ఉక్కును నప్రబలము	383
ఉదయధరణీధరంబుపై	410
ఉన్న సమయంబునలజ్జా	283
ఉభయబలంబులుఁ బురికొని	319
ఉభయబలంబులుఁ బుకొని	438
ఉరగాంగన నలిఁ బట్టెడు	275
ఉరవడిఁ దాఁకుటయ్యును	565
ఉఱక య్యురంబు కావలవులు	342
ఉఱుముచు నెల్లెడం	256

పద్యము

పుట

పద్యము

పుట

క్రి

దూరక బవరంబు తెలుంగు

522

ఏచి నరునకు సాహాయ్య

538

ఏడుదీవుల్ల యందు

387

ఏను జయద్రథుం జంపుటకుం

391

ఏను నిలిచినట్లకా నూఱడిల్లు

414

ఏను నిలిచినట్లకా నూఱడిల్లు

478

ఏ నొకరుండనే తనకు

388

ఏ మనునంధించిన పనికి

361

ఏమి యువరాజు విభునకు

500

ఏమిర కర్ణ భీము నటు

541

ఏము గలంగిన యప్పుడు

503

ఏము వెండియు నా కర్ణుని

608

ఏ వీరునకైనను నిది

441

ఏసిన నతండు రయంబున

318

ఏసి యెలమి నరుగంగ

531

ఎ

ఎక్కటి పోరెద రుద్రునకు

415

ఎక్క టెక్కటి పెనంగిన

275

ఎక్కడి తండ్రివి నీవే

570

ఎచట నున్న వాడవే

293

ఎటవోవ వచ్చు నిను ముందట

501

ఎడంగని యబ్బలంబు

445

ఎడంగని వాలు భల్లమున

347

ఎత్తెలుంగునం జేసినను

648

ఎదుర నుండ వెఱచి

533

ఎనిమిది తునియలుగా

519

ఎప్పాట నెవ్వరికి విధి

358

ఎఱింగిన జేరడు చేరుట

452

ఎఱుగవలయు దాని నెఱింగి

331

ఎలమి తెలుగు కృష్ణుల

454

ఎలమి దేరి మీద నిలుచుండి

547

ఎల్ల దివ్య జాణంబులు

642

ఎల్లభంగుల రాజరక్షణార్థంబు

414

ఎల్లభంగుల రాజరక్షణార్థంబు

478

ఎల్లి నచరాచరములగు

401

ఎవ్వడు దెరలెనొ తిరుగక

258

ఎవ్వరికిని నిలువరింప

621

ఎవ్వరి నెట్లు సేసెదనొ

321

ఏ

ఏచి కురుకుమారు లే పుర

522

ఏచి భృష్టద్రుష్టుడు డాచార్యు

592

ఏచిన రథివరులు

271

ఐ

ఐదైదు శరముల నందఱ

488

ఊ

ఊండు దెనఁజక్కఁజూడ

534

ఊండొకచాప మెత్తికొని

489

ఊండొక తేరెక్కి నముద్దండత

512

ఊండొక విలుగొని ధర్మ

465

ఊండొరు మీద సాయకము

524

ఊండొరు మీఱి కోవమున

349

ఊక డట్లు సొప్పి భూప్రకరంబుల

562

ఊకనిసొ జంపి యిట్లు

608

ఊకలు తూపురంబు

592

ఊక్కడ చన్నవాడు

475

ఊక్కడని జోడగి రథికుల్లు

419

ఊక్క తేరిమీదనుండి

572

ఊక్కొక్క చోట

298

పద్యము

పుట

పద్యము

పుట

ఒడలను బ్రాణముల్ గలుగ
ఒప్పిన యేవ్వరువన త్రములం
ఒరుల డిక్కు సనక

290

450

453

కనుంగొని కౌరవేశ్వరుండు
కనుంగొని నవ్వుచు
కనుంగొని రోష విషాదంబులు

575

426

641

కనుంగొని గురుఁడవ్విభు

466

కనుంగొని ఫల్గునుండు

312

కనువెలుంగు నీవుగా

251

కన్నీరొలుకఁగ వగచిన

244

కన్నుఁగవఁ గెంపు గదురం

281

కమలాసనుని యింద్రియముల

359

కయ్యంబు సేయ నందు

591

కరములు నిగుడఁగ

425

కరవాలంబున వైచి

527

కరి కశేబరములు

350

కరి గాత్రంబుల ఘోటకాంగ

278

కరి ఘటలు దురగముల

295

కరితురగ రథపదాతులు

292

కరిపతి జిజ్ఞాసం దిరిగి

306

కరియూధనాథుఁ బొదువం

297

కరుణ గలవు మమ్ము

613

కరులం గూల్చుమఁ దేరులన్

621

కరుల కరంబులు హయంబుల

541

కరులు రథంబు లశ్వములు

594

కర్ణ కర్ణ వచ్చికావు

242

కర్ణ నందనుఁ డిట్లత్యుదీర్ణ

278

కర్ణుండు శక్తి వైచిన

518

కలఁక యుడిపి చిత్తము

611

కలఁగిన సేనలఁ గాచెద

244

కలయఁగ దుర్నిమిత్తములు

375

కలవే యెందును నిట్టిభి

426

కలశజుని తెంపుఁ తెంపును

502

కవచధారణ మను ఘన

346

కవలం దానుమ నేచి

278

ఓ

ఓడితిమె మేము రణమున
ఓర్వక వెక్కిరిండురుర్విభు

316

369

క

కంకటము దూటి యంగంబు
కటకట పేరిన పెన్నెత్తుట
కడంగి రంతఁ గురువతి
కడక నెట్టిని చెల్వఁదాల్చు
కడచి కాంభోజనై న్యంబు
కడుఁ గూర్చుఁగవ్వడికి
కడుపు వ్రచ్చి యొడలు
కడువడి గురుఁ డనిజానై
కడువడి నీవరుగఁగ
కడువడి వీరధన్యుఁడు
కడిపి డెబ్బదేను కాండంబులా
కడిన నరేంద్రుండు మాతుని
కడిన లక్ష్మణునిం
కడిన శరాసనగురుఁ డిరువది
కని కుంభజముఖ్యులు
కని కృతవర్మకు సారథి
కని ద్రుపదాస్వయోత్తము
కని ద్రోణాశ్వుఁడేచి
కని యాశని కొడుకు
కనియెద్దు సైంధవృంగడచ్చి
కని విజయూడలరి
కని హరి గర్జునితోడం
కనుంగొని కృపాచార్యుం

329

379

451

579

428

401

365

567

479

467

523

497

342

427

384

488

297

568

506

392

419

601

576

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
కవిన నమ్మహాభుజుడు	317	కృతవర్మయుఁ గృపుడు	343
కాంచనాలంకారకాంతంబులై	387	కృతవర్మయొడల సాత్యకి	488
కాదేని గాండివ జ్యానాదము	245	కృతవర్మాదులఁ జెప్పనేల	532
కాలంబైన బోవక	398	కృతవరుడు మద్రమహిపతి	277
కాలము ప్రాప్త మైన మది	430	కృపుడును ద్రౌణియుం	553
కాలువలై పాటు కీలాల	319	కృపుడు వృషసేనుడును	544
కావున	251	కృపుడు గురుసుత్తుండు	326
కావున నతం దంతకు	243	కృపుని వలుకులు విని	829
కావున నశ్వత్థామ సచ్చెనని	821	కేతువుఁ గూల్చి రథ్యముల	488
కావున నీవు సుస్థిరోత్సాహ	515	కొండొకసేపునకు నేదదేటి	583
కావున నొక్కరు నిరూపింపు	250	కొడుకుఁ బొడగాన కడ్డుమ	353
కావున మన నైంధపునిన్	583	కొడుకు వధించిరన్న	354
కావున మన నైన్యంబులు	581	కొనుమిదె నీ మిత్రుని తల	598
కావున వారల గెలుచు	258	కొమ్ములఁ గ్రుమ్మియుఁ బాద	295
కినిసి బకమర్దనుడు	588	కొఱవిద్రిప్పిన తెఱంగు	331
కినిసి చెసన్ సత్యజితుని	298	కొలుపున్న సమయంబున	411
కినుకమై నిగిడిన	305	కోపంబు గదిరి ప్రాగ్జ్యోతిష	310
కిరణము బుల్లె నిల్లె	847	కోపాటొప మహాగ్రమూర్తి	482
కుడిచితి కట్టితి పెట్టితి	815	కోపించి యాతఁ డొండొక	430
కుడువను గట్టు బూయను	353	కోలు మనఁగి గురుండు	820
కురునరేశ్వరుండు పురికొల్పి	432	కౌరవవతియు మృగిడి	504
కురువతి ధర్మనందను	315	కౌరవయోధవరు లొక్కపెట్ట	232
కురువతి బలముల	392	కౌరవసేనాముఖంబున	253
కురుబలముఁ దొడరి	553	కౌరవనైన్యంబులఁ గల	392
కురుబలము సొచ్చి నీదగు	477	కౌరవులం గూడుచు రణ	245
కురుముఖ్యుండును దోడి	497	కౌశపులేమి సేయుదురు	418
కురువీరు లెఱుంగుదురు	838	క్రిడికి మును మనమందఱు	578
కురుసేనవైఁ బడ్డ	448	క్రి యమ్మెయివచ్చిన	415
కురుసేన యుభియార్జును	842	క్రి య్కొనియున్న కేశరి	238
కులికంబు కాఁకునఁ గొలిచ	424	క్రి యొకజ్వర విముక్తుండవై	412
కూలురూపుఁ దన్నికొనియెడు	294	క్రి యేవుండు లక్ష్మణుడొడ	272
కూల్చుచు గజముల నెత్తుట	287	క్షత్రధర్మంబు కీడున	538

పద్యము

పుట

పద్యము

పుట

ఉత్రవర్మ గురుని చాపంబు

506

గురుడు పాండవులకుఁ గూర్చు

580

ఉత్తియఃకాంత పుత్రకుని

395

గురుడు వడిన నవ్విధమున

631

ఉమ్మియింపు మనుడు

578

గురుడు వడిన యపుడు

256

ఉతియుం బర్వతకోటియున్

619

గురుడు సత్యజిత్తు కోదండ

297

తేమ ధూర్తి బృహత్తుర్తి

487

గురుఁ డెన్ని శరములేసిన

504

ఉోణివల్లభ వినుమే

263

గురుఁ డేయ నరుడు

619

గురుఁడొండొక విలైత్తిన

441

గురుఁ డొడ్డుగఁ దమకంబున

315

గురు కృతవర్మ ముఖ్యులతి

487

గురు కృతవర్మాది రథిక

537

గురుఁడును భీష్ముఁడుం గలన

259

గురుశనయప్రముఖ

544

గురు దృఢసేనుఁడు చాకిన

301

గురునకు నాకును బాండవు లరయ

580

గురునట్టివారు పదివేపురు

400

గురునిఁ గడచి నరుడు

530

గురుని ప్రతిప వింటె

262

గురుని బలకార్యములు

286

గురుని యలపుఁ జలము

392

గురుని యుపేక్షఁ జేసి

382

గురుని వధించుటయు

262

గురుపుత్ర కర్ణమద్రేశ్వర

475

గురుపుత్రుండు గడ్గి

641

గురుముఖ బహురథిక

451

గురుమెయిఁ దొంబది సునిశిత

465

గురువులకు భక్తుఁ డుచారఁడు

377

గురు కారద్యత ముఖ్యయోధ

352

గురుసుత నీదుభుజా

641

గురుమతుఁ డొక్కఁడు డును

589

గెలుపుధ్రువము నీకున్ను

412

గెలుపును నోటమియును

541

గొడుగునను వింటికొమ్ముల

525

బు

ఖండములై పడం ధనువు

298

ఖరనారాచము భీమువక్షమున

520

గ

గగన మధ్యంబునకు వచ్చి

269

గజముఁ గొలిపి యాదిక్కున

305

గతవృత్తములకు వగవం

528

గడఁగొని యశ్వత్థామం

348

గడఁద్రిప్పి బెట్టువైచిన

602

గదలనోద్యమమాగతిన్

277

గదవైచిన నది ద్రోణుని

505

గద సారించి చెలంగి

511

గద సారించుచు జయమున

278

గాండివంబు గుణంబు

545

గాండివి చందమయి

291

గిరియై పలకేర నశని

570

గురుఁ డతని నూతుఁ దమముడు

502

గురుఁడను జలనిధి

495

గురుఁడను తీవ్రమారుతము

294

గురుఁ డమల యోగనిష్ఠం

628

గురుఁ డలిగి తెలువనడగిన

270

గురుఁడవుగాక వగతుఁడవె

428

గురుఁ డక్ష్యంబులఁ గూల్చెను

347

గురుఁడును నీవును మద్రేశ్వరు

578

పద్యము

గొడుగులుఁ గేతనంబులును
గోమునఁ బెరిగినవాఁడు

పుట

పద్యము

పుట

440

చావులు లేవె యెందునని

629

452

చిక్కు వడఁ జేసి చనుముఱు

505

చిక్కు వడక సాత్త్వికి

491

చిచ్చునకుఁ దోడుగరువలి

818

298

చిత్తము వొక్కెడుం బురుష

323

442

చూడం చిన్నవాఁడు గాని

345

చూపులు మిఱు మిట్లుగొనఁగ

418

చెప్పి యప్పుడు ధర్మనందన

628

చెలఁగు పటు సింహ నాదంబులు

519

చెలియలికట్ట సముద్రము

419

చెవులు బీటలు వాఱంగ

460

చేతులుఁ దొండములు

433

చే నెత్తురు గాకుండంగా

556

చేయగల రథికులును

594

చేయలఁతింగని సమరము

529

చేరి యుండుట ననువై న

314

చేసికొని యప్పుదాతి

585

పు

ఘనతరకోపవేగమున

298

ఘోరంబు గాఁగ హాహాకారము

442

చ

చంచత్తుంగ తురంగ సత్వర

269

చంచద్బాణ వరంపరా

616

చండగతి వీరరథికుల

345

చంపం జాలుదు నేనొకండన

575

చంపి యతని రథంబునకు

531

చంపి విక్రమంబు సొంపార

308

చక్కఁ జలము పెనఁగ

546

చచ్చిన నీలునిఁ గనుఁగొని

316

చచ్చిన వసాతిఁ గనుఁగొని

339

చచ్చిన సోమదత్తుఁ గని

583

చచ్చె ఘటోత్కచుండు మన

606

చతురంగంబులు వొక్కపెట్టె

448

చని యడిచి పాటుగదుర

514

చని యయ్యెడ్డనంబునకు

417

చని యాపులైన బలవన్మును

387

చనుఁ డడ్డం బాచార్యున

315

చను నప్పుడతని యమ్ములు

435

చరాచరంబు లన్నియు

359

చలము గొనియిట్లు వడ్డయఁగ

632

చలమునఁ బోవక పెనఁగిన

510

చలమేది కౌరవ నై న్యముల్

279

చాపముఁ గేతువుం గునిమి

343

చాపముఁ గేతువుం దునిమి

590

చాపాచార్యుఁడు సాత్త్వికి

493

జ

జగము లన్నియును దేజంబు

350

జగములు గలిగింపఁగ

405

జనకు నధర్మవృత్తి

631

జననమాదిగఁ బాకకాసను

369

జననాథ పాంచజన్య ధ్వని

387

జననాథ యిట్లు శోకంబున

366

జనపాలక సంజయుఁడను

334

జనవినుత బాదరాయణ

5-433

జన్మవేళన యాతఁడు చైతన్యవంబు

632

జిగి దొలఁకాడఁగ నేలకు

643

జ్ఞానమ్ములు దెలిపొందం

411

డ

డిగకుఁడు వాహనంబులు

638

పద్యము

పుట పద్యము

పుట

త

తక్కటి భృగికుల నెల్లను	282
తగఁ బర్జన్యుని సొంపునన్	248
తగ మన నై న్యమున్	285
తగు మాటలాడి కోడలి వగ	398
తగు సంతసింప గుణముల	288
తడవయ్యె నితడు మన	428
తడసినఁ గర్జంబు దప్పు	488
తదనంతరంబ	289
తదనంతరంబ ద్రోణుం	288
తదనంతరంబ యాచార్యుం	501
తదవసరంబున	242
తదవసరంబున	297
తదవసరంబున	305
తదవసరంబున	548
తనకు నరణ్యంబున	407
తన కొడుకుల గెలుపు	257
తనచేతన సూతసుతుం	811
తనదైన ప్రతిన నెఱుపుట	480
తనమాట నమ్మి నై ంధపు	582
తన మాటేయని గంగాతనయు	834
తనయుడు మూర్ఖువోయిన	574
తనయుని మీడి కూరిమి	338
తన విద్య కలిమి వినతా	347
తన వెనుక దెనకు పాటిన	318
తన సారథి గమంగొని	328
తనుఁ దాన చెప్పికొను టొప్పని	830
తనుఁ బొందు తనయులకు	824
తను నత్యుద్ధతిఁబిల్చి	317
తను నా ధృష్టద్యుమ్నుం	828
తను నిమ్మొయిఁ దలఁచిన	243
తపములు దానంబులుఁ జేసి	389

తమకించు చుందుము నీకు	284
తముఁ బిలుచుచు నివ్వెదమున	454
తమ్మునిఁ దలంచి కృష్ణుని	508
తమ్ములు దొరలును నేపటి	498
తమ్ములు నన్నలుం జెలులు	332
తరుణుల కుచములపై	813
తఱచుగాఁ దెగిపడ్డ	268
తఱిమి గురు వింటిగొనయం	595
తఱిమి ఘటోత్కచుండు	470
తఱిమి సహదేవుఁ డా త్రిగర్త	488
తఱిమి సుశర్మదమ్ములును	286
తలపడి చావరుచులు	440
తల మిగిలి వచ్చు బాహ్నికు	318
తలలను గరముల	485
తలలుం జేతులుఁ గాళ్లునుం	598
తల వ్రయ్యలైన నిష్ఠుర	574
తాఁకినఁ బొగడం దగియెడు	280
తాఁకి యిరువదే నమ్ము లుదగ్ర	840
తానును తమ్ములుం జెడుదు	518
తా నెఱుంగఁ దొరులు నెప్పిన	530
తిండిపోత నీకు భండనం	529
తునిమిఠోడన యురమాడ	515
తుంగ మడువుఁ జొచ్చిన	433
తునిమిఠోన యతని	481
తునిమి నవ్వుచు నేఁబడి	490
తురంగంబులపై నాశ్వికు	814
తురగము తురగముఁ గరికరి	583
తురగమున నరుని ప్రేయుచు	295
తురగములఁ జంపి సారథి	531
తురగముల తలలు	519
తురగముల సూతుని జింపిన	594
తురగవ్రాతముఁ గొల్చి	544
తురగవ్రాతము నొంచి	271

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
ధనంజయుం డతని కిట్టనియె	266	నను భీష్ముని పిదప బలం	280
ధనంజయహుండును	426	ననుమది దూటువోవు	558
ధనుర్గాచార్యుఁడు కేశవానుజు	493	నను విను కించకాంతక	325
ధనురాచార్యుఁడు దగఁబన్నిన	376	నమ్ముము వెలువకు మేనును	389
ధనువుం గేతువుఁ డ్రుంచి	531	నరతనయ వ్రముఖ	307
ధనువు దునిమి నవ్విన	503	నర తురగ ద్విరదరథోత్కర	497
ధనువు సిడంబుఁడ్రుంచి	588	నరపతి యలరంగ రథకరి	248
ధరణిచక్రము దిద్దరం	636	నరపతి యానందాశ్రులు	555
ధరణినాథ మురాంతకానుజు	468	నరవర మున్న చెప్పితి	283
ధరణిభాగము గ్రక్కునం	282	నరసుతున కగ్గమయ్యెం	328
ధర దివ్యాస్త్రహతిం బగిల్చి	447	నరుఁ డగ్గలికం డలుముచు	269
ధర్మజ భీమ పార్థులును	245	నరుఁ డమఁగుబంటు గావున	558
ధర్మతనయు రథ్యంబుల	466	నరుఁ డిటులాడునే నృచగణంబు	400
ధర్మపుత్రుండు వసువ	484	నరుఁడు గని నశ్యగంబుగ	638
ధవళాశ్వంబులుఁ బూని	268	నరుఁడు దన తేరువోయెడు	442
ధీరత్వం బొకఁడున్ సహాయముగ	604	నరుఁడును రాధేయుఁడు	266
భృష్టద్యుమ్ను సాత్యకి సేనా	301	నరుఁడును సాత్యకియు	514
భృష్టద్యుమ్నుని జూచుచున్	624	నరుఁడు నూలు తీవ్రశరముల	548
		నరుఁడు లేని చోట సమఁగని	284
స		నరుఁడెడ పొచ్చె నేని	261
వకుల నందమఁడు నినందను	590	నరుఁ డొక రథికుని యనుమతి	511
వకులాదులు నాదైత్య ప్రశరంబు	602	నరుఁడొదివి రతఁడు వారల	548
వకులుఁడు నృపతియు	618	నరు నదైనఁ గల వారిని	577
వకులునిఁ దాకి విశర్జిం	468	నరుని విక్రమంబు	320
వకులుని నైదు సాయకముల	281	నరు కావో స్ఫురణమునకు	497
వడచి నడినందనుఁ డున్న	246	నడు లమరు లగుదు రమరులు	362
వగచ్చ విలు దునిమి	491	నఱికి నిజసారథిం	495
వడికెడువాడు గాఁడు	257	నఱికి తోడన హరి మేకు	434
నడుమ భానుఁ డాలు	437	నతి భగదత్తుఁడు గదుపుల	307
నడురేయి తీవ్రభానుఁడు	596	నలుమడి నీకు నమ్మున్లు	372
నమ గెలిచికొక నీఁమొవ	511	నలువ చెందోవలఁజేకులకు	614
నమ నీకృత్యమను నీవనమా	423	నాకుంగా లోకోంబులం	358
		నాచేతఁ దెగని పాంచాలురు	561

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
నాచేతి బలువు గని	485	నిలు నిలు మెందుఁబోగలవు	422
నాశనూజులు దుర్బుద్ధులీ	608	నిలువుఁడు వెఱపేటికి	579
నా తెలుగు వినుండు	244	నిశిత నారాచంబుల	641
నాతోఁ దలపోయక	320	నిషాదులు గళింగులు	343
నాదివ్యాప్త్రంబులు బాహా	629	నీకుఁ జూడ ముష్టి నెలవు	455
నానాస్రంబుల నాతఁడు	291	నీకును నీవారికిం గయ్యంపు	600
నానాస్రంబులు ముందట	496	నీకు వగవఁ బనిలేదు	362
నాపలుకు నమ్ము మర్దును	396	నీకొడుకు తుచ్చ మగు	395
నాయున్న చోట నెపుడు	262	నీకోరిక యప్రతిహతమే	358
నారాయణాస్ర మిమ్మెయి	640	నీచెప్పిన పాంచాలురం	581
నాలుకలు గ్రోయుచు విష	408	నీతమ్ముఁగుఱ్ఱ రూపసి	509
నాలో సగ మర్దునుఁడే	401	నీదు నిశ్చయం తెట్టిది	280
నావంటి బలవుఁ జేతుల	456	నీదెసఁ జూడ నొండొకరినిం	535
నావుడు గర్జతోడ	249	నీమగఁడెల్ల పైంధవు ననిం	396
నావుడు నాశ్శఁడమ్మనుజ	421	నీమాటకు మాయశ్శక్తామ	435
నావుడు నాశఁ డాధరణి	310	నీయడిగిన యతండు	647
నిజబలంబులం బురికొల్పిన	601	నీ యవినయంబు పెంపున	487
నిజబిరంబు సొత్తెంచి	408	నీయువ దేశము దనచే	384
నినుఁ గృత వర్మ గెల్చి	496	నీలగళుండు శంకరుఁడు	648
నినుఁడనుఁ గా నతి నిర్మల	644	నీలలోహిత వర్ణుండు	407
నినుఁ బట్టఁ గుంభజుండు	584	నీలుఁడను రాజు గురుసుతు	316
నినుఁ బ్రజాసంహారమునకు	360	నీ వలన సనాథంబై	249
నిను నమ్మి యొందు వలసికి	435	నీవుఁ దవస్తేజో విద్యావిభవ	645
నిను నవలీల దాటి	434	నీవును నచ్చఁజూ బన్నిన	560
నిన్నును బాండుశనూజుల	576	నీవు వహించు గుర్బుఖారంబు	610
నియతిం బావక బాణ	641	నీవు సృజించి తలె	360
నిరుపమ గుణరాశి నిర్గుణత్వ	483	నీ నైసికు లెంతయుఁ సంతోసిల్లు	351
నిరుపమశక్తి గర్భ మెఱు	539	నుగ్గునూచమైన నగ్గురు	512
నిర్మలచిత్త భృంగరమణియ	482	నృపతితోడఁ గూడి కృపుఁడును	577
నిలిచిన రూపు డొల్లి	295	నృపతులు సొచ్చి చోరునెడ	536
నిలిచియు సాత్యకి దేసం	487	నెచ్చెలి చీపునుం జూడం	535
నిలునిలు కర్ణ యో కృపుఁడ	385	నెత్తుటఁ దోగినెలయెఱు నింగి	350

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
పావనంబులియిన పలుకులు	246	పెనుపారన్ వరమిచ్చి తట్లు	320
పావని సేరియుండఁ దొక	378	పెనుమంట నులుకు శలభం	505
విడుగుల యట్ల కాఁకి	456	పెనుమొనతోడ మున్ పెనఁగి	564
విశ్వ సుఖుండగు భగదత్తుని	633	పెర యోగలగతిఁ గవియుచు	292
వెన్న నగవుతోడఁ జెన్నెనలారు	379	పెటవారు పెటచి నలుగడ	510
విలిచిగొని యైనఁ బార్థుం	608	పెటికితి నలుఁగులు మేనులు	447
విలిచినఁ బోవకుండు టిది	286	పెలుకుటి యచ్చటి మూఁకలు	491
విలిచిన మరలమి దగ	309	పేర్చిన మూఁకఁ గూడ	246
విలువుఁడు దడయక కర్ణుని	242	పొదివిన నొదవిన కోపంబు	497
పుత్రకోకానలంబును గ్రోధ	415	పొదివిన యగుదుప్రాపున	425
పుత్రకోకావహంబును	373	పొదివి యవలిల నాతని	506
పుత్రుఁ గమట యెల్ల శత్రునిచే	629	పొదువుచు విచ్చుచు బలువిడి	288
పుత్రుఁ దలఁచి తలఁచి	357	పొదువుటయుం గనుగవ	289
పురహరుఁ డనుమతి సేయఁగ	407	పోక నిలిచి యస్మారుత పుత్తు	601
పులికిఁ బులు వాటిన క్రియ	498	పోసేడు పొదువుఁ గుంతిమానుని	487
పులివాతీకండఁ గొను	440	పోరెడు నప్పుడు లావును	277
పులుఁగుఁ బ్రాటఁ గట్టి	474	పోవకహయకేతన గాంధీవ	545
పూనఁగరాచే నా కెద్దానిం	393	పొరవుం డభిమన్యు బలువిడి	273
పూర్వవంశ్యులఁ గావఁ బూని	388	ప్రకట బలాధ్యు లొక్కట	328
పెక్కండ్రు గూడి యిమ్మెయి	351	ప్రకృతి జనునట్లు లిమ్మెయి	610
పెక్కండ్రు దొరలు రన	507	ప్రకృతి యనఁ బురుషుడనఁగా	405
పెక్కుచోటుల నెఱిగిన	508	ప్రజ నెల్లం దునుమాడి	616
పెక్కు నడలీది వెడలుట	450	ప్రతిజ్ఞా భంగం బయ్యెనని	546
పెక్కు రణంబులం గనియు	530	ప్రథమ గిరిష్ఠిధర్మదోఁ తెంచు	256
పెదవులు దడుపుచుఁ గాట్లన్	384	ప్రదర ప్రవాహమునం	490
పెనంగం దొడంగె నప్పుడు	636	ప్రస్ఫురత్వా నరపతియును	468
పెనఁగి రందుఁ గొందలు	292	ప్రాణములు గలుగు నంతకు	545
పెనంగు నెడ భీమసేనుడు	513	ప్రాయము కల్పి నొక్కటన	250
పెనంగంగఁ జాలరు భీకవుతో	380	ప్రాయములు వల్కి నిన్ననునరించ	511
పెనంగు నెడం గర్ణుని దిక్కున	518		
పెనుగాలిఁ జెలుగు కోర్చి	280		
పెనుగాలిని పెనఁ గూర్చిన	301		
		బి	
		బరవసంపి వాటించె	612
		బరవసంబు సేసి యడ్డపడి	598

పద్యము

పుట

జలమును దాను మత్స్యనర
జలముల్లగావగఁ జనుటయు
జలము లచ్చేరువంద
జలము లిదియేమి నలుగడ
జలము విటిగి రెండు పాయలై
జలహీనులు శంగర భీతులు
జలియరతోఁ బగగొనినం
బల్లిదుఁడగు భీష్ముఁబడవైచి
బలుదేగలకైవడి
బలుమాయాబల శాహజలములు
బలువిడిఁ గరి గవియుడు
బలువిడి బహుభంగుల
జహుహేతి ప్రకరంబులన్
శాణ ఘట్టనఁ గటకటఁబడి
శాలధ్వంసకు నా దుశ్శీలుం
శాలుఁడవు నీవు కుంభజ
శాలుఁడవై న నీవరిది
శాలుఁడు సుకుమాకుఁడు
శాలుఁడొండి యిట్లు పలువుర
శాసటయై వృకోదరుఁడు
బిందు చిదాత్మనాదతుయ
బిరుదు జితశ్రమంబు
బ్రతుకఁ దలంచి తేని
బ్రహ్మచర్యమునఁ జపంబున
బ్రహ్మ విద్వేషంబు పరికించి

278
308
59
627
35
383
530
557
517
608
311
494
471
505
385
328
397
353
338
318
550
308
500
395
372

పద్యము

పుట

భవదీయ శాహావిహారంబు
భవదీయ రక్ష యిమ్మెయి
భవునిచే సాదారానుజ్ఞపడసి
భవ్యం లైన బలాధిపత్యము
భానుమంతునిఁ జంపిన పగ
భీమతనయుండు మాయపు
భీమనందను చావునఁ జేముడించి
భీమనాదుండు భీముఁడుద్దాము
భీమసేన పురస్సరులై
భీమార్జునుల శారింబడి
భీముఁ జేర నరిగి
భీముఁడుఁ గర్ణుఁడుం గడిసి
భీముఁడు గురువతియు
భీముఁడు గడవైచిన
భీముఁ డుదగ్రతం గవియ
భీముఁడు నట్టివాఁడె యరిభీషణ
భీమునిఁ దత్సదరులను
భీమునిచే నని నశ్వశ్శాము
భూనాథుడు బొంకఁడు బిను
భూరమణ విదురుఁ డమ్మెయి
భూరిచక్రంబు వెన నలంబునుఁడు
భూరియు శివవరుఁడు
భూరిశ్రవుండు సచ్చుట
భూసుర భక్తియు వృద్ధో
భేరి మృదంగ శంఖమహా

555
490
407
252
506
600
310
382
474
500
508
618
587
601
306
302
600
621
634
559
470
587
599
591
686

భ

భట గోత్రంబుల హోట కాంగముల
భయ మేటికి వినుఁడు
భరితాంశం తర పాంచజన్యో
భల్లం బొక్కిగట విల్లుద్రుంచి
భల్లిముల మూఁట గొడుగును

572
454
247
490
397

మ

మండెడు బలునారసముల
మందగతిఁ జనుము నా వెనుక
మరిదస్మిత మందఁ బడన్బేడు
మగధపతి సూనుడైన
మౌగిడి యట నిరూపించి

529
498
509
509
509

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
మగుడఁగ చానవ ప్రవరు	604	మఱచితె యీనభన్ భువన	500
మగుడఁ జని యాఁగి నెళిత	492	మఱియు నతని మెయి	504
మణిగణోజ్జ్వలమైన మన	245	మఱియు నమ్మహిశ్వరుండు	251
మది నయ్యిరువుర మాటలు	623	మఱియు నిరువది మెఱుంగు	462
మనకింత ప్రియం బగు నే	532	మఱియు నిరువదేను	428
మన కిది సమయము సుండి	317	మఱియును శరశతకము	478
మనకు నిమిత్తము లెంతయు	414	మఱియు నొక్క ప్రతిన	386
మనకు నిమిత్తము లెంతయు	478	మఱియు వృకోదరాది సోదరుల	284
మనకును నితనికి నైంధపు	452	మహానీయాకృతి సంయమి	646
మన చేసిన సుకృతంబుల	400	మహితలావణ్య మును	351
మన తొమ్మిది సిడముల	463	మా కిరువురకుం దోడు	580
మనబల మార్చినఁగినిసి	272	మానుసులు వోలె నున్నార లేను	388
మనబలము గదియు	266	మాయపుఁ జీకటి విరియుండు	547
మన మంతకు వేటొక దిక్కున	597	మాయలు జూదము తోడన	314
మనమునఁ గుంతి వాక్యంబును	523	మాయా ముఖంబున మార్గణ	599
మనమునఁగొంకక యెదురుగ	453	మారుతి యిమ్మెయి నక్కురు	583
మనమున భేదము మోదము	331	మార్పలంబులు సొచ్చి మాతంగ	351
మన మూఁక రఱిసి యుద్ధతి	511	మిడుక మిడుక నితైలంగున	342
మన మూఁక యొదిఁగి గుంపులు	438	మిమ్మును బాంచాలురఁ గడు	382
మన మూఁకలు నట్లకాదలంచి	588	మిట్టుఁ బల్లంబునై మెలఁగంగ	371
మన మెంత నెట్టలమొ	562	మీ శండ్రికి నే మృత్యువనై	581
మనవారును రణ కామక	264	మీ యందల చేత ననుజ్ఞాతుండ	388
మనవారు వారి వారలు	525	మీ రందఱు నట్లకాదే	536
మన వేగుల వారు వచ్చిరి	391	మీరును బ్రాణములు ద్రితోకే	609
మననిజ మూర్తియైన	382	మీరెల్ల జూచుచుండఁగ	244
మనసేన పేలుచఁ గడఁగిన	329	మునిజనవల్లభ యివ్వితము	289
మనసేనల నొక్కెత్తున	632	మునినాథ దేవకిసుతు	408
మనుజాధిప తగుసమయం	381	మునినాథ నీవు నెప్పుఁగ	388
మము నీతని కొప్పింపక	623	మునినాయక మృత్యువు	357
మమ్ము కాదునీ వెవ్వరి	580	మునివర్ర బ్రోలుని వృత్తము	5480
మమ్ము నరయు భరమున	393	మ ని సముదయ హృద్యా	408
మరుదాత్మజుఁ దేచిన న్నరు	524	మును దివ్యాత్మ బలంబున	448

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
మును ద్రోణుని బొలియించితి	636		
మును నీవెన్నితి విక్రమాధ్యు	388		
మును ప్రసిద్ధి బొంది చనిన	383	రథ కరి తురగోత్త పృథివీ	267
మును బకుననుజుని వలనం	603	రథము డిగ్గి తొలంగి	516
మును మాయే మ్రింగి దనుజేంద్రుని	605	రథము డిగ్గి హర్షాశ్రులు	555
మును శకుని భుద్దిమై గెలిచిన	515	రథమును నశ్వమ్ముల	465
మును సంకటపడి మూఁకలు	459	రథ వితతి వరపి	382
మున్నాపని మూనుసులం గ్రన్నన	585	రథంబుల దగయుడువను	481
మున్నెన్నడు నివ్వెడమే గన్నది	455	రథసంబునఁ బ్రాగ్జ్యోతిష	307
మృత్యుదేవియుం బరమేష్ఠికిం	360	రథసోదగ్రతఁ బూన్చి	312
మెయిమెయిం బెరంగి మెచ్చించి	247	రయంబునం జని కరంబులం	610
మెఱుగులు గర్జితంబులును	296	రయమారన్ బలువిల్లు	528
మెఱుగు మెఱచినట్లు	326	రయమున విల్లుద్రుంచిన	588
మెఱును ధనుర్దండము	300	రవి శశివహ్ని లోచన	405
మేను మృదు శయ్యసగము	397	రహిత గుణ చాపుడగు	424
మేపి కట్టాయితంబయి	448	రాచూలికి నుచితంబగు	395
మేరు వొలుగుట యినుడిల	255	రాత్రులీ పని కద్దుతో	608
మేలుదలంపు శోభనము	423	రాధేయుఁ జూచి రారాజు	334
మౌగమునఁ గయ్యపు వేడుక	249	రామునందును గార్తవీర్యక్షితము	441
మొనల తోడను దనతోడ	528	రారాజు గృపుడును	329
మొనలోన నిలువ నొల్లక	417	రిత దడపుగాకుండఁగ	426
మొనలో నిలువక. యుత్తరమున	616	రుక్మరథుండను వాడు	340
మొరప వాన పెల్లుగురిసె	419	రుక్మరథుడు వడిన	340
ముచ్చుల మూఢత్వమునఁ	373	రేవకడ యుభయ బలములు	283
		రోషమున భుస్ప సేనుడు	499

య

యదువంశంబున లోక	258		
యాదవ కారహితాడవులాదిగా	389	లక్ష భార్యల నుపశ్ఛాదించి	370
యోగింద్రో చిత్త కమలా భోగ	648	లలిత చతుర్థశ్శతముల	408
యావనంబునఁగ పమాచరింప	388	లావును వెరవును మెఱుయగ	445

ల

పద్యము

పుట

పద్యము

పుట

వ

వంగాధీశ్వరుఁ డేనుఁగుం
 వంది జనంబులు మాగధ
 వంది జనతుములముల
 వగపింక నెన్నటికి దెగు
 వగవున కెడ యీకుము
 వచ్చితి రాధేయుఁడగన్గు విచ్చి
 వడిఁ జక్రంబున వైచిన
 వడిఠాధేయుని నాతని
 వనగజ మంబు జాకర
 వననిధి నడు నీటఁగలము
 వనమున ఫలమూలంబులు
 వర దివ్యాస్త్రవిదుండు
 వరమిచ్చెదనిఁ గోరెద
 వంది ధైరిని యేను
 వలదు రన్న పిన్నవాడవు
 వలయు కొలఁది నెలుంగెత్తి
 వలవని ప్రేరి మాటల
 వాఁడినాశనఘ్నము మూఁడు
 వాఁడుఁ దోడ్పడఁ గడగి
 వానితోడిద లోకమై యేను
 వాని నెడ నఱికి యవ్వవమాన
 వాని వారెల్ల నీ పనివాని
 వారలందఱు సూతనందమం
 వారలఁ బొదువ నడరు
 వారల రథ్యంబుల దత్తారథులం
 వారలు దమకమ బలములు
 వారలు లింగాదిష్టావాఘాధుం గా
 వారిఁ గృతవర్మ మార్కెసి
 వారి కేతనములు వడిఁద్రుచ్చి
 వాని తలఁపు వొనఁగ వేరదు

304
 397
 410
 408
 408
 246
 589
 461
 349
 243
 529
 628
 260
 632
 570
 623
 635
 521
 595
 353
 519
 609
 604
 459
 501
 612
 645
 488
 289
 263

వారి నెఱుంగుదు నేనును 391
 వారిఁ దలపడి పోరిరి 587
 వారెవ్వ రెవ్వ రంటేరి 459
 వాలమ్మలు పది మేసం 279
 వాలిక దొడ్డనారసము 313
 వాలను బలకయుఁ గొని 347
 వాసపు నంతవానికిని 354
 విందాను విందు లేకన్యందన 443
 విందులఁ గని నట్లాతఁడు 474
 వింధ్యాద్రి వోలెనా ప్రతివింధ్య 591
 వింశతి శరముల నేనె 271
 వికట విస్ఫురదని చరమ 274
 విచ్చిన మూఁడల కడ్డము 435
 విచ్చుటయు నంటఁ దాకి 499
 విజయుం డతని పరాహ 545
 విజయుండను శైలము 427
 విడు విడు మాఁకం డిమ్మెయి 577
 వినఁడె జరాసంధాదుల 522
 విని సంకల్పకు లేము దక్క 321
 వినుడి నాదు ప్రతిజ్ఞ నీవు 385
 విను నేఁ డర్జునుఁ డన్య 412
 విను పాంచజన్య పటునిస్సన 509
 విను పౌరుషము నిరర్థకము 521
 విను మడ గొకపైఁ బడియైనను 530
 విను మప్పుడు నిజశక్తుల 270
 వినువూఁడి పోలెందన 456
 వినుమా ధృష్టద్యుమ్నుని 479
 వినుము కిరీటి దివ్యశర 454
 వినుము తడియ యోధులును 302
 వినుము నరేంద్ర పాండవులు 388
 వినుము నీకానమయంబున 597
 వినుము భవశ్చేనావతి 509

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
వినుము వృద్ధక్షత్తుండను	548	వెర వే సంపదఁ గోరి	453
వినుము వేగిన సంగ్రామమునకు	609	వెఱుఁగు ఁడి కుంభభవుఁడుం	392
విను మేనగు దివసంబున	612	వెఱవకుఁ డిట మరలుఁడు	292
విను సహదేవుడు దుశ్శాసను	618	వెన మారుతియు నలంబునుఁడు	469
విను సింధురాజవధయును	414	వెనరాధేయుని తొలఁగిన	334
విను సింధురాజవధయును	478	వేగంబ వేటొక్క విలుగొని	461
వివినంబు నడఁచు దవళిళి	357	వేడుక యై దలపడి పోరాడిరి	273
విమలాంబుదములు పూనిన	290	వేదములుం దదంగములు	250
విరఘండయ్యును రాజనందనుఁడు	520	వేదములు ధర్మవాచక	644
విరఘండై యతండు వృషసేను	513	వేదశిరోమణి చరణా	322
విరియించి తామరలలో	617	వేటొక విలుగొని	583
విఱిగినచో నిలువక	274	వేటొక విల్లు పుచ్చుకొని	429
విఱిగెం బెక్కు రథంబు లొక్క	499	వైరం బాత్మల నిండి యుండ	480
విలసిల్లుచు నుండఁగ	385	వైరి వివాళన క్రియకు	605
విలు దునుమాడి వక్షమున	487	వ్యాఘ్రుడత్తుండు సాత్యకి	468
విలు దునుమాడి వెండియును	588	వ్యాస ప్రసాద మహిమం	240
విలు దుమురు సేసి గుఱ్ఱంబుల	517		
విల్లు వట్టెడు వారెల	255		
వీర మెయిగ్రీడి కొడుకుం	327		
వీర వై వైంధవుండు వీనిచుట్లను	450		
వీరలం జూచి తగుమాట	382		
వీరాస్థి శర్కరాఘన	300		
వీరిచట నివిధంబున	303		
వీరేమి గాచెదరు తా నేర్పావులు	450		
వృకుండను పాంచాలకుమార్కు	297		
వెండియు	487		
వెండియు	616		
వెండియు నాచార్యుండేయు	595		
వెడఁద తూపునఁ గేతువు	429		
వెన్నుమునుఁగఁదివియఁగ	447		
వెళ్ళును లావునుం గలిగి	353		
వెరవును లావులేని ప్రజ	633		

పద్యము	పుట	పద్యము	పుట
శల్వుండును చ్రాపదీపుత్రుల	469	సమరోద్యోగము వీటికిం	241
శనివరుఁ డాఱులెల్లను	499	సమసిన సేనఁ జూచి	818
శనివరుఁడు సోమదత్తుఁడు	573	సరభన వృత్తిఁ బాండుసుత	487
శనివరు నదుభుత విక్రమ	594	సర్వసేనాధిపత్యంబు	251
శిరము లురంబులు గరములు	293	సర్వనై న్యంబులును దై న్యంబు	395
శుభ్రమగు నుద్విమృత్తిక	645	సహదేవుఁడును గదగొని	271
శై నేయుఁడును భీమసేనుండు	541	సహదేవుఁడును మగిడి	487
శోకంబునం గోపంబునం	524	పాత్యక్తి విల్లర్థ చంద్రబాణంబున	583
శారి పార్థ పార్థ నైంధపుతల	547	పాత్యవతేయవాజ్మయ	321
శారి మెయిని భగదత్తుఁడు	311	పాధనము గాండివంబులె	393
శార్ధూరుర్వుడగు వసాతి	399	పారథి గూల్చి యశ్వముల	430
శ్రీకర భక్తాంభోధి సుధాకర	323	పారథి తురంగముల	306
శ్రీధామ లసధపాంగ	552	పాహంకారుండగు గురు	298
శ్రీమత్త్వాయుష్మత్త్వ సుధీ	484	సింధురము మహోద్రేక మదాంధం	256
శ్రీరమ్మ యుద్ధివర పుత్రీ	409	సింధుదేశోద్భవ స్థిర	387
శ్రీసంశ్రయ మంగళ గౌరీ	239	సింధుపతి దెసకు	543
శ్రుతి ఫలరస భావస్తుత్య	550	సుభద్రాతనయుం డతని	348
శ్రుతు లభ్యసించి తతుల	389	సుర లాదిగఁ గల జీవులు	344
		సురలును సిద్ధులు విద్యాధరులు	380
		సుస్థిరుండవై సమరప్రకారం	488
		సూతనందనునకు నెడసొచ్చి	524
		సూతసుతుండు పాండునృప	518
		సూతసుతు విల్లు ద్రుంచిన	513
		సెజ్జి యందు ఘేను సేర్చి	399
		సేనాపతిత్వమునకుం భూని	250
		సేనాపతి యగు ద్రుపద	272
		సేనాసముదయ వర్తకుఁగా	252
		వైంధపుఁ డొక్కఁ డేయని	482
		వైంధపు ఘోరకబంధంబు	549
		వైంధపున కడ్డమొన్న	485
		వైనికుల సన్నుత గనుగొని	375
		వొమ్మవోయి పడిన సుదతు	257

స

సంగరంబునఁ దన్వి నని	325
సంగరక్రీడ సలుపు	288
సంజయుం డతని కిట్లను	484
సంతానార్థియయి పంతంబును	385
సంతంభవిజృంభితుండై	347
సంవర్తుఁడను మహాసంయమి	388
సంతప్తక సమితితోడ	380
సంతప్తకులు మఱియును	292
సత్యజిత్తు మేన పాయక	298
సత్కర్మమున రాజ్యసంస్థ	388
సమరంబున నీవోడుట	514
సమరవిశేషంబు తెలుంగెఱింగింపు	531

పద్యము.

పుట పద్యము

పుట

సోమదత్తుండు తొమ్మిది

588

హరి మేనల్లుడు గొంతి కూర్చు

377

సోలుచు బోరగిలంబడి

605

హరి యాత్మ యర్జునుక కాహరి

258

సామదత్తి యిట్లు నచ్చిన

538

హరియుం బాండవులున్

680

స్థావరములు జంగమములు

644

హరియుం బార్థుడునట్లు

487

స్వాగత మేమియ్యదట

404

హరి యొక్కడు వివోకండవు

476

హరి వసువ వారిబలములు

639

హరిసుత సూతిమావుల

469

హరుండు వినోదార్థముగా

619

హరులను సూతునిఁ జంపిన

589

హరుల పయిన్ మురారివయి

448

హర్ష మందస్మితము తోడ

447

హయను ధర్మరాజ తనయా

378

హృదయ సరసిరుహ

408

వైడింబుఁ డల్లి యుగ్రాకృతి

571

హ

హంసగౌరవులగుహయములు

302

హంసతూటః పాన్పునందు

377

హయములఁ జంపి సూతు

330

హయములను సూతు నొంచి

492

హయముల మీఁద సూతుపయి

334

హరిగురుండు నీకుఁ గ్రేడియు

477

హరి నేమియు నన నేరక

311

హరి నైదు విశిఖముల

425